

ॐ

શ્રી આગમગચ્છીય ઉદયધર્મગણિ વિરચિત

શ્રી ધર્મકલ્પદ્રુમ

મહાકાવ્યનું ભાષાંતર

શ્રી રાણપુરનિવાસી શેઠ નાગરદાસભાઈ

પુરુષોત્તમદાસની આર્થિક સહાયથી

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર,

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા,

ભાવનગર.

વીર સવત ૨૪૫૪

વિક્રમ સવત. ૧૯૮૪

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભાના

સભાસદોને ભેટ.

કિંમત રૂ. ૧-૦-૦

લાનનગર—ધી “ શારદાનિબંધ ” પ્રીત્વીગ ટ્રસ્ટમા
શા. મટુલાલ લરકરભાઈએ છાપ્યું

અર્પણ પત્રિકા.

અનેક સદ્ગુણાલ કૃત જૈનકુંજ ભૂષણ

શેઠ શ્રી નાગરદાસ પુરપોત્તમદાસ.

નાણુપુર નિનાસી આ મહાગૃહસ્થ સ્વક્રમાધના દ્રવ્યવી અનેક પ્રકારના શુભ કાર્યો કરનાર છે. ઉમ્મગ વર્ષ ફટ ની છે. મીઠાપુર જેવા દૂર પ્રદેશમા જઇને દ્રવ્ય મેળવી જિનભક્તિ, ગુરૂપૂજા, સ્વામિ વાત્સલ્ય, શ્રવણ અને વિદ્યાવૃદ્ધિ વિગેરે સત્કાર્યોમા તેના પુષ્કળ વ્યય કર્યો છે. તીર્થયાત્રા, ઉદ્યાપનાદિ કાર્યોમા સારો દ્રવ્ય વ્યય કરી સઘપતિપદ મેળવના ભાગ્યશાળી થયા છે.

આ સભા ઉપર તો તેમની બહુ વર્ષોવી મિદ્ર દષ્ટિ છે. સભાના લાઘ્વ મેળખર બહુ વર્ષોથી ચલા છે. મભાને મકાન બંધાવના માટે ખાસ ઉદાર દિલવી રૂ. ૨૫૦૦૦) જેવી રકમની સખાવત કરી છે. મભા દ્વારા પુસ્તક પ્રચાર કરવામા પણ તત્પર છે. આ

श्री गणेशाय नमः श्री गणेशाय नमः श्री गणेशाय नमः

પ્રસ્તાવના.

આ ધર્મકલ્પદ્રુમ ગ્રંથ ખરેખરે કલ્પવૃક્ષ સમાન છે. જે બધું તે મૂળ ગ્રંથ અથવા તેનું ભાષાતર લક્ષ્યપૂર્વક વાચે, તેની અંદર વારંવાર આવતી ડેવળી ભગવતની ક્ષિયવા આશ્વાર્થ મહારાજની દેશનાઓ હૃદયમાં ઉતારે તે અવશ્ય મનવાન્વિષ્ણુ મેળવી શકે તેમ છે.

જેન શાસ્ત્રો ચાર અનુયોગમાં વહેચાયેલા છે તે પૈકી ધર્મ-કથાનુયોગમાં આ ગ્રંથનું સ્થાન છે, પરંતુ માગી માન્યતા પ્રમાણે તેમાં આ ગ્રંથ ઉચ્ચ કોટીમાં આવી શકે તેવો છે સંસ્કૃતના અભ્યાસી માટે તો ખામ ફગીને સંસ્કૃતજ વાચવા લાયક છે. કારણકે તેમાં પ્રાસ ગિક-પ્રસ્તાવિદ મ્લોકો અને માગધી ગાથાઓ ઘણી અમન્દારક મૂકેલ છે આ ગ્રંથ સંસ્કૃત પ્રથમ ઝવેરી દેવચંદ લાલભાઈ જેન પુસ્તકોદ્ધાન દ્વં તરફથી છપાયેલ પણ તેમાં અશુદ્ધિની સ્ખળના વિશેષ હોવાથી અને લબ્ય પણ ન થતો હોવાથી પન્થાસણ ભક્તિવિજયણની પ્રેરણાથી તેમણે મેળવેલી આર્થિક સહાયને લઈને ચાસી જેઠાલાલ હરિભાઈ કે તેઓ જેનશાસ્ત્રના મારા અનુભવી થઈ ગયેલા છે તેમની પાસે શુદ્ધ કરાવીને અમે છપાવી પ્રનિદ કરેલ છે કિમત રૂા ૧-૮-૦ રાખી છે અમાની મલામાવી તે મળી શકે છે

આ તે અથનુ ભાષાતર છે પણ અક્ષરશ ભાષાતર ન કરતા કાઈક ગુજરાતી ભાષામા વાક્યરચના ઠીક લાગે-વાચનારને રસ પડે એમ ધારી કેટલોક ફેરફાર કર્યો છે, પરંતુ તેમા કત્તાના આશયને બદલાવા દીધો નથી માત્ર સંસ્કૃત ભાષાનુ જ્ઞાન સ્વરૂપ હોવાથી આ ભાષાતરમા કાઈ સ્ખળના જણાય તો તેને માટે હું પ્રારભમાજ ક્ષમાયાચના કરી લઉં છું

આ ભાષાતર કરવાનો મને સ્વત ઉત્સાહ જાગૃત થવાથી એ કરેલું છે અને તે પ્રગટ કરવા માટે શ્રી રાણપુરનિવાસી ઉદારદિલના ગૃહસ્થ શેઠ નાગરદાસ પુરૂષોત્તમદાસને જણાવતા તેમણે તે વિચારને પુષ્ટિ આપવાથી આ ભાષાતર વાચકોના હાથમા મૂકવાને અમારી સલાહ ભાગ્યશાળી થયેલ છે આ સખધમા સહાયક નાગરદાસભાઈને ધન્યવાદ ઘટે છે

આ અથમા દાન, શીળ, તપ ને ભાવ-એ ચાર પ્રકારના ધર્મનું ધર્મરૂપ કેવળવૃક્ષની ચાર શાખા તરીકે વર્ણન કરેલું છે તે ધર્મના ઉપદેશદાતા શ્રી મહાવીર પરમાત્મા છે તેમણે ક્ષત્રિયકુળ આમે (પોતાની જન્મભૂમિએ) પધારી બાગ પર્ષદા સમક્ષ એને ઉપદેશ આપેલો છે ચારે શાખામા ચારે પ્રકારના ધર્મનું સ્વરૂપ કહેલ છે તે ધર્મનું આરાધન કરનાર ચાર મહાપુરૂષના દૃષ્ટાંતનો નિર્દેશ કરતા તે દૃષ્ટાંત કહેવાની પ્રાર્થના કરનાર દાનધર્મ માટે હસ્તિપાળ રાજા, શીળધર્મ માટે નદીવર્ધન રાજા, તપધર્મ માટે ગૌતમ સ્વામી અને ભાવધર્મ માટે સુધર્મા ગણધર છે તેમની પ્રાર્થનાથી આસન્ન ઉપકારી પરમાત્માએ તે ચારે ધર્મ ઉપર ચાર કથા સવિસ્તર પ્રરૂપેલી છે

આ ચાર કથાની અતર્ગત બીજી અનેક કથાઓ ઘણી અસરકારક આપવામાં આવી છે તે અનુક્રમશ્ચિકામાં જતાવેલ હોવાથી અહીં ફરીને ઉલ્લેખ કરવામાં આવતો નથી, પરંતુ તે સર્વે કથાઓ જુદી જુદી પણ ખાસ વાચવા લાયક છે દરેક કથામાં મુનિરાજનો ઉપદેશ તો આવેજ છે અને તેમાં જુદા જુદા વિષયપર ઉપદેશ આપેલો છે તે દરેક દેશનાઓ પણ ખાસ વાચવા લાયક છે

પ્રારભમાં મગળ કર્યા બાદ ઠર્ણાએ ધર્મનું સામાન્ય સ્વરૂપ કહીને મહાવીર પરમાત્મા ક્ષત્રિયકુળ ગ્રામે પધારતા ત્યાં હસ્તિયાળ ગભા, ત્રેણિક રાજા અને નદીવર્ધન (બધુ) રાજા વદન કરવા આવે છે તેમની સમક્ષ વિશેષ પ્રકારે ધર્મનું સ્વરૂપ વીર પરમાત્માએ કહ્યું છે આ પ્રમાણેના પીઠબધ ઉપર આ ધર્મકૃતપદ્મની રચના અથવા ધર્મરૂપ પ્રાસાદની ઘટના કરવામાં આવી છે

આ ગ્રંથમાં પ્રસંગે પ્રસંગે તપોવિધાન, સ્વપ્ન સ્વરૂપ, ચક્રવર્તીની ઋદ્ધિનું વર્ણન, ભાવનાઓનું સ્વરૂપ વિગેરે વધારે વિસ્તારથી આપેલ છે જોકે વાચવી શરૂ કર્યા પછી મૂકવી ગમે તેમ નથી

આ ભાષાતરમાં પેલી શાખાએ પૃષ્ઠ ૧૫૪ ને પહોંચે ૩ રોકેલા છે, બીજી શાખાએ પૃષ્ઠ ૧૨૬ ને પહોંચે ૫ રોકેલા છે, ત્રીજી શાખાએ પૃષ્ઠ ૬૭ ને પહોંચે એક રોકેલો છે ને ચોથી શાખાએ પૃષ્ઠ ૭૮ ને પહોંચે ૫ રોકેલા છે એમ એકદર પૃષ્ઠ ૪૨૮ ને પહોંચે ૮ છે

આ ચાર પ્રકારનો ધર્મ એવો છે કે તેમાંથી એક પ્રકારનો ધર્મ પણ આરાધ્યો સતો આ સંસારમાંથી પાર ઉતરવાને સમર્થ છે તો પણ તે ચારમાં ભાવધર્મનું પ્રધાનપણ છે, કારણકે દાન, શીળ ને તપ-એ ત્રણે પ્રકારનો ધર્મ ભાવમ્ભૂત હોય તોજ દુઃખદાયક થાય છે

આ મૂળ ગ્રંથના કર્તા આગમિક ગચ્છવાળા શ્રી હિદયધર્મગણિ છે તેઓ ક્યારે થયા ? આ ગ્રંથ ક્યારે રચ્યો ? કયા રહીને રચ્યો ? વિગેરે હકીકત લભ્ય થઈ શકી નથી માત્ર આ ગ્રંથના પ્રાત ભાગે તેમણે આપેલી પ્રશસ્તિમાં જેટલું જણાવ્યું છે તેટલુંજ લભ્ય છે

આ સળધમાં અમે વિશેષ પ્રયાસ પણ કરી શક્યા નથી ઐતિહાસિક વિષયના વેત્તાઓ આ સળધમાં વિશેષ પ્રકાશ પાડશે તો અમે માસિકદ્વારા પ્રગટ કરશું

પ્રાતે આ ભાષાતરમાં મતિદોષાદિ કારણથી કાંઈ પણ રખાળના થઈ હોય તો તેને માટે ક્ષમા ઇચ્છી આ દુઃખી પ્રસ્તાવના સમાપ્ત કરવામાં આવે છે અને આ ભાષાતરનો લાભ જેમ અને તેમ વધારે જૈન બધુઓ લેય અને તેને હૃદયમાં ઉતારી આત્મહિત કરે એમ ઇચ્છી તેને માટે પરમાત્મા પાસે પ્રાર્થના કરવામાં આવે છે

તથાસ્તુ

સ ૧૮૮૪ } કુંવરજી આણુદણ.
દિ શ્રાવણ શુદ્ધ ૯ } શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભાના પ્રમુખ.

૧ દાન ધર્મ ઉપર ચત્રયગા નૃપ અને ધર્મકૃત વર્ણિક કથા

કથા પ્રારભ પૃષ્ઠ ૧૦

પૃષ્ઠ ૧-૨-૩ પૃષ્ઠ ૧ થી ૧૫૪

૨ શીળ ધર્મ ઉપર ગતપાળ ને ચગામુદગી વથા

પૃષ્ઠ ૪-૫ પૃષ્ઠ ૧૫૫ થી ૨૮૩

૩ તપ ધર્મ ઉપર શ્રી પુત્રયોત્તમ નૃપ કથા

પૃષ્ઠ ૬ પૃષ્ઠ ૨૮૪ થી ૩૫૦

કથા પ્રારભ પૃષ્ઠ ૨૮૬

૪ ભાવ ધર્મ ઉપર ચત્રોચ્ય નૃપ કથા

પૃષ્ઠ ૭-૮ પૃષ્ઠ ૩૫૧ થી ૪૨૮

(૧૨)

૨૭ પુરુષોત્તમ રાજાના પૂર્વભવની કથા	૩૩૧
૨૮ પુરુષોપાર્જન કરવા ઉપર પુણ્યસાગ કથા	૩૪૨
૨૯ મોહનો ત્યાગ કરવા ઉપર ધનપ્રિય વાણિક કથા	૩૪૭

(સપ્તમ પછાવ)

પૃષ્ઠ ૩૫૧

૩૦ ચૌદ રાત્રે ને નવ નિધાનનું વર્ણન	૩૫૧
૩૧ ભાવધર્મની સેવા ઉપર બળિનરેદ્ર (ભુવનભાનુ) કથા	૩૭૨
૩૨ ભવનિર્વેદ ઉપર બળસાર રાજાની કથા	૩૮૩
૩૩ અદ્રોહ્ય નાજના પૂર્વભવની કથા	૩૮૬

(અષ્ટમ પછાવ)

૩૮૬

૩૪ પુણ્યના પ્રભાવ ઉપર પૃષ્ઠક (સૂર) કથા	} ૩૮૬ થી ૪૦૮
(શાકિનીના અનેક પ્રસંગો સુધી)	

॥ श्री परमात्मने नमः ॥

श्री उदयधर्मगणि विरचित.

श्री धर्मकल्पद्रुम महाकाव्यम्

→ भाषांतर. ←

प्रथम पक्ष

जनी आदिमा ज्येष्ठे मा...
 प्रारब्धमा आ अवर्षा...
 छेदे शान्तिगुणने आ...
 प्रगट कर्षो-उपदिष्टो ने...

हेव (नामिराजनां पुत्र) निनेश्वर छे लय...
 श्री-मोक्षलक्ष्मी तेने आपो १ लयवी...
 नाथ प्रभु तमने गतिने माटे आलो हे...
 येवो मेरु पर्वत अद्यापि निश्चय...
 जोतु राज्य पक्षु तल्लने अने कामदेव...
 नेआओ आरित्र आभ्रानयने अजीश...

(૨)   શ્રી ધર્મકેતુપદ્મ મહાકાવ્યનું ભાષાતર

પરમાત્માને હર્ષથી નમસ્કાર કરૂં છું ॥ લોકને વિષે જીવોના
 અનેક પ્રકારના સિદ્ધોને હરનાર અને મનવાન્નિષ્ઠતને આપનાર
 જીરાપહિવિબૂષણ શ્રી પાર્શ્વનાથ તમને નિઃતર પવિત્ર કરો
 ૪ મિહુ પણ પોતાથી અધિક પગક્રમ જેમનું જોઈને લચ્છનને
 મિથે જેમની નેવા કરી રહ્યો છે એવા વીર પગ્ગમાત્મા તમને
 વાંચિત વન્દાનના આપનારા ધ્યાઓ ૫ શ્રી અગ્નિતનાથ વિગેરે
 ખીન્ત પણ કામદેવને જીતનારા પરમાત્માઓ (તીર્થંકરો) મોક્ષ
 લક્ષ્મીના આપનારા એવા, ભવ્ય જીવોને હર્ષને માટે ધ્યાઓ
 ૬ કામધેનુ, કૃપદૃક્ષ અને ચિતામત્તિ મમાન જે નિરતર નિતિત
 અર્ધને આપનાર છે એવા શ્રી ગૌતમ ગણધર ધ્યાન કરવા યોગ્ય
 છે અર્થાત્ હે ભગ્નજીવો ! તમે તેનું ધ્યાન કરો ૭ જેના
 પ્રમાદથી ઠનીશ્વરો ઘ્રોને રચી થકે છે એવી શાઓરૂપી સમુદ્રનો
 પાર પમાડનારી શારદા (મરુવતી) તમને વર આપનારી ધ્યાઓ
 ૮ ધર્મ આ લોકમા અનેક પ્રકારના સુખને આપનાર છે, ધર્મ
 દુષ્કર્મનો ધાત કરનાર છે, ધર્મ માતા પિતા ને સ્વામી તુલ્ય છે
 અને ધર્મ મર્વદા જયવત વર્તે છે ૯ ત્રણ લોકરૂપ જેની ભૂમિ
 છે, જૈનશામનરૂપ નગર છે, જે નગરમા વિનયવાન, ક્ષમાવાન
 અને નદાબારી પવિત્ર મનુષ્યો વને છે, જેનું દૃઢ એવું નાનપીઠ
 છે, જેની વ્યાખ્યારૂપ શ્રેષ્ઠ વેદિકા છે અને વિદ્યારૂપ મિહામન
 છે, સમ્યકત્વરૂપ જેમની ઉપર ઉત્તમ જીવ છે, મન શુદ્ધિરૂપ
 પદ્મણી છે, સુદૃતાદેયરૂપ કુમાર (પુત્ર) છે, વિવેકશ્રી નામનો
 મહામાતૃ (મોટો પ્રધાન) છે, નિદ્રાતરૂપ સધિરક છે અને
 ચતુર્વિધ નદરૂપ જેમનું મૈત્ર્ય છે, એવો શ્રીધર્મભૂપતિ પ્રતિનિ
 નેવા કરવા યોગ્ય છે, કે જે જ્ઞાનથી (જ્ઞાન દર્શન આગ્નિ) ને
 આપનાર છે ૧૦ થી ૧૩ આ ધર્મભૂપતિની આજ્ઞાનું જેઓ

ઉદ્ધવન કરતા નથી અર્થાત્ આજ્ઞા પ્રમાણે ચાલે છે, તેઓ આ વિવશ એવા કલિયુગમા પણ શ્રેષ્ઠ મુખને પામે છે ૧૪ કહ્યું છે કે —

“ જે (કલિયુગ) મા પૃથ્વી નિર્જાળ અને ઔપધિએ સત્વ વિનાની થયેલી છે, પ્રાણજ્ઞો અયોગ્ય કર્મમા સ્થિત થયેલા છે, જન્તઓ અર્થ (દ્રવ્ય) મેળવવામા તત્પર અને કુધર્મમા (અનીતિમા) રજા થયેલા છે, નીચ મનુષ્યો મહત્વને પામેલા છે, સ્ત્રીઓ પતિને છેતરવાના વિચારવાળી છે, પુત્રો પિતાનો દ્વેષ કરનારા છે, એવો કલિયુગ પ્રાપ્ત થયે મતે તેમને ધન્ય છે કે જેઓએ પોતાની જિવિતરૂપ મહાચાર તજેલો નથી ૧૫ ” આવા વિવશ કાળમા જેઓ ધર્મને તજતા નથી, તેઓ અસાર-અસુકનો પાન પામવાને અમર્થ થાય છે ૧૬ કહ્યું છે કે —

“ ધર્મથી ઠલક રહિત એવા કુળમા જન્મ ચાય છે, ધર્મથી શ્રેષ્ઠ એવી જાતિ પ્રાપ્ત થાય છે, ધર્મથી અખડ (દીર્ઘ) આયુ અને દીર્ઘ ગળ પ્રાપ્ત થાય છે, ધર્મથી નિરોગીપણ મળે છે, ધર્મથી અનિદ્ર એવું દ્રવ્ય, નિરૂપમ એવા ભોગ, માત્રી કીર્તિ અને સદ્ગુણ પ્રાપ્ત થાય છે અને ધર્મથીજ પ્રાણીઓને સ્વર્ગ અને અપવર્ગ જે મોક્ષ તે મળી શકે છે ૧૭ ” વળી “ ધર્મ ઉત્તમ મંગલરૂપ છે, મનુષ્યની અને દેવપણાની લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ કરાવનાર છે તેમજ મુક્તિને આપનાર છે, ધર્મ જાણુની જેમ પ્રતિદિવસ રનેક ઢરે છે, કંપરૂક્ષની જેમ વાગ્ધિત પૂરે છે. મહાગુણના નકમમા (પ્રાપ્તિમા) ધર્મ શુદ્ધ જેવો છે, સ્વામીની જેમ ગમ્ય આપનાર છે, ધર્મ પિતાની જેમ પવિત્ર ઢરે છે અને વત્સવપણાથી માતાની જેમ પુષ્ટિ આપે છે ”

(૪) શ્રી ધર્મકલ્પદ્રુમ મહાકાવ્યનું ભાષાતર

“ આ પ્રાણીને પુણ્ય વિપર્યય ભાવને પામ્યે મતે અર્થાત્ પાપનો ઉત્થ થયે નતે બધુ સ્વર્ગનો અને મિત્રો વૈરીપણાનું આચરણ કરે છે, ગુણવતી આ પણ સર્પ જેવી થાય છે, મિત્ર તે ખાન (દુર્જન) પણ ધારણ કરે છે, ગુણવાન એના પુત્ર પણ શત્રુરૂપ થાય છે, શ્રીખડ (સુખડ) નું વિલેપન ઉવડો દાહ કરે છે, નારા વાક્યો (સખો) અવલમા રાજા જેવા લાગે છે અને અથ પણ અનર્વારૂપ થાય છે ” આ પ્રમાણે લોકને વિષે પુણ્ય પાપનું ક્ષણ પ્રત્યક્ષ દેખાય છે તેનો વિચાર કરીને બુદ્ધિમાન મનુષ્ય જેમ લાભ દેખે છે તેમ આચરણ કરે છે ૧૯ ” જેઓ પોતે જ કૃત્ય કૃત્યના બાણના હોય છે તેઓ ઉત્તમ કહેવાય છે, બીજાના કહેવાથી સમજે તે મધ્યમ કહેવાય છે અને ઠોઠપણુ રીતે ન સમજે તે અધમ કહેવાય છે ૨૦

“ જેમ સિંહમા ને શ્વાનમા, અશ્વમા ને ખગમા, સુવ-
જામા ને પીત્તગમા, હાથીમા ને પાડામા, ઇંદ્રનીલ મણિમા ને
કાચમા, હમમા ને બગવામા, વપરૂક્ષમા ને કેન્ડામા, તેજમા ને
અધગામા, અને દુધમા ને છાગમા મોટું અતર છે તેમજ
લૈન ધર્મમા અને મિત્ર્યા ધર્મમા પણ મહાન્ અતર છે ”
૨૧-૨૩ “ કયા અમૃત ને કયા કાણીનું જળ, કયા મેરૂ ને કયા
મરમવ, કયા ઐનાવન ને કયા ઘેટો, જ્યા મસુડ ને જ્યા ખાત્રો
ચીયુ, જ્યા ગડડ ને કયા મચ્છર, કયા શેષનાગ અને કયા
અગશીયુ, એ બધાના જેમ મહતર છે તેમ જિનેશ્વરચિત
ધર્મમા ને હિમાયુક્ત અન્ય ધર્મોમા મહદતર છે ” ૨૪-૨૫
શ્રી જિનેશ્વરે કહેવા પૃથ્વીકાય, અપકાય, તેડકાય વાઉકાય,
વનસ્પતિકાય, અને ઋણુ ભુવનગા વિદિત એના બેઠદ્રિય વિગેરે

ત્રયકાયના જીવોનું જે ધર્મમા પોતાની મરશ માનીને જ બુદ્ધિથી રક્ષણ કરવામા આવે છે તે મર્વ ધર્મોમા ચક્રામણિ તુલ્ય જૈન ધર્મ જગતમા જયવતો વર્તે છે ૨૬ ધર્મ લક્ષ્મીને આર્પણ કરવાની વિદ્યા તુલ્ય છે, દારિદ્રીથી પરતને તોડી પાડવાને (નાશ કરવાને) વજ્ર તુલ્ય છે, સુખોને મેળવવાના કામણ તુલ્ય છે અને સ્વર્ગ તેમજ અપવર્ગ (મોક્ષ) ને આપનાર છે ૨૭ ધર્મનું મહાત્મ્ય મે તો મારી બુદ્ધિના પ્રમાણમા લેશમાત્રજ કહ્યું છે કારણ કે પગનું પસારનું સગાના પ્રમાણમાજ થઈ શકે છે પૂર્વે મોટા કવિવરો થઈ ગયા છે તેઓ ભાગ્યતીનો જામ પ્રમાદ મેળવનાર હતા, તેઓ ક્ષીરસમુદ્ર જેવા પુષ્કળ ઓળો ધર્મનું મહાત્મ્ય બતાવનારા રચી ગયા છે, તેમની સ્પર્ધા કરીને જે હું અથ રચવા બાકી તો જેમ વાનન મનુષ્ય ઉચ્ચ વૃક્ષના ઉપગના ભાગમા રહેવા જતુ જળને લેવાની ઈચ્છા કરે તેની જેમ હાસ્યને માત્ર થાઉ જેમ કોઈ મનુષ્ય પ્રવહણુવિના માત્ર પાટીઆને આધારે સમુદ્ર તળવાની ઈચ્છા કરે તેમ સ્વત્ત્વ બુદ્ધિવાળો હું કાઠક ધર્મની વ્યાખ્યા કરવાની ઈચ્છાથી પ્રવૃત્તિ કરે છું જેમ પવને ઉડાડેલા પાણીના ઢોળેને અહણુ કરવાની તેમજ પાણીમા પડેલા ચક્રના પ્રતિબિંબને અહણુ કરવાની ઢોળ ઈચ્છા કરે તેમ હું મૂર્ખ અને સ્વત્ત્વ જ્ઞાનાભ્યાસી છતાં વાચાળ થઈને ગતલક્ષ્ય ઓળો નવીન અથ કરવાની વારજા કરું છું ગુરુના માનિ યથી અને શ્રી નંદના અનુમતિથી મુખ્યજનોને જોડા થવાને માટે મુગમ એવું આ કવાનકે રચવા પ્રયત્ન કરે છું ૨૮ થી ૩૪

હું મૂળપણથી જે કાંઈ જ્યના કરે તેને માટે પડિત મુશ્કેલીએ મારી ઉપર ક્ષમા કરવી અને મુજ દીન ઉપર દયા કરીને

તેમણે મારો દોષ પ્રગટ કર્યો નહીં જો કે મત પુર્યો તો સ્વભાવે જ પરના દોષનું આચ્છાદન કરવામાજ તત્પર હોય છે. જગત-કર્તાએ તેમને આ પૃથ્વીને શોભાવનારા મૌજિકકરુણ બનાવેલા છે ૩૫-૩૬ પૂર્વ શાસ્ત્રોના અનુમાનને આધારે હું આ ધર્મકંપદુમ નામનો અથ રચુ છું-તે નવપદ્યુવ સુકત ધર્મરૂપ કંપદુમનું અર્થાત્ ધર્મનું હું પ્રાણમા બ્યાખ્યાન કરૂં છું —

“ જનકયા જેનું મૂળ છે, મહાચન્દ્રરૂપ કન્દ છે, લક્ષ્મણરૂપી દૃઢ મનસ છે, સદ્ગુણરૂપી ત્વચા છે, હાન શીળ તપ ને ભાવરૂપ ચાર મુખ્ય શાખાઓ છે, વિચાર આચાર ને વિનયરૂપ સેકડો પ્રતિશાખાઓ છે, જીવાજીવાન્નિક નવ તત્ત્વો, જિનપૂજાદિ મલ્કિયાઓ અને બાર ભાવનાઓ રૂપી વિવિધ પગો છે, વિવેકાદિ ગુણના મમૂકરૂપ નવીન કીમવયોનો મમૂક છે, સત્કુળમા જન્મ અને સ્વર્ગના સુખરૂપ જેના પુષ્પો છે, અને એ પુણ્યરૂપ વૃક્ષનું રૂળ મનુષ્યો મોક્ષનું અક્ષય તુળ પામે છે તે આગમમા ઠહેલું છે મિત્ર, પુત્ર, કળત્ર (ઓ), બાધરો, સ્વજનો, ધન અને ધાન્ય-તદ્દરૂપ ગૃહસ્થોને પ્રાપ્ત થતી તે વૃક્ષની શીતળ છાયા છે, મનગુણરૂપ જળના પૂરથી જ તે વૃક્ષ મહા વૃદ્ધિ પામે છે, જે વૃક્ષ મર્વદા દીન અને અનાથ પ્રાણીઓરૂપ વિહંગમો (પક્ષીઓ) નું આશ્રયસ્થાન છે, જેના સ્વાદુ કળોનું આગ્વાદન જીરો અનેક પ્રકારે કરે છે અને જે વૃક્ષની સાત શ્વેતરૂપી દોષરહિત એવી ગુદ્ધ જૂમિ છે, સો લગ્યજીરો ! સાબળો ! એ ધર્મરૂપ કંપવૃક્ષ દલવર્જિત એવા મનને વિરે નિન્ત આદરપૂર્વક સેવવા યોગ્ય-ધારણ કરવા યોગ્ય ॥ ૩૮-૪૮

“ શ્રેયઝારી અને શ્રેષ્ઠ એવું સૌભાગ્ય, મુદર યુવતિઓ,

વિચિત્ર વન્દો, નુદર હારો, માથે છત્ર, ચચળ એવા તુરગમો,
મઠઝરતા હસ્તિઓ, કચનમય શુદ્ધ ગૃહ, સુખ, લક્ષ્મી, પ્રભુતા,
પ્રવર મુવર્ણ જેવી શરીરની કાનિ, લોહોમા ઉન્નવળ એવી કીર્તિ,
શદ્દા, અને મદ્દમના માર્ગની પ્રાપ્તિ—એ સર્વ નિશ્ચે ધર્મકંપી
કંપનુક્ષના કૃણો છે ૪૭

સત્તાવીશ નક્ષત્ર યુક્ત ચક્રની જેમ સત્તાવીશ ભવ પર્યંત
સમાગમા ભમીને જેઓ રાશ્વતપદને પામ્યા છે તે શ્રી વીર-
પરમાત્મા તમને લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ માટે થાઓ એકઠા શ્રી મહા-
વીર પરમાત્મા પૃથિરીતળને પાવન કરતા, દેવતાઓએ રચીને
સચ્ચારિત કરેલા સ્વર્ણ—કમળપર પાદને સ્થાપન કરતા, વસુધાધીક
ઉપર વિચરતા અને ભવ્યજનોને પ્રતિજોષ કરતા સ્વર્ણમ-
સ્થાનરૂપ ક્ષત્રિયકુલ જામે પધાર્યા ૪૯—૫૦ અનેક મુર અમુર
તથા મનુષ્યોએ યુક્ત અને ગૌતમાદિ ગણધરાએ સેવિત એવા
પ્રભુ ત્યા સિધાર્થવનની ભૂમિમા સમવમર્યા ૫૧ આગ નીકાયના
દેવોએ મળીને ત્યા વિધિપૂર્વક સમવમરણ રચ્યુ પ્રભુ સહસ્રાશુ
(સૂર્ય) ની જેમ તેમા પૂર્વ તરફના સિંહાસન ઉપર બીગળ્યા
ચોસડ ઇંદ્રો તન્તજ ત્યા એકઠા મળ્યા અને દેવદુહિ વિગેરે
વાણત્રા વાગના લાગ્યા પ્રભુનુ આગમન જાણીને વનપાળ તરતજ
નદિવધન રાજા પામે વધામણી આપતા ગયો તેણે ઉતાવળે
જઇને વિનયપૂર્વક તેમને નિવેદન કર્યું કે—“હિ શ્વામિન્ ! હું
આપને આત્યંત આનંદ સાથે વધાવું છું તમારૂં કંઠ્યાણુ થાઓ
હું પ્રભુ ! તમાન બધું વીર પરમાત્મા આપણા ઉગ્રાનમા મમ-
વમર્યા છે” આ પ્રમાણેની વધામણી નાભળીને જેના રામરાય
વિકસ્વ ધયા છે એવા નદિવર્ધન રાજાએ વનપાળને વધામણી

(૮) શ્રી ધર્મઠપદ્મ મહાકાવ્યનું સાધાતર

આપના તરીકે ૧૨૫ લાખ મોનૈયા આપ્યા, પચાસ પ્રમાદ કર્યો અને સોનાની જીવ્હા આપી પછી મૈન્ય મહિત ઉત્તમ સાથે નદિવર્ધન રાજા વદન કરવા નીકળ્યા તેજ વખતે આ અંદરમાંત પાવાપુરીનો રાજા હસ્તિપાળ આવ્યો તેમજ વીરપર-માત્માનુ આગમન સાલળીને હુપથી વ્યાપ્ત થયેલ મગધે-શ્વર શ્રેણિક રાજા પણ આ યા પછી ત્રણે ગજાઓ એકત્ર મળીને વીરપ્રભુને વદન કરવા આવ્યા મોનુ ને સુગધ મળવાથી નદિ વર્ધન રાજા વિશેષ હર્ષિત થયા પર થી ૬૦

“મધુર નાદ તત્કાળ પ્રીતિ ઉત્પન્ન કરે છે, સ્ત્રી પણ તત્કાળ પ્રેમ ઉત્પન્ન કરે છે, અગ્નિ તત્કાળ ટાંકને હરે છે અને જિને-શ્વર તત્કાળ સર્વ પાપોને હરે છે ” ૬૧

ત્રણે રાજાઓએ પાંચ અલિગમન સાચવીને, પણ પ્રદક્ષિણા-પૂર્વક પ્રભુને વદન કર્યું પછી દેવાધિદેવના દર્શનથી હર્ષિત થયેલા મનવાળા તે ત્રણે ગજાઓ ભક્તિપૂર્વક હાથ જોડીને પ્રભુની સ્તુતિ કરવા લાગ્યા “ હે નીતન્ગ ! ત્રૈલોક્યદિવાપર એવા આપને જોવાથી આજે અમારે સુખભાત થયું છે, મુદિવમ થયો છે અને મહા કદયાણુ તેમજ મહા મગજિક થયું છે આજે અમારો મોહપામ છેદાણું છે, ગગાદિ શત્રુઓ જીતાણું છે, આજે અમને મોક્ષસુખ પ્રાપ્ત થયું છે અને આજે અમે ભવમુદ્રને તળી ગયા છીએ અમારૂં મન પ્રનન થયું છે, નેત્ર અમૃતથી પૂર્ણ થયા છે અને હે જિનેશ્વર ! તમારૂં દર્શન થવાથી આજે અમે અમૃત કુડમા સ્નાન કર્યું છે ” આ પ્રમાણે જગન્નાથની સ્તુતિ કરીને પોતાના ભવને મંકળ કરતા એવા તેઓ ચોગ્ય સ્થાને અનુક્રમ

પ્રમાણે બેઠા તે વળતે મુગ અમુગ મનુષ્ય અને નાધુ ગાંધીની
બાર પર્ષદાઓ મળી તે આ પ્રમાણે પોતપોતાને આને બેઠી ૬૮

“અગ્નિકૃણુમા ગણધરો, વૈમાનિકની દેવીઓ અને માધ્વીઓ
બેઠી, નેરૂતકૃણુમા જ્યોતિષી, વ્યતગ ને ભુવનપતિની દેવીઓ
બેઠી, તેમના આમી ત્રણે પ્રકારના દેવો વાયવ્યકૃણુમા બેઠા અને
ઈશાનકૃણુમા વિમાનવામી દેવો, મનુષ્યો અને તેની સ્ત્રીઓ બેઠી
આવુ બાર પર્ષદાયુક્ત સમવસગ્ન તમને પવિત્ર કરો ” ૬૯

પછી વીર પરમાત્માએ આ મુખપડે દેશના આપવાનો પ્રાર્થના
કર્યો “હિ ભવ્ય જીવો ! સ્થિર મન કરીને અમર પ્રકારે ચાલજો -
દશ દ્વાતવડે દુર્લભ એવો મનુષ્ય ભવ તથા ઉત્તમ મુળ પામીને
કાઈ પણ ઉત્તમ કાર્યવડે એવું કરો કે જેવી તેનું એક મુક્ત પણ
વૃદ્ધા ન જાય દિવમના આર પહોરમા મનુષ્યોએ એવું કાર્ય કરવું
જોઈએ કે જેથી રાત્રીએ નિશ્ચિત દૃઢયથી મુગ શકાય સર્વ
પ્રકારના અર્થની સિદ્ધિ કરનાર યૌવન પામીને બુદ્ધિમાનોએ
એવું કાર્ય કરવું જોઈએ કે જેથી વૃદ્ધાવસ્થામા મુજે સહી શકાય
કળાવાનોએ આ જન્મવડે એવું કાર્થિક સત્કાર્ય કરવું જોઈએ કે
જેથી આગામી જન્મ અવશ્ય શુદ્ધ-શ્રેષ્ઠ પામી શકાય બુદ્ધિ-
માનોએ પ્રતિવર્ષ આખા વર્ષમા લાગેલા દોષોનું પ્રાયશ્ચિત્ત શુદ્ધ
પામેથી અવશ્ય લેવું અને તેનો અમલ કરવો કે જેથી શુદ્ધ
થયેલો આત્મા આદર્શ(કાર્ય)ની જેવો ઉત્તમ થાય દરવર્ષ હર્ષ-
પૂર્વક પોતાના દ્રવ્યને અનુમારે સાધર્મિક ભાઈઓની તથા ધર્મા-
આર્થની પ્રવૃત્તિ બુદ્ધિમાનોએ કરવી કહ્યું છે કે -

“સમક્રિતને સજ (અગીકાર કર), કુત્ક્રિત મતોને છોડી

દે, જિનેશ્વરને દેવ તરીકે માન, સુમાધુને ગુરૂ તરીકે સ્વીકાર, મદને તણ દે, પ્રાણીની નિહા તણ દે, ઉત્તમ ગુણોવડે પાને શાંતિ આપ, મુરલીલ મનુષ્યોની સગાતે મિત્રાઈ કર આત્માગમ પછે રહે કે જેથી મોક્ષ તારાથી દૂર ન રહે—નણક આરે ૭૮ "

જેના મન વચન કાયા નિર્મળ વર્તે છે તે મસાગ્ને પારગામી થવાને અમર્થ થાય છે, ડેમડે—પ્રાણીને મનજ બધ ને મોક્ષતુ કાળજી છે વિપયાસકત મન બધતુ કાળજી છે અને નિર્વિપથી મન મોક્ષતુ કારણ છે દાન, પૂજા, તપ, તીર્થમેવા અને શ્રુત જેતુ મન શુદ્ધ નથી તેના વૃથા છે સ્નેહમ બધવાળા સ્વજનમા અને અપકાર કરનારા શત્રુમા જ્યારે તારૂ મન તુલ્ય લાવને ભજશે ત્યારેજ તને પરમસુખ પ્રાપ્ત થશે સુદર અથવા અસુદર શબ્દાદિ વિધનના સાવનોમા તારૂ ચિત્ત જ્યારે એકાગર થશે એકરૂપે વર્તશે ત્યારે તને પરમ સુખ પ્રાપ્ત થશે, ગોશિષ ચક્રનના પિલેપનમા અને વામદાવડે થતા છેકનમા જ્યારે તારૂ મન અભિન્ન ચિન્તનરૂત્તિને ધારણ કરશે ત્યારે તને પરમસુખ પ્રાપ્ત થશે, મજ્જન પુરૂષોની વાણીનો વિસ્તાર અમૃતની જેવો મુસ્વાદુ, સૂર્યની જેવો બોધકાગક અને જ્ઞાનની જેમ તત્ત્વમા નિષ્ણાત કરે એવો હોય છે સજ્જનો સત્ય, કરૂણાવડે આર્હ, અવિરૂદ્ધ, અનાકુળ, અગ્રાહ્ય, ગૌરવવાળું વચન બોલે છે હિત, મિત, પ્રિય, સિન્ધ, મધુર અને પરિણામી એવુ ભોજન અને વચન ખાવુ અને બોલવુ યોગ્ય છે સર્વ અગુચિતા સ્થાનરૂપ, વિનાશી અને કૃતદન એવા આ દેહના ગુણનો વિસ્તાર મૂખજનોજ કરે છે શરીર એક જાતતુ વણ છે, તેની ઉપર ભોજન તેને પિંડ આપવા તુલ્ય છે, સ્નાન તે વણને ધોવા તુલ્ય છે અને વસ્ત્ર તેના પર પાગે બાધવા તુલ્ય છે, કર્પૂર (બરાસ), કુકુમ (કેસર), અગુરૂ, મૃગમદ (કસ્તુરી) અને હરિ-

ચ દનાદિ વસ્તુઓ સુદર છતાં પણ મનુષ્યના કલેવરના (શરીરના) સમર્થથી અગુરુ થાય છે (મલિન થાય છે) સુશ્વાદુ અને સુગંધી એવા મોદક, દધિ, દુધ, ઈમુગસ, શાક્યાદિ ઉત્તમ ધાન્ય, દ્રાક્ષ, પાપડ, અમૃતા, ઘેગર, અર્ગભાથી આવ્યા હોય તેવા શ્વાદુ આમ્રાદિ-એ નર્વ ખાધા પછી તત્કાલા જ શરીરના મગથી મળરૂપ થઈ જાય છે તેવા ગરીરને ગુચ્છિ ગુચ્છિ (પવિત્ર પવિત્ર) એમ તો મોડાધ જનોનાં માને છે હવે એવા ગરીરનો માત્ર પુન્ય-કાર્યનું નેવન કરવું, પરોપકાર કરવો અને વ્રત અભિષેકાદિ ધારણ કરવા તે છે પુત્રોને વિશુદ્ધ એવું મન, વાણીનો સ્વચ્છ અને ઇન્દ્રિયોનો નિઃશ્ચલ એ ત્રણ મહાતીર્થરૂપ છે, તે મેલ્યા છતાં સ્વર્ગ તેમજ મોક્ષને આપે છે છત્રમત્સર (અનિમાન વિનાના), પરહિનાર્થમા ઉદ્ગમવાળા, પૂના અભ્યુદયમા સ્થિત થયેલા, પૂની વિપત્તિ જોડને જોડી બ્યાડાળ બનેલા, મહાપુરુષોની કથા સામળવાથી જેને રામોદ્ગમ થયેલો છે એવા, સમસ્ત હૃદયરૂપ અર્જુનના પાર પામવાને મેતુ જેવા-એવા સત્પુરુષો જયવતા વતે છે મર્વજનોના મમિહિત (વાચિત)ને ઠગનાર, ઉપકાર કરવામા તત્પર, સ્વાર્થમા પ્રમાદી અને પરમાર્થમા પ્રેમી-એવા પુત્ર ડોને વહીવ થતા નથી ? મદ્રાક્ય જેવું બીજું વશી-કર્ણુ નથી, ઉત્તમ ડગા જેવું બીજું ઉદ્દૃષ્ટ ધન નથી અહિંસા જેવો બીજો ધર્મ નથી અને મતોષ સમાન બીજું કોઈ સુખ નથી ધર્મનું મૂળ વિનય છે, વિનયથી ધન ઉપાર્જન વધ શકે છે અને વિનયવાળાને વિનીત (અનુકુળ) સ્ત્રી, અનુકૂળ પુત્રો અને ત્રણ વર્ગની મહત્ત્વ સાધના પ્રાપ્ત થાય છે અત્પ પુણ્યવાળા છોનાના ચિત્તમા વિવેક ચીરકાળ ટકી શકેતો નથી, કેમકે દંડિનીના ઘરમા ટીપક અત્પ સમયજ હોય ॥ દાન ગીલ તપ ને ભાવરૂપી

(૧૨) શ્રી ધર્મક પદ્મ મહાકા યનુ ભાષાતઃ

આર સાખાઓ સુખત ધર્મકેથી ઠપવૃક્ષ પ્રાણીને ક'યાણ અને દ્રવ્યાદિક સુખમપત્તિ આપે છે તે આ પ્રકારમાથી પ્રથમ દાનકેપ સાખાનુ કાર્ધ વર્ણન કરીએ ઠાણુકે દાનવડેજ ઉત્તમ ભોગ પ્રાપ્ત થાય છે અને દાનવડેજ ઉજ્જવળ કીર્તિ થાય છે રાન્યાદિક સુખને તજીને સુપાત્રદાનથી પ્રાપ્તિ નદ્રયશા રાજ અને ધર્મ દત્ત વણિકની જેમ શિવમપત્તિને પ્રાપ્ત કરે છે ” ૧૦૧

આ પ્રમાણે ૧૧ પ્રભુની દેશના માલગીને હસ્તિપાળ રાજા-એ કહ્યુ કે-“ હે પ્રભુ ! એ નદ્રયશા ગળ ને ધર્મદત્ત વણિક કોણ થઈ ગયા છે તેનુ ચરિત્ર સાલગવાનુ મને કૌનુક છે તેથી તે સલગાવવા દૃષ્ટા કરો ” ભગવતે કહ્યુ કે-“ હે રાજા ! જો તમને ઈચ્છા છે તો તેનુ ચરિત્ર માલગો કે જે માલગવાથી તમાગ ચિત્તમા વિસ્મય ઉત્પન્ન થશે

અદ્રયશા રાજા ને ધર્મદત્તની કથા.

સર્વ દ્વીપોના મધ્યમા જળુ નામનો દ્વીપ છે-તે દ્વીપમા દક્ષિણુ ખાતુએ પ્રથમ ભરત નામે શ્વેત છે તે ભન્ત શ્વેતમા સન્સ્વતિના મ્થ નમૂત, અનેક કૌતુકોવાળો, જ્યા પાપકર્મ આછા થાય છે એવો કાશ્મીર નામનો ઉત્તમ દેશ છે તે દેશમા અદ્રજેવુ ઉજ્જવળ અદ્રપુર નામનુ નગર છે ત્યા ધર્મવાન અને પવિત્ર એવો યજ્ઞાધિવજ નામનો ગન્ત ગજ્ય કરે છે તેને દેવાગના તુ ય યજ્ઞામતી નામે રાણી છે તે રૂપ, મૌલાગ્ન અને શીનાદિ ગુણોકેપ માણિ યથી ભૂમિ છે તેની કુક્ષિરૂપ તળાવડીમા હસ મમાન, નિર્મળ અને મહા બુદ્ધિમાન તેમજ શુદ્ધ પશ્ચવાગો અદ્રયશા નામે તે રાજાને પુત્ર થયો છે પાચ/ધાવ્યોથી પગાતો

અને એક હાથમાંથી ખીજા હાથમાં નચાવતા તે પુત્ર અનુક્રમે
માત વર્તનો થયો. ગજાએ તેને લણવા માટે આચાર્યને
સોંપ્યો. પ્રાણ એવો તે નજપુત્ર જાણે લણેલ હોય તેમ અદ્ય-
કાળમાં બહુ ગુણ લણ્યો વ્યાકરણ સાહિત્ય, ૭૬ અને અલ્પકાર
વિગેરે શાસ્ત્રોનો તેણે અતિ શિવિત હોય તેમ (અદ્યકાળમાં)
અભ્યાસ કર્યો. શકુન રાજમા તે ૬૬ પન્થિયવાળો થયો અને
પશુ પદ્મી સખધી ગંધોને જાણવાના શાસ્ત્રમાં પણ તે નિપુણ
થયો. વિખિત, પડિત, ગીત, નૃત્ય, વજ્રિત્ર, નમ્મૂત ભાષા વિગેરે
પુરુષોની ખોતેર કાળો તેણે અભ્યાસ કર્યો ૧ મિહનો, ૧ જકનો,
૪ કુર્કુદના, ૫ કાડના, ૬ શ્વાનના અને ૩ જન્ના-એમ જુદા
જુદા વીશ ગુણોએ તે નજપુત્રના યજ્ઞમાં નિરામ કર્યો તે
વીશ ગુણો આ પ્રમાણે -

ધાતુ કાર્ય હોય કે શોડ હોય પણ જે મનુષ્ય તે કંવાને
ઈન્છ તેણે મિહની જેમ સવ જળવડે કંચીને તે કાર્ સિદ્ધ
જનુ (આ ગુણ મિહનો લેના) પડિત પુરુષ જગદ્વાની
જેમ ઇન્દ્રિયોનો મવર કરીને દેશકાળાનુસાર પ્રાપ્ત થયેલા સર્વ
કાર્યો કરે (આ ગુણ જનનો લેવા) ૧ વહેવુ ૬૦૫, ૨ ચુદ્ધ
કંવુ, ૩ પોતાની બલિને ભાગ પાડીને ભાગે પડતુ આવુ
અને ૪ શ્રીજાતિને વશ ન થવુ આ આ ગુણો કુર્કુદ પાસેથી
ગ્રહણ કરવા ચૂદ મંથુન, ધૃષ્ટતા, યથાકાળે ઘન બાધવુ, અપ્રમાદી
રહેવુ ને કોડનો વિશ્વાસ ન કરવો-આ પાંચ ગુણ કાગ પાસેથી
ગ્રહણ કરવા ધાતુ ખાનારો દત્તા અપથી પણ મનુષ્ય, સારી
નિંદા, લઘુચેનના (તરત જાગી જનારો), ગ્વામીજાત ને ગૂંવીર-
આ છ ગુણ શ્વાન પાસેથી લેવા જેટલો ભાર ભરો તેટલો વડન

(૧૪) શ્રી ધર્મકપટુમ મહાકાવ્યનું ભાષાતર

કરવો, ટાઢ તડકાને પણ ન ગણવા, અને નિત્ય સતુષ્ટપણે રહેવું આ ત્રણ ગુણો ખરપાસેવી લેવા જેનામા આ ૨૦ ગુણો હોય છે તે ખરા ગુણવાન કહેવાય ॥

વળી ખીજાં ૩૨ લક્ષણ ઉત્તમ મનુષ્યના કહેવાય છે તે આ પ્રમાણે — ૧ કુચિન, ૨ પડિત, ૩ વાચાળ, ૪ શુણ્ઘ્રાહી, ૫ સદા ઉદમી, ૬ સત્પાત્રનો સચ્છ કરનાર, ૭ ત્યાગી(દાની), ૮ ગભીર, ૯ વિનયી, ૧૦ નયી (ન્યાયવાન), ૧૧ શૃંગાળી, ૧૨ સ્વાધ્યા (મથશ્યા) કરવા ચેગ, ૧૩ મત્સ્ય યોનનારો, ૧૪ શુદ્ધ મનવાળો, ૧૫ ગીતાન, ૧૬ ગ્નિક ૧૭ વાદી(વાદ કરી જાણનાર), ૧૮ શુભાર્થ (દ્રવ્યને યોગવનાર), ૧૯ દાનપ્રિય, ૨૦ મત્રવાદી, ૨૧ કળાવાન, ૨૨ સદ્ગુની (નન્માર્ગે ધન મેળવનાર), ૨૩ વિચક્ષણ, ૨૪ ધૃત્તિ (ખીજાને ધૃતી જાણનાર), ૨૫ મિષ્ટા સ્ત્રોત, ૨૬ તેજસ્વી, ૨૭ ધાર્મિક, ૨૮ કપગી (કપટને સમજનાર), ૨૯ લેખક, ૩૦ ક્ષમાવાન ૩૧ પરચિત્તોને યોગ્યનાર) અને ૩૨ સર્વ શ્રદ્ધાના અર્થને જાણનાર ઉત્તમ પુરુષમા આ ૩૨ લક્ષણો હોય છે

આ બાદ લક્ષણો છે તેમજ ખીજાં અન્ય તરુ લક્ષણો પણ હોય છે, તે સામુદ્રિક ગાત્રમા હાથપગની રેખા ઉપરથી જાણવાના કહ્યા છે તે રેખાઓ આવા પ્રકારની હોય છે — ૧ પ્રાસાદ, ૨ પર્વત, ૩ શુક ૪ અદ્રશ, ૫ ગુપ્તિષ્ઠ, ૬ પદ્મા, ૭ અભિપેક, ૮ ચવ, ૯ દર્પણ, ૧૦ ચામર, ૧૧ કુલ, ૧૨ અગ્નિ, ૧૩ મત્સ્ય, ૧૪ મકર, ૧૫ દ્વિપ, ૧૬ મત્પતાકા, ૧૭ મત્પુષ્પમાળા, ૧૮ વસુ મતી (પૃથ્વી), ૧૯ રથ, ૨૦ તોરણ, ૨૧ છત્ર, ૨૨ ધ્વજ, ૨૩ સ્વસ્તિક, ૨૪ ચૂપ (ચત્રાંતલ), ૨૫ વાપી, ૨૬ કમડાળ,

૨૭ સૂપ, ૨૮ મયુર, ૨૯ કૂર્મ, ૩૦ અષ્ટાપદ, ૩૧ રનાળ અને ૩૨ મમુદ્ર-આના પ્રકારની જુદી જુદી જાણો ઉત્તમ પુરુષના હસ્ત તથા પાદાદિકમા હોય છે

આવા લક્ષણો (ચિન્હો) જેના ગનીરપર મુદ્દપણે જણાય તે પુરુષ ભોગી, મત્તાવાન, દાના અને ભૂપતિ થાય છે

અદ્રયગા બાદ્યાવસ્થાથીજ આવા દેહલક્ષણોથી લક્ષિત હતો, તેથી તે વિજ્ઞાન, વેશ અને ભાષા વિગેરેમા ચતુર થયો હતો વળી તે મહામતિ અષ્ટાદશ લિપિ, પૂર્તવાદ, ઇંદ્રજાળ અને સર્વ પ્રકારની પારખી તેનો પણ જ્ઞાતા થયો હતો અનુક્રમે તે યુવતિજનને મોહ પમાડે તેવા યોજનને પામ્યો તેના શુભથી રજિત થયેલા ભૂપતિએ તેને યુવરાજપદે સ્થાપન કર્યો ગજ-કુમારે વિચાર, આચાર, મતોપ, જ્ઞાન, ધર્મ, તપ, શ્રમા, મૌન્ય અને ઉનારના વિગેરે ઘણા શુભો ઉપાર્જન કર્યા આ પ્રમાણે તેને શુભી જાણીને તેમજ પ્રજાનો તેની ઉપર અત્યંત રાગ થયેલો છે એમ જાણીને રાજા તેને રાજ્ય આપવાને ઉત્સુક થયા પિતાના તેવા વિચાર જાણીને નેત્રમા અશ્રુ લાવી અદ્રયગા પોતાના પિતા-પ્રત્યે કહેતા લાગ્યો કે-“ હે પિતા ! તમાગ ચન્દ્રક્રમણની સેવા કરવાથી હું નિશ્ચિત છું હે સ્વામી ! કયા અદ્રમા ને કયા તાન, કયા સ્વયભૂગમણ મમુદ્ર ને કયા ગોપ્પદ (ખામો-ચીયુ,) કયા ઉત્તમ મણિ ને કયા કર્ક (કાઠંગ,) તેમ કયા આપની મેવાનુ સુખ ને કયા ગન્ય ? હું એ જેમા અત્યંત અતર જાણું છું અને તેથી આપની મેવાવી પ્રાપ્ત વતા સુખનેજ ઇચ્છુ છું ” તે માળગીને તેના પિતા કાઠક હમીને જોડ્યા કે-“ હે વત્સ !

હે માત્વિઠ ! માબળ પૂર્વે પણ એવું સાલજ્યુ છે કે-નેવામાં સુખજ નથી કહ્યું છે કે-‘પાગડી નેવા-પત્રત્રપાપુ તે સ્વાસોશ્વાસ લેતા ઈતા મરણ, અગ્નિવિનાનું દહન, શૂળવા (સાકળ) વિનાનું બધન, પઠવિનાની મવિનતા અને નગકવિનાની મહા તીન વેદના છે એમ બુદ્ધિમાનો કહે છે વળી એ પાચે કરતા પત્રત્રના વધારે ૮ બદાયક છે અને મહાપાતક રૂપ છે ’ ભાગ્યતમા કહેકું સાલગીએ છીએ કે-‘ હન્દ્રી, વ્યાધિચરત, મૂર્ખા, પ્રવામી અને નિરય એવક એ પાચ જીવતા છતા પણ મૃત ત-ય છે ’ વૃદ્ધ એવા માતા પિતા, મુશીલા સી અને બા-યાવસ્થાવાળા પુત્ર-તેમનું અનેક અઠાર્યો કરવા પડે તો કઠીને પણ પોષણ કરવું એમ મનુએ કહેવું છે માતાપિતાનું પોષણ નહિ કરનાર કોઈ કિયાને ઉદેશીને યાચના કરનાર અને મરણ પામેવાના અશનુ (દ્રવ્યનું) જ્ઞાન લેનાર-એ ફરીને મનુષ્ય થતા નથી ”

આ પ્રમાણેના પિતાના વચનો માલગીને અજળી ભેડી પુત્ર બોલ્યો કે-“ પિતાજી ! એમ ન કહો જે પુત્રના ઉગ્ર ભાવ્ય હોય તેનેજ માતાપિતાની સેવા પ્રાપ્ત થાય છે ” રાજ્ય લેવાના સબધમા પુત્રનો આવો નિશ્ચય જાણીને પિતાએ હર્ષથી પૂરિત થઈ ત સુલક્ષણી પુત્રને પોતાનો રાજભાગ તમામ સોપી દીધો-તેનો અધિકારી તેને બનાવ્યો પોતાના અગની ગદા કરવા રાજ્યે તેની ઉપર આની મહાકૃપા કરી નામદ્રવ્યના સબધમા તમામ સત્તા તેને સોપી દીધી

આ પ્રમાણે પિતાપુત્રનો સુખમા અને આનંદમા પ્રીતિ પૂર્વક ઘણો કાળ વ્યતિકર્યો દિવનો અનુક્રમે અર્ધ વસ્તુ પ્રાપ્ત

કની આપે છે, પુણ્યને શુ ફળ છે ? ધર્મના પ્રભાવથી જીવો !
આખું વિશ્વ અથવા મર્વ જનો વશ થાય છે, વિપત્તિઓ નાશ
પામે છે અને મપદાઓ તિલ્લ થાય છે-પ્રાપ્ત થાય છે

અન્યથા ચ દ્રવ્યશા રાજપુત્ર માતમાળના ગજમહેલના ઉપગના
ભાગમા જતોએ જ્યા અધકાગને દુઃ કરેલ તેવા વિભાગમા
રાત્રિએ પુષ્પના સમૂહથી મકીણું અને કોમળ એવા પલગમા
સુતો છે, તેવામા તેણે એક શીયાળણીનો શબ્દ માલખ્યો તે
કાર્ધક અદ્ય નિદ્રામા હતો તેથી તે શબ્દ માલખતા જાગૃત
થયો અને પછી તે શબ્દને આધારે વિચારવા લાગ્યો કે-“આ
શિયાળણીનો શબ્દ મને લાલ થવાનું સૂચવે છે ‘શિયાળણી ડાખી
ખાતુ બોલે તે શ્રેષ્ઠ, પિંગળા દક્ષિણ બાજુ બોલે તે શ્રેષ્ઠ, અને
દેવકિલા પ્રદક્ષિણા કેતી બોલે અથવા ડાખી બાજુએ બોલે તો તે
શ્રેષ્ઠ છે-મિદ્ધિને આપનાર છે’ જેમ હું આ શબ્દથી મને થવાના
લાભને મમજુ તેમ જો કાર્ધીળીને તેને મમજના હોય અને
તે આ લાભને પ્રાપ્ત કરે તો મને આનંદ છે, કારણકે મારી પાસે
તો ઘણું દ્રવ્ય છે ” આમ વિચારે છે તેવામા ફરીને પણ તેનો
શબ્દ સાલગીને તે સ્વપુરુષાશ્રણીએ નિર્ણય કર્યો કે-“આ
શબ્દને બીજુ કોઈ સમજતું હોય એમ જણાતું નથી તો હવે
હું જ ત્યા જાઉં તે લાલ થઈશુ કહ ” આમ વિચારી પલગ-
માથી ઉડી, વીગ્ધચ માની, ખડગને ધાગણુ કરી, મનમા ધૈર્યનું
અવલગન કરી તે શિયાળણીના શબ્દને અનુમારે આત્યો ગજ-
મા નું ઉચ્ચ વન કરી, કોટને વેગથી ટપી જઈ એક સ્વભાવમા
શહેર બાહ્યના મહોત્સાહમા આત્યો અને નજીકમા સર્વ પ્રકારના
જાણી ભટ્ટેલી ઘોડા અધનાવડે ગૌરવ જેવી ભાગતી, અદ્ય ને

બહારથી મહા ધીલત્તમ એવી સ્મશાનમૃત્તિ દીડી તેમા ડોઈક જગ્યાએ પીકરાળા ને કકાળા એવા વળાળો લમતા હતા, કોઈ જગ્યાએ અત્યંત રોદ્ર એવા વગહ ને વ્યાધના બચકર શખ્દો થતા હતા, ઘવડના ધૂત્કાર શબ્દથી તે ભૂમિ વ્યાપ્ત હતી અને સિંહને નાખરાથી સંદીર્ણ હતી, તેવી સ્મશાનમૃત્તિમા રાજકુમાર નિર્ભયપણે આગળ આગળ ચા-યો આગળ ચાનતા અગ્નિવડે જાગ્રવચમાન એવો એક અગ્નિકુડ ચા-યો આગળ ઉદ્યોત કરતો તેણે જોયો અને તેમા અત્યંત કાનિવાગો એક સ્વર્ણપુરુષ તેણે જોયો અત્યંત દેદિપ્યમાન એવા ને સ્વર્ણપુરુષને જોઈને તેણે અગ્નિકુડમાથી તેને બહાર દારી શીતળ પાણીવડે સ્નીંધીને શાત કર્યો પછી નજીકની ભૂમિમા ખાડો ખોદીને તે પુરુષને તેમા વિધિપૂર્વક દેખન કરી પાછો ખાડો પૂરી દઈ નીશાની નાખીને તે પાછો વળ્યો અને પોતાને ન્થાને આવી ખાડીની નત્રી વ્યતિક્રમાવવા માટે તે પોતાની મગ્યામા મુગ ગયો.

પ્રાત્ર કાળે નિદ્રા ત્યજી દડીને તેણે પ્રાત્ર કૃત્યો કર્યા દેવધ્યાન, શુદ્ધધ્યાન, નમસ્કાર મહામત્રતુ નમરણ કનીને પછાં માગળિકના વાજત્રો વાગતે તે શુદ્ધિમાન રાજમભામા ચા-યો ત્યા પિતાના અરણ્યમા નમસ્કાર કરીને તે પોતાને યોગ્ય આમનપર બેઠો.

પિતાએ તેને પ્રછયુ કે—‘હે પુત્ર સુખી છો?’ કુમારે કહ્યું કે—‘આ ની વૃષાથી સુખી છું’ “તેજ પુત્રો કે જે પિતામા લક્ષ્મી છે, તેજ પિતા કે જે મૌનો પોષક છે, તેજ મિત્ર કે જેનો વિશ્વાસ કરી શકાય અને તેજ સ્ત્રી કે જેની પાને જવાથી નિવૃત્તિ પ્રાપ્ત થાય છે”

રાજા વિશિષ્ટ નેવકોથી પરવરેલો મલા લગીને ઉઠ્યા મિહામન ઉપર જેમ પૂર્વાચળ ઉપર રવિ ઉદય પામે તેમ ખેડા છે, વાગાગનાઓ જાને જાજી આમર વીંછી ગ્રહી જે, મન્નક ઉપર પવિત્ર અને મ્વેન છત્ર ધગ્ણુ કહેલ છે, ગધવો મધુર સ્વગ્વડે અભિરામ એવા શુપ્તમામ કરી રહ્યા છે, જદીજનો જયજય, નદનદ, એવા શબ્દો ઉચ્ચારણ કરી ગયા છે, પાત્રો આગળ નૃત્ય કરી ગહેલ છે અને રાજા પૂર્વ પુણ્યથી મત્રી સામત વિગેરેની મધ્યમા ગ્રહો સતો મુરેદ્રનો જેવો શોભી રહ્યો છે કહ્યું છે કે-“ પ્રાજ્ઞ્ય (વિગ્નિપુ) એવું નાજ્ય, મજ્જળને ઝરનારા હાથીઓ, તુગ આભોગવાળા અને પવન મરખા વેગવાળા અશ્વો અને રથો (વાહનો), અભિમાની એવા મુખડો, અને દ્રવ્યથી મપૂર્ણ બહાર-આ સર્વ વસ્તુઓ નિશ્ચે પ્રાણીઓને ધર્મના યોગથીજ પ્રાપ્ત થાય છે ”

હવે એવા અવમરે પ્રતિહારીએ (દ્વારપાળે) આવીને નિવેદન કર્યું કે-“કોઈ પુરૂષ રાજદ્વાર પાને આવીને ઘણું પોતાનું વર છે જેના મન્નક ઉપર ધૂળનો અમૂલ્ય રહેલો છે એવો, દરના-જાના મ્નબનો આશ્રો લઇને ઉભેલો, હીન મુખવાળો, હીન વસ્ત્ર અને તેજવાળો તેમજ ભાગ્ય વિનનો એવો તે વાતવાર કહે છે કે-‘હું છુટાણો છું, હું છુટાણો છું’ હે મહારાજ ! તેને હું શું ઉત્તર આપુ ?” આવા પ્રતિહારીના વચન માલગીને સ્થિર મન કરી રાજાએ સ્મૃતિનું આ વચન વાંઠ કર્યું કે-‘દુર્ગોળોનો, અભા-યોનો, જાળનો, વૃદ્ધનો, તપસ્વીનો અને અન્યાયથી પગલવ પામેવાનો નાતજ આશ્રયમૂળ છે તેની પાસે જવારીજ તેના હોખો દૂર થાય છે ’ આ પ્રમાણે વિચારીને રાજાને પ્રતિહારીને

કહ્યું કે-“ તેને અદર પ્રવેશ કરાવ ’ ગજનો આવો આદેશ થવાથી પ્રતિહારીએ તેને અદર દાખલ કર્યો તે પોકાર કરતો કરતો રાજસભામાં દાખલ થયો પછી શુભ વાક્યોવડે તેને શાત-સ્વસ્થ કરીને એક આમન ઉપર બેસાડ્યો પછી રાજાએ પૂછ્યું કે-“ હે ભદ્ર ! કહે તારા હું ખનુ કારણુ છે ? તને કોણે હુલ્લો છે ? કોણે પરાભવ પમાડ્યો છે ? તારું શું ગયું છે ? અને કોણે લીધું છે ? તે નિરાકરણે કહે ” પેલો પુરૂષ બોલ્યો કે-“ હે રાજા ! મારો સુવર્ણપુરૂષ ગયો છે હું શું કરું ? કયા જઈ ? કોની પાસે પોકાર કરું ? હે રાજા ! તું પાત્રમો લોકપાળ છે, કૃપાળુ છે, પૃથિવીપતિ છે, હું દેવથી પગભવ પામેલો હોવાથી તમારે શરણે આવ્યો છું ” રાજાએ તેને કુવચવાળો, મલિન, હુલ્લુળ અને દીન ભેદને કહ્યું કે-“ હે ભદ્ર ! તું આવું અયુક્ત શું બોલે છે ? તારું દર્શિ જેવું રૂપ છે, તારી આવી દુસ્વસ્થા છે, તેથી હે ભદ્ર ! તું વિચાર કરીને બોલ, કારણુકે તારી જેવાની પામે જોનાનો પુરૂષો કયાથી હોય ? કહ્યું છે કે-“ માઠા વચ્ચવાળાને, દાતમા મેલવાળાને અર્થાત્ દત્તાવાન માગી રીતે નહીં કરનારાને, ઘણું ખાનારાને, નિષ્કુલ વાક્ય બોલનારાને અને સૂર્યોદય વખતે કે સૂર્યાસ્ત મમયે મુનારાને બે ચક્રપાણી હોય તો પણ લક્ષ્મી તણ દેવ ॥ સાગી રીતે પચેવું અન, વિચક્ષણ પુત્ર સારી રીતે આગધેલી લક્ષ્મી, માગી રીતે સેવેલો રાજા, વિચારીને બોલેલી વાણી અને વિચારીને કરેવું કાર્-દીર્ઘમણે પણ વિક્રિયાને પામતું નથી-લાભ આપે છે હે ભદ્ર ! તારી જેવાની પાસે સુવર્ણપુરૂષ હોય તો પછી તેના કૃત્તા ણીશ્વર વધાએ આશ્ચર્ય-વંતુ શું છે ? એજ મોટું આશ્ચર્ય છે ”

આ પ્રમાણે માલગીને તે પુરૂષ બોલ્યો કે—“હે ગજન ! હે સ્વામી ! માફ કરેલું સાલજો જેઓ લક્ષ્મીવડે અલકૃત હોય છે તે મર્વદા શોભે છે જેઓ લક્ષ્મી વિનાના, દન્દ્રિ-વસ્થાથી અલકૃત અને દુર્બળ દેહવાળા હોય છે તેની આવી દુર્વાચ્ય સ્થિતિ હોય છે કહ્યું કે—” હે જીવ ! દાન્દ્રિ આને છે ત્યારે આ શરીરમાંથી શ્રી, પ્રી (લજ્જા), ધી (બુદ્ધિ), ક્રાંતિ અને કીર્તિ—એ પાંચે દેવતા પલાયન કરી જાય છે લીધું ધનવાળા પુરૂષનું શીળ નાગ પામે છે, શુભ ચમી જાય છે, બુદ્ધિ હણાઈ જાય છે, દીનતા દીપી નીકળે છે, ક્ષમા ખપી જાય છે, લજ્જા નાશ પામે છે, તેજ જર્જગિત વર્ડ જાય છે, ધીરજ નાશ પામે છે, અર્થપણ નિર્મળ પામે છે અને ઘરના કુટુંબીઓ પણ વૈરી થઈ જાય છે અર્થાત્ ગુ ગુ નથી થતું ? બધું થાય છે” જેની પાને લક્ષ્મી હોય છે તેજ મનુષ્ય કુલીન કહેવાય છે, તેજ પડિત વહેવાય છે, તેજ શુભવાન વહેવાય છે, તેજ શુભજન કહેવાય છે, તેજ વજ્રા અને તેજ દર્શનીય વહેવાય છે અર્થાત્ મર્વે શુભો વચનને આશ્રયીનેજ વહેવા છે

હે સ્વામી ! માફ ધન હરાઈ ગયું છે, તેથી ધનવર્જિત થયેલા એવા માગી આવી દર્દશા પૂર્વલવના કરેલા દુષ્ટતાના કારણથી થયેલી છે ન વ, તપ, નણ જગત વ્યાપી ચરા, રૂપ અને રૂણ એ મર્વે આકાન્ણ છે અર્થાત્ તેનું બીજું કાંઈ કાન્ણ નથી, મા ! તેના પૂર્વકૃત કર્મજ તે મર્વના કાન્ણજન છે માટે પ્રભુ ! જો તમે કૃપા કરીને—માગી ઉપર પ્રમત્ત થઈને માફ દ્રવ્ય વાગી આપજો તોજ માફ દાન્દ્રિ નાગ પામજો ”

આ પ્રમાણેની તેની અરજ માલગીને કરીને, રાત્રીએ કહ્યું

હે—“ કહે ત્યારે સાચે સાચુ તારુ નુ જયુ છે ? હુ તો તારું
 જીજી કાઠ જયુ હશે એમ માનુ છુ કાળજુકે તારી પાસે નોનાને
 પુરૂષો કયાથી હોય ? ” તે વળતે સહ્યો બોલ્યા કે—“ હે દેવ !
 આ એવુ બોલે છે કે જે મની ગકાય નહી કાળજુકે ઉટને તો
 કાટાજ લક્ષ હોય, દ્રાક્ષ ન હોય ” કૃપાગુ એવા રાજાએ તે
 પુરૂષને કહ્યુ કે—“તે સ્વાર્ણપુરૂષ કયાથી મેળવ્યો હતો ? તે કહે ”
 તે પુરૂષ બોલે કે—હે નજેદ્ર ! તે સ્વર્ણપુરૂષની ઉત્પત્તિ મારી
 કથા કહેવા પૂર્વક મથાર્થ કહુ છુ તે સાલગો —

હે સ્વામીન ! આજ નામ્મા શ્રીપતિ નામે શ્રેષ્ઠિ વમતો
 હતો કે જેની પાસે હ્ર્ફ કોડ દ્રવ્ય હતુ તેને ગીગમૌહાગ્યથી
 શોભતી, સ્વ કાર્યમા દક્ષ અને શુભગાળો શ્રીમતી નામે સ્ત્રી
 હતી કહ્યુ છે કે “ હામ કન્વામા હામી જેવી, હાસ્ય ઉપજ-
 વવામા પ્રિય નામી જેવી, વિચાર આપવામા મત્રી જેવી, શગાર-
 મરૂપ અમતની કૃપિતા જેવી, મધુર વચન બોલનાની, મુખ
 હામા પતિ સાચે તન્મય થનારી લક્ષ્મણુ, કુળવૃદ્ધિમા ક-પ-
 લતા જેવી, મર્વના વિશ્વામની ભૂમિ અને પ્રેમથી પવિત્રિત એવી
 સ્ત્રી પૂના પુન્ય હોય તોજ પામી શકાય છે ” તેની માથે અનેક
 પ્રવારના મુખવિનાસને ભોગવતો તેમજ ધર્મદાર્ય કે તો શ્રેષ્ઠી
 ગયા કાળને બાલુતો નહોતો અન્યદા શ્રીમતી આનદગોષ્ઠી કરવા
 પોતાની મળીને ત્યા ગઈ હતી યા તેણે પોતાની મળીને તેના
 બાળકોને રમાડતી દીડી એક સ્કધ ઉપર, જીજી દેડ ઉપર
 અને એક બે ઘરના આગલામા રમતા એવા તેના બાળકોને
 જોડિ શ્રીમતી પોતાના હૃદયમા વિચારવા લાગી કે—“ આ પુન-
 વતીને ધન્ય છે, મારા જીવિતને ધિક્કાર છે મે વધ્યાદોષથી

માગ પિતાના કુળને પણ કલકિત કર્યું છે ” ગધવિનાનુ પુષ્પ,
જળવિનાનુ મરોવર અને જીવવિનાનુ ઢલેવર-તેની જેવા પુત્ર-
વિનાના નાનીના જીવનને ધિક્કાર છે ! મ્હુરાયમાન આભૂષણોથી
અવદૃત છતાં શ્રી પુત્ર વિના શોભતી નથી જેમ Cદાર તાગઓ
છતાં પણ ચંદ્રમા વિના નાત્રિ ગોભતી નથી, તેમ પુત્ર વિનાની શ્રી
પતિના વગવવાડને ડેદાની થાય છે હરે આવી દુઃખી જે હું તે
શુ ઠરે ? ઠયા જાઉં ? અને આ મુખ ખીજને શી રીતે ખતાવું ? ”

આ પ્રમાણે તે જાહું દુઃખાતું થઈ મતી પોતાને ઘરે પાછી
આવી અને પુત્ર નબધી પીડાવી અત્યંત પીડાયેલી તે ઘરના
એક ખુણામા જઈને સુતી હરે ભોજનાવસરે શ્રી રતિ શેઠ ઘરે
આવ્યા ત્યાં ઘરમા પોતાની પત્નીને ન જોવાથી તે વિચારવા
લાગ્યા કે-“ મારી શ્રી ધરમા કેમ દેખાતી નથી ? કે જે માન
આવનાના અવસરે મારી જેવા કંવા મારે તત્પર થઈને Cસેલી
હોય ” તે અત્યંતે ઠયા ગઈ હશે ? ” પછી અદૃઢ જઈને
તપાન જતા ઘરના ખુણામા તેને સુતેલી જોઈને તેને શ્રેષ્ઠીએ
પૂછ્યું કે-“ તારી આવી અવસ્થા કેમ છે ? શું તને કંઈએ
દુઃખ ઉપજાવ્યું છે ? તું આવી રીતે શોકસ્થાનમા કેમ સુતી
છે ? તારૂં જે દુઃખ હોય તે કહે ’

પતિના આવા વચનો માલજીને તે દુઃખાશ્રુવી બ્યાસ લોચન-
વાળી મહાગોકથી મ્હાન મુખવાળી, હીમથી રૂંધ થયેલી
કમલિની જેવી સાંધી શ્રી મય્યામાથી Cડી તેની એવી અવસ્થા
જોઈને શ્રેષ્ઠીએ કહીને પૂછ્યું કે-“ હે કમળાનને ! તું અત્યારે
યા વાંજીથી ઉદ્દેગમા કુળી ગઈ છે ? ” પછી તે શેઠાણીએ

જદ્ગદાક્ષરે પતિ પ્રત્યે કહ્યું કે-“હે વહ્નિ ! હે નાથ ! તમારા પ્રસાદથી મને ડોષ દુહને તેમ નથી મને દુઃખ ઉત્પન્ન કરનાર માફ પૂર્વકર્મ છે કે જે કારનાથી લોપી શકતું નથી હમણા તો આપ જમી લ્યો, મોડું ન કરો, પછી હું માનું હું ખની વાત કળીગ ડાઘા માણસોએ કહેલું છે કે-હજાર ઠામ મૂકીને પ્રથમ જમી લેવું ” આ પ્રમાણે હેતુયુક્ત મદ્દાપીવડે શ્રેષ્ઠિને સતોષ પમાડીને તેણીએ સ્નાન અને લોજનાદિ ક્રિયાઓ કરાવી લોજન કર્યા પછી લણમાત્ર સુધને પછી શ્રેષ્ઠિએ પત્નીને તેના દુઃખનું કારણ પોતાની મેળેજ પૂછ્યું ત્યારે પ્રિયાએ પોતાના ચિત્તમા ઉપજાયેલો સંઘર્ષ શ્રેષ્ઠિને કહ્યો કે-“સ્વામી ! માફ અનપત્યપણું માનું ચિત્તને દુઃખ આપે છે વધ્યા સ્ત્રીની અહીં કદર્થના થાય છે અને પરલવમા મદ્ગતિ થતી નથી તે સખ ધમા ભારતમા એક સ્ત્રી કહ્યો છે તેનો ભાવાર્થ આપ વિદ્યાની લેજો ભારતમા કહ્યું છે કે-“અપુત્રની ગતિ નથી અને સ્વર્ગ તો નથીજ નથી, માટે પ્રથમ પુત્રનું મુખ જોઈને પછી ખીજા બધા ધર્મો આચરવા” હું આજે મારી મળીને ત્યાં ગઈ હતી ત્યાં તેના અપ થોને જોઈને મને પુત્ર સખધી ચિતા ઉઠ્ઠી છે ”

આ પ્રમાણે માલગીને પુત્રની ચિતાના પડેના શ્રેષ્ઠિ વિચારવા લાગ્યા કે-“ગદ વાના પુષ્પો અને વિવેક વિના શુભો શોભના નથી તેમજ મનુષ્યની વિભૂતિ પુત્ર વિના શોભતી નથી સુધારમની જેમ અગમા ગીતજતાને ઉત્પન્ન કરનાર પુત્ર ધન્ય એવી સ્ત્રીના જોણામાજ ન્મે છે પડતો, આખડનો, ઉલો થતો, રીંખતો, હમનો અને લાળને કાઢતો ગાગક કોઈક ધન્ય એવી સ્ત્રીના જોણામાજ ન્મતો હોય છે સ્તલ વિનાનું જેવું

ધર, આત્મવિનાનો દેહ, અને મૂળ વિનાનું જેવું વૃક્ષ તેવું
પુત્ર વિનાનું કુળ સમજવું હું કયા જાઉં ? શું કરું ? સર્વ
મનુષ્યોમા હું નિર્લાંગી હું કે જેના ઘનમા સર્વ પ્રકારના
સુખના આધનભૂત એક પપ્પુ પુત્ર નથી જાણ્યો ને ઐશ્વર્ય શું
કામનું ? તેને હું શું કરું ? ઘણા હાટ તથા ઘરો છે તેને પથ્થુ
હું શું કરું ? સર્વ પ્રકારનો પન્નિગ્રહ એક પુત્ર વિના બધો
વૃથા છે પ્રિય એવી મહિવાનું સુખકમળ, ધૂળિવી ધૂમર થયેલા
બાળકનું સુખકમળ અને પ્રસન્ન એવા સ્વામીનું સુખકમળ-આ
ત્રણ વાના પૂરા પુન્યવીજ પ્રાપ્ત થાય છે, ” આ પ્રમાણે
વિચારીને થોડે પોતાની પ્રિયાને શાત કરવા કહ્યું કે-“ હે પ્રિયે !
હું પુત્ર માટે ખેદ કરીશ નહીં, હું તેની પ્રાપ્તિનો ઉપાય કરીશ ”

આ પ્રમાણે ઠહીને પોતાની પત્નીને શાત કર્યા પછી રોક
પુત્રપ્રાપ્તિને માટે મન્યત્રાદિપૂર્વક દેવદેવીઓનું આગ્રાધન, પૂજન
અને હોમાન્તિવકે શાંતિકર્મ વિગેરે કરવા લાગ્યા તેનું મન
મિથ્યાત્વવાન્નિત વર્ત જાયુ તેણે પાળકીઓના જતાવેલા વ્રતો
કરવા માગ્યા જૈનવર્મની વિગેધી એની ક્રિયાઓથી મમ્યકત્વને
મલિન કર્યું

તે નગનમા ધર્મધન નામનો જુદિમાન તે શેઠનો મિત્ર
રહેતો હતો તે અન્યદા ઐષ્ટિ પ્રત્યે કહેવા લાગ્યો કે-“ હે
મિત્ર ! હે શ્રીયતિ શેઠ ! તમે મૂઢ થઈને મિથ્યાત્વની કળી
ન કરો જો મિથ્યાત્વની ઠાર્યમિદ્ધિ થતી હોય તો આ
હુનિયામા કોઈ દુખીજ ન હોત હે મિત્ર ! મિથ્યાત્વ શબ્દનો
અર્થ તો હૃદયમા વિચારો કે જે મિથ્યા-ક્ષગટ-નિષ્ફળ કરવામા

આવે તે મિથ્યા વ કહેવાય ‘વિષ, સર્પ, વ્યાધિ, અગ્નિ, શત્રુ વિગેરે ક-તા મિથ્યાત્વ અનતગુણા દુરત દોષવાળુ છે’ વિધાદિક તે એક જન્મમા અહિત કરી શકે છે પરંતુ મિથ્યાત્વ તે પ્રાણીને અનન બંનેમા અહિત કરનાર થાય છે ”

મિથ્યાત્વ પન્મ વૈરી છે, મિથ્યાત્વ પન્મ અધડા છે અને મિથ્યાત્વ પ્રાણીને વા-વા જલકપમા ક્ષેપન કરના છે ગીળ, દાન, તપ, પૂજ, સુતીર્થની ચારા, પ્રવ-એની દયા, સુશ્રાવકપણુ અને વ્રતનું પરિપાલન એ સર્વ સમક્ષિતપૂર્વક હોય તેજ મહા-ગને આપના થાય છે અનત બંનેમા દુ-ત એવા પાપે-ઉપા-ન કર્યા હોય તે સર્વનો સમ્યક્ત્વ એક માથે અ-પ મનયમા નારા કરી શકે છે શુ પ્રણવ એવો અગ્નિનો રાશી દે જે જ્વલનના નામથી પ્રસિદ્ધ છે તે તુલ ને કાષ્ટના માટા રાશીને ક્ષણવા-મા હસ્તિભૂત કરી નાખતો નથી ? કરી નાખે છે, તેથી સુ-વ, સુશુદ્ધ ને નદ્ધર્મને માનવાદેય પન્મ સમ્યક્ત્વ હે શ્રેષ્ઠિ ! તમે ધારણ કરો-પાળો કે જેથી સપ્રતિ ગજ, શ્રેષ્ઠિક, વજ્રકર્ણ, નમન્વદ્ર અને કૃષ્ણાદિકની જેમ મુખના લાજન થાઓ જેણે સમક્ષિતનો ઉચ્છેદ કરીને પોતાના કુળમા મિથ્યાત્વનું આરોપણ કર્યું તેણે પોતાના સમગ્ર વગને દુર્ગતિની સન્મુખ કર્યો એમ સમજવું “ દર્શન જે સમક્ષિત તેથી બ્રહ્મ તેજ ખરેખરો બ્રહ્મ છે, સમક્ષિતથી બ્રહ્મ થયેવાને નિર્વાણની પ્રાપ્તિ થતી નથી (દ્રવ્ય) આગ્નિ રહિત મિદ્ધપદને પામે છે પણ સમ-ક્ષિત વિનાના જીવ મિદ્ધિને પામતા નથી દર્શનથી બ્રહ્મ થયેવા તેજ ખરા બ્રહ્મ છે, ચારિત્રથી બ્રહ્મ થયેવા નહી કેમકે દર્શનને પામેલા જીવે સમાજમા વિશેષ પન્નિબ્રમણ કરતા નથી જેણે

મિથ્યાત્વનો ઉચ્છેદ કરીને પોતાના કુળમાં સમજાવતું સ્થાપન
કયુ તેણે પોતાના આખા કુળને બિહિની ન-મુખ કર્યું એમ
સમજવું તેથી હે મિત્ર ! કદી મિથ્યાનના સેવનથી પુત્રપ્રાપ્તિ
થઈ જાય તો પણ તે ઋષિ-ગુરુના યોગ્ય નથી તેની ઉપર બ્રાહ્મ-
ણના પુત્રનું દષ્ટાંત છે તે સાલજ —

પૂર્વે ઠેકાં દેવગર્ભ નામનો બ્રાહ્મણ પુત્રને માટે પાદર-
દેવી પાને જઈને ભક્તિથી આ પ્રમાણે બોલ્યો કે—“હે દેવી !
જે તમારા પ્રસાદથી મને પુત્રની પ્રાપ્તિ થશે તો હું તમારું
દેવકુળ નવું કરાવીશ અને દર્શન તમારી પાને એક બોલડો
ચડાવીશ માટે હે દેવી ! મારી વાત પૂરી કરજે ” ઈર્ષ્યોગે
તેને પુત્ર વચો તેણે તેણે દેવદત્ત નામ પાડ્યું પાદરદેવીનું
મંદિર તેણે નવું બાંધ્યું તેની સ્ત્રી વાડી જનારી અને એક
મજેવર બોલાવ્યું એક બોલડાનો મહોત્સવપુર નવું તેની પાસે
વલ કર્યો પત્ની દર્શન એ પ્રમાણે તે એક એક છાગનો
દેવી પાને લોગ આપવા લાગ્યો તેનો પુત્ર દેવદત્ત અનુક્રમે
ઔવનાવન્યા પામ્યો તેને પગલાં અને ત્યજપછી દેવશર્મા
આર્તધ્યાનથી મૃત્યુ પામ્યો—“ ગાય, ઉપભોગ, ગયન, આમન,
વાહન, શ્રી, ગધ, માંડ્ય, વન્ય અને મહિગ્નાદિકના આભૂષણો
ઈત્યાદિની જે વાગ્યા, અભિષેકા અને ચાહનાવાગી મનિ તે
મોહારોજ થાય છે અને તેની મતિને-તેના વિચારને શાસ્ત્રકાં
આર્તધ્યાન કહે છે ” આર્તધ્યાનથી મગ્ન પામેલો પેલો વિપ્ર
મૃગ રોમવાળો, કોપી, પુષ્ટ દેહવાળો બળિષ્ઠ, વીરગાળ અને
કવિત્વ કાનિવાળો બોલડો થયો વર્ષને એક દેવદત્તે પાંડેરીને
લોગ આપવા માટે તે બોલડાને જ બગીચો બોલડાને પોતાનું ઘર

જોતા પૂર્વભવ સ્મરણમા આંચો પોતાને શા જામ માટે ખરીદ કરવામા આ ચો છે તેનું સ્વરૂપ જાણીને તે બોકડો લયલીત થયો સતો વિચારવા લાગ્યા કે—“મે સરૂ કરેલા કાર્ય માટે—દેવી પારે ચડાવવા માટેજ મને ખરી કરવામા આંચો છે ” પછી તેને ચડાવવાને દિવસે અનેક પ્રકારના મહો મવ આગે તેને દેવી પારે લઈ જવાનો પ્રયત્ન કરવા માણ્યો, પણ તે કોઈ રીતે એક ડગતુ પણ ચાલ્યો નહીં, એટલે તેને સ્વજનોએ તેમજ ખીજ લોકોએ માનવા માણ્યો, તેણે પોતજ કરવા માણ્યો જોરાવરીથી લઈ જવાને ઇચ્છતા છતા તે આનતો નહોતો તેવામા ત્યાથી એક જ્ઞાની મુનિ નીકળ્યા, તેણે તેનું ચતુર્થ સ્વરૂપ જાણીને ડાગપ્રત્યે કહ્યું કે—“તુ તારૂ પૂર્વભવમા ઠરતું કાર્ય મહાન પોતેજ વિપવૃક્ષ વાવીને, તેમજ તેનું સંચિત કરીને પછી તેની જળપ્રાપ્તિને અવમરે વિધાન કર્યો તે શા કામનો ? માટે હે છાગ ! હવે તુ શેનો એક કદ છે ? ” આ પ્રમાણેના મુનિના વચનો માલગીને તે છાગ તન્તજ આલવા માણ્યો આ હકીકત તેના સ્વજનોએ તેમજ ખીજ લોકોએ જોઈ એટલે તેઓ આશ્ચર્ય પામ્યા સના પોતાના મનમા વિચારવા લાગ્યા કે—“આપણે મારતા હતા તો પણ આ બોકડો આનતો નહેતો, તે આ મુનિના વચનમાનથી એક દમ ચલવા માણ્યો તેનું કાન્ધુ શું ? ” પછી દેવોત્તે તે મુનિને પ્રાર્થના કરી કે—“ હે આધો ! માન ઉપર કૃપા કરીને છાગને ચનાવવાનો ઉત્તમ મત્ર આપની પાને છે તે મને આપો ’ એટલે મુનિ બોલ્યા કે—“ હે મૂળ ! આ છાગ તારો પિતા છે, શુ તુ જાણતો નથી ? તાના પિતા આર્તધ્યાનવડે મૃત્યુ પામી ને આ છાગ થયો છે “ આર્તધ્યાનથી જીવ તિર્યચ થાય છે, રોદ્રધ્યાનથી નારકી થાય છે, ધર્મ યાનથી દેવલોકે જાય છે

અને શુદ્ધવ્યાનની મોક્ષમુખ પામે છે ” મારી ઠહેલી હકી-
કતમા હે દેવદત્ત ! તને સદેહ -હેતો હોય તો આ છાગને
છુટો મૂંડી દે અને તેને પગે પડીને દહે કે-‘ હે પિતા ! તમને
મરણ વખતે ઘણી ખીડ થતી હતી તેથી તેની ખીડામા હું તમને
કાંઈ પૂછી શક્યો નથી, તેથી આપણા ઘરમા જો કાંઈ દ્રવ્ય
ઢાટેલું હોય તો તે સ્થાન બતાવવાની કૃપા કરો ” મુનિના
આ પ્રમાણે ઠહેવાથી દેવદત્તે તે પ્રમાણે છાગને પગે પડીને
કહ્યું જોટલે તે ધાગ પોતાના ઘરમા પેઠો અને પોતાના પગ-
વડે તેણે ઢાટેલા દ્રવ્યનું સ્થાન બતાવ્યું ત્યાં જોદતા દેવદત્તને
ધન પ્રાપ્ત થયું પછી મુનિરાજના વચનથી તે દેવદત્તે મિથ્યા-
ત્વ તણ દીધું અને મુશ્કાવત્પણું અગીયાર ઠયું

જોટલા માટે હે શ્રીપતિ ! તુ મિથ્યા વ કે જે મહા-
કુર્ગતિનું કાળજી છે તેને તણ દે હું તારો મિત્ર હોવાથી તારા
હિતની વાત ઠહું છું “પાપની નિવાળું કરે, હિતમા જોડી
દેય, છુપાવવા જેવી વાત ડુપાવે, શુણને પ્રગટ કરે અને આપ-
તિમા પણ તજે નહીં-એવા મનિમત્રના લક્ષણો સતપુરુષોએ
કહેવા છે” મનુષ્યને માતામા, પુત્રમા, સ્ત્રીમા અને બધુવર્ગમા
એવો વિશ્વાસ હોતો નથી કે જેવો મિત્રમા હોય છે વળી
ધર્મધને શ્રીપતિ શેઠને કહ્યું કે-“હે મિત્ર ! દેવ પણ આપણી
ભાવીરેખાને દૂર કરી શકતું નથી તો આ મિથ્યાત્વના મેવનથી
શુ થવાનું હતું ? આ વાત ખરેખરી ગમજને ભાવી જેમ
બનવાનું હોય છે તેમજ બને છે જુઓ ! નાળીયેરીના ફળમા
પાણી દાખવ થાય છે અને હાથીએ જાધેવા ઢોઠામાથી રસમાત્ર
નહ થઈ જાય છે મનુષ્યોને કર્મોનીન ફળ પ્રાપ્ત વાય છે, બુદ્ધિ

પણ કનને અનુસન્તીજ થાય ॥ તેવી બુદ્ધિમાન મનુષ્યો જે કાય કરે છે તે બહુ વિચારીનેજ કરે છે વિધિએ નિર્ણય કરેલા માર્ગમા તેણે નિર્માણ કર્યા પ્રમાણે જે થાય છે તેને અન્યથા કરવાને જેનો જે ઇન્દ્રો પણ મમથ થતા નથી હેશ્રીપતિ ! હું તમને લવિતવ્યતા ઉપર કથાચૂડની કથા કહું છું તે ધ્યાન દઇને સાંભળો —

આ જ બૂદ્ધીપતા ભરતએનમા મિથિલાપુત્રી નામની નગરી છે ત્યાં રણુમાન્ડ નામનો ઇન્દ્ર જેનો નાજા હતો તેને શીખવતી નામે રાણી હતી તે પ્રેમચુણવાળી, નિરતર પતિને અનુસર નારી, રૂપવતી અને મર્વદા જ્ઞાનદ આપનારી હતી કહ્યું છે કે—“પતિમા નકન, મુગીજવાન્, મર્વકાયમા વિચરણ, પ્રિય બોલ ॥ની અને અતિ રૂપવતી પ્રિયા પુવના પુણ્યવીજ પ્રાપ્ત થાય છે ” તે રૂપતીને પ્રીતિવડે દિવનો વ્યનિકમાવતા અન્યદા મુલ યોગે એક મહા કાતિવાન્ પુત્ર થયો પિતાએ તેનું કથાચૂડ નામ નાખ્યું અનુક્રમે તેણે અનેક કળાઓ સહિત અનેક શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ ઠયો અનુક્રમે યુવતિ જનના મનને મોહ ઉત્પન્ન કરે તેવું યૌવન પામ્યો અને એ ગયો કીડા કન્વા લાગ્યો

હવે મગધ દેશમા કુશાન્દપુત્ર પત્તાનમા શત્રુઓરૂપી કુલ-રમા ત્રિહ મમાન સમરેશરી નામે નાજા નામ્ય કરે છે તેને મુનદા નામે પુત્રી છે તે લન્ધૌવનને પામી એટલે રૂપવડે સ્ત્રીરત્નથી પણ વિશેષ થઈ અને વિદ્યાવિગ્નાનવડે ભારતિ જેની થઇ મમકેસરી રાજ્યએ તેનો વિવાહ કથાચૂડ સાથે કરવા આડ પોતાના પુરોહિતને મિથિલાપુત્રી મોકલ્યો તેણે પણ ત્યાં

જઈને રણમાર રાત્ર પાને વિગતિ ક્ષી કે-‘હિ સ્વામિન્ ! મગધ દેશના રાજાને મુનદા નામે પુત્રી છે તે ઘણી મુદ્દ છે તેનો તમારા પુત્ર કથાચૂડ સાથે વિવાહ કરવા માટે તેમણે મને અહીં મોકલ્યો છે તેનો સ્વીકાર કરે અને કથાચૂડને પાણીપહણ કરવા માટે મારી માથે મોકલો ’ આ વિનતિનો સ્વીકાર કરીને રાણસાર રાજાએ કથાચૂડને કટકાક નેન્ય મહિત તેની માથે મોકલ્યો.

માર્ગમા લક્ષ્મીપુત્ર નગર પાસે નગર બહાર નહીં ગાળીને રહ્યા તે નગરમા મુરકેતુ નામે ગણ રાજ્ય કરે છે તેને પ્રતિ-
હારે જઈને આ હકીકત નિવેન કરી તે રાજાની પાને એક મોટા નિમિત્તીઓ છે તેને રાજાએ કૌતુકથી પૂછ્યું કે-‘ આ વિવાહ થશે કે નહીં ? ’ તેણે કહ્યું કે-‘ આ વિવાહ જરૂર તેને માટે મુકરર કરેલા દિવસન થશે હવે કદી તેમા ટેરકાર કરવા ધાન્યે તોપણ થઈ ગઈશે નહીં ’ ત્યારે ગણાએ કહ્યું કે-‘ હિ નૈમિત્તિક ! કદી હું આ વિવાહ ન થવા દઉં તો તમે શું કરો ? તે પ્રગટ પછે કહેા ’ નૈમિત્તિક બોલ્યો કે-‘ હે નાજન ! હું વધારે શું કહું પણ જો ટોડ આ વિવાહને અગાવી-દેરવી થકે તો મારી જીભાનો છેદ કાપો ’ ગણાએ નિમિત્તી માની આવી પ્રતિજ્ઞા માલગીને વિચાર્યું કે-‘ આના નિમિત્તને કેા પ્રિય પ્રકા-
રના કટપ્રપચથી નિષ્ક્રમ કરે ’ પછી પૂર્વે માથેલા એક દેવને તેણે મલાર્યો એટલે તે તરતજ પ્રગટ થયો અને બોલ્યો કે-
‘ મને જે કામ હોય તે જાણો ’ ગણાએ કહ્યું કે-‘ હે દેવ ! તુ અર્પ થઈને આ કથાચૂડ કુમારને ડગ દે કે જે લેથી તેનો વિવાહ અટકે એટલે નિમિત્તીઆતુ કહેલું વૃથા થાય અને હું સાચો થાઉં ’ રાજાની આવી આજ્ઞા થવાથી તે દેવ કાળ

રાત્રિ નમાન ભરકર કૃષ્ણમૂર્તિનું રૂપ ધાગણ કઠીને તે કુમાર પાને ગયો અને તેને પગે ડચ કયો તેનું વિષ ત કાળ અડયું એટલે તેથી ઘેનચેયો કુમાર બેથુદ્ધ થઈ ગયો તે વખતે તેના પરિવારમાં સર્વત્ર મહા હાહાકાર થઈ ગયો મર્ને એકદમ ભયભ્રાત થઈ ગયા અને તેના મવ સૈનિકો આકુળન્યાકુળ થયા મના ભ્રાતાચત્તરાજા ને ભરભિત થઈને ચારે દિશામાં ગારૂડિડને માટે હોડાટેડ કન્વા લાગ્યા ઘણા ગારૂડિઓ ભેગા થયા, તેમણે અનેક પ્રકારના મત્રાદિ ઉપચાર કર્યા પણ મણિ મન ઔષધે વિગેરેથી કાઈપણ શુભ કરી શક્યા નહીં પછી પેલો દેવ સુન્દેતુ ગબ્બની આનાથી મનુષ્યનું રૂપ ધાગણ કઠી ખભે સારી મારી ઔષધિઓનો ઢોથળો ગળી ‘હું એક ગારૂડિક છું અનેક મનાદિક બાણ છું’ એમ બોલતો તે રસ્તે નીકળ્યો એટલે કથાચૂડના મેવઢો તેને પોતાના કુમાર પાસે લઈ ગયા તેણે કુમારની એટા ભેડીને ક્ષુદ્રિન વિષને દૂર કરે તેવી અનેક પ્રકારની પ્રતિક્રિયાઓ કરી, પણ તેને કાઈ શુભ થયો નહીં, એ પ્રમાણે તેણે દલથી નિર્વિન કરવાના અનેક ઉપાયો કર્યા પણ તેણે કાઈ લાભ કર્યો નહીં ત્યાગપત્રી તે બોલ્યો કે- ‘અહા! આને તો ઢાળે મકુણ કઠી લીધો છે, અથાત્ આ મૃત્યુ પામ્યો છે, તો હવે એને લીંગડાના પચનવડે વીંટીને સમુદ્રમાં વહેતો કરી દેવો ભેડીએ, કેમકે મૃતકને રાખી મૂકવાથી શુ ફળ છે ?’ તેના આવા વચનો માલગીને સર્વ સૈનિકોએ હાહાકાર કર્યો અને શોડયુક્ત ચિત્તે તેના કહ્યા પ્રમાણે કરી તેને સમુદ્રમાં વહેતો મૂકી દીધો તેઓ બધા શોકાતુર થઈને ત્યાજ ગદ્યા કુસામપુન્થી આનેનો પુરોહિત પણ દીનમુખવાળો થઈને મહાદુ ખવડે ચિતવવા લાગ્યો કે-

‘ અહો ! અન્યથા ચિત્તમેતુ કાર્ય દેવના વિપરીતપણાથી
અન્યથા થયું ’

હવે અહીં લગ્નનો દિવસ વ્યતીત થઈ ગયા પછી મુગ્ધેનું
રાજાએ પ્રમત્ત ચિત્તે નિમિત્તિઆને બોલાવ્યો અને કહ્યું કે-‘ અહો,
તમારા કહેલો વિવાહ થયો કે નહીં ? અર્થાત મે તમારું કહેલું
કેવું વ્યર્થ કરી નાખ્યું છે ’ નિમિત્તિક બોલ્યો કે-‘ હે રાજન્ ! તે
વિવાહ તે બે જણોના મારા કહેવા પ્રમાણે તેજ વખતે થયો છે
તેની પ્રતીતિ આવતી ન હોય તો તમારા સેવકદેવને પૂછો ” એટલે
રાજાએ પોતાના એટક (દેવ)ને મળાર્યો તે તરતજ પ્રગટ થયો
તેને રાજાએ કહ્યું કે-‘ તે શું કર્યું ? ’ દેવ બોલ્યો કે-‘ તમારા કહેવા
પ્રમાણે હું સર્પ થઈને તે કુમારને હર્યો અને તેને સમુદ્રમાં
પહેતો પણ કરી દીધો ’ એટલે રાજાએ નિમિત્તિઆ સામે
ભ્રમને કહ્યું કે-‘ સાલજો ! આ શું કહે છે ? તમે બોટાબોલા
ન થાઓ અથવા શું તમે કાયમ અમત્યવાદીજ છો તમે આ
લોકોક્તિ માંથી કરી લાગે છે કે ‘ પ્રત્યક્ષ કુવામા પડેલી છતાં કહે
છે કે વહુ તો ખીચો છે ’ નિમિત્તિકે કહ્યું કે-‘ હે રાજન્ ! સત્ય-
વાતને અસત્ય કળાવે કોણ છે ? વળી હાથમા નહેલાં કંકણને
ભ્રમને આશ્ચર્યની રીતે જરૂર છે ? પરંતુ એ દપતિ દર છે
તેથી જો તમારું ત્યા મુખી જવાની શક્તિ હોય તો ત્યા જઈને
અથવા તેને અહીં લાવીને તેનું સ્વરૂપ જુઓ ’ એટલે રાજાએ
પેલા દેવને આજ્ઞા કરી કે-‘ તો કુમારના મૃતકને એકદમ ન્યા
હોય ત્યાંથી અહીં લઈ આવ ’ ગજની આવી આજ્ઞા થવાથી તે
દેવ એકદમ આવ્યો અને તે કુમાર ન્યા હતો ત્યાંથી તેને
તરતજ વધુમયુક્ત ઉપડીને રાજા પાસે લઈ આવ્યો ગજાએ,

તેને વધુમહિત બોલ્યો એટલે તે જહુજ આશ્ચર્ય પામ્યો, તેથી તેણે તે કુમારને પૂછ્યું કે—‘તમારા લગ્ન શી રીતે થયા ?’ એટલે કુમારે કહ્યું કે—‘હિ જાજન્ ! તમે અમારી કથા માલજો

જે વખતે અહીંથી મને સમુદ્રમા વહેનો મૂકી દેવામા આજ્યો તેજ વખતે આ કન્યાને પણ તેના ગોળમા બેઠેલી ત્યાથી કોઈ પાપીએ અપહરી અને સમુદ્રમા નહેવા કોઈ દ્વીપમા મૂકી દીધી હું લીજડાના પત્રોમા વીંટાયેલો છવતો મતો સમુદ્રના કણોદથી અથડાતો ફૂટાતો સત્કર્મના યોગથી ન્યા તે કન્યા હતી તે દ્વીપ માંને કીનાનાપર નીકળ્યો તે કન્યાએ મને સમુદ્રમાથી બહાર કાઢ્યો અને પછી કેટલાક ઉપચારોવડે સ્વસ્થ થયો ત્યા કાંઈ વિગ્રાધરે આવીને અમારો વિવાહ કર્યો અને મછી ત્યાથી ઉપાડીને કોણકે અહીં તમારી પાને લાવ્યું’

આ બધી હકીકત માલજીને આશ્ચર્ય પામી રાજા વિચારવા લાગ્યો કે—‘વિધિવિત્તસિત જે હોય તેને જેવ ગમે ત્યાથી તત્ક્ષણ મેળવી આપે છે’ કહ્યું છે કે—‘વિધિએ નિર્માણ કરેલું હોય તે જળથી, બગથી, મત્રથી, ધનથી, સ્વજનથી, બધુઓથી, દેવોથી કે મનુષ્યોથી અટકાવી શકાતું નથી’ તેથી વિધિજ એક સર્વથી બગવાન છે એમ હું ધારૂ છું વિદ્વાન, મૂર્ખ, મુલત, બીરૂ, ચડાળ, ઇંદ્ર, રાજા ટરક—વિધિની આગામા કોણ નથી ? હુવિધિ તે નર્વને પોતાને તામે કરે છે’

આગપછી સુરકેતુ રાજાએ નિમિત્તરૂને પુષ્કળ દાન આપવાવડે મલુખટ કરીને કુમાન્ત્ર યે અતિ હર્ષિન ચિત્તે પોતાના

અપરાધી જમાવ્યા અને પોતાની પુત્રી મૌલાગ્યમજરીને તેની માથે પરણાવી પછી પોતાના મૈત્ર્ય માથે તેને મિથિલાપુરી ગ્વાને કર્યો કથાચૂડ મિથિલાપુરી પહોંચ્યો એટલે ગ્લુમાર રાજાએ તેનો પ્રવેશ મહોત્સવ ગાહુ વિસ્તામ્થી કર્યો અને કુશાગ્રપત્નથી આવેલ વિપ્રને કુશળ મમાચા આપવા માટે ત્યાં મોકલ્યો. ત્યાંના રાજાએ પુરોહિતને પાછો મિથિલાપુરી જમાઈ સાથે પુત્રીને આમત્રણ કરવા માટે મોકલ્યો. કથાચૂડ મૈત્ર્ય અને પ્રિયા મહિત ત્યાં ગયો ગમકેગરી જાળએ તેનો વિવાહ-મહોત્સવ ઘણા વિસ્તારથી કર્યો અને કન્ધોચનનેળાએ જમાઈને ઘણા હાથી, ઘોડા, હેમ, રત્ન વિગેરે આપીને પ્રસન્ન કર્યો ને ગાહુમાન આપ્યું પછી સર્વ લોકોને મત્કાપૂર્વક જણાવી ને તેમજ રાજાની આજ્ઞા મેળવીને કથાચૂડ સત્વ પ્રિયા માથે પોતાના નગજાળી આણ્યો નીકળતો વખત રાજાએ પોતાની પુત્રીને શિખામણ આપી કે-“હે વત્સે ! તું સુખમા કે દુઃખમા જગજગ પતિની અનુગામી થવું નિત્ય હર્ષિત સુખવાળી રહેશે. સ્થાન અને માન આપવામા વિચક્ષણ થવું અને ભર્તારને પ્રીતિ ઉત્પન્ન કરનારી થવું આવી ભાર્યા હોય તેજ ખરી ભાર્યા છે, જાકી તેવી ન હોય તે તો ખીણ જન (દુદ્ધાવસ્થા) તુલ્યજ મમજવા યોગ્ય છે ”

આ પ્રમાણેની શિક્ષા આપીને રાજા પાઠો વળ્યો અને દંપતિ સુખસાતિપૂર્વક મિથિલાપુરી પહોંચ્યા ત્યાંપછી તે દેવતાઓની જેમ આનંદથી સુખભોગ ભોગવવા લાગ્યા આ કથાચૂડના વિવાહની જેમ જે ભાવી જનવાનુ હોય છે તે તો ગમે તેટલા વિપ્રો આવે તો પણ જનેજ છે એમ મમજવું

જળધિમા પ્રવહણુ, લબ્ય પ્રાણીનુ એક સુચિન્હ, પાપરૂપી વૃક્ષ-
માટે કુહાર, પવિત્ર તીર્થોમા પ્રધાન એવુ અને જેણે વિપક્ષમાત્રને
જીતી લીધા છે એવુ દર્શન (સમકિત) નામનુ સુધાગ્નુ-અમૃત
જળ પીએ ”

આ પ્રમાણેના મિત્રના વચનોથી શ્રીપતિ શ્રદ્ધિ મિથ્યાત્વના
કારણમાત્રને તણ દધને દયામય એવા જિનધર્મનુ આગધન
કરવા લાગ્યા તે નમસ્કાર મહામત્રનો જાપ કરે છે, ત્રણે કાળ
જિનપૂજન કરે છે અને જને મધ્યાએ ભાવપુવક પ્રતિક્રમણ
કરે છે નિત્ય શુદ્ધમહાગજને વદન કરે છે, માધુ મુનિરાજને
દાન આપે છે, પર્વોનુ આરાધન કરે છે અને વિવિધ પ્રકારના
તપ તપે છે તેમજ અમારી, તીર્થયાત્રા અને રીનોદ્ધાર કરે છે,
વળી એ મહા બુદ્ધિમાન સાન ક્ષેત્રમા યોગ્ય રીતે ડ્ર ય વાપરે
છે-વાવે છે

આ પ્રમાણે તે શેઠે પ્રિયા સાથે અખ ઠપણે ધર્મકાર્યો કર્યા
એમ કરતા કરતા છ માસ વ્યતિક્રમ્યા ત્યારપછી એક જિવમ
માછલી રાત્રે શેઠ જાગ્યા એટલે વિચારવા લાગ્યા કે-‘ ધર્મનુ
આચરણ કરતા મારા છ માસ વ્યતિક્રમ્યા, તો હવે મને તેનુ
કળ શુ મળશે ? આ પ્રમાણે જૈન ધર્મનુ આરાધન કર્યા છતા
પણ ક્ષણસિદ્ધિ દેખાતી નવી તો શુ આ ધર્મ નિષ્ફળ છે ? ’
આમ વિચાર છે તેવામા જાસનદેવતાએ તેની પાને પ્રગટ થઈને
કહ્યું કે-“ હે શ્રેષ્ઠિ ! હે સુઠ ! જીતેલી જાણ કયા હારી જાય
છે ? સમુદ્રમા રહ્યાસતા હાથના આવેલુ પાણીયુ કયા છોડી દે
છે ? જેમ પ્રવરણુ ભગ્ન થવાથી સમુદ્રમા પડેલો માણસ પાણીયુ

વાથી ક્રીનાગ પાને જાય, તેવામા વળી પવન લાગવાથી તે
જાણુ આલ્યો જાય તેમ તુ પણ અતરાય કર્મકર્મી મનુ-
પાર પામવા આલ્યો, તેવામા ઘડાકર્મી અવળા પવનથી
કા સમુદ્રમા આલ્યો જાય છે ગ કા રહિત કરેલો ધર્મજ મહા
ને આપનાર થાય છે અને નશાય મહિત કરેલો ધર્મ જળની
મા જેવો નિષ્કળ થાય છે સ્થળમા જળ, જળમા રેખા, પુખ્ત-
તના મોઢામા ફળ અને શકાસહિત પુણ્ય સ્વિરપણાને પામતા
ની આનંદથી કયા નાશ પામે છે, સ્ત્રીના મગથી ક્ષણાયર્થ
પામે છે, શકાથી સમ્યક્ત્વ નાશ પામે છે અને પરિશ્રમ
અવાથી મયમ નાશ પામે છે મોક્ષદાયક એવું સમ્યક્ત્વ પણ
ક્રીનો લેપ કરવાથી જેમ ચિત્ર નાશ પામે છે અને સ્વેદિણી
થી જેમ ઉત્તમ કુળ નાશ પામે છે તેમ શકાવડે દૂષિત થાય
તેમજ પશ્ચિમામે નાશપણ પામે છે હે શ્રીપતિ શેઠ ! ધન-
જે શકાવડે પોતાનો મનુષ્ય જન્મ ફેગટ ગુમાવ્યો તેમ શકા-
વડે સમ્યક્ત્વ, ધર્મ અને પુણ્યકાર્ય સર્વ ઘન્યલાવને પામી
જાય છે-નિષ્કળ થાય છે તે ધનપાળની કથા આ પ્રમાણે-

ક્ષિતિપ્રતિષ્ઠ નામના નગરમા ધન નામનો ધનવાન વણિક
હોતો હતો, તેને ધનશ્રી નામે સ્ત્રી હતી અને ધનપાળ
નામે પુત્ર હતો હતો તે ધનપાળ બાળક હતો તેવામા તેની
માતા મરણ પામી 'બાળકને માતાનું મરણ મહાદુ ખતું કારણ
થાય છે ' કહ્યું છે કે- ' બાલ્યાવસ્થામા માતાનું મરણ, યૌવના-
વસ્થામા સ્ત્રીનું મરણ અને વૃદ્ધાવસ્થામા પુત્રનું મરણ-આ ત્રણ
ખ કરતા વિશેષ દુઃખ બીજું નથી ' ધનશેઠ ધનપાળને જો નિ-
વેચારે છે કે- ' આ બાળકને તેની માતા વિના મોટો શી રીતે કરી

શદાશે ? એને કોણ ઉછેરશે ? માટે મારે બીજી સ્ત્રી પરણવાની જરૂર છે ' આમ વિચારીને તેણે સારી રીતે ધન આપીને ધનશ્રી નામની એક મુદ્ગ સ્ત્રી સાથે પાણિગ્રહણ કર્યું કારણ કે- 'ગૃહ તે ગૃહ કહેવાતું નથી પરંતુ ગૃહિણીજ ગૃહ કહેવાય છે, ગૃહિણી વિનાનું ઘર અવ્યય મદદશ કહેતું છે' અનુક્રમે તેને વિપથના આરણીક ક્ષણ તરીકે પુત્ર થયો તે પુત્રને જોઈને શેઠ બહુ રાજી થયા નવી આરેલી ધનશ્રી સપત્નીના પુત્ર ધનપાળને ખણ પોતાના પુત્રવત્તજ માનતી હતી પછી બંને પુત્રો લેખશાળામા (નિશાળે) ભણવા માટે સાથે જવા લાગ્યા. ધનશ્રી તે બંનેને તીખા નાખેતુ દુધ પુષ્ટિને માટે પીવા મોકલતી હતી ધનશ્રીનો પુત્ર ધનદેવ તો તે દુધ નિશકપણે પી જતો હતો કેમકે દુધના પાન વિના અભ્યાસ સાગી રીતે કેમ થઈ શકે ? ધનપાળ તે દુધમા તેની ઝોરમાન માતાએ નાખેલી માખીઓ છે એવી ચકાચી તે દુધ પીતો હતો તે વિચારતો હતો કે- 'આ માગી વિમાતા માફ હિત ચિતવનારી કયાથી હોય ?' આવી ખોટી ચિતવનાથી તે દિનપરદિન ક્ષીણ થવા લાગ્યો અને જો આ દુધ નહીં પીઉં તો મને મારશે એવા ભયથી તે દુધ દરરોજ પી જવા લાગ્યો, એને પરિણામે તેને જીવિતવ્યનો ઘાત કરનાર વદગુલી નામે વ્યાધિ થયો તેના પિતાએ તેને વંધને બતાવ્યો, દ્રવ્ય આપીને તેનું ઔષધ કરાવ્યું, પણ ધનપાળે પોતાના મનનો વિચાર વેદને કહ્યો નહીં તેથી વ્યાધિ વૃદ્ધિ પામતો ગયો 'બુદ્ધિ કર્મોનુસારીજ હોય છે' અનુક્રમે તે વેશુવવાયુના વ્યાધિથી ક્ષય થતો થતો પચત્વ પામ્યો 'જકારૂપ આતકવડે પ્રાણીને શુ શુ દુખ પ્રાપ્ત

યતુ નથી ? ' નાનો પુત્ર ધનદેવ નિશ્ચયપણે દુધ પીતો અને અભ્યાસ કરતો વૃદ્ધિ પામ્યો પરિણામે તે ઘરનો સ્વામી થયો. ' શકાવડે કનીને જેમ ધનપાળ આ લોકના મુખથી બહાર થયો તેમ બુદ્ધિમાન પુત્ર પણ શકા કરવાથી નિવૃત્તિને આપનાર સમકિતથી જન્મી શકે છે

‘ધને કનીને હીન જોયો મનુષ્ય પણ જો મમ્યકત્વરૂપી શ્રેષ્ઠ ધનવાળો હોય તો તે ધનીજ છે, કેમકે આ ધન તો એક ભવ-માજ મુખ આપનાર છે અને મમકિતરૂપી ધન તો ભવભવમાં અનંતા મુખને આપનાર છે’ ઇતિ ધનપાળ કથા

શાસનદેવતા કહે છે કે—“હિ શ્રીપતિ ! તમે શકાવડે કનીને ધર્મને દ્રુપિત કર્યો છે તેનું ફળ કહો છું તે માલગો— જેમ જાતિવત રત્ન તેમજ શ્રેષ્ઠ મુકતાફળ રેખાવડે લાક્ષિત થાય તો સ્વરૂપ મૂલ્યવાળું થઈ જાય છે તેમ તમારે થયું છે. એટલે જૈન ધર્મના પ્રભાવથી જોકે તમને પુત્રની પ્રાપ્તિ થશે પરંતુ શકા કરવાથી તમે પુત્ર સંબંધી મુખને ભોગવી શકશો નહીં ” આ પ્રભાણેની તેની વાણી સાંભળીને શ્રીપતિ શેઠ બોલ્યા કે—“હિ દેવી ! બુધ્ધિ રહેવા કળતા રાજ પીવી તે પણ માની-એવી લોકોજિત છે વસ્ત્રાદિ ખીલકુલ ન વસ્ત્રે તે ધરતા તેના છાટા પડે તે પણ સારા, તે પણ તાપનેહરનાર વાય છે તેમ પુત્ર વિનાના એવા મને એવી ગીતે પણ પુત્ર પ્રાપ્તિ થાઓ ‘આ વધ્ય છે’ એવી લોકોજિત મને કલ્પના કરે છે તેને તો દુઃકરે ” શેઠની આવી દુઃખ જાણીને દેવી તેને પુત્ર થવારૂપ વર આપીને અદશ્ય થઈ પ્રભાતે તેણે આ બધી વાત પોતાની

(૪૪) દાનધર્મ-અદ્રયશા ને ધર્મદત્તની કથા

પ્રિયા પામે કરી અને કહ્યું કે-‘હિ સુદની’ તને પુત્ર થશે એમ રાત્રે શામનદેવી કહી ગયેન છે’ આ પ્રમાણે માલગીને ગેહાણી ખોલ્યા કે-‘હે સ્વામિનુ ! મેં પણ આજે રાત્રે સ્વપ્નમાં આપણા ઘરમાં નહેલો ફળયુક્ત પૂર્ણકુલ જોયો છે’ આ પ્રમાણેના તેના વચનથી ‘આપણે ત્યાં પુત્રની પ્રાપ્તિ આ સ્વપ્નને અનુસરીને જરૂર થશે’ એમ વિચારીને તે જાને જાહુ હર્ષિત થયા અને અદર અદર તે મળધી આનંદવાર્તા જવા લાયા.

તેજ માનીએ કોઈ ઉત્તમ જીવ જ્વગથી ચયવીને શ્રીમતિની કુક્ષીમાં ઉત્પન્ન થયો તે કારણથી તેને સાગ માગ દોહળા થવા લાયા અનુક્રમે નવ મહીના ને માડાઆઠ દિવસ થયા એટલે શ્રી મતિએ ઉત્તમ પુત્રને જેમ પૂર્વ દિશા સૂર્યને જન્મ આપે તેમ જન્મ આપ્યો અર્થાત્ તેને પુત્ર પ્રસવ્યો તે કંકીકત દેલાવાથી શ્રીપતિથેઠના કુટુંબીઓએ શેઠ પાસે આવીને તેને વધાન્યા-વધામણી ખાધી શેઠે પણ પુત્રનો જન્મોત્સવ મારી નેતે કર્યો અને અમારી ઘોષણા કરાવી ત્યાંપછી પહેલે દિવસે જાગિકર્મ વગેરે, ત્રીજે દિવસે અઢાકાંતુ દર્શન, અને પછીને દિવસે વિધિપૂર્વક ‘વધી જાગરણ’ કર્યું.

‘આ પુત્રને ધર્મે આપેલો છે’ એમ માનીને તેનું ધર્મદત્ત નામ સ્થાપન કર્યું તે ‘પિતાના મનાન્ય માથે દિન દિન વૃદ્ધિ પામવા લાયો કોઈ વળત ખોળામો, કોઈ વળત રકમ ઉપર, કોઈ વળત એક ખીજાના હાથમાં ફરતો અને લાનનપાવન કરાતો તે જાણક અનુક્રમે ૭ વર્ષનો થયો ત્યારપછી માત વર્ષનો થયો એટલે તેના બુદ્ધિમાન પિતાએ તેને મહોત્સવપૂર્વક

જાણનામા ભણવા માટે મૂ-યો કેમકે-વિદ્યાવિનાનો રૂપવાન
 મનુષ્ય પણ કોઈ જગ્યાએ લેખામા ગણાતો નથી જેમ આવ-
 ના કુલો રૂપાળા હોય છે પણ ગદ્યવિનાના હોવાથી ઉપ-
 યોગમા લેવાતા નથી તેમ વિદ્યાહીન મનુષ્યનું કુળ કદી વિશાળ
 હોય તો પણ શા કામનું ? કેમકે લોહામા વિદ્યાવતજ પૂજ્ય
 છે અને નિર્વિદ્ય (અલભ) મનુષ્ય પગભવ પમાડાય છે કહ્યું
 છે કે-“ અન્નત (નહી જન્મેલો), મૃત અને મૂર્ખ-એ ત્રણ
 પ્રકારના પુત્રોમાં પ્રથમના બે પ્રકારના મારા, કેમકે તે સ્વસ્થ
 અમયજ દુ ખ આપે છે પણ ત્રીજા પ્રકારનો મૂર્ખ પુત્ર તો
 નિરતર જાવજાવ દુ ખ આપે છે, તેથી તે મારો નહી ” વિદ્યા
 મનુષ્યોને યરાની કરનારી છે, વિદ્યા થયને કરનારી છે અને
 અમ્યદ પ્રકારે આરાધેલી વિદ્યા દેવની જેમ વાંચિતને આપ-
 નાની છે વિદ્યાને ને રાજા મરખા ન ગણાય, કેમકે ગણ તો
 પોતાના દેશમાજ પૂજ્ય છે અને વિદ્યાને તો મર્વન પૂજ્ય છે
 અભ્યાસ કર્યા વિનાનું ગાજ વિષતુલ્ય છે, અજીણોવસ્ત્રમા
 કરેતુ લોજન વિષતુલ્ય છે, દન્ડીને પાંડી ગોણી વિષતુલ્ય
 છે અને વૃદ્ધને શ્રી વિષતુલ્ય છે વિદ્યા ભણનાની વય ગયા
 પછી પણ યુનજનોએ સર્વ પ્રકારે વિદ્યા તો મેળવવી કેમકે તે જો
 આ ભવમા કદી ફળદાતા ન થાય તા પણ અન્ન જન્મમા
 પામવી સુલભ તો થાય છેજ શુભ જીનાસાવાળા મનુષ્યોએ દેવ-
 તાના આગધનમા, દાનમા, વિદ્યાભ્યાસમા, માત્ર ઔપધમા અને
 ક્ષમા કરવામા મંદવ યતન કરેના ધનહીન તે હીન ન કહેવાય,
 કેમકે વન ડોડનું નિશ્ચય ગ્રહેતુ નથી, વિદ્યાહીન હોય તેનેજ
 મર્વ વસ્તુમા-બધી બાગતમા હીન અર્થજનો જો વિદ્યા મેળવી છે
 તો આ રાડડા એવા પેટ ભજવાની રીત ચિંતા છે ? કેમકે ગમનું

(૫૦) દાનધર્મ-અદ્રવ્યશા રાજા ને ધર્મદત્તની કથા.

હુસ્તર છે, તે તો નમજવો બહુજ મુશ્કેલ છે ” તેવા મનન-
નથી શુ કે જે શખ જેવા છે ? શખ ઉપરથી ઉત્તવળ હોય
છે પણ અતનમા તે બહુજ વક્ર-વળદાર હોય છે એક કવો
કહે છે કે —

“ દ્રવ્યને પાત્રીને કોણ ગર્વિત થતુ નથી ? કયા વિષ-
થીની આપત્તિઓ નાશ પામેલી હોય છે ? ત્રીઓએ કાનો
મનને ખડિત કર્યું નથી ? રાજાને કોણ કાયમ પ્રીતિપાન
રહે છે ? કાળને ગ્રાચર કોણ નથી ? અર્થી કોણ ગૌરવ પામે
છે ? અને કોણ પુરુષ દુર્જનની ભાગમા કમાયા છતાં દેમ
કુશળ બહાર નીકળ્યો છે ? ”

અહીં એકદા જિનદત્તને આમત્રણ કરવા માટે તેનો કોઈ
મિત્ર પોતાને ત્યાં વિવાહપ્રસંગ હોવાથી બહાનુગામથી ત્યાં
આવ્યો તે આવનારે બહુ આમ્રહ કરવાથી અને તે ધર્મબધુ
હોવાથી જિનદત્ત પેલો અન્ધ કપટશ્રાવકને મોપીને તે આવ
નાર સાથે બહારગામ ગયો. અહીં તો બીલાડીને ભાળવવા
માટે જેમ દુધ મોપે તેમ થયું કપટશ્રાવક મનમા બહુજ
રાજ થયો. જિનદત્ત પોતાના ઘનમા અન્ધની ભનામણ પોતાના
પુત્રકળત્રાદિ ઠોઈને પણ કરી નહોતી, તેથી કપટશ્રાવકજ
તેની સારમણાળ કતો હતો. પછી રાત્રે ઘોર અધમારમા તે
પાપાત્મા કપટીશ્રાવક અન્ધ ઉપર આગ્રહણ કરીને એકદમ
જિનદત્તના મન્ગિમાથી બહાર નીકળ્યો. જિનદત્તે શિક્ષા
આપેલો અન્ધ તેને બતાવેલા માર્ગ ચિવાય બીજે માર્ગે ઘણા
પ્રયાત્ન કર્યા છતાં આવ્યો નહીં તે તો જિનપ્રાત્માદે ને સરોવરે

જોઈને પાછો ઘર તરફ આવ્યો તેને ચાણુકવડે ઘણું માર્યું
છતા તે તો સરોવર સુધી જાય ને ઘરે આવે એમ ઘણું
આટા મારતા રાત પૂરી થઈ ગઈ મૂંચોદયે તે માયાવી ઘોડાને
મૂંડીને ચાડ્યો ગયો

જિનદત્ત અમ્મના રક્ષણની ઉત્સુકતાથી મિત્રને ત્યાં વધારે
ન રોકાતા બીજે દિવસે ઘરે આવ્યો પછી ઘોડા તરફ નજર
કરતા તેને ઘણું અમિત થઈ ગયેલો જોઈને તે પી હસીડત
પૂછતા આખી રાત્રીનો વૃત્તાત તેણે જાણ્યો, એટલે તે વાત
તેણે રાત્રીને નિવેદન કરી ' જેમ આ અમ્મ એકમાર્ગીજ
રહ્યો તેમ ધર્મદત્ત પણ શાસ્ત્રમાજ રમિક અને-તેમાજ એક
ચિત્તવાળો રહ્યો '

અન્યથા શેઠાણીએ પોતાના ભર્તાર શ્રીપતિ શેઠને કહ્યું
કે-“ આ ધર્મદત્ત સર્વ શાસ્ત્રના છતાં પઠિતમૂર્ખ જણાય છે
કાવ્ય કરે, મરફૂત બોલે, સર્વ કળાઓમા પ્રવીણ થાઓ,
પરંતુ જો યથાનુદ્ધેષ લોકચિત્તિ જાણે નહીં તો તેને મૂર્ખોને
અકવર્તીજ સમજવો લોકમાગને મનુષ્ય ન્યાસુધી જાણતો
નથી ત્યાસુધી તેને શુભપુરુષ વિનાનો પશુજ સમજવો જેમ
આર વેદને જાણનારો વિમ્બ પણ અન્ય શાસ્ત્રોમા શ્રમ કર્યા
વિના પશુસમાન કહેવાય છે તેમ વ્યવહારને જાણ્યા વિના
મનુષ્ય પણ પશુસમાન લાગે છે કેટલાક અપઠિત પઠિત
હોય છે, કેટલાક પઠિત પઠિત હોય છે, કેટલાક અપઠિત
મૂર્ખ હોય છે અને કેટલાક પઠિત મૂર્ખ હોય છે વળી
માણુને અત્યંત સરસ ન થયું જુઓ ! પનરપનિમા જે મરત

(૫૨) દાનધર્મ—અંદ્રયશા ગત ને ધર્મદત્તની કથા

ને સીધી હોય છે તે છેદાય છે અને વાકાચુકા ઝાડ હોય છે તે એમને એમ રહે છે—તેને કોઈ છેદતું નથી અત્યંત મુગ્ધ ન થવું, અત્યંત કાર્કશ્યવાળા ન થવું, અતિ ઉચ્ચ ન થવું, અતિ નીચા ન થવું, એકાત રમ્ય ન થવું—મધ્યસ્થ રહેવું, એમાજ ન નામતિ છે વ્યવહારતું જાણપણું ન હોય તો નિરવધ એવી વિદ્યાર્થી પણ કાર્યગિદ્ધિ યતી નથી આ હકીકત ઉપર આર રાજકુમાર તુ દયાળ છે તે નીચે પ્રમાણે —

પૂર્વે અંદ્રપુર નગરમાં અદ્વૈજિત નામે રાજા નામ્ય કરતો હતો તેને અદ્વાનના નામે રાણી હતી, અને અશ્વિસ્ત્રાગર નામે મંત્રી હતો. અન્યદા રાજા પાસે આવીને કોઈએ કહ્યું કે—‘વિદ્વાન મનુષ્યજ શ્રેષ્ઠ છે’ ત્યારે મંત્રીએ કહ્યું કે—‘જે વ્યવહાર ન જાણે તે પડિત છતાં પણ મૂર્ખ છે’ તે હકીકતની પરીક્ષા કરવા માટે ગજાએ આગ મુક્કા, મુરૂપ ને ચૌમ્ય એવા રાજપુત્રોને સોયરામાં રાખીને જણાવવા માગ્યા. જણાવવા સંજેવા પડિતે આરે જણને વ્યાકરણ, પ્રમાણશાસ્ત્ર, જ્યોતિષ ને વૈદ્યક—એમ એક એક શાસ્ત્રમાં પ્રતીક્ષ કરી રાજાને સોખ્યા રાજાએ તે પડિતને દ્રવ્ય વડે સતુષ્ટ કરીને વિમર્જન કર્યો આરે પુત્રો પિતાએ લાલન પાલન કરાતા સતા અનુક્રમે વીસ વર્ષના થયા રાજાએ તેને પોતાની પામે બેસાડીને કેટલીક હકીકત પૂછી, એટલે પડિત થયેવા તેઓ સંસ્કૃત ભાસમાં ઉત્તર આપવા લાગ્યા તે સાંભળી રાજાએ પ્રધાનને કહ્યું કે—‘જુઓ ! આ કેવા પડિત, થયા છે ?’ એટલે મંત્રી બોલ્યો કે—‘એ ખરેખર પડિતમૂજો કે’ રાજાએ કહ્યું કે—‘તમે એને મૂર્ખ શા કાણુથી કહો છો ?’ એટલે મંત્રીએ કહ્યું કે—‘એઓ લોકાચારને ધીવડુલ જાણતા નથી, માત્ર પોપ-

તેની જેમ પડ્યા છે-લણ્યા છે ' પછી પ્રધાને તેની પત્નીના કરાવવા માટે ગાનને પુત્રોત્પન્નિત બહુ આચર્યો પોતાને આ જન્મવાનું બહુમાન સાથે નિમત્રણ કર્યું તેઓ આ યા ને જન્મવા બેઠા એટલે પ્રધાને પાંચ પ્રકારના પગવાન તથા દળ-હુળી વિગેરે પીરસ્યું તેમા ખાબા બહુ છિદ્રવાળા બેઠાને ગજ-પુત્રો અદઃ અદઃ બોલવા લાગ્યા 'આ બહુ છિદ્રવાળું ને ચતુ-કોણવાળું બહુ લયાવહ ગણાય છે તે શું છે ? અમે, તો આમા કાંઈ જાણતા નથી, તેવી આ બાળતમા શું કહેવું ?' આ પ્રમાણે કહીને તે ચારે ઉભા થઈ ગયા અને બોલ્યા કે-‘જ્યા કાંઈ પણ, છિદ્ર હોય, ત્યા પડિતોએ કણવાનું પણ ઉભા ન રહેવું ’ કહ્યું છે કે-‘ જિદ્રેષ્વનર્યા વહુલા મવતિ, તત્ત્યાડય સ્થાનક તતઃ આ પ્રમાણે કહીને ભોજનના ભોજન તણ દઈને તે ચારે જણાએ ચાલવા મોડ્યું રાજાએ તે હકીકત મત્રીશ્વરે કરેલી મર્યાદા બતાવી કે-આ વેદન વિપ્રની જેમ લોકસ્થિતિને બાણતા નથી

। ‘હવે એમની પાછળ માણસ મોકલીને તેની ચર્ચા જાણવાની જરૂર છે’ એમ કહીને મત્રીએ તેમની પાછળ એક માણસને મોકલ્યો રાજપુત્રો આગળ ચાલતા રાજદ્વારે પહોંચ્યા સેવામા ત્યા એક ગધેડો આનંદ વસ્તો ઉભેલો બેયો તેઓએ પરસ્પર પૂછ્યું કે-‘આ પાંચમો બધું ઠાણું છે ?’ એમ કહીને શાસ્ત્રના પ્રમાણથી બધુબુદ્ધિએ તેઓએ તેની ઉપર હાથ ફે-ર્યો તેઓ બોલ્યા કે-‘આતુરપણામા, કષ્ટપ્રાપ્તિ વખતે, દુર્લિ-ક્ષમા, યત્ર આવેના વિગ્રહમા, ગજદ્વારે અને સ્મશાને જે(નાથે) રહે તેને ખગે બાધવ સમજવો ’ આમ શાસ્ત્રમા કહ્યું છે આ ગજદ્વારે ઉભેલો છે તેથી તે બાધવ જાણવા યોગ્ય છે આમ

(૫૪) દાનધર્મ—અદ્રવ્યશા ગજ ને ધર્મદત્તની કથા

વિચારી તેને સાથે લઈને તેઓ આગળ ચાલ્યા તેવામા વેગથી ઉતાવળ ચાલતુ એક ઉંટ તેમની નજરે પડ્યુ તે જોઈને એક દુભારે બીજાને પૂછ્યુ કે—‘આ કોણુ જાય છે ?’ ત્યારે પેલો બોલ્યો—‘ હુ જાણુનો નથી, પણ ધર્મસ્ય ત્વરિતા ગતિ’ એમ જાણ્યુ છે, માટે આ સાક્ષાત્ ધર્મ હોવો જોઈએ કહ્યુ છે કે—ચિત્ત ચળિત છે, વિત્ત ચળિત છે અને આપણુ ચૌવન પણ ચળિત છે, માટે પાત્ર તરફ હાથ પમાર અર્વાત્ પાત્રને દાન આપવાજુલે ધર્મની ગતિ ઉતાવળી હોય છે બીજા સર્વ કાર્યમાં સ્થૂંઈ કરવાનુ ન્યાયવાન પરિતો કહે છે અને તેનેજ પ્રશ્ન છે, પરંતુ જાહુ અતગમના (વિધ્નોના) અભવવાળા ધર્મની તોણ તેઓ પણ ત્વરિત ગતિ કહે છે અર્થાત્ ધર્મ ઉતાવળે કરવાનુ કહે છે ” આ પ્રમાણે વિચારીને સૌ બો યા કે—‘હા, હા, બરાબર જોણજો, આ ત્વરિતગામી ધર્મજ છે ’ એમ કહીને તે ચારે જણા ઉંટને ગળે વળગી પડીને બોલ્યા કે—“ હે ધર્મ ! તુ મોટા લાગ્યના ઉદયથી અમને મળી ગયેલ છે તુ વાનિજીતને આપનાર છે ” આમ કહીને પછી તેની ડોક સાથે ગપેડાને બાધ્યુ તે વખતે તેઓએ વિચાર્યું કે—‘ કન્યાને સારા કુળમા જોડવી, પુત્રને વિદ્યાભ્યાસમા જોડવો, શત્રુને કષ્ટમા જોડી દેવો અને ઈષ્ટને ધર્મમા જોડી દેવો—આમ સાત્રમા કહ્યું છે માટે આપણા ઈષ્ટ આ રામજીને આ ધર્મ (ઉંટ)ની માથે જોડી દેવો યોગ્ય છે ’ પછી એ પ્રમાણે ઉંટ માથે રામજીને બાધી જાનેને દોરીને તેઓ રાજ માર્ગે ચાલ્યા એટલે તેને જોવા માટે લોકો એકઠા મળ્યા તેઓ પરસ્પર કહેવા લાગ્યાકે ‘હે લોકો ! આ વગર પૈસાનુ નાટક જુઓ, જુઓ આ જાણુલા રાજપુત્રોનું

ક્ષત્ર (હાથપણ) પ્રગટ દેખાય છે ' આ પ્રમાણે તેઓ હાર્યા-
પદ થવાથી રાજાએ પણ તેનો તિરસ્કાર કર્યો અને કહ્યું કે-
અરે મૂર્ખો ! તમારે મારા નગરમાજ ન રહેવું '

પ્રધાનના કહેવાથી ગજાએ તેમને ભેગવા માટે એક અત્ય-
ંત જીવંત થઈ ગયેલો રથ બે વૃષભ ભેટેલો આવ્યો તે રથમા
મેમીને તેઓ એક દિશા તરફ ચાલ્યા આગળ ચાલતા એક
નગની પાનેના વનમા તેઓ આવ્યા ભોજનને અવસરે
એક જણ નાથવા બેઠો એક શાક લેવા ગયો, એક ઘી લેવા
ગયો અને એક બળદને ચારવા ગયો ચારે જણ પોતપોતાના
કામમા પ્રવર્ત્યા થુલે મૂંઝેલા પાત્રમા કેવકલ શબ્દ થવા માલ્યો
તે સાલગી નાથવા બેઠેલા બ્યાકરણી કુમારે વિચાર્યું કે-‘આવો
શબ્દ લક્ષણનાશ્રમા આવતો નથી, આ મિથ્યા શબ્દ બોલે છે
તેથી તેને શિક્ષા આપું ’ આમ વિચારીને તેણે ઠંડો ઉપાડી
થુલો ઉપરના ભાડને શિક્ષા કરી એટલે તે ભાડ ભાગી ગયું
અને શબ્દ બધ થયો એટલે તે બોલ્યો કે-‘ કેવી શિક્ષા
લાગી એટલે મિથ્યા શબ્દ બોલતો બધ થઈ ગયો. ’ આમ બો-
લીને તે મૂર્ખ નિગત કરીને સુઈ ગયો.

બીજો જે કુમાર શાક લેવા ગયો હતો તે દરેક શાક
વાત શ્લેષ્મ તેમજ કકાદિ કરનાર જાણીને મર્વ રોગને હરનાર
લીંબડાનું શાક લઈને વનમા આવ્યો ત્રીજો ઘી લેવા ગયેલો તર્ક-
શાસ્ત્ર જાણનાર કુમાર ઘી લઈને આવતા વિચારવા લાગ્યો કે-
પાત્રમાર મૃત રિ વા મૃતાધાર પાત્ર ‘પાત્રને આધારે ઘી છે
કે ઘીને આધારે પાત્ર છે ? ’ એનો નિર્ણય કરવા પાત્રને ઉધું

વાળતા ધી ઢોળાઈ ગયું એટલે તે બોલ્યો કે—‘લલે ધી ઢોળાઈ ગયું પણ એક સ દેહ તો લાગ્યો’ આમ કહેતો ખાલી પાત્ર લઈને તે વનમાં આવ્યો. બળદને ચારવા લઈ ગયેવ કુમાર પામેથી ચોર તેના બળદો લઈ ગયા, છતાં તે મૂર્ખ ન્યોતિધી હોવાથી વૃક્ષની છાયામાં બેસીને લગ્ન કુડળી આગેથી લગ્નના ભાવ વિચારવા લાગ્યો કે—‘સ્થિર લગ્નમાં અને સ્થિર અશમાં અદ્રમાં પણ સ્થિર હોય છે, તેવી તેવા યોગમાં આ કાર્ય બન્યું છે, માટે બળદો સ્વયમેવ પાછા આવવા ભેદા’ આમ વિચારીને તેણે બળદોને પાછા વાળવાનો પ્રયત્ન કર્યો નહીં. અનુક્રમે તે ચારે એકઠા થઈને ભૂખ્યા મત્તા રાકડા થઈને ગામમાં આવ્યા અને ગામ તેમ ફરતા નોમચેટીની હુલાને આવ્યા એટીએ તેના ખગર પૂછી ભૂખ્યા હોવાથી ઘરે લઈ જઈને જમાડ્યા અને બવારે તે ચારને જુદું જુદું કામ નોખ્યું.

એક કુમારને ધીથી ભરેલું કુડલું વેચવા આવ્યું અને કહ્યું કે—‘માર્ગે માવધાન થઈને જાજે, કેમકે ચોરનો લય છે’ તે કુડલું ઉપાડીને ઉતાવળે ચાલવા લાગ્યો. પછી અર્ધ માર્ગે તે કુડલું નીચે મૂકીને વીસામો ખાવા બેઠો અને બોલ્યો કે—‘અરે! અહીં ટોડ ચોર છે? જો હોય તો પ્રગટ થાઓ’ આમ કહીને કુડલાનો ઠાટો ઉઘાડી તેની અદર ભેવા લાગ્યો. ધીની અદર પડેલું પોતાનું પ્રતિબિંબ ભેદને તે બોલ્યો કે—‘શેઠે કહ્યું હતું તે વાત ખરી જણાય છે આ પુડવાની અદરજ ચોર મતાઈ ગયો જણાય છે તો હવે તેને પૂરેપૂરી શિક્ષા આપું’ આમ વિચારી તેણે કુડલા ઉપર પ્રહાર કર્યો ને ચોરને નીકળી જવા માટે કુડલું ઉધું વાળ્યું, એટલે ધી બધું ઢોળાઈ ગયું, પછી

તેણે કુડલામા જોયું તો કાઈ દેખાણું નહીં, એટલે જોડ્યો કે- 'ધી ગયું, તો લલે ગયું, પણ ચાર તો તેમથી નીકળી ગયો, મેં આ કાર્ય' બહુ સુદૃઢ કર્યું 'કદી પુનઃ ગયો તો ગયો પણ વહુને આ જોડો તો કાયમ રહ્યો' આવા મૂર્ખાઈના વિચાર કરતો ખાલી કુડલુ લઈને તે પાછો વળ્યો અને શેઠની પાસે જવા આવ્યો.

ખીન બે કુમારો ગાડું લઈને વનમા લાકડા લેવા ગયા ત્યાં માર્ગમા રથનો ચીરકાં ગળદ માલખીને તે વિચારવા લાગ્યા કે- 'આ રથ રૂએ છે તેવી જરૂર તેને કાઈ રાગ થયો જણાય છે' પછી તે બંને નીચે ઉતર્યા અને ગાડું ઉભું ગાળ્યું એટલે અવાજ થવો બંધ થયો તેથી તેમણે જાણ્યું કે- 'આ ગાડું મરી ગયું લાગે છે, તેથી તે મૌન થઈ ગયું છે' આ પ્રમાણે વિચારી ગાડાને અગ્નિસંસ્કાર કરીને તે બંને કુમારો સ્નાન કરવા નદીકીનારે ગયા અને ત્યાં સ્નાન કરવા લાગ્યા તે વખતે ધી વેચવા, જયેલો કુમાર પણ તૃપાર્ત થવાથી ખાલી કુડલુ લઈને પાણી પીવા ત્યાં આવ્યો ત્યાં ત્રણે મળ્યા તે નદીના માણીમાથી બહાર આવીને વિચાર કરવા લાગ્યા અને અહર અહર કહેવા લાગ્યા કે- "પડિતોએ નદીનો વિશ્વાસ કરવો ન જોઈએ કહ્યું છે કે-નદીનો, નખલાળા માણીઓનો, રાજવાળા માણીઓનો, શસ્ત્રવાળા મનુષ્યોનો વિશ્વાસ ન કરવો, તેમજ સ્ત્રીનો અને રાજકુળનો પણ વિશ્વાસ ન કરવો" પછી ધૂર્તપણા રહિત એવા તેઓ મુગ્ધપણે એક બીજાને ગણવા લાગ્યા, તો પોતાની વિના બે, જણુ લાગ્યા, એટલે વિચારવા લાગ્યા કે- 'આપણે, ત્રણ હતા તેના બે થઈ ગયા તેથી જરૂર આ નદીએ એક લાઈને લઈ લીધો-તે ખેચી ગઈ', આમ વિચારીને તેઓ

(૫૮) દાનધર્મ—અદ્રવ્યશા રાજા ને ધર્મદત્તની કથા

રોવા લાગ્યા વળી ગણે ને વળી રૂઝો આમ તેને રોતા બેઠાને
ગોવાળીઆ ત્યાથી બતા હતા તે તેની પાસે આવ્યા અને પૂછ્યું
કે-‘તમે શા માટે રૂઝો છો ? તમારું શું ગયું છે ? ’ ત્યારે
તેઓ બોલ્યા કે-‘અમારું બીજું કંઈ ગયું નથી, પણ અમારો
એક બાઈ ગોવાય છે ? ’ ગોવાળોએ પૂછ્યું કે ‘ તમે કેટલા
હતા ? ’ તેઓ બોલ્યા કે-‘ અમે ત્રણ હતા ’ એટલે ગોવાળોએ
કહ્યું કે-‘ તમે ત્રણ તો છો ’ ત્યારે તેઓ તેને પગે લાગીને
બોલ્યા કે-‘ અહો ! તું તો અમારો પરમ ઉપકારી છે, તો અમારા
ત્રીજા ભાઈને હે નરોત્તમ ! તું બતાવ ’ એટલે ગોવાળે તે ત્રણેને
એક લાઈનમા બેસાડીને ગણી બતાવ્યા, તો ત્રણ થયા, એટલે
તેઓ હર્ષિત થયા મતા સોમશેઠના ઘર ભણી ચાલ્યા હવે
ચોથાનું શું થયું તે સાબળો -

સોમશેઠીના ઘરમા તેની વૃદ્ધ માતામહી હતી, તે બે
શુદ્ધ ઘઈ ગયેલી હતી, શ્લેષ્મ ને લાળથી તેનું મોઢું વ્યાપ્ત
રહેતું હતું અને જરાવસ્થાથી પીડિત હતી જરાવસ્થાના
અબધમા કહ્યું છે કે-‘ ગાત્ર (શરીર) જ કોચ પામે છે, ગતિ
ગળી બચ છે (ત્યાલી શકાતુ નથી), દાત પડી જાય છે, દૃષ્ટિ(જોવાની
શક્તિ) બ્રહ્મ થાય છે, રૂપ નાશ પામે છે, મોહમાથી કાળ જરે
છે, બાંધવો ચાત પલ્લુ સાબળતા નથી, સ્ત્રી ચાકરી કરતી નથી
અને મુત્રો પશુ અવરો કરે છે, તેથી જરાથી પરાભવ પામેલા
મનુષ્યનાં જીવનને ધિક્કાર છે કષ્ટકારી છે ” વળી “ વદન
દાતવિનાનું યામ છે, વાચા સ્પુટપણે બોવાની નથી, ગતિ નાશ
પામે છે (ચાલી શકાતુ નથી), ઇદ્રિઓની શક્તિ હણાય છે,
અરેબર જરા શ્દીજી બાટ્યાવસ્થાનેજ પમાડે છે ”

હવે પેલા ચોથા ક્રમાગ્ને આ વૃદ્ધાની માખી ને ડાસ વિગેરેના ઉપદ્રવના નિવારણ માટે અને પાણી વિગેરે પાવા માટે તેની આક્રમી સખ્યો તે વૃદ્ધા સુની હતી એટલે તેના મુખ ઉપર બેસતી માખીઓને ઉડાડતા તે બોલતો હતો કે-‘ હું તમને ચોખુ કહું છું કે તમારે અહીં ન આવવું ’ આ પ્રમાણે વાગવાનું કહેતા છતાં માખીઓ તો વિકળ હોવાથી ત્યાં આવતી હતી-રોકાતી નહોતી એટલે તેણે તેને ઉડાડીને કહ્યું કે-‘ હવે હું તમને છેલી વખત કહું છું કે તમે અહીં આવશો નહીં, નહિતો હવે મારે તમને શિક્ષા કરવી પડશે, પછી મને દોષ આપશો નહીં ’ આ પ્રમાણે કહેતા પણ માખીઓ તો અટકી નહીં એટલે તેણે મોટું સાબેલું ઉપાડીને માખીઓને માગવાને ભિષે ડાશીના મોઢા ઉપર માથું એટલે યોગી મૃત્યુ પામી ગઈ. સાબેલાનો અવાજ સાભળીને શેઠ ત્યાં દોડી આવ્યા અને વૃદ્ધાની આ સ્થિતિ જોઈને પેલા ક્રમાગ્ને કહ્યું કે-‘ કે મહાદુષ્ટ ! આ શું કર્યું ? મારી માતાને મારી નાખી ! ’ તે બોલ્યો કે-‘ હું શું કરું ? મેં તો માખીઓને બહુ વારી પણ તે અટકી નહિ, ત્યારે મારે તેને મારવી પડી બીજું કાંઈ મેં કર્યું નથી ’ આવી તેની મૂર્ખાઈ જોઈને તેને વધારે ન કહેતા શેઠ ડોરીને અગ્નિસસ્કાર કરવા લાઈ જઈને અગ્નિસસ્કાર કર્યો, પછી ઘરે આવીને શેઠ રૂઢન કરે છે તેવામા પેલા ત્રણ જણા પણ ત્યાં આવી પહોંચ્યા તેઓ માથી બે જણાએ ગદ્ગદાકરે ગાડાના મૃત્યુ પામવાની ને તેને બાળી દીધાની વાત કરી ત્રીજાએ ધીના કુડલામા ચોગ પેચી ગયો હતો તેને કાઢી મૂક્યાની વાત કરી આ પ્રમાણે ચારે જણની મૂર્ખાઈની હકીકત જાણીને શેઠ તેને કાંઈક ખાવાનું આપીને ઘર-માથી કાઢી મૂક્યા.

(૧૬૦) : દાનધર્મ—અદ્રયશા રાજાને ધર્મદત્તની કથા

આ પ્રમાણેની પોતાના આરે કુમાન્ની મૂર્ખાઈની વાત માલ-
જીને રાજાએ તેમને પોતાની પાને બોલાવી લીધા અને પછી
વ્યવહારમાં નિપુણ કર્યા ઈતિ અવ્યવહાર કર્યા .

શ્રીમતિ આ વાત કહીને પોતાના પતિને ઠહે છે કે-‘ હે
નાથ ! જેમ તે નજપુત્રો પડિતમૂર્ખો હતા તેવો તમારો પુત્ર
મણુ પડિતમૂર્ખ છે પ્રથમ ત્રણ વર્ગ માધવા માટે લેખશાળા,
પુણ્યશાળા ને કામશાળામાં શીખવા મૂક્યો હતો તેમ હવે આ
ધર્મદત્તને અર્થ ને કામમાં પ્રવીણ થાય અને તે બે વર્ગ નેયે
એમ કરવા માટે ઘટિત પ્રયત્ન કરો ’ તે માલજીને શેઠે તેને
પૂછ્યું કે-‘ હે કામિનિ ! તેને માટે કાંઈ ઉપાય છે કે જે ઉપાય
કરવાથી આ પુત્ર તે બે વર્ગમાં પ્રવીણ થાય ? ’ શેઠાણીએ
કહ્યું કે-‘ આ પુત્રને જે જીગટીઆઓને સોપશું તો તેઓ જીને
ચોડા ફિવસમાં કુશળ કરી આપશે ’ તે માલજીને શેઠ બોલ્યા
કે-‘ અરે ! આવી તારી સર્વ અર્થને નાશ કરનારી વિપરીત બુદ્ધિ
કયાથી થઈ ? ’ રૂદ્રમાન થયેલો દેવ કાંઈ ચપેટા મારીને સમ-
જાવતો નથી પણ કુબુદ્ધિ આપે છે કે જેથી તે રાકની જેમ
રૂવે છે છૂત, વેશ્યાપરનો ગગ, ધાતુર્વાદ, વિશ્વમ અને યોગીની
સેવા-એ બધા મનુષ્યોને દેવ રૂદ્રમાન થાય ત્યારેજ પ્રાપ્ત થાય
છે-તે ક્રિયામાં પ્રવૃત્તિ કરવી સુજે છે-ગમે છે ’

‘ કાપીન (લ જોટી) તેજ વસ, કૃત્સિત અત્રતુજ લોજન,
કર્કશ ભુમિ તેજ શય્યા, અશ્લિલ વાક્યોવાણી વાણી, વેશ્યા માંથે
ગ્રેમ, વીટ પુરૂષોની મહાય, પન્ને ઠગવાનોજ વ્યાપાર, ચારો
મિત્ર, ઉત્તમ પુરૂષો માથે દ્રેષ અને અનેક પ્રકારના વ્યમનો- .

આ બધા મસારવામની વૃદ્ધિનો ક્રમ સૂચવે છે, 'એને' એ ગીકાર કરનારા મનુષ્યો મસાગમા પશ્ચિમણ કરે છે. તેમાં પણ ઘત તો મર્વ આપત્તિનું ધામ છે, માઠી બુદ્ધિમા વૃદ્ધિ કરનાર છે, દૂતથી કુળ મલિન થાય છે અને દૂતની પ્રશંસા અધમ જનો કરે છે હે પ્રાણપ્રિયા ! આ તારી બુદ્ધિ સુદર નથી કે આપણા પુત્રને દૂતકારને એવો કેમકે માઠા સત્સગથી દક્ષ (ડહો) કેમ થાય ? શુ વિષ ખાવાથી તે જીવિત મળે ? કુસગથી દોષની પ્રાપ્તિ થાય અને સત્સગથી ગુણની પ્રાપ્તિ થાય તે સજાધમા એ વનના પોપટનું દષ્ટાત શુ તે સાલજ્યુ નથી ? માલજી ! તે આ પ્રમાણે છે -

એક વનમા કોઈ વૃક્ષ ઉપર એક માળામા એ પોપટના બચ્ચા દૃપ્ત થયેલાં રહેતા હતા તેમાંથી એક બચ્ચુ લિલ્લ લઈ ગયા અને એક બચ્ચુ કોઈ તાપમ લઈ ગયા તે બંને લિલ્લના ને તાપમના સ્થાનમા તેઓની વાણી સાલજતા ઉછર્યા. અન્યદા કોઈ રાજા ઘોડાએ અપહરેલો લિલ્લના નિવાસ તરફ નીકળ્યો એટલે લિલ્લનો પોપટ બોલ્યો કે- 'લાખ જાય છે, કોડ જાય છે ' તે માલજીને લિલ્લો દોડ્યા અને રાજાને પકડીને તેનું આધુ ગરીર તપાસી જોયું, પણ કાંઈ મળ્યું નહીં, એટલે લિલ્લો તેનો ઘોડો લઈને પાછા વળ્યા એટલે રાજાને પોપટ બોલ્યો કે- 'લાખ જાય છે' તેથી પાછા લિલ્લો રાજાની પાસે આવ્યા અને કહ્યું કે- 'અમારો પોપટ જોડું બોલતો નથી, તેથી જે હોય તે સાચુ કહી દો, તમને અભય છે ' એટલે રાજાએ કહ્યું કે- 'મારી પાને તો કાંઈ નથી પણ હું લાખો ને ઘોડાનો માલિક છું-મારે ઘરે પુષ્કળ લક્ષ્મી છે ' એટલે લિલ્લો ઘોડો લઈને

(૬૦) દાનધર્મ—અદ્વયશા રાજા ને ધર્મદત્તની કથા

તેમને જવા દીધા આગળ જતા તે તાપમના આશ્રમ પાને નીકળ્યા. એટલે તેનો પોપટ બોલ્યો કે—‘ એક મહાન્ અતિથિ જાય છે ’ એટલે તાપસો આવીને રાજાને પોતાના આશ્રમમાં લઈ ગયા અને તેમની મારી રીતે આગતાવગતા કરી રાજા તે પોપટને હાથમાં લઈને બોલ્યો કે—‘ અગે પોપટ ! એક પોપટે મને પકડાવ્યો ને તે માટે મત્કાર કરાવ્યો, તેનું શુ કારણ ? તમારા બંનેમાં આટલું બધું અત્ર કેમ ? ’ તેના ઉત્તરમાં તે શુક બોલ્યો કે—

માતાપ્યેક્ષા પિતાપ્યેક્ષો, મમ તસ્ય ચ પક્ષિણ ।

અહ મુનિમિરાનીત , સચાનીતો ગવાશ્ચિમિઃ ॥

“ માગી ને તે પોપટની માતા એક છે, પિતા પણ એક છે, પરંતુ મને મુનિઓ લાભ્યા છે અને તેને ભિન્ન લાઈ ગયેલા છે ” તે ભિદ્ધોની વાણી સાંભળે છે ને હું મુનિશ્રેષ્ઠની વાણી સાંભળું છું તમે પ્રત્યક્ષપણે જોશું કે અમારા બંનેમાં સમર્ગથી ઉત્પન્ન થયેના શુબદોષો છે ” ઇતિ સુવદ્ય કથા

મત પુરૂષ પણ બળના સમર્ગથી દોષનું ભાજન થાય છે, તેથી હે કાતા ! પુત્રને કુસમર્ગમાં ન પડે તેમ કરવું જોઈએ—તેથી બચાવવો જોઈએ કુસમર્ગથી કુનીનોનો ઉદય કયાથી થાય ? બોરડીના વૃક્ષની પાને ગ્રહેડું કેળવું વૃક્ષ કેટલો વખત સુએ રહી શકે ? આપણા પ્રિયપુત્રને આપણે કુશિક્ષા શી રીતે આપીએ ? શાસ્ત્રકારો મરણ પામેના કે પગ્દેશ ગયેલા પુત્ર કરતા કુસ ગતિવાળાને ખરાબ કહે છે ” આ પ્રમાણે ત્રેષ્ટિએ અનેક પ્રકારે સમજાવ્યા છતાં પણ શેઠાણીએ પોતાનો આચર્યો છોડ્યો નહીં ‘ ત્રાયે શ્રી રાજા, યાચક અને બાગક પોતાનો આચર્યો છોડતા

નથી, શેઠાણીએ વારવાર કહેવાથી શેઠે તેનું વચન સ્વીકાર્યું.
“સોવાર દહ્યા છતાં પણ સ્ત્રી, પુરૂષને સત્વથી લગ્ન કરે છે જેમ
મત્સ્યોને જાળ, જેમ મૃગોને વાગુરા અને જેમ પક્ષીઓને પાસ
બધનકારક છે તેમ પુરૂષને સ્ત્રી બધનકારક છે જેઓ ગલીર
રિયર અને ગિરૂઆ તેમજ મોટા પેટવાળા હોય છે, તેમને પણ
મહિલા ધ ટીના પડની જેમ ફેરવે છે ”

પછી શ્રીપતિ શેઠે પ્રવીણ ગણાતા દૂતકારોને બોલાવીને
પોતાનો પુત્ર પ્રવીણ કરવા માટે મોખ્યો તેઓ પણ મોટા શેઠી-
આનો દીકરો પોતાના તાબામાં આવવાથી બહુ ખુશી થયા દૂત-
કારોએ તે દિવસે જળકીડા, વનકીડા, ઉદ્યાનમાં રમવું વિગેરે
ધર્મદત્તની સાથેજ કર્યું ‘ જીવ સ્વભાવેજ નીચ સગતિ કળનારો
હોય છે, તો પછી જેમ ગડુચી ને લીબડાનો આશ્રય કરે પછી
તેની કડવાશમાં શું કહેવું ? તેમ પિતાએ પ્રેરેલો પુત્ર નીચ
સગતિમાં આસક્ત થાય તેમાં શું કહેવું ? નીચજનોની મગતથી
તે ધર્મદત્તે જેમ માખીઓ ચાંદની મગત છોડી દેય તેમ પૂર્વે
પુણ્યમાર્ગમાં પ્રવૃત્તિ કરાવનારી શિક્ષા જે તેના પિતાએ આપેલી
તે બધી તણ દીધી સ્વત્વ મમયમાં તેનામાંથી કળાઓ માત્ર
નાશ પામી, સર્વ ગાઓ બૂલી ગયો અને મહાન્ ઉદ્ભવ વીટ
તેમજ તસ્કર બની ગયો. ‘ જેમ બગડો ગયેલું દુધ કાજીરૂપ
થઈ જાય તેમ ઉત્તમ કુળમાં ઉત્પન્ન થયેલો મનુષ્ય વિનષ્ટ થાય
ત્યારે દુઃખહ થઈ પડે છે ’

અન્યદા તે દૂતકારો તેને મોહ પમાડવા માટે કામપતાકો
નામની વેરયાને ત્યાં લઈ ગયા અને વેરયાને કહ્યું કે- ‘ તારાથી

(૬૪) દાનધર્મ—અદ્યશા ગણ'ને ધર્મદત્તની કથા

અને તે રીતે તું આને મોહ'પમાડજે એ દ્રવ્યવાન હોવાથી તેને' કટપટ્ટ જેવો'અર્થ પડશે' હવે ત્યાં રહ્યો મતો તે પોતાની માતા પાસેથી દ્રવ્ય મંગાવતો હતો અને તેની માતા તેના મંગાવ્યા પ્રમાણે મોકલ્યા કરતી હતી તેથી તે વેશ્યાસગે વિલાસ કરતો આનંદમગ્ન રહેતો હતો.

એ પ્રમાણે વેશ્યાની મગતમા રહેતા એવા તેને માતા પિતા પણ વિસ્મૃત થઈ ગયા એમ નિશ્ચયપણે વેશ્યા સાથે રમણ કરતા સાત વર્ષો વીતી ગયા એકદા એકે ઘરે આવવા માટે તેને તેડવા મોકલતા તે આવ્યો નહીં, એટલે તેના માતાપિતા બહુજ દુઃખી થયા એકે વિચાર્યું કે—'દેવતાની વાણી—મને પુત્ર સળધી સુખ પ્રાપ્ત થવાનું નથી, એવી જે થઈ હતી તે વ્યર્થ કેમ થાય? એ જે ધર્મના કૃપા શક્તિ કરી હતી તે ધર્મ અત્યારે મને ઉદયમા આવ્યું છે 'ત્યાગ્ય'ી તેઓ પુત્રને વારંવાર તેડાવીને યાકી ગયા પણ તે આવ્યો નહીં, એટલે હ પતિ 'અદર-અદર' કહેવા લાગ્યા કે—'આમા આપણે પોતાનો જ દેહો દોષ છે તો ખીજને વાક શો દેવો? અને કેને કહેવું? આત્મા ના વાવેશ અપગણેરૂપ વૃક્ષના ફળ દાન્ત્રિ, શેગ, દુઝો, ણધન અને અન્ય વ્યસનો (કષ્ટો) કપ પ્રાણીને પ્રાપ્ત થાય છે' પુત્ર વેશ્યામા અત્યંત આમળ થઈ જવાથી શ્રીપતિ ને શ્રીમતિ તેને દૂતકાગ્ને સોપવારૂપ પોતાના દોષને મારેજ ચોક કરવા લાગ્યા 'જેમ પહેલા પોતાના હાથમાની વસ્તુ ઉડાડી દીધા પછી પાછી તેને મેળવવાનો પ્રયત્ન કર્યો તે મિથ્યા છે' તેઓ દૂતકાગ્ના હાથ-માથી પુત્રને પાડે વાગવાનો પ્રયત્ન છે' પછી પોતાને પુત્રવિના નાજ માનતા એવા તે દ પતી પુત્ર સળધી ચિત્ત તણ દ્યન

શ્રી ધર્મકલ્પદ્રુમ/મહાકાવ્યનું ભાષાતર. (૬૫)

ધાનમાં પરાયણ થયા અનુક્રમે તેઓ શુભધ્યાને મંરણ
ને મહર્દિક દેવો થયા માતાપિતાનું મળણ સાંભળીને પછે
ધરે આવ્યો નહીં જ્યાંસુધી માતાપિતા હતા ત્યાંસુધી તે
તત્તા મજાવ્યા પ્રમાણે તેઓ વેળ્યાને ધન મોકલાવ્યા કરતાં
, ત્યાંપછી તેની સ્ત્રીએ પણ ધન મોકલાવ્યા કર્યું, પણ
તે ધનહીન થઈ ત્યારે તે દ્રવ્ય મોકલી શકી નહીં અને
પણ ટેટીયાનું શરણ લેવું પડ્યું કેહ છે કે —

કતવિહૂણી કામિની, કેને શરણે જાય;
રૈટડીએ પૂણી કરી, પેટ ભરે જઈ તાય

એક દિવસ વેળ્યાએ મોકલેલી ઢાસી ધન લીધા વિના
આવી એટલે ધર્મદત્તને નિર્ધન થયેલો જાણીને અક્ષાએ
યાની માતાએ તેને ઘરમાથી કાઢી મૂક્યો 'નિર્દ્રવ્યને સર્વથા
ઈન્હતુ નથી જુઓ' લક્ષ્મી મહિત ગોવિંદ ગામમાં રહે
તેના મદિ ગામમાં હોય છે અને રૂ (શિવ) લક્ષ્મી વિનાના
માથી અન્નયમા વસે ॥ 'માગી આકૃતિવાળો અને વિદ્યાવાળો
પણ દ્રવ્ય વિનાનો હોય તેને કોઈ માન આપતું નથી
ગોળ હોય, માથે ઝાપ હોય પણ ખોટું નાપ હોય તે
કોઈ હાથ ઝાલતું નથી સર્વે જનો દ્રવ્યના દાસ છે, મનુ-
ના નથી જુઓ પાણી વિનાના સુકાઈ ગયેલા મરોવરને પક્ષીઓ
પ્રગટે છે ? ઈન્હતા નથી તેની આમુ પણ જોતાં
જુઓ. આ ધર્મદત્ત સ્નેહવાળો હતો, ચીરકાળથી સેવેલો
તેનું પુષ્કળ દ્રવ્ય ખાધું હતું, છતાં એકવાર દ્રવ્ય ન
પવાથી તેને વેળ્યાએ તન્તજ કાઢી મૂક્યો 'વેળ્યામાં સદ્ભાવ
નેક) હોનો નથી, દ્રવ્યમાં ગિરતા હોતી નથી, મૂર્ખમાં

(૬૬) દાનધર્મ-અદ્ર્યશા રાજા ને ધર્મદત્તની કથા

વિવેક હોતો નથી અને બાધેલા કર્મનો લોગબ્યા શિવાય વિનાશ થતો નથી ' વિરક્ત થયેલી વેસ્થા દુર્જનની જેમ પ્રાણીને પ્રાણસંદેહ, ધનહાનિ, પગભ્રષ્ટ વિગેરે સર્વ અનર્થ કરે છે વાદળની છાયા, તરણાનો અગ્નિ, ખળમા પ્રીતિ, સ્થળમા જળ, વેસ્થાનો રાગ અને કુમિત્રની મિત્રાઈ-એ છએ વાના પાણીના પગપોટા જેવા છે ”

આ પ્રમાણે વિચારતો ધર્મદત્ત પોતાના ઘર પાસે આવ્યો તો તેણે ઘરની ઘણી દુ ખકારી અવસ્થા જોઈ દર્શવાળે પડી ગયો હતો, ભંતિ જાળીભૂત થયેલી હતી અને બારણાઓ ભાંગી ગયા હતા આવી ઘરની સ્થિતિ જોઈને પોતાના વ્યસનાસક્તપણાને નિહતો તે ઘરની અદર ગયો તો પોતાની પ્રિયાને આખમાથી આસુ સારતી અને રેડીઓ કાતતી દીઠી તે શ્રીએ પણ ઇગિત આકારાદિકવડે એ પોતાનો પતિ છે એમ જાણ્યું એટલે તેણે વચનાદિકવડે યથાયો ય મતકાર કર્યો તેમજે પ્રજાનો દેવ ગણ છે, મનુષ્યોના દેવ પિતૃઓ છે, મુગિધના દેવ ગુરૂ છે અને શ્રીનો દેવ પતિ છે વળી ગાલિય, ઘેર્ય, ઓઢાર્ય, ચતુરાઈ, નિર્ભીભતા, સર્વ સહન કરવાપણુ, માધુર્ય અને મરનતા-એ સુસ્ત્રીના ગુણો છે શ્રીએ આચમન કરાવ્યા બાદ તેની પાને આમન મૂક્યું, તેની ઉપર બેઠા પડી તેણીએ તેની પાસે ઘરનું બધું સ્વરૂપ નિવેદન કર્યું તે સાંભળીને જેદવાળા અને દિગ્મૂઢ થઇ ગયેલા પોતાના પતિને જોઈને શ્રી જોડી દે-હિ આમી । હે પ્રાણેશ । ચિતા શી કરો છો ? તમે જો માન્યતાજી છો, દસ છો, તો કાંઈ જાણુ નથી, જો તમે સાવધાન થઈને સર્વ ચિતા કરશો-બધું સંભાળશો તો બધું સારૂ થશે માટે જેદ કરો

નહીં ” પ્રિયાના આવા વચનો સાલળીને ધર્મદત્ત બોલ્યો કે—
 ‘હુ પ્રિયા ! જોડ કેમ ન થાય ? કેમકે નિર્ધન જોવા નગ્નારી શબ
 જેવા ગણાય છે કહ્યું છે કે—’ જેની ખાસે દ્રવ્ય છે તેનાજ મૌ
 મિત્રો થાય છે, જેની પાસે દ્રવ્ય હોય છે તેનાજ સૌ બાધવો
 થાય છે, જેની પાસે દ્રવ્ય હોય છે તેજ પુરુષ ગણાય છે અને
 જેની પાસે દ્રવ્ય હોય છે તેનું જીવિતજ પ્રમાણ ગણાય છે ’
 “જાતિ, વિદ્યા ને રૂપ ત્રણ પર્વતની ગુંદામા ચાડ્યા જાઓ, માત્ર
 એક અર્થજ વૃદ્ધિ પામે છે જેથી સર્વ શુભો સ્વયમેવ પ્રગટ થાય ”

આ પ્રમાણે સાલળીને પત્ની બોલી કે—’ હું આપને અર્થ
 ઉપાર્જન કરવાનો ઉપાય બતાવીશ, ત્યાગુધીમા હે નાથ ! આપ
 પ્રથમ ભોજન કરી દ્યો ’ પછી ધર્મદત્તે સ્નાન કરી, દેવાર્થન
 કરીને ભોજન કર્યું તે મનમા વિચારવા લાગ્યો કે—’ શ્રી શુ
 નિધાન બતાવશે ? ’ ક્ષણવાર વિશ્રામ લઇને તેણે પ્રિયાને પૂછ્યું
 કે—’ હુ પ્રિયે ! મને આર્થોપાર્જનનો ઉપાય કહે ’ તે બોલી
 કે—’ હે સ્વામી ! મારા આસરણો લક્ષ મૂલ્યના છે તેમાથી
 માગ કુડળો ૫૦૦ દીનારના મૂલ્યના છે તે વેચીને તેનું દ્રવ્ય
 આવે તેનાવડે આંખ વ્યાપાર કરે ’ ધર્મદત્ત પાચશે દીનાવડ
 શુ વેપાર કરવો ? તેનો વિચાર કરવા લાગ્યો પ્રથમ કોટીશ્વરપણે
 પિતાના વ્યાપારમા જોડાયેલા તેને કાંઈ વેપાર ધ્યાનમા આવ્યો
 નહીં તેથી તે બોલ્યો કે—’ હુ પ્રિયે ! પ્રથમ કોટી દ્રવ્યથી
 મેં વ્યાપાર કરેલા છે તેથી અત્યારે આટલા દ્રવ્યથી કોઈ નાનો
 વેપાર કરવાની મારી ઇચ્છા વધતી નથી મને લજ્જા આવે છે
 તેથી હું પ્રવહણુમા કાંઈક કરીઆણા લઇને મમુદ્ર માર્ગે વ્યાપાર
 કરવા જાઉં, કાગણુકે તે વિના દ્રવ્ય મળવાનો સંભવ નથી કહ્યું

(૬૮) દાનધર્મ—ચંદ્રચંદ્રા નામ ને ધર્મદત્તની કથા

છે કે—“શેરડીનું ભેત, સમુદ્ર, જાત્યવત પાપાણુ (રત્નાદિક), કે રાત્રીની મહેરબાની—એ દાણ માનમા દરિદ્રતાનો નાશ કરે છે” પ્રિયાએ કહ્યું કે—“હે સ્વામી ! હમણા મસુદ્રપ્રયાણનું શું કામ છે ? કેમકે મર્વયા મર્વકાર્માં લાગ્યનીજ પ્રાધાન્યતા છે પુણ્યથીજ પ્રાપ્તિએને વાંચિતાર્થની પ્રાપ્તિ થાય છે, પુણ્યવિના માત્ર ઉદ્યમથી થતી નથી જુઓ ! સૂર્ય આખો દિવસ આકાશમાં ભમે છે પણ આઠમા મસુદ્ર ઉપજી શકતો નથી, અને વિદ્યા-ચળ એક પગલું પણ પોતાના સ્થાનથી ખસતો નથી હતા અનેક હસ્તિઓ વિગેરેની પ્રાપ્તિ તેને થાય છે કેટલા મનુષ્યને પોતાના ધનમાં રહેતા હતા કંપવતના ફળની જેમ લક્ષ્મી મળે છે—પ્રાપ્ત થાય છે અને કેટલાને સમુદ્ર ઉવદ્યતા, ખાણુ ખોદતા, પૃથ્વીતળપર ભ્રમતા અને અનેક પ્રકારનો વ્યવસાય કરતા છતાં ખાવા જેટલું પણ મળતું નથી લોકમાં લવિષ્યથી (કર્મથી) અધિક વ્યવસાય કહેવાય છે, પણ તથી અધિક ભાગ્યવાન કહેવાય છે, તે ઉપર રત્ન ને રાત્રિની કથા છે તે આ પ્રમાણે—

ગાધર્વ નામના નગરમાં રત્ન ને ગાંધિલ નામના બે વણિકો રહેતા હતા તે બંને અકુર્નિય ધન્યપર વિવાદ કર્યા કરતા હતા અને નિરૂપમીપણે બેમી રહેતા હતા તે બંનેમાંથી રત્ન વ્યવસાયથી મજાગતા માનતો હતો અને ગાંધિલ દીર્ઘદ્રષ્ટિ-પણે ભાગ્યનેજ પ્રથમતો હતો એ બંનેને ધન્યપર હો કરતા લોકોએ બહુ વાર્યા પણ તેઓ વિનમ્યા નહા આ વાત રાત્રીએ જાણી તેથી તે બંનેને પોતાની પાસે બોલાવ્યા અને કહ્યું કે—“તમે નિમ્ન વાદ શામાં વન છે ? જે જેને મુખદાયક લાગે તે કો જે જેના મનમાં નમ્યુ તે નિમ્ન જ્યાં પણ સુદન સમ-

જવુ મુળની પ્રાપ્તિ માટે તમે જે એકપીળવી વિષનીત ક્રિયામા પ્રવૃત્તિ કરો એટલે તેમા જે કાવચે તે માથો ગણાશે ” તે વળતે ગજિલ બોલ્યો કે- ‘ હે સ્વામી ! તમાની મોટા તમારે સાત લાઇઓ હતા છતા તમને ગજ્ય કેમ મળ્યું ? ’ ત્યારે બીજે ગ્ત બોલ્યો કે- ‘ શત્રુને પીડા કરવી વિગેરે વ્યવમાય જે તમે ન કરો તો તમાન ગજ્યની વૃદ્ધિ શી રીતે વાય ? અથવા અનેક જાતના મોઢોથી બરેલો થાળ મુખ આગળ પડ્યો હોય છતા જે કોગીઓ બનીને તેમાથી મોઢામા મૂકવાનો પ્રયાન કરવામા ન આરે તો શુ તૃપ્તિ થાય ? ’ આ પ્રમાણેને બંનેને વિવાદ નાબળીને હાથ ને રાપથી આજ્ઞાત થયેલા રાજાએ તે બંને માનવે દુર્ધર થયેલાઓને એક પાણી વિનાના કુવામા પોતાના માણસ પાસે નખાવ્યા

અહાં ગજિલ તો કુવામા પણ નિગતે મુઠ્ઠા ગયો અને ગ્ત આરે બાણ માર્ગ મોઢતો કરવા લાગ્યો મધ્યાન્હે રાજાએ તે બંનેને માટે આઠ લાડુ મોકલ્યા તે જાગતા એવા ગ્તને શ્રદ્ધા દર્શાવી પછી તેણે રાજિલને જગાડ્યો અને તેમાથી અર્ધલાગ તેને ઢંધાપૂર્વક હર્ષથી ખાવા આપ્યો માજને વળતે રાજાએ તે બંનેને કુવામાથી બહાર કઢાવીને તેની મિથિતિ પૂરી એવે ગજિલે તો રગમા આવીને પોતાના ભાગ્યની ખુબ પ્રશંસા કરી તેણે કહ્યું કે- ‘ હે રાજા ! આ ગ્તને ભમતા ને પ્રયાસ કરતા જેટલા લાડવા મળ્યા એટલા મને મુતા હતા પણ મળ્યા ’ ગ્ત બોલ્યો કે- ‘ મે કૃપા કરીને તને ઉઘમાથી જગાડ્યો ત્યારે તને લાડુ મળ્યાને ? ’ એટલે રાજિલ બોલ્યો કે- ‘ માન ભાગ્યે તને એવી બુદ્ધિ આપી કે આને જગાડ, તેથી તે જગાડ્યો ’ પછી

(૭૦) ઠાળધર્મ—ચ દ્રવ્યશા ગજા ને ધર્મદત્તની કથા

ગજાએ મોદકમા નાખેલી પોતાની વીટી માગી, તે રાજિલના હાથમા આવેલી હોવાથી તેણે આપી આ પ્રમાણે ભાગ્યની પ્રત્યક્ષ પરીક્ષા થવાથી રાજાએ તે બંનેને સમજાવ્યા અને ભાગ્યની સાક્ષ્યતા સ્વીકારી તેઓને પુણ્યકાર્ય કરવાની ભવામણ કરીને વિદાય કર્યા

ઈતિ રત્ન રાજિલ કથા

આ કથા કહીને ઠાતાએ કહ્યું કે—‘હે સ્વામી ! જો પુણ્યોદય થયો હશે તો પ્રયામવિના પણ બધું ઘરે બેઠા મળી રહેશે કહ્યું છે કે—“ઉત્તમ કરનારા પુરુષને ફળ ભાગ્યાનુમારજ મળે છે. જુઓ ! મમુદ્રનુ મથન કરતા હરિને લક્ષ્મી મળી ને હર જે શિવ તેને વિષ પ્રાપ્ત થયું ” માટે અન્યાયધર્મસહિત ઉદમ કરતા જે મળે તે ઘણું માનવું, અન્યાય કરવાથી કદી ઘણું ધન મળે તોપણ તે થોડા વખતમાજ જતું રહે છે અન્યાયોપાર્જિત દ્રવ્ય ક્ષણમાત્ર પણ રહેતું નથી તે સબધમા કાશીનિવાસી ધનાવહ શેત્રુ દષ્ટાત છે તે નીચે પ્રમાણે—

વણાગ્રી નગરીમા સર્વ કાર્યમા કુશળ, ધનાઢ્ય અને ધીનો વેપારી ધનાવહ નામે શ્રેષ્ઠિ વસતો હતો એક દિવસ તેણે એક શ્રામ્યસ્ત્રીની પાસેથી ખોટા તોવાવડે વધારે ધી લઈને મવાડૂપીઓ પેદા કર્યો પછી તેણે વિચાર્યું કે— અન્યાયનુ દ્રવ્ય વધારે વખત ટકતું નથી તેથી આ સવાડૂપીઓનો આજેજ લોજનાદિમા વ્યય કરી નાખું ’ અમ વિચારીને તે દ્રવ્યવડે ગોધમ, મૂત, ખાડ વિગેરે પોતાના પુત્રને અપાવીને કહ્યું કે— ‘ આના તારી માતા પામે ઘેખર કસવજે ’ પુત્રનો મોઢામાથી તો રમ ઝરવા લાગ્યો તેણે હર્ષિત થઈ ઘરે જઈને પોતાની માતાને

ઘેબર કગ્વા કહ્યુ તેણે ઘેબર કર્યા જમવાનો વખત થયો, તેવામા તેનો જમાઈ ખીજા મિત્ર મહિત જહારગામથી ઘરે આવ્યો. એટલે તેણે આગ્રહપૂર્વક જમવા બેસાડયા અને તેને ઘેબર જમાડીને પ્રમન કર્યા કહ્યુ છે કે-“સીઆને કલેશ, કાજળ ને સિંદુર એ ત્રણ વાના વહાલા હોય છે અને તે કરતા પણ વધારે બહાલા, દુધ, જમાઈ ને વાણ ત્ર-એ ત્રણ વાના હોય છે” જમાઈ જમીને પોતાને ગામ ગયા પછી શેઠ જમવા માટે ઘરે આવ્યા અને સ્નાન કરીને દેવપૂજા કરી તેમા પણ મનોરથ તો ઘેબર ખાવા નોજ મનમા બધા કર્યો પછી શેઠાણી ઘેબરની વાત બ્રમમાં રાખીને બોલ્યા કે-“મધ્યાહ્ન થઈ ગયો છે, હવે તો જમવા પધારો, ભૂખ્યા થયા હશે” શેઠ બોલ્યા કે-“આજ તો નિરાંતે જમવુ છે” તે વખતે તેનો ઘેબર ખાવાનો બ્રમ શેઠાણીએ લાગ્યો નહીં શેઠ પણ બધુ કાર્ય પતાવીને વિશાળ ધાળ લઈ જમવા બેઠા અને હમણા ઘેબર ખીરસાથે એમ આશા કરવા લાગ્યા એટલે શેઠાણી હમીને બોલ્યા કે-“આપ આમ અરધુ કેમ કરાવતા હશે? તમે કરાવ્યા હતા તેટલા ઘેબર તો જમાઈ આવ્યા હતા તે ખાઈ ગયા” આત્રા શેઠાણીના વચનોથી જેને અત્યંત શોક થયો છે એવા શેઠ કોપાયમાન થઈને વિચારવા લાગ્યા કે-“આઠ વર્ષના બાળકની જેમ તે જમાઈના દાત પડી જશે તેના માથાપર મુદ્ગર પડશે, જમાઈ તો સદા ક્રૂર, સદા રૂદ્ધ અને સર્વદા પૂજને ઈચ્છનારો કન્યારાશીમા રહેલો દશમો ગ્રહે છે” આ પ્રમાણે શેઠ વિચારે છે તેવામા પેલી ધી વેચનારી સ્ત્રી ગાઠ ગાંઠે પોકાર કરતી શાકિનીની જેમ ત્યા આવી અને બોલી કે-“અરે વિશ્વાસુને કગનાર! માયાવી! જનવંચક! ચોર! ચાવ, ઉતાવળે રાજમ દિરમા ચાલ તે મારી પાસેથી પ્રમાણ કરતા વધારે ધી કેમ લીધુ?” આમ

કહીને શેડ હંતુ અગધુ જમેવ છે તેવી સ્થિતિમા તેણે - હાથ
ચાલીને ઠલા કર્યા તે વખતે શેડે વિચાર્યું કે-“આ અન્યાયો
માર્જિત દ્રવ્ય તો બે પહોર પણ ટક્યું નહીં” આમ વિચારીને
પેલી ધીવાળીને પગે પડી, સમજાવી તેના વધારે લીધેલા પૈસા
પાછા આપીને વિદાય કરી ઈતિ અન્યાય દ્રવ્યોપગિ ધનાવક કથા

ધર્મદત્તની સ્ત્રી આ કથા કહીને કહે છે કે-“હે પ્રિય !
ન્યાયે કરીને વેપા કરતા થોડું કે ઘણું જે મળે તે ભાગ્યે
કરીને સેકટોગાડુ થાય છે” આ પ્રમાણે માલખીને ધર્મદત્ત
બોલ્યો કે-“ હે પ્રિયા ! તુ મત્ય કહે છે પણ ભાગ્ય કે અભા-
ગ્યની ખબર ઉદયમ કર્યાવિના પડતી નથી કહ્યું છે કે-“ઉદયમ,
સાહસ, ધૈર્ય, બળ, બુદ્ધિ ને પનાકમ-આ છ વાના જેની પાસે
હોય તેનાથી દેવ પણ શંકાય છે” વળી “અર્થ, યશ, કીર્તિ,
વિદ્યા, વિજ્ઞાન, પુરૂષકાર-એ સર્વ પ્રાચે પરદેશમાજ મનુષ્યને
પ્રાપ્ત થાય છે” ઉદયમ પરમમિત્ર ૧ ને આજસ પરમશત્રુ ૨
તેથી આજમને સર્વ પ્રકારે જીતીને સર્વકાર્યમા મમર્થ થા
એમ કહેલ છે તેથી હે પ્રિયા ! એકવાર તો હું યાનપાત્રમા
મુભાફની ઠરવા ઈચ્છુ છું ” તેના આગે આથહ હોવાથી
પ્રિયાએ મમતિ આપી એટલે તેણે એક પ્રવહણ તૈયાર કરી
વ્યુ પછી સારે દિવસે નર્વ સ્વજનોને પૂછીને-રજા માગીને
તે પ્રવહણમા બેઠો અને ઠકોટક દીપ તરફ પ્રયાણ કર્યું એ
પ્રમાણે જતા અન્યથા પાપકર્મનો ઉદય થવાથી વિપતિત વાયુ
વડે તે વહાણ અકસ્માત ભાગી, ગયું ભા ચોદ્યથી । ધર્મદત્તને
એક પાટીયુ મળી ગયું એટલે તે સ્વજનની જેમ તેને વળગી
પડ્યો પછી તે પાટીઆને આધારે પાણીમા ત તો અને

પ્રિયાના વચનોને સભારતો તે કીનારાને પામ્યો. પણ તે કીનારાને લય કર નોંધને તે જોયો કે ‘પરવાણાના વનોનું કંચાણ યાજ્યો, મણિઓને નમસ્કાર યાજ્યો અને મૌક્તિકવાળી છીપોનું પણ મગજ ધાજ્યો, હું તો આ સ્વલગ્નમાળ તે બધા ગુણો સમજી છું કે જેના આધારવડે હું આ સમુદ્ર તરી ગયો અને મને ટોઈ જળચરોએ હેનન કર્યો નહીં વળી લૌકિકમા ઠહે છે કે-આ સમુદ્રમાવી દેવોએ અમૃત મેળવ્યું, ઇંદ્રે ઉચ્ચ શ્રવા અશ્વ મેળવ્યો અને કૃષ્ણે અફભુત પરાક્રમવાળી લક્ષ્મી મેળવી, આ પ્રમાણે ચીંતન કાળથી કહેવાતું આવે છે, પણ મે તો આ સમુદ્રની નેવા કરતા ને તેમા ભટકતા માત્ર ખાસ પાણી શિવાય થીજી કાંઈ દીકું નહી ” આ પ્રમાણે જોલતો ને વિચારતો તે અનેક વનદેહિને જોતો આગળ આવ્યો જાય છે, તેવામા તેણે જોક ચંદ્રગિજ જેવા ઉત્તમ જળવાળું સરોવર જોયું તેનું મિષ્ટજળ પીને તે તેના તીર ઉપના વૃક્ષોની છાયામા શાંતિ લેવા બેઠો અને હું ખથી ઉદ્દેગ પામ્યો’ મતો અનેક પ્રકારની ચિંતા કરવા લાગ્યો તેવામા નિદ્રા આવવાથી તે ત્યા પાદડાઓના અસ્તારક ઉપનું સુતો અને જેવી નિદ્રા આવી તેવું જ નોંધ્યો ત્યાથી તેનું અપહ્રંણ કર્યું એવે તે જાણી ગયો, તો તેણે પ્રૌઢ દેહવાળો અને લય ઉત્પન્ન કરે તેનો રાગમ તેને હરીજનાગ તરીકે જોયો.

તે આજો મીચીને વિચારવા લાગ્યો કે-“ હજી પાસલાને જેમ તેમ છેદીને, વાગુરાને લેદીને, અગ્નિ ગિખાવાળા-વનમાધી ઠેકી જઈને, તેમજ પારધીના બાણને ચુકાવીને કુદ્યો તો આગળ કુવો હતો તેમા પડ્યો અર્થાત્ દવ વિપરીત હોય ત્યા અચલ શુ કામ આવે છે ? જિતરો હાનિ કરના થાય છે

(૭૪) જ્ઞાનધર્મ-અદ્રવ્યશા ગબ્બ ને ધર્મદત્તની કથા

ત્રણખંડના સ્વામી, ચાંદવોના પતિ, રિપુમમૃહરૂપ તૃણમા અગ્નિ જેવા કૃષ્ણવાસુદેવનું મરણ એક સાધારણ બાણવડે થયું તેથી હું તો વિધિજ બળવાન છું એમ માનું છું હું પૂર્વે ઘૂતકારે ને વેશ્યાના પાસમા ક્રમાયો હતો, તેમાથી માડમાડ છુટીને દ્રવ્યો પાજન માટે વહાણમા ચડ્યો, ત્યારે વહાણ ભાગ્યું, સમુદ્રમા પડ્યો, તેમા પણ પાટીયું મળી જવાથી કીનારે નીકળ્યો, ત્યારે પાછો આ રાક્ષસના હાથમા મપડાણો, હવે હું શું કરું ? ને કયા જાઉં ? માટે હવે તો જે થવાનું હોય તે થાઓ ” તે આમ વિચારે છે તેવામા રાક્ષસ તેને કોઈ સ્થાનકે મૂકીને ચાલ્યો ગયો.

પછી પોતાને છુટો થયેલો જાણીને ધર્મદત્તે આખ ઉઘાડીને જોયું તો ત્યાં રાક્ષસને દીઠા નહીં તેને બદલે એક બાળિકા તેના જોવામા આવી, વૃક્ષની છાયામા ઉભેલી, દીવ્યરૂપ ને સૌભાગ્યવાળી અને શ્રેષ્ઠ વસ્ત્રાલંકાર ધારણ કરેલી તે કન્યાને જોઈને ધર્મદત્ત આશ્ચર્ય પામ્યો તે વિચારવા લાગ્યો કે- ‘ રાક્ષસ કયા ગયો ? આ સ્ત્રી શું રાક્ષસી છે અથવા મને આશ્ચર્ય પમાડવા માટે તે રાક્ષસેજ આ બાળિકાનું રૂપ ધારણ કર્યું છે ? અથવા આ શું વિદ્યાધની છે ? સામાન્ય સ્ત્રી છે ? દેવાગના છે ? વ્યતરો છે ? કે નાગલોકમા ઉત્પન્ન થયેલી નાગકુમારી છે ? ’ આ પ્રમાણે વિચારતા ધર્મદત્તે સાહસને અવગળીને નિર્વિકલ્પ વાળા ચિત્તે તે બાળાને પૂછ્યું કે- ‘ હે સુદરી ! તું કોણ ? ’ તેણે પૂછ્યું કે ‘ તમે કોણ છો ? ’ ધર્મદત્તે કહ્યું કે- ‘ હું મનુષ્ય છું ’ એટલે તે બોલી કે- ‘ હું પણ મનુષ્યથી છું ’ ત્યારે ધર્મદત્ત પૂછ્યું કે- ‘ હે કન્યા ! તું આવા વિષમ અરણ્યમા એકલી કેમ વસે છે ? ’ તેણે કહ્યું કે- ‘ દેવના યોગથી મારી ’

વિષમ સ્થિતિ થઈ છે ' કુમારે પૂછ્યું કે- ' તારી વિષમ સ્થિતિ શા કારણથી ને કેવી રીતે થઈ છે ? ' એટલે તે બોલી કે- ' હે મિત્ર ! મારી આશ્ચર્યકારી કથા હું કહું છું તે સાંભળો-

સમુદ્રની મધ્યમા સિંહજાદીપમા કમળા નામનું નગર છે. ત્યાં મત્યનામવાળો ધનસાર નામનો ગ્રુપ્ય શ્રેષ્ઠિ છે તે શેઠને કૃષ્ણ ને કમળાની જેવી રૂપાળી લાવણ્યથી ભરેલી અને નારી-જનમા શિરોમણિ ધનશ્રી નામે સ્ત્રી છે અનુકૂળ, મધુરવાણી-વાળી, દક્ષ (ડાહી), સાધ્વી (સરલ) અને લક્ષ્મણવાળી-એવા ગુણવાળી સ્ત્રી તે સાક્ષાત્ લક્ષ્મીજ છે એમ સમજવું તેમા સશય ન કરો તેની કુક્ષીથી ઉત્પન્ન થયેલી અને પવિત્ર મનવાળી ધનવતી નામે હું તેની પુત્રી છું તે તેના માતાપિતાને પ્રાણથી પણ વધારે વહાલી છે તે યોગ્ય વયે સર્વ કળાઓ શીખી અનુક્રમે યૌવનાવસ્થા પામી, તેના પિતાએ તેને જોઈને વિચાર કર્યો કે- ' હવે આ પુત્રી વગ્યોગ્ય થઈ છે ' " પુત્રી જન્મે ત્યારે શોક થાય છે, વૃદ્ધિ પામે ત્યારે ચિંતા વધે છે અને પરણાવતી વખતે દડ આપવો પડે છે, તેથી પુત્રી મમાન ખીલ વેદના નથી " " જેણે કોઈની પ્રાર્થના કરી નહીં, જેને એટલે પુત્રી થઈ નહીં અને જેને મુખમય આલુવિકા પ્રાપ્ત થઈ-તે ત્રણે સુખે ભવે છે " મઠી મારા પિતાએ એમ પણ ચિંતવ્યું કે- ' ટોઈ ભાગ્યવાન અને ગુણવાન વર મળી જાય તો તેને આ પુત્રી આપું ' " જાતિ, રૂપ, વય, વિદ્યા, આરોગ્ય, વિશાળ કુટુંબ, ઉચ્ચ અને સદાચરણ-આ આઠ વગ્ના ગુણો છે " " મૂર્ખ, નિર્ધન દુરહોનારો, ચૂર-લીંગ અને મોક્ષનો અભિલાષી, તેમજ ત્રણગણાથી વધારે વયવાળો-એવા વગ્ને કન્યા ન આપવી " " ન્યાયોપાનિત દ્રવ્યવાળો,

વિનયવાન શ્રીમાન, કુવિનામણી, રૂપમા કામદેવ જેવો, ત્યાગમા અગિરાનત જેવો, ભોગપ્રિય, સિદ્ધિ જેવા આચાર, વિચાર, કળા, કૌશલ્ય અને પાડિત્યવાળો, ધર્મપ્રિય, પ્રીતિયુક્ત ભાવણુ કરનારો અને જાણે અમૃતથી ભરેલો હોય તેવો પ્રાણેશ્વર મળેલો દુર્લભ છે ”

શેઠે પુત્રીના વગ્ને માટે અનેક અહમ્મ્યાના પુત્રોને જોયા પણ કોઈની જન્મોત્તરી પોતાની પુત્રી સાથે મળતી આવી નહીં એટલે મારા પિતાએ ચિતવ્યુ કે-‘ હું તો જન્મપત્રીના યોગથી મારી પુત્રીને યોગ્ય વર જોઈ જોઈને યાદી ગયો ’ એવામા ચંદ્રપુરથી કોઈક જ્યોતિષી ત્યા આવ્યો તે વાત માલગીને તેને પોતાની પાસે બોલાવી મારા પિતાએ કહ્યું કે-‘ હે જ્યોતિષિ ! તમે જગદ્ગાના કહેવાઓ, તો મારી પુત્રીને યોગ્ય વર કોઈ સ્થાનકે હોય તો કહો કેમકે મારી પુત્રી ઓટી થઈ છે, અને તેને યોગ્ય વર મળતો નથી ” પછી તે જ્યોતિષી મારી જન્મપત્રી અનુસારે અહમ્મ્યાના પક જોઈને બોલ્યો કે-‘ હે શ્રેષ્ઠિચત્તમ ! સાલજો ચંદ્રપુર નગરમા શ્રીપતિ નામે શ્રેષ્ઠિ હતા, તેની શ્રીમતિ નામે સ્ત્રી હતી તેનો ધર્મદત્ત નામે પુત્ર છે, તે મૌભાગ્યવાન અને પુણ્યશાળી છે તે તમારી પુત્રીને યોગ્ય વર છે ’ તે માલગીને હર્ષિત થયેલા મારા પિતાએ તેને કહીને તેના શુભો વિષે પૂછ્યું એટલે તે વિગ્ર બોલ્યો કે-“ મેં એના જેવો શુભવાન વર બીજો જોયો નથી વિદ્યા, વય, યશ, ભાગ્ય અને કૃતજ્ઞતાદિ શુભવાળો તે છે અને તેણે મોળ ડોટી દ્રવ્ય તો રેગ્યાના સમા ગમમા વાપર્યું છે ” આ પ્રમાણેના તે ગણકના વાક્ય સાલગીને મારા પિતાએ કહ્યું કે-‘ મારી પુત્રી હું તે ધર્મદત્તનેજ આપીશ,

ખીલતને આપીશ નહીં તો હવે તેની માથેનો મારો વજનદિવસ જોઈ
 આપો કે જે શુભ યોગવાળું ને મહા શુદ્ધ હોય' વિષ્ણે કહ્યું કે—
 “આજથી પદ્મના દિવસને અતે શુભ લગ્ન છે આ વર્ષમાં તેના
 જેવું બીજું ઉત્તમ લગ્ન-લગ્ન દિવસ નથી” શેઠ બોલ્યા કે—
 “એટલા થોડા દિવસમાં ત્યાં જવું આવવું ગી રીતે બની શકે ?
 એટલા વખતમાં વિસ્તારથી અહીં વરને બોલાવીને લગ્નકાર્ય તો
 થઈ ન શકે, પણ જો પુત્રીને લઈને કુટુંબસહિત હું ત્યાં જાઉં તો
 બની શકે” વિષ્ણે તેમાં સમતિ આપી એટલે તેને દ્રવ્યાદિકવડે
 મતોલીને રજા આપી પત્રી મારા પિતાએ એક મોટું પ્રવહણ
 તૈયાર કરાવી કુટુંબસહિત પુત્રીને (મને) લઈને તે તરફ પ્રયાણ
 કર્યું રમ્તે ચાક્રતા હૃદયની પ્રેક્ષાથી પ્રતિજ્ઞા પવન વાવાને લીધે
 તે પ્રવહણ ભાગ્ય અને સર્વ સમૃદ્ધિમાં ઘુસી ગયા દૈવયોગે ધન-
 વતીના (મારા) હાથમાં એક પાટીયું આવ્યું તેનાવડે તરતી
 તરતી તે સાત દિવસે કીનારે નીકળી ત્યાં સ્વસ્થ થઈને એક
 સરોવરમાંથી પાણી પીને તે મુતી હતી, તેવામાં ઠોડા સમયે ત્યાંથી
 ઉપાડીને અહીં મૂકી હું તે સમયને જોઈને કંઈવા લાગી મને
 કંઈતી દેખીને સમય બોલ્યો કે—“હવે તને ! તું જય પામીશ
 નહીં, હું ભૂખ્યો છું પણ તને સુખમાં જોઈને મને દયા ઉત્પન્ન
 થઈ છે, તેથી હું જ્યાંસુધી મને બીજું લક્ષ મળશે ત્યાંસુધી
 તને ખાવાનો નથી” આમ કહીને તે અહીંથી ગયો અને તમને
 ઉપાડી લાવ્યો હું તમારા હૃદયથી હું બીજું કંઈ છું હું ઉત્તમ
 પુત્ર ! તમને જોઈને મને ચિંતા થાય છે કે—“શું આત્મા નર-
 રત્નને આ સમયમાં ખોઈ જશે ? હવે મને ભાગ્યવર્તિત એવી
 પાપિણીને કયા સરણ કે જેને માટે આખા કુળને સમકાળે

૧૭૮) દાનધર્મ—અદ્ર્યશા રાજા ને ધર્મદત્તની કથા

મૃત્યુ પ્રાપ્ત થયું, હું વિદેશમાં આવી પડી, મારો વિવાહ અટકી પડ્યો અને મારા દેખતા તમારી જેવા ઉત્તમ પુરુષનો વિનાશ થયો ! હું તો આ બધા કારણોને લીધે વધારે અનિદ્ર ન ભોજી શકું આત્મધાત કળવા ધારૂં છું હું હવે વધારે દુઃખ ભોજી વિના મૃત્યુ આરે તેને ઇષ્ટ માનુ છું પરંતુ મૃત્યુ પામ્યા અગાઉ હું આપને પૂછું છું કે તમે કોણ છો ? કયા રહો છો ? અને આ નાકમના હાથમાં કયાથી મપડાણું ? તે કહો એટલે મને કાઈક નિવૃત્તિ થાય ”

આ પ્રમાણેના તે સ્ત્રીના વાકયો આલજીને ધર્મદત્ત કાઈક સ્મિત કરીને બોલ્યો કે—“હે વરાનને ! મારૂં ધ્યાનાઢિક તો તે જ સંસેપમાં કહ્યું છે ” પછી પોતાનું બધું વૃત્તાત દુઃખમાં ધર્મદત્તે તેને ડહી મલળાવ્યું એ વખતે કાઈક શુભ પરિણામને સૂચવનાર તે કન્થાનો ડાંગો હાથ ફરક્યો ધર્મદત્તની વાતથી અને કેટલીક ચેષ્ટાથી તેણે પશુ બણ્યું કે—“ જરૂર આ ધર્મદત્તજ છે ’ તેથી તે કાઈક લજ્જા પામી અને નીચું બેઠું રહી પછી તેણીએ પ્રીતિવડે ધર્મદત્તને કહ્યું કે—“ હે મહાભાગ ! અનુકૂળ એવા દેવેજ આપણા મબધ બેડી દીધો છે અહો ! કયા આપણી બનેલી જન્મભૂમિઓ ! કેટલી પ રૂપર દ્રવ્ય અને ત્યાથી વગી આ સ્થાન કેટલું દૂર ? પરંતુ પુણ્યના ઉદયથી મનુષ્યોને અસાધ્ય વાત પણ સંભાળ્ય થાય છે ” પછી ધર્મદત્તે પૂછ્યું કે—“ હે કન્યકે ! તું લગ્નનો દિવસ બાંધે છે ? ’ તે કન્યા દિવસો ગણીને બોલી કે—“ હે ભાગ્યવાન ! તે દિવસ આજેજ છે ’ પછી વનમાં મળતી લગ્નસામગ્રીવડે ધર્મદત્તે બરાબર લગ્નવેળા માધીને તેની સાથે પાણિગ્રહણ કર્યું ત્યારબાદ કન્યા

જોશી કે-‘ હે પ્રિય ! તમને રાક્ષસનો ભય છે, તેને માટે શું
 થાયું ? ’ એટલે તે જોડ્યો કે-‘ હે પ્રિયો ! તે રાક્ષસના વધનો ઉપાય
 તું કાંઈ જાણે ? ’ સ્ત્રીએ કહ્યું કે-‘ તે પ્રથમ મરોવર ઉપર જઈને
 સ્નાન કરે છે, પછી અહીં આવીને તે દેવાર્ચા કરે છે, તે વખતે
 તેનું દેવતાવાળું ખડ્ગ તે પોતાની જાણી ઉપર મૂકે છે ’ તે
 સાંભળીને ધર્મકાન્દ જોડ્યો કે-‘ હે પ્રિયા ! તે વખતે તેનું
 ખડ્ગ ઉપાડી લઈને તેનાવડેજ તેના મસ્તકનો હુ છેદ ટંગીશ ’
 તેઓ આમ વાત કરે છે તેવામાં રાક્ષસને આવતો જોઈને સ્ત્રી
 બોલી કે-‘ તે આરે છે, માટે હમણા આધાપાછા થઈ જાઓ ’
 ધર્મકાન્દ આંધો ખસી ગયો, એટલામાં તે મદોન્મત્ત રાક્ષસ ત્યા
 આવ્યો અને જોડ્યો કે-‘ આરે ! મારૂં ભક્ષ્ય કયા ગયું ? ’
 આમ જોશીને તે દેવાર્ચન કરવા બેઠો તે વખતે અવમર જોઈને
 ધર્મકાન્દે ત્યા આવી રાક્ષસની પાછળ ઉભા રહીને તેનું ખડ્ગ
 ઉપાડી લીધું પછી તે ખડ્ગને સુષ્ટિમાં દૃઢપણે પકડીને સામે
 આવી ધર્મકાન્દ જોડ્યો કે-‘ આરે કુપ્ત નિશાચર ! સાવધાન થઈ જા,
 તારૂં પાપ આવી મળ્યું કે-તાની ઉપર ફેવ કુપ્તમાન થયો છે ’
 આ પ્રમાણે સામળતાજ તે રાક્ષસ ડોપાકુળ થઈને એકદમ ઉભો
 થાય છે તેવામાં તો ધર્મકાન્દે લઘુવાધવી કળાથી તેનું મસ્તક
 છેદી નાખ્યું ધનવતીએ તે વખતે ધર્મકાન્દના ‘ હાથની પૂજા કરી
 અને પોતાના પતિને કુશળતા પ્રાપ્ત થવાથી તે’ હૃદયમાં ખુલ્લું
 હૃષિત થઈ પછી તેઓ નિશકપણે તે વનમાં ફરવા લાગ્યા
 અને દ્રાક્ષ, આમ્ર, કદળી વિગેરેના ફળોનો આહાર કરતા યુગળી
 આની’ જેમ આનંદથી ગહેવા લાગ્યા

સ્ત્રી-પૂર્વકે સુખ પ્રાપ્તિ થવાને લીધે તેમને મન રાજ્ય

(૮૦) દાનધર્મ-અદ્યથા ગત ને ધર્મદત્તની ડાહ્યા.

પ્રાપ્તિ જેવું થયું તેમજ વિન્હાદિક ડું અમા નાજ્ય પણ અર
થય જેવું કું સહ થા પડે છે ત્યા ધર્મદત્ત ને ધનવતી કથા,
ગાથા, કા ચ, પ્રહેવિકાન્કિ પગ્ગપર ઠહેવા પૂછવાવડે કૌતુકમા
કાળ વ્યતિક્રમાવવા લા ના પગ્ગપર વાર્તાવિનોદ કગતા ધર્મ-
દત્ત પૂછ્યું કે-‘ હે ગાતા ! હે કમગનોચના ! મધ્યમા શો અ
ક્ષન્વાણો કયો સગદ છે કે જે આપણને જનેને પ્રિય છે તે કહે ’
થોડીવાર વિચાર કરીને સ્ત્રી બોલી કે-‘તે નામ જાણ્યું ? ‘ શું
જાણ્યું ? ‘ એમ પૂછતા તે બોલી કે-‘અશોક’ પછી ધનવતીએ
કહ્યું કે-‘હે નાથ ! જે તમે માગ પ્રશ્નનો ઉત્તર તરત આપો તો
હું તમાના પગની રજ થઈ જાઉં માલગો ‘ સંજ્ઞાને કેમ બોલા
વાય ! સુમીવની સ્ત્રીનું નામ શું ? અને દન્ત્રી શું ધરિછે
તેમજ તપસ્વીઓ શું કરે ? ‘ વિચાર કરીને ધર્મદત્ત બોલે યો કે-
“ હે પ્રિયા ! તારૂં ધન મમજ્યો તારા ધનનો ઉત્તર ‘દેવ-
તાશધન ’ તે પડિત પુરૂષોએ નિન્તર કરવા યોગ્ય છે ” આ
પ્રમાણે વિનોદમા કેટલોક કાળ વ્યતિક્રમ્યો.

અન્યથા મહામણી એવી પ્રિયા બેલી કે-“ અહીં રહેતા
આપણ આયુષ્ય મૃગની જેવું ધર્મગ્રહિત નિરથક જાય છે, અને
આપણી ઉત્પત્તિ અરણ્યમા માવતીના પુષ્પની જેવી વૃથા થાય છે
કહ્યું છે કે- ‘દેવપૂજા ન કરી, પાત્રપૂજા ન કરી(સુપાત્રદાન ન દીધું),
આવકનો ધર્મ કે માધુનો ધર્મ ન પાડ્યો, આ અતિ દુલભ મનુ
ષ્યજન્મ પામ્યા છતાં મેં અરણ્યરહનની જેમ તેને નિષ્કળ કર્યો ”
“આ ભવત્રપી મમુદ્રમા દક્ષિણાવન શબ્દની જેવા દુલભ મનુષ્ય
જન્મને પામીને ઉત્તમ પુરૂષો તેને સુરૂતરૂપી ગંગાજળથી પૂરે
છે), પાપત્રપી મદિત્તવડે પૂન્તા નથી ” “ ત્રણ જગતના પતિની

પૂજા કરતા-સઘની અર્ચના કરતા, તીર્થોની યાત્રા કરતા, જિન-
વાણીને માલજતા, સુપાત્રાદિ દાન આપતા, તપને તપતા અને
પ્રાણીઓ ઉપર અનુકંપા કરતા જેમના દિવસો વ્યતિક્રમે છે તે
પુણ્યાત્માઓનો જન્મજ સજ્જ છે ” “જે મૂઠ મનુષ્ય દુઃપ્રાપ્ય જોવા
આ મનુષ્યજવને પામીને યત્નવટે ધર્મ કરતો નથી તે પ્રાણી અનેક
પ્રકારના કષ્ટોવટે પ્રાપ્ત થયેલા ચિતામણિનનને પ્રમાદથી સમુ-
દ્રમાં નાખી દે છે ” “જે મનુષ્યને પ્રાપ્ત થયેલા ધનનો લાભ
ધર્મને અર્થે થતો નથી, જેઓ સ્વાભાવિક કટુષ્ટાવાળા હોવાથી
દુઃખીકિતને વિષે વ્યાકુળતાવાળા થતા નથી, અને જેમણે
સંસ્કારિતવટે આત્માને સાધ્યો નથી તેમનો આ જન્મ સેકંદો,
જન્મવટે મહા પ્રયાસે મળેલો છતાં નિષ્ફળ થાય છે ” “ઉત્તમ
મનુષ્યોને પ્રાતઃકાળમાં ધનદેનામગ્ધા જિનેશ્વરને અભિષેક કરવા
નિર્મળ જળથી સરન કળશ, પુષ્પની માળા, પ્રદીપ, નેવેદ્ય,
આગતી, ઉત્તમ ગ્વગ્નિક અને નમો નમો, જય જય જોવા ઉચ્ચ
સ્વરે બોલાયેલા ગાદો ધનમાં લક્ષ્મીનું આવાગમન સૂચવનારા
શકુનોદય છે ” “મનુષ્યજન્મ પ્રાપ્ત થયા છતાં પણ કેટલાક
દીપોન્મવીમાં ધનના દ્વાગ્ધન કરેલા ચાપાની જેવા નિષ્ફળ જન્મવાળા
હોય છે ” જે ધરમા દેવાયતન નથી, જ્યાં મુનિનજના દર્શન
થતા નથી, અને જ્યાં સંજ્ઞનોનો યોગ થતો નથી તેનું ભુવન
અનાર્થ જેવું છે તેવું છે કે -

જત્ય ન દીસન્તિ જિણા. નય ભવણં નેવ સઘમુદકમલં ।

નય મુદ્ગઈ જિણવણં, ફિં તાણ અત્યમ્મીણ ? ॥

“ જ્યાં જિનેશ્વર નથી, જિનભુવન નથી, સવના મુખ-
કમળ જ્યાં દેખાતા નથી અને જ્યાં જિનવચન સંભળાતા નથી

(૮૨) દાનધર્મ—ચક્રવર્તી નામ ને ધર્મદત્તની કથા

તે ભૂમિને અર્થકાઠક ભૂમિ ગી રીતે કહેવાય ? ” ‘ તેવા ગામમાં જ બુદ્ધિમાન ગૃહસ્થ વને છે કે જ્યાં સુનિરાજનું આગમન થતું હોય છે અને જ્યાં જિનમંદિર હોય છે, તેમજ જ્યાં શાવડો વસતા હોય છે ”

આ પ્રમાણેના પ્રિયાના વચનો માણગી-વિચારીને તે દ પતી ત્યાંથી ધીમે ધીમે આગળ ચાલ્યા એટલે અનુક્રમે કેટલીક વામ ભૂમિઓ, કેટલાક ગામો અને કેટલાક નગરો આવ્યા તેનું ઉલ્લેખન કરતા કરતા તેઓ ચક્રવર્તી નજીકમાં આવ્યા ત્યાં નગર બહાણના વનમાં તેઓ માથકાળે કોઈ ગ્રામમાં નિર્ભયપણે થાક લાગવાથી સુઈ ગયા

ધર્મદત્ત પાંડવી રાત્રિએ જા ચો એટલે નવકાળમાં અને મલા રીને તે ધર્મ યાન કરવા નાગો પડી ન્યોંબ્ય થવાને વખતે તેણે પ્રિયાને જગાડવ માટે હર્ષથી મોટા અર્થવાણ એક કાચ કહ્યું તેનો ભાવાધ એનો હતો કે—“ હે પ્રિયા ! કમળોની શ્રેણિનો પરિમળ વિન્નાર પામ્યો છે, કુકડાઓ પૃથ્વીપર કેળતા શબ્દ કરે છે, મેઝપવતના શિખરને સૂર્ય પ્રભાશિત કરે છે, તો હે મુનયને ! જાગૃત થા અને ઠંઠ કેમકે ગરી વીની ગઈ છે ” આ પ્રમાણે ઠહેવાથી પણ જ્યારે તે ઉડી નહીં ત્યાં તેણે કષ્ટવાર રહીને વળી તેને જગાડવા માટે બીજું કાચ કહ્યું તેનો નામ એ હતો કે—“ હે પ્રિયા ! આ મૃગો તૃષ્ણ ચળવા બંધ છે, પંડિઓ પણ ચારો ચળવા નીડળ્યા છે માર્ગ પણ નરી ગીને ચાલવા જેના શીનળ થયેલો છે, તો તું જા ! ગરી વીની ગઈ છે ” આ પ્રમાણે ઠહેવાથી પણ જ્યારે તેણીએ ઉત્તર આપ્યો નહીં ત્યાં ધર્મદત્તે તેને જ જાડવા માટે તેનું સુખ હવાવવા ઇચ્છ્યું પણ તે વખતે

તેની મધ્યાજ્ઞ ખાલી દીઠી-એટલે તેણે વિચાર્યું કે- ' પ્રિયા
 વહેલી ઊઠીને દેહચિતા માટે ગઈ હશે ' પછી હણવાર વાટ
 જોયા છતાં આની નહીં એટલે તેણે તેને જોડાવવા માટે ઉચ્ચ-
 સ્વરે શબ્દ કર્યા કે-“ હે કાતે ! આવ, આવ, આપણે ઉતાવળા
 માર્ગે પડીએ ” આ પ્રમાણે કહેવાથી પણ કોઈ આવ્યું નહીં
 એટલે તેણે ઉભા વડે તેના પગલા જોવા માઠ્યા પણ કોઈ
 જગ્યાએ તેના પગલા દીઠા નહીં. તે ચાગે જાણુ જમી જમીને
 ચાગ્યો પણ તેનો પત્તા લાગ્યો નહીં, કમી ફનીને તે વાપી ગયો.
 પછી પ્રાણપ્રિયાના વિરહથી ચિત્તભ્રમ થયેલો અને મુત્તચેતન
 જેવો થયેલો તે જોવવા લાગ્યો કે-“ હે હન, દોયલ અને
 હન્ટો ! તમે હન્ટિયાની એવી માગી પ્રિયાને ક્યારે જોઈ છે ?
 હે અપક, અગ્રોક, નિગળ, આઝ, શાગિ અને પિપ્પળ વિગેદ
 વૃક્ષા ! તમે જો મારા પ્રિયાને જતી જોઈ હોય તો બાવળે
 તેની શુદ્ધિ કહેવા કૃપા કરો ” આ પ્રમાણે જોવનો ને ભ્રમનો
 પાછો પોતાના શયનગ્રામ પાને આવ્યો એમ થેના થયેલાની
 જેમ તે ગમનાગમન કરવા લાગ્યો તે જોઈયો કે-“ અરે !
 હું શું કરું ? કયા જાડે ? ગમચડ આ પૂરી ઉપર નથી કે
 જે મારા પ્રિયાવિરહથી થના દુખને નાપી વડે ખીજો દોડ
 મનુષ્ય તો તે જાણી ગઈ તેમ નથી

“ આ મમાગ અમાગડો, આશા બધણુ જાડ,
 અનેગડે કરી મુછએ, અનેગડે વિહાઈ ”

“ આ સુમા અન્ના છે અને તેમા આગાનું બધન છે
 તેમા મનુષ્ય અનેગે ચિત્તિમા મુછે કે ને અનેગ (મુદી)
 રિધિમા પ્રભાતે ઉડે છે ” જે સેકડો મનાગવને પણ અગો-

(૮૪) જ્ઞાનધર્મ—અદ્રવ્યશા રાજા ને ધર્મદત્તાની કથા

અર ઠે અર્થાત્ જેનો ખનોરથ પછ કરી શકાતો નથી, જ્યાં કમિની વાણી પશુ આવી રાકતી નથી અને જેનું સ્વપ્ન પશુ આવતું નથી તેને વિવાતા લીલામાત્રમાજ કરે છે ” “પડિત જનોને દરિદ્ર જનાબ્યા, વનિતાજનને વહેની વૃદ્ધાવસ્થા આપી જોને કુલાગનાને પતિવગરની અથવા પુત્રવગરની ઠની, તેથી હું તો માનું છું કે વિધિજ ખરેખરો બળવાન છે ”

આ પ્રમાણે વિચારતો ને બોલતો-પ્રવાપ કરતો ધર્મદત્ત પોતાના ધનભણી આત્યો ગદ્રપુર પાસે આવી તેમા પ્રવેશ કરતા તે વિચારવા લા થો કે-‘ હા મૃદ ધર્મદત્ત ! તું અનાતમજ્ઞ એવો કયા જાત છે ? અરે ભગ્યોત-જેનું વહાણ ભાગી ગયું છે એવો અને નિર્દ્રવ્ય-દ્રવ્ય વિનાનો હું શી રીતે ધરે ભડ ? નિર્ભાગી એવો હું સ્વજનોને મુખ શી રીતે બતાવું ? આવી સ્થિતિમા ધરે જવાયા ધનવાળા હુર્મનો મને વારવાર હમશે કહ્યું છે કે-“ વ્યાધ અને સર્પોથી પેવાતા વનમા રહેવું સાફ, વૃક્ષના દળો ખાતા ને મરોવ ના પાણી પીતા વૃથોના નમુકમાં વસવું મરૂ, ભિક્ષા માગીને ખાવું કે વિષ ભક્ષણ કરવું સાફ, પશુ ધનહીનપણે કુટુંબી વચ્ચે જીવવું તે સાફ નહીં ” અપિકુળના-વાનરમમૂહના નખ ને મુખથી વિહાન્તિ થયેલા જોનાનું લોજન કરતા વનમા જહેવું સાફ, પશુ ધનના મદદથી જર્વિત થયેલા અનુચોની ભ્રમ ગના વિકાન્વાળી વાકી દૃષ્ટિમાં રહેતું તે સાફ નહીં ”

આ પ્રમાણે વિચારતો ધર્મદત્ત નજરમા પ્રવેશ ન કરતા પાછો વળ્યો અને વનમા આ ચો ત્યા પાણી પીતો ને કળાહાર કરતો મગેટ્રની જેમ વિહન્વા લાગ્યો એ રીતે એકલા ભમતા તેને એજ્યેગીએ દીડો એટલે તેણે કહ્યું કે-‘ અરે ! તું-કાઈ

ચિતામા મગ્ન જણાય છે તો તને ત્રી ચિતા વતે' ? તે કહે ”
ધર્મદત્તે કહ્યું કે-“ હે દેવ ! નિર્ધનપણામા મુખ જ્યાથી હોય ?
એટલે હું દારિદ્ર્યપીડિત હોવાથી નિશ્ચિત ત્રી નીને ગ્રહી નહું ?
કહ્યું છે કે-

મયાણુદેવ ધંમર દહ્યો, લક દહી હાણુમેણુ,
પાડું વન અરણુન દહ્યો, પુણુ દાલિદ ન કેણુ

“ કામદેવને ક્ષિરે જાળ્યો, હનુમાને લગ્ન જાળી અને
અણુને પાડુવન જાળ્યું પણ દારિદ્રને ડોઈએ જાળ્યું નથી ”
તે સાલગી યોગી બોલ્યો કે-“ હે વત્સ ! માફ નામ જગ
તમા દારિદ્રદહન છે, હું દારિદ્રને જાળી નાખનારો છું ” તે
આલગીને ધર્મદત્ત ખુશ થયો અને તે યોગીને પ્રણામ કર્યા
ધર્મદત્તની મીઠ ઉપગ હાથ કેવીને યોગી બોલ્યો કે-“ હે
વત્સ ! તું ચિતા તણ દે, સ્વત્પકાળમા લક્ષ્મી તારી દાગી
ચર્નિ ગ્રહે એમ કરીશ ” ધર્મદત્તે પૂછ્યું કે-“ હે વિદ્વા !
શુ ઉપાયવટે એમ કરી આપશો? તે મને ગ્રહો ” યોગી
બોલ્યો કે-“ તને સ્વર્ણપુરૂષ કરી આપીશ ” ધર્મદત્તે વિચાર્યું
કે-“ એમા મારે સાવધ રહેવું પડશે કેમકે આ યોગી કયા
તો મનેજ સ્વર્ણપુરૂષ કરવાનું ધારતો હશે, કેમકે પૂર્વની
એવી વાતો માલખેલી છે ” આ પ્રમાણે વિચારીને ધર્મદત્ત
યોગીને કહ્યું કે-“ તમે ડોઈયણુ મનુષ્યનો ઘાત કરીને સ્વર્ણ-
પુરૂષ કરી આપવા ધાગતા હશો, પરંતુ તેની રીતે હિમાચી
ચયેલા સ્વર્ણપુરૂષનું મારે કામ નથી હું ધન્યજીતો નથી ”
યોગી બોલ્યો કે-“ અરે ! અરે ! શુ હું જીવવાત કંઈ ?
અમારો તો ધર્મજ એ છે કે જનુમાત્રની ગ્રહા કરવી કે તે ”

(૮૬) દાનધર્મ—ચ દ્રવ્યગ્ના સજ્જ ને ધર્મદત્તની કથા

જ્ઞાન પાતાળમાં જાઓ, તે આનુયે નાશ પામે અને તે ગુણ અગ્નિમાં પડે કે જ્યાં જીવદયા વર્તતી નથી ' ' સમય ગુણોમાં મુખ્ય એવી કર્ણા પાપરૂપી દાવાનળને જુઝાવવા માટે વર્ષા જેવી છે, સુકૃતની સતર્પિને માટે ઈષ્ટતા જેવી છે અને નિર્મળ ધર્મને જન્મ આપવામાં જનની જેવી છે, તે ચીરકાળ જયવતી વર્તો ' દાન મત્યાદિ ધર્મો જેમાંથી જન્મ પામે છે એમ પૂર્વપુરૂષોએ કહ્યું છે એવી દયા સિદ્ધિ નાથે મધાન ડરી આપવામાં કૃતિ સમાન છે, તેથી સજ્જનોએ સાવધાનપણે તે સાચું કરવા યોગ્ય છે ' ' તૂનકાર, કોટવાળ, તેવી, માસ વેચનાર, વાર્ધકી, નૃપતિ અને વૈદ્ય-એ માત્ર પ્રાચે કૃતારક્ષિત હોય છે ' '

ત્યારપછી તે યોગી પાસે ચિત્તના રંગવડે તે વણિક કાફરી વગાડવા લાગ્યો, એટલે યોગી નામાન્ય ભાષામાં ગાવા લાગ્યો.

મોનાપુરિએ કાકુ કીજેરે, જઈ નહા દયા પ્રધાન
તીને મોને મોહા કીમીરે, જાણે તટેહી કાન
ભારવહુ કાઈ જટા જનોઈ, દયા વિણુ ધરમ ન કોઈ,
જીવદયા તુમે પાચો બાળક, હિયડુ નિરમલ હોઈ.

આ પ્રમાણેના યોગીના વચનોથી વિશ્વામ પામેલો ધર્મ-દત્ત બોલ્યો કે— ' હે યોગી ! ત્યારે ડહો કે તમે હિસા વિના ગી રીતે સ્વર્ણપુરુષ ડરી આપ્યો ? ' યોગી કહે— ' હે ભદ્ર ! સાભળ માની રતાજીનીના કાષ્ઠમય સાત હાથ પ્રમાણ પુતળું ડગવીશ તે પુતળાને મત્રવડે અડફ અને મરસવ છાટવા પૂવક અભિમત્રિત ડરીને પછી અગ્નિકુડમાં તેનો હોમ કરીશ પછી ઉષ્ણ ને શીતળ જળવડે મીચન કરવાથી મહામત્રના પ્રભાવવડે તેનો સ્વર્ણપુરુષ થઈ જશે ' ' આ પ્રમાણે સાભળીને

ધર્મદત્ત બોલ્યો કે- ‘ તો હવે તેને માટે ઉત્તમ શક કરો ’
 યોગી બોલ્યો કે- ‘ અમારે યોગીઓને સુવર્ણનું શુ પ્રયોજન
 છે ? આ તો ઠીક તારે મારેજ પ્રયત્ન કરવાનો છે પરોપ-
 કારનોજ હેતુ છે કેમકે પંચપકાગ્રમા મતિ થવી હુર્લભ છે
 ‘ લક્ષ્મી પરોપકાર માટે મનરવની વિવેક માટે અને મપત્તિ
 સવના મુખને માટે ડોઝી ધન્ય પુરૂષનેજ થાય છે ’ કૃતમ્ન
 અને મળ એવું આ શરીર જો પરોપકાર માટે જતુ હોય
 તો જાઓ, કેમકે કાચના ગદવામા વજ્રમણિ મળતો હોય તો
 શુ મૂર્ખ પણ ‘ ના ’ એમ બોલે ? ’ ધર્મદત્ત બોલ્યો કે- ‘ હે લગવન !
 હે વિશ્વપાત્રને ! તમારી જોટની બની પરોપકારમા મતિ છે કે
 જથી પાને હુ ખે તમે હુ ખી થાઓ ઠા જુઓ ! કપાસે પરને
 ઉપકાર કરવા માટે શુ શુ હુ જો સહન કર્યા ? પ્રથમ તેના
 અગ્નિ (કપાગીઆ) ફર કરવામા આગ્યા તે મહન કર્યું,
 પછી હુ સહતર એવું તુલારોપણ સહન કર્યું, પછી મામ્ય સ્ત્રીના
 હાથથી રેટીઆકાત્રા ખેઆવાતુ સહન કર્યું, તત્રીના મહાગની
 વ્યથા સહન કરી, પછી માતગેઓ મોદામા પાણી ભરીને
 તેની ફજતુ છાટયુ તે મહન કર્યું, અને પછી કુચાવડે કુટ-
 વાનું મહન કર્યું—આ પ્રમાણે મહન કર્યા પછી તે વજ્રમા
 વળવાને ચોખ્ય થયું ”

યોગીએ કહ્યું કે- ‘ હે મહાભાગ ! શ્વર્ણપુરૂષ કરવા
 માટે પ્રથમ મપાદનુક્ષ પર્વતમાથી શીત ને ઉષ્ણ પાણી લાવવું
 પડગે ’ ધર્મદત્ત કંદુ કે- ‘ ચાલો, લાગીએ ’ પછી તે બંને જઈને
 ત્યાના કુડમાથી બંને બળનું જળ લઈ આગ્યા અને રક્ત-
 ચંદન (રત્નાજળી) ના વાણતુ એક પુત્રનું બનાવ્યું ત્યારબાદ
 હોમને લગતી તમામ સામગ્રી લઈને કૃષ્ણ ચતુર્શીની ગતિએ

(૮૮) દાનધર્મ-અદ્ર્યશા રાજા ને ધર્મદત્તની કથા

યોગી ધર્મદત્તમહિત મ્મશાનમા આવ્યો અને ત્યાં અગ્નિને
 દુડ બનાવી તેમા અગ્નિ પ્રજ્વલિત કર્યો પછી કુડના કાઠ
 ઉપર રક્તચંદનનુ પુનશ્રુ મૂક્યુ અને તેની પાને ન્શાને નિમિત્તે
 ખાગ મૂક્યુ પછી ધર્મદત્તને કહ્યુ કે- ' તારી પાને આત્મગ્ધા
 માટે શુ શસ્ત્ર છે ? ' એટલે ધર્મદત્તે કહ્યુ કે- ' જે શસ્ત્રવડે
 મે રાક્ષસને માર્યો છે તે ગન્ધ મારી પાસે શુભપણે નખેલુ છે '
 યોગીએ કહ્યુ કે- ' તારે ભય ગળવાનુ કાઈ કાગલ નથી '
 એમ કહીને ધર્મદત્તને પા. મુખ ઉલો ગમીને યોગી તેની
 પાછળ કુડને કાઠે પુનશ્રુ મૂકીને બેઠો પછી તેણે મત્રપાઠ
 પૂર્વક સરમગો પેના પુતળા ઉપર નાખવા માહ્યા તે માથે
 ધર્મદત્તની થીં ઉપર પણ મગ્ધવ ને અક્ષત નાખવા માહ્યા
 પોતાના વાસા ઉપર સરમવ ને અક્ષત પડતા જાણીને
 ધર્મદત્તે વિચાર્યું કે- ' જરૂર આ હુદ યોગીનુ મારા પ્રત્યે કષ્ટ
 છે એણે કષ્ટનાટક આરંભ્યુ છે, તેથી મારે ચેતવાની જરૂર
 છે પરંતુ અન્યારે અહીં મારો મિત્ર કોણ છે ? હું ખરેખર
 વ્યસન (કષ્ટ) મા પડ્યો છું, તો તેમાથી મારી રક્ષા કોણ
 કરશે ? અન્યારે માફ કર્તવ્ય શુ છે ? હા, સાલયું ! મને
 ધર્મેજ આપેલો છે તેથી તે ધમનુજ મગ્ધ કરવુ યોગ્ય છે '
 આમ વિચારીને તેણે પથપન્થેષિનુ સ્મરણ કરવા માડ્યુ

પરમેષ્ઠિ નમસ્કાર, સારં નવપટાત્મકમ્ ।

આમરક્ષાકર વજ્ર-પજગમ સ્મરામ્યહ ॥

આ પ્રમાણેનુ વજ્રપજગ્ મનોન આખુ લણીને પોતાની
 ફરતુ વજ્રપજગ્ બનાવ્યુ પથપરમેષ્ઠિ પદોથી મન્નામ, સાગર,
 પ્રગીટ, બુજગ, મિહ, હુવ્યાધિ, વન્હી, રિપુ અને બધનથી

નિષ્પન્ન થયેલા તેમજ ચોર, ચંદુ, જામ, નિશાચર (ગણત)
 અને શાકિનીથી થયેલા ભયો નાશ પામે છે તેવી એ પ-મમત્રથી
 અગત્યા કરીને ધર્મદત્તે ખૂબ નજર કર્યું અને સ્વાધ્યાન થઈને
 ઉભો રહ્યો. અનુક્રમે એ રીતે ૧૦૮ ભય પૂરા થયા એટલે ધર્મ-
 દત્તે પાછા વળીને વાકી દૃષ્ટિએ જોયું તો યોગીને ખૂબ ઉપા-
 ઠતો દીઠો, એટલે એણે એકદમ પાછા કરી લઘુલાઘવી કળાથી
 પોતાની પાસેના અંગવડે તે યોગીને હુણી નાખ્યો અને તેને
 કુદમા મેપવ્યો જેવી તગ્તજ તેનો સુવર્ણપુરુષ થઈ ગયો. તેને
 પ્રથમ લાવેલા શીતોષ્ણ જળવડે સીંચ્યો ત્યારપછી ધર્મદત્ત
 પોતાના સ્થાનમા પાણી પીવા માટે ગયો. પાણી પીને ત્યાં પાછો
 આવી જુએ છે, તો સુવર્ણપુરુષ કુદમા નથી એટલે તે મૂંઝાત
 થઈને ભૂમિપ- મળ્યો શીતળ પવનના ચોમથી ટેટલીકવારે તેને
 ચેતના આવી તે સ્વસ્થ થયો એટલે વિચારવા લાગ્યો કે-“ અરે !
 એ યોગીને હુણ્યો અને સુવર્ણપુરુષ તો મળ્યો નહીં હાથે દાઝ્યો.
 પણ પોણ ખાવા ન મળ્યો તેણે થયું હું ઉભયશ્રમ થયો
 અડાળના પાડોમા ગયા છતાં શિક્ષા ન મળી અરે દેવ ! તે
 દેવ આપવા માટે શુ અને એકલાને જ દીઠો છે ? તું મારી
 પાછળ પાણી પીને લાગ્યો જણાય છે, જેથી ઉપગઉપગ એક
 પછી એક હું ખજ નાખ્યા કરે છે પ્રથમ માતાપિતાનો વિયોગ
 કરાવ્યો, પછી વહાણ લાગ્યું, અમુદ્રમા નાખ્યો, પછી પ્રિયા માથે
 વિયોગ કરાવ્યો અને છેવટે સુવર્ણપુરુષ લઈ ગયો છે દેવ ! તું
 અઘટિત ઘટનાને ઘટાવે છે, અઘટિત ઘટનાને સંજુલ ગુણનાવે છે,
 આ સચરાચર જગતમા નહીં ધારેલા એવા અનેક દેવગણ કહે
 છે, તેથી તું વિધિજ સૌથી બળવાન છે એમ હું માનું છું ”

(૯૦) દાનધર્મ—ચદ્રયશા રાજા ને ધર્મદત્તની કથા

આ પ્રમાણે હું જા ઉપર હું જા પડવાથી તે વિનાપ કરવા લાગ્યો પત્ની તેણે વિચાર્યું કે—“ હું ખિત કે મુખિત હોય તેની રાજા પાસે ગતિ નહોતી કે અર્થાત્ રાજા પાસે જવાથી તેના હું ખનુ નિવારણ થઈ શકે છું. દુર્જાનનુ જાજા નબલ છે તેથી હવે તો તેની પાસે જાને વિનતિ કેરૂં તે વિના કોઈ ગતિ મારી વાયસિદ્ધિ થવાનો સંભવ નથી ” આ પ્રમાણે વિચારીને ધર્મદત્ત કહે છે કે—“ હે યશોધવગ રાજા ! તુ ધર્મદત્ત હું તમારી પાસે આ-યો છું, તો હવે મારૂં હું જા દૂર કરો હું અહીંયાનોજ રહીશ આપતિ શેઠનો પુત્ર છું મેં આ પ્રમાણે મારી કથા ને સુવર્ણપુરુષની ઉત્પત્તિ આપને કહી જતાવી તો હવે તમે પાત્રમા લોકપાળા નહોવાઓ છો, તેથી જેમ યોગ્ય લાગે તેમ કરો. શાસ્ત્રમા રાજાને મારે દુષ્ટને દહ, સ્વજનોની પૂજા, ન્યાયવડે લડારની વૃદ્ધિ, અર્થીઓમા અપક્ષપાત અને રાષ્ટ્રની રક્ષા—આ પાત્ર પ્રકાશના યજ્ઞો નહોવા છે. “ જે નબલ શત્રુમાત્રને તત્તવવાને સૂર્ય જેવો હોય, સ્વજનોમા આનંદાત્પાત્રક ચદ્ર જેવો હોય, પાત્રાપાત્રની પરીક્ષામા ણુહમ્પતિ જેવો હોય. દાનમા કર્ણુ જેવો હોય, નીતિમા રામચદ્ર જેવો હોય, સંઘમા મુધિશિર જેવો હોય, લક્ષ્મીવડે શ્રીપતિ (કુમેર) જેવો હોય અને પોતાના માનેલામા પમપાત્ર ન કરતા યો ય રીતે લાભાવાલ કરનાર હોર—એવો સ્વામી રાજાના યથાર્થ નામવાળો સમજવો ”

શ્રી ધર્મકલ્પદ્રુમ ગ્રંથમા મુખ્ય ચાર શાખા પૈકી દાનધર્મરૂપ

શાખામા શ્રી વીર પરમાત્માની દેશનામા ધર્મદત્તની

કથા મુકા શ્રી ચદ્રયશા, રાજાના આખ્યાનમા

બીજો પટ્ટવ સંપૂર્ણ -

અથ તૃતીય પદ્ધતિ

દ્ર પ્રિયપણાને, સૂચ પ્રતાપને, અભોનિધિ
 ગાલીચાને, કનકાયળ ઉન્નપણાને, હિમગિરિ
 રીતજતાને, અનજ તેજને, ધન ઝાંવર્ય-
 પણાને, ઋષિ (મુનિ) સમભાવને અને ધરા
 સર્વ સહપણાને નહીં છોડતા સત્તા જેનું નિરતર મગણિક
 ઘરે છે એવો ગજા જયવત વર્તો ” આ પ્રમાણે આગીય દહને
 ધર્મદત્ત રાજા પ્રત્યે ઠાડુ કે-“ હે સ્વામિન ! મને કાઈક ઉત્તર
 આપો ’ જોટલ ગજા બોલ્યા કે-“ હે મહાભાગ ! તારી વસ્તુ
 મળે એવો ઉપાય કાઠ, સૂજતો નથી, તારો સુવર્ણપુટપ કોણે
 લીધો હશે તે કાઈ મમજી શકાતુ નથી, તેથી હું તને શું
 ઉત્તર દઉં ? માટે હે ધર્મદત્ત ! તું માની પાસેથી, લાખ કોડ
 ગમે તેટલી કિંમતનું સુવર્ણ માગી લે, તે તને રાજર્ષીડારમાથી
 અપાવુ કે જંથી માની અપદીર્તિ ન થાય અને કદી આગળ
 ઉપર તારો સુવર્ણપુટપ મળી આવશે તો તે તનેજ અપાવીશ
 અને સ્વન્ય ક્રીડા ” ગજાના આ પ્રમાણેના વચનો આલળીને
 ધર્મદત્ત બોલ્યો કે-“ હે રાજા ! તમારો સુવર્ણ તમાગ લડા-
 રમાગ રહો, મારું તેનું કામ નથી, માટે તો મારા સ્વર્ણપુટપનો
 ખર્ચ છે તમે મારી વસ્તુ મેળવી આપવાને અમર્થ છતાં જો માત્ર

(૯૨) દાનધર્મ—ચ દ્રવ્યશા નાન ને ધર્મદત્તની કથા

ઉપર કૃપા નહિ કરે તો પછી મારા અબાજ્ય ! બીજુ શુ કહુ ?
 યાદી મને તો નિવૃત્તિ ત્યારેજ થાય તેમ છે કે મને મારે
 સ્વર્ણપુરૂષ મળે હું તમારૂં મુવર્ણ લેવા ઇચ્છતો નથી મત્પુરૂષે
 માનને ઝેડીને પરદ્રવ્ય લેતા નથી ” કહ્યું છે કે—

ખપૈયો જળ ત પીયે, જ ઘણ તુફો દેઈ,
 માણુ વિવર્ણ ઉ ધડ પડે, મરે ન ચચુ ધરેઈ

“ ખપૈયો તો વન્માદ વગ્ને તો તેનું પાણીજ પીએ છે
 પણ તે શિવાય કદી ધડ પડી જાય—મને જાય તોપણ બીજા
 જળમા ચાચ બોળતો નથી ” ખરો માની તે એક આતક
 પક્ષીજ છે કે જે મુખે જીવ છે અને પુન્નર (વર્ષા આપનાર
 ઇંદ્ર)નેજ ચાચે છે અથવા મળ્યું પામે છે ’ કૃપમાથી
 જળ પીવું હોય તો અધોમુખ થવું પડે છે અને નદીઓ
 તો બીચારી રાકડી સીઓ છે બગવા, ટીંગોડી વિગેરે તુરંત
 પક્ષીઓ સરોવરના જળનું પાન કરે છે, પણ તૃપિત થયા
 છતાં આતક કદી પશુ કરે જ તુઓવાળું નીચ જળ પીતો નથી,
 તેથી તે માનથી ઉચી કધરા રાખીને માત્ર ઇંદ્રનેજ ચાચે છે ’
 તેથી છે રાજન ! તમારે મને તમારૂં મુવર્ણ લેવાનો આગ્રહ
 ન કરો ”

આ પ્રમાણેનો તેનો નિન્ધાર જાણીને ગણ મનમા
 વિચારે છે કે—“ જો મારાથી આ આશ્રિતની કાર્યગિદ્ધિ ન થાય
 તો પછી હું આ પૃથ્વી ઉપર મોડું ઢેન દેખાડું ? ” આમ
 વિચારીને તેણે બીડું હાથમા રાખીને કહ્યું કે—“ મારી સલામા
 કોઈ એવો મનુષ્ય છે કે, જે આ માણસનો સ્વર્ણપુરૂષ મેળવી

આપે ? જે એવો હોય તે' આ બીડુ ગ્રહણ કરો ' એટલે
ચંદ્રચંદ્રા કુમારે બોલ્યા થઈને તે બીડુ ગ્રહણ કર્યું અને બોલ્યો
કે-“ હું એનો સ્વર્ણપુરુષ મેળવી આપીશ ” તે વખતે સલાજનો
વિશ્વમય પાત્રીને વિચારવા લાગ્યા કે-“ આ કુમાર શી રીતે આનો
સ્વર્ણપુરુષ મેળવી આપશે ? ’

પછી ધર્મહત્ત ને ચંદ્રચંદ્રા બંને રાજમલામાયી તે કાર્ય
કરવા માટે તત્તજ આવીયા. વનમાં જઈને રાજપુત્ર કાર્ધવ વિલગ
કરવા માટે ધર્મહત્ત પ્રત્યે બોલ્યો કે-“ દેવે, હાનવે ખેચરે
અથવા મનુષ્યે-જેણે એ સુવર્ણપુરુષનું હરણ કર્યું છે તે જ્યાં
સુધી જાણવામાં ન આવે ત્યાં સુધી મોટે ઉદમ કળીએ તોપણ
તે વસ્તુ મળી શકે નહીં માટે આજગરે આ વનમાં પ્રવેશ-
પણે રહીએ અને કાર્ધક હકીકતનું સ્વરૂપ જાણ્યા પછી કાર્યનું
સાધન કળીએ ” આ પ્રમાણે અહઃ અહઃ વિચાર કરાને તે
બંને નિશાચર વિગેરેનો ભય છતાં પણ ત્યાં સ્મશાનભૂમિમાં
ધૂણતાનું અવલગન કરીને રાત્રિમાં પ્રારભ્યા એક થોડીવારમાં
ધર્મહત્ત તો નિદ્રાવશ થઈ ગયો. રાજપુત્ર જાગે છે તેવામાં તેણે
મધ્યરાત્રે ત્યાં કિંચ વાજીત્ર અને જાચન વિગેરેનો સ્વગ્ન દૂરથી
આવતો નાભીયો. એટલે ધર્મહત્તને ત્યાજ સુતો મૂકીને તે
કૌતુહી પગલે પગલે નીશાનો રાખતો જે જાગ્યુંથી સ્વર આવતો
હતો તે તન્દ્ર આવીયો. દૂર જતા તેણે એક દેવવિમાન જેવું
ચક્ષુ ભુવન જોયું તેના દ્વાર બધા કરેલા હતા તેના વીર-
માયી તેણે અહઃ જોયું તો ત્યાં ૧૦૮ દેવકન્યાઓને નૃત્ય
કરતી દીડી તેના એક મનુષ્યણી અતિ સ્વપત દીઠી એક સુહૃત્
સુધી તે કૌતુહ જોઈને રાજપુત્ર પાછો વળ્યો અને ધર્મહત્ત

(૯૪)   ઝાનધમ-ચક્રવર્તી રાજા ને ધર્મદત્તની કથા.

પાસે આવીને તેને જગાડ્યો પછી રાજકુમારે તેને પૂછ્યું કે-‘ હે મિત્ર ! તે હમણા સુતા સુતા કઈ માલગ્યુ ? ’ ધર્મદત્ત કાંઈક સ્મિત ઝગીને બોલ્યો કે-“ ગ્રીયાળ, સર્પ, શાકુંલ, ધુવડ અને શુભંગ તથા ગેડાઓના તેમજ પિંગાચ, ભૂત અને પ્રેતોના ગળદો પુષ્કળ માલગ્યા છે, બીજું કાંઈ માલગ્યુ નથી ” એટલે રાજપુત્રે કાંઈક હસીને પોતે જોયેલા નૃત્યાદિકની વાર્તા કહી અને તેમા પોતે જોયેલી દિ ય રૂપવાળી મનુષ્યણીની નિશાની માથે વાત કહી તે સાંભળીને ધર્મદત્ત ઠંડુ કે-‘ તેજ મારી પ્રિયા જણાય છે, માટે ગીધ ચાલો, ત્યાં જઈને તેને જોઈએ ’ આમ વિચારી તેઓ ઉતાવળા તે યજ્ઞ ભુવન પાસે ગયા પણ ત્યાં તો નૃત્ય વિમર્શન થયેલું હતું, તેથી તે સુઠગીને દીડી નહીં એટલે ધર્મદત્ત પશ્ચાત્તાપ કરતો ને હાથ ધમનો નાજપુત્રપ્રથે બોલ્યો કે-“ હે મિત્ર ! તે સ્ત્રી કેટલી ઉંચી હતી ? કેવા વર્ણની હતી ? કેટલા વર્ષની લાગતી હતી ? ’ ગજપુત્રે તેને પોતે જોયું હતું એવું ચથાર્થ સ્વરૂપ ઠંડુ તે નાંભળીને ધર્મદત્ત બોલ્યો કે-‘ હે મિત્ર ! મારે સુવર્ણ-પુરુષ નાથે ઝામ નથી તું કોઈ પણ નીતે તે મારી સ્ત્રીને મેળવી આપ, એટલે ત મને જીવિત આપ્યું એમ મમજશ અને મને મર્ત્યવ મર્યુ એમ માનીશ ’

પછી પ્રભાત નમય થયો અને યજ્ઞભુવનના દ્વાર ઉઘડ્યા એટલે રાજકુમારે પોતાની ગદ્ગિ બનાવવાનો ધારણ કર્યો અને માહાત્મનો ત્યાગ કરી, રાજગંગ છોડી દઈ, નિરુપદપદો, નિગ્દદાગપદો, યત્રીદ્રના જેમ એકાગ્ર મન કરીને દક્ષિણ સમ્પારક ઉપર નિશ્ચય થઈને તે યત્રના ભુવનમા મેદો કહ્યું છે કે-‘ એક-

ચિત્તે કાર્ય કન્વાધી તે ચિદ્ધ થાય છે, ચિત્તનુ દિધાપણુ હોય છે તો કાર્ય વિનાગ પામે છે જેના ચિત્તની સુદૃઢતા હોય છે તેનુ શુ શુ કાર્ય ચિદ્ધ થતુ નથી ?' એક ચિત્તે નેવન કન્વાધી સર્વ પ્રમત્ત થાય છે બુદ્ધો ! દારિદ્રની લકિતએ કનીને પણ રાજ-પાળ લક્ષ્મીનુ મ્યાન નધી થયો ? થયો છે તેનુ મ્દ્યાત આ પ્રમાણે—

ઋષભર્ષન નગન્મા દેવદત્ત નામનો એક ક્ષત્રી રહેતો હતો તેને દેવેન્દ્રાએ ગજપાળ નામનો પુત્ર થયો તે ઉ મહી-નાનો થયો ત્યા તેનો પિતા મળુ પામ્યો, અને તે પાત્ર વર્ષનો થયો ત્યા તેની માતા મરણુ પામી તેને અશગ્વયને વિધવા પુજ જેવો તેમજ દુર્ભાગી બહીને કયા વગરના તેના મ્વજનોએ નર્પની જેમ ત્યજી દીધો એમ જ્ઞતા પણ પર્વતના વૃક્ષની જેમ તે પોતાના કર્મથી વૃદ્ધિ પામ્યો અનુક્રમે યૌવનાવસ્થા પામ્યો એટલે દ્રવ્યવર્જિત એવો તે વિચારવા લાગ્યો કે—'યૌવન લોગ-સુખથી મક્ષણ થાય છે, અને લોગસુખ ડ્ર થથીજ મળી શકે છે, તે વિના મનુષ્ય જન્મ વનના પુષ્પની જેમ નિષ્કળ થાય છે પછી ધનલોભુષી એવો નજપાળ ડ્ર યત્પ્રાપ્તિ માટે અનેક દેવોની મૂર્તિ ળનારીને નમન્કાગ કન્વા લા-યો, પણ વાધ દેવો અને દ્રવ્ય આપવા સમર્થ થયા નહીં અર્થાત્ એના ભાગ્યમા દ્રવ્ય ન હોવાથી કોઈએ આપ્યુ નહીં એટલે જેને આત્યત વિપાદ થયો છે એવો તે દોષથી જેની લેની યાચના કરતી તે સર્વ દેવોની મૂર્તિ વેચવા માટે ચતુષ્પવમા લાવ્યો અને આશાનુ દરિદ્રદેવની માટીમય મૂર્તિ ળનારીને પોતાના ઘરમા નાખી તેની આદરપૂર્વક પૂજા કરવા લાગ્યો અનુદા સુદ્ધિમાનુ એવો તે દાન્ડિનો મૂર્તિને ઘરમાજ નાખીને ન ત્યાથી દ્વિરૂપી વ્યધિધી

(૯૬) દાનધર્મ ચક્રયથા ગત્ત ને ધર્મકેતની કથા

કાયર ચંદ્રને એકસો ચોળન દૂર ગયો ત્યા ચક્રપુત્રીમા પ્રવેશ કરતા એક ગૃન્થ ઘરમા સુશ્રમ ચિત્તવાળા તેણે દરિદ્રને દીડુ એટલે તે બોલ્યો કે- ' અહો ! બધા દેવોની માની ઉપર ડેટ-લી બધી કૃપા છે કે હું સો ચોળન દૂર આવ્યો છતાં તેણે મારો કેટલો છાડ્યો નહીં ' પછી તે હાથ ભેળીને ગદગદ વાણીએ બોલ્યો કે " અહો ! હરિહરાર્થિક ઉત્તમ દેવો પણ નારી પાસે શી ગણતીમા છે ? મારે હે દાન્ત્રિ ! તને નમસ્કાર થાઓ તારા પ્રસાદથી હું નિદ્રા થયો છું બધે ભેળું શકુ છું, પણ મને કોઈ ભેળું નથી " આ પ્રમાણે પ્રતિનિવસ દરિદ્રદેવને સ્તવતા અને પૂજતા એવો દરિદ્રી છતાં ભક્તિવાળો રાજપાળ તેની દેવની જેમ ભક્તિ કરવા લાગ્યો

અહીં ચક્રપુત્રીમા રાજાનો હસ્તિ સુખવા ત્રોડી આલાન-સ્થાન ઉપેડીને મકાનેને પાડતા અને મનુષ્યોનું મદન કરતો નગરમા ફરવા લાગ્યો તેમજ મૂર્ચને નમાવતો અને રાજાને ધુળવતો ત મહોન્મત્ત થાને યથેચ્છ ભખવા લાગ્યો તેની આવી સ્થિતિ જોઈને ગજાએ એકદમ નગરમા ઝીંડીમ વગાડીને ઉઠી ઘોષણા કરતો કે- ' જો કોઈ આ હાથીને વશ કરશે તેને રાજા વારિઠત આપશે ' આ પ્રમાણેના ૮ દેરા સાલગીને પેલા ગીત કળામા પ્રવીણ એવા દન્ત્રિભક્તે મદ્ર મત્ત્ય ને તારમ્વના લેહ સુક્ત જાનતાનવડે તે હસ્તિને વશ કર્યો ને આલાનસ્થાન પામે લઈ જઈને બાધી દીધો રાજાએ તેને બોલાવીને ઇચ્છા હોય તે માલવા કહ્યું એટલે તે માની એવો દન્ત્રિભક્ત બોલ્યો કે- ' હું ' એ માણુ છું કે દીવાળીને નિવસે માન શિવાય બીજા કોઈએ દીવા ઠાવવા નહીં ગજાએ તેનો સ્વીકાર કરીને તેનો હુમ બધે

દેશી દીધો અનુક્રમે દીવાળી આવી એટલે તે દિવસે પેલા રાજ-
પાળે પોતાની ઝુપડી ફરતા પુષ્કળ દીવાઓ કર્યા

હવે લક્ષ્મી ફરવા નીકળી તે કોઈ જગ્યાએ દીવા ન હોવાથી
ફગ્તી ફગ્તી રાજપાળની ઝુપડી પામે ઘણા દીવા ભેળને ત્યાં આવી.
તેને ભેળને આ દરિદ્રલકત લાકડી' ડગામીને બોલ્યો કે- 'હે
લક્ષ્મી ! હે ચચળા ! અહીં મારો સ્વામી દરિદ્રદેવ છતાં તું કેમ
આવી ?' તે વખતે આવી તેની ભક્તિથી પ્રસન્ન થયેલો દરિદ્રદેવ
તુષ્ટમાન થઈને હસતો હસતો બોલ્યો કે- 'હે મહા દરિદ્રી ! તારી
ઉપર હું તુષ્ટમાન થયો છું, માટે હે વિશાલદ ! વગ માગ' તેના
આવા વચન સાંભળીને તેને વચનના ઇળચી ચૂપ કરી દેવા માટે
રાજપાળ બોલ્યો કે- 'તું જો માગે ઉપર પ્રમત્ત થયો હો તો
તારે મારા શિવાય બીજો કાંઈ જવું નહીં' એટલે દરિદ્રદેવ
બોલ્યો કે- 'તે તો મારાથી બને તેમ નથી, માટે તું મને છુટો
કર ને જવા દે હું તારે ત્યાં રહીશ નહીં' ગજપાળે તેને છુટો
કર્યો એટલે તે દેવ ગયો અને લક્ષ્મી તેની ઝુપડીમા દાખલ
થઈ ગજપાળે તેને નમસ્કાર કર્યો અને તેની પૂજા કરીને બોલ્યો
કે- 'હે માતા ! અહીં દરિદ્ર હવે ત્યાંમુધી આપ નહીં શકે તેમ
નહોતું તેથી મેં તેને ગજ આપી છે હવે તમે અહીં નિવાસ
કરો કમ્પવહીને કેરડાની સગાતે ભેડાય નહીં, તેથી મેં આપને
દરિદ્ર સાથે ભેડ્યા નથી' આવા તેના વચનોથી પ્રસન્ન થઈને
લક્ષ્મીએ તેના નૃહમા પ્રવેશ કર્યો એટલે પ્રાત કાળે રાજાએ તેને
બોલાવીને અનુક્ર પૃથ્વીને સ્વામી બનાવ્યો

ઈતિ એકાગ્રચિત્ત વિષયે રાજપાળ કવા

(૬૮) દાનધર્મ—અદ્રયશા રાજા ને ધર્મદત્તની કથા

અહીં યશ્વંતુવનમાં ૧૬ આગન ઠગીને એકાગ્રચિત્તે બેઠેલા અદ્રયશાકુમારને ચળાવવા માટે યથે સર્પમિહાદિકના અનેક રૂપો રાત્રીએ બતાવ્યા પરંતુ ગજપુત્ર જરાપણ તુલિત થયો નહીં એ પ્રમાણે તે મત્તવતને આન દિવસ વ્યતિક્રમ્યા સાત ઉપવામે યજ્ઞ પ્રગટ થઈને જોઈયો કે—‘ હે મહાવીર ! તુ શુ માગે છે ? તે કહે ’ રાજપુત્ર જોયો કે—‘ હે યજ્ઞગજ ! આ ધર્મદત્તની પત્નીને મેં અહીં જોયેલી છે, તેને લાડી આપો અને ધર્મદત્તને સોપો ’ એટલે યજ્ઞ જોયો કે—‘ તે વાત અશક્ય છે ઢારણ કે તે મનુષ્યણી મારી યજ્ઞણીના કળજમાં છે, તેથી હું તેને આપી શકુ તેમ નથી ’ અદ્રયશાએ કહ્યું કે—‘ હે યજ્ઞગજ ! તે આ તમને કયાથી મળી હતી ? ’ યજ્ઞ કહે—‘ હે ભાઈ ! એક દિવસ હું મારી યજ્ઞણી સાથે કંપા નીકળ્યો હતો, ત્યાં અમે તેને એક ઠેકાણે સુતેલી દીઠી તેને દીવ્યસ્વરૂપવાળી જોઈને મારી યજ્ઞણીએ મને કહ્યું કે—‘ આ મનુષ્યાળીનું અપહરણ કરીને મને આપો ’ યજ્ઞ ણીના વચનથી મેં તે સુતેલી સ્ત્રીને ઉપાડીને તેને અર્પણ કરી તેથી તે હવે તેના કળજમાં છે હું તેને લઈને તમને આપી શકુ તેમ નથી ’

આમ ઠહીને તે યજ્ઞ અદૃશ્ય થયો તેના વચનો સાંભળીને અદ્રયશાકુમાર વિચારવા લાગ્યો કે—‘ ધિષ્ઠાર છે આ દેવને ! કે જે સ્ત્રીને વગ છે અને તેના કિકર જેવી સ્થિતિ ધરાવે છે, જ્યારે દેવો આવી નીતે સ્ત્રીને વગ હોય છે તો પછી મનુષ્ય માટે શુ કહેવું ? કહ્યું છે કે ‘ હનિ, હન, પ્રહા, ચર્દ્ર, સૂર્ય અને રત્ન-દાદિક દેવોને પણ સ્ત્રીએ કિકરપણાને પમાડ્યા છે, તેથી તે વિષય ! તૃષ્ણાને ધિષ્ઠાર છે ’ હવે હું યજ્ઞિણીને ઉદ્દેશીને કનિને તપ કર

કે ભેથી મોગી કાર્યસિદ્ધિ થાય વિવેક અર્થને સાધ્ય કરી આપ-
નાર એક તપન છે ' ઈષ્ટ નષ્ટ થયે સતે અને મુખ બ્રહ્મ થયે
સતે તેમજ કષ્ટ નશ્વક આવ્યે મતે જુદિમાનોએ વૈરાગ્યના આલ-
રણરૂપ તપ કરવો તેજ યુક્ત છે ' નાના પ્રકાગ્ની ઉલસાયમાન
લબ્ધિરૂપી લતાના મહત્ત્વ સમાન અને કલ્યાણરૂપ કુમુદના આરા-
મને માટે અદ્રાતપ સમાન તપ છે તપ મગ્નત પ્રકાગ્ની લક્ષ્મીનું
શુભલા વિનાનું નિયંત્રણ છે તેમજ હૃદયરૂપી પ્રેતને-ભૂતને
વશ કરવા માટે અક્ષર વિનાનો મત્ર છે "

આ પ્રમાણે વિચારીને રાજપુત્ર દૃઢ આમન વાળીને બેઠો.
ત્રણ દિવસ થયા એટલે યક્ષિણીનું આસન કપાયમાન થયું તેણે
અત્યક્ષ થઈ કુમાર પાસે આવીને કહ્યું કે- ' હે વત્સ ! આ માહસ
શા માટે કર્યું છે ? હું તારા તપથી તુષ્ટમાન થઈ છું, માટે વર
માગ. ' રાજકુમાર બોલ્યો કે- ' હે માતા ! જો તુષ્ટમાન થયા હો
તો આ ધર્મદત્તની શ્રી આપો ' યક્ષણીએ તરતજ ત્યાં લાવીને
તેને આપી ' સત્વથી સર્વ કાર્યસિદ્ધિ થાય છે '.

પછી કુમારે ધર્મદત્તને બોલાવીને તેની પ્રિયા મોપી અને
કહ્યું કે- ' હે મિત્ર ! જો આ તારી પ્રિયા ખરી કે નહીં ? '
ચોતાની શ્રીને દીવ્ય વસ્ત્રાલકારોથી વિભૂષિત જોઈને ઘણો હર્ષિત
થયો. મતો તે બોલ્યો કે- ' હે મિત્ર ! આજ મારી પ્રિયા છે '
પછી ગજપુત્રે કહ્યું કે- ' હે ધર્મદત્ત ! આગળ ચાલ હવે તારો
સુવર્ણપુરૂષ પણ જમીનમાથી કાઢીને તને આપુ. ' પછી ત્યાંથી
રમશાનમા જઈને તે સુવર્ણપુરૂષ જમીનમાથી બોલીને બહાર
કાઢ્યો તેને દેહિધ્યમાન જોઈને ધર્મદત્ત ખૂબ ખુશી થયો. ગજપુત્રે

(૧૦૦) દાનધર્મ-અદ્રવશા રાજા ને ધર્મદત્તની કથા.

હુ કે-‘ અગ્નિકુદમાથી લાઘીને મેજ અપ્પ સુવર્ણપુરૂષને જમી-
નમા દાટ્યા હતા તે તારો છે તો તુ લે ’ તે જોઈને ધર્મદત્ત
વિચારવા લાગ્યો કે-‘અહો ! આનું ઉપકારીપણું ને ઉદારતા
કેવી શ્રેષ્ઠ છે ? કેમકે-

ઉપકારે, ઉપકારડો. સહુએ કોઈ કરેઈ;

વિશુ ઉપકારે જે કરે, વિરલા જણણી જણેઈ

‘ નયના પ્રણયવાંગી લક્ષ્મી હોય છે, મત્વના પ્રણયવાળી ધૃતિ
હોય છે અને કુશીનોની ધર્મપ્રણયવાળી મતિ હોય છે ’ કાઈક
પુત્રજ કુળને ઉત્તવળ કહે છે, જાકી કેટલાક પુત્ર તો કુળને
કલકિત કરનારા હોય છે જુઓ ! કુમુદળધુ ચદ્ર આકાશને
ઉત્તવળ કરે છે ત્યારે વર્ષા આકાશને શ્યામ કરે છે ” પછી ધનદત્ત
આદ્યપૂર્વક કુમાર પ્રત્યે જોડ્યો કે-‘હો કુમાર ! તમે માગ પરમ
ઉપકારી છો, તો તમારી પાસે હું એક ચાચના કર્ક છું, પણ
હો વિચક્ષણ ! તે ચાચના તમારે નિષ્કળ ન કરવી ’ કુમારે કહ્યું,
કે-કહો, માગો ’ એટલે ધર્મદત્ત જોડ્યો કે-‘ હો મિત્ર ! મારા
વચનથી આ સુવર્ણપુરૂષ તમે મરકણ કરો ’ કુમારે કહ્યું કે-
‘તે પુરૂષ શા કારણે મને આપો છો ? ’ ધર્મદત્ત કહે-‘એ સુવર્ણ-
પુરૂષ અમારા વણિકના ઘરમા ન ઘટે, તેથી હું તમને આપવા
માગુ છું તેમજ આપે કરેલા ઉપકારનો કાઈક પ્રત્યુપકાર કર-
વાની પ્રણ મારી ઈચ્છા છે ’ આ પ્રમાણેના ધર્મદત્તના બહુ આગ્ર
હથી ગજપુત્રે તેનો સ્વીકાર કર્યો પરંતુ તેને કહ્યું કે-‘ તારે
જેટલું સુવર્ણ જોઈએ તેટલું આ પુરૂષમાથી લઈ લે ’ એટલે ધર્મ-
દત્તે તે સુવર્ણપુરૂષના બે હાથ ને બે પગ છેદીને લઈ લીધા.
જાકીનો ભાગ લઈને ગજપુત્ર રાજમહેલમા આવ્યો

રાજપુત્રને આવેલો જોઈ તેના પિતાએ પૂછ્યું કે- 'હે
 પત્નિ ! તેનો સ્વર્ણપુરૂષ મળ્યો ?' કુમારે કહ્યું કે- 'હા, મળ્યો '
 એટલે રાજા બહુ પ્રમદ થયા અહીં ધર્મદત્તે સુવર્ણપુરૂષમાથી
 લીધેલા મોનાના વેચાણથી મોળ ઠોટી દ્રવ્ય મેળવ્યું પછી ત્યાંથી
 કોઈ સ્થાનકે જઈને મોટો માથ જોડી તે અહીં ચંદ્રપુરે આવ્યો
 અને પોતાને ઘરે વધામણી મોકલી તે સાલણી તેની સ્ત્રી થાંદુજ
 હર્ષિત થઈ પછી તેના સર્વ સ્વજનો ભેળા થઈને સામા ગયા અને
 મોટા મહોત્સવથી ધર્મદત્તને ઘરે લઈ આયા પછી એ ભાર્યાઓ
 સહિત ધર્મદત્ત અનેક પ્રકારના સુખલોગ લોગવતો આનંદ કરવા
 લાગ્યો તેના પૂર્વના મજાધર્મોના ગદા મિત્રો ધર્મદત્ત દ્રવ્યવાન
 થવાથી તેને આવીને મળ્યા 'ધનથી વિહીન મનુષ્યને મિત્રો પણ
 તણ દેવ છે તેમજ પુત્રો, સ્ત્રી અને બધુઓ પણ તણ દેવ છે,
 તેઓજ પ્રાણ પેલો દ્રવ્યવાન થાય ત્યારે આવીને મળે છે ધનજ
 આ લોકમા મનુષ્યનો પરમ બધુ છે '

હવે યશોધવજ નાજ કેટલાક વર્ષો વ્યતિક્રમ્યા પછી વૈરાગ્ય-
 ચમરૂપી અશ્વત્થામા પાન કરવાને ઉત્ક્રાંત થયા અને ચંદ્રચંદ્રા
 કુમારને રાજ્યપર સ્થાપન કરીને તે સુખદિમાને સુમિત્રસુરિની
 પાસે આગ્નિ અગ્નિકાંડ કર્યું પછી શુદ્ધ મિદાતનો અભ્યાસ
 કરી ઘણા વર્ષો પશ્ચંત ખડ્ગની ધારા મમાન ઉત્તવજ આગ્નિ
 પાળીને તે રાજર્ષિ, મોલે ગત્યા

ચંદ્રચંદ્રાકુમાર રાજ્યપર બેઠા એટલે તેનું લોકોએ ચંદ્ર-
 ધર્મજ એવું નવું નામ સ્થાપિત કર્યું તેને મળેલા સુવર્ણપુરૂ-
 શનું સુદિનપૂર્વક પૂજન કરવાથી તેના છેદેલા હસ્તપાદ દરદોજ

(૧૦૨) દાનધર્મ—ચ દ્રવ્યશા રાજા ને ધર્મદત્તની કથા

નવા પ્રાપ્ત થવા લાગ્યા અને તે સુવર્ણવડે તેનો ગજલડાર અદાપ થયો તેમજ તે સુવર્ણવડે તે પુણ્યાળીએ સર્વ પૃથ્વીને સ્થૂરહિત કરીને પોતાનો અવતરણ ચલાવ્યો. અન્યદા તેને ધર્મદત્ત માલયો એટલે મત્રીને મોડલી તેને ગજમલામા તેડાવ્યો અને ઘણું માન આપ્યું પછી તેને કહ્યું કે— ‘ હે બધું ! તારા આપેલા સુવર્ણપુરૂષવડે મેં પૃથ્વીને અનુભવી કરીને અપૂર્વ કીર્તિ મેળવી છે, તેથી તું ખરેખરો મારો બધું છે ’ પછી તેને સર્વ વ્યવહારીઓમા મુખ્યપદ આપીને નગરશેઠ બનાવ્યો. ધર્મદત્ત સારી રીતે માન મેળવીને સુખામનમા બેસી પોતાને ઘરે આપ્યો. પછી દરરોજ સુખામનમા બેસીને ગજમલામા આવવા જવા લાગ્યો.

ચ દ્રવ્યવળ રાજા ને ધર્મદત્ત બંનેએ મળીને અનેક પ્રખરના ધર્મકાર્યો કર્યા અને નિગતજ સાથે બેસીને સ્નેહવાર્તા તેમજ ધર્મચર્ચા કરવા લાગ્યા. અન્યદા રાજાએ ધર્મદત્તને પૂછ્યું કે— તમારી પાસે અભારે દ્રવ્ય કેટલું છે ? ’ એટલે તે બોલ્યો કે— “ હે મિત્ર ! તે સખધી કૌતુક સાક્ષણ તે વખતે સુવર્ણપુરૂષમાથી લીધેલા સુવર્ણને વેચતા મારી પાસે શોળ કોડ દ્રવ્ય થયું હતું ત્યારપછી જળમાર્ગે ને સ્થળમાર્ગે અનેક પ્રકારનો વ્યવમાય કર્યા પછી પાછો હીમાળ કરતા સોળ કોડજી રજા કાઢપણ પ્રકારનો વ્યવમાય કરતા તેથી વધારે દ્રવ્ય થતું નથી. તેથી હું સવિશેષે વ્યય પણ કરી શકતો નથી આ બાબતમા હે સ્વામી ! કેાઇ જ્ઞાની ગુરૂ મળે તો તેને પૂછીએ કે આનું કારણ શું છે ? જાણ કે આનું કારણ મને મારૂં પૂરકૃત કર્મ હોય એમ લાગે છે ” ચ દ્રવ્યવળે કહ્યું કે— “ હે મિત્ર ! તને લક્ષ્મીનો આટલો બધો લોભ કેમ ઉત્પન્ન થયો છે ? લક્ષ્મી લોભથી મળતી નથી

પણ સાન્યથી- મળે છે માટે ભાગ્યને જ વદન કરવા યોગ્ય છે ' તેની ઉપર એક કથા કહું 'તે માલજી -

એકદા ભાગ્ય અને લક્ષ્મી બે એકઠા થતા તેમને પરસ્પર વાદ થયો તેઓ પોતપોતાની પ્રથમા કન્યા લાગ્યા વિવાદ કરતા તે બંને વિરામ પામ્યા નહીં એટલે ઇશ્વરે તે બંનેને કહ્યું કે- ' તમે આમ વિવાદ શુ કામ કરો છો ? તમારી બંનેની ગણિત બતાવો અને એ રીતે તમાજ ગુણની ખાત્રી કરી આપો ' પછી એક દુર્લોચી દીન દુઃખ અને માધાગ્ણુ સ્થિતિના મનુષ્યને જોલાવીને લક્ષ્મીએ એક મોતાની ઈટ આપીને કહ્યું કે- ' તુ ધરે જા અને આ ઈટ વેચીને તેના દ્રવ્યથી વસ્ત્રાભરણુવડે વિભૂષિત થા' કાલે જહીં આવીને ભારા ગુણની આ ભાગ્યને જોળખાણુ કરાવે ' પેલો દરિદ્રી તે વાન કમુલ કરીને ઘરે આવ્યો અને ઈટ ધરમા કપાક સતારીને બહાર ગયો એટલે પાટારીએ તે દીઠલ હોવાથી તે ઉપાડી ગયો દરિદ્રી પાછો ઘરે આવીને જુઓ છે તો ઈટ ન મળે એટલે બીજે દિવસે તેજ સ્થિતિમા નજર બહાર આવી લક્ષ્મીને દેખાવ દીધો લક્ષ્મીએ કાન્ય પૂછ્યું, તેણે કહ્યું તે જાણીને પછી કરીને તેને એક મોટી ડિમતનુ રત્ન આપ્યું. અને ગડ કાલની જેમ ગર્વ કરવા કહ્યું પેલો દરિદ્રી રત્ન લઇને ચાલ્યો માર્ગમા ની આવવાધી તેના દીનાસ ઉપર જન મૂનીને તેનો નાવા માટે નદીમા પ્રવેશ કર્યો એવામા કોઈ મન્ય આવીને તે રત્ન જાળી ગયો પેલો દરિદ્રી નીજે દિવસે પણ અસત સ્થિતિમાજ લક્ષ્મી પાને આ-યો હવે ભાગ્ય લક્ષ્મીને રહે છે કે-'' તુ તો એને લક્ષ્મીવાન કરી શકી નહીં, હવે મારો પ્રભાવ જો. કાલેજુ આપ્યા શિવાય આ નીકી દરિદ્રી- તેને

(૧૦૪) દાનધર્મ—અ દ્રવ્યશા રાજા ને ધર્મદત્તાની કથા

‘સુદર ખનાવી દઉં ’ કહ્યું છે કે—‘ભાગ્ય સર્વાત્ર ફળે છે વિદ્યા કે પુરુષાનન (ઉચ્ચમ) ભાગ્ય વિના રૂળતા નથી જુઓ શ્રીકંઠ(શિવ) ના કંઠમાં રહ્યા છતાં પણ વામુકી નાગ તો પવનનો લક્ષ્મી રહ્યો ” પછી ભાગ્યે પોતાને હાથે પેલા દરિદ્રીના કપાળમાં ચાડવો કનીને કહ્યું કે—“મારૂં ભાગ્ય હવે સ્પુરાયમાન થયું છે, એમ બોલતો બોલતો ઘરે જા ” તે ઘરે ગયો ત્યાં તેનો સાળો પ્રાહુણ તરીકે આવેલો હતો. એટલે હીન જાતિ હોવાથી તેને માટે તે એક મત્સ્ય લઈ આવ્યા તેને વિદારના તેમાંથી પેતુ રત્ન નીકળ્યું એટલે તેણે પોતાની જીને કહ્યું કે—‘આ રત્ન તો મળ્યું, હવે આપણી સોનાની ઇંટ પણ મળવી જોઈએ ’ આ પ્રમાણે તેઓ વાત કરે છે તે પડખેના ધનમાંથી સાલજીને પેલો પાડોશી જીવની ન શકવાથી તેની ઇંટ લાવીને આપી ગયો તેમજ તેને પગે પડી વારવાર ખનાવીને બોલ્યો કે—‘ માગી જૂલ થઈ હતી, પણ આ વાત તમે કોઈને ઠર્યો નહીં ’ પેલાએ તે વાત કબુલ કરીને તેને રત્ન આપી પછી તે ઈંટ ને ન્તવડે તે મોટો ધનાઢ્ય થયો અને વસ્ત્રાનકા પણ શોભીતા ધાગ્યું કર્યા ભાગ્યની અનુકૂળતા થવાથી તેનું દારિદ્ર નાગ પામ્યું

અન્યઠા તે અશ્વાઠક થઈને કેટલાક સેવકોનો સહિત નગર બહાર લક્ષ્મી અને ભાગ્યની પાને ગયો પછી અશ્વપરથી ઉતરી ભાગ્યના પગમાં પડીને તેના ગુણનું વર્ણન કરતો સતો તેમજ બીજા દેવો પાને લક્ષ્મીની નિદા કરતો સતો તે બોલ્યો કે— ‘ ભાગ્યના પ્રભાવથીજ રાજ્ય મળે છે અને ભાગ્યથીજ પ્રચૂર દ્રવ્ય મળે છે, તેથી ભાગ્યનેજ શ્રેષ્ઠ માનવા યોગ્ય છે , તેના વિના લક્ષ્મી શું કરી શકે તેમ છે ? કાંઈ ઝરી શકે તેમ નથી ’

ઇતિ ભાગ્યોપરી દરિદ્રી કથા

ચદ્રધવળ ગળ કહે છે કે-‘આ માટેજ હું કહું છું કે-
હે મિત્ર ! હે ધર્મદત્ત ! ભાગ્ય છે ત્યામુધી લક્ષ્મીનો ક્ષય થવાનો
નથી-તે ઘટવાની નથી માટે તુ આની ગીતે દ્રવ્ય વાપર ’ આ
પ્રમાણે તેઓ બંને પરસ્પર પ્રીતિપૂર્વક વાતો કરતા હતા, આન-
દથી જોતા હતા અને અન્નાર્થે દ્રવ્યનો વ્યય પણ કરતા હતા.

અન્યદા વનપાળે આવીને ગળને વિજ્ઞપ્તિ કરી કે-‘હે મહા-
રાજ ! આપણા ઉદ્યાનમાં ધર્મધવળ નામે આચાર્ય પાત્રનો મુનિ
આથે પધાર્યા છે ’ આ પ્રમાણેની વધામણી માલગીને વનપાળકને
અતોચી ચદ્રધવળ ગળ અતુલ્ય મેના સાથે ભક્તિપૂર્વક મોટા
મહોત્સવથી શુક્રમહારાજને વદન કરવા વનમાં ગયો ધર્મદત્ત
પણ બંને શ્રીઓ મહિત મફલજિથી શુક્રમહારાજને નમવા માટે
તેમજ પાતાનો અશય ભાગવા માટે વનમાં આવ્યો પત્ની મસ્તકે
અજળી કરવા પૂર્વક શુક્રમહારાજને વદન કરીને નરેદ્ર અને
ધર્મદત્ત બંને યથાયોગ્ય સ્થાને શુક્ર અન્નુષ્ઠા બેઠા એટલે ત્યા
બેઠેલા મમત્ર ભવ્યજીવો મમિષે શુક્રએ સસારના તાપથી તપેલા-
ઓને અમૃતના સીંચન જેવી ધર્મદેશના આપવી શરૂ કરી -

“ હે ભવ્યજીવો ! ઘણા ભાગ્યના યોગથીજ પ્રાણીને આ
‘મનુષ્ય જન્મની પ્રાપ્તિ થાય છે તે ખાસ આ અસારને તણને
મોક્ષ પ્રાપ્ત કરી સેવા માટેજ છે ‘સમાજ પરમ હું બરૂપ છે અને
‘મોક્ષ પરમ મુખરૂપ છે’ એમ તત્ત્વને જાણીને ઉત્તમજનોએ મોક્ષ
મેળવવાને માટે તત્પર થવું આ જીવોએ પૂર્વે અનતા ભયો કર્યા
છે, પરંતુ તે મર્વમાં આ મનુષ્યભવ વધારે શ્રેષ્ઠ એટલા માટેજ
ગણાય છે કે-એ મનુષ્ય જન્મમાં સ્વર્ગ અને મોક્ષ વિગેરે મુખ-
અપત્તિ મેળવી શકાય છે -કહ્યું છે કે-જીવોને અમાન્યમુદ્રનો તટ

(૧૦૬) દાનધર્મ-અદ્રવ્યશા ગજ ને ધર્મદત્તની કથા

નજીક આવેલ હોય છે ત્યારેજ વિષયથી વિન્તિ, સગનો ત્યાગ, કપાયોનો નિઝક, શમ, દમ, દયા, તત્વાભ્યાસ, તપચારિત્રમા ઉદમ, નિયમવાળી મનોવૃત્તિ, જિનેશ્વરમા ભક્તિ અને સુશીળતા-ઈત્યાદિ ગુણોની પ્રાપ્તિ થાય છે' જેમ હજી મૃત્યુના ભયથી ભય પામ્યા મતા ઉંચા કાન કળીને સાવધાન રહે છે-નિદ્રા હોતા નથી, તેમ સમાગથી ભય પામેલા જ્ઞાનમયુક્ત જનો પાપમાન કરતા નથી જો સ્વગૃહની જેમ સ્વર્ગમા ગમન કરવાની ઇચ્છા હોય તો પ્રાણીની હિંમા કરવી નહીં, મધપાન કરવું નહીં, સત્ય બોલવું, પારકું દ્રવ્ય લેવું નહીં, પગ્ગીને મનથી પણ ઇચ્છવી નહીં. કાળે હાલે ઇંદ્રોને અને સેકડો ચક્રવર્તીઓને જેમ પવન દીપકને ઝોલવી નાખે એમ ઝોલવી નાખ્યા-અર્થાત્ મૃત્યુ પમાડ્યા જેમ પ્રેમથી બધુઓનો મેળાપ થાય છે તેમ ધર્મથી પ્રાણી અનેક પ્રકારના સુખોને પામે છે વળી વિપત્તિરૂપી નદીને ધર્મરૂપી નાવાવડે કરીને પ્રાણી તરી જાય છે મગ્ધ પ્રકારે આશા ધેલો ધર્મ સુખને આપનારો થાય છે આ લોકમા પણ તેના સત્કર્મને આપે છે તો પરભવમા આપે તેમા તો શી નવાઈ? જેમ સુદર શ્રેષ્ઠિનો પુત્ર પૂર્વે દુગત-દગ્ગિરી હતો તે ધર્મના આનંધનથી આ ભવમા પણ દુખનો ક્ષય કરીને સુખી થયો કહ્યું છે કે- 'અહીં વિમ્તાર કરીને કહેવાથી સર્થ, જો સુખને ઇચ્છો હો તો ધર્મ કર કે જેથી આ લોકમા પણ સુદર શ્રેષ્ઠિના પુત્રની જેમ સુખને પામી શકે ' અયન-તેજ વિના જેમ નક્ષત્રો ચોલતા નથી તેમ ધર્મ વિના જીવ ચોલા પામતો નથી જેમ અધકાર વિના દીપકનું દીપકત્વ જણાતું નથી, જીવ વિના જેમ સુદર લોજન પણ ભાવતું નથી, તાપના સતાપ વિના જેમ દાયા સુખકારી લાગતી નથી, તેમ પૂર્વે કહેલા પાપના વિપાક

જાણ્યા વિના આ પૃથ્વીપર મનુષ્યો શ્રેષ્ઠ પુણ્યના પ્રભાવને જાણી શકતા નથી પાપના ઉદયથી જ્યારે મકટ આવે છે અને પુણ્યના ઉદયથી જ્યારે તેનું નિવાગ્ણ થાય છે ત્યારે પાપ પુણ્યના ફળની ખજાન પડે છે દક્ષ મનુષ્યો તો પુણ્ય પાપના ફળ પોતાથી સમજે છે, પરંતુ મુ ધજનોને જોયે થવા માટે હેતુપૂર્વક તે વાત સમજાવવી પડે છે ”

આ પ્રમાણેની ગુરૂમહારાજની દેશના માલગીને રાજાએ પૂછ્યું કે-‘હિ ભગવન્ ! તે સુદર શ્રેષ્ઠિના પુત્રે એવું શુ પ્રળખ પુણ્ય કર્યું હતું કે જેથી તેનું પૂર્વનું પાપ નાશ પામ્યું ? અને જેને આ ભવમા કરેલો ધર્મ આ ભવમા જ ફળ્યો ? તેનું દષ્ટાત આપની કૃપાથી માલજવા ઈચ્છુ છું ’ ગુરૂમહારાજે કહ્યું કે-‘ હે રાજન્ ! હે મહાભાગ ! તું શુદ્ધ ચિત્તે કરીને તેની કૌતુક ઉત્પન્ન કરે એવી કથા કહું છું તે એકાગ્ર મને સાલજ —

આ જ ખૂદીપમા ભન્ત નામનું પવિત્ર અને શોભીતું ક્ષેત્ર છે. તે ક્ષેત્રમા ભાળમા તિલક જેવું ગોભાયમાન તિલકપુર નામનું નગર છે તે નગરનું તિલકપ્રભ નામનો રાજા પ્રતિપાલન કરે છે, તે રાજા પ્રભજનનો પોષક છે અને પાપહારકનો શોષક છે, અર્થાત્ તેને શિક્ષા કળ્પના છે તેને તિલકશ્રી નામની સૌભાગ્યશાળી રાણી છે તે મૌજન્યપણના ગુણવાળી છે અને રૂપવડે દેવાગનાને પણ જીતે એવી છે તે નગરમા સુદર નામનો શ્રેષ્ઠ વને છે તે ગુણવાન અને વિગિદ્ધ બુદ્ધિમાન છે તે પોતાના વશમા દયા દાક્ષિણ્યતા વિગેરે ગુણોથી સુદર હોવાને લીધે મુકુટ મમાન થયો છે તેને ભાગ્ય સૌભાગ્યની ભૂમિમમાન સુભગશ્રી નામની

(૧૦૬) દાનધર્મ-અદ્રયશા રાજા ને ધમ દત્તની કથા

નજીવ આવેવ હોય છે ત્યારેજ વિષયથી વિન્તિ, સગનો ત્યાગ, કથાયોનો નિઝડ, શમ, હમ, દયા, તત્વાભ્યાસ, તપચારિત્રમા ઉદમ, નિયમવાળી મનોવૃત્તિ, જિનેશ્વરમા ભક્તિ અને સુશીળતા-ઇત્યાદિ ગુણોની પ્રાપ્તિ થાય છે' જેમ હઝો મૃત્યુના ભયથી ભય પામ્યા મતા ઉંથા કાન કળીને સાવધાન રહે છે-નિદ્રા લેતા નથી, તેમ સમાજથી ભય પામેલા જ્ઞાનમયુક્ત જનો પાપમાન કળતા નથી જો સ્વગૃહની જેમ સ્વર્ગમા ગમન કરવાની ઇચ્છા હોય તો પ્રાણીની હિંમા કરવી નહીં, મરપાન કરવું નહીં, સત્ય બોલવું, પારકું દ્રવ્ય લેવું નહીં, પરભીને મનવી પણ ઇચ્છવી નહીં કાળે હજારો ઇંદ્રોને અને સેકડો ચક્રવર્તીઓને જેમ પવન દીપકને બોલવી નાખે એમ બોલવી નાખ્યા-અર્થાત્ મૃત્યુ પમાળ્યા જેમ પ્રેમથી બધુઓનો મેળાપ થાય છે તેમ ધમધી પ્રાણી અનેક પ્રકારના સુખોને પામે છે વળી વિપત્તિરૂપી નદીને ધર્મરૂપી નાવાવડે કરીને પ્રાણી તરી જાય છે સમ્યક્ પ્રકારે આરાધેલો ધર્મ સુખને આપનારો થાય છે આ લોકમા પણ તેના સત્ક્રમને આપે છે તો પરભવમા આપે તેમા તો શી નવાઈ? જેમ સુદર શ્રેષ્ઠિનો પુત્ર પૂર્વે દુગત-હરિદ્રી હતો તે ધર્મના આરાધનથી આ ભવમા પણ દુખનો ક્ષય કરીને સુખી થયો કહ્યું ॥ કે- 'અહીં વિસ્તાર કરીને કહેવાથી સર્થ', જો સુખને ઇચ્છતો હો તો ધર્મ કર કે જેથી આ લોકમા પણ સુદર શ્રેષ્ઠિના પુત્રની જેમ સુખને પામી શકે 'અયન-તેજ વિના જેમ નક્ષત્રો ચોભતા નથી તેમ ધર્મ વિના જીવ ચોલા પામતો નથી જેમ અધકાર વિના દીપકનું દીપકત્વ જણાતું નથી, જીવ વિના જેમ સુદર લોજન પણ ભાવતું નથી, તાપના મતાપ વિના જેમ છાયા સુખકારી લાગતી નથી, તેમ પૂર્વે કરેલા પાપના વિપાક !

જાણ્યા વિના આ પૃથ્વીપર મનુષ્યો શ્રેષ્ઠ પુણ્યના પ્રભાવને જાણી ગકતા નથી. પાપના ઉદયથી જ્યારે મકટ આવે છે અને પુણ્યના ઉદયથી જ્યારે તેનું નિવારણ થાય છે ત્યારે પાપ પુણ્યના ફળની ખબર પડે છે. દક્ષ મનુષ્યો તો પુણ્ય પાપના ફળ પોતાથી સમજે છે, પરંતુ મુઘજનોને જોયે થવા માટે હેતુપૂર્વક તે વાત સમજાવવી પડે છે.”

આ પ્રમાણેની શુરમહાનજની દેશના માલગીને રાજાએ પૂછ્યું કે-‘હિ ભગવન્ ! તે સુદૃઢ શ્રેષ્ઠિના પુત્રે એવું શું પ્રણય પુણ્ય કર્યું હતું કે જેથી તેનું પૂર્વનું પાપ નાશ પામ્યું ? અને જેને આ ભવમા કરેલો ધર્મ આ ભવમાજ ફળ્યો ? તેનું દુષ્ટાત આપની કૃપાથી માલગવા ઈન્દ્રુ હુ’ શુરમહારાજે કહ્યું કે-‘હિ રાજન્ ! હિ મહાભાગ ! તું શુદ્ધ ચિત્તે કરીને તેની દૌતુક ઉત્પન્ન કરે એવી કથા કહું ’હુ તે એકાગ્ર મને સાલળ —

આ જ પૂદ્ગીપમા ભન્ત નામનું પવિત્ર અને શોભીતું ક્ષેત્ર છે. તે ક્ષેત્રમા ભાળમા તિલક જેવું શોભાયમાન તિલકપુર નામનું નગર છે તે નગરનું તિલકપ્રભ નામનો ગળ પ્રતિપાવન કરે છે, તે રાજ પ્રજાજનનો પોષક છે અને પાપઢારકનો શોષક છે, અર્થાત્ તેને શિક્ષા કરનાર તેને તિલકશ્રી નામની સૌભાગ્યગાળી રાણી છે તે સૌજન્યપણાના ગુણવાળી છે અને રૂપવડે દેવાન નાને પણ જીતે એવી છે તે નગરમા સુદર નારનો શ્રેષ્ઠિ વસે છે તે ગુણવાન અને વિગિદ્ધ બુદ્ધિમાન છે તે પોતાના વશમા દયા દાક્ષિણ્યતા વિગેરે ગુણોથી સુદર હોવાને લીધે મુકુટ સમાન્ થયો છે તેને ભાગ્ય સૌભાગ્યની ભૂમિસમાન સુભગશ્રી નામની

(૧૦૮) દાનધર્મ-અદ્રવ્યશા રાજા ને ધર્મદત્તની કથા

શ્રી છે તે સુગીલ છે અને કમળની જેમ સ્વજનોને આનંદ આપનારી છે ' સદા આનંદી, સદા ઉત્સાહી, સ્વજનોમા મેળ ગળનારી, અને દેવગુરૂની ભક્ત એવી શ્રીને બીજી લક્ષ્મીજ સમજવી ' પરંપરા ગમનમા આજમુ-નહી જનારી, પરપુરુષને જોવામા જન્માધ જેવી અને પરપુરુષનો આલાપ નાભાગવામા બહેરી એવી શ્રી તે ઘની લક્ષ્મીજ છે, મહિવા નથી

કુદુઆ બોલી કામિની, અગડામૂરી નારિ,
તેહતુ ઘર સૌ પરિહરે, કે ન ચડે ઘરખા
નરનરશુ બહુ બોલતી, ઘરઘર ગોડી ભમતિ,
મહી યા નિમિ બાહિર વસે, તે સુશીલ કિમ હુતિ

સ પૂર્ણ વૈભવવાળો અને કોડો ગમે દ્રવ્યવાળો સુદર શ્રેષ્ઠિ એ સુગીલ શ્રીની માથે નિરતર મુખલોગ લોગવતો વિચરે છે ' જે શ્રીની ધર્મમા શુભ બુદ્ધિ હોય છે અને જે જિનાર્યાનવડે મનશુદ્ધિની કરનારી હોય છે તે શ્રી કદાપિ વચનમાત્રવડે ખણી બીજાને દુહવતી નથી '

આ પ્રમાણે ઘણો કાળ વ્યતિક્રમ્યા છતાં પુનરુપ કૃષ્ણની પ્રાપ્તિ ન થવાથી સુદર શ્રેષ્ઠિ વિચારવા લાગ્યો કે- ' મારી કાયાને હવે ચોથી અવસ્થા નજીક આવી છે, છતાં પુન વિના ઘર બધું રાન્ય લાગે છે ' તે મહિર શોભતુ નથી કે જ્યાં પૂજીથી પૂમર ચયેલા અને ઉઠતા, પડતા, ગડતા બે ત્રણ બાળકો દેખાતા નથી ' હે શુકાન્નાય ' ઈશુનો જમ, કવિઓની મતિ, ગાયના દુધાન્નિ રસ, બાળકના ભાષણ, તાણુચુકત અન અને શ્રીના કટાક્ષ

૧ દેવાગનાઓના નેત્ર મટકું મારતા નથી તેથી તે કળાક્ષ કરી શકતી નથી

દેવલોકમા હોતા નથી ' શેઠ વિચારે કે- ' માગ ઘરનો સ્વામી કોણ થશે ? મારી વગવૃદ્ધિ કેમ થશે ? અને ગુરૂજન તેમજ ગોત્રજેની પત્નિપાત્રના પુત્ર વિના કોણ કરશે ? ' આ પ્રમાણેની પુત્રની ચિંતાથી મયુક્ત એવો સુદર શ્રેષ્ઠિ યુન્ય ચિત્તવાળો થયો. મતો ધનવાન છતાં દરિદ્રીની જેમ દિવનો વ્યતિક્રમાવવા લાગ્યો.

એકદા રાત્રીના પાછલા પહોરે તે મહામતિ ધર્માત્મા ધર્મ-કૃત્યમા વિશેષ ઉતુક્ત થયો એટલે શય્યા તણ ઈર્ષ યત્નવડે પૃથ્વીનું પ્રમાર્જન કરી પદાસન દૃઢ કરીને તે એક શ્રેષ્ઠ આમન-પર જેઠા પછી પિઠસ્થ, પદમ્થ, રૂપસ્થ ને રૂપાતીત-એ ચારે પ્રગરના વ્યાનમા યથાશક્તિ ઉગમવત થયો. એકાત સારભૂત પરમેષ્ઠિ નમસ્કારરૂપ મહામત્રનું મનમા સ્મરણ કરીને તેણે શુભ ભાવવડે ગાંધત તીર્થોની વદના કરી શત્રુજય, ગીર્નાર, સમેત ગિળર તથા અષ્ટાપદ વિગેરે અગાધત તીર્થોને તેણે શાંતિપૂર્વક નમસ્કાર કર્યો ઋષભ, અજિત, સભવ, અભિનવન, સુમતિ, પદાપ્રભ, સુપાર્શ્વ, ચંદ્રપ્રભ, સુવિધિ, શીતળ, શ્રેયામ, વાસુપૂત્ય, વિભાજ, અનંત, ધર્મ, શાંતિ, કુલુ, અન્, મત્રી, સુનિસુવત, નભિ, નેનિ, પાર્શ્વ અને મહાવીર-એ ૨૪ વતમાન તીર્થ-કરોને તથા અતીત અનાગત ચોવીથીના તીર્થકરોને તેણે ભાવ પૂર્વક ગિવપ્રાપ્તિ માટે નમસ્કાર કર્યો. એ પ્રમાણે ધર્મધ્યાનમા સ્થિત થયેલા સુદર શ્રેષ્ઠિ મમિપે તેના પૂર્વજન્મની ગોત્રજ દેવી પ્રગટ થઈ ' દયાળુ, સત્યવાદી, મલજ્જ, શુદ્ધમનવાળા, ગુરુ-દેવના પૂજક અને ચોગ્ય ભાષકની ઉપર દેવો પણ તુષ્ટમાન થાય છે ચોન્, વચક, પરદાગતપટ, નિદય અને નિમલ્લની ઉપર દેવો ઠઠી પણ તુષ્ટમાન થતા નથી અસત્યવાદી, હત્યાકારક,

(૧૧૦) શ્રી દાનધર્મ-ચક્રયથા ગળ ને ધર્મદત્તની કથા

કુકર્મી અને મલિન ચિત્તવાળાની ઉપર પણ દેવો તુલ્યમાન થતા નથી ”

અહીં સુદર શ્રેષ્ઠિ પાસે પ્રગટ થઈને તેની ગોત્રજ દેવી-એ કહ્યું કે-“ હે સુદર ! તુ મને તારા પૂર્વ ભવની દેવી જાણ અને તારો પૂર્વ ભવ કહ્યું છું તે સાબગ શ્રીનિવામપુરમા મોમ નામે શ્રેષ્ઠિ વસતો હતો તેને મોમશ્રી નામે સ્ત્રી હતી અને ભુવનેશ્વરી નામે ગોત્રજ હતી તેને મિહદત્ત નામે પુત્ર થયો હતો. દાનાદિક ધર્મનું આરાધન કરીને તે મોમ શ્રેષ્ઠિ મરણ પામ્યો. તે મરણ પામીને આ તિલકપુરમા મોમદેવ શ્રેષ્ઠિનો પુત્ર તુ સુદર નામનો થયો છું. પૂર્વભવમા તારી ગોત્રજ જે ભુવનેશ્વરી હતી તેજ હું આ ભવમા પણ તારી ગોત્રજ છું હવે હું અહીં આવી છું તેનું કાળુ સાબગ -

“ આજે હું તીથયાત્રા માટે નીકળતા પ્રથમ નદીશ્વરદ્વીપે ગઈ ત્યાં મેં ભક્તિપૂર્વક માગ્વત જિનેશ્વરોને વદના ઠગી પછી નૃત્યગાનાદિવટે વિવિધ પ્રકારે ભક્તિ કરી, બીજા માંચત ચૈત્યોને વદના કરીને હું ત્યાંથી પાછી વગી વળતા અષ્ટાપદ પર્વતે આવી કે જ્યાં ભરતચક્રીનો કરાવેલો ચાર દ્વારવાળો મહા ઉત્તમ સુવર્ણમય પ્રામાદ છે ‘ઉત્સેષ અશુભે એક યોજન પ્રમાણુ દીર્ઘ’, ત્રણ ઠોસ ઢિલો અને એ ગાઉ વિસ્તારવાળો ભરત-ચક્રીએ એક અહોરાત્રમા કરાવેલો, શિવપદને આપનારો, કૈલાશ-પર્વતના મણિમુષણ જેવો સિદ્ધનિષદા નામનો ઉત્તમ પ્રામાદ છે તેને હું આદરપૂર્વક આવું છું તે પ્રામાદમા પોતપોતાના વણ ને દેહમાનવાગી ચોવીશે તીર્થ કરોની મૂર્તિ ચારે દિગામા ૨-૪-૮-૧૦ એ ક્રમથી ગત્ત ને કાચન ૫ નિર્માલ કરેલી ચાપેલી

છે તે જિનેશ્વરેની પૂજા તેમજ વદના કરીને પાછી વળતા હું
ગત્રીના પાછલે પહોરે આ નગની ઉપરના ભાગમા આવી
તેવામા માડૂ વિમાન અચાનકે સ્થલિત થયું - સ્થિત થઈ ગયું
ઘણું પ્રયત્ન કર્યા છતાં ખસ્યું નહીં તે વખતે મેં ક્રોધાયમાન
થઈને ચિત્તવ્યુ કે-‘આવી રીતે માડૂ વિમાન કાણે સ્થલિત
કરી દીધું છે ?’ પછી મેં અવધિજ્ઞાનવડે જોયું તો તેના નીચેના
ભાગમા તને ધ્યાનમા સ્થિત થયેલા દીઠા તે સાચે તારા મનમા
પુત્રપ્રાપ્તિની ચિંતા વતે છે તે પણ મેં જાણી, તેથી હું તારી
ઉપર સતુષ્ટ થઈ, મારો ક્રોધ મેં અવરી લીધો, અને તારા
ધ્યાનના પ્રભાવથી જ માડૂ વિમાન સ્થલિત થયાનું મેં જાણ્યું
‘પુણ્યવાન્ એવો ઠોઈ પણ મનુષ્ય કષ્ટ કે ચિંતાડૂપી મમુદ્રમા
પડેવો હોય ત્યારે તેની ઉપરથી જતા દેવનું વિમાન પણ સ્થિર થઈ
જાય છે વળી ઠોઈ સાધુ, શ્રી, બાળ કે વૃદ્ધ પીડિત થયેલા હોય
ત્યારે તેની ઉપરથી તેમજ ઠોડી તીર્થ ઉપરથી વિમાન જતું
હોય ત્યારે પણ સ્થિત થાય છે તે વખતે તે દેવો દૃષ્ટ એવા
અસ્પૃશ્ય પગલવ પામેલા અને હું ખી થયેલા મદ્ધર્મિનું આનિધ્ય
કરે છે એવી કામમની દેવોની પરિસ્થિતિ છે તેજ પ્રમાણે
હું મુદ્ધ શ્રેષ્ઠિ ! તારી ઉપરના મોહથી તેમજ તારી ઉપર
તુષ્ટમાન થવાથી માડૂ વિમાન આકાશમા ગળીને હું તારી પામે
આવી છું તાગ ભાગ્યથી હું તારી ઉપર તુષ્ટમાન થઈ છું, માટે
દક્ષિણ વર માગ ”

દેવીનું આ પ્રમાણેનું કથન સાંભળીને મુદ્ધર શ્રેષ્ઠિ બોલ્યો
કે-“ હું માતા ! તમે જે કહ્યું તે બધું મત્સ્ય છે તમારી
હૃદીકત સાલળતા મને જાનિમ્મગ્ન જ્ઞાન થયું છે, તેથી મેં
મારો પૂર્વલવ જેવો તમે કહ્યો તેવો દીઠા છે હવે જો તમે મારા-
પર તુષ્ટમાન થયા છો તો હું ખીન્ન શું માશું ? કાળુકે તમારી

(૧૧૦) દાનધર્મ—અદ્ર્યશા નાન્ત ને ધર્મદત્તની ઠથા

કૃપાથી આમાર્ગિઝ સુખ જલુ મને પ્રાપ્ત થયેન છે, પણ એક વસ્તુ નથી તે આપો કે જેથી મારે જન્મ આ જગતમા મક્ષણ ગણાય ” દેવી હે—‘ શુ નથી ? ’ એટલે શેઠ બોલ્યો કે—‘ હે દેવી ! મારે પુત્ર નથી, તેના વિના મારૂ કુળ શોભતુ નથી કેહુ કે કે—‘જેમ ન્યૂંવિના દિવસ, દાન વિના વૈભવ, ઉચિત વિનાનુ અને મહત્વવાળા સુવચન વિનાનુ ગૌરવ, નિર્મળ જળવિનાનુ સરોવર અને ધનમૂહવિનાનુ મંદિર શોભતુ નથી તેમ પુત્ર વિનાનુ ઘર પણ શોભતુ નથી ’ તેથી હે દેવી ! એક શુભ લક્ષણવાળો પ્રશન્ત પુત્ર આપો ‘ દેવી બોલી કે—‘ હે શ્રેષ્ઠિ ! મારા વચનથી તમારે ત્યા પુત્રોત્પત્તિ થશે તે સુભગ, સફળુલી, તેમજ વક્ષ થશે, પરંતુ તેને તમારે ને તમને તેનું પરસ્પર ગુણ મળશે નહીં તે પુત્રને જાડ્યાવસ્થામાજ માતાપિતાનો વિયોગ થશે અને તે પ્રથમ હુ ખી ઘઈને પછી સુખી થશે ”

આ પ્રમાણે કહીને દેવી અદૃશ્ય થઈ અને પોતાના વાહનમા બેસીને સ્વસ્થાને ગા તેના ગયા પછી શ્રેષ્ઠિ દ્વણ્વાર ગિરિ રહીને પછી પોતાના મનમા વિચારવા લાગ્યા કે—‘આ તે શુ સ્વપ્ન કે છદ્મજાળ, અથવા શુ મારા ચિત્તનો જ્રમ, કે નેનનો દોષ, કે વિશ્વને સમોહ ઉત્પન્ન કરનાર કાઈ અમલ્કાર, અથવા શું મારો પાતાળમા કે દેવલોકમા જન્માત્મ થયો ? હું કોણ છું ? શી સ્થિતિમા છું ? અથવા મને અહીં કેણે મૂક્યો ? ’ આ પ્રમાણે વિચાર કરતા અનુક્રમે પ્રભાત થયું એટલે તેણે આવશ્યકાદિ પ્રાત કૃત્ય કર્યું અને તે દિવસથી તે શુદ્ધિમાન આદ્યપૂવક ધર્મકાર્ય વિશેષે કરવા લાગ્યો, દીનજનોને દાન આપવા લાગ્યો અને સુપાત્રોને વિશેષે દાન આપવા લાગ્યો ‘ હે મુર મનુષ્ય !

જો તને દ્રવ્ય મળ્યું હોય તો દેવે ને લોગવવું, સચ્ચ કરી ગળવો નહીં જુઓ મધુડગીનું સચ્ચ કરેલું મધ જો તે ખાતી નથી તો ખીજા હગ્ધ કરી લે છે સુપાત્રદાનવડે કરીને પ્રાણીને ઉત્તમ રૂપ, ઇદ્રમમાન ઋદ્ધિ, મનોહર હવેલીઓ, મનોરમ સ્ત્રીઓ અને શ્રેષ્ઠ એવું ચૌભાગ્ય સર્વદા પ્રાપ્ત થાય છે ' ' સત્પાત્ર, મહાન્ શ્રદ્ધા યથાવસરે ઉચિત દાન અને ધર્મસાધનની સામગ્રી-એટલા વાના અપ પુણ્યથી પ્રાપ્ત થઈ શકતા નથી ' જ્ઞાનયુક્ત અને ક્રિયાવાન એવા મુનિ સુપાત્ર કહેવાય છે, તેને દાન દેવાથી ઉત્તમ ધેનુ અને મારા દેત્રની જેમ બહુ ફળ પ્રાપ્ત થાય છે કુપાત્રને દાન દેવું તે શ્રેયકામી નથી, ડેમકે સર્પને ઠગરેવું હાથનું પાન દેવળ વિષવૃદ્ધિ માટેજ થાય છે કહ્યું છે કે-જે તપસ્ય-મયી હીન હોય, નિયમવિહીન હોય અને બ્રહ્મચર્ય રહિત હોય તેને આપેલું દાન પત્થરની શિલા જેમ પોતાને અને પરને છુડાડે છે, તેમ દાન લેનાર તેમજ દાન આપનારને-બન્નેને છુડાડે છે જે મનુષ્ય વિષવૃક્ષનું મિચ્છન કરીને તેનાથી અમૃતરસને મુંઝે તે જો પામે તો કુપાત્રદાનથી મોક્ષરૂપ ફળ મળે ' ચૈત્યાદિક બધાવવામા અને મુનિગજને માટે ઔષધ વિગેરેનો પ્રયોગ કરવામા એકજાણુ પાપ અને કોટીગણુ પુન્ય થાય છે. સુપાત્રદાન આપનારને, અપાવનારને અને આપતા જોઈ અનુમોદના કરનારને કેટલીક વખત સમાન ફળની પ્રાપ્તિ થાય છે આનંદના આસુ, શરીરપર શેમાચ, બહુમાન, પ્રિયવચન અને અનુમોદના-આ પાંચ સુપાત્રદાનના ભૂષણો છે અનાદર, વિદ્વબ, વિમુખતા, અપ્રિય વચન અને આપ્યા પછી પશ્ચાત્તાપ-આ પાંચ સુપાત્રદાનના દૂષણો છે સત્પાત્ર બે પ્રકારના છે સ્થાવર ને જગમ-પ્રાસાદ પ્રતિમાદિક સ્થાવર સત્પાત્ર છે અને જ્ઞાનવાન, તપસ્વી, નિર્મળ

(૧૧૪) દાનધર્મ—ચ દ્રવ્યશા રાજા ને ધર્મદત્તની કથા

નિરહુકારી તેમજ સ્વાધ્યાયને બ્રહ્મચર્યથી યુક્ત એવા મુનિ તે જગત્ત મ પાત્ર છે તે બે પ્રકારના જગત્ત પાત્ર વિશેષ ઉત્તમ છે કારણકે તે તત્કાલ પુણ્યક્રમે આપે છે અને ન્યાયર પાત્ર બહુકાળે ફળ આપે છે દેવપૂજા અને ધર્મ મળધી બીજા મતાર્ય તે જગત્ત છતાં મર્વોત્તમ છે એમ બુધપુરોએ કહેવું છે "

" આ જગત્તમા સુરવીરો હજારો હોય છે, સુચરિતવાળા પડિતોવડે તો જગત્ત પૂર્ણ છે, કળાવાનની તો સખ્યાજ થઈ શકે તેમ નથી, વનમા વનતા શાતજનો ઘણા હોય છે, પરંતુ જીવ દરતા પણ અધિકે વહાવું એવું દ્રવ્ય તજનારા ઉત્તમ મતિવાળા અને શુણિધિ ભૂમિના વિભૂષણ નરણા લબ્યજીવો બહુ વિવ્ય હોય છે " "દાન દુર્ગતિને વાગનાર છે, શુભમમૂલનો વિસ્તાર કરનાર છે, તેજની મતિ (શ્રેણિ) ને ધાન્ય કરનાર છે, વિપત્તિની શ્રેણિનો નાગ કરનાર છે, પાપની શ્રેણિનું વિહાન્ય કરનાર છે અને લવરૂપી મહામસુદ્રમાથી નિમ્તાન્ના છે, વગી ધર્મની અભ્યુક્તિનું કારણ છે અને ડંયાણુડાગી મુખનું આકર્ષણ કરનાર છે એવું ઉત્તમ દાન જયવતું વર્તે " આ જીવ કોઈ વખત કામાસક્ત હોય છે, કોઈ વખત કપાયથી હણાયેલ હોય છે, કોઈ વખત મોહગ્રસ્ત હોય છે, કોઈ વખત કર્મબંધના ઉપાયમા નિન્ત હોય છે, પણ નમાગી જીવો ધર્મને અધે પ્રવૃત્તિ કરનારા કવચિત્ત હોય છે તેમા પણ જે દાનધર્મથી પરિબ્રજ્યયેલ હોય છે તેને તો બીજી આનંદનજ મળી શકતું નથી લગુ, કાણો, કુમરો જતા પણ દાન આપના ગહેવાથી ડકે (કળગ) ઉદ્ધમુખ રાખી શકે છે અને ઉપાર્જક જતા તેમજ પૂર્ણ છતાં પણ જગનો લેનાર હોવાથી ઘટ (ઘડા) ને અધો

મુખ થવું પડે છે ? ક્ષેત્રનું, યત્રનું, યજ્ઞનું, સ્ત્રીનું, હજીનું, યજ્ઞનું, ગાયનું, તુંગનું, ગાડીનું, તરૂનું, દ્રવ્યનું, ક્ષમ્યનું અથવા બીજી એવી વસ્તુનું દાન ન આપવું કે જેનાથી હિંસાદિ આરભ થાય અને મુનિનું મુનિપણ જાય તેમજ મનને મલિન કરે એવું દાન સદ્ગતિના ઈચ્છકોએ ન દેવું કે ન દેવું દાનથી તક્ષીને, વિનયથી વિદ્યાને, ન્યાયથી રાજ્યને, સુકૃત્યથી જન્મને અને પરાપકારની ક્રિયાથી કાયાને જે પુરૂષ કૃતાર્થ કરે છે તે પુરૂષ આ જગતમા માનનીક ગણાય છે ”

આહી સુદર શેઠને પુણ્યકાંચ કરતા કેટલોક કાળ વ્યતીકર્યો એટલે તેની ઓંચે ગર્ભ ધારણ કર્યો તે ગર્ભ શુભ-દોહડ થતા અને તે પૂર્ણ કરતા વૃદ્ધિ પામ્યો અને ગર્ભસ્થિતિ પૂર્ણ થયે શુભદિવસે પુત્રનો પ્રસવ થયો તેની વધામણી મંગતા ઉત્સાહિત થયેલા સુદર શેઠિએ તેનો જન્મોત્સવ બહુ મારી રીતે ર્યો અને તેનું દુર્ગક નામ ગણ્યું હતું તે પુત્ર ગાંધ્યાવસ્થામાજ છે તેવામા તેના પૂર્વલવના દુષ્કર્મના યોગથી તેના માતાપિતા મરણ પામ્યા ‘દેવનું કથન’ અન્યથા થતું નથી ’ અનુક્રમે તે દુર્ગકના કુળનો હાથ થયો, તેનો દ્રવ્યાદિ વૈભવ પણ નાશ પામ્યો, બાકી રહેલો તેનો પરિવાર મૃત્યુના લયથી તેનાથી દૂર જઈને વસ્યો આ બાળકનું તેના દયાળુ પાડોશીઓએ પ્રતિપાલન કર્યું અને દેવયોગથી તે દુર્ગક વૃદ્ધિ પામ્યો “ દેવ અરક્ષકનો રક્ષક છે, પ્રાચે એની સ્થિતિજ એવી છે, અને વિધિ જ્યાં નાશ કરનાર હોય છે ત્યાં સુરક્ષ હોય તે પણ વિનાશ પામે છે વિધાતા પ્રતિકુળ હોય છે ત્યારે શુભ પણ દ્રેષડપ થાય છે અને તે જ્યારે અનુકુળ થાય છે ત્યારે દોષ પણ શુભરૂપ થાય છે ”

(૧૧૬) દાનધર્મ—ચદ્રયશા સજ્જ ને ધર્મદત્તની કથા

હુર્ગક જાળલાવથી મૂકાયો જાદ મર્વ શાસ્ત્રોને ને કુળાઓને અભ્યાસી થયો કુળાઓમા કુશળ થયો પરંતુ 'કર્મ' વડે નિર્ધન રહ્યો પછી તે પોતાનુ ગામ છોડીને નજીકના શાળિનોમના ગામમા રહેવા ગયો અને ત્યાં નવી નવી જાતના વ્યાપારો કરવા લાગ્યો પરંતુ તે જે જે જાતના કરીયાણા ખરીદ કરતો તેમા 'તેને લાભ' જાદપ થતો અથવા ન થતો, અને પૂર્વ 'હુર્ગકર્મ'ના યોગથી હાનિ ઘણી થતી હતી એકઠા તે માથે પોટલુ મૂકીને કાપક જતો હતો તેવામા માર્ગે તેને બે મુનિમહારાજ મળ્યા મત્કર્મના યોગથી તેને આ સાધુની સગતી થઈ ' આગળ જેવી સિદ્ધિ થવાની હોય છે તેવો મયોગ મળે છે ' તે મુનિઓને વક્તા દરીને હુર્ગકે ધર્મ પૂછ્યો, એટલે તેમાના એક મુનિએ તેને આ પ્રમાણે ધર્મોપદેશ આપ્યો—“ જિનલક્ષિત, ગુરુવદન, જ્ઞાન, શીલ, તપ, શ્રુતાવધાન, ધ્યાન અને મયેગ—આનુતા વાના ઉત્તમ શ્રાવકે દર-રોજ કરવા ” આ પ્રમાણેની ગુરુની હેશના સાલણીને તે દરરોજ જિનમ દિરે જવા લાગ્યો અને વિવિધ વસ્તુવડે ત્રિકાળ જિનપૂજા કરવા લાગ્યો જાને જાળ ગુલ લાવપૂર્વક આવશ્યક કરવા લા. યો, સ્થિર મન કરીને પરમેષ્ઠિ નમસ્કાર મંત્રનો બાપ કરવા લાગ્યો અને સ્વરૂપમાંથી સ્વરૂપ પણ મુનિજાને દાન દેવા લાગ્યો 'નિર્ધ' નાવસ્થામા કરેલુ સ્વરૂપ દાન પછુ મોટા લાભને આપનાર થાય છે' જાનધર્મના સારભૂત કથા તે કથાનુ નિત્ય પાળવા લાગ્યો ઉત્તમ જનો ધર્મની સામગ્રી પામીને પોતાના વખતને યન્ય-નકામો જવા દેતા નથી

એ પ્રમાણે કેટલોક કાળ વ્યતીત થયા પછી એક દિવસ તે મગસુ પેટલુ લઈને નજીકના નદીરે જતા માર્ગમાં વિસામો

ખાવા એક ઉધાનમા બેઠો ત્યાં એક વૃક્ષની નીચે હાથમા પુસ્તક લઈને બેઠેલા એક દક્ષ મનુષ્યને તેણે દીઠો એટલે દુર્ગાદે પૂછ્યું-
‘ હે વિદ્વાન ! આ તમાની પાને થેતુ પુસ્તક છે ? તે કહો ’
તે બોલ્યા કે-‘ આ શકુન મળધી પુસ્તક છે ’ ત્યાંજે દુર્ગાદે પૂછ્યું કે-‘ હે સુદર ! કયા કયા શકુનનું શું નું રાજ થાય ? તે કહો ’ એટલે તે બોલ્યા કે-

“ કન્યા, શત્રુ, ગાય, લેરી (વાજીર), દહી પાકે રાજ, સુગંધી પુષ્પ, દેહિધ્યમાન અગ્નિ, હસ્તિ, અશ્વ, વ્ય, નૃપતિ, પૂર્ણકુલ, ઉચ્ચો કચ્છોધ્વજ, ભૂમિ (માટી વિગેરે), જળચરનું સુગમ, ગધેતુ અન્ન, શતાયુ, વેગ્યા, મૌભાગ્યવતી સ્ત્રી, મત્ર ને માસ-ઈત્યાદિ પદાર્થો પ્રસ્થાન કરતા-બહાગ્યામ જતા સામા મળે તો તે હિંતકારી-મગળકારી કહ્યા છે ” વળી તે સિદ્ધ પુરુષ દુર્ગા (સીમરી) ના વિચાર મળધી પૂછવાથી બોલ્યા કે-“ પ્રયાણ વખતે જો દુર્ગા ડાળી ઉતરે તો શુભ છે, સુખ અને ધનને આપનારી થાય છે અને તે સુગ્ધાનસ્થ હોય છે તો વિશેષે ઠીને રાજ્યાદિ સપદાને પણ આપનારી થાય છે ” આ પ્રમાણે માલગીને તે દુર્ગાક ઉભો થઈને ખુગી થતો થતો નાચવા લાગ્યો, તે, જોઈને મિલ્લે પૂછ્યું કે-‘ હે ભાઈ ! તું કેમ, જાણે છે ? ’ તે બોલ્યો કે-‘ હે સ્વામિન ! માન હર્ષનું કારણ માલગો તમે જે જે શુભ શકુનો કહ્યા તે બધા મને આજે શહેર બહાર નીકળતા થયા છે દુર્ગા પણ ડાળી ઉતરેલ છે, તેથી હું નાચુ છું કે આજે આ દુર્ગાક જરૂર કાર્ધક મારો લાભ મેળવશે ’ એલા વિદ્વે કહ્યું કે-‘ હે ભાઈ ! આજે તું દુર્ગાના શકુનથી જરૂર બે કન્યાસહિત રાજ્ય મેળવીશ ’ આ પ્રમાણે માલગીને

(૧૨૦) દાનધર્મ—ચક્રવર્તી રાજા ને ધર્મદત્તની કથા

થયો' દાસીએ કહ્યું કે—' વિધાતા અનુકૂળ હોવાથી બધું ઠીક થયું, ' પછી સુભગમુદનીએ મુર્ચ્છાનના નામથી દુગકને બોલાવ્યો એટલે તે બોલ્યો. પણ સ્વર બુદ્ધો જણાવાથી આ મુદ્દશન નથી એમ તેને લાગ્યું. મંત્રીપુત્રીએ તેને કહ્યું કે—' તું કોણ છે ? તે મત્વર ઝડી દે ' તેણે કહ્યું કે—' હું દુર્ગક છું એટલે મંત્રી પુત્રીએ પ્રકાશ કરીને બોલ્યું તો દરિદ્રી ને કૃશ એવા દુગકને દીઠો એટલે સુભગમુદરી તો વિવશી થઈ ગઈ અને વિધુ યજ્ઞને ઉચ્ચે સ્વરે વિનાય કરવા લાગી કે—' અરે ! હું ઠગારી, બળી ગઈ, મરે આ દરિદ્રી પળી ગયો મારો મહેલ કરેલો પુરૂષ તો આવ્યો નહીં ' આ પ્રમાણે બોલતી ચિંતામાં મગ્ન થઈ ગયેલી તે શીઘ્રપણે ત્યાંથી પોતાને ધરે ચાલી ગઈ અને પાણી વિના મત્સ્ય તરફે તેમ બાકીની રાત્રિ તરફીને પૂરી કરી તેની માતાએ તે હુકીકત તેના કહેવાથી બાણી એટલે તેણીએ પોતાના પતિને તે વાત કરી તે પણ વિચારમાં પડ્યો

હવે તે નગરમાં જે વિક્રમધન નામનો રાજા છે તેને કામ-દેવના કીડાગૃહ જેવી અનગમ્ય નામની પુત્રી છે તેણીએ પણ સોજ દિવસે રાજાના કોઈ મામતના પુત્રની સાથે વિવાહ કરવા માટે શુભ નકેત કરેલો છે રાત્રિએ રાજમહેલની ઉર્ધ્વભૂમિમાં દીપક કરી ગોખમાર્ગે અધકારમાં નીચે માચી મૂકીને તે પોતાના સકેત કરેલા વગ્ની આવવાની રાહ જોવા લાગી

અહીં મંત્રીપુત્રીના ગયા પછી દુર્ગકે ચિત્તવ્યુ કે—'એક વાત તો નિમિત્તિઆના કહેવા પ્રમાણે મળી પણ તે સ્ત્રી મને પરણીને કયા ગઈ ? ' આમ વિચારીને તેને શોધવા માટે તે દુર્ગક

રાત્રે ત્યાવી ઉઠીને આગળ ચાલ્યો દૂર જતા તેણે એક ગવા-
ઈની નીચે દોર સાથે બાંધેલી માચી દીઠી એટલે તે દુર્ગક
કૌતુકથી માચી ઉપર બેઠો અને દોર હટાવ્યો એટલે ગાંગુ-
ત્રીએ જાણ્યું કે-‘મારો સાકેતિક પુરૂષ આવ્યો.’ તેથી તેણે
તત્ત્વ દોર ખેંચીને માચી ઉપર લીધી દાસીઓ તેને માચી
ઉપરથી અદર લઈ ગઈ દેવયોગે તે વખત દીપક ખુલાઈ ગયો
એ વખતે ગાંગુમાની ઠંન્યાના વેગમા તૈયાર થઈને આવી અને
વિવાહની ઉત્સુકતા હોવાથી દીપક ઠર્યા વિના અધકાન્માજ
વિવાહનો વિધિ થયો વિવાહ થઈ રહ્યા પછી અનગત્રી બહુજ
હર્ષિત થઈ તેણે દાસીદાગ દુર્ગકને પૂછાવ્યું કે-‘હે સ્વામિન !
આવવામા મોડું કેમ થયું ? આપને શરીરે કુશળ તો છે ?’ દુર્ગક
આલ્સ્યે કે-‘હું તો પરગામથી અહીં આવ્યો છું.’ આ પ્રમાણેનો
તેનો ઉત્તર સાંભળીને, પરગામથી આવેલ જાણીને તેમજ સ્વર
જુદો જાણીને શકા પડવાથી દીવો કરીને તેને બેથો તો તે તો
દુર્ગક જણાવ્યો-અન્ય પુરૂષ લાગ્યો એટલે તેને ઈરિદ્રીને ભેળને
રાજપુત્રી પશ્ચાત્તાપમા નિમગ્ન બની ગઈ તેણે દાસીઓને કહ્યું કે-
‘આ તો કેઈ અજાણ્યો પુરૂષ જણાય છે તો તેને પાછો નીચે
મૂકી દો.’ દાસીઓએ માચીમા બેસાડીને તેને નીચે મૂક્યો, એટલે
તે તો પાછો પોતે હતો ત્યાં સુધી હાટે આવ્યો અને ગત્રિ
બાઠીમા હોવાથી થયેલા કૌતુકનો વિચાર કરતો ત્યાજ સુઈ ગયો.

પ્રભાત થઈ એટલે સુમતિ મત્રી જમાળને શોધવા માટે
જગરમા નીકળ્યો તેણે આ શૂન્ય હાટ ઉપર સુતેલા કંડણાદિ
વિવાહના વેષયુક્ત દુર્ગકને દીઠો એટલે તેને જગાડીને મત્રી
અહુમાન સાથે પોતાને ઘરે તેડી ગયા ગત્રજે પણ પ્રાત કાળે

(૧૨૨) શ્રી દાનધર્મ—અદ્ર્યશા રાજા ને ધર્મદત્તની કથા

રાજપુત્રી સખધી ગત્રિનો તમામ વૃત્તાત જાણ્યો તેથી મત્રીને બોલાવીને તેમણે કહ્યું કે—‘હિ મત્રી ! કુળગાણિકા આ જન્મમા જોડ વગ્નેજ વર છે, ગર્ધ રાત્રે આ પ્રમાણે હકીકત બની છે તે હવે ત વગ્ને ગોધી કાઢો કે જેને નજપુત્રી રોચ્યાએ વગી છે ’ મત્રીએ તે હકીકત સાબળીને પોતાની પુત્રી મગધી બધી કૌતુકકારી હકીકત કહી મલગાવી પછી પેલા દુર્ગકને રાજા પાસે તેડાવ્યો અને જાને કન્યાના પચ્છનાગ તરીકે તેને ઓળખાવ્યો. રાજાએ વનમા જોયેલો તેથી ઓળખ્યો અને ભદ્રપણા ને પામીને તેને પૂછ્યું કે—‘મગ વેચવા આવેલો તેજ તુ કે કેમ ?’ દુર્ગકે કહ્યું કે—‘ હાજી ! તેજ હું છું ’ પછી રાજાએ મત્રીને તેના સખધી શુકન વિગેરેની તમામ હકીકત કહી તે સાબળી વિચારીને મત્રી બોલ્યો કે—‘હિ સ્વામી ! વિધાતાએજ આ બને વિવાહ મેળવી આપ્યા જણાય છે જે ભાવી બનવાનું હોય છે તે બનેજ છે અને બનવાનું ન હોય તે કદિપણ બનતું નથી જિનેદ્રોએ એમ કહ્યું છે કે—‘શુભ કે અશુભ જે પૂર્વો પાર્જિત કર્મ હોય છે તે ફળેજ છે ’ નીતિમા પણ કહ્યું છે કે—‘આકૃતિ કુળ, શીલ, વિદ્યા અને જન્મ પર્યંત કરેલી સેવા પણ કોઈ વખત ફળતી નથી, પરંતુ તપસ્યા વિગેરેથી’ સચિત કરેલા પૂર્વભવના કર્મો તો મનુષ્યોને ઉત્તમ વૃત્તોની જેમ દીર્ઘકાળે પણ અવશ્ય ફળે છે ’

આ પ્રમાણે વિચાર કરીને પછી રાજાએ જાને કન્યાઓનો દુર્ગક સાથે વિસ્તાગથી વિવાહોત્સવ કર્યો અને કરમોચનપ્રસંગે રાજાએ દુર્ગકને પોતાનું અર્ધ રાજ્ય આપ્યું અને તેનું નામ રાજાએ સૌભાગ્યકળશ રાખ્યું આ ભવમા પણ કરેલા

પુણ્યના પ્રભાવથી તે સુખી થયો ‘ જિનેશ્વરેનો કહેલો દયા-
યુક્ત ધર્મ સગ્યદ્ પ્રકારે સેવ્યો સતો આ લોકમા અને પર-
લોકમા-ભવાતરમા સર્વથા ફળદાયક થાય છે ’

અન્યદા રાજાએ સૌભાગ્યકળાશને કહ્યું કે-‘ હે ભદ્ર ! તને
થયેલા શુભ શકુનો આગી રીતે ફળ્યા છે ’ સૌભાગ્યકળાશ બ્રાહ્મણ
કે-‘ હે સ્વામિન્ ! માત્ર શકુનથી શુ થાય ? મે જિનેન્દ્રોકત
ધર્મનું સારી રીતે પ્રતિપાલન કર્યું, દલરહિત શ્રી જિનેશ્વ-
રનું દરોજ પૂજન કર્યું, યથાશક્તિ મુનિગજને દાન દીધું-
તે પુન્ય મને અત્યારે ફળ્યું છે અને હે રાજન્ ! તે પુણ્યના
પ્રભાવથી સિદ્ધપુરૂષના મને કહેવા વચનો સાચા થયા છે ’

આ પ્રમાણે પોતાના જામાતાના કહેવા ધર્મના ફળર્થ
વિક્રમધન ગણા ધર્મના આરાધનમા અહુર્નિશ તત્પર થયો શુદ્ધ
ચિત્તે ધર્મ આરાધવા લાગ્યો વળી જિનગૃહમા, જિનખિળમા
મિદ્ધાતમા ને ચતુર્વિધ સઘની ભક્તિમા-એમ સાત ક્ષેત્રમ
પુષ્કળ દ્રવ્યનો પણ વ્યય કરવા લાગ્યો ‘ દરેક ગામ અને નજ-
રમા દ્રવ્યવાન્ મનુષ્યો કેટલાક હોય છે કે જેમનું દ્રવ્ય
વૃદ્ધિવટે કે નાશવટે પૃથ્વીનેજ શોભાવે છે, પરંતુ જેનું દ્રવ્ય
જિનખિળ, જિનગૃહ, જ્ઞાન અને ચતુર્વિધ સઘરૂપ માત્ર ક્ષેત્રમ
વપરાય છે તે પુરૂષજ ધન્ય છે, બીજા દ્રવ્યવાનો અધન
છે. ’ ‘ જે પુણ્યાત્મા નિરતર ધર્મશાસ્ત્રો લખાવે છે તેણે ગોદાન
ભુમિદાન અને હિન્દુદાન-બધા દાન દીધા એમ સમજવું અ-
પ્રમાણેના ઉત્તમ વિચારો ને વાત્તોલાપ કરતા તે રાજા
તેનો જમાઈ-બને સાની રીતે ધર્મઆરાધન કરવા લાગ્યા એ
ઘણા દિવસો આનંદમા વ્યતિક્રમ્યા

(૧૨૪) દાનધર્મ—અદ્ર્યશા રાજા ને, ધર્મદેશની કથા

અન્યદા તે નગનના ઉદ્યાનમાં ગુણોએ કનીને ઉત્તવળ ગુણુ-
અદ્ર નામના આચાર્ય મહારાજ પધાર્યા વનપાળે આવીને રાજાને
વધામણી આપી એટલે તે બહુ હર્ષિત થયા પછી જમાઈ
મહિત રાજા ગુરુમહારાજને વદન કરવા માટે ઉદ્યાનમાં આન્યા
અને મહા દુર્ગ્ય એવા ગર્વને તણ ત્રણ પ્રદક્ષિણા દઈ વિધિપૂર્વક
ગુરુમહારાજને વાટીને તમની પાને ઉપદેશ માલળવા બેઠા ગુરુ
મહારાજે પુણ્યરૂપ અમૃતને વહેનારી અને ભવાત્મ્યમાં ભ્રમણ કરતા
છોડોની તૃષ્ણા (તૃષા)નો ઉચ્છેદ કરનારી ધર્મદેશના આપવા માઠી

“ હે ગજન્ ! ધર્મ માલળ્યો સતો, દીઠો સતો, કર્યો
સતો, કહ્યો સતો તેમજ અનુમોગો મતો પ્રાણીને અત્યવ પવિત્ર
કરનાર છે હે ભદ્ર ! તણ લોકમાં મુખદ બની જે પ્રાપ્તિ
થાય છે તે પ્રગટપણે પુણ્ય અથવા પાપનાજ ફળ છે પુણ્યરૂપ
કયાણુકના પ્રભાવથી આણુ વિશ્વ વશ થાય છે, શત્રુઓનો નાશ
થાય છે અને સપદા વિસ્તાર પામે છે જેમ પૂર્વે રાજપુત્રીએ
મહાન્ ધર્મનું આરાધન કર્યું હતું, તેથી તેને ધર્મ તત્કાળ
અહીંજ ફળ્યો હતો, તેનું દષ્ટાત કહું છું તે સાકળો -

યમુના નદીના કિનારા ઉપર રત્નાવતી નામે શ્રેષ્ઠ નગરી
છે ત્યાં અમરકેતુ નામે રાજા છે અને તેને રત્નાવતી નામે
પ્રિયા છે તેને સાત પુત્રીઓ થઈ હતી ત્યારપછી આઠમી પુત્રી
થઈ ત્યાર બેઠ વિશેષ થવાથી તેને વસ્ત્ર માથે વીંગે એકે પેગીમાં
મૂકીને યમુના નદીમાં વહેતી મૂકી દીધી તેને સાત પ્રહર
થયા એટલે તે પેટી તળેટી પ્રરતી પદ્મપુર નગર પાસે પહોંચી
તે નગરમાં મુલમ નામે પશ્ચિક નહે છે, તે પણ માત્ર પુત્રાઓ

હોવાના કારણથી દુઃખી હતો તેણે યમુનાના જળમા વહેતી એ પેટી દીડી, એટલે તે વિચક્ષણે નદીમા પ્રવેશ કરીને તે પેટી નદીની બહાર ગાદી પછી ઘરે લઈ જઈને તે પેટી ઉઘાડી તો તેમા બાળિકાને જોઇને તે હાથ ધમતો ધમતો જોદ પામીને બોલ્યો કે- 'અરે દેવ ! તે આ શુ કયુ ? ' પછી તેણે વિચાર્યું કે- ' આ લોકમા પુણ્યોદય વિના પ્રાણી જ્યાં જાય છે ત્યાં વાસ્તિત્વ મેળવતો નથી પણ તેથી ઉવદુજ થાય છે અર્થાત્ અનીચ્છિત વસ્તુ મેળ છે મારે પ્રથમ માત પૂરી છે, નેમા આ આઠમી મળી-માટે એક પણ પુત્ર નથી તો આ દુઃખની વાત કુ કેને કહુ ને કયા જાઉં ? ' આ પ્રમાણે જોડયુક્ત છતાં પણ તે આ આઠમી પુત્રીનું પગપાલન કરવા લાગ્યો તેનું 'યમુના' નામ પાડ્યું અનુક્રમે તે યુવાવસ્થા પામી અહીં સુવસ શેઠને પુત્રીઆ વધારે હોવાથી અને આ પાવક પુત્રી હોવાથી દરિદ્રીની જેવી તે અવસ્થા હતી, તેમજ નિત્રિ દિવસ જ્યાં ત્યાં અથડાતી હતી તે ઇધણ લેવા માટે દરેક અરણ્યમા જતી હતી અને પૂર્વ પાપના યોગથી નિત્ય ક્રુધા તૃપ્તા નહન કરતી હતી

અન્યદા ઇધન લેવા માટે અરણ્યમા જતા માર્ગમા તેને જોના નિગારણ વત્સજ એવા એક મુનિ મળ્યા તે મહર્ષિના મુખેથી શુદ્ધ ધર્મને સાલણીને તે સદ્ગા મનવાણી અને સદ્-ભાવવાળી યમુના નિરતર ધર્મનું આગધન કરવા લાગી તે છકુ અઠમાદિ તપ કરવા લાગી તેમજ જિનાર્યા, જિનવદન સાથે સમકિત મયુક્ત ગૃહગ્ર્યનો ધર્મ પાળવા લાગી જૈનધર્મના પ્રભાવથી તે યમુના અનુક્રમે મુખી થઈ ઘનમા પણ વહ્નલ થઇ અને દુર્ભાગા હતી તે મુભાગા થઈ

(૧૨૬) દાનધર્મ—અદ્રયગ્રા રાજા ને ધર્મદત્તની કથા.

હવે તે નગરના ગજાનો પુત્ર મકરકેતન સારી પ્રિયા મગવાની ઇચ્છાથી એક મોટા યજ્ઞની આરાધના કરતો હતો તેની ઉપર તે યજ્ઞ તુષ્ઠમાન થયો અને વગ માગવા કહ્યું એટલે રાજપુત્રે અતુરાઈવાળી, શ્રેષ્ઠ ગુણવાળી અને રાજ્યનો અભ્યુદય કરનારી સ્ત્રીની માગણી કરી યજ્ઞે કહ્યું કે—“હિ ભટ્ટ ! સાલજી રત્નાવતી નગરીનો સ્વામી અમરકેતુ નામે રાજા છે તેને રત્નાવતી રાણીથી માત્ર પુત્રી થઈ હતી ઉપરાત આઠમી પુત્રી થતા તેને પેટીમાં મૂકીને તે પેઠી યમુના નદીમાં વહેતી કરી દીધી તે પેટી યમુનામાં વહેતી વહેતી માત્ર પહોરે અર્ધી આવી, તે સુલભ શેઠે જાહાર કાઢી તેમાંથી તે પુત્રો નીકળી, તે સુલભ શેઠને ત્યાં વૃદ્ધિ પામી છે અને પદ્મિની છે તે તારો સ્ત્રી થનારી છે, ગાંધ્યનો અભ્યુદય કરનારી છે અને હે મહારાજ ! તે સ્ત્રી હું તને ભાર્યો તરીકે આપુ છું ” આ પ્રમાણેની યજ્ઞની વાણી સાંભળીને મકરકેતન હર્ષ પામી પોતાને ધ્યાને આવ્યો અને પછી પિતાની આજ્ઞા મેગરીને તે તેની માથે પાડ્યો અનુક્રમે તે કુમાર રાજા થયો અને યમુના તેની પટંગણી થઈ મકરકેતન ગજાએ સુલભને નગરગેઠની પહોળી આપી અને તે ત્રણે—રાજા રાણી ને સુલભ આનંદથી દિવનો વ્યતિહારમાવવા લાગ્યા તેમજ ધર્મ આધન કરવા લાગ્યા.

પદ્મિની સ્ત્રી પામવાથી તેમજ પૂર્વના પુણ્યથી મકરકેતન રાજા જેના પ્રતાપથી પૃથ્વી આકાશ થયેલી છે એવો ત્રણ ખડનો અધિપતિ થયો તેણે તમામ રાજાઓને નમાવીને પોતાને તામે કર્યા અને ન્યાય તથા ધર્મ વડે કરીને તેણે પ્રજાને પણ સુખી કરી

અન્યદા કેટલોક કાળ વ્યતિત થયા પછી અમરકેતુ નાજના વૈરીએ તેનું સમગ્ર રાજ્ય ગ્રહણ કરી લીધું, ધનમાત્ર લુટી લીધું.

રાજા પોતાના કુટુંબ સાથે ત્યાથી ભાગીને અહીં આ-યો કે-
ત્યા તેની પુત્રી યમુનાનો પતિ મકરકેતન રાજા ગાંધ્ય કંટે છે
રાણીના વચનથી રાજાએ પોતાના શ્વસુરનો મત્કાર કર્યો, તેને ધન
વાહન દેગાદિ આપીને સુખી કર્યા અને પોતાની પામે રાખ્યા
પછી ત્યાં રહેલા તે રાજાના શત્રુઓને અહીંથી લશ્કર મોકલીને
જીતી લીધા, ગાંધ્યમાથી ઠાઠી મૂક્યા અને તે રાજ્ય પાત્ર મેળવી
પોતાના શ્વસુરને સ્વાધીન કર્યું પછી અમરકેતુ ગાંધ્યના પુત્ર
મુરકેતુને ગત્તાવતીનું રાજ્ય સંભાળવા ત્યાંના રાજ્યે સ્થાપન
કરીને મોકલ્યો અમરકેતુ ગાંધ્ય વિગેરે મર્વે જિનધર્મપરાયણ
થયા, અને ધર્મનો ખગેખરો પ્રભાવ જોઈને યમુના પણ ધર્મ-
પરાયણ થઈ, યમુના રાણીને પુત્ર થયો તેનું મહાન નામ ગાંધ્ય
અતુકમે વૃદ્ધાવધ્યામા તેને રાજ્ય મોપીને મકરકેતન ગાંધ્યે
રાણી મહિત આગ્નિ લોધુ આગ્નિ નિન્તિઆપણે દીર્ઘકાળ
પર્યંત પાળીને તે બંને મોક્ષમુખને પ્રાપ્ત થયા “તેમ યમુના
આ લવમાજ ધર્મનું કળ પામી, તેમ અન્ય જોરો પણ આ
લવમા તેમજ પગલવમા ધર્મનું કળ પ્રાપ્ત કરે છે ”

ઇતિ ધર્મ વિષયે યમુના કથા

શુરમહારાજ દેશના આખી રહ્યા એટલે ગાંધ્યે તેમને પૂછ્યું
કે—“હે મહારાજ ! આ સૌભાગ્યકળાશ પ્રથમ કુંખી ને પછી
સુખી શા કારણે થયો ?” શુરએ કહ્યું કે તેનો પૂર્વજ માલગો
“કુલપુર નામના નગરમા વિક્રમ નામનો વણિક રહેતો હતો
તે ધનાઢ્ય હતો, ધર્મવાન હતો અને નિરતર ધર્મવૃત્ત્યનો ક-
નારો હતો તે દરરોજ જિનપૂજા કરતો હતો, ભાષ્યપૂર્વક દાન

(૧૨૮) દાનધર્મ—ચ દ્રવ્યશા રાજા ને ધર્મદત્તની કથા

દેતો હતો અને ગૃહકાર્ય પણ કૃપાયુક્ત ચિત્તે-જયજ્ઞાપૂર્વક કરતો હતો. અન્યદા માર્ગે જતા તેને એક કુષ્ઠિ પુરુષ મળ્યો. તેને જોઈને તેણે તેની દુઃગતિ કરી તેમજ નિંદા કરી એકદા પોતાના બહોળા કુટુંબને જોઈને તેના મનમાં મં આગ્યો. કે-‘ અહો ! માઝ કુળ કેટલું વિશાળ છે ? ’ સામ્રાજ્ય કંઈ છે કે-‘ જે જે વસ્તુનો મદ કરવામાં આરે છે તે તે વસ્તુ આગામીભવે હીન પ્રાપ્ત થાય છે, તેથી વિવેકીજનનાએ કોઈપણ બાબતનો જર્વ કરવો નહીં ’ તે દુઃગતિની ને મદની આલોચના-પશ્ચાત્તાપાદિ ક્રમા વિના તે વિક્રમ વણિક આ ભવમાં સુદર શ્રેષ્ઠિનો પુત્ર દુર્ગંધ થયો. કુળનો મદ કરેલ હોવાથી આ ભવમાં કુળનો નાશ થયો અને કુષ્ઠિની નિંદા કરેલી હોવાથી દુઃખી થયો. ‘ભુજ્યો ! કુળનો જર્વ કરવાથી જીવ મરીચીની જેમ નીચ કુળને પામે છે ’ પૂર્વભવમાં જે પુણ્ય કર્યું હતું તેથી અને આ ભવમાં કરેલા પુણ્યકાર્યથી તે બે સ્ત્રીઓ સહિત રાજ્યસંપદા પામ્યો.”

આ પ્રમાણે પૂર્વભવ સામગ્રીને રાજા જમાઈ સહિત પ્રતિબોધ પામ્યો. પછી તે બંનેએ અનેક પ્રકારે ધર્મારાધન કરીને અત સમયે અનશન કર્યું આયુ પૂણ થયે મૃત્યુ પામીને તે બંને દેવ થયા અને ત્યાંથી ન્યવી મનુષ્યભવ પામી સયમ મહણ કરીને મોક્ષસ્થાને પામ્યા.

ઇતિ નિદા ને ગર્વોપરિ દુઃગંધ કથા

આ પ્રમાણે દુર્ગંધનું દષ્ટાંત સામગ્રીને અને ધર્મનું ફળ જાણીને ઉત્તમ પુત્રપોએ ધર્મકાર્યમાં ભાવપૂર્વક વિશેષ ઉદ્યમ કરવો. ‘સુર પુત્રપોએ અનંત ગુણોના સ્થાનરૂપ જિનેશ્વરેની

ભક્તિ, તેમના કહેલા આગમોમા આસક્તિ, સદ્ગુણની પર્યુપાસ-
નામા રતિ, પ્રાણીમાત્રમા મૈત્રી, સુખાત્મદાનમા મતિ, શુભ ઉપાર્જન
કરવામા પ્રીતિ, શિષ્યજનો માથે સગતિ, સર્વજનોની ઉપકૃતિ અને
કુકર્મથી વિરતિ અર્વાદા કવ્વી’

શુક્રમહારાજના ઉપદેશને પ્રાતે રાજા ચદ્રધવળે પૂછ્યું
કે-“હે મહારાજ ! ધર્મદત્તના ઉદ્ધમથી તેને પ્રાપ્ત થયેલો સુવર્ણ-
પુરુષ મને કેમ મળ્યો ? કયા સત્કર્મથી મળ્યો ? અને ધર્મદત્તને
ગમે તેટલો પ્રયાસ કર્યા છતાં ૧૬ કોટી દ્રવ્યથી વધારેની પ્રાપ્તિ
કેમ ન થઈ ? આ બંને બાબતના હેતુ જાણવાની મને તીવ્ર
ઈચ્છા વર્તે છે તેથી તે જણાવવા કૃપા કરો” આ પ્રમાણેના
પ્રશ્નનો ઉત્તર શુક્રમહારાજ આપે ■ તેવામા એક વાદરી નજી-
કના વૃક્ષ ઉપરથી ઉતરીને શુક્રમહારાજની ફરતી ખુશી થતી
થતી ભમવા લાગી અને નાચવા લાગી તે જોઈને ગજાએ વિસ્મય
પામીને ફરીને પૂછ્યું કે-“હે પ્રભો ! પ્રથમના મારા પ્રશ્નનો ઉત્તર
આપે આપવાનો છે, ઉપરાત આ બાબતનો ઉત્તર પણ આપશો
કે આ વાદરી ગા કાગણીથી નાચે કુદે છે ને ખુશી થાય છે ?” શુક્ર-
મહારાજ કહે છે કે-“હે મહાભાગ ! કર્મની ગતિ વિચિત્ર છે
ભવિતવ્યતા વિષમ છે તેની કથા કહી જાય તેમ નથી તોપણ
કહું છું તે માલજો “ આ મકંટી તેના પૂર્વજવની માની સ્ત્રી
જેની કુશ્મિથી ઉત્પન્ન થયેલી ધનવતી મારી પુત્રી છે અને
આ ધર્મદત્ત મારો જામાતા છે ”

આ વાત સાંભળીને ધનવતી વાનરીને તેમજ શુક્રમહા-
રાજને પોતાના માતાપિતા તરીકે જાણીને તેમજ જોઈને શુક્ર-

(૧૩૦) દાનધર્મ—અદ્રવ્યશા ગણ ને ધર્મદત્તની કથા

મહારાજના પગમા પડી, અને તેને હું ખ લાગવાથી તે ગદ્ગદ
રોવા લાગી શુરૂમહારાજે રોવાનું કારણ પૂછ્યું, એટલે તે
બોલી કે “મારી માતાને વાદરી થયેલી જોઈને મને બહુ દુઃખ
થાય છે ” શુરૂ બોલ્યા કે—“ હે પુત્રી ! આજ તારા વિવાહ
માટે વહાણમા બેઠીને મમુદ્રમાર્ગે જતા જ્યારે વહાણ લાગ્યું
ત્યારે મને એક પાટીયું મળી ગયું તેને આધારે તરતા નવ
દિવસે હું કિનારે નીકળ્યો આજ એક નગર જોયું તે વખતે
મને જોઈને એક દ્વીજ બોલ્યો કે—‘ હે ધનસાર ! આવ,
આવ ’ આમ કહીને મને આહરપૂવક તે પોતાને ઘરે લઈ
ગયો તેણે મને મારા વસ્ત્રો પહેરવા આપ્યા અને ખાનપાનવડે
મારી સારી રીતે ભક્તિ કરી એટલે મેં પૂછ્યું કે—‘ આ પ્રમાણે
મારી ભક્તિ કરવાનો હેતુ શું છે ? વળી માફ નામ તમે કયાથી
જાણ્યું ? હું તો તમને જાણખતો નથી ’ એટલે તે દ્વીજ બોલ્યો
કે—“ આ શખપુર નામનું નગર છે તે નગરમા રહેનારો હું
જિનશર્મા નામનો જીનધર્મી વિપ્ર છું હું અપુત્ર હોવાથી મેં
મારી કુળદેવીને આરાધી તેણે પ્રગટ થઈને મારી પુત્ર થવાની
ઈચ્છા બાળી કહ્યું કે—“ તારૂં પૂર્વોપાર્જિત કર્મ બહુ નિકાર્યીત
છે તેથી તને પુત્ર થાય તેમ નથી સુઝે અસુઝે કે મનુષ્ય
કોઈપણ તેમા ફેરફાર કરી શકતું નથી વળી પોતાનું ઇચ્છિત
સર્વ પ્રકારનું સુખ કેને પ્રાપ્ત થાય છે ? જગત સર્વ કર્મને
આધીન છે તેથી તું તારી ગ્થિતિમા ઝતોપ માન વળ જોવી
દેહવાળા શલાઝપુરૂષોને પણ પોતે બાધેલા નિકાર્યીતકર્મ લોગ-
વવા પડે છે ”

આ પ્રમાણેનું મારી કુળદેવીનું કથન લાલણીને મેં તેને

કહ્યું કે-‘ હે દેવી ! મને ઈર્મચળધી નિશ્ચય હોવાથી મારા ચિંત્તમા સતોષજ છે, તેમા મને શ્રાંતિ નથી, પણ હું કહું છું તે માલજો-માગી પછી તમાગી અર્યા-પૂત કોણ કશે ? વળી મારી પાસે કેટલીક શ્રેષ્ઠ વિદ્યાઓ છે તે પણ મારી સાથેજ નાથ પામશે આ વાતનોજ મને વિષાદ છે તેથી હું પુત્રની યાચના કરૂં છું ’ દેવી બોલી કે-‘ તને અગજ પુત્ર તો નહીં થાય પણ પાત્રકપુત્ર ધનમાગ નામનો વણિક વશે તે આજવી ૯ માને અહીં આવશે તે શ્રેષ્ઠ ઈર્મચળપુત્રો ગહેનાગે દગીઆમાર્ગે જતા વહાણુ સાગવાથી નવ દિવસે અહીં દગીઆ ફીનારે નીકળશે તેને તારે ઘરે લઈ આવવો તે તારી બંધી નિગ્રાઓ શ્રદ્ધા કરશે અને તારી પુત્રીને પગલુશે ” આ પ્રમાણે કહીને તે દેવી અદૃશ્ય વર્ષ સ્વાસ્થી તેના ઘરે પ્રમાણે આજે તું મને મળ્યો છું અને તેથીજ હું તારૂં પુત્રવત્ વાત્મક કરૂં છું ”

આ પ્રમાણે કહ્યા પછી તે વિપ્રે મને બધી વિદ્યાઓ આપી અને તેની પુત્રી મને પચ્ચાવી ત્યારનાદ ડેટલેડ વર્ષે તે વિપ્ર સ્વર્ગવાત્રી થયો હું ત્યાં વિપ્રપુત્રી નાથે આનંદથી રહ્યો તેની માથે સુખલોગ ભોગવતા મને એક પુત્ર થયો તેનું નામ ધનદત્ત પાડ્યું તે આઠ વર્ષનો થયો એટલે સર્વ વિદ્યાનો પારગામી થયો તે ઉમર લાયક થયો એટલે ઘરનો સાર તેની ઉપર સ્થાપન કરીને મેં સિદ્ધદત્ત નામના ગુરૂની પાસે શ્રીમહિત ચાત્રિત્ર અગીકાર કર્યું અનુક્રમે હું સૂરિપદ પામ્યો પછી વિચરતો વિચરતો અહીં આવ્યો છું હે પુત્રી ! તારી માતા જે વહાણુ સાગવાથી મમુદ્રમા પડી હતી તે

(૧૩૨) દાનધર્મ—અદ્રવ્યશા રાજા ને ધર્મદત્તની કથા

આર્તધ્યાને મૃત્યુ પામીને ખીલાડી થઈ ત્યાથી મૃત્યુ પામી
આ મર્કટી થઈ તે મને જોઈને ઉઠાપોહ કરતા જાતિસ્મર
પામી, એટલે તેણે પૂર્વના ભવ દીક્ષા તેથી મારી ઉપર સ્ને
આવવાથી તે મારા ફરતી નાચે છે, કુદે છે અને ગેલ કદે છે

શુરમહારાજની કહેલી આ પ્રમાણેની હકીકત સાલળી
ધનવતી વાહરીને જોળામા લઈ તેને સ્પર્શ કરતી કરતી રા
લાગી તે જોવી કે— હા માતા ! આ શુ થયું ? તમે મનુષ્ય
મટીને વાહરી થયા ! ” શુર જોડ્યા કે— હે વત્સે ! કર્મની ગતિ
વિચિત્ર છે આ ભવસમુદ્ર બહુજ વિષમ છે આત્મ ને રોદ્રધ્યા
ધ્યાવાથી પ્રાણી પોતપોતાના કર્મસંયોગે તિર્યંચ ને નરકગતિ
પામે છે “ નિરતર મહા આરભમા આસક્રત એવા પાશવા
પાપમમૂઢથી બ્યાપ્ત થયેના, બહુ પચે દ્રિય જીવેનો વધ કરનારા
મહા હોબી, અવિચ્છિન્ન નેદ્રધ્યાનને ધ્યાનારા, શીળ વિનાના
માસ ભક્ષણ કરનારા એવા જીવો નરક ગતિને પામે છે ”
“ઉન્માર્ગની દેશના આપનારા, સન્માર્ગનો નાશ કરનારા, માયાવી
જાતિબળાદિકનો મદ કરનારા, અત કંઠુમા શંકયવાળા, શંકપણુ
આચન્નાગ એવા પ્રાણીઓ તિર્યંચગતિનુ આયુષ્ય બાધે છે ”
“જેઓ સ્વભાવે પાતળા કથાયવાળા હોય, દાનપ્રિય હોય, સ્વયમ
ને શીળ વિનાના હોય પણ મધ્યમ માર્ગે ચાલનારા સામાન્ય
ગુણવાળા હોય તેઓ મનુષ્યગતિનુ આયુષ્ય બાધે છે ” “અતિ-
ચારરહિત અણુવ્રત ને મહાનતના પાળનારા, બાળતપસ્વી, અકા-
મનિર્જંતાના કરનારા, જિનેશ્વરના વદનપૂજનમા તત્પર, અને
સમ્યગદૃષ્ટિ એવા જીવો અર્હંશી દેવગતિમા જવાનુ આયુષ્ય બાધે
છે ” “અરિહંત, સિદ્ધ, શ્રુત, આચાર્ય અને સ્વ ઘાદિકની ભકિતના

કરનારા જીવો તેમના આરાધનથી અને શુકલધ્યાનથી પચ્ચમી ગતિ જે મોક્ષ તેને પ્રાપ્ત કરે છે ”

“પ્રાણી આખી વસુધા ઉપર-ફરે, પાતાળમા જાઓ, પર્વ-
તના શિખરપર ચડો, દિશાએ દિશામા ફરો, એક દ્વીપમાથી બીજા
દ્વીપમા જાઓ અને મનુદ્રુત ઉદ્ધવન કરો-ગમે તેટલો પ્રયાગ કરો
પરંતુ પાપારભ કરવાથી કદિ પણ વાચ્છિકની પ્રાપ્તિ થતી નથી ”

શુક્રમહારાજે આ પ્રમાણે દેશના દીધા પછી નૃપતિએ ફરીને
પૂછ્યું કે-‘ હે મહારાજ ! ધર્મદત્તને મોળ કોટી દ્રવ્યનીજ
પ્રાપ્તિ કેમ થઈ ? તેનું કારણ કહો ’ શુક્રમહારાજ કહે તેનું
કારણ આભણો—

“ કલિગ દેશમા કેનકેપુર નગરમા લલિતાગ નામનો
લક્ષ્મીવાન શ્રેષ્ઠિ રહેતો હતો તેને લક્ષ્મીવતી નામે સ્ત્રી હતી
તે સ્ત્રી ડાહી, મતોષી, પ્રિય બોલનારી, પતિના ચિત્તને અનુસ-
રનારી, કાળને ઉચિત વ્યય કરનારી બીજી લક્ષ્મી જેવીજ હતી
આતુર્ય, આર્જવ (મરણતા,) શીળ, રૂપ ને લાવણ્યની સપત્તિ,
સુવાક્યભાષીપણુ અને અલ્પભાષીપણુ—આટલા ગુણો જે સ્ત્રીમા
હોય તે તીર્થભૂમિ જેવી ગણાય છે લલિતાગ શેઠ પ્રિયાની સાથે
સારી રીતે મર્વજાભાષિત ધર્મનું આરાધન, પૌષધ, દેવપૂજા તેમજ
મુનિરાજને દાન દેવું વિગેરે કરતો હતો તે શેઠ અતિથિમ વિ-
ભાગ-મુનિદાન પાત્ર અતિચાર મહિત કરતો હતો કોઈ વખત
પ્રાસુક વસ્તુ મચિત ઉપર મૂકી દેતો હતો, કોઈ વખત સચિત
વસ્તુથી પ્રાસુક વસ્તુને ઢાકી દેતો હતો, રૂચિવિના મુનિદાન કરતો
હતો, મુનિદાનના સમયનું અતિક્રમણ કરીને મુનિને બોલાવી

માવો' શેઠ બોલ્યા કે—' હે વત્સ ! આવેલા મુનિને પૂછ કે—કેટલા સાધુ પધાર્યા છે ? ' તેણે મુનિને પૂછ્યું—' એટલે મુનિ બોલ્યા કે—'શ્રી ધર્મદોષ નામના સૂરીદ્ર પાત્રશે મુનિ સાથે વિચરતા અહીં પધાર્યા છે અને તેના શિષ્યો છીએ અને ગોચરી માટે નીકળ્યા છીએ ' એટલે શેઠ બોલ્યા કે—' લાગ્યયોગે ઉત્સવ પ્રસંગે આપણે ત્યાં મુનિરાજનું આગમન થયું છે ' ' પથથી શાકેલા, જ્ઞાન, તપને પારણે, લોચ કર્યો હોય ત્યારે અથવા ઉત્તરપારણે મુનિરાજને દાન દેવામાં આવે તો તે બહુ લાભ આપનાર થાય છે ' પછી શેઠે લક્ષ્મીચંદ્રને કહ્યું કે—' મુનિ રાજને ૧૬ મોઢકે વહોરાવ ' લક્ષ્મીચંદ્રે તે સાંભળીને વિચાર કર્યો કે—'મારા પિતા આમ કેમ કહે છે ? મુનિરાજ મોટી સખ્યામાં આવેલા છે, વળી મારા વિવાહપ્રમગને લઈને પુષ્કળ મોઢક કરેલા છે તો મોળજ શા માટે આપવા ? એમ પરિમિતદાન દેવાથી અપાર લાભની પ્રાપ્તિ કેમ થાય ? માટે મુનિ રાજને પુષ્કળ દાન આપું કે જેથી મને મહા લાભ થાય ' આમ વિચારીને ઘણા હવડે તેણે મુનિરાજને સખ્યા કર્યાં વિના મોઢક વહોરાવ્યા છેવટ મુનિએ ના પાડી ત્યારે અટક્યો પછી મુનિરાજ ગયા બાદ શેઠ પૂજા કરીને બહાર આવ્યા, એટલે તેણે પુત્રને પૂછ્યું કે—' મારા કહ્યા પ્રમાણે મોઢક આપ્યા ? ' પુત્રે 'હા' કહી તે વખતે શેઠે તેટલું પરિમિત પુણ્ય બાંધ્યું, અને પુત્રે અપરિમિત મોઢક આપવાથી અપરિમિત પુણ્ય બાંધ્યું

પુત્રનો વિવાહ થતા પછી તે પુત્રને ઘણા પુત્રો થયા પિતા પુત્ર બંનેએ નિરતિચારપણે આવકધર્મ બહુ વર્ષ સુધી આજ્યેા પ્રાતે ત બને પોતપોતાનું આયુષ્ય પૂર્ણ થયે મૃત્યુ

પામીને સૌધર્મ દેવલોકમા ઉત્તમ દેવપણે ઉત્પન્ન થયા

“સત્ય, ધર્મ, પરાક્રમ, પ્રાણીદયા, પ્રિયભાવણ, ગુરુ દેવ અને અતિથિનું પૂજન-એ સજ્જન પુરુષોને સ્વર્ગગમનના માર્ગો છે ” સત્યથી, તપથી, ક્ષમાથી, દાનથી, અધ્યયનથી, તેમજ સર્વ જીવોના આશ્રયબૂત થવાથી મનુષ્યો અગગામી થાય છે મન અને ઇદ્રિયોના સયમમા જેઓ અહુર્નિશ રક્ત હોય છે અને શોક ભય તથા ક્રોધ રહિત જેઓ હોય છે તેઓ સ્વર્ગગામી છે એમ સમજવું આકોશ કરનારને તેમજ સ્તવનારને જેઓ સમભાવથી જોનાગ છે તેમજ શાત, ક્રાંત અને જીતાત્મા છે તેઓ સ્વર્ગગામી થાય છે મન વચન કાયાથી જેઓ અન્ય જીવોને પીડા ઉત્પન્ન કરતા નથી અને શુભ ભાવમા વર્તે છે તેઓ સ્વર્ગોજ જાય છે ”

જૈનશાસનમા ભવનપતિ, વ્યતર, જ્યોતિષ્ક અને વૈમાનિક-એમ દેવો ચાર પ્રકારના કહ્યા છે તેમા વૈમાનિક દેવો બે પ્રકારના કહ્યા છે, જ્યોતિષ્કો પાચ પ્રકારના કહ્યા છે, વ્યતરો આઠ પ્રકારના કહ્યા છે અને ભુવનપતિઓ દશ પ્રકારના કહ્યા છે વૈમાનિકમા સૌધર્મ, ઈશાન, સનત્કુમાર, માહેન્દ્ર, પ્રહ્લ, હાતક, શુક, સહસ્રાર, આનત, પ્રાણુત, આરણુ ને અચ્યુત નામના ચાર દેવલોક કહ્યા છે તેની ઉપર સુદર્શન, સુપ્રજુધ, મનોરમ, સર્વભદ્ર, સુવિશાળ, સુમનમ, સૌમનસ, પ્રીતિક અને આદિમત-નામના નવ ઐવેયક કહ્યા છે તેની ઉપર વિજય, વૈજયત, જયત, અપરાજિત ને સર્વાર્થસિદ્ધ એ નામના પાચ અનુત્તરવિમાનો કહ્યા છે તેની ઉપર સુક્તિક્ષેપ (સિદ્ધશિલા) છે તે અનત સુખનું ભાજન છે તેમજ નિશ્વજ, નિરાળાધ અને જરામરણથી વિરહિત છે

દેવલોકમા ગત્રિ દિવસનો વિભાગ નથી, ત્યાં ઉંચા પ્રકારના ગત્તોનો અતત્ પ્રકાશ છે અને તે નેત્રને પણ પરમ સુખદાયક છે ત્યાં વર્ષાઋતુ, શ્રીષ્ઠઋતુ કે ગીતઋતુ—એવો ઋતુનો ફેરફાર નથી ત્યાં સુખકારી અને અર્વાદા સૌમ્ય અમય પ્રવર્તે છે સ્વર્ગ-લોકમા ઉત્પાત, ભય, તાપ, યૌગદિકનો ઉપદ્રવ, હુદ્ર પ્રાણીઓ અને હુર્જનો ખીવકુલ સ્વપ્ને પણ હોતા નથી સ્વર્ગલોકની ભૂમિ અદ્રકાતની શિલાઓથી બાધેલી, પ્રવાળના ફળથી વ્યાપ્ત અને વજ્ર તેમજ ઇંદ્રનીવ મણિઓથી નિર્માણ કરેલી છે માણિ-કયાદિકની કાતિથી દિશાઓને જેણે વિચિત્ર ગગવાળી બનાવી છે એવી ત્યાં વાવડીઓ છે કે જેમાં સ્વર્ણમય કમળો છે અને રત્નમય સોપાનો (પગથીયાઓ) છે એ દેવલોકના ઇંદ્રો ધ્વજ, ચામર, છત્રાદિ યુગ્મ વિમાનમાં બેસીને વનિતાઓ— ઇંદ્રાણીઓ સહિત તેમજ અનેક દેવોથી પરવરેલા સચાર કરે છે જ્યાં ઇંદ્રા હોય ત્યાં જ્યાં આવે છે દેવતાઓ કીડાપર્વ તના નિકુળેમાં અને પુષ્પમય શય્યાવાળા અહોમા મુકરે દેવાગનાઓ સાથે આનંદ કરે છે વળી તે દેવો શુગારરસની ભૂમિરૂપ ગીતવાણીત્રાદિમા રક્ત, કામદેવની પ્રતિમા જેવા, ધીર, સર્વ લક્ષણ લક્ષિત, હાર કુડળ બાબુળ ધ અને મુગદ કુડળાદિ ભૂષણોથી ભૂષિત, મદાર ને માલતી વિગેરેની મુગધી પુષ્પમાળાવાળા, અણિમાદિ સિદ્ધિવાળા અને નિરતર સુખમા નિમગ્ન હોય છે ત્યાં કોઈ દુઃખી કે દીન તો હોતોજ નથી. તેમજ વૃદ્ધ, રોગી, શુષ્કરહિત, વિકળાંગી, અને શોભાવિનાનો પણ કોઈ દેવ હોતો નથી દેવો દિવ્ય આકૃતિવાળા, સારા સ્થાન-વાળા, માત ધાતુ વિનાના શરીરવાળા, કાતિના પ્રવાહવડે દિશા-ઓને પૂરી ફેનારા, અદ્રમાના બિંબ જેવા, શાંત થયેલા દોષ-

વાળા, શુભઆશયવાળા, અચિત્ત મહિમાવાળા, મામારિક કલેશની પીડાથી રહિત, વધતા ઉત્પાદવાળા, વજ્રવેવી કાયાવાળા, મોટા બળવાળા, નિત્ય ઉત્તમવાળા, પ્રમન્ન ચિત્તવાળા અને રોગ-ગહિત શરીરવાળા એવા મતા શોભે છે વળી સુખરૂપી અમૃતના મમુદ્રમાથી નીકળ્યા હોય તેમ તેઓ એકાએક મધ્યામાથી ઉત્પન્ન થાય છે અને તરતજ નવયૌવનવાળા હોય તેવા દેખાય છે ઉપજતી વખત ગીતવાણ્વન્ત્રના શબ્દો સહિત શુભ બોલનારા મગળપાઠકો બાણે સુખે સુતેલાને જગાડતા હોય તેમ પ્રયત્ન કરતા દેખાય છે અને દરેક દેવ સ્વયં મધ્યામાથી બેઠા થાય છે તે વખતે તેની દેવાગનાઓ વિગેરે એમ કહે છે કે-
“હે નાથ ! આજે અમે ધન્ય અને કૃનાથ થયા છીએ, આજે અમારૂં જીવિત સફળ થયું છે આજે તમે ઉપજવાવડે આ સ્વર્ગને પવિત્રિત કર્યું છે હે દેવ ! તમે ઘણું જીવો, જયવતા વર્તો પ્રમન્ન થાઓ હે દેવ ! તમારો ઉદ્ભવ પુણ્યકારી થયો છે હવે તમે આ સ્વર્ગલોકનું નિપૂર્ણ સ્વામીત્વ ભોગવો ”

તે વખતે નવો ઉપજેલો દેવ કહે છે કે-“મેં અન્યજનો-થી દુશ્ચિર્ણ-ન આચરી શકે તેવો મહાન્ તપ કર્યો છે, જીવિ-તાર્થી જીવોને મેં અભયદાન આપેલ છે, કામદેવરૂપી વૈગીએ વિસ્તારેલું વિષયરૂપી અરણ્ય બાળી દીધું છે, ઽપાયરૂપ વૃક્ષો છેદી નાખ્યા છે, ગગરૂપી શત્રુને નિયત્રિત કરેલ છે, અનેક પ્રાણીઓને રાગાદિક અગ્નિની જ્વળા શાત થતી નથી તે જ્વો-ળાને મેં સદાયચરણરૂપી વારીનડે મીચીને સમાવી દીધી છે-ધુજવી નાળી છે ” આ પ્રમાણે કહ્યા પછી તે દેવ દેવસંબધી સુખ-ભોગમાં લીન થાય છે

(૧૪૦) દાનધર્મ-ચદ્રયશા રાજા ને ધર્મદત્તાની કથા

ઠવચિત્ ગીતવડે, ઠવચિત્ નૃત્યવડે, ઠવચિત્ મનોહર
વાક્યોવડે, ઠવચિત્ દેવાગનાઓના કીડાગગારના દર્શનવડે
અને ઠવચિત્ ઠવચિત્ દશાગસોગથી ઉત્પન્ન થયેલા સુખવડે
હોણાયેલા દેવો ઠપનામા પણ ન આવી શકે તેવા સુખવૈલ-
વમા લીન થયેલા રહે છે ઈન્છા પ્રમાણે પ્રાપ્ત થનારા સર્વ
સુખામૃતમા લીન થયેલા દેવો નિર્વિઘ્નપણે સુખને લોગવતા
સતા ગયેલા કાળને જાણતા પણ નથી

આ પ્રમાણેના દેવસુખને લોગવી ત્યાંથી અધીને પિતાનો
જીવ આ નગરમા શ્રીપતિ શ્રેષ્ઠિનો પુત્ર ધર્મદત્ત થયો તેણે
પૂર્વે મુનિગજને દાન દેતા અતિચાર લગાડ્યા હતા તેથી આતરે
આતરે તેને દુઃખની પ્રાપ્તિ થયેલી છે અને તેણે સાધુમુનિ
રાજને શુભ ભાવવડે સોળ મોઢક વહોરાવવાતુજ કીધું હતું
તેથી તેને તેના પુણ્યવડે સોળ કોટી દ્રવ્યનીજ પ્રાપ્તિ થઈ છે
પુત્રનો જીવ દેવલોકથી અધીને હે રાજન્ ! તમે અતુલ પુણ્યના
ભાજન થયા છો અને તમે મુનિને પુરૂષ મોઢક (ગણ્યા વિના)
વહોરાવ્યા હતા તેથી તમને અક્ષય ઋદ્ધિ આપનાર સ્વર્ણપુરૂષની
પ્રાપ્તિ થઈ છે ”

આ પ્રમાણે મુનિરાજનો કહેવો પૂર્વભવ માલગીને ગળા
વિચારે છે કે-“ જોના હૃદયમા નિરતર ધમ વસે તેને ત્યાજ
લક્ષ્મી પણ વિવામ કરે છે, પરંતુ સાન્વત સુખ તો મોક્ષ શિવાય
અન્ય સ્થાને નથી અને તે મોક્ષસુખની પ્રાપ્તિ ચારિત્ર સિવાય
થઈ શકતી નથી પ્રાણીને દારિદ્ર ત્યાસુધીજ રહે છે કે ન્યા
સુધી કલ્પવૃક્ષની પ્રાપ્તિ થતી નથી કલ્પવૃક્ષ મળ્યા પછી દારિદ્ર

રહેતું જ નથી, તેમ આ જીવને ભવનો ભય પણ ત્યામુધીજ હોય છે કે જ્યામુધી તેણે મત ગ્રહણ કરેલ નથી ઉત્તમ મહાવ્રતો ભવમમુદ્ર તરવા માટે પ્રવહણ મમાન છે, તેમજ મમાગમાગના કીનાગ જેવા અથવા પુલ જેવા છે અને મિદ્ધિરૂપ મહેલમા ચડવા માટે પગથીઆ (મોપાન) જેવા છે ” આ પ્રમાણે વિચારીને રાજાએ શુદ્ધમહારાજ પ્રત્યે કહ્યું કે-“ હે મહારાજ ! હું ધર્મદત્ત મહિત્ત મત ગ્રહણ કરવા ઇચ્છુ છું, પરંતુ હું રાજ્યની બધી વ્યવસ્થા કરીને આવું ત્યામુધી મારી ઉપર દયા કરીને આપ અહીંજ રહેવાની કૃપા કરશે ” શુદ્ધ જોડ્યા કે-“ હે રાજા ! હું અહીં રોકાઈગ, પણ તમે પ્રમાદ કરશો નહીં ”

પછી ગજા ધર્મદત્ત મહિત્ત શહેરમા આવ્યો અને મત્રીઓને એકઠા કરીને કહ્યું કે-“ કહો હું રાજ્ય કેને આપુ ? ” મત્રીઓ જોડ્યા કે-“ હે મહારાજ ! વાકા થયેવા દેવે-તે રત્ન-દોષી હોવાથી તમને પુત્ર આપ્યો નથી કહ્યું છે કે વિધાતાએ ચંદ્રમા કલક, કમળની નાળમા કાટા, મમુદ્રનું પાણી ખાડું, પડિતોના નિર્ધનતા, પ્રીતિવાળા સજબીઓનો વિયોગ, કપમા દુર્ભાગીપણું અને ધનવાનમા કૃપણપણું આપીને રત્નમાત્રને દૂષિત કર્યા છે તમે એક વર્ષ પથ ત પુત્રપ્રાપ્તિ માટે પ્રયત્ન કર્યો પણ પુત્ર થયો નહીં, કાળજી કે કર્મ બળવાન છે હે નરાધિપ ! રાજ્ય જેવાતેવાને આપવું તે યોગ્ય નથી, માટે હાલ તો આપજ રાજ્ય કરો ”

મત્રીઓ આ પ્રમાણે કહીને ગયા પછી રાજા સધ્યાકાળ થયો ત્યારે શામનદેવીનું ધ્યાન ધરીને મમાધિપૂર્વક સુતો

(૧૪૨) દાનધર્મ—અદ્ર્યશા રાજા ને ધર્મદત્તની કથા

રાત્રીના ચોથા પહોરે રાજાને સ્વપ્ન આપ્યું, તેમાં કોઈ શ્રી અત્યંત રૂપવાન્ દિવ્ય આભરણથી ભૂષિત રાજાને કહેવા લાગી કે—“ હે રાજા ! તું શા માટે ચિંતાતુર રહે છે, મેં તારૂં રાજ્ય વીરધવળને આપેલું છે તે અહીં આવશે અને તારા ઠંઠમા સયમવક્ત્રીની વરમાળા આગેપણું કરશે ” આ પ્રમાણે કહીને તે ગદ્ય એટલે ગદ્ય જાગીને વિચાર કરવા લાગ્યો કે—“ મને સ્વપ્નમાં કહેવ વીરધવળ કોણ છે ? તે કયા છે ? કોનો પુત્ર છે ? આ વાત કેમ સમજી શકાય ? પરંતુ શુરમહારાજ પાસે જઈને પૂછવાથી તેની ખબર પડશે તેના વિના ખીલું કોઈ કહી શકશે નહીં ”

આ પ્રમાણે વિચારીને રાજા પ્રાતઃકાળે શુરમહારાજ પાસે આવ્યા અને વદન કરીને પૂછ્યું કે—“ હે મહારાજ ! તે વીર ધવળ કોણ છે કે જેને દેવીએ મારી રાજ્યધુરાને ધારણ કરવા-ચોખ્ખું કર્યો છે ? ” શુરમહારાજે કહ્યું કે—“ હે રાજા ! તમે સયમ લેવા માટે તૈયાર થાઓ તમારા દીક્ષા લેવાના અવસરે તે અકરમાત અહીં આવી પહોંચશે, અને તે આવીને સૂર્ય પૂર્વ દિશાને શોભાવે તેમ તમારો દીક્ષામહોત્સવ મુશોભિત બનાવશે ”

આ પ્રમાણે સાંભળીને રાજા ગજમહેનમાં આ ચો અને દીક્ષાને લગતી તૈયારી કરવા માડી પોતાના રાજાડારમાંથી સાત શ્વેત્રમાં દ્રવ્ય વાપરવા માલ્યું, અને દીન, અનાથ તથા દરિદ્રીઓને પુષ્કળ દ્રવ્ય આપ્યું તેમજ અપાવ્યું હતું છે કે—“ દાનવીર પુરૂષો દાન આપતી વખત પાત્રાપાત્રની વિચારણા કરતા નથી કમળ રાજહંસને તેમજ જમરને સંજોજ રમ આપે છે ” એક સંજગત

પોતાના મિત્રને કહે છે કે—“ જો આ ધન તમને બહુજ વલ્લભ હોય અને તમે તેને તજવા નજ ઈચ્છતા હો તો હું તમને મિત્ર-પણાથી યોગ્ય માર્ગ બતાવું તેમ શીઘ્ર કરો તમે તે દ્રવ્ય ભક્તિ અને સત્કારપૂર્વક ગુણવત્ત એવા પાત્રને બોલાવીને આપવા માટે જે જેથી મારી ગીતે રક્ષણ કરાયેલું તે દ્રવ્ય તમને આગામી સ્વર્ગમાં જ્યાં ઇચ્છશો ત્યાં મારી રીતે મળી શકશે ”

અહીં રાજા જિનપ્રાસાદ ને જિનપ્રતિમાના રક્ષણમાં, દાન-શાળાઓમાં અને અમાની પળાવવામાં જેમ અશાક માનમાં વર્ષા પુષ્કળ જળ આપે તેમ પુષ્કળ દ્રવ્ય આપવા લાગ્યો. ધર્મદત્ત પણ ધનવતીથી થયેલા ધર્મમિત્ર નામના પુત્રની ઉપર ગૃહભારનું આરોપણ કરીને રાજાની સાથે પ્રિયામહિત ચારિત્ર લેવા તૈયાર થયો. પછી સારે દિવસે મહોત્સવ મહિત્ર મોટા સમુદાય યુક્ત રાજા ગુરુમહારાજ પાને આવ્યા ધર્મદત્ત પણ સાથે આવ્યો.

ગજાએ ગુરુમહારાજ પાને ચારિત્રની યાચના કરી એટલે લોકો બોલવા લાગ્યા કે—“ રાજા ચારિત્ર લેવા તૈયાર થયા છે પણ આ રાજ્ય ટોને નોપે છે ? રાજ્યનો નક્કર તો કોઈ હજી સુધી આવેલ જણાતો નથી ” આમ વાતો કરે છે તેવામાં પૂર્વ દિશા તરફથી દિવ્ય વાણગોનો નાદ સંભળાયો. લોકો તે તરફ જોવા લાગ્યા, તેવામાં તો શ્વેત હાથી ઉપર બેઠેલો, પ્રૌઢ છત્રવડે શોભતો, બને બાજુ ઉત્તવળ ચામરથી વીંજતો, દેવદુહાની વિગેરે વાણગો તથા ગીત નૃત્ય સહિત, દિવ્ય રૂપને ધારણ કરનારો અને દેવોથી સેવાતો એક મનુષ્ય ત્યાં આવ્યો અને તે અકસ્માત હાથી ઉપરથી ઉતરીને ગુરુમહારાજ પાને આ ચો ગુરુ મહારા-

(૧૪૪) દાનધર્મ—ચદ્રચશા રાજા ને ધર્મદત્તની કથા.

જને ત્રણ પ્રદક્ષિણા દઈને વિધિપૂર્વક વહના કરી ગુરૂ પાસે બેઠો, એટલે ગુરૂમહારાજે ચદ્રધવળ રાજાને કહ્યું કે—‘ મેં કહ્યું હતું તે આ વીરધવળ આવેલ છે ’ એટલે રાજાએ પૂછ્યું કે—‘ હે સ્વામી ! એ કેણુ છે ? ને કયાથી આવે છે ? ’ ગુરૂમહારાજ કહે “ હું એનું વૃત્તાન્ત જુઓ તે સાલજો —

ત્રિધુ દેશમાં વીરપુર નામનું નગર છે ત્યાં સિંહશિખ નામનો રાજા રાજ્ય કરે છે તે રાજાને પ્રેમરમયુક્તા પદ્મિની જેવી પ્રેમવતી નામની રાણી છે તેમનો આ વીરધવળ નામનો પુત્ર છે તે વીરધવળ બાળ્યાવસ્થામાં કુસંગતિના કારણથી મૃગયાસક્ત થયો એકદા તેણે એક સગર્ભા હરણીને બાણવડે હણી તેનો ગર્ભ છુટો પડી ગયો અને તન્મુકવા લાગ્યો તે બાળકની એવી સ્થિતિ જોઈને તેને કયા ઉત્પન્ન થઈ તેથી તે વિચારવા લાગ્યો કે—‘ મને આવા બાળહત્યારૂપ નિહનીય કાર્ય કરનારને ધિક્કાર છે ! ’ જુઓ છે કે આણુ પુરૂષાત્તન રસાતળમાં જાણ્યો અને આ ખરેખરી કુનીતિ છે કે જેમાં નિર્દોષ અને અશરણ એવા દુર્બળ જીવો બળવાનથી હણાય છે હા ઇતિ ખેદે ! આ જગત અનન્યક (ગમ્મ વિનાનું) થયેલું છે ’ આ પ્રમાણે પોતાની નિંદા કરતા એવા તેણે સર્વદાને માટે જીવંતનો નિધન કર્યો અને શીકારનો ત્યાગ કરી દયાળુ થઈને ઘરે આવ્યો.

અન્યદા નગરલોકોએ આવીને સિંહશિખ રાજાને વિનંતિ કરી કે—“ હે સ્વામિન્ ! આપણું નગર આણુ ચોરોએ લુટાય છે, માટે તેનાથી અમારૂં રક્ષણ કરો ’ તે સાંભળીને રાજાએ કોટ-વાળને પૂછ્યું કે—‘ શું તમે આપણા નગરનું રક્ષણ કરતા નથી ? ’

ઠોટવાળે કહ્યું કે-‘હિ સ્વામીનું’ તે ચોગ પકડી ચકાતો નથી ’
 એટલે રાજાએ પ્રજાજનને કહ્યું કે-‘ આજે હું તે ચોરને પકડીશ ’
 પ્રજાજનો આવો ઉત્તર મળવાથી રાજા યદને સ્વસ્થાને ગયા
 રાજાએ સાંજે બધે ચોકીદારો મૂકી દીધા અને રાજાના આદેશથી
 વીરધવળકુમાર લશ્કર સાથે શહેરમાં ફરવા લાગ્યો કેટલાક
 સુલટો પ્રચન્નપણે બધે સ્થાનકે ફરવા લાગ્યા એમ કેટલીક
 રાત્રી જતા કોઈ સુલટોએ ચોરને પકડ્યો અને તેને વીરધવળ
 કુમાર પાસે દબ બધનવડે બાધીને લઈ આવ્યા ‘ ચૌયંદ્રપી
 પાપનુક્ત આ વધબધન તો ઈહલૌકિક ફળ છે, પરલોકમાં તો
 તેથી નરકાદિ દુર્ગતિની પ્રાપ્તિ થાય છે ’ કુમારે તે ચોરને
 જોઈને વિચાર્યું કે-‘ આને જો રાજા પાસે ગળુ કરવામાં
 આવશે તો તે જરૂર એને હણાવી નાખશે, અને તેના કારણિક
 હું ધર્મ મને પચેદ્રિય છવના વધતું પાપ લાગશે ’ આમ
 વિચારીને કુમારે તે ચોરને કહ્યું કે-‘ હું તને અત્યારે છોડી
 મૂકું પણ આજ પછી તારે કદી પણ ચોગી કરવી નહીં એમ કબુલ
 કર ’ ચોરે તે પ્રમાણે કબુલ કર્યું એટલે કુમારે તેને છોડી
 મૂક્યો ચોગ પણ ત્યાંથી ફર જતો રહ્યો કુમારે ‘આ વાત રાજા
 ને કહી નહીં ’ એમ બધા સુલટોને કહ્યું પ્રભાતે રાજાએ સુલ-
 ટોને પૂછ્યું કે-‘ કેમ ઠાલે ચોર ન મળ્યો ? ’ એટલે સુલટોએ
 કહ્યું કે-‘ હા સાહેબ ! ન મળ્યો ’ એટલે રાજા વિલખો થયો
 પછી તે દિવસ રાત્રે રાજા પોતે પ્રચન્નપણે નગરમાં ફરવા
 નીકળ્યો તેમાં કોઈએ કુમારે ચોરને છોડી દીધાની વાત કરી દીધી
 રાજાએ મવારે કુમારને ગજમલામાં બોલાવી તેનાપર ટોપાય-
 માન યદને દેશનીકાલ કર્યો.

(૧૪૬) દાનધર્મ-ચદ્રયશા રાજા ને ધમદત્તની કથા

વીરધવળ ત્યાથી નીકળી ફરતો ફરતો ભદ્રિવપુરે આવ્યો. ક્રુધાથી પીડિત થયેલો તે રાકની જેમ નગરમા લિણ્ણાયે' ફરવા લાગ્યો. " પાપના ઉદયથી વિધિ અવળો થાય ત્યારે મનુષ્યને શુ શુ કરવું પડતું નથી ? જેના ચરણકમળની પડપાસના લક્ષ્મી અવિચિન્નપણે કન્તી હોય છે, તેવો પુરૂષ પણ પાપનો ઉદય થવાથી માત્ર કબળને ધાણું કરનારો થાય છે, તેથી ખાત્રી થાય છે કે -વિધિ અવ કન્તા બગવાન છે " લિણ્ણાયે' ભમતા વીરધવળને પર્ણલીનો દિવસ હોવાથી કોઈને ત્યાથી સાથવો મળ્યો તે લઈને વીરધવળ નગરની બહાર મરોવર પામે આવ્યો. અને સરોવરમાથી પાણી લઈ ગોળમહિત સાથવાને પાણીથી પલાળ્યો, પછી વિચારવા લાગ્યો કે- ' અત્યારે જો કોઈ પાત્ર મળી જાય તો તેને આમાથી દાન આપીને પછી હું ખાઉં ' તે આમ વિચારે છે તેવામા તેના ભાગ્યેદયથી કોઈ મામોપવામી મુનિ ત્યા પધાર્યા તેમને જોઈને તે વિચારવા લાગ્યો કે- ' અહો ! અત્યારે મારૂં સુકૃત વૃક્ષ ફળ મ સારસમુદ્રમા મને પ્રવહણું મળી ગયું ચિંતામણિ ગ્લન મને હસ્તગત થયું કે જેથી આવા તપસ્વી મુનિરાજનો યોગ પ્રાપ્ત થયો ' આ પ્રમાણે વિચારીને તેણે બહુમાનપૂર્વક અચિત્ત એવો સાથવાનો પિંડ તે મુનિને વહોર્યો. મુનિ ત્યાથી અન્યત્ર ગયા એટલે વીરધવળે બાકીના સાથવાથી પોતાની ક્રુધાનું નિવારણ કર્યું. પછી તે પોતાના આત્માને ધન્ય માનતો મતો સદ્વિચાર કરે છે, તેવામા જેણે તમને સ્વપ્ન આપ્યું હતું તે શાસનદેવતા ત્યા આવી અને પ્રગટ થઈને બોલી કે- ' હે વીરધવળ ! તું ધન્ય છે, ભાગ્યવાન છે, મેં તને ચદ્ર-મવળનું રાજ્ય આપ્યું છે ' આ પ્રમાણે કહીને તે દેવી તેને અહીં લઈ આવી તો હવે તેને નાન્ય આપીને તમે ચારિત્ર ગ્રહણ કરો "

આ પ્રમાણેની વીરધવળની હકીકત સાંભળીને ચદ્રધવળ
જાતએ તેને ગળ્ય આપ્યું એટલે તેણે ચદ્રધવળ રાજાનો દીક્ષા-
મહોત્સવ ખડું શ્રેષ્ઠ રીતે કર્યો ચદ્રધવળે તથા શ્રી સહિત ધર્મ-
જ્ઞે શુરમહારાજ પાસે ચારિત્ર ગ્રંથ કર્યું શુરમહારાજે તેમને
પ્રદિત શિખામણ આપી પછી પુણ્યથી રાજ્ય પામેલા વીરધવ-
ળને ધર્મશિક્ષા આ પ્રમાણે આપી કે—“ હે વીરધવળ ! આ
મધો ધર્મનો પ્રભાવ જાણુ જે વળી સાંભળ-ધર્મ જેનો પિતા છે,
જ્ઞાતા માતા છે, મન સચમ બ્રાતા છે, મત્ય પુત્ર છે, કયા બહેન
છે, નીરાગતા શ્રી છે, ભૂમિતળ શય્યા છે, દિશારૂપી વસ્ત્રો છે
અને જ્ઞાનામૃતનું ભોજન છે આવું પાપરહિત જેનું કુટુંબ છે
તેને હે સખે ! શુ કદ છે ? કદ છેજ નહી વળી ધર્મથી
ગળ્ય પામી શકાય છે, ધર્મથી મુખ પામી શકાય છે અને
ધર્મથી સિદ્ધિમાત્રની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેથી લો ભયો ! તમે
ધર્મને આચરો ”

હવે પેલી મઠટી પણ તે વખતે શુરને જોઈને અને ધન-
વતીએ મત અગીકાર કર્યું તે જોઈને જાતિસ્મરણ પામી અને
શુરમહારાજના વાક્યથી બોધ પણ પામી તે બાકીના આયુધ્યમા
ધર્મનું આરાધન કરીને સૌધર્મ દેવલોકમા દેવી થઈ અને તે
શુરમહારાજ વિગેરેનું સાનિધ્ય કરનારી થઈ પડી

નવીન શિષ્યોની સાથે શુરમહારાજે ત્યાંથી વિહાર કર્યો
ચદ્રધવળ રાજર્ષિ અનુક્રમે મર્વ સિદ્ધાંતના પારગામી થયા
અનુક્રમે તેઓ સરિપદ પામ્યા અને ઘાતિકમ ખપાવીને કેવળી
થયા પછી ધર્મદત્ત મુનિની સાથે વિચિત્રતા અનેક ભવ્યજીવોને
પ્રતિબોધ આપવા લાગ્યા

(૧૪૮) દાનધર્મ—અંદ્રયશા રાજા ને ધર્મદત્તની કથા.

અહીં વીરધવળે નગરમાં પ્રવેશ કર્યો તેના સચિવ વિગેરેએ શુભ સુદર્તે રાજ્યાલિપેક મહોત્સવ કર્યો તેની હકીકત તેના પિતાએ સાલળી, એટલે તેણે પોતાનું રાજ્ય પણ તેને આપ્યું. વીરધવળ અને રાજ્યનો અધિપતિ થયો. અદ્રધવળ કેવળી વિહાર કરતા કરતા અન્યથા અદ્રપુરી પધાર્યા વીરધવળ તે હકીકત સાલળીને મોટી ધામધુમ સાથે વદન કરવા આવ્યો. શુદ્ધમહારાજને વિધિપૂર્વક વદન કરીને તે દેશના શ્રવણ કરવા બેઠો એટલે શુદ્ધમહારાજે પાપનો નાશ કરનારી ધર્મદેશના આપી.

“ભો લભ્યો ! દુર્ગતિમાં પડતા પ્રાણીઓને ધારી રાજે—દુર્ગતિમાં પડવા ન દે તેને ધર્મ કહીએ તે ધર્મ ચતુર્ગતિરૂપ સંસારના વિસ્તારને હરનાર દાન વિગેરે ચાર પ્રકારનો છે તેમાં પ્રથમ દાનધર્મ માટે કહે છે કે—આ લોકમાં જે જે ઇંદ્ર વસ્તુઓ તે ભાવપૂર્વક શુદ્ધમહારાજને આપવી એ પ્રકારે થોડું પણ સુદૃઢ કથું હોય છે તો તે નાશ પામતું નથી ફળ આપેજ છે આ પ્રસંગ ઉપર હું એક કથા કહું છું તે હે રાજા સાલળો—

કાપિંચપુર નગરમાં બ્રહ્મદત્ત નામે ચક્રી રાજ્ય કરે છે તે નગરમાં દેવશર્મા નામનો વિપ્ર તેના વિપ્રધર્મમાં તત્પર એવો વસે છે તેને દેવદત્તા નામે સ્ત્રી છે તેને અનુક્રમે સદાચારી એવા ચાર પુત્રો થયા, ત્યાંપછી નર્વ જુલુવાળી એવી બે પુત્રીઓ થઈ, તેના ગૌરી અને ગાધાત્રી એવા નામ પાડ્યા તે બન્ને માતાપિતાથી પ્રતિપાવન કરાતી વૃદ્ધિ પામી તેને પાણિગ્રહણ યોગ્ય થયેલી બેઠને તેના પિતાએ વિચાર્યું કે—‘કોઈ ઉત્તમ વિપ્ર મળે તો તેને આ પુત્રી આપું’ અન્યદા કોઈ નૈમિત્તિક પરદેશથી ફરતો ફરતો ત્યાં આવ્યો. તેને દેવશર્મા વિપ્રે બન્ને

પુત્રીની જન્મપત્રિકા જતાવી તેણે જન્મપત્રિકા જોઈ માથું ધુણાવીને કહ્યું કે-‘ હે બધું ! આ તમારી જન્મે પુત્રી લિહ્નની વહીલા થશે ’ તે સાલળીને દેવશર્મા જોઈ કરવા લાગ્યો કે-‘ અરે આ કુલિન પ્રાદ્યણને ત્યા જન્મીને શું લિહ્નની સ્ત્રી થશે ? ’ ત્યારપછી તે વિપ્રે તે પુત્રીઓ માટે ઘણા પ્રયાસ કર્યો પણ તેને કોઈ પતિ મળી શક્યો નહીં કહ્યું છે કે-‘ પાતાળમા પ્રવેશ કરો, સુરે દ્રલોકમા જઈને રહો, ક્ષિતિધન્ના અધિપતિ મેરૂના શિખરપર આરોહણ કરો, મત્ર ઔષધ અને શસ્ત્રાદિકવડે રક્ષણ કરો, પરંતુ જે ભાવી જનવાનું હોય છે તે જાનેજ છે તેમા વિચાર ચાલી શકતો નથી ”

અન્યદા તેના પિતાએ તેના મામાની સાથે તે જન્મે પુત્રીને તેને મોશાળ જ્વાને કરી મારો દિવસ જોઈને પ્રયાણ કરતા તેમને માર્ગમા લિહ્નની ધાડ મળી તેમણે આ જન્મે પુત્રીઓને પકડી લીધી અને પહ્લીપતિ પામે લઈ જઈને અર્પણ કરી તે તેની પ્રિયાઓ થઈ, પણ તેમણે વિપ્રનો ધર્મ છોડ્યો નહીં અન્યદા કુળાહારનો દિવસ આવવાથી તે જન્મે સરોવરે જઈ સ્નાન કરી તેને કીનારે બેઠી તેમાથી એક વિપ્રપુત્રીએ સહકારના પ્રજા નિર્ભીજ કરીને તૈયાર કર્યા, બીજાએ કેળના કુળ છાલ કાઢીને તૈયાર કર્યા અને ખાવા તૈયાર થઈ તે વખતે તે જન્મે વિચારવા લાગી કે-‘ આપણા જન્મ જન્મે નિરર્થક ગયો પ્રાદ્યણના કુળમા જન્મ્યા છતાં લિહ્નની સ્ત્રીઓ થઈ હવે અત્યારે જો વોઈ ઉત્તમ સિદ્ધિ અહીં પધારે અને આ કુળાહાર ગ્રહણ કરીને આપણા પર અનુગ્રહ કરે તો આપણે કાંઈક લાગ્યશાળી થઈએ ’ આમ વિચારે છે તેવામા તેના લાગ્યયોગથી ત્યાં માસોપવાસી ધર્મઠંડ

‘ ૧૫૦) દાનધર્મ—અદ્રયશા રાજા ને ધર્મદત્તની કથા

નામના મુનિમહારાજા અકસ્માત આવી ચડ્યા એટલે તે બન્નેએ બહુજ પ્રસન્ન થિત્ત તેમને તૈયાગ કરેલ અથિત્ત કળો વહોગવ્યા મુનિએ પણ તેનું કુળાદિક પૂછી તે અહણ કર્યા મુનિના ગયા પછી તે બન્નેએ કુળાહાર કર્યો અને ઘરે આવી પગલું બહુ વખત સુધી મુનિજાનની અનુમોદના કર્યા કરી

અનુક્રમે ત્યાંથી અમાધિવડે મરણ પામીને તે બન્ને પ્રતિજ્ઞાન-પુરમા પદ્મ નામના રાજાની પદ્માવતી નામની રાણીની કુક્ષિમા પુત્રીપણે ઉત્પન્ન થઇ તેના જન્મ વખતે રાજાએ સારો મહોત્સવ કર્યો અને તે બંનેના કમળાવતી અને લીલાવતી નામ પાડ્યા વય વધતા તે બન્નેએ અનેક પ્રકારની કળાઓનો સારી રીતે અભ્યાસ કર્યો અનુક્રમે યૌવનવય પામતા અનેક મનુષ્યના મનને હરનારી થઇ તે બન્નેનું ભાગ્ય અને રૂપાદિક અદ્ભુત જોઈને તેમજ બીજા અનેક શ્રેણીનો સમય નિહાળીને તેના પિતા રાજાએ સ્વયંવર રચ્યો તેમા અનેક રાજકુમારો આવ્યા પરિણામે તે બન્ને પદ્મપુરના રાજા સિંહ નરેશ્વરને વરી બીજા રાજાઓ પોતા પોતાને સ્થાને ગયા પદ્મગણએ સારી રીતે લગ્નોત્સવ કર્યો પછી તે બન્નેને લઈને મિહુ ગણ પોતાના નગરમા આવ્યો

અન્યદા તે બંને ગોળમા બેઠી છે તેવામા એક કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયેવા મુનિરાજને તેમણે જોયા તે ઉપરથી ઉહાપોહ કરતા તે બન્નેને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું તેમણે પોતાનો પૂર્વજવ દીઠા તે ઉપરથી તેમને નિશ્ચય થયો કે—‘ અમે જે મુનિરાજને કળનું દાન આપ્યું હતું તેજ આ મુનીશ્વર છે અને અમારા ભાગ્યયોગથી અહીં પધાર્યા છે, તેમજ અમારી દૃષ્ટિએ

પડ્યા છે ' પછી તે બન્ને ગયાડહ થઈને પરિવાર મહિત તે મુનિને વદન કરવા માટે વનમાં ગઈ અને તે મુનિરાજને વદના કરી મુનિરાજે ધૂત, ઇશ્વરમ, દુધ, મોદક અને બીજા અચિત્ત કરેલા કૃષ્ણો વિગેરેના દાનનો મહિમા યાવત્ તીર્થ કરનામ કર્મ ઉપાર્જન કરવા મુખીનો કહ્યો ત્યારબાદ તે બન્નેએ ઢેવળી ભગવતને પૂછ્યું કે- ' હે સ્વામી ! પૂર્વભવે અમે બ્રાહ્મણને ત્યા જન્મ્યા છતાં ભિક્ષુની બીઓ કયા કર્મના ઉદયથી થઈ? એવું કહ્યું પૂર્વે અમે શું કર્યું હતું ? ' એટલે ઢેવળો બોલ્યા કે —

“પૂર્વે વિશાળા નામે એક શ્રેષ્ઠ નગરી હતી તેમાં દત્ત નામનો શ્રેષ્ઠી બીજો ધનક હોય તેવો દ્રવ્યવાન રહેતો હતો. તેને પ્રશસ્ત ગુણવાળી લક્ષ્મીવતી નામની પ્રિયા હતી તેની કુશ્વિથી હેમ-માળા ને રત્નમાળા નામની બે પુત્રીઓ થઈ વિવાહને અવસરે તે બન્ને કેટલીક મળીઓના પત્નિવાચી પગ્ગરીને કામદેવ નામના યક્ષનું પૂજન કરવા માટે વનમાં ગઈ તે યક્ષના ભુવનમાં એક મુનિ કાયોત્સર્ગમાં સ્થિત થયેલા હતા તેને જોઈને સખીઓ બોલી કે- ' હે સખી ! જો આ માક્ષાત્ મુર્તિમાન પુણ્ય એવા અદ્ભુત મુનિરાજ અહીં કાયોત્સર્ગ ધ્યાને રહેવા છે ' તેમને જોઈને તે બન્ને પોતે સારા શુભારાદિવડે યુક્ત હોવાથી તેના મહર્માં આવીને બોલી કે- અહો ! આની મહિનતા કેવી છે? મુર્તિમાન ભિક્ષુ હોય એવા દેખાય છે ' આ પ્રમાણે પરસ્પર વાર્તાલાપ કરી યક્ષને પૂછીને તે બન્ને ઘરે આવી ત્યાંથી મગ્ધ પામીને કાર્ધક દાનાદિ ધર્મના ઝળથી તે બન્ને વિપ્રની પુત્રીઓ થઈ તે ભવમાં મુનિરાજની નિદાના પ્રભાવથી તમે બન્ને ભિક્ષુની પત્નીઓ થઈ અને આ ભવમાં મુનિદાનના પ્રભાવથી રાજપત્નીઓ થઈ ”

(૧૫૨) દાનધર્મ—ચદ્રચશા રાજા ને ધર્મદંતની કથા

આ પ્રમાણે પોતાનો પૂર્વભવ તેમજ ધર્મદેશના સાબળીને ધર્મ અગીકાર કરી તે બંને પોતાને સ્થાનકે આવી અને નાનની સાથે પ્રીતિપરાયણપણે સુખભોગ ભોગવવા લાગી

તે બંનેએ બે જિનપ્રાસાદ ઉત્તમ જિનજિબોથી વિબૂધિત કર્યા અને તે પ્રભુની સમિપે સુવર્ણમય આમ્ર અને કેળના વૃક્ષો બનાયા તે વૃક્ષો જોઇને બંને વિચારે છે કે—‘ આ બંને વૃક્ષના ફળના દાનવડે અમે આવી અદ્ભુત રાજ્યશ્રદ્ધિ પામ્યા છીએ ’ આમ વિચારતી તે હર્ષ પામે છે અતે તે બંને તેજ જિનપ્રાસાદમા જઇ અનશન ચહુણુ ઠરી જિનભક્તિની પ્રાપ્તિ થવાનું નિયાણું ઠરી મરણ પામી અને સોળ વિદ્યાદેવીઓ પૈકી આઠમી ને નવમી ગૌરી ને ગાધારી નામની દેવીઓ થઇ દાનપુણ્યના પ્રભાવથી જિનશાસનની માનિધ્ય ઠરનારી, વાચિછત આપનારી અને મહા વીરવાણી થઇ પર્વતોમા જેમ મેરૂ અને દેવોમા જેમ ઇંદ્ર તેમ સર્વ ધર્મોમા દાનધર્મ ઉત્તમ છે ”

આ પ્રમાણે ધર્મોપદેશ સાબળીને વીરધવળ રાજા સ્વસ્થાને ગયો, પછી નવા નાન્ય ઉપર પોતાના પુત્રનું આપન કરીને પોતે ચીરકાળ પર્યંત પોતાના પિતાના રાજ્યનું ચન્નિપાલન કર્યું

ચદ્રધવળ રાજર્ષિ ઘણા વર્ષો પર્યંત કેવળીપર્યાય પાળી પૃથ્વીપર વિચરીને પ્રાતે ધર્મદંત સહિત મોક્ષસુખનું ભાજન થયા

“ ભો ભગ્યજીવો ! ધર્મરૂપી કલ્પવૃક્ષની આ દાનધર્મરૂપ એક શાખા કટી છે સુપાત્ર દાનના યોગથી અનેક જીવો મોક્ષે ગયા છે, જાય છે અને જશે શ્રી નૃપજીદેવ જિનેશ્વરને પૂર્વે

ધન સાર્થવાહના ભવમા મુનિદાન આપ્યું હતું તેથી, શ્રેયાસે) તેજ ભવમા સ્વપલદેવને આપેલા દાનથી, ખીજા મૂળદેવ વિગેરે તેમજ ચક્રવર્તી વિગેરે, શુભશુભવાળા કૃતપુણ્ય (કયવન્ના શેઠ), ધનો અને પુણ્યવાન શાળિલદ્ર-આ સર્વે ઉત્તમ પાત્રદાન આપવા-વડે જગતમા અતિ ઉત્તમ થયા છે મોક્ષપ્રાપ્તિ માટે જીવે પોતાનું ધન સુપાત્રમા આપવું તથા અગ્નિહૃતના બિળ, તેમના પ્રાસાદ, પુસ્તક (જ્ઞાન), આગ પ્રકારનો સદા-આ સાત ક્ષેત્રમા વાપરવું દીનજનોનો ઉદ્ધાર કરવો, પુણ્યની શાળારૂપ સાધારણ ખાતામા આપવું તથા પ્રાણીઓને અનુકંપાવડે અભયદાન આપવું-ઈત્યાદિ કાર્યમા ગૃહસ્થોએ યથાશક્તિ દ્રવ્યનો વ્યય કરવો દાન-ધર્મથી વિશાળ લક્ષ્મી, શ્રેષ્ઠ ને અતુલ સુખ, નિર્ભય કીર્તિ, ઉચ્ચ પ્રકારનું ઔદાર્ય, ધૈર્ય, દીર્ઘ આયુ, નિરોગી અને રૂપતાવણ્યયુક્ત શરીર, ઔલાભ્ય, ઉચ્ચ વીર્ય, ત્રિભુવનપ્રભુતા (તીર્થંકરત્વ), ઇદ્રપણું, ચક્રવર્તીપણું, વિજ્ઞાન, ઉચ્ચ જાતિ, શ્રેષ્ઠ કુળ અને ધર્મકાર્યની સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે સુપાત્રમા આપેલું દાન પુણ્યબળધનું કારણ થાય છે, ખીજાઓને આપેલું દાન ઉચ્ચ પ્રકારની ક્ષયા સૂચરે છે, મેવકને આપેલું દાન ભક્તિ કરાવે છે, નરપતિને આપેલું દાન (ધરેલું દ્રવ્ય) સન્માન અપાવે છે, મિત્રને આપેલું પ્રીતિ ઉત્પન્ન કરે છે, રિપુને આપેલું વૈરને દૂર કરાવે છે, ભાટ-આરણ્યાદિને આપેલું યજ્ઞવાદ કરાવે છે, ડોહપણુ સ્થાને આપેલું દાન-વાપરેલું દ્રવ્ય નિષ્ફળ તો થતુંજ નથી ગૃહસ્થો મર્વથા પ્રકારે ગીવ પાળી શકતા નથી, તીવ્ર તપ તપી શકતા નથી, નિરતર આર્તધ્યાનમા નિમગ્ન રહેતા હોવાથી તેનામા શુભ ભાવની તો ઠલ્પનાજ ક્યાથી હોય? તેથી એ જાહુ નિપુણતાથી

(૧૫૪) દાનધર્મ—ચદ્રયશા રાજા ને ધર્મદત્તની કથા

વિચાર કરીને નિર્ણય કર્યો છે કે ‘ગૃહસ્થોને આ સમારસમુદ્ર તરવા માટે દાનધર્મ શિવાય બીજુ કોઈ પણ દૃઢ આલબન નથી’ મહાનદપદને આપનાર, સુબલક્ષ્મીને વિસ્તાગનાર અને અનેક લબ્ધિ જીવોએ મેવેવ એવી દાનધર્મ રૂપ શાખા હે લબ્ધિ જીવો ! તમને કયાણુને માટે આજો

હંનિ શ્રી વીજ્ઞાનમાત્માની દેશનામા ધર્મકલ્પદ્રુમની
ચાર શાખાઓ પૈકી દાનશાખા ઉપર ધર્મદત્ત
ની કથા સહિત ચદ્રયશા રાજાની વથા
અને ત્રીજો પત્રવ સમાપ્ત

અથ ચતુર્થ પદ્ધતિ

૧૧૭

હા અપાયુ છે, ગિરીશ (શીવ) વિપયલુપ્ધ છે, શ્રીપતિ (કૃષ્ણ) ગર્ભવાસી છે, ચદ્ર ક્ષીણ થનારો છે, સૂર્ય પ્રતાપી છતાં પરિભ્રમણશીલ છે, શેષનાગ અભિમાની છે, કામદેવ કાયાવિનાનો

છે, અનિલ (પવન) ચપળ છે, વિશ્વકર્મા દરિદ્રી છે, શકાદિ અનેક પ્રકારના દુઃખવાળા છે, તેથી સર્વ દુઃખ વિનિર્મુક્ત, મુક્ત અને અનંતા સુખના નિધાન એવા શ્રી જિનેન્દ્રો તમને પવિત્ર કરે ” મણિઓમા ચિતામણિ જેવો, હસ્તિઓમા ઐરાવણ હસ્તિ જેવો, ગ્રહોમા ચદ્રમા જેવો, નદીઓમા મુગ્ધા (ગંગા) જેવો, પવનોમા મેઝ જેવો, વૃક્ષોમા કટપટ્ક જેવો, દેવોમા ઇન્દ્ર જેવો, મનુષ્યોમા ચક્રવર્તી જેવો જૈન ધર્મ ઉત્તમ-પણામા સર્વ ધર્મ કરતા ઉત્તમ છે ”

નદિવર્ધન રાત્ર હર્ષ પામીને વીર પગ્માત્માને કહે છે કે-“ હે પ્રભુ ! આપના પ્રામાદથી દાનધર્મનું ફળ તો મેલજયુ, હવે ગીતધર્મનું મહાત્મ્ય સાલણવાને ઉત્સુક છું, માટે ત કહેવા કૃપા કરો તમારે દેશનારૂપી અમૃત પીને શુ બુદ્ધિમાનો તૃપ્ત થાય છે ? નથી થતા ” આ પ્રમાણેની નદિવર્ધનની પ્રાર્થનાથી

શ્રી વીરજિનેશ્વરે શીવધર્મ સંબધી વ્યાખ્યાનનો આરંભ કર્યો શીવ ડોઈ ન હરી શકે એવું ભૂપણ છે, શીવ મોક્ષ-લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિનું મૂળ છે, શીવધર્મથી રક્ષણ કરાયેલો મનુષ્ય ડોડથી પગભવ પામતો નથી, કેમકે મહાદેવના પ્રવેશ કરેલા મનુષ્યને મોટો દાવાનળ પણ શુ કરી શકે ?

ઔષધિઓમા અમૃત, વૃક્ષોમા કલ્પવૃક્ષ, મણિઓમા શિતામણિ, ધેનુ (ગાય)મા કામધેનુ, તપમા ધ્યાનતપ, સુકૃતોમા દયા-તેમ સર્વ મતોમા પ્રજ્ઞાનતત્ત્વ સ્વામીત્વ ધરાવે છે શીવ કીર્તિરૂપી ઉજ્જવળ જગ ઉપર કળશ તુલ્ય છે, લક્ષ્મીને કામણુ તુલ્ય છે, શીવ ભાવરૂપી સમુદ્રની વૃદ્ધિ માટે ચંદ્ર સમાન છે, શુણ્ઘોના નિધિ તુલ્ય છે મસાંરૂપી વનમા કદળીના વૃક્ષ તુલ્ય છે, પુણ્યની ખાણ મમાન છે, સત્ત્વરૂપી લતાની વૃદ્ધિ માટે વમતઃકુતુ મમાન છે અને પ્રાતે મોક્ષને આપનાર છે અનેક તીર્થો કંવા જાઓ, એક પગે ઉભા રહીને તપ તપો, સમુદ્રમા ઝપાપાત કરો કે પર્વતના શૃંગ ઉપરથી પડો (લેશ્વરજીવ ખાઓ) પરંતુ શિક્ષાતળ પર વાવેલ ખીજથી જેમ ધાન્યો પત્તિ થતી નથી તેમ શીવ રહિત મનુષ્યની સિદ્ધિ કદી પણ થતી નથી સુક્તાખેડોથી, માણિક્યોથી, ઉત્તમ વસ્ત્રોથી કે સારા પરિવારથી મનુષ્ય શોભતો નથી, માત્ર શીવવડેજ તે શોભે છે શીવવિના તેની શોભા નથી

ધર્મકલ્પદ્રુમની દાન શાખાનું વર્ણન ઉપર કની આવ્યા, હવે તેજ પુણ્યવૃક્ષની ખીજ શીવ નામની શાખા છે તેનું વર્ણન કરવામા આવે છે. દેવતાઓ પણ જીવવાળા મનુષ્યોનું

માનિધ્ય નિન્તર કરે છે અને રત્નપાળની કાતાની જેમ
શીવવડે વિધ્નમાત્ર નાશ પામે છે ”

આ પ્રમાણેની પ્રભુની વાણી સાલજીને નદિવર્ધન રાજા
પૂછે છેકે—“ હે પ્રભુ ! તે રત્નપાળની કાતા કેણુ હતી ? તેનું
અવિસ્તર વૃત્તાત હું માલજવા ઈચ્છુ છું, તેથી આપ કૃપા કરી-
ને તે કહો. ” એટલે પ્રભુ યોજનગામિની વાણીવડે કહેવા લાગ્યા
કે—“હે ભૂપતિ ! હું તેનું અગ્નિ મર્વ જીવને હિતકારી એવું
અવિસ્તર કહું છું તે સાલજો. —

સર્વ દ્વીપોના મધ્યમા જળુ નામનો યાજના આ
કારવાળો દ્વીપ છે જેની રૂપે લવણમુદ્ર આવેલો છે તે
જળુદ્વીપના મધ્યમા મેરૂ નામનો પર્વત છે તેની નજદીકમા
જળુ નામનું શાશ્વત વૃક્ષ છે કે જેના નામથી આ જળુદ્વીપ
કહેવાયેલ છે મેરૂની દક્ષિણ બાજુએ લવણમુદ્રની પાસે
ભગ્ત નામનું ક્ષેત્ર છે કે જે પુણ્યકાર્યો વડે પવિત્ર થયેલું
છે તે ભગ્ત ક્ષેત્રમા પૃથ્વીરૂપી ભામિનીના લવાટમા તિલક
જેવું પૂર્વ દેશમા વિખ્યાત પાટલીપુત્ર નામનું નગર છે
તે નગર ચારે બાજુમા આવેલી શ્રેષ્ઠ વાવડીઓ, કુવાઓ, આ-
રામો અને સરોવરો વિગેરેથી શોભી રહેલું છે, તેમજ નર-
રત્નોવડે પણ અલકૃત છે તે નગરમા ગવાક્ષ, મંડપ, સ્તંભ,
દ્વાર અને તોરણ વિગેરેથી સુશોભિત અને પર્વતના શિખર
જેવા ઉચ્ચ અનેક આવાસો શોભી રહ્યા છે તે નગરી લગ્ના-
ઈમા બાર યોજન અને મહોળાઈમા નવ યોજન છે જ્યાં કીલ્લા-
ખંડે શોભતી છે અને તેની નજીકમા ગંગાતટી આવેલી છે જે

નગરમાં યોગ્ય સ્થાને જિનેશ્વરના ચૈત્યો છે, સાધર્મિકો છે, સાધુજનનો ગમાગમ છે, પ્રાચે લોકો પણ ધર્મશીલ છે, ભદ્રક છે અને પાપભીરૂ છે આખા નગરમાં જોતા દેહમાં ભારતી દેવીનો અને ગેહમાં લક્ષ્મીદેવીનો—એમ બે સ્ત્રીઓનોજ નિવાસ દેખાય છે તે નગરમાં વિનયપાળ નામનો રાજા રાજ્ય કરે છે તે ન્યાયાદિ ગુણોવડે સુકત છે, પાવન છે અને પાપકર્મથી વિરકત છે જ્યા નીતિધુરધર રાજા હોય છે ત્યા પ્રાચે માત ઇતિઓ હોતી નથી, પૃથ્વી યોગ્ય કાળે ફળ આપનારી હોય છે, સુખી એવા અનેક કુટુંબીઓ હોય છે અને પ્રભને વિયોગ કે રોગનો અનુભવ થતો નથી તે ગજને અનગસેના નામની પટ્ટરાણી છે તે લજ્જા અને વિનયવાળી છે સાતશે રાણીમાં સુખ્ય છે અને ધર્મકળામાં પૂર્ણ દક્ષ છે ‘ અશ્વિનુ ભૂપલુ તેની ગતિનો વેગ છે, શ્રીનું ભૂપલુ લજ્જા છે, તપસ્વીનું ભૂપલુ કૃશતા છે, વૈદ્યનું ભૂપલુ સતોષ છે, મુનિનું ભૂપલુ ક્ષમા છે અને શસ્ત્રો પછવી સુભટોનું ભૂપલુ પરાક્રમ છે સ્વાધ્યાય, અધ્યયન, જિનેદ્ર પૂજા, ઉત્તમ પતિની સુશ્રુષા, સુપાત્રમાં ઠાન, અનુપમ તપ, સાધર્મિકમાં બાધુભાવ, અવેગનો અધિગમ, ઉપશમ સુકત મન, પ્રાણીવગ ઉપર કૃપા અને ઉત્તમ ધર્મકાર્યમાં તત્પરતા—આ બધા ગુણો સતિ સ્ત્રીઓમાંજ હોય છે

અનગસેના ગણી રાજાની સાથે વિપુળ લોગ લોગવતા દિવસો વ્યતિક્રમાવવા લાગી તેમજ અનેક પ્રકારના સુકૃતો કરવા લાગી અન્યદા દેહબાધા રહિત સુખે મુતેલી રાણીએ રાત્રીએ સ્વપ્નમાં ઉત્તુગ પર્વતના શગસરખો રત્નનો ઢગલો સુખમાં પ્રવેશ કરતો જોયો તરતજ તે જાગી પ્રભાતે તેણે પતિપાસે

તે હકીકત નિવેદન કરી અને કહ્યું કે-‘હે સ્વામી ! આ સ્વપ્નનું
 ફળ મને શુ પ્રાપ્ત થયે તે કહેવા કૃપા કરો ’ રાજાએ મતિ-
 કુશળતાથી તે મળધી વિચાર કરીને ગણીને કહ્યું કે-“ આ
 સ્વપ્નના પ્રભાવથી તમને એક પુત્રની પ્રાપ્તિ થયે તે પુત્ર સર્વ-
 શુભસપન, રત્નરાગી સમાન તેજવાળો અને પ્રળય પ્રતાપવાળો
 થયે ” આ પ્રમાણે સ્વપ્નનું ફળ આલળીને રાણી હર્ષિત થઈ
 સતી પોતાના સ્થાને ગઈ અને પૃથ્વી નિધાનને ધાવણ કરે તેમ
 તેણીએ ગર્ભ ધાવણ કર્યો ગર્ભ વૃદ્ધિ પામતા રાણીને અનેક
 પ્રકારના શુભ દોહડો ઉત્પન્ન થયા અને તે રાજાએ પૂર્ણ કર્યા,
 જેથી ગણીનું ચિત્ત ધણુ પ્રમન થયું ગર્ભના પ્રભાવથી ગણીને
 અન્યહા એવી ઈચ્છા થઈ કે-‘ હું ગભરૂદ થઈને બધી પૃથ્વી
 ને સાધું ’ આ દોહડની રાજાને બળગ પડતા તે પૂગવો મુશ્કેલ
 જાણી તેણે સચિવોને બોલાવીને કહ્યું કે-‘રાણીનો આવો દોહડ’ ગી
 રીતે પુન્વો ? ’ મંત્રીઓએ વિચાર કરીને વીશ ચેતનનમા જુદા
 જુદા બધા દેશે બતાવ્યા અને તે દેશમા રાણીને હાથી ઉપર
 ઉપર બેસાડીને ફેરવી, જેથી તેનો દોહડ પૂર્ણ થયો ગર્ભગ્ધિતિ
 પૂર્ણ થયે પૂર્વદિશા સૂર્યને પ્રમને તેમ ગણીએ રકુરાયમાન
 કાતિવાળો અને ઉત્તમ લશણવાળો પુત્ર પ્રમન્યો તે બળર મગતા
 ગળા પ્રપુદ્ધિત મનવાળો થયો ‘સુપુત્ર માતાપિતાને પરમ આન-
 નનું કારણ હોય ॥’

પુત્ર થયા પછી તેને વિવિધ પ્રકારના વસ્ત્રોવડે, બહુ પ્રકા-
 રના રત્નોવડે, સારી રીતે બોલાવવાવડે, કીડા કરાવવાવડે, નામ
 સ્થાપન, કેશવપન તેમજ આલિંગન અને વાહનાદિવડે, વિદ્યા
 ભણાવવાવડે, અનેક કાર્યમા કુશળ કરવાવડે અને શુભના આરો-

પણુવડે જે પિતા પુત્રને પોતાથી અધિક કરે છે તે કેમ શ્લાઘા કરવા લાયક ન હોય ?

વિનયપાળ રાજાએ અનેક પ્રકારના દાન માન આપવાવડે પુત્રનો જન્મોત્તમ કર્યો અને પોતાના હેશમાથી કેટલાક કરોડ મૂકી દીધા. પછી લોજન અને અલકાર તથા વસ્ત્રાદિવડે પોતાના ગોત્રીઓને સતુષ્ટ કરીને તેની પામે રાજાએ હાથ ભેડી આ પ્રમાણે કહ્યું કે— ‘આ પુત્ર ગર્ભમા આવ્યો ત્યારે તેની માતાએ રત્નનો પુજ સ્વપ્નમા જોયો હતો તેથી આ પુત્રનું નામ રત્નપાળ થાઓ.’ ગોત્રીઓએ હર્ષપૂર્વક તે વાત સ્વીકારી ત્યારણાં તે પુત્ર પાંચ ધાવથી લાવનપાલન કરાતો શુકલ પશુના ચદ્રમાની જેમ દિવસે દિવસે માતાપિતાના મનોરથો માથે વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો તેની જન્મપત્રિકામા બુધ ઉચ્ચ હોવાથી રાજયોગ સ્ફુટ જણાતો હતો. ગુરુને શુક વેદ્રમા રહેવા હતા અને મગળ દશમે હતો. બુધ, શુક ને બૃહસ્પતિ એ ત્રણમાથી એક પણ બહુ જો કે દ્રમ્યાને રહેલો હોય તો તે જરૂર મહીલોકતા (રાજા) થાય છે સૌમ્ય બહો ઉચ્ચસ્થાને હોય અને કૂર બહો નીચસ્થાને રહેવા હોય, તેમજ પોતપોતાના સ્થાનમા રહેલા શુભ બહોની દૃષ્ટિવાળા હોય તો તે પુરૂષ સર્વ કાર્યનો ઝનારો થાય છે જ્યોતિષીના મુખેથી પુત્રનું આ પ્રમાણેનું અહંબળ જાણીને રાજાએ બહુ હર્ષિત થઈ તે વિષયમા વિશેષ પ્રવીણ એવા ચિદુર નામના વિપ્રને બોલાવ્યો.

અદાગ નિમિત્તનો જાણુ તે પડિત હાથમા પુસ્તક લઈને રાજાની પાને આવ્યો અને તેણે રાજાને ‘શીલધર્મ’ એવી આશીર્વા આપી રાજાએ આસન આપવા વિગેરેથી તેનું સન્માન કરી

તેની પામે ક્ષણ મૂકી પ્રણામપૂર્વક પુત્રના લક્ષણો મળધી પૃચ્છા કરી આવેલા વિપ્રે કહ્યું કે—“ હે મહાગજ ! મામુરિક શાસ્ત્રમાં શરીર સળધી જે જે લક્ષણો કહ્યા છે, તે આપને કહું છું આપ સાક્ષણો—માત રાતા, છ ઉન્નત, પાચ સૂક્ષ્મ, પાચ દીર્ઘ, ત્રણ વિપુળ, ત્રણ લઘુ ને ત્રણ ગલીર—એમ કુલ ૩૦ લક્ષણો કહ્યા છે તે આ પ્રમાણે—નખ, ચગ્ણ હાથ, જીભ, હોઠ, તાડી ને નેત્રના અતભાગ—એ સાત વાના જેના નકત હોય તે માત અગવાળી ગજલક્ષ્મીને પ્રાપ્ત કરે છે કાખ, વક્ષસ્થળ, કૃકટિકા (ગળાને હડીયો), નાસિકા, નખ અને મુખ એ છ, વાના જેના ઉન્નત હોય તે ઉન્નત દશાને પામે છે દાંત, ત્વચા, કેશ, આગળીના પર્વ ને નખ—એ પાચ જેના સૂક્ષ્મ હોય તે મનુષ્ય પ્રાયે પુષ્કળ લક્ષ્મીનો આમી ધાય છે નેત્ર, કુચનુ અતર, નામિકા, હનુ (દાદી) ને જીભ આ પાચ જેના દીર્ઘ હોય તે દીર્ઘાયુ, દ્રવ્યવાન અને પગકમી થાય છે ભાળ, હૃદય અને વદન—એ ત્રણ વાના જેના વિસ્તિર્ણુ હોય તે ભૂમીશ્વર થાય છે, શીવા (ડાક), જઘા અને પુત્રપતિ હ એ ત્રણ લઘુ હોય તે ગજ થાય છે. સરવ, નાભી ને સ્વગ—એ ત્રણ જેના ગલીર હોય તે માત સમુદ્ર પર્યંતની ભૂમિ પોતાને આધીન કરે છે આ પ્રમાણે બત્રીસ લક્ષણોનું સ્વરૂપ જાણવું

વળી જેનું મસ્તક છત્રાકાર હોય, હૃદય જેનું વિસ્તિર્ણુ હોય અને કટી જેની વિશાળ હોય તે સુખ, ધન અને પુત્રવાન થાય છે મયૂર, ગજ, હમ, અશ્વ, છત્ર, તોરણ ને આમર સદૃશ રેખાઓ જેના હસ્તમા હોય તે અનેક પ્રકારના સુખલોગ મેળવે છે પ્રામાદ, પર્વત, સ્તૂપ, કમળ, અકુશ, રથ, દ્વજ,

(૧૬૨)   રત્નપાળ રાજાની કથા.

અને કુલ સમાન રેખા જેના હાથ કે પગના તળીયાપર હોય તે અનેક પ્રકારનું શુભ સૂચવે છે. પુરૂષને જમણે પાસે તિવ કે મડળ હોય તો તે શુભ ગણાય છે, સ્ત્રીને ડાબે પાસે હોય તો તે શુભ ગણાય છે.

આ પ્રમાણે આધુનિક શાસ્ત્રના બનાવેના શુભ લક્ષણો પોતાના પુત્રના શરીરપર જોઈને રાજા બહુજ ખુશી થયા અને આવેલ વિપ્રને વાંછિત દાન આપવાપૂર્વક ગળુ કરીને વિદાય કયો.

પુત્ર સાત વર્ષનો થયો એટલે રાજાએ તેને લેખશાળામાં અભ્યાસ કરવા મૂક્યો. ઠેમકે મનુષ્ય કળા અને વિદ્યા વિગેરે શુણ્ણોવડે અત્યંત હોય તોજ શોભે છે. જો કદી વિરૂપ હોય અને વસ્ત્રાલંકારવડે પરિહીણ હોય તોપણ જો મદિદ્યાવાન હોય તો રાજસભામાં તેમજ વિદ્વાનોની સભામાં શોભે છે—માન પામે છે.

‘ પૂરો ભરાયેનો ઘડો ગળદ ઠ-તો નથી, અધુરો ઘડોજ શળદ કરે છે (છલકાય છે), તેમ ખરા વિદ્વાન હોય છે તે ગર્વ ઠગતા નથી, વિદ્યાવિહીન હોય તેજ બહુભોવા હોય છે ’ શાસ્ત્રાધ્યયન બુદ્ધિને આધિન હોય છે, તેથી બુદ્ધિશાળી રાજપુત્રે થોડા વખતમાં ઘણો વિદ્યાભ્યાસ કર્યો તેમજ છત્રીશ પ્રકારના શસ્ત્રના અભ્યાસમાં પણ નિપુણ થયો. અતુકમે તે રૂપસૌભાગ્ય-સંપન્ન થવાથી તેમજ પુરૂષની બહોતેર કળાસચુકત થવાથી રાજાએ તેને યુવગજપદે સ્થાપિત કર્યો. રત્નપાળ મિત્રોએ પરવર્યો સંતો અનેક પ્રકારની કીડા કરવા લાગ્યો અને શસ્ત્ર તેમજ શાસ્ત્રના વિનોદમાં દિવસો બ્યતિક્રમાવવા લાગ્યો.

કન્યકુળ દેશમા હસપુર નામના નગરમા વીરસેન નામનો રાજા ખરેખરો વીર અને મહામેનાવાળો છે તેને ગીળવતી ને ચૌલાન્યવતી વીરમતી નામની રાણી છે તેમને નદ્ગુણોવડે મહિલ શૃંગારમુઢરી નામે પુત્રી છે તેનું મુખ ચંદ્રની વિક-
ળના કરે તેવું, લોચન કમળનો પરિહાસ કરે તેવા, વર્ણ સુવ-
ર્ણને પણ આખું કરે તેવો, કેશનો સમૂહ ભમળના સમૂહ જેવો,
રતન હસ્તિના કુલમ્બળ જેવા, નિતબો શુર અને વાણી મધુ-
તેમજ મૃદુતા સીન્ધવતિને ચોલાવે તેવી હતી તેને મારી રીતે
અભ્યાસ કમવવાથી તે ચોસઠ કળાનું પાત્ર તેમજ બીજી સઙ્-
સ્વતી જેવી થઈ અનુક્રમે તે ચૌવનાવસ્થા પામી-એટલે મારા
રૂપવાળી, શીંગસયુક્ત, લાવણ્યરમથી ભરેલી નદી જેવી અને
સીસબધી ૩૦ ગુણવાળી થઈ તે જત્રીશ ગુણો આ પ્રમાણે-
સુરૂપા, સુભર્ગા, ચાતા, સુવેષા, સુનેત્રા, સુગંધી શ્વાસવાળી,
દક્ષા, વિશિષ્ટા, સુખાશ્રયા, ન અતિમાના, ન અતિનમ્રા, મધુર-
ભાષિણી, સવચ્છા, ગમિકા, ગીતનૃત્યજ્ઞા, વાત્રકોવિદા, સુસ્વગ્ન,
અલોભી, ખીનસ્તની, વૃત્તાનના, પ્રેમવતી, સ્કીતિમતી, પતિભક્ત્રા,
વિનીતા, સત્યવાચા ખોલનારી, સુમતા, ઉદાગ, સમતોષા, ધાર્મિકી,
દોષનું આચ્છાદન કરનાની અને ક્ષાતિયુક્તા-આવા ૩૨ લક્ષણ-
યુક્ત સી અગીકાર કરવા યોગ્ય મમજવી. (આમા કેટલાક
ચન્દો સમજાય તેવા હોવાથી સસ્કૃતજ ગણ્યા છે)

હવે ન સ્વીકારવા યોગ્ય ૧૬ ગુણ (દોષવાળી) સી અહુલ
કરવા યો ય નથી તે બતાવે છે-શુષ્કાળી, કૂંપગડા, પ્રવિરલ-
દશના (છુટા છુટા દાતવાળી), તાળુ ચોષ્ટ ને જીલ્ડા જેની
સ્થામ છે તેવી, પિંગળ નેત્રવાળી, વક્ર નાસિકાવાળી, ખર ને

(૧૬૪)   શ્રી-નિધન-રત્નપાણ રાજાની કથા

કર્કશ નખોવાળી, વામણી અથવા ઘણી લાળી, રથામાગી, નીચી ભૂકુટીવાળી, વિષમ કુચયુગળવાળી, રોમચુકત જઘાવાળી અને ધનપુત્રવિનાની એવી સ્ત્રી વર્ણવી

પીન ઉડવાળી, પીન ગડસથળવાળી, નાના ને સરખા દાતવાળી, કમળ જેવા નેત્રવાળી, બિજફળ સમાન હોઠવાળી, લાંબી નાસિકાવાળી, હાથિણી જેવી ગતિવાળી, દક્ષિણાવર્ત્યુક્ત નાભીવાળી, સ્તિન્ન અગવાળી, વૃત્ત મુખવાળી, પૃથુલ ને મૃદુ જઘનવાળા, સારા સ્વરવાળી, મનોહર કેશવાળી, સૌભાગ્યશાળી ને પુત્રવતી-આવી સ્ત્રી સ્વીકાર કરવા યોગ્ય છે અને તેવી સ્ત્રીનો પતિ પ્રાચે રાજા થાય છે

અહીં મર્વકળાસ પન્ન શગરસુદરીને યૌવનાવસ્થા પામેલી જોડને તેના પિતા રાજા વીરનેન વિચારે છે કે-“ આ પુત્રીને કેના કુળમા, કયા સ્થળમા ને કેને આપશુ ? ” પુત્રી જન્મતા શોક ઉપજાવે છે, મોટી થાય છે ત્યારે કેને આપશુ ? તે ચિંતા થાય છે, અને આપ્યા પછી તે મુખી થશે કે કેમ ? તેની ચિંતા રહે છે-અર્થાત્ પુત્રીના પિતાને તે નિન્તર હુ ખદાયકજ જીવળી કદુ છે કે-“ મૃખ, નિધન, દૂર રહેનાર, શરવીર અને મોક્ષના અભિલાષી તેમજ ત્રણગણાશ્રી વધારે ઉમરવાળા વરને કન્યા ન આપવી કુળ ને જાતિથી હીન, માતાપિતાનો વિયોગી, સ્ત્રીચુક્ર અને પુત્રોવાળા પુરૂષને કન્યા ન આપવી અત્યંત ધનાઢ્ય, અતિ શાત, અતિ દ્વેષી, સરોગી અને વિકળાગ પુત્રને કયા ન આપવી દુશ્મીન, ચોર, જુગારી, મદિરાપાની, વિદેશી ને સ્વગોત્રીને કન્યા ન આપવી ખાધવાળા, અધ, મૃખ, નિરતર

ચેદા કરીને (રાજનુ રાજ) ખાનારો, ઘણાનો વૈરી અને અપવાદનુ ભાજન-એવાને કન્યા ન આપવી. કુળ, શીળ, મનાથતા, વિત્ત, વિદ્યા, શરીર ને વય-ઈત્યાદિ બોધને કન્યા આપવી-પછી તો તેને ભાગ્યાધીન સમજવી (જેવા ભાગ્ય હોય તેવુ સુખ હુ ખ પામે)

રાજા વિચારે છે કે-“આ પુત્રીના મદ્યુલોને યોગ્ય એવો વગ શી રીતે મળશે? અથવા સ્વયંવરજ કડે કે જેથી એની સ્વેચ્છાએ વગ વરી લેય” આ પ્રમાણે વિચારીને રાજાએ સ્વયંવર-મહત્ત્વ કન્યા યો અને અનેક રાજપુત્રોને આમત્રણ મોકલ્યા. ઘણા રાજપુત્રો આવ્યા પિતાના આદેશથી રત્નપાળ પત્નિ ત્યાં આવ્યો એક દર હજારો મહાન ગજાઓ ત્યાં એકઠા મળ્યા રમણિક હવેલીઓમા ઉતારા આપીને, પ્રિયવચનવડે આદર આપીને, નમ્રતા બતાવીને, શય્યા આમન વિગેરેની મજા-વડ કઠાવીને રાજાએ તે મહેનો સારી રીતે સત્કાર કર્યો રાજા-ઓના સત્કારને નિમિત્તે હીમાલય જેવડા મોટા પકવાનોના ઢગલાઓ કઠાવ્યા તેમજ શાળ વિગેરે ધાન્યના ઢગલા પણ વૈતાલ્યના શિખર જેવા કઠાવ્યા.

અનુક્રમે લગ્નદિવસે શુભારમુહની સુદર વસ્ત્રાભરણથી ભૂષિત થઈને લગ્નમહત્ત્વમા આવી રૂપવડે જેવો રભાને છતી છે, શાસ્ત્રાભ્યાસવડે નગ્નવત્તિને છતી છે, ગુણવડે ગૌરીને છતી છે, લક્ષણવક્ષિત દેહવડે લક્ષ્મી સમાન છે-એવી અનેક ગુણોવડે અલ કૃત સાક્ષાત્ મોહનવેલી જેવી તે કન્યા વગમાળા હાથમા લઈને સ્વયંવરમહત્ત્વમા મધ્યમા આવીને ઉભી રહી પછી ત્યાં જે જે રાજાઓ આવ્યા હતા તેને પ્રતિહારીએ તેના શબ્દાદિકના વર્ણન

સાથે જોળખાવ્યા પગિણાએ પૂર્વભવના પ્રેમાનુબધથી તેણીએ રત્નપાળના કંઠમા વજ્રમાળા આરોપણ કરી તે જોઈને રત્નપાળના પ્રતિસ્પર્ધી તેમજ તેના કરતા વધારે ઋદ્ધિવાળા અનેક રાજાઓ તેનાપર ક્રોધાયમાન થયા અને લડવા માટે તૈયાર થઈ ગયા તેઓનું એક દર ત્રીશ અશ્વોહિણી મૈત્ર્ય એકત્ર મળ્યું ‘દશ હજાર હાથી, તેથી દશગુણા રથ, તેથી દશગુણા અશ્વ અને તેથી દશગુણા પદાતિવડે એક અશ્વોહિણી થાય છે’ અથવા ‘૧૧ હજાર હાથી, ૨૧ હજાર રથ, નવલાખ ચોદા દશલાખ અશ્વ અને ૩૬ લાખ ઉદાર સેવકોવડે એક અશ્વોહિણી કહેવાય છે’

બધા શત્રુરાજાઓ સમુદાયે એકઠા મળીને લાખોની સખ્યામા ચોદાઓ નાથે એકલા રત્નપાળની સામા લડવા તૈયાર થયા રત્નપાળ પણ પરાક્રમી હોવાથી એકલો છતાં તેઓની સામે લડવા તૈયાર થઈ ગયો તે વખતે વીરસેન રાજા મનમા વિચારવા લાગ્યો કે—“અરે ! આ અકાળે લખને અવસરે અનર્થ શુ ઉત્પન્ન થયો ? આ તો લોજનને અવસરે ઉત્પાત મડાણો ! કહ્યું છે કે—“પુખ્તવડે પણ યુદ્ધ ન કરવું તો તીક્ષ્ણ એવા આયુધોવડે તો શેત્રુજ કરાય ? કેમકે યુદ્ધમા વિજયપ્રાપ્તિનો સંદેહ ॥ અને પ્રધાનપુરોનો ક્ષય થાય તે તો નિર્ધાર છે ”

અહીં મહા રૌદ્ર યુદ્ધ પ્રવૃત્ત થવાથી વીરસેન રાજાએ સધી-પાળકેને તેનું નિવારણ કરવા મોકલ્યા પણ તેઓ નિવર્ત્યા નહીં તે વખતે શૃંગારસુદરી વિચારવા લાગી કે—“આવું ઘોર યુદ્ધ મારે અર્થે મડાણું તેથી હું તો કાળરાત્રી જેવી થઈ પડી હું આ રાજકુળમા ઉત્પન્ન થઈને કુળનો નાશ કરનારી

વિપવહી જેવી થઈ, માતાપિતાની બુદ્ધિ આમા ચાલતી નથી અને મારી ભાગ્યવતા પણ ભગ્ન થઈ ગઈ છે મ આમથી હિંસા-
દિક મહા પાપ થાય છે તે બધું મને લાગે છે, કારણકે તેની કાન્ધિક હું છું કર્મના દોષથી ચંદ્રની જેમ અત્યારે મને આ લાછન લાગ્યું છે અહો ! અત્યારે મારી નિર્મળ જાતિ મલિન થઈ છે અને નિષ્કલક એવું મારૂં કુળ કલકિત થયું છે ” આ પ્રમાણે વિચારતી મુનિની જેમ મૌનપણાનો આશ્રય ઠરીને તે સર્વના દેશને માટે શાંતિ થવાનો ઉપાય ચિંતવે છે, તેવામા ત્યાં સુબુદ્ધિ નામનો ગજ્યમત્રી આવ્યો તેને કન્યાએ પૂછ્યું કે—“આ સશ્રામ બધ થાય તેવો કેઈ ઉપાય છે કે જેથી આ બધા ગભરો શાંત થાય ? જે વાત પગઠમથી માધ્ય ન હોય તેમા ખીજે ઉપાય કરવો જોઈએ તાજણ કે તેવીજ કાર્યસિદ્ધિ થાય છે અને હાસીપાત્ર થવું પડતું નથી પૂરેં પણ એઠ મત્રીએ બુદ્ધિના વ્યાપારથી ચોતાના રાજાનું રાજ્ય પાછું વાળ્યું હતું તેની કથા આ પ્રમાણે છે—

ક્ષિતિપ્રતિષ્ઠિત નામના નગરમા પૂરેં નરવાહન નામે રાજા ગજ્ય કરતો હતો તેને જ્ઞાનગર્ભ નામનો મત્રી બૃહ-
સ્પતિ જેવો બુદ્ધિમાન હતો તે ગભને ત્યાં અત્યદા પુત્રોત્પત્તિ થઈ, તેની છઠ્ઠીને દિવને પશ્ચિમગરણનો ઉત્સવ આરંભ્યો તે દિવસે વિધાતા આવીને શું લેખ લખે છે ? તે બલુવાની અભિ-
લાષાથી જ્ઞાનગર્ભ મત્રી સુપ્તપણે દીપકની પાછળ રહ્યો મધ્ય રાત્રીએ દેવે આવીને તેના લેખ લખ્યા અને આ પ્રમાણે કહ્યું કે—“ આ રાજપુત્ર આજેટકની (પારધીપણાની) ક્રિયાવડેજ આજીવિકા કરશે ! તેમા પણ તેને એક જીવજ મળશે, વધારે

રેની પ્રાપ્તિ થશે નહીં ” આ પ્રમાણે સાલગીને જ્ઞાનગર્ભ મંત્રી ચિતવવા લાગ્યો કે-“ જુઓ ! રાજપુત્રનું પણ કર્મ-ચેદિત દેવુ આશ્ચર્યકારી છે । ’

ત્યારપછી વળી તે રાજાને બીજે પુત્ર થયો તેની છઠ્ઠીને દિવસે પણ મંત્રી તેજ રીતે પ્રચક્ત્રપણે રજ્યો તેના લેખ લખ્યા બાદ દૈવે કહ્યું કે-“ આ રાજપુત્ર બળદનો વહન કરનારો અને ઘાસ વેચીને આજીવિકા કરનારો થશે તેને એક બળદજ મળશે, બીજે મળશે નહીં ” ત્યારપછી ત્રીજી પુત્રી આવી તેના લેખમા વિધાતાએ એવું લખ્યું કે-“ આ રાજપુત્રી વેશ્યા થશે પણ એક પુરુષજ તેને મળશે, વધારે નહીં મળે ”

આ પ્રમાણે ત્રણેના લેખ મળ્યા પછી હકીકત જાણીને મંત્રી થયો હું ખી થયો ડેટલોક કાળ વીત્યા પછી નાનના પીતરા-ઈઓએ રાજાને હાથીને રાજ્ય વધ લીધું એટલે તેના પુત્ર પુત્રી ત્રણે જણા ત્યાથી નામી ગયા અને અનુક્રમે વિધાતાએ લખેલા લેખ પ્રમાણે કાર્યો કરવા લાગ્યા ડેટલોક વખત ગયા પછી મંત્રી તેની તજવીજ કરવા નીકળ્યો ફરતા ફરતા પ્રથમ રાજપુત્ર તેને મળ્યો તેને પાંધીપટ્ટ કરતો જોઈ મંત્રીએ તેને ઓગળીને કહ્યું કે-“ આ શું કરો છો ? ” રાજપુત્રે કહ્યું કે-“ આ પાંધીપટ્ટ કરતા છતાં પણ એકથી વધારે જીવ મળતો નથી, તેથી મહાકંટ આજીવિકા ચલાવુ હું ’ મંત્રીએ તેને કહ્યું કે-“ હું તમને હિતકારી વચન કહું તે માલગી તે પ્રમાણે વર્તો તમારે ભદ્રજાતિનો હાથી મળે તોજ તેને માર્યો કે જેના મરનક્રમાથી મહામૂયવાન મોતી નીકળે છે વિધિએ તમને એક જીવ મળ-

વાનુ લખ્યુ છે, તો તેને તમને એક જીવ આપવોજ પડશે. એવો હાથી દરરોજ મળવાથી તમે થોડા વખતમા મારા દ્રવ્ય-વાન થઈ જશો. ” તેને આ પ્રમાણે કહી કળુલ કરાવીને પછી મત્રી બીજા રાજપુત્રની શોધમા નીકળ્યો.

આગળ જતાં ઘેઈ નગરમા તેને ચતુષ્પથમા તે રાજપુત્ર મળ્યો. મત્રીએ આજખ્યો. તેની પાને બળદ હતો અને તેની ઉપરનો ધાસનો ભારો વેચવા તે ઉભો હતો. તેની હકીકત નાલ-ળીને મત્રીએ તેને મલાહ આપી કે-“ તમારે દરરોજ ધામનાથે બળ પશુ વેચી નાખો. એટલે વિધાતાએ તમારા ભાગ્યમા લખેલું હોવાથી તેને દરરોજ નવો બળદ તમને આપવો પડશે. આ પ્રમાણે થવાથી થોડા વખતમા તમારી પામે દ્રવ્ય એકઠું થશે ” તેને આ પ્રમાણે મલાહ આપીને પછી મત્રી રાજપુત્રની શોધ માટે આગળ આગ્યો.

એક નગરમા જતા કેટલીક વેશ્યાઓથી પરવરેલી પોતાની રાજપુત્રીને તેણે દીઠી તે ભેડ આખમા આમુ લાવીને મત્રીએ તેને પૂછ્યું કે-“ હે વત્તે ! તારી આ શુ દશા ? ” તે બોલી કે-“ પાપનો ઉદય હે મત્રી ! આ પ્રમાણે અકાર્ય આવ્યરતા સતા પણ એક ઉપરાત બીજો પુરુષ મળી શકતો નથી, જેથી દ્રવ્ય-પ્રાપ્તિ પણ થતી નથી તે માલગી મત્રી બોલ્યો કે-“ મારી એક સલાહ નાલળ ! તને જે પુરુષ મો મોનૈયા આપે તેની સાથેજ તું બેસજે, બીજા માથે બેસીશ નહીં તારા ભાગ્યમા એક પુરુષ મળવાનું લખેલું હોવાથી દરરોજ મો દીનાર આપનાર એક પુરુષ વિધાતાએ આપ્યોજ પડશે ” આ પ્રમાણે ત્રણે જુદી જુદી સલાહ આપીને મત્રી પોતાને ઘરે આવ્યો.

આ પ્રમાણે કેટલાક દિવસો વ્યતિક્રમ્યા પછી એકદા રાત્રીએ મત્રીની પાસે વિધાતાએ આવીને કહ્યું કે-“ હે બુદ્ધિમાન મત્રી ! તું તો સલાહ આપીને નિશ્ચિત થયો અને મને ઉપાધિમાનાખ્યો ‘દંડને એવી પ્રેરણા કરી કે જેથી વાગવાગ વાજત ઉપર તે અથડાયાજ કરે ’ હે મિત્ર ! હવે તું આ બંધનમાથી મને મુક્ત કરું હું ફરજેજ જાતિવત હાથી, બળદ અને સો દીનાર આપનાર પુરુષ ઝાંચી આપું ? ” મત્રીએ કહ્યું કે-“ હે દેવ ! મેં ‘ વાઠે લાકડે વાઝે વે ’ એવી લોભહેવત પ્રમાણે કયું છે ” વિધાતા કહે કે-“ હે મહા બુદ્ધિમાન ! મને કાંઈક બીજું કામ બતાવ તે હું કરી આપું અને આમાથી મને છુટો કરું ” મત્રી બોલ્યો કે-“તો હે દેવ ! એ રાજપુત્રોને તેના પિતાનું રાજ્ય પાછું આપ, એટલે તું છુટો થઈ જઈશ અને આનંદથી રહી શકીશ ” પછી વિધાતાની મહાચથી મત્રી બંને રાજપુત્રો અને રાજપુત્રીને પોતાના નગરમા લઈ આ યો અને રાજ્ય પચાવી પહેલા શત્રુઓને કાઢી મૂક્યા મોટા રાજપુત્રને રાજ્ય ઉપર સ્થાપન કર્યો અને નાનાને સુવરાજપણે રાખ્યો ”

આ પ્રમાણેની કથા કહીને ચગારસુદરી બોલી કે-“ હે મત્રી ! જેમ તે બુદ્ધિમાન મત્રીએ બુદ્ધિચાતુર્યથી ગયું રાજ્ય પાછું વાળ્યું તેમ તમે એવી યુક્તિ કરો કે જેથી આ રાજાએ વચ્ચે ચતો વિગ્રહ શાત થાય ”

પછી મત્રીએ કોઈ ન બાણે તેમ રાજમહેલથી કોઠાની બહાર સુધી સુરગ કરાવી અને તે સુરગના દ્વાર ઉપર ચીતા ખડકાવી તે ચીતા ઉપર રાજકન્યાને બેસાડીને પછી બધા રાજ-

જોને ત્યા બોલાવી કહ્યું કે-“ હે ગજજ્યો ! જેને આ કન્યાનો ખપ હોય તે તેની સાથે ચીતામાં પ્રવેશ કરે. જે પ્રવેશ કરશે તેને આ રાજકન્યા આપવામાં આવશે ” આ હઠીકત સાબળીને બધા રાજજ્યો નીચું જોઈ ગયા એટલે મૂળ પ્રપચને જાણનાર રત્નપાળ ચીતા ઉપર ચડ્યો અને રાજપુત્રીની સાથે તેના બીલમાં ઉતરી પડી ગાજમહેલમાં આવ્યો. અહીં દાસીઓએ ચીતા સળગાવી મૂડી બીજે દિવસે કન્યા સહિત રત્નપાળ પ્રગટ થયો એટલે લોકોએ તેને મોટો પ્રભાવશાળી માન્યો. પછી ત્યાં આવેલા બધા રાજજ્યો ક્ષણ ચૂકેલા વાનરની જેમ હતાશ અને શ્યામમુખનાગ થયા સતા પોતપોતાને સ્થાનકે ગયા.

ત્યારપછી સારે દિવસે ગજજ્યો રત્નપાળ અને મૃગારસુદરીનો પાણિચહણ મહોત્સવ ઢર્યો. કરમોચનમાં ગજજ્યો અર્ધ રાજ્ય આપ્યું. રત્નપાળ લગ્ન પછી દશ દિવસ સુધી ત્યાં રહ્યો પછી તેણે પોતાના રાજ્યમાં જવા માટે પોતાના શ્વમુગ્ધની આસા માગી. રાજજ્યો તેની સાથે આવેલા સર્વને યોગ્ય દાનસન્માનવડે સતોષ પમાડીને રત્નપાળને સ્વદેશમાં જવાની રજા આપી તેઓ વિદાય થયા એટલે કેટલાક પ્રયાણ (મુકામ) સુધી રાજ વળાવવા ગયા પછી પાછા વળતી વખત તેમણે પોતાનો પુત્રીને હિતશિક્ષા આપી કે-“ હે વત્સ ! પતિની સાથે નિઃકપટપણે વર્તજે, નણ્ડ નાથે નમતી ગહેજે, માસુની લક્ષ્મ વળે, બધુવર્ગ સાથે સ્નેહવાળી રહેજે, પગ્ગિજન ઉપર વાત્સલ્ય રાખજે, ગપત્ની (શોકય) ઉપર પણ પ્રેમ રાખજે, પતિના મિત્રોની સાથે અત્યંત નમ્રતા રાખજે, પતિના શત્રુ કે દ્વેષી ઉપર દ્વેષી રહેજે-આ પ્રમણેનુ લર્તાર વિગેરે સાથેનુ વર્તન ઔષધ વિનાનુ સર્વને પ્રેમ ઉપત્ત કરનાર

સાધન છે વત્સે ! પોતાના સ્વામીના ચરણકમળને કદાપિ પણ છોડવા નહીં ઈષ્ટ દેવની જેવું તેનું ધ્યાન કરવું તેમજ તેની એવા કરવી હુમનવાળા તો કદાપિ પણ થવું નહીં પતિની અનુગામી સ્ત્રી ચદ્રયુક્ત નાનીની જેવી થોભે છે તેથી છે સુતા ! તારે નિગત પતિના ચિત્તની અનુવૃત્તિ પ્રમાણે વર્તનાં થવું બીજા ગમે તેટલું આપે તોપણ પિતા, ભાતા, પુત્ર બધા પરિમિત આપનારા છે, અપરિમિત આપનાર તો એક ભત્તારજ છે તો તેની પૂજા કેણું ન કરે ? ”

આ પ્રમાણે વિવિધ પ્રકારની હિતશિક્ષા આપીને રાજા પાછા વળ્યા અને રત્નપાળ કુમાર પાતાને સ્થાને પહોંચ્યા તેના પિતાએ આ વંશધુનો પ્રવેશમહોત્સવ ઘણી ધામધુમ માથે કર્યો અને મગજકારી વરવધુએ શહેરમા પ્રવેશ કરીને માતા પિતાના ચણ્ણમા નમસ્કાર કર્યા-પછે પડ્યા પછી ગુણાન્સુદરી ખામ માથુના ચરણમા પડી તેનું રૂપ જોવા માટે અનેક સ્ત્રીઓ ત્યાં આવી તેને જોઈને તેઓ અહર અહર વાત કરવા લાગી કે-“ આ તે શુ વિદ્યાધરી છે ? દેવાગના છે ? નાગકુમારી છે ? લક્ષ્મી છે ? કિન્નરી છે ? કે પાવતી છે ? આવી તો દેવાગના, નાગકુમારી, કિન્નરી, જ્યેષ્ઠી કે પાવતી પણ જોવામા આવતી નથી આ તો માક્ષાત્ રૂપનો ભહાર એવી કન્યા રત્નપાળ રાજા કુવરને લોખ્ય અને યોગ્ય મળી છે ”

“ મધુ-વાચાવડે કરીને બહો અમૃતને વરસતી હોય તેવી, પ્રસન્ન મુખવાળી, વિનયવડે નમ્ર, શીળવડે સરલ, મૌભાગ્ય ને લાવણ્યની ભૂમિ જેવી, પતિને હવિત સમાન વહાલી, પુત્રવતી,

પુણ્યસપદાવટે અતદ્રવ્યવાળી અને પુણ્યાદ્ય એવી સુવધુ
લક્ષ્મીની જેમ પોતાના ચરણકમળવટે ગૃહને પવિત્ર કરે છે ”

વનપાળ કુમાર ગંગામુદ્ગીની માથે દેવની જેમ સુખ-
ભોગ ભોગવે છે અને માતાપિતાના ચરણકમળને નિરત બ્રમરની
જેમ સેવે છે કહ્યું છે કે-‘ તેજ પુત્રો કહેવાય કે જે પિતાના
લગ્ન હોય, માતાના વચનના કરનારા હોય અને નિરત પોતાના
કુળાચારમા રૂક્ત હોય-તે ગિનાયના બીજને તો ઉદગના કીડા
મમાન નાણુવા ’ દીપક તો પોતાના તેજવટે પ્રત્યક્ષ એવા પદા-
ર્થોનેજ પ્રકાશિત કરે છે, પરંતુ નિઃશ્લક એવો પુત્ર તો પરાક્ષ
એવા પૂર્વજોને પણ દીપાવે છે-શોભા આપે છે કુળદીપક એવો
પુત્ર સૂર્યની જેમ સ્વજનોડપી ઠમળને ઉદ્ધામ પમાડે છે-વિક-
સ્વર કરે છે અને પિતાની કીર્તિને, ધમને અને શુણને વૃદ્ધિ
પમાડે છે કૃષ્ણ કહે છે કે-‘ હે અર્જુન ! જે માતાપિતાના
લગ્ન છે, ગુરૂ ને ગોત્રીનો વિનય કરનાર છે અને દુલિક્ષના
સમયમા અન્ન આપનાર છે, તેજ પુત્ર ઉત્તમ કહેવાય છે ”
જેમ ધર્મમા દયાધમ, શુણમા દાન અને પ્રિય વસ્તુઓમા સ્વાદુ
અ ન શ્રેષ્ઠ ગણાય છે તેમજ પૃથ્વીપર ઉપરાગમા મેઘ અને
તીર્થમા માતાપિતા શ્રેષ્ઠ ગણાય છે અર્થાત્ માતાપિતા શ્રેષ્ઠ
તીર્થરૂપ છે

અન્યદા તે નગરીએ સુમિત્ર નામના આચાર્ય પધાર્યા
વનપાળને ગળને વધામણી આપી અને રાત્ર વદન કરવા ગયા
આચાર્ય મહાગળને વિધિપૂર્વક વદન કરીને રાત્ર તેમની પાસે
એકા એટલે ગુરુમહાગળે વૈનાયપૂર્ણ ધર્મદેશના આ પ્રમાણે આપી

“ભો ભ યો ! આ ભવસમુદ્ર મહાન્ અને અગાધ છે, તેનો પાર પુણ્યરૂપી પ્રવહણુ શિવાય પામી શકાય તેમ નથી તેમા પણ સામ્યપણારૂપ ધર્મવિના વિદ્યાવટે, તપવટે કે તીર્થયાત્રાવટે નિવૃત્તિ (મોક્ષ)ની પ્રાપ્તિ થઈ શકે તેમ નથી તેથી સામ્ય ધર્મની પ્રાપ્તિ માટે પ્રયત્ન કરવો, બીજા વિકલ્પો કરવા નહીં શાસ્ત્રકાર કહે છે કે-હોમ કર્યા વિના, તપ તપ્યાવિના અને કાઈ પણ દાન દીધા વિના આશ્ચર્ય છે કે અમૂલ્ય એવી નિવૃત્તિ સામ્યમાત્રવટે પ્રાપ્ત થાય છે જુઓ ! પૂરે એક કન્યાને માટે અનેક પ્રકારના કષ્ટ મહન કરનારને તે ન મળી, પણ ત્યાજ રહીને તેને આહાન્ના પિંડ આપનારને તે મળી તે કથા આ પ્રમાણે-

શ્રીપુ નામના નગરમા ચ દેવ શ્રદ્ધિને નદી નામની એક પુત્રી ગુણોના સ્થાનરૂપ હતી તે બાળિકા છતાં પણ કુળને શોભાવનાર પ્રદીપની કળિકા જેવી હતી તે પાણિપ્રહણુયોગ્ય થઈ ત વખતે બહારગામ ગયેના તેના માતા, પિતા, બધુ અને કાકાએ જુ ! જુદા શ્રેષ્ઠિપુત્રોસાથે તેનો સંબંધ બેઠ્યો. પિતાએ એક નગન્ના મોટા ગૃહસ્થના પુત્રને આપી, કાકાએ બીજા નગરમા પોતાના મિત્રના પુત્રને આપી, માતાએ પોતાના પિતાના નગરમા પોતાનો વહાલી સખીના પુત્રને આપી અને ભાઈએ બીજા ઠોઈ નગરમા એક મહાગુણવાન્ શ્રેષ્ઠિપુત્રને આપી તે ચારે જણાઓએ પોતાને નગરે આવીને પોતે કન્યા આપ્યા સંબંધી વાત ઘણા હર્ષિત થઈને પરસ્પર કરી પછી તો પરસ્પરની સ્પર્ધાથી અને મોટા વિસવાદથી પરસ્પર કલહ ઉત્પન્ન થયો દરેક કહેવા લાગ્યા કે-‘અમારૂં કરેલું કોઈપણ રીતે અન્યથા થાયજ નહીં’ પછી લગ્નદિવસ મુકરર કરીને ચારે જણાએ

પોતપોતાના ઠરાવેલા વરને ખબર આપ્યા અને તેના મતકારની તેમજ વિવાહની ગોઠવણ કરવા લાગ્યા ત્યારે વગ એકજ દિવસે ત્યાં આવ્યા અને દરેકની સાથે વાહનો તેમજ પરિવાર વિશેષ હોવાથી નગરની બહાર રહ્યા પછી વિવાહને અવગરે ત્યારે વર તૈયાર થઈને પરણવા આવ્યા તે વખતે પરસ્પર વિવાહ થવાથી રોષવટે કરીને મનઢગળદ્વ થઈ અન્યોઅન્ય યુદ્ધ કરવા તૈયાર થઈ ગયા.

તે વખતે પરસ્પર પુરૂષક્ષય કરનાર તેમનો યુદ્ધમરણ તેમજ માતાપિતા વિગેરેને પરસ્પર થયેલો વિરોધ જોઈને ન હા વિચારવા લાગી કે—“મને ધિક્કાર છે। કે જેને માટે આવો અનર્થ ઉત્પન્ન થયો છે, તો હવે મારા મજબૂતીજ સર્વનો કલેશ શમે તેમ છે, તે શિવાય શમે તેમ જણાતુ નથી” આ પ્રમાણે વિચારીને નગરણહાર ચિતા બડકાવી દુ ખી થયેલા મજ્જનોના દેખતા તેણે અગ્નિમા પ્રવેશ કર્યો, તે વખતે એક વરે તો તેની સાથેજ અગ્નિમા પ્રવેશ કર્યો બીજો એક વર વૈરાગ્ય પામી દેશાતરમા ચાલ્યો ગયો, ત્રીજો વર તેના અસ્થિ લઈને તીર્થમા નાખવા ગયો ચોથો વગ તો તેની સસ્કાગ્બૂમિ પાનેજ લાગી થઈને બેઠો, અને નગરમાથી ભિક્ષા માગી લાવી તેને પિંડ આપીને પછી પોતે ખાવા લાગ્યો પ્રિયાવગર મોહથી અહુર્નિશ ત્યાજ બેસી રહેવા લાગ્યો.

હવે દેશાતર ગયેલા વરે કોઈ સ્થાનેથી સજીવિની વિદ્યા મેળવી, એટલે તેણે ત્યાં આવી તેના બાકી રહેલા અસ્થિ ઉપર વિદ્યામંત્રિત જળ છાંયું, જેથી તે કન્યા તત્કાળ સજીવન થઈ,

તે સાથે તેની લેળો મળ્યું પામેલો વર પણ સજીવન થયો તીર્થ ગયેલો વર પણ ત્યાં આવી પહોંચ્યો અને પાછા ચારે વર તે કન્યાસળધી વિવાહ કરવા લાગ્યા સ્વજનો એકઠા થયા નગરના લોકો તથા રાજપુરુષો આવ્યા પરંતુ તેના વિવાહનો નિર્ણય કોઈ કરી શક્યું નહીં તેવામાં ત્યાં આવેલા એક મહા શુદ્ધિશાળી પ્રૌઢવયવાળા પુરુષે તેમની હકીકત સાંભળીને આ પ્રમાણેનો નિર્ણય સ્પુટ કર્યો તે બોલ્યો કે-“ તીર્થ અસ્થિ નાખવા ગયો તે તો પુત્ર કહેવાય, સાથે જીવતો થયો તે ભાઈ કહેવાય, જીવાડનાર-જન્મ આપનાર પિતા કહેવાય, બાકી જે તેના મૃત્યુસ્થાને બેસી રહ્યો અને નિરતર પિડા આપ્યો તેજ પતિ થવાને યોગ્ય કહેવાય લોકોમાં પણ જે ભરણપોષણ કરે તેજ સ્વામી કહેવાય છે ” આ પ્રમાણેનો તેનો નિર્ણય મર્મ જનોએ સ્વીકાર્યો અને ત્રણે વરો પણ પોતપોતાનો વિવાહ છાંડીને સ્વસ્થાને ગયા એટલે પછી ચોથા વર સાથે તેનું પાણિગ્રહણ કનકવામાં આવ્યું ”

આ કથા ઉપરથી મારે એ દેવાનો છે કે-‘ જેમ વિદ્યા મેળવવાથી કે કષ્ટ કરવાથી સ્વામી થવાનું નહીં, પણ નિરતર લોજન આપવાથી સ્વામી થવાનું, તેમ સામ્યભાવથીજ નિવૃત્તિ પ્રાપ્ત થાય છે-તે શિવાચના અન્ય કષ્ટોથી થતી નથી ’

વિદ્યાવિનાશુ તત્ત્વજ્ઞાન, શમ રહિત તપ અને મન સ્થૈર્ય વિના તીર્થયાત્રા વગ્યા સીની જેમ વધ્ય (નિષ્ફળ) છે જેટલા કર્મ કંગરો જન્મમાં તીવ્ર તપમ્યા કરવાવડે જીવ ખયાલી શકે છે તેટલા કર્મો સામ્યભાવનું આત્મજન કરવાથી ક્ષણાર્ધમાં

ખપાવી શકે છે વીતરાગનુ ધ્યાન કરવાથી જેમ મનુષ્ય વીત-
રાગ થાય છે તેમ મમસ્ત અપધ્યાનને નિવારીને બ્રામરધ્યાન^૧
નો આશ્રય કરવાથી મનુષ્ય ઉચ્ચ સ્થિતિને પામે છે સ્થાનમા,
માનમા, જનમા, અરણ્યમા, સુખમા તેમજ હ ખમા વીતરાગ-
પણુનો-વીતરાગના ધ્યાનનો અભ્યાસ કરવાથી મન તેમાં
લયલીન થઈ જાય છે જેમ પુષ્પમા ગંધ, દુધમા દૂત અને
કાષ્ટમા તેજ (અગ્નિ) રહેલ છે તેમ જીવમા જ્ઞાન રહેલું છે, પરંતુ
તે તથોચ પગિકર્મ કરવાવડે બ્યક્ત થઈ શકે છે પાપરૂપ કાલા-
નળના ઓઘનુ શમન કરવાને ઘનાવળીતુલ્ય, સુકૃતની શ્રેષ્ઠિરૂપ
કટપલ્લતાની પૃથ્વીતુલ્ય અને વિશદ ધર્મને પ્રસવનાર માતાતુલ્ય
સ્ફુગયમાન ગુણગુણવાળી કર્ણા ચીંગકાળ જયવતી વર્તે છે "

આ પ્રમાણેની દેશનાને અતે રાજાએ પૂછ્યું કે-“ હે
ભગવન્ ! માટે આયુધ્ય કેટલું છે ? તે સત્વર કહો, તે જાણવાને
હું અત્યંત ઉત્સુક છું ” આ પ્રશ્નના ઉત્તરમા શુરમહારાજે
કહ્યું કે-“ હે નૃપ ! હે મહારાજ ! જે કાર્ય સાધવું હોય તે સત્વર
સાવો, કેમકે તમારું આયુધ્ય એક મહિનાથી વધારે નથી ”
આ પ્રમાણે શુરમુખથી માલગીને તગ્તજ રાજાએ સ્વસ્થાને જઈ
પુત્રને રાજ્યપર સ્થાપન કરી આ પ્રમાણે શિખામણ આપી-“ હિં
પુત્ર ! તારે દુતાદિવ્યમન, ખળની મગતિ, વિશ્વાસીનો ઘાત,
વેપનો આડળગ, શક્તિવાળા માથે કલહ, આગ્રિત ઉપર કોપ,
અન્યાયનુ કથન, કરેલાનો અપલાપ, દોષ સળધી અસત્ય પ્રલાપ

૧ બ્રમરધલિકા (એળ)ને ચટકો ભરવાથી ધલિકા તેનુ ધ્યાન
કરે છે, તે ધ્યાન તીવ્ર હોવાથી ધલિકા બ્રમર થઈ જાય છે. તે
ધ્યાનને બ્રામરધ્યાન કહે છે

અર્થાત્ કોઈની ઉપર અસંતોષ દોષરોપણ, સ્વશ્રવાણ, પગલાંગમન અને નિંદીત વર્તન—એ સર્વનો ત્યાગ કરવો " આ પ્રમાણે પુત્રને શિક્ષા આપીને, યથાવિધિ દાન આપીને તેમજ મંત્રી વિગેરેને ભલા મણી કરીને રાજાએ ગુરુમહારાજ પાસે આવી ચારિત્ર શ્રદ્ધા કર્યું અને ચીરકાળ પર્યંત નિગતિચાર ચારિત્ર પાળીને પ્રાતે મોક્ષે ગયા.

હવે રત્નપાળ ગાંધી મુખે મુખે પ્રજાનુ પાલન કરતા સત્તા આનંદથી રહે છે શંકારમુદંગી વિગેરે હજારો તેને ગાળીઓ થઈ છે, તે સર્વની સાથે આઠ પ્રકારના મુખભોગ ને આનંદ ભોગવે છે તે આઠ પ્રકાર આ પ્રમાણે—મુગધ, મુવમ્, ગીત, તાબુળ, લોજન, વાહન, મંદિર ને શમ્યા ઉત્તમ પુરુષોએ તદુપરાત સુભોજય, ગીત, કાવ્ય, કથા, કાચન ને કામિની આ છ પ્રકારના સુખો કહ્યા છે વિષયાર્જુવમા નિમગ્ન એવો તે રત્નપાળ ખીણુ કાંઈ જાણતો નહોતો, તે તો નિશ્ચિતપણે સ્ત્રીઓમા તેમજ ગીત નૃત્યાદિ જોવામાજ તત્પર હતો તે જ્ય નામના મંત્રીની ઉપર રાજ્ય સજા થી તમામ ચિંતા ને તમામ ભારનું આરોપણ કરીને શકની જેમ નિશ્ચિત થઈને રહ્યો હતો શંકારમુદંગીની સાથે વિષય સજા થી મુખ-દોશુદુક દેવોની જેમ ભોગવતો સતો દિવસો વ્યતિક્રમાવતો હતો 'અપલ્લ, અજસેવા, ભોગ, સ્વજનોનું ગૌરવ અને ગૃહકર્મના નિયોગ—આ પાંચ સીરૂપ વેલડીના ફળો છે'

ગુણે કરીને રત્નાકર જેવા રત્નપાળને પણ અત્યંત વિષય સેવન દોષોત્પત્તિ આટલે થયું સર્વથા નિર્મળ કેણું રહ્યું છે ? જુઓ ! શ્વદ્રમી લાંછન, હિમગિરિમાં હિમ, સમુદ્રના જળમા સ્નાન, સૂર્યના કીરણોમા તીક્ષ્ણતા, મલયજમા ઠંડુતા, જળમાં

પૈઠ, હાથિણી દુધવિનાની, અહિલતિકા પુષ્પફળવિનાની-આ પ્રમાણે દુદ્ધે આ જગતમાત્રને વિહંગિત કરેલ છે-ગ્લનમાત્રને દૂષિત કર્યા છે સસારમા પણ સર્વકાર્યમા સમભાવ શુભને આપનાર છે, તેથી સભ્યોએ રત્નપાળને વધારે પડતા વિષયમુખથી પાછા ઓસરવામાટે ઘણીરીતે નિષેધ કર્યો પણ રાજા તે વ્યમન ત્વજી શક્યો નહી ' પ્રાણીને પુણ્યપાપના અનુભાવ પ્રમાણેજ સુખદુઃખની પ્રાપ્તિ થાય છે, બુદ્ધિ કર્માનુસારે થાય છે અને સિદ્ધિ પણ તે અનુસારેજ થાય છે ' આ પ્રમાણે થવાથી મત્રી પૂર્વે પણ જ્ઞાન્યમા લુપ્થ તો હતોજ તેમા પણ જ્યારે તેને રાજ્ય સોપી દેવામાજ આબુ ત્યારે પછી શુ કહેવું ? ખીલા-કાને રક્ષણ માટે દુધ સોપવાની કહેવત પ્રમાણેજ થયું

અન્યદા તે મત્રી ગૃગારમુકરી રાણીનું રૂપ જોઈને તેના-પર મોહ પામ્યો, તેથી કામાર્ત થયો સતો શુધા-તૃષા બધું ભૂલી ગયો અને તેને કોઈ પણ જગ્યાએ ગતિ પ્રાપ્ત ન થઈ એકદા તેના ભાગ્યયોગથી તેને એક સિદ્ધપુરૂષ મળી ગયો, તેણે તેનાપર પ્રસન્ન થઈને તેને અવસ્થાપનિકા વિદ્યા આપી પછી પગાર વધારી દઈને રાજસેવકોને તેણે વશ કર્યા ગાન્યના લોભથી તે પાપીએ સ્વામીત્રોહ કરવો શરૂ કર્યો એક દિવસ રાત્રિએ રાજાને અવસ્થાપિની નિદ્રા આપીને તેને પદંગસહિત ઉપાલ્યો અને અરણ્યમા લઈ જઈ તેને મારવાની શરૂઆત કરી તેવામાં રાજાના આયુષ્યની દૃઢતા હોવાથી આકાશવાણી થઈ કે- ' મા, મા, લો, લો' આવી વાણી સાંભળીને તેના ભયથી રાજાને અરણ્યમા મૂકીને મત્રી ભાગી ગયો અને સેવકો પણ દરે દિશામા ભાગી ગયા પછી અત પુર સહિત રાજ્ય તે દિવસથી મત્રીના તાબામાં]

આબુ, એટલે એક શૂગારસુદરી શિવાય બીજી બધી રાણીઓને તે કામધ મત્રીએ કુકર્મવડે વિડળના કરી શૂગારસુદરી અત્યંત શીલવ્રતમા પરાયણ હોવાથી તે દુષ્ટ મત્રીએ અનેક પ્રકારે પ્રાર્થના કર્યા છતાં પણ તેના વચનને તેણે માન્ય કર્યું નહીં. આમ થવાથી કામ અને ક્રોધથી અધ બનેલો તે મત્રી શૂગારસુદરીને દરરોજ પાચરો ચાણુક મરાવવા લાગ્યો. તેના રૂપમા મોહિત થયેલા તે કામીને બીલકુલ દયા આવી નહીં. ‘કામી મનુષ્યને દયા, ક્ષમા, લજ્જા, સોદર્ય,’ દાક્ષિણ્ય કે ધર્મબુદ્ધિ હોતીજ નથી’ કહ્યું છે કે-‘કામી લાજતો નથી, જોતો નથી, સાક્ષાતો નથી, શુદ્ધજનની સ્વજનની કે પરની અપેક્ષા કરતો નથી, તે તો એમજ કહે છે કે-‘હે કમળના પત્રસમ વિશાળ નેત્રવાળી ! તુ આગળ ચાલ, એટલે વિધ્યાટવી પ્રત્યે જનારો માર્ગ તેજ મારો રાજમાર્ગ છે.’ ‘મનુષ્ય સવજ્જ, સદય, સુવિદ્યાવાન, સદ્ગુણી અને સદ્બુદ્ધિમાન ત્યામુધીજ છે કે જ્યામુધી તે કામવશ થયો નથી બહો ! કામ જગત બધાનો જય કરનાર છે.’

અહીં શૂગારસુદરીને તે કામધ મત્રીએ અનેક પ્રકારની વેદના ઉત્પન્ન કરી પરંતુ વ્રતમા સ્થિરીભૂત થયેલી તે રાણીનું મન તે દ્વીધા કરી શક્યો નહીં. ત્યારપછી તે દુરાત્માએ તેના શરીરમાથી માસના ખડો સાણુમીવડે તોડાવી તોડાવીને પશુઓને ખવરાવ્યા. આ પ્રમાણે એક મહિના સુધી તે મહાસતિની તે દુષ્ટ મહા કદર્યના કરી, તોપણ તેણીએ તેનું વચન માન્યુ નહીં. પ્રાણથી અધિક એવા શીળધનની અખંડ રક્ષા કરી ‘તીવ્ર અને

ધનપવનવડે કરીને પણ શુ કનકગિરિના-મેરૂપર્વતના શિખરો ત્રુટીને ધરતીપર પડે છે ?’

અન્યથા તે દુષ્ટ મત્રીને તેના દોષ ડાહ્યો મિત્ર ઢહેવા લાગ્યો કે-“ હે મિત્ર ! હું તને કાઈક તારા હિતની વાત કહું તે સ્વાભાવ ! તુ આ સતિને મારી નાખીશ તોપણ તે પોતાના શીળથી અગ્નિત વશે નહીં, પરંતુ એના રાખાનળથી તુ એક ક્ષણમા ભસ્મ-સાત્ થઈ જઈશ કેમકે મુનિઓને તેમજ દેવોને પણ મતિ એના શાપ દુઃખ છે સતિના શીળના મહાત્મ્યથી અગ્નિ જળરૂપ થઈ જાય છે, સર્પ પુષ્પની માળારૂપ થાય છે અને વિષ અમૃત થઈ જાય છે સિંહ, વ્યાઘ્ર, પિશાચ, ચક્ષુ, વ્યતગ અને રાક્ષસો પણ તેના શ્રાપથી નાશ પામી જાય છે, તેવી તેઓ તેની રેખાતુ ઉલ્લઘન કરતા નથી ’ મત્રીના શીળનો પ્રભાવ તુ માવ-ધાન, થઈને સામળ પૂર્વે સતિના શાપથી એક વિદ્યાધરનુ કુટુંબ અધુ નાશ પામી ગયું હતું તેની કથા કહું છું

“ પૂર્વે રત્નપુરમા રામ નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો તે નગરમા ધનદત્ત નામનો શ્રેષ્ઠ વસતો હતો તે શેઠને લાવણ્યરૂપ જળની કૃપિકા જેવી, શીળવત, પનિલક્ષ્મ અને પ્રિય બોલનારી ધનથી નામે સતિ સ્ત્રી હતી તે સ્ત્રીની માથે વિવિધ પ્રકારના સુખલોગ લોગવતા તેને દેવીસમાન મૌભાગ્યદીપિકા નામે પુત્રી થઈ અત્યંત લાલનપાલન કરાતી એવી તે પુત્રી થોડા વયે અભ્યાસ કરતા સરસ્વતિ જેવી થઈ અનુક્રમે યૌવનાવસ્થા પામતા તે લોકોના મનને મોહ ઉત્પન્ન કરે તેવી થઈ

તે અવસરે કનકપુર નામના નગરમા ધનાવહ નામે

એણે રહેતો હતો તેનો નરકુજર નામનો પુત્ર ગુણી પુર-
 ચોમા ગુપ્ત હતો તે પુત્ર અનુક્રમે સર્વ કળાયુક્ત અને
 પરદારથી વિરક્ત થયો. તેને ધનદત્ત ઐષિએ પોતાની પુત્રી
 આપી તે પુત્રી પરણીને શ્વસુરગૃહે આવી અન્યદા તે પોતાના
 ધરના ગોખમા બેઠી હતી તેવામા તેને આકાશમાગે ગમન
 કરતા ઢોઈ વિદ્યાધરે દીઠી એટલે તે રાગાધ થઈને તેની પાસે
 આવ્યો અને થાડું વચનોવડે બોલાવવા લાગ્યો, તેમજ અનેક
 પ્રકારની દિવ્ય શક્તિવડે તે પોતાનું અપૂર્વ સ્વરૂપ બતાવવા
 લાગ્યો તેને મનસ્વીની એવી સૌભાગ્યદીપિકાએ વાઈપણ ઉત્તર
 આપ્યો નહીં અને મનથી પણ તેને કિચિત્ આદર આપ્યો
 નહીં, એટલે તે પાપબુદ્ધિવાળા વિદ્યાધરે કહ્યું કે-“ મને કામરૂપ
 સર્વે મર્મરથાનમા દેશ કર્યો છે, તેથી હે પ્રિયે ! તું વચનરૂપ
 અમૃતના સીચનવડે તે વિધનો નાશ કર મને પથખાણુ જે કામ-
 દેવ તેના સજ્જત પ્રહારથી ઘણી વેદના થયેલી છે, તેથી હું બળાતકારે
 પણ તારા શરીરનું આલિંગન કરીશ ” આ પ્રમાણે કહીને તે
 વિદ્યાધર તેનું શીળભગ કરવા તત્પર થાય છે તેવામા તેણીએ
 કહ્યું કે-“ રૂ પાપી ! મારૂ વચન સાભળ-તું મારા સત્ય એવા
 શીળવતને ભગ કરવા તૈયાર થયો છું, તે પાપે કરીને મારા
 શાપથી તું તત્ક્ષણ નાશ પામી જઈશ હે વિદ્યાધરાધમ ! મારા
 શાપથી તારા પુત્ર ને સ્ત્રીઓ સહિત તેમજ દેશ ને રાષ્ટ્ર સહિત
 તું પ્રદમપણુને પામી જઈશ ”

આ પ્રમાણેના તેના વચનો સાભળીને વિદ્યાધર ફરીને
 બોલ્યો કે-“ હે મુર્ખ ! અત્યારે દિવસ હોવાથી પાછો જાઉં છું,
 રાત્રે આવીશ તે વખતે અહીંથી તારૂં હરણુ કરી મારા નગરમા

હવે જઈશ અને તારી સાથે વિષયસુખ ભોગવીશ, પછી તું શું કરીશ ? ” ત્યારે સૌભાગ્યદીપિકા બોલી કે- ‘ માગ વચનથી આજે સૂર્યજ અન્ન પામશે નહીં ’ પછી વિદ્યાધર પોતાને નગરે ગયો ત્યાં અકસ્માત તેના મકાનમા આગ લાગી અને તેથી હણુમાત્રમા કુટુંબ સહિત તેનું ઘર બળી ગયું તેજ વખતે તેના હાથી, ઘોડા અને ગાય તથા પાંચદશ સેના નાશ પામી અને વૈદીએ આવીને તેનું રાજ્ય લઈ લીધું

આ પ્રમાણે ઉત્પાત થવાથી તે વિલક્ષ થઈને ચિંતવવા લાગ્યો કે- ‘ અરે ! આ શું થઈ ગયું ! જરૂર અત્યારે મારું હર્ભાગ્ય વર્તે છે ’ આ પ્રમાણે વિચારતો તે એકલો બેઠો છે તેવામા એક વિદ્યાધર તેની પાને આવીને બોલ્યો કે- ‘ હે મિત્ર ! આજે તો મેં એક મોટું આશ્ચર્ય દીધું હું તીર્થયાત્રા કરવા માટે નીવળતા હેમપુરે ગયો હતો, ત્યાં ત્રણ દિવસથી સૂર્ય અસ્તજ પામતો નથી ત્યાંના લોકો આ ઉત્પાત માની તેની શાંતિ માટે અનેક પ્રકારના શાંતિક પૌષ્ટિક કર્મ કરે છે, પરંતુ હવે સૂર્ય અસ્ત પામ્યો નથી, નિશ્ચય રહેલો છે ”

આ પ્રમાણે હકીકત સાંભળી અકીર્ત થઈને જેલો વિદ્યાધર વિચારવા લાગ્યો કે- ‘ તે સત્તિનું વચન ખરેખર સત્ય જણાય છે એના શાપથી મારો હનુપણ વિશેષ વિનાશ થશે તો પછી હું શું કરીશ ? જો કે મારું ઘણું તો વિનાશ પામી ગયું છે તેથી મનતક સુકાવ્યા પછી સુફલ શું પૂછવું ? ખાણી વહી ગયા પછી બધું શું બાધવું ? ઘણું વિનાશ પામ્યા પછી દ્વિદળ તજવાથી શું ? અને ખાણી ખીધા પછી ઘર પૂરવું શું ? તો

પણ ત્યાં તે સતિ પાસે જઈને મારા દ્રવણ સળધી ક્ષમા માગુ અને તેના શાપથી મારા આત્માને મુક્ત કરે ” આ પ્રમાણે વિચારી તરતજ તે સતિ પાસે ગયો અને પોતાનો અપરાધ ખમાવીને કહ્યું કે-“ હે માતા ! મારી ઉપર અનુગ્રહ કરી મને શાપથી મુક્ત કરો, કેમકે ઉત્તમ પુરૂષો દીર્ઘરોષી હોતા નથી હેઠા છતાં, પીડ્યા છતાં, ઉકાળ્યા છતાં ઈશુ મિદ રસનેજ આપે છે, તેમ મનજન પુરૂષ પીડા પમાડ્યા મતા પણ મધુર વચનોજ બોલે છે ”

આ પ્રમાણે કહીને પત્ની તે નગના સર્વ લોકોને એકઠા ઢગીને તેણે તેમની નમસ્ક કહ્યું કે-“ લો લો લોકો ! માફ વચન સાંભળો ! મેં આ મતિની સાથે વચનમાત્રથી પણ પાપ કર્યું તો તેનું ફળ મને તરકાળ મળ્યું, માફ મહાન બળીને ક્ષરમ થઈ ગયું, કેટલું નાશ પામ્યું, રાત્ર્ય વૈગીઓએ લઈ લીધું આ મતિએ મારે નિમિત્તેજ રવિને પણ સ્તબ્ધ કરી દીધો ” આ પ્રમાણે કહીને તે સતિના પગમા પડ્યો એટલે સતિએ તેને શાપથી મુક્ત કર્યો અને કહ્યું કે-“ મુજેથી તારે નગરે જાતને મારી આશીર્વાદ તારે રાત્ર્ય અને લક્ષ્મી વિગેરે પાછા મળશે તારા વિનયથી હું તુલ્યમાન થઈ છું વિનય મોટો શુભ છે ”

કહ્યું છે કે-“ વિનય ધર્મરૂપ વૃક્ષનું મૂળ છે, દેવપતિ ને નરપતિની લક્ષ્મીરૂપી લતાના કદરૂપ છે, સૌંદર્યને આહવાન કરવાની વિદ્યા છે, સમસ્ત ગુણનિધિ વશ કરવાના યોગ્યૂર્ણ જેડો છે, સિદ્ધ એવી આજ્ઞાના મત્રતુલ્ય છે, તેમજ મત્રયત્રાહિને પ્રાપ્ત-કરાવનાર મણિની ઉત્પત્તિમા રોહણાયણતુલ્ય છે, સમસ્ત અનર્થના શત્રુરૂપ છે આનો વિનય ત્રણ જગતમા શુ શુ ગ્રેય, નથી કન્તો ? ”

અહીં પેલો વિદ્યાધર પોતાને નગરે ગયો અને રાજ્યલક્ષ્મી પામીને સુખી થયો સૂર્ય અસ્ત પામ્યો અને મતિનો જય-જયારવ બોલાણો તે સતિ શીળના પ્રભાવથી મર્વત્ર વિખ્યાત થઈ શીળથી ગળ કિક્કપણુ સ્વીકારે છે અને દેવો પણ તેનો આદેશ માથે ચડાવે છે

ઇતિ સૌભાગ્યદીપિકા કથા

આ માટે તને કહું છું કે-હો મિત્ર ! જે શુભાશુભરી તારા ઉપર જરાપણ ડોષ કરશે તો તારૂં મારૂં નહીં થાય અર્થાત્ મારું થશે એ મહામતિ એવી પાણીનો તો વિનય કળવા યોગ્ય છે તુ પરભીગમનના પાપથી સાતમી નરકે જઈશ એમ મને લાગે છે કહ્યું છે કે-“ કષ્ટના એક નિવાસસ્થાન તુલ્ય, કુળને સ્થામ કરવાને કાજળ તુલ્ય અને લોકોમા નિદાના સ્થાન તુલ્ય પરદારાગમન કોઈપણ રીતે શોભાવાળું નથી ” બીજી અનેક સ્ત્રીઓ પોતાને સ્વાધીન હોવા છતાં જે મનુષ્ય પરદારાલપટ થાય છે તે કાગડાની જેમ પોતાની પાને આપુ સરોવર પાણીથી ભરેલું હોવા છતાં સ્ત્રીઓના ઘડાના જળમાથીજ પાણી પીએ છે મહાભારતમા કહ્યું છે કે-“ લકાનો સ્વામી હતા, દગ મુખવાળો છતાં, ત્રણ ખડને છતેલા છતાં, લાખો રાક્ષસોની સેના છતાં, ઇદ્રજિત જેવો પુત્ર છતાં-આ પ્રમાણે છતાં ગવણુને નિર્ધન એવા, પરિવાર વિનાના એવા, વનમા રહેનાગ એવા અને મનુષ્ય માત્ર એવા રામચંદ્રે જે અત્યંત તેજવડે છતી લીધો તે જનકપુત્રી સીતાના ઉત્તમ શીળનોજ અર્પૂર્વ પ્રભાવ સમજવો ”

આ પ્રમાણે પોતાના મિત્રના કહેવાથી જયમત્રીએ શુ ગાર-સુદરીને 'તાડુ થીજ મહા પ્રભાવવાળુ છે' એમ કહીને છોડી દીધી અને તેને નમસ્કાર કર્યો

ત્યારપછી શુગારસુદરી પતિવિયોગ સળધી વિડળનારૂપી સમુદ્રનો પાર પામવા માટે વૈષ્ણવમાદિક તપ કરવામા તત્પર થઈ, સ્નાન વિલેપનાદિક તથા હીધા અને સાધ્વીની જેમ રહેવા લાગી. અન્યથા ત્યાં એક સારો નિમિત્તજ આગ્યો તેને રાણીએ પોતાના સ્વામીનો યોગ થવા વિષે પૂછ્યું નિમિત્તજે 'યોગ થશે' એટલું જ કહ્યું, તેના વિશ્વાસ ઉપરજ રાણી ઢેહ ધારણ કરી રહી

જય અમાત્ય સ્વામીદ્રોહી તેમજ પાપાત્મા થઈને રત્નપાળને સ્થાનકે રહી રાજ્ય કરે છે શાસ્ત્રકાર કહે છે કે- 'ખજની ઉપર કરેલો ઉપકાર મોટા દોષને માટેજ થાય છે જુઓ વ્યાધિ જોને અનુકૂળ આચરણ કરીએ તો વ્યાધિઓ ઉલટા વૃદ્ધિ પામે છે-કોપે છે તેની તો સામેજ પડવું જોઈએ, તોજ તે કાઈક મંદ પડે '

હવે અરણ્યમા રહેલો રત્નપાળ અવસ્થાપિની નિદ્રાનો અમલ ઉતર્યો ત્યારે બરાબર જ્યારે સુતો હતો ત્યારેજ રજ કલાકે જાગૃત થયો શય્યામા નહો નહો તે ચારે તરફ જુએ છે, તો ચારે બાજુ મહા ભયકર અરુણ્યજ દેખાય છે તેમજ સિંહ, વ્યાધ, શીયાળ, ઘુડ, ગીધ, જુડ અને મોર વિગેરેના તેમજ સારસ, કૌચ અને કાગડા વિગેરેના ભય ઉત્પન્ન કરે તેવા શબ્દો સભળાય છે કોઈ જગ્યાએ મૃગના ટોળા જણાય છે, કોઈ જગ્યાએ વાદરાના ટોળા દેખાય છે, કોઈ જગ્યાએ

ઉચ્ચ ક્રીનારાવાળા સરોવરો દેખાય છે અને કોઈ જગ્યાએ અનેક જાતના વૃક્ષો નજરે પડે છે આ પ્રમાણે ચારે બાજુ જોતો રત્નપાળ ચક્રીન થઈને મનમાં ચિંતવવા લાગ્યો કે—
 “જરૂર મને રાજ્યલોભથી મત્રીએ વનમાં તથા દીપો લાગે છે, મેં તેને મારો લક્ષ્મી જાણીને તેના પર રાજ્યભાગનું આરોપણ કર્યું—રાજ્ય બધું સોંપી દીધું, પરંતુ તે પાપી તેમજ પૂર્વે ખરેખરો વિશ્વામિત્રાત કર્યો જોનારો મસ્તક રાખીને મુનારનો શિરઝેદ કરે તેણે તેણે કર્યું મુગ્ધ એવા મને તેણે કળીને મહાકંપમાં ક્ષેપન કર્યો તે કર્મચક્રાળ, કૃતદ્વન, સ્વામીનો ધાત કળાગ દુર્મત્રી મને આવી અવસ્થા પમાડીને કેટલોક વખત મુખે રાજ્ય કયો?” આ પ્રમાણે વિચાર્યા પછી પાછો ધીર-પણાનું અવલખન કરીને તે ચિત્તમાં વિચારવા લાગ્યો કે—તે દરિદ્રી મને શું કરી શકે? આમાં માગ કર્મજ ખરેખર કારણ-ભૂત છે જે દેશમાં, જે કાળમાં, જે દિવસે અને જે સુહૃદ્ સુખ કે દુઃખ—હાનિ કે વૃદ્ધિ પ્રાપ્ત થવાના હોય છે તે તે પ્રમાણે જ પ્રાપ્ત થાય છે કાળે અથવા દર્મે પીડેલા મનુષ્યનું મત્ર, તપ, દાન, મિત્ર કે બાધવ કોઈ પણ રક્ષણ કરી શકતું નથી. સુખ કે દુઃખ પ્રાપ્ત થવામાં સત્ત્વ કારણભૂત નથી, શુભ કારણ-ભૂત નથી, રૂપ, યશ, વીર્ય કે ધન પણ કારણભૂત નથી, તેમજ શીળ કે કુળ પણ કારણભૂત નથી, માત્ર પૂર્વે કરેલા—આચરેલા કર્મજ કારણભૂત છે.”

આ પ્રમાણે બહુ રીતે વિચાર કરીને તે રત્નપાળ શય્યા-માંથી ઊઠી થયો અને નીચે ઉતરી મદમદ ચાલવા લાગ્યો. ત્યાં તેણે આગળ એક પવત જોયો તે પર્વતના શૂળ ઉપર

આ પ્રમાણે પોતાના મિત્રના કહેવાથી જયમત્રીએ શ્રી ગા-
સુદરીને 'તાડ શીળ મહા પ્રણાવવાળુ છે' એમ વહીને છોડી
દીધી અને તેને નમસ્કાર કર્યો

ત્યારપછી શ્રી ગાસુદરી પતિવિયોગ સળધી વિડબનારૂપી
સમુદ્રનો પાર પામવા માટે વઘાણમાદિક તપ કરવામા તત્પર થઈ,
સ્નાન વિલેપનાદિક તણ દીધા અને સાધ્વીની જેમ રહેવા લાગી-
અન્યદા ત્યા એક સારો નિમિત્તજા આવ્યો તેને રાણીએ પોતાના
સ્વામીનો યોગ થવા વિષે પૂછ્યું નિમિત્તજા 'યોગ થશે' એટલું જ
કહ્યું, તેના વિશ્વાસ ઉપરજ રાણી કેહ ધારણ કરી રહી

જય અમાત્ય સ્વામીદ્રોહી તેમજ પાપાત્મા થઈને રત્નપાળને
સ્થાનકે રહી રાજ્ય કરે ■ શાસકાર કહે છે કે- 'ખજની
ઉપર કરેલો ઉપકાર મોટા દોષને માટેજ થાય છે જુઓ વ્યાધિ
ઓને અનુકૂળ આશરણ કરીએ તો વ્યાધિઓ ઉલટા વૃદ્ધિ પામે
છે-કોપે છે તેની તો સામેજ પડવું બેઈએ, તોજ તે કાર્ધક,
મંદ પડે '

હવે અરણ્યમા રહેલો રત્નપાળ અવસ્થાપિની નિર્ધાનો
અમલ ઉતર્યો ત્યારે ખરાબર બ્યારે સુતો હતો ત્યારેજ રૂઠ
ફટાકે જાગૃત થયો શમ્યામા નહો રહ્યો તે ચારે તરફ જુએ
છે, તો ચારે બાજુ મહા લય કર અરણ્યજ કેખાય છે તેમજ
સિંહ, વ્યાધિ, શીયાળ, ઘુડ, ગીધ, જુડ અને મોર વિગેરેના
તેમજ સારસ, કોચ અને કાગડા વિગેરેના લય ઉત્પન્ન કરે
તેવા શબ્દો સભળાય ■ કોઈ જગ્યાએ મૃગના ટોળા જણાય
છે, કોઈ જગ્યાએ વાદરાના ટોળા કેખાય છે, કોઈ જગ્યાએ

હંચા કીનારાવાળા સરોવરે દેખાય છે અને કોઈ જગ્યાએ અનેક જાતના વૃક્ષો નજરે પડે છે આ પ્રમાણે ચારે બાજુ જોતો રત્નપાળ ચક્રીન ચઢને મનમાં ચિંતવવા લાગ્યો કે—
 “જરૂર મને રાજ્યલોકથી મત્રીએ વનમાં તણ દીધો લાગે છે, મેં તેને મારો લજ્જા જાણીને તેનાપર રાજ્યલાગુ આરોપણ કર્યું—રાજ્ય બધું સોંપી દીધું, પરંતુ તે પાપી તેમજ પૂર્વે ખરેખરો વિશ્વામઘાત કર્યો ખોળામાં મસ્તક રાખીને સુનારનો ગિરગેહ કરે તેણે તેણે કર્યું સુગંધ એવા મને તેણે ઠગીને મહાકૃપમાં ક્ષેપન કર્યો તે કર્મચક્રાળ, કૃતઘન, સ્વામીનો ઘાત કરનાર દુર્મત્રી મને આવી અવસ્થા પમાડીને કેટલોક વખત સુખે રાજ્ય કરશે ?” આ પ્રમાણે વિચાર્યા પછી પાછો ધીર-પણાનું અવલંબન કરીને તે ચિંતમાં વિચારવા લાગ્યો કે—‘તે હરિદ્રી મને શું કરી શકે ? આમાં મારા કર્મજ ખરેખર કારણ-ભૂત છે જે દેશમાં, જે કાળમાં, જે દિવસે અને જે મુહૂર્તમાં સુખ કે દુઃખ—હાનિ કે વૃદ્ધિ પ્રાપ્ત થવાના હોય છે તે તે પ્રમાણે પ્રાપ્ત થાય છે કાળે અથવા ઋતુ પીડેલા મનુષ્યનું મત્ર, તપ, દાન, મિત્ર કે બાધક કોઈ પણ રક્ષણ કરી શકતું નથી. સુખ કે દુઃખ પ્રાપ્ત થવામાં સત્ત્વ કારણભૂત નથી, શુભ કારણ-ભૂત નથી, રૂપ, યશ, વીર્ય કે ધન પણ કારણભૂત નથી, તેમજ શીજ કે કુળ પણ કારણભૂત નથી, માત્ર પૂર્વે કરેલા-આચરેલા કર્મજ કારણભૂત છે.’

આ પ્રમાણે બહુ સીતે વિચાર કરીને તે રત્નપાળ શય્યા-માંથી બેઠો થયો અને નીચે ઉતરી મદમદ ચાલવા લાગ્યો. ત્યાં તેણે આગળ એક પવત જોયો તે પર્વતના શૃંગ ઉપર

ચડતા ત્યા તેણે એક પુરૂષને બધનોવડે બાધેલો જોયો તે
મૃતાવસ્થા જેવો થયેવ દેખી તરતજ કુમારે હુટો કર્યો પછી
પવનવડે તેને ચેતના આવી એટલે રત્નપાળે પૂછ્યું કે-“ તે
ભદ્ર ! તું કોણ છે ? અને તને ઢોણે બાધ્યો હતો ? તે કહે
રત્નપાળના પ્રશ્નના ઉત્તરમાં હાથ જોડીને તે પુરૂષ બોલ્યો કે-
“પુરૂષશ્રેષ્ઠ ! મારા બધનનું કારણ કહ્યું તે માલજો વૈતાલ્ય પર્વત
ઉપર દક્ષિણ ઓણિમાં ગગનવલ્લભ નામના નગરમાં સુગંધવલ્લભ
નામનો વિદ્યાધરશ્વર છે હું હેમાગદ નામનો તેનો પુત્ર છું ત્યાં હું
આનંદયુક્ત રહેતો હતો, એકદા હું શ્રી સહિત નદીશ્વર દ્વીપે
યાત્રાર્થે જતો હતો, તેવામાં માર્ગમાં મારો શત્રુ વિદ્યાધર મળ્યો
તે પાપીએ રાક્ષસી વિદ્યાના બળથી મને બાધીને અહીં મૂકી
દીધો અને મારી ઓને લઈને તે ભાગી ગયો અત્યાગે મારા
ભાગ્યયોગથી તું સત્વવાન પુરૂષ અહીં આવી ચડ્યો અને
મને છુટો કર્યો, નહીં તો તે દંડ બધનથી હું જીવતો પણ રહ્યું
તેમ નહોતું ” આ પ્રમાણે તેઓ વાત કરે છે તેવામાં પેલો
શત્રુ વિદ્યાધર તેની પત્ની સહિત ત્યાં આવ્યો અને ગેવથો
લાલ નેત્રવાળો થઈને બોલ્યો કે-“અરે ! આ માણસને મેં બાધ્યો
હતો તેને કયા માનવીએ છુટો કર્યો ? તે અકાર્યકારીનું જીવિતજ
સંપૂર્ણ થયું લાગે છે ” આ પ્રમાણે કહીને ખડ્ગ ખેંચી તે
રત્નપાળ તરફ દોડ્યો, એટલે મહાબાહુ એવો રત્નપાળ પણ
તેની સામે મશ્રામ કરવા તૈયાર થઈ ગયો કેટલાક વખત
સુધી ખડગાખડગી ચુદ્ધ ચાલ્યા પછી રત્નપાળે લઘુલાઘવી
કળાધી તેને હણીને પૃથ્વીપર પાડી દીધો, એટલે રાક્ષસી વિદ્યા
પણ તેને તણને રાડ પાડીને ભાગી ગઈ હેમાગદ શ્રી મળવાથી
અને શત્રુ મરાવાથી બહુ ખુશી થયો

પછી હેમાગદે પ્રત્યુપકાગ નિમિત્તે રત્નપાળને બે ઔષધિઓ આપી અને તેનો મહિમા આ પ્રમાણે કહ્યો ‘આ પ્રથમ વલય સર્પના વિષને હરનાર છે અને બીજું વલય માણસને મોહ પમાડનાર છે ’ આ પ્રમાણે કહી રત્નપાળને નમસ્કાગ કરીને તે શ્રી સહિત પોતાને સ્થાને ગયો

રત્નપાળ બે ઔષધિઓ લઈને વહીથી શુચેસ્રી વેણી નેલી વનગ્રેણિને ભેતો ભેતો એક દિશા તરફ ચાલ્યો પરંતુ વૃથાની ગાદ છાયાથી થયેલા અધકાગમા મહા કષ્ટે તે ગમન કરવા લાગ્યો એવામા એક વૃક્ષની છાયામા પડેલા એક ગેગી મનુષ્યને તેણે દીઠો દીન મુખવાળા, આખમા બગ્તા અશ્રુવાળા, ધર્મકર્મવડે પવિત્ર, શુભ ભાવવાળા, રક્ષક વિનાના અને વિદેશી એવા તે શ્રાવકને ભેળંને કૃપાળુ એવા રત્નપાળે વિચાર્યું કે-“ આ મનુષ્ય અતિમ અવસ્થાને પામેલો જણાય છે, તેથી તેનું સરક્ષણ કરવા યોગ્ય છે, તેમજ આરાધના કરાવવા યોગ્ય છે ” આમ વિચારીને રત્નપાળે પુરયણુદિથી તેને કહ્યું કે-“ હે ધર્મબધુ ! તું અર્વં જીવેને ખમાવ, નવકારમત્રનું સ્મરણ કર, અન્હિત, સિદ્ધ, મુનિ ને ધર્મ એ ચારનું શરણ કર, ભાવપૂર્વક મમ્યકત્વને તથા શીળને અગીકાર કર શ્રી પુત્ર મિત્ર બધુ ધન ધાન્ય ગૃહ અને અન્ય સર્વ ઉપરથી મમત્વ તજ દે આ જીવને દેહ ગૃહ કુટુંબ અને લક્ષ્મી સર્વ પામવું મુલબ છે, પરંતુ જિને સ્વરકથિત ધર્મની પ્રાપ્તિ થવી અત્યંત દુર્લભ છે કોઈના ઉપ શોધથી, લયથી, ક્રોધથી, લોભથી, દોભથી, કુતુહળથી જે કાઈ મિથ્યા બોલાણુ હોય તે આલોચના કરવાથી મિથ્યા થાઓ જીવિતને અને મૃત્યુને-બનેને જે આરાધે છે તેજ પુરૂષ છે,

ખીલ તો પશુતુલ્ય છે ”

“ હે ઝંધુ ! નિર્મળ મનવાળો ચર્મ, ઝંધુજનીદિ ઉપરના રેનેહને તણ અંતિમ આલોચના ગ્રહણ કર, અનર્થન ગ્રહણ કરીને સર્વ વ્રતોને ફરીને અંગીકાર કર, સ્પૃહા તણ દે, સર્વ પ્રાણી-ઉપર કપાય રહિત હૃદયવાળો ચર્મ ત્રિવિધે ત્રિવિધે ખામણું કર, અને પચ નમસ્કાર મત્રનુ ધ્યાન કર આ પ્રમાણેની આરાધનાવડે જે મનુષ્ય પોતાના દેહને તજે છે તેને ધન્ય છે ”

રત્નપાળે આ પ્રમાણે આરાધના ઠરાવવાથી તે યાવક શુભ ધ્યાનવડે મૃત્યુ પામી દેવ થયો. પછી પદોપકારમા તત્પર એવા રત્નપાળ રાજાએ તેના શરીરને યોગ્ય સસ્કાર કર્યો “ઉપકારમા તત્પર એવા સજ્જનો જગતમા વિરલ હોય છે, અને ઉપકારને માનનારા તો હોય અથવા ન પણ હોય એમ લાગે છે ”

હવે રત્નપાળ ભાથી પૂર્વદિશા તરફ ચાલ્યો. કેટલુંક ચાલતા આગળ સાક્ષાત્ ખીલુ દેવપુર હોય તેવું એક નગર તેના જોવામા આવ્યું જેવો તે મનોહર નગરમા રત્નપાળ પ્રવેશ કરે છે તેવામા તેણે દૂરથી કાંઈક પડહોડ્યોપણા થતી સાલળી એટલે કાંઈક પુરૂષને તેણે પૂછ્યું કે—“ આ પડહોડ્યા કારણથી વાગે છે ? ” તે પુરૂષ બોલ્યો કે—“ આ નગરમા બળવાહન નામે રાજા રાજ્ય કરે છે તેને સમગ્ર સ્ત્રીજનમા શ્રદ્ધા એવી રત્નવતી નામની કન્યા છે તે યૌવનાવસ્થાને પામી છે આજે તે જળક્રીડા કરવા માટે નગર બહાર ગઈ હતી ત્યાં સરોવરમા જળક્રીડા કર્યા પછી વિશેષ વિનોદ માટે તે વનમા પેઠી ત્યાં સખીઓની સાથે આનંદ કરતા અકસ્માત્ દેવયોગથી

તેને દુષ્ટ સર્વે ડગી એટલે તત્તજ તેને નગરમા લઈ આવ્યા પછી રાજાએ અનેક ઉપાયો મત્ર ને ઔષધાદિકના વિષના નાશ માટે કર્યા, પરંતુ વિષ વિશેષ વ્યાપ્ત થઈ ગયેલ હોવાથી કાઇપણ ગુણ થયો નહીં તેથી ગભ નગરમા પડહ ફેરવે છે કે-‘ જે કોઈ એ કન્યાને છવાડશે તેને રાજા એ કન્યા આપશે ’

‘ આ પ્રમાણેની હકીકત સાંભળીને રત્નપાળે તે પડહ ફેરવે એટલે રાજપુત્રો તેને ગભ પાસે લઈ આવ્યા અને કન્યા દેખાડી ગભપાળે પૂર્વોક્ત ઔષધિના રસવડે તેને સિંચન કર્યું જેથી તત્કાળ કન્યા સજ્જ થઈ ગઈ રાજાએ તેજ દિવસે સાગ મુહૂર્તે રત્નપાળ સાથે તેનો વિવાહ કર્યો હસ્તમોચન પ્રમગે રાજાએ અર્ધ રાજ્ય અને હસ્તિ અશ્વ રથ તથા પત્તિરૂપ સેના આપી તે વખતે ‘ આ રત્નપાળ રાજા છે ’ એમ યાચકોએ તેને જાણખ્યો તે સાંભળીને બળવાહન રાજા ગદ્ગદ હર્ષિત થઈને બોલ્યો કે-‘ અહો ! ખરેખરે મારા ભાગ્યનો ઉદય કર્યો કે જેથી ઘેબરમા ધી ભજ્યુ, દુધમા સાકર ભળી અને કાચનમા મણિ મળ્યુ આવો શ્રેષ્ઠ મારી પુત્રીનો ને રત્નપાળનો યોગ થયો ગત્યભ્રષ્ટ એવો રત્નપાળ રાજા રાજપુત્રી પગ્ગયો અને વિદેશમાં પણ તેને રાજ્ય મળ્યુ ‘પુણ્યના યોગથી શું શું પ્રાપ્ત થતું નથી ?’

‘ ધર્મની મિલિથી જરૂર ધુમ્ન ને પ્રધુમ્ન-અર્થ ને કામ અંત્રેની પ્રાપ્તિ થાય છે, કેમકે દુધની પ્રાપ્તિ થયે દધિ ને ઘૂતની પ્રાપ્તિ સુલભજ છે ’

એકદા રત્નપાળ પાછલી રાત્રે ભગૃત થતા તેને પિતા-સબધી રાજ્ય સાભરી આવ્યુ કે જે દુષ્ટ મત્રીએ પોતાને કળાને કર્યું હતું

કહ્યું છે કે -

૫૫

બેટે જાયે કનણ ગુણ, અનગુણ કનણ મુએણ,
જાળખીકી ભૂહડી, ચ પી જાળ અનરેણ.

‘ પુત્ર ચવાથી શુ અને મરણ પામવાથી પણ શુ ? પુત્ર છતાં જો બાપુકી જમીન ખીજો હજાવી બેસે તો તે પુત્ર અપુત્ર સમાન ॥ ’

પછી શ્વસુરને જણાવી તેમની રજા લઈને રત્નપાળે ચતુર્વિંશતી સેના તથા રત્નવતી મહિત પોતાના નગર તરફ પ્રયાણ કર્યું પોતાનું રાજ્ય વાળવા માટે અવિચિત્ર પ્રયાણ કરતા એક રાત્રે કોઈ વનમાં એ ચ મહિત મુકામ કર્યું રાત્રીએ જાગતા રત્નપાળે સુદૃઝ ગીતનો સ્વર સાંભળ્યો એટલે કૌતુકી બોલે તે ઈંદીને શબ્દને અનુસારે આવ્યો વ સી ને વીણા વિગેરેનો ધ્વનિ સાંભળતા ને આગળ ચાલતા પુણ્યયોગે એક પ્રાસાદ તેના જોવામાં આવ્યો રાજા તે પ્રાસાદમાં પ્રવેશ કરે છે તેવામાં ઠેટકીડ વિદ્યાધરીઓ ગીતનૃત્યાદિ વિનોદ પ્રભુપાસે કરી પ્રભુને નમીને પોતપોતાના સ્થાન તરફ ચાલી ગઈ તે બધી વિદ્યાધરીઓમાં એક દિવ્ય વેષવાળી, રૂપની રેખાવડે મોહ પમાડનારી, વિમાનમાં બેઠેલી અને સખીઓથી પરવરેલી વિદ્યાધરીને રત્નપાળે દીડી રત્નપાળ તરત તો પ્રાસાદમાં પ્રવેશ કરી વિધિ-પૂર્વક જિનવદન કરી આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરવા લાગ્યો “સ સા-રના અખિવ સઠ પોને તણ હઈ એક ધ્યાને રહેનારા અને સદ્ધયાનવડે પરમાનંદપદને પામેલા હે જિનેશ્વર ! તમને નમ-સ્કાર થાઓ કેવળજ્ઞાનરૂપ આદર્શમાં સદ્કાત થયેલા લોકાલોકને

જોનાગ અને પરમાત્મ સ્વરૂપ એવા તમને હે દેવ ! મારો નમસ્કાર થાઓ હે પ્રભુ ! મારી ઉપર પ્રસન્ન થઈને માફ વાત્સલ્ય તેમજ મારાપર અનુકંપા કરો કે જેથી મારા દુર્વાર એવા ભાવરોગ સર્વ શમી જાય જેઓ દારિદ્ર્યથી હણાયેલા શરીરવાળા છે, દૌર્ભાગ્યથી દગ્ધ થયેલા છે, શત્રુઓથી ને કષ્ટોથી વિકળ થયેલા છે, મૂર્ખા પશુઓથી તપેલા છે, જેઓ દુ ખના સમૃદ્ધી અત્યંત પીડિત થયેલા છે તેઓને હે જિનેશ્વર ! તૃષાતુરને જળની જેમ તમેજ એક શરણુભૂત છો "

આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરીને જગન્નાથ એવા આદિનાથ જિનેશ્વરને પોતાના નાથ માની-તેનાવડે પોતાને સનાથ ગણી રાજ્ય ખાછો વળ્યો તેવામા સૌભાગ્યમજરીના નામવાળુ એક વલય ત્યા મડપમા પડેલુ તેણે દીકુ તે લઈને રત્નપાળ ત્યાથી પોતાના સૈન્યમા આવ્યો. પ્રાત કાળે મેના સહિત પ્રયાણ કર્યું અને ઉતાવળે પોતાના રાજ્યની હદમા પ્રવેશ કર્યો પછી પાટલી-પુગપત્તને જયમત્રી પાસે એક દૂતને મોકલ્યો તે દૂતે જઈને કહ્યું કે-“ હે જયમત્રી ! તમારા રાજ્ય રત્નપાળ અહીં આવ્યા છે, તો તમે સામા જઈ તેનું રાજ્ય તેને અર્પણ કરીને તેની સેવા કરો ” તે સાંભળીને કોપી અને માની એવો જયમત્રી બોલ્યો કે-“ રે દૂત ! કોણુ સ્વામી ને કોણુ સેવક ! આ પૃથ્વી તો વીગ્લોખ્યા છે ” આમ કહીને તે લશ્કર સહિત લડવા માટે તૈયાર થયો. સૈન્ય સાથે નગર બહાર નીકળતા બન્ને સૈન્ય વચ્ચે ચોર યુદ્ધ થયું પરિણામે જયમત્રીનું સૈન્ય લાગ્યું-પાછું હઠ્યું એટલે તે હુદ્રચિત્તવાળા મત્રીએ રત્નપાળના સન્ય ઉપર અવસ્થાપિની નિંદા મુકી પોતાના સૈન્યને નિદ્રાવડે ઘૂર્ણિત થતું જોઈને રત્નપાળ ચિતાગ્રસ્ત થયો

અહીં રત્નપાળે આગધના કરાવેલો શુદ્ધ શ્રાવક મૃત્યુ પામીને દેવલોકમા દેવપણે ઉત્પન્ન થયો હતો તથે અવધિરાનથી રાજાને ચિતાતુર સ્થિતિમા જોયા એટલે તે તરતજ ત્યાં આ યો અને પ્રગટ થઈને જોડ્યો કે-“ હે રત્નપાળ ! મને જાણજો છે ? ” રત્નપાળે બહુ રીતે વિચાર્યું પણ તેને જાણખ્યો નહીં તેથી મૌન રહ્યા-કાંઈ ઉત્તર આપ્યો નહીં એટલે તેણે શ્રાવકનુ રૂપ કરીને પૂછ્યું કે-“ હવે મને જાણખ્યો ? ” એટલે તેણે જાણ ખીને કહ્યું કે-“ હા જાણખ્યો મે તમારી ગ્લાનપણામા પરિચર્યા કરી હતી તમે માગ શ્રાદ્ધમિત્ર છો તમે પુણ્યમેગે દેવસ્વરૂપ થયા જણાવ્યો છો ” પછી તે દેવના મહો મ્યથી સર્વ ઐનિકો ઉપરથી નિદ્રા દૂર થઈ અને બધા લડવા માટે સાવધાન થઈ ગયા ફરીને યુદ્ધ શરૂ થતા જયમત્રી મરાણો અને તે મૃત્યુ પામીને સાતમી નરકે ગયો ત્યાંથી મ્યવીને સર્પ થશે અને પાચમી નરકે જશે એ પ્રમાણે ઘણા લોકોમા તે પોતાના પાપનુ ફળ લોગવશે ‘નાયે પાપાત્માઓ કષ્ટ લોગવવાવડેજ પોતાના ઠમ્મમચ્ચને ખપાવે છે’

, પછી રત્નપાળ જુપાગ કે જે સંભજનો અને પ્રભજનો ઉપર નિરતર કૃપાશ્રુ હતા તેણે પાટલીપુરમા પ્રવેશ કર્યો તં વખતે અનેક પ્રકારના વાણિજ્યના નાદથી આકર્ષિત થયેલી નગરની સ્ત્રીઓ સર્વ કાર્ય તજી દઈને પોતાના રાજાને જોવા માટે અપજપણે જાળાતગજની મનુષ્ય ચાલી તેઓ રત્નપાળને જોઈને કહેવા લાગી કે-“ હે નરિદ્ર ! સૂર્ય ઉપરાત તેજ શુ ? વાયુ ઉપરાત બળવાન કોણ ? મોક્ષ ઉપરાત મુખ શુ ? અને તમારાથી વધારે શૂંચીર કોણ ? અર્થાત્ કોઈ નહીં ” તે વખતે મળેલા

બીજા અનેક લોકો કહેવા લાગ્યા કે-‘ તમારૂં પૂર્વકૃત પુણ્ય ફરીને પ્રગટ થયું જગત્માં એક મગજિક થયું તમે પોતાના બળથી ગયેલું રાજ્ય વાળ્યું, દૃષ્ટ એવા જયમત્રીનો નાશ કર્યો, દેવતા મિત્ર થયો તેવી તેમજ તમારા બળથી બીજા અનેક પ્રબળ રાજાઓ પણ તમારી સેવા કરવા તત્પર થયા ॥ ’

તે વખતે શુગારનું દરી સતિ પોતાના ચિત્તમાં બહુજ પ્રમત્ત થઈ તે મહા આકરો તપ કરતી હતી અને બ્રહ્માવતમાં ખરેખરી દૃઢ હતી, પતિનું મુખ જોવા પછી તેણીએ પોતાના વિગયત્યાગાદિ તપનું પારણું કર્યું સારા શુગારવાળી તે રાણીને રત્નપાળે પદ્મ-જાણીતરીકે સ્થાપિત કરી દેવની સાનિધ્યથી અનમ્ન એવા અનેક રાજાઓને રત્નપાળે નમ્ર બનાવી પોતાને પગે લગાડ્યા અને નિષ્કટકપણે પોતાનું રાજ્ય કંવા લાગ્યો પ્રમન્ન થયેલા દેવે રાજમહિરમાં સાતસો કોટી સુવર્ણને રત્નની વૃદ્ધિ કરી ‘પુણ્યથી દેવો પણ વશ વાય છે’ પછી ‘તમે એકછત્ર રાજ્ય આનંદથી કરો.’ એવો રાજાને વર આપીને દેવ સ્વચ્છાને ગયો.

ધર્મબુદ્ધિવાળો રત્નપાળ રાજા પૂર્વપુન્યના પ્રભાવથી ઇદ્રના રાજ્ય સમાન રાજ્ય પાળવા લાગ્યો એકદા ગળ સલામાં બેઠેલો છે તેવામાં એક પુરૂષે આવીને વિનયપૂર્વક નિવેદન કર્યું કે-‘ હું નરેન્દ્ર ! આપણા વનમાં એક શ્રેષ્ઠ હસ્તિ આવ્યો છે ’ તે સાંભળીને રાજાએ પોતાના મુશ્કટોને એકલ્યા એટલે તેઓ વનહસ્તિને પકડી લાવ્યા અને રાજાને સ્વાધીન કર્યો પછી રાજા તે હાથી ઉપર બેસીને બહાર વનમાં આવ્યા તેવામાં તે હાથી રાજા સહિત આકાશમાં ઉડ્યો ઘણું દૂર ગયા છતાં પણ તે ઉલો ન રહ્યો,

એટલે રાજાને ચિંતા ઉત્પન્ન થઇ એટલે તેણે હાથી ઉપરથી
ઉતરી જવા ધાર્યું તેવામા તો તે હાથી ઉપરથી એક મરોવરમા
પડ્યા પછી સરોવરના જળમા તરીને તે કીનારે આવ્યા.

આગળ ચાલતા તેમણે સુવર્ણ ને રત્નમય તેમજ સુશો-
ભિત તોરણવાળો એક પ્રામાદ જોયો રાજા કૌતુકથી તે પ્રામા-
દમા ગયા અનુક્રમે સાતમા માળ સુધી ચડતા ઉવટ અગાશીમા
બે ભસ્મના પુજ જોયા તેની પાસે ગજદત્ સાથે લટકાવેલ
એક રસથી ભરેલ કુપો દીઠો તે જોઇને રાજા વિચારવા લાગ્યા
કે—“ આ દિવ્ય પ્રામાદ જેવો પ્રામાદ અહીં ક્યાથી ? આ
રસનો કુપો શેનો ? અને આ ભસ્મના પુજ શેનો ? આ બધું
ખોટા કૌતુક જેવું જણાય છે ” આ પ્રમાણે વિચારીને રસના
કુપામાથી થોડાક રસ ઠાઢીને તેણે હાથમા લીધો એટલે તેમાથી
કેટલાક ટીપા પેલા ભસ્મના રાશી ઉપર પડ્યા ત્યાં તો તે બન્ને
દગલામાથી બે સ્ત્રીઓ દિવ્યરૂપને ધારણ કરનારી ઉત્પન્ન થઇ
તેને જોઇને રત્નપાળે પૂછ્યું કે—“ તમે બન્ને કોણ છો ? આ
ભસ્મમાથી શી સીતે ઉત્પન્ન થઇ ? તમે શુ શક્તિરૂપ છો,
કીર્ત્તરી છો, દેવાગના છો, વિદ્યાધરી છો કે ભૂચરી છો ? જે સત્ય
હકીકત હોય તે કહો ”

આ પ્રમાણે રત્નપાળે પૂછવાથી તે બેમાથી એક કન્યા બોલી
કે—“ હે સ્વામિન્ ! અમારી હકીકત વિનોદકારી છે તે હું કહું
શું આપ એક ચિત્તે સાંભળો કે જેથી આપનો શ્રદાય દૂર થાય.

વૈતાલ્ય ધર્વત ઉપર વરચ દ્રા નામની નમરીમા મહાબળ

૧ હાથીના દાતની આકૃતિવાળી ખીંટી

નામે વિદ્યાધર ગજ રાજ્ય કરે છે તેની પ્રેમવતી નામે સ્ત્રી છે તેની અમે બે પુત્રીઓ છીએ અમાગ મોહવદ્ધી ને યતનવદ્ધી નામ છે અમને બન્નેને અમાગ પિતાએ લણાવી અનુક્રમે અમે યૌવનાવસ્થા પામી અમારૂં નાગિલ નામના દુરાત્મા ખેચે ત્યાં થી હઠ્ઠુ ઠથું તે અહીં લાવ્યો અને આ દિવ્ય પ્રાસાદ વિદ્યાના બળથી તેણે બનાવ્યો તે જ્યારે ઘ્યાઈ પણ બહાજ જાય છે ત્યારે અમને લગ્નપુજારૂં કરીને જાય છે અને પાડો આવે છે ત્યારે આ કુપાના રમતુ સીચન કરીને મનુષ્યરૂં કરે છે નરોત્તમ ! આ પ્રમાણેની અમાગી ઘથા છે આજે પૂર્વના ભાગ્યોદયથી અમને તમાગ દર્શનનો લાભ મળ્યો છે ” આ પ્રમાણેની નેહવાર્તા કરતા તેમને પરસ્પર સ્નેહ ઉત્પન્ન થયો ‘ પ્રાયે મનને મોહ ધમાડવાનું નાધન પૂર્વલવનો મળધજ હોય છે ’

કહ્યું છે કે -

એ નયણા જાગસરે, પૂર્વલવન અમત,
અપ્રિય દીઠિ મુહ લીયે, પ્રિય દીઠિ નિહસત.

‘ આ નેત્રો જાતિમરણથી પૂર્વલવને સભારે છે તેવી અપ્રિય મનુષ્યને દેખતા મુખ લેવાઈ જાય છે અને પ્રિયને દેખવાથી હોને છે

આ પ્રમાણે વાતો થાય છે તેવામા તે બે કન્યાનો ઈચ્છક વિદ્યાધર વિવાહસામગ્રી લઈને ઉતાવળો ત્યાં આવ્યો એટલે હાથીએ ત્યાં આવીને તે વિદ્યાધરને મુઠવડે ઉપાડ્યો અને લીલાવડે આકાશમા ઉત્પત્યો પછી દર લઈ જઈને તેને સુઠમાથી જમીન ઉપર પડતો મૂક્યો અને તે નાગિલને દત્તના આઘાતવડે અત્યંત ખીટા ઉપેજવી માગી નાખ્યો

હવે એ અવસરે પોતાની બે પુત્રીને શોધતો શોધતો મહાબળ વિદ્યાધર ત્યાં આવ્યો અને તેણે ત્યાં પોતાની બે પુત્રીઓને દીઠી તે સાથે રત્નપાળને પણ જોઈને હર્ષ પામી મધુર વાણીથી તે બોલ્યો કે-“ હે સાત્વિકચેખર ! સાલજો પૂર્વે મેં એક શ્રેષ્ઠ નૈમિત્તિકને પૂછ્યું હતું કે-‘ મારી આ પુત્રીઓનો વર કોણ થશે ? ’ ત્યારે તેણે કહ્યું હતું કે-‘ નાગિલ નામનો એક દુષ્ટ વિદ્યાધર તમારી બન્ને પુત્રીઓનું હરણ કરશે તે વિદ્યાવડે તેને ભસ્મરૂપ કરીને પાછી રસવડે તેને સી રૂપે કરશે ત્યાં એક રત્નપાળ નામનો રાજા અકસ્માત્ આવી ચડશે તેણે હાથમા લીધેલા ગસકુ પિકાના રસના પડેલા બિંદુઓથી તે પુત્રીઓ ભસ્મરૂપ મટી સ્ત્રીરૂપ થશે તમારી બન્ને પુત્રીઓનો તે વર થશે અને તેની સાનિધ્ય કરનારો દેવ હસ્તિરૂપે નાગિલને ઉપાડી જઈને તેનો વિનાશ કરશે ’ આ પ્રમાણેની તે નિમિત્તિયાની વાણી અત્યાદે સફળ થઈ ॥ તો હવે આ વિમાનમા બેસીને તમે મારી સાથે વૈતાલ્ય પર્વતપર ચાલો ”

પછી તે વિમાનમા બેસીને રત્નપાળ પ્રયાણ કરે ॥ તેવામા પેણો શ્રાદ્ધદેવતા દેવરૂપે પ્રગટ થયો અને રત્નપાળને પ્રણામ કરીને બોલ્યો કે-‘ હે ઉપગારી ! સાલજો ! આ બે કન્યાઓની તમને પ્રાપ્તિ કરી આપવા માટે હું હસ્તિરૂપે તમને અહીં લઈ આવ્યો અને નાગિલને તે રૂપેજ ઉપાડી જઈને તેનો વિનાશ કયો આ પ્રમાણે પૂર્વે જ્ઞેનાપર તમે ઉપકાર કર્યો છે તે હું દેવ યથેલો શ્રાવક છું હવે આ રસની ઉત્પત્તિ અને પ્રભાવ કહું તે સાલજો-“ પૂર્વે આ નાગિલે ૨૪ વર્ષ પર્યંત કદમ્બળ રૂળનો આહાર કરીને, અધોમુખ રહી ધૂમ્રપાન કરીને,

બલિહોમાદિત્ત સહિત મત્રનો જાપ કરીને, ધણે દ્રને પ્રસન્ન કર્યા હતા તેથી તેણે આ ગ્સનો કુપો આપેલો છે આ ગ્સના બિદુ-માત્રથી હોહનુ સુવર્ણ થાય છે સર્વ પ્રકારની બાધા શમે છે, કદ નાશ પામી દિવ્યરૂપ થાય છે, મૃત્તિજાત ને મૃતપ્રાય થયેલા ક્ષણમાત્રમા આવધ થાય છે, ભૂતપિશાચાદિ દુષ્ટ દેવો અને ગ્રહ નક્ષત્ર તેમજ તારાઓ આ ગ્સના સ્પર્શમાત્રથી વશ થાય છે, મહાન્ અગ્નિ શમી જાય છે, સ્થાવર ને જંગમ વિષ નાશ પામે છે, વ્યાધિમાત્ર આ રસ છાટવાથી શમી જાય છે અને સર્વ મનુષ્યો વશ થાય છે આ રસનુ તિલક કરીને મગ્રામમા જવાથી શત્રુ મિત્રપણાને પામે છે અને મિહુ તેમજ હસ્તિ વિગેરે પશુઓ વશ થાય છે ”

આ પ્રમાણે આ ગ્સ બહુજ પ્રભાવવાળો છે તે તમને પુણ્યયોગે વિનાશવાસે પ્રાપ્ત થયો છે હુ એ રસ તમને અર્પણ કરૂ છુ, તેથી તે ગ્રહણ કરો વળી અવસરે મને સભારજો ” એમ કહીને તે દેવ અદૃશ્ય થયો આવુ દેવનુ સાનિધ્ય જાણીને મહાબળ વિરમથ પામ્યો પછી પોતાની બે પુત્રીઓ મહિત રત્નપાળને પોતાના વિમાનમા બેસારીને વૈતાલ્યપગ લઈ ગયો અને તેની માથે બન્ને પુત્રીઓને પગલાવી પાણિગ્રહણ મહોત્સવ કર્યો પછી ધન્ય એવો રત્નપાળ રાજા તે બન્ને વિદ્યાધરપુત્રીઓને પરણીને ત્યાં આનંદથી રહ્યો અને અત્યંત સુદર સુખભોગ ભોગવવા લાગ્યો અનેક વિદ્યાધરો તેની સેવા કરવા લાગ્યા

તે અવસરે ગગનવૃક્ષપુગ્મી સુગન્ધવૃક્ષના નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો તેને હેમાગદ નામે પુત્ર હતો અને સોભાગ્ય;

મજરી નામે પુત્રી હતી તે પુત્રી યૌવનાવસ્થા પામી, અનેક મનુષ્યોને મોહ ઉત્પન્ન કરનારી થઈ તેને તેની કુળદેવીએ સર્વ વાંચિછતને આપનારૂં એક વલય આપ્યું અન્યદા વનમા કોઈ જિનાલયમા સખીઓ સાથે નાટક કરતા તેના હાથમાથી તે વલય પડી ગયું તે સ્વસ્થાને આવી, વલય મળ્યું નહીં, એટલે તેના વિશેષે તે મહા દુઃખ પામી, મરસ આહાર તણ દીધો અને આયળિલ નીવી વિગેરે તપ કન્વાવડે તેણીએ પોતાના શરીરને કૃશ કરી નાખ્યું અન્યદા ત્યાં કોઈ નૈમિત્તિક આવતા રાજાએ તેને પૂછ્યું કે-‘ મારી પુત્રીનું જોવાયેલું વલય શી રીતે મળશે ? ’ નૈમિત્તિક બોલ્યો કે-‘ હું નરાધીશ ! હું કહું તે સાંભળો જેને તે વલય મળેલ છે તે પુરુષ તમારી પુત્રીને સ્વયંવર મંડપ કરશે એટલે તેમા એક મંડળાધીશ તરીકે પોતાની ઈએજ આવશે, તમારી પુત્રીને તેજ વરશે અને તેની પાસેથી વલય મળશે ’ આ પ્રમાણે તે જ્ઞાની નિમિત્તિઆના વચ્ચેના સાંભળીને રાજાએ તરતજ સ્વયંવર મંડપ તૈયાર કરાવ્યો અને અનેક વિદ્યાધર રાજાઓને આમ ત્રણ કર્યું તેમા મહાબળ રાજાને પણ આમ ત્રણ થવાથી તે રત્નપાળને લઈને ત્યાં આવ્યો.

રત્નપાળને વલય સહિત આવેલ જોઈને સ્વયંવર વખતે મૌભામ્યમજરીએ તેના કંઠમાજ વરમાળાનું આરોપણ કર્યું રત્નપાળને જોળખીને હેમાગદ વિગેરે સૌ ખુશી થયા તે વખતે ધીન બધા ખેચરો એકઠા થઈને વિચારવા લાગ્યા કે-‘ જુઓ તો ખરા કે આપણને મૌ વિદ્યાધરોને મૂકીને આ કન્યાભૂતરને વરી ! ’ આ અચુક થયું છે આ વાત કદી જની નહીં અમારા દેખતા એક ભૂત એક વિદ્યાધરકન્યાને પરણી બાય એ વાત બનવની

નથી ” આમ વિચારીને તે બધા એકત્ર થઈ રોપથી લાલ બની ચુદ્ધ માટે તૈયાર થયા પછી રત્નપાળને કહ્યું કે-“ અરે અરણી ! તું બાળક જણાય છે અને તારો કાળ નજીક આવ્યો લાગે છે કે જેથી તે ભૂમિચર થઈને વિગ્રાધરીને વરવાની હિંમત કરી છે ! ” રત્નપાળ તંનો જવાબ ન દેતા લડવા માટેજ વસ-કુપીના રમતુ તિલક કરીને તૈયાર થયો તે તિલકના પ્રભાવથી સર્વે ખેચગાધિપને જીતીને પોતાની આજ્ઞા માનનારા કર્યા પછી સુગંધવૃક્ષ રાજાએ તરતજ પોતાની પુત્રી તેની સાથે વિધિપૂર્વક પગ્ણાવી

હેમાગદે રત્નપાળને રોહિણી પ્રજ્ઞાસિ વિગેરે ગ્રાણ વિદ્યાઓ આપી. રત્નપાળે થોડા દિવસમાજ તેને માધ્ય કરી પછી વિગ્રાધરીની બાને શ્રેણિના તમામ રાજાઓને સાધ્ય કરીને મહાબાળની બે પુત્રી તથા મૌભાગ્યમજરી સહિત અનેક વિદ્યાધરોથી મેવાતો રત્નપાળ વિમાનમા બેસીને પોતાને નગરે આવ્યો. મત્રી વિગેરેએ ત્રણ પ્રિયાઓ સહિત રત્નપાળનો નગરપ્રવેશ સળધી મહોત્સવ બહુ આનંદથી કર્યો સ્ત્રીઓ ધરેધરે ગાવા લાગી બધે આનંદ વર્તાણું. રત્નપાળ સર્વ સ્ત્રીઓની સાથે ઢોળપણુ જાતના ઉપદ્રવ સિવાય સ્વર્ગના લોગ મમાન મુખલોગ લોગવવા લાગ્યો અને રાજ્યની પ્રતિપાલના કરવા લાગ્યો.

તે રાજાને દરરોજ પુષ્કળ સુવર્ણનો વ્યય થવા લાગ્યો જે ઢોળ વસવાળી અપૂર્વ કથા કહે તેને એક લક્ષ સુવર્ણ આપવાનું તેણે જાહેર કર્યું હાલ્લી, થોડા, વૃષભ, ઉટ, દુકળ તથા ષષ્ઠો વિગેરે દરરોજ બત્રીસ લાખ સુવર્ણની કિંમતનું દાન

(૨૦૨)   શીવધર્મ-રત્નપાળ ગબ્બની કથા

અપાતુ હંતુ દરરોજ માત ક્ષેત્ર વિગેરે પુણ્યકાર્યમા તે મહા-
મનવાળો દક્ષ રાજા વીશ લાખ દ્રવ્યનો વ્યય કરવા લાગ્યો. તેવા
માટે આવેલા રાજાઓ, મંત્રીઓ અને પુરોહિતોને તે દાનેશ્વરી
દરરોજ ૩૬ લાખ સુવર્ણ આપીને પ્રસન્ન કરવા લાગ્યા. આર્ત,
દીન, નિરાધાર, કુખજ, અધ તેમજ અન્ય રોગીઓને દરરોજ
અગ્યાર લાખ દ્રવ્ય અનુક્રમથી આપવા લાગ્યા.

આ પ્રમાણે દરરોજ જોકે કોટી સુવર્ણનો તે રાજા વ્યય
કરતો હતો. તે સર્વ દ્રવ્ય રસકુપીના રસના વેધવડે લોહમાથી
મળી શકતું હતું કેવાધ્યક્ષને આ પ્રમાણેનું સુવર્ણ ખનાવવાને
નિરતરને માટે આદેશ આપી રાખ્યો હતો, જેથી તે પોતાના
કાર્યમા તત્પરજ રહેતો હતો.

“ દાન અને વિવેકના સંગમવાળી લક્ષ્મી, શ્રદ્ધામય માનસ,
ક્ષમા ને દયામય ધર્મ, સુચરિતની શ્રેષ્ઠિવાળુ જીવિત, શાસ્ત્રમયી
બુદ્ધિ, અમૃતસમાન વાગ્દેહવનો વિદ્વાન અને પરાર્થના સાધન
સહિત વ્યાપાર—આ સર્વ શ્રેષ્ઠ પુણ્યવડેજ પ્રાપ્ત થાય છે ”

આ પ્રમાણે અનેક રાજાઓથી સેવાતા ચરણકમળવાળો
રત્નપાળ ગબ્બ પ્રબળ રાજ્યની પ્રતિપાવના પોતાના પુણ્યમળથી
કરતો હતો અને પોતાના તેજવડે રત્નતુલ્ય શોભતો હતો.

શ્રી ધર્મકપડુમ ત્રયની જીજ્ઞાસી શીજ નામની શાખા

ઉપર રત્નપાળ ને રત્નગારસુદરીના અધ્યાન યુક્ત

અતુર્ય પદ્મવ સમાપ્ત

અથ પંચમ પલ્લવ પ્રારંભ.

પણાને છેદ કરો, ક્ષમાને લાજો, દયા કરો, પાપમાં
રતિ ન લાવો, સત્ય બોલો, માધુશ્રેણિના અનુ-
યાયી થાઓ, વિદ્વજ્જનોની સેવા કરો, માન્ય-
જનોને માન આપો, શત્રુનો પણ અનુનય કરો,

પોતાના ગુણોને ઢાકો, કીર્તિનું રક્ષણ કરો, અને હું સ્થિત ઉપર
દયા કરો સજ્જનોના ચેષ્ટિત-આચરણ આવા હોય છે ”

■ શીળ દુર્ગતિ જનારાઓને અપશુકન જેવું-દુર્ગતિએ
જવા નહીં દેનાર, સદ્ભોગરૂપ વૃક્ષના અકુર જેવું, કામરૂપી
શુકને કબજે રાખવા પજર મમાન, સસારરૂપ ઉભાનો નાશ
કરવા વર્ષાસમાન, નૃજન્મરૂપી સરોવરને શોભાવનાર જળસમૂહ
જેવું, શોભાતું સ્થાન અને ગુણરૂપી સમુદ્રને ઉદ્ધસિત કરવામાં
અદ્રગિળ મમાન છે એવું શીળ નિરતર પાલન કરવા યોગ્ય ॥

હવે તે નગરમાં એક જુગટીઓ કૃપારહિત ચિત્તવાળો,
સત્ય ને અદત્તના ત્યાગ રહિત, કોટોગમે કપનમાં રક્ત અને
નામે નરવચ્ચા નામનો રહેતો હતો તે દરદોષ ઘૂત રમવામાં
લક્ષ દ્રવ્ય પેદા કરતો હોવાથી લોભવટે અહર્નિશ રમતો હતો.

પછી તેની શાંતિ માટે અનેક પ્રકારના શાંતિક પૌષ્ટિક કર્મ, જપ જાગરણ અને હોમવિધાન વિગેરે કર્યું પણ તે સર્વ નિષ્ફળ ગયું. દેવી 'તેની જીભ ઉપર જુગારી યુકેલો છે તેથી જીભ મોઢામા ઘાવતી નથી' એ વાત કોઈ સમજી શક્યું નહીં. પછી નગરવોઢો એકઠા થઈને ફરી વિચારવા લાગ્યા કે—'જરૂર આ કાંઈક મોટો ઉત્પાત દેખાય છે, તેથી આ વિધ્નની શાંતિ માટે નગરમા ઢંઢેરો પીટાવીએ કે—'જે કોઈ બુદ્ધિમાન પુરૂષ આ દેવીની જીભ પાછી મોઢામા ઢાખણ કરાવશે તેને એક લાખ દીનાર આપવામા આવશે' આ પ્રમાણે વાગતો પડકાર પેલા દૂતકારે જાણ્યો અને કહ્યું કે—'હું એ દેવીની જીભ મોઢામા નખાવી કંઈશ' પછી ઘણા લોકો સહિત તે દેવીના મંદિર પાસે આવ્યો અને લોકોને બહાર રાખી દ્વાર બંધ કરીને દેવીને કહ્યું કે—'કેમ જીભ બહાર રાખી મૂકી છે? હજી તું માન કર્તવ્યને જાણતી નથી, હવે જોઈ લે' એમ કહી મોટો ઘોડો ઉપાડી તે દેવીપ્રત્યે ઘોડો કે—'રે રડે! ચડિકે! તું ફેગટ આત્માને શામાટે વિડળના પમાડે છે? જીભ અદર ખેંચી લે છે કે આ ઘોડાવડે તારી મૂત્તિને ચૂણ કરી નાખુ?' આમ કહીને તે મોટા ઘોડાને બહાર તેના માથાપર કરવા બંધ્ય છે, તે વખતે પ્રચંડ એવી પણ તે ચડિકા મનમા વિચારવા લાગી કે—'આ દુષ્ટ અને નિશ્ચુક જરૂર અનર્થ કરશે અને એ દુષ્ટને હું શું કરીશ?' આમ વિચારી તરતજ એણે જીભ અદર ખેંચી લીધી.

પછી દૂતકારે દ્વાર ઉઘાડ્યા એટલે બધા લોકો એ પ્રમાણે જોઈને રાજ યથા તેમની ચિંતા નાશ પામી અને બધા તે દૂતકારની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા. લોકોમા તેનો જયજયારવ

થયો. હોકોએ તેને લાખ દીનાર આપ્યા તેણે તેજ દિવસે જુગ-
ટામા તે ગુમાવ્યા ‘ વેશ્યામકનની, ચોરની, દૂતકારની, પાપીની
અને અન્યાયથી દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરનારની લક્ષ્મી સ્થિત રહેતી
નથી ’ તે જુગારીએ એક દિવસમાજ લાખ દીનાર ગુમાવ્યા
‘ દૂત, વેશ્યાસગ અને વિવાહ એ વિધિ વિપરીત હોય ત્યારેજ
સૂઝે છે ’ ‘ મહા ચડિડા જેવી દૂતક્રિયામા જે આસક્ત થાય તે
મોટો દ્રવ્યવાન હોય તે છતાં પણ દ્રવ્યરહિત ઘઈ જાય છે, તેમજ
લગોટી પહેરનાર, જીવડે વ્યાસ ગનીરવાળો, હાથમા કપાળ
લઈને ફરનારો અને વિરસ અન્ન (સિદ્ધાન્ન)નો ખાનારો થાય ’

હવે પેલો જુગારી તો ત્યારપછી પણ પ્રથમ કદ્દા
પ્રમાણેજ દેવીના મંદિરમા આવી તેના શરીરપર બે પગ મૂકીને
પુડલા ખાય છે તેથી દેવી વિચારવા લાગી કે-‘ આનું નિવારણ
શી રીતે કરવું ? એ બાબત પાકો વિચાર કરવો પડશે કારણ
કે પ્રથમ એણે મારી વિઠળના બહુ કરી છે, તેથી મને મોટી
ચિંતા રહ્યા કરે છે ’ આમ વિચારતા તેણે નિર્ધાર કર્યો કે-
‘ હું બચુ, તેનો ઉપાય જાણ્યો આજે તેના આવવાને વખતે
દિવ્ય પ્રભાવથી દીવોજ બહાર ફાટવો એટલે દીવો નહીં હોય,
ત્યારે તેલ કયાથી મળવાનું હતું ? તેથી આને લય લાગશે
ને પ્રથમ પ્રમાણે નહીં કરે ’ આ પ્રમાણે તે વિચારે છે તેવામા
તે જુગારી આવ્યો તે દીવા પાને ગયો ત્યાં તો દીવો મંદિરની
બહાર નીકળ્યો, એટલે જુગારી ચકિત ઘઈને વિચારવા લાગ્યો
કે-‘ આ શું ? આ દીવો આકાશમા ચદ્રાણિજની જેમ કયા
જાય છે ? અથવા દેવી’ મને બહીવરાવવા આમ કરતી જણાય
છે, પણ મને નિર્ભયને લય શો ? આ તો મારા લયવી દીપક

બહાર જતો જણાય છે, પરંતુ દીવાના તેલ વિના લુખા પુડવા શી રીતે ખાઈશ ? માટે આ દીવાને જવા ન દઉં ” આમ વિચારી તે દીવાની પાછળ ચાલ્યો અને દીવાને કહ્યું કે-
 “ અરે ! તું કયા જાય છે ? તું જ્યાં જઈશ ત્યાં હું તારી પાછળ આવીશ અને તારૂં તેલ લઈને હું પુડવા ખાઈશ ”
 આમ કહીને તે ઉતાવળે દીવાની પાછળ લાગ્યો. જ્યાં જ્યાં દીવો જાય છે ત્યાં ત્યાં આ જુગારી પણ જાય છે અને મુખે કહેતો જાય છે કે-“ અરે પ્રદીપ ! ઉભો રહે, ઉભો રહે, કાચરની જેમ ભાગી કેમ જાય છે ? તેજવાળો છતાં શા માટે નાસે છે ” તેના આવા શબ્દો સાંભળીને દેવીના પ્રભાવથી દીપક બોલ્યો કે-“ અરે ! પણ મારી પાસે શું દેવાનું છે કે જેથી તું મારી પાછળ લાગ્યો છે ? રે કુમારુષ ! રે પૂર્ત ! લુખા પુડવા ખાઈ લે હું તો સમુદ્ર કીનારે બાઉ છું મારૂં તેવ તને મળવાનું નથી ” આવા દીપકના વચન સાંભળીને જુગારી બોલ્યો કે-“ લો લો ગૃહમણિ (દીપક) ! સાંભળ હું એવું કંઈ નથી કે જે પવનથી પડી જાય, હું કુવાનો પારો નથી તેમ મઠનો પારો પણ નથી, કે જે પારો શબ્દમાત્ર કંવાથી કુવામાંથી ને મઠમાંથી જતા રહે છે ”

આ પ્રભાણે સાંભળીને તેનો જવાબ આપ્યા સિવાય દીપક તો અવિચિત્ર ચાલવાજ લાગ્યો, ક્ષણમાત્ર પણ થોભાણું નહીં જુગારી પણ શીઘ્રગતિએ તેની પાછળ ચાલ્યો વગી દીપક બોલ્યો કે-“ અરે જનાયારવર્જિત ! અરે મૂર્ખ ! તું જાણતો નથી કે મનુષ્યનું મત્વ દેવસમાન હોય ખરું ? અને જે પોતાના સામર્થ્યનો વિચાર કર્યાં સિવાય મોટાની સાથે

વાદ વદે છે તે શીઘ્ર વિનાશ પામે છે એમ પડિત પુરૂષે
 કહે છે માટે હવે તુ પાછો જા, હું તો સમુદ્ર કીનારે જવાનો
 છું તુ ગમે તે કરીશ પણ હું તને તેલ આપવાનો નથી, માટે
 ફેગટ શાસાડુ ખેદ પામે છે ? ” દીપકના આવા વચન સાંભળીને
 જુગારી બોલ્યો કે-“ અરે દીપક ! તુ વારંવાર શું કામ બોલે
 છે ? તુ જ્યાં જ્યાં જઈશ ત્યાં ત્યાં હું તારી પાછળ આવીશ
 સત્વવાનને શું હું સાધ્ય છે ? સમુદ્ર પણ હસ્તર નથી મેરૂ પણ
 ત્યાંસુધીજ ઉંચો છે કે જ્યાંસુધી ઉંચી પુરૂષ તેની ઉપર ચડવા
 ચડાતો નથી ” આ પ્રમાણે પગપર વાતો કરતા તેઓ ચાલવા
 લાગ્યા એમ કરતા આખી રાત્રી વીતી ગઈ ને પ્રભાત થયો-
 સૂર્ય ઉગ્યો તેની કાંતિથી ઉદ્યોત વિનાનો થયેલો દીપક ગાઢ
 વનમાં કોઈકે જગ્યાએ તે ધૂત્તની દૃષ્ટિને ઠગીને સતાર્થ ગયો
 પેલો જુગારી વિચારવા લાગ્યો કે-“ દીપક દેખાતો નથી તેથી
 જરૂર તે મને ઠગીને કાંઈક સતાર્થ ગયો લાગે છે મને ધૂત્તને
 પણ તેણે ઠગ્યો તેણે પોતાનું વચન સાચું કયું ‘ દેવશક્તિ
 પ્રબળ હોય છે ’ આ લોકોક્તિ અન્યથા ન થઈ ”

શીકાપરથી પડેલા બીલાડાની જેમ, ચૂંચથી ભ્રષ્ટ થયેલા
 મૃગની જેમ, ઘા ચૂકેલા સૂરવીરની જેમ, તાળથી ચૂકેલા નટની
 જેમ, સત્યથી ચૂકેલા સત્પુરૂષની જેમ, શાખાપરથી પડેલા વાન-
 રની જેમ, તેમજ ક્ષણ ચૂકેલા સિંહની જેમ તે જુગારી ખેદમાં
 નિમજ્જ થઈ ગયો તે વિચારવા લા-યો કે-“ હું ધૂત્ત છતાં
 દીપકથી ઠગાણો એટલે ‘ કાગડાને ઠગનાર પણ કોઈક મળે છે ’
 એ લોકવાણી સાચી થઈ દીવાની પછવાડે મને કાઢીને વનમાં
 દૂર જતો કરીને ચડિકા દેવીએ મને મારી નિર્ધ તાનું ક્ષણ

આખું મેં એની અવજા કરી અને તેના દીવાનું તેલ લીધું તેથી તેણે મને વૈરી ગણીને મારી પૂરેપૂરી વિડબના કરી, તો હવે આજ પછી તેવી અવજા તેની ન કરવી ”

હવે તે જુગારી ચિતાતુરપણે તે વનમા ભમે છે તેવામા તેણે એક અગ્નિકુંડ બંધવડ્યમાન અગ્નિવાળો આશ્ચર્યકારી જોયો. તે કુંડની પાસે તેણે નવયૌવનવાળી અતિ મનોહર અને રૂપવટે દેવાગનાનો પણ તીરસ્કાર કરે તેવી બે કન્યાઓ જોઈ તેની સમીપે ચિઠળાકૃતિવાળો, દીન સુખવાળો અને કૃશ શરીર વાળો એક પુરૂષ જોયો. તેને જોઈને પેલો જુગારી બોલ્યો કે-
“ અરે ભદ્રે ! તમે બન્ને કોણ છો અને આ પુરૂષ કોણ છે ? આ વનમા તમે કયાથી આવ્યા છો ? મારી પાસે તમારું વૃત્તાંત કહો, મને તે માણવાનું કૌતુક છે ” આમ પૂછ્યા છતાં તેને પૂર્ણ આકૃતિવાળો જાણીને તે કન્યાઓએ ઉત્તર આપ્યો નહીં, મૌનજ રહી એટલે જુગારી પોતાના પગલાને અનુસારે પાછો આવ્યો અને અનુક્રમે પોતાને કથાને પહોંચ્યો.

એ જુગારીએ રાજસભામા જઈને રત્નપાળ રાજાને તે બે કન્યાઓની અપૂર્વ વાર્તા કરી તાબાએ અપૂર્વ વાત કહેનારને લક્ષ દીનાર આપવાનું બંહેર કર્યું હતું તેથી એ જુગારીને લક્ષ દ્રવ્ય આપ્યું.

પછી કૌતુકી એવો રત્નપાળ રાજા તે જુગારીની સાથે પેલા વનમા આવ્યો અને ત્યાં બે કન્યાઓને જોઈને તેણે આદર-પૂર્વક પૂછ્યું કે-“ હે સ્ત્રીઓ ! તમે કોણ છો ? આ વિકળ પુરૂષ કોણ છે ? અને આ વનમા તમે શા માટે બેઠી છો ?

આ અગ્નિકુડ શેનો છે ? તેની સમિપે તમે કેમ સ્થિત થયેલી છો ? મને તમારૂં મર્વ વૃત્તાત કહો, મને તે સાલજવાનું કૌતુક છે હું રત્નપાળ નામે પાટલીપુત્ર નગરનો સ્વામી છું "

આ પ્રમાણે રાજાએ પૂછ્યે સતે કાર્ષક વિચાર કરીને તે એમાથી એક કન્યા બોલી કે-“ હે નૃપ ! તમે અમારી કથા સાલજો-વૈતાલ્યની ઉત્તરશ્રેણિમા વિન્ધાવમ્બુ નામના નગરમા વમ્બુગંધર્વ નામે રાજા રાજ્ય કરે છે તેને શીલાદિ ગુણવાળી મુરસેના નામે પ્રિયા છે તેને દેવસેના ને ગંધર્વસેના નામે બે પુત્રીઓ છે તેને વિવાહયોગ્ય થયેલી જાણીને રાજાએ એક નિમિત્તિઆને પૂછ્યું કે-‘ મારી આ પુત્રીઓનો વર ઠાણુ થશે ? તે જ્ઞાનવડે જાણીને કહો ’ નૈમિત્તિકે કહ્યું કે-‘ હે રાજન્ ! તમારી પુત્રીનો વર ઠાણુ વશે ને કયા મળશે તે કહ્યું છું પાટલી-પુત્ર નગરની અમિપે પૂર્વ દિશાના મોટા વનમા એક અગ્નિકુડ-પ્રજ્વળિત અગ્નિવાળો કરે તેની સમિપે આ તમારી બન્ને પુત્રીઓને તપ કરતી બેસાડો, પછી મણિ મત્ર ં ઔપધિના સાનિધ્ય વિના જે પુરૂષ પોતાના સત્વથી એ અગ્નિકુડમા સ્નાન કરશે તે તમારી પુત્રીનો વર થશે ’

આ પ્રમાણે તે નૈમિત્તિકના મુખેથી સાલજીને અમારા પિતા અમને લઈને અહીં આવ્યા અને આ દેવાધિષ્ઠિત અગ્નિકુડ બનાવી અમને તેની પાને બેસાડી આ પુરૂષ ડોઈ વિદાધર છે, તે અમને વરવા ઇચ્છે છે, પણ મત્વવર્જિત હોવાથી તે આ અગ્નિકુડમા જ પા દઈ શકતો નથી, તેથી એ વિકળ અને દીનમુખવાળો દેખાય છે ” આ પ્રમાણેની તેની વાત સાલજીને

આશાલયો આવેલો. વિદ્યાધર કાર્યસિદ્ધિ કર્યા વિના લલિત થઈને અધોમુખે સ્વસ્થાને આઠ્યો ગયો.

હવે સત્તવાન્ એવા રત્નપાળ રાજાએ માહસ કરીને એક-દમ તે લયકર એવા અગ્નિકુડમા અપાપાત કર્યો તે વખતે તેના સત્તવથી તે અગ્નિકુડ સુધારસ સમાન જળથી પરિપૂર્ણ થઈ ગયો. એટલે તેમા સ્નાન કરીને જેનું કાર્ય સિદ્ધ થયું છે એવો કુમાર બહાર નીકળ્યો તે વખતે સારી નૈમિત્તિકવડે આ વૃત્તાત બાણીને વસુગધર્વ વિદ્યાધર ત્યાં આવ્યો અને વિવાહ-યોગ્ય સકળ સામગ્રી તૈયાર કરીને રત્નપાળનો પોતાની બે પુત્રીઓ સાથે પાણિગ્રહણ મહોત્સવ કર્યો તે વખતે કેટલાક બીજા વિદ્યાધર રાજાઓ પણ ત્યાં આ-આ અને વિદ્યાધરની પુત્રીઓ બૂચર પરણી બાથ તે સહન ન થવાથી ઠાપવડે વિચાર કરવા લાગ્યા કે-‘આ અયોગ્ય થયું છે ’ આ હકીકત બાણીને વસુગધર્વે તેમને કહ્યું કે-‘હો ખેચરાધિપો ! સાભળો મને એક વિદ્વાન્ નૈમિત્તિકે કહ્યું હતું કે-‘તમારી બે પુત્રીનો વર રત્નપાળ થશે ’ તેથી હું તમને કહ્યું છું કે-આ કાર્ય અયોગ્ય થયું નથી. માટે વિના કારણ આવા રગમા લગ કરવો તે દુઃશય મનુ-ષ્યનું કામ ॥ વળી બધી રીતે આ વર પસંદ કરવા લાયક છે, તેથી અમારે બીજાનું પ્રયોજન નથી ’ આ પ્રમાણેના તેના વાક્યથી આવેલા વિદ્યાધર રાજાઓ મૌન થઈ ગયા.

પછી વસુગધર્વ વિદ્યાધર પોતાની બે પુત્રીઓ સહિત રત્નપાળને લઈને વૈતાલ્યપર આવ્યો. બીજા વિદ્યાધરો પણ સાથે આવ્યા ત્યાં બધાની સમક્ષ કરીને વિવાહમહોત્સવ કરીને

રત્નપાળ રાજાને તેણે બે કન્યાઓ સહિત તેના નગરે પહોંચાડ્યો માથે સેકડો વિદ્યાધરોને પણ મોકલ્યા રત્નપાળે વિવાહ-પ્રસંગના પ્રાપ્ત થયેલા દ્રવ્યમાથી સોળ લાખ દ્રવ્ય પેલા જુગારીને આપ્યું કેમકે રત્નપાળ ગજા દાનશર હતો પછી સાથે આવેલા વિદ્યાધરોનું પણ યોગ્ય રીતે સન્માન કરી સતોપ પમાડીને તેને સ્થાને વિદાય કર્યા કોડો સુભટોથી સચુક્ત અને અનેક જેથર તથા ભૂચર રાજાઓથી નમસ્કાર કરાતો રત્નપાળ રાજા ઉચ્ચે પ્રકારે શોભી રહેતો હવે કર્તા કહે છે કે- ' પુણ્યનો વૈભવ આશ્ચર્યકારી હોય છે '

અન્યદા સ્વામીપણની લીલાથી મયુક્ત અને સુરેદ્રની જેવી શોભાવાળો રત્નપાળ રાજા સભા ભરીને બેઠો છે તેવામા શ્રાદ્ધવર્ગને વદાવવા માટે તે નભામા આકાશમાર્ગથી ચાગ્લુમુનિ પધાર્યા તે વખતે આસનથી ઉઠી ચાગ્લુમુનિને આસનપર બેસારી રત્નપાળ રાજાએ તેમને વિધિયુક્ત વદના કરી પછી હાથ જોડીને બોલ્યો કે- " આજે હું કૃતાર્થ થયો, આજે મારૂં જીવિત સફળ થયું, પૂર્વપુણ્યનો ખરેખરો ઉદય થયો કે જેથી મને આપના દર્શનનો લાભ મળ્યો આજે મારો પુણ્યરૂપી કલ્પવૃક્ષ અચિત્ય એવા મહાકળે કળીને ફળ્યો, શ્રી સાગરૂપી સસુદ્રમા મને અવિકળ એવું યાનપાત્ર (પ્રવહલુ) પ્રાપ્ત થયું શિવપુરે જના માટે આજે મને આકાશગામિની વિદ્યા પ્રાપ્ત થઈ, કેમકે તપથી થયેલા કૃશ શરીરવાળા સુમાધુ મારે ઘરે પધાર્યા પૂર્વભવે આવરેલા શુભવડે અત્યારે મારા પાપનો નાશ થયો છે અને આગામી સુભનો ઉદય થયો છે, કેમકે મનુષ્યોને તમારૂં દર્શન ત્રણે કાળની યોગ્યતા પ્રગટ કરે છે

જ્યા મજ્જનોની અભ્યુદયાન ક્રિયા થતી નથી, જ્યા મધુ-
વાણીએ બોલાવવાપણુ નથી અને જ્યા ગુણદોષની માચી વાર્તા
થતી નથી તેના મકાને જવુ તે યોગ્ય નથી જડ પણ મજ્જનને
જોવાથી સતુષ્ઠ થાય છે જુઓ ! ચદ્રમા ઉગવાથી કુમુદાકર (કુમુદ
સમૃદ્ધ) વિકસ્વર થાય છે સતજનો પણ અન્ય સદાચરણી મનુષ્યને
આવતા દેખી ઉભા થાય છે જુઓ ! ચદ્રમાના ઉદયથી-તેના
આકાશમા આવવાથી સમુદ્ર તેને મળવા માટે ઉઠે છે હે
મુનિરાજ ! આપ જેવા મહાત્માના દર્શન થયા પછી જેનો છેડા
આવતો નથી તેવા તપથી શુ ? કીર્તિના આકાશરવાળા જ્ઞાનથી
શુ ? અને જળાશયાદિ તીર્થના દર્શનથી શુ ? (કોઈની પણ
અપેક્ષા રહેતી નથી) ”

આ પ્રમાણે રાજાએ શ્લુટિ કર્યા પછી આવેલ ચારણ-
મુનિએ દેશના દેવા માડી અને સલામા બેઠેલા તમામ રાજા
વિગેરે સાભળવા લાગ્યા

“ આદેશ્ય, લોગસપત્તિ, પ્રિયજનોનો અવિયોગ, હુ ખગ્રે-
ષ્ટિનો વિયોગ અને અવિચ્છિન્ન સ્વર્ગગમન એ જ્ઞાનપૂર્ણના
ફળ છે વૃક્ષમા જેમ કટપવૃક્ષ, સદ્ગુણોમા વિવેક, શ્રદ્ધોમા સૂર્ય,
મતોમા પ્રહસ્યર્થ, ધર્મમા દયાધર્મ અને વિદ્યાઓમા લક્ષણ-
શાસ્ત્ર શ્રેષ્ઠ છે તેમ આવકના સર્વ ધર્મોમા દેવપૂજા શ્રેષ્ઠ છે તેથી
દૌર્ભાગ્ય, દીનભાવ અને પરગૃહગમન પ્રાપ્ત થતુ નથી, શરીરે
વિરૂપતા પ્રાપ્ત થતી નથી, શોકાદિ હુ ખ પ્રાપ્ત થતા નથી અને
ઉચ્ચકુળમા વૈભવવાળો અને રૂપ લાવણ્ય યુક્ત તે મનુષ્ય થાય
■ કે જે વિતરાગ ભગવતનુ ભક્તિયુક્ત ચિત્તે પૂજન કરે ■

જે મહાશય નિઃતર જિનપૂજન કરે છે તેના પાપો નાશ પામે છે અને તે વૃદ્ધાકુમારની જેમ સુખને પ્રાપ્ત કરે છે તેની કથા વહુ છુ તે સાલજો

અહીં મમુદ્રના ક્રીનાગપર સુવિશાળપુર નામનું નગર છે. તે લક્ષ્મી, વિલાસ અને સદ્ધર્મવડે જાણે સ્વર્ગનો ખડ આવેલો હોય તેવું થોભે છે ત્યાં ગુણોવડે ચદ્રમા જેવો નિર્મળ ચદ્ર નામે રાજા છે તે ગળને પ્રિય અને બુદ્ધિશાળી એવો જિનદાસ નામે શ્રેષ્ઠિ ત્યાં રહે છે તે પરમ શ્રાવક છે તેને મનોરમા નામની જિનધર્મમા રક્ત અને જિનપૂજપરાયણ બાર્યા છે અતરાયકર્મના યોગથી તેમનો ઘણો કાળ મતતિ રહિત ગયો પ્રાતે વૃદ્ધાવસ્થામા તેમને એક પુત્ર થયો એ પુત્ર વૃદ્ધાવસ્થામા થયેલો હોવાથી શ્રેષ્ઠિ વિગેરે સ્વજનોએ મોટો મહોત્સવ કરીને તેવું વૃદ્ધાકુમાર નામ પાડ્યું અનુક્રમે તે વૃદ્ધિ પામ્યો, ભણ્યો અને યૌવનાવસ્થા પામ્યો એટલે શ્રેષ્ઠિએ તેને ડાઘ શ્રેષ્ઠિની પુત્રી સાથે પરણાવ્યો

તે શ્રેષ્ઠિપુત્ર એકદા રથમા બેસીને સ્ત્રી સહિત વનમા કૌમુદી-કીડા કળ્વા પોતાના પરિવાર સહિત જતો હતો, તેવામા તેણે માર્ગમા લોકોના સુખથી સાલજ્યું કે-“ નિઃપુણ્ય મનુષ્યની જેમ આ કુમાર પોતે તો કાંઈ પેદા કરતો નથી અને આટલી વયે પણ માતાનું સ્તનપાન કરવાની જેમ પિતાની ઉપાજેલી લક્ષ્મીને ઉપભોગ કરે છે ” આ પ્રમાણેની વાત સાલળીને તે કીડા કરવા ન જતાં માછો વળ્યો અને માતાપિતાની રજા મેળવીને સારે દિવસે તેણે સાર્થસહિત પ્રવહણમા બેસીને વ્યાપારનિમિત્તે સમુદ્રમાગે

અયાણુ ઠયું આગળ આલતા માઠા વાયુના યોગથી તે વહાણુ ફરતા પર્વતોવાળા મોટા આવર્તમા સપડાઈ ગયું તે આવર્ત-માથી ઘણું પ્રયાસ કર્યા છતાં કોઈ રીતે નીકળી શક્યું નહીં. પછી વૃદ્ધાકુમાર અને દોઠો વહાણુમાંથી ઉતરીને નજીક રહેલા પર્વતપર ચડી એક આળાના ઝાડ નીચે બેઠા.

તે આળાની શાખા ઉપર એક શુક પોતાની પ્રિયા સાથે બેઠો હતો. તે શુક પ્રત્યે શુકી કહે છે કે-“ હે વહન ! હું કહું તે સાંભળો આ વહાણુના લોકોને હું ખી દેખ્યા છતાં તમે નિરૂંઘમી થઈને કેમ બેસી રહ્યા છો ? આવો પરોપકાર કરવાનો વખત મળવો. હું લાંબા છે કહ્યું છે કે-પોતાના પ્રાણુવડે પણ જે પરના પ્રાણુનું રક્ષણ દરેકે તે શ્રેષ્ઠ ગણાય છે. જુઓ ! લવણુ ધરના દોષની શાંતિ માટે પોતે અગ્નિમાં બળે છે માટે આ લોકો પાસેથી લેખ લખાવીને તમે સિંહલેશ પાસે શીઘ્ર જઈને આપો, પછી બધું સારૂ થઈ રહેશે ” શુકીના આ પ્રમાણેના ફહેવાથી શુક તરતજ ત્યાંથી ઉડીને વૃદ્ધાકુમારના બોળામાં જઈને બેઠો. વૃદ્ધાકુમારે શુકીની વાત સાંભળી હતી તેથી તરતજ પોતાના ઠુ ખની હકીકતને પત્ર લખીને તે શુકને ગળે બાંધ્યો. એટલે તેણે તરતજ ત્યાંથી ઉડીને તે પત્ર સિંહલેશ પાસે જઈને આપ્યો. તે પત્ર વાચતા તેમાં લખેલી હકીકત જાણીને સિંહલ રાજાએ તરતજ પટહોદ્ધોષણા કરાવી કે-“ જે કોઈ આ મહા વર્તમા પડેલા પ્રવહણુને કાઢશે તેને એક લક્ષ દ્રવ્ય દેવસાક્ષીએ આપવામાં આવશે ” આ ઉદ્ધોષણા સાંભળીને કોઈ કંપવેતા પુરૂષે તે પટહું છળ્યો. પછી હરપુત્ર પુરૂષ લઈ ઇ મહિનાસુધી તેને તેવમાં રાખી તે પુરૂષ રાજાના આદેશથી તે પુરૂષ મહિત

વૃદ્ધાકુમાર પાસે આવ્યો ત્યા દૃષ્ટિ કરતા વૃદ્ધાકુમાર શિવાય બીજી કોઈ નાસ્તિક મનુષ્ય ન જણાવાથી તેણે તેને કલ્પશાસ્ત્રમાં કહ્યા પ્રમાણેનું બીલ બતાવ્યું પછી તે પુરુષ વૃદ્ધાકુમારને આપીને કલ્પ શાસ્ત્રમાં કહેલો વિધિ બધો મમળાવ્યો તેની મતલબ એ હતી કે-
 ‘આ મૃગપુરુષની દીપિકા કરીને મરવવત પુરૂષે પેલા બીલમાં પ્રવેશ કરવો તેમાં કેટલેક ફર જતા એક ઉદ્યાન આવશે ત્યાં સુદર એવી વાવડીઓ તથા પ્રાસાદો છે તે ઉદ્યાનના મધ્યમાં એક સુવર્ણમય શ્રેષ્ઠ જિનપ્રામાદ છે તેમાં બીરાજેલા શ્રી યુગાદિદેવને નમસ્કાર કરીને તેમની પૂજા કરવી ત્યારપછી તેના પૂર્વદ્વારમાં રહેલી એક મોટી ઘટા છે તે પૂજા બેરથી વગાડવી તે ઘટા વાગવાથી ત્યાં જહેવા બીજા બધા દેવાધિષ્ઠિત વાણત્રો એકમાથે દેવયમેય વાગશે, તેનો અત્યંત તીવ્ર નિર્દોષ સાબળીને તેના ત્રાસથી ત્યાં રહેલા હજારો ભારડ પક્ષીઓ ઉડશે તેના પવનથી સમુદ્રનું જળ બહુજ ઉઝળશે એટલે તેની પ્રેરણાથી આવર્તમાં પડેલું પોત તરતજ તેમાંથી બહાર નીકળી જશે અને સમુદ્રમાં પોતાને ઇચ્છિત માર્ગે ચાલવા લાગશે હે વૃદ્ધાકુમાર ! આ કલ્પમાં કહેલી હકીકત મેં આપને કહી, હવે આપને યોગ્ય લાગે તેમ કરો ॥’

વૃદ્ધાકુમાર ઘણું માહમિક અને સત્વવત હોવાથી તેની કહેલી વાત સાબળીને તરતજ મૃગપુરુષની દીવી મળગાત્રીને ચાલ્યો અને તે પુરૂષે બતાવેલા બીલમાં પેઠા પછી તેણે બતાવ્યા પ્રમાણે બધું કર્યું એટલે વહાણ આવર્તમાંથી નીકળી રસ્તે પડ્યું અનુક્રમે તેઓ કલ્પસર પુરૂષ મહિત નિહળદ્વીપે આવ્યા વૃદ્ધાકુમાર બીલમાં ગયો રાજાએ ‘વૃદ્ધાકુમાર ક્યા છે ?’ એમ પૂછતા તેની હકીકત જણાવાથી તે કલ્પસર પુરૂષ ઉપર બહુજ

કેપાયમાન થયા. તેને કહ્યું કે-‘ અરે દુષ્ટ ! તે આ શું કર્યું ? ખાસ વૃદ્ધાકુમારને જ ત્યાં નાખ્યો. ’ પછી તેને કળાને કરીને રાજા દુ ખે દુ ખે કાળ વ્યતિક્રમાવવા લાગ્યો.

અહીં વૃદ્ધાકુમાર દેહ વશ અને આત્માનું વાપિકામા પ્રદા-
તન કરી પવિત્ર યજ્ઞવનમાથી સુદ કુલો લાવીને દર્શન ભક્તિ-
પૂર્વક શ્રી યુગાદિદેવની પૂજા કરવા લાગ્યો. અન્યદા ત્યાં એક
કન્યા આવી તે વૃદ્ધાકુમારને જોઈને તેના કપથી મોહ પામી.
તેણે તરતજ પોતાને રથાને જઈને પોતાની માતાને તે વાત
જણાવી તેણીએ પોતાના સ્વામીને તે વાત કહી વિદ્યાધર તે
વાત સાંભળીને તત્કાલ જિનમંદિરે ગયો અને ત્યાંથી વૃદ્ધા-
કુમારને સન્માનપૂર્વક પોતાને મંદિરે લઈ આવ્યો. પછી સ્નાન,
ભોજન તેમજ વસ્ત્રાદિકથી તેનો સ્થાની રીતે સત્કાર કર્યો વિદ્યા-
ધરની પ્રિયાએ એકાતમા વૃદ્ધાકુમારને કહ્યું કે-‘ તમને અમારી
પુત્રી પરણાવવાની છે પરંતુ તેના કન્મોચન મમયે તમે તમાગ
શ્વસુર પાસેથી દેવાધિષ્ઠિત પવન આકાશગામી છે તે માગી લેજો ’
પછી વિદ્યાધરે કુમારને પોતાની પાને બોલાવીને કહ્યું કે-‘ હે
કુમાર ! મને પૂર્વે એક નિમિત્તિનાએ કહ્યું હતું કે-અહીં એક
સાહસિક અને રૂપવત એવો કોઈ પુરૂષ એકાકી આવશે, તે
અહીં દેવાવયમા જિનપૂજા કરીને પછી ત્યાં રહેલી ઘટા વગાડશે
તે વૃદ્ધાકુમાર નામનો પુરૂષ તમારી પુત્રીનો પતિ થશે ’ આજે તે
બધી વાત મળી છે અને હું તે માટેજ તમને અહીં લઈ આવ્યો.
હું તો હવે હે મહાશય ! આનંદથી તમે મારી પુત્રીનું પાણિ
શ્રહણ કરો ” વૃદ્ધાકુમારે તેનું વચન માન્ય કર્યું એટલે વિદ્યા-
ધરે તેનો પાણિશ્રહણ મહોત્સવ કર્યો કરમોચન પ્રસંગે અનેક

સુવર્ણરત્નાદિ આપ્યા વૃદ્ધાકુમારે આકાશમાર્ગે પલગ માગ્યો
તે પણ તેણે આપ્યો

પછી વૃદ્ધાકુમાર પોતાના સાથને મળવા માટે જવા ઉત્સુક થયો, એટલે તેના શ્વસુર વિગ્રાધરે કહ્યું કે—“ મારી મૂળ સ્થિતિ તો વૈતાલ્ય પર્વત ઉપર છે ! અમારો ધન ભંડાર ત્યાં છે અહીં તો સ્વરૂપ માત્ર ધન રાખીએ છીએ અને આ મનોહર મકાન માત્ર કાઢા કરવા માટે અહીં આવીએ ત્યારે જોવા સાફ બનાવ્યું છે તેથી તમારે ઠાઠ અવસરે ત્યાં આવવું કે જેથી અમે તમારો વિદ્યા અને દ્રવ્યાદિવડે માની રીને સત્કાર કરીશું ” આ વાતનો સ્વીકાર કરીને વૃદ્ધાકુમાર પ્રિયામહિત પલગ ઉપર આફઠ થઈ મ્વણ રત્નાદિ શ્વસુરે આપેલું લઈ આકાશમાર્ગે સિંહજાદ્રીપ તરફ ચાલ્યો. ક્ષણમાત્રમા તે ઉત્તમ એવા સિંહજાદ્રીપે આવ્યો. વૃદ્ધાકુમારને આવેલ જોઈને સિંહલનૃપતિ હર્ષિત થયા પછી પેલા કંડપર વલ્લિકને ઠાગથહમાથી છુટો કર્યો અને કુમારના શુભથી રજીત થઈને તેનું દાણ છોડી દીધું. રાત્રીએ બીલમા પ્રવેશ કર્યા પછીની હકીકત પૂછી એટલે તેણે ત્યારપછીનું પોતાનું બધું સ્વરૂપ ઠંડી મલગાવ્યું તે માલગીને રાત્રીએ વૃદ્ધાકુમારને મહા ભાગ્યશાળી બોલ્યો. તેથી તેણે પોતાની પુત્રી કંપૂરમજરી સાથે તેના વિવાહ કર્યો તે વખતે પણ મહાન્ ઉત્સવ થયો. રાત્રીએ કરમોચન પ્રમગે પુષ્કળ દ્રવ્ય આપ્યું એટલાકે દિવસ ત્યાં આનંદમા રહ્યા પછી વૃદ્ધાકુમારે સિંહલપતિને કહ્યું કે—“ જો આપની આજ્ઞા હોય તો હું મારે નગરે જવા છું છું ”

ગભજો આજ્ઞા આપવાથી વૃદ્ધાકુમાર બે પત્ની સહિત પલગપર બેસી આકાશમાર્ગે પોતાના નગર તરફ ચાલ્યો અને

મહાલુ કરીઆણાવડે ભરીને બીજા વણિકો સમુદ્રમાર્ગે ચાલ્યા. સાથે ચાલતા બોળે દિવસે વૃદ્ધાકુમારે પોતામા બેઠેલા વણિકોને કહ્યું કે- 'હું વૈતાલ્ય પર્વત ઉપર જવા ઇચ્છુ છું, ત્યાંથી તમે આપણે નગરે પહોંચ્યો તે વળતે હું પણ પહોંચીશ ' એમ કહીને તે પણ જ સાથે વૈતાલ્ય તરફ ચાલ્યો.

વિમાનની જેમ શય્યા ઉપર બેઠી વૈતાલ્યે જઈ તેના શ્વસુરને મળ્યો તેઓએ તેનું બહુમાન કર્યું અને બીજા વિદ્યાધરોએ અનેક કન્યાઓ તેને આપી તેમજ સ્નેહવટ પ્રસ્ક્રુતિ મળથી મણિમુખ્તાક્ષણ વિગેરે પણ પુષ્કળ આપ્યું પછી સાધન કરેલી અનેક વિદ્યાઓ તેને આપી એ પ્રમાણે શ્રેષ્ઠ વસ્તુઓની પ્રાપ્તિથી હર્ષિત થઈને તેણે પોતાને નગરે જવાની રજા માગી પછી વિદ્યાધરોએ વિમાન રમ્યુ એટલે અનેક વિદ્યાધરા સાથે તેમા બેસીને તે પોતાના નગર તરફ ચાલ્યો સમુદ્રમાર્ગે ચાલેલા વહાણની અગાઉ તે પોતાને નગરે પહોંચ્યો અને બહુ કન્યાઓ તથા પુષ્કળ લક્ષ્મીસહિત તેણે પોતાના મહિરમા પ્રવેશ કર્યો તેને એવી રીતે આવેલો જોઈ તેના માતાપિતા અત્યંત

ર્ષત થયા પછી વૃદ્ધાકુમારે સાથે આવેલ વિદ્યાધરોનો મતકાંઈ કરીને તેમને રજા આપી અનુક્રમે વહાણ પણ ત્યાં આવી ગયું તેમા રહેલ દ્રવ્ય જેનું તેને આપીને પોતાનું પોતે શહણ કર્યું અને સુખે કરીને કાળ નિગમાવવા લાગ્યો ' પ્રયત્નવતને શું હુકર છે ? '

અન્યથા તે નગરીના ઉદાનમા રાત્રી ગુરૂમહારાજ પધાર્યા તે હકીકત માણગીને વૃદ્ધાકુમાર પિતા સહિત ગુરૂમહારાજને

વાદવા આળ્યો ગુરૂએ ધર્મોપદેશ આપ્યો તે માલગ્યા પછી વૃદ્ધાકુમારના પિતા જિનનામે ગુરુમહારાજને પૂછ્યું કે—“વૃદ્ધાકુમારે પૂર્વલગે શુ પુન્ય કર્યું હતું કે જેથી તે વિદ્યાધરીઓ સ્ત્રી-પણે પામ્યો અને તેને પુષ્કળ દ્રવ્યની પ્રાપ્તિ થઈ ? ”

ગુરુમહારાજે કહ્યું કે—“ આ વૃદ્ધાકુમાર પૂર્વલગે તમારે ત્યાં કર્મકર હતો. અન્યથા તમારે શરીરે કોઈ વ્યાધિ ઉત્પન્ન થયો કે જેથી તમે દેવાચી કળ્લાને પણ અમમર્થ થાડી ગયા તે જાણીને પેલા સેવકે કહ્યું કે—‘ હે તાત ! જો આપની આજ્ઞા હોય તો હું આપની વતી જિનપૂજા કરૂં હું તમારો સેવક છું, તેથી જે પ્રમાણે આપ કરતા હતા તે પ્રમાણે હું કરી શકીશ, માટે મને આજ્ઞા આપો ’ પછી તમારા કહેવાથી તેણે જિનપૂજા કરવા માડી તે દિવસથી તમારી પ્રિયા સારા વિચારવાળી હોવાથી તે કર્મકર ઉપર પુત્રવત્ પ્રેમ ધરાવવા લાગી અને તેનું હિત કરવા લાગી અનુક્રમે તમે સાજા થયા એટલે પાછા તમે જિનપૂજા કરવા લાગ્યા ત્યારથી તે કર્મકર દિવસે દિવસે શરીરે ક્ષીણ થવા લાગ્યો એક દિવસ તમે તેને પૂછ્યું કે—‘ હે વત્સ ! તારું શરીર ક્ષીણ કેમ થતું જાય છે ? તને શુ કોઈ વ્યાધિ પીડા કરે છે ? ’ ત્યારે તે જોડ્યો કે—‘ હે તાત ! મારે શરીરે કોઈ પ્રકારની બાધા નથી, પરંતુ આપે જિનપૂજા કરવા માડી ત્યારથી હું કરી શકતો નથી તેથી હું ક્ષીણ થઈ છું હે સ્વામી ! તે કાળથી મારા ચિત્તમા મોટી અતિ રહ્યા કરે છે ’ તે સાંભળીને તમે કહ્યું કે—‘ હે વત્સ ! હું પણ ખુશીથી જિનપૂજા કરૂં ’ પછી તે દુરંજન ઘણા લાવપૂર્વક જિનપૂજા કરવા લાગ્યો તમે પણ તેને પુત્રપણે માનવા લાગ્યા અનુક્રમે કાળ

ચોગે શૂળના વ્યાધિથી તે સેવક અકસ્માત મરણ પામ્યો અને
પુણ્યયોગથી તમારે ત્યાજ પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો ’

આ પ્રમાણેનું પોતાનું પૂર્વ વૃત્તાત સાલળીને વૃદ્ધાકુમારને
જાતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું તેથી શુરૂમહારાજનું કહેલું સર્વ
તથાગ્નિ જાણ્યું તેમજ આ બધું જિનાર્યનનું ક્ષણ છે એમ પણ
નિર્ધાર થયો પછી તે શુરૂમહારાજને વાદી પોતાના પિતાની સાથે
ઘરે આવ્યો. અનુક્રમે વૃદ્ધાકુમાર તે નગરનો રાજા થયો અને
જિનપૂજાદિ તેમજ દાનાદિ અનેક પ્રકારના ધર્મકામ વિશેષ પ્રકારે
કરવા લાગ્યો. એવી રીતે ઘણા વર્ષો પર્યંત ધર્મારાધન સાથે
રાજ્યની પ્રતિપાલના કરી માટે શુરૂમહારાજ પાસે આનિત્ર લઈને
મોક્ષલક્ષ્મીનું લાજન થયો. “ જિનેશ્વરની પૂજા કટ્યાણુ કરે છે,
હરિતને હરે છે, લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ કરે છે, પુણ્યનો સચય કરે છે,
માન્યપણુ ઉપજાવે છે અને કર્મશત્રુને હણે છે-એવી રીતે તે
અનેક પ્રકારના મુખ આપનાની થાય છે ”

તતિ વૃદ્ધાકુમાર કથા

“ હે રત્નપાળ રાજા ! તમે નિરતર જિનપૂજન એકાગ્ર-
ચિત્તે કરો કે જેથી મહાસૌખ્યનું લાજન થાયો ” આ પ્રમાણે
જિનપૂજાનું ક્ષણ સાલળીને ઘણા લબ્ધ પ્રાપ્તિઓ હાસિત થયા
અને તેઓએ શુરૂમહારાજ પાસે જિનાર્યન કરવાનો નિયમ
થહણુ ઠર્યો પછી રત્નપાળ રાજા શુરૂવદન કરીને પોતાને રથાને
આવ્યો અને શુરૂમહારાજાએ અન્ય લબ્ધ જીવોને પ્રતિબોધ
આપવા માટે અન્યત્ર વિહાર કર્યો

હવે ગ્લપાળ રાજા તે દિવસથી વિશેષ પ્રકારે જિનપૂજન કરવા લાગ્યો તે સાથે ણીન્ત પણ ધર્મકાર્યો કરવા લાગ્યો. અન્યદા શ્રીધર્મકાળે જળકીડા કરવા માટે તે ગંગા કીનારે ગયો અને એકલા નાવામાં બેઠીને ગંગામાં પ્રવેશ કર્યો તેને કીડા કરતા જે અકસ્માત બનાવ બન્યો તે સાલજો -

‘ અકસ્માત્ મહા બળવાન વાયુ નીકળ્યો અને તે વાયુવડે ઉછળતી નાવા એકદમ ઉતાવળી ચાલી આગળ ચાલતા બન્ને બાજુએએ નવા નવા ગામો ગ્લપાળ રાજા જોવા લાગ્યા તેમજ નાવાના શિવગમનથી અનેક નગર, દ્વીપ, પર્વતો અને વૃક્ષો પણ જોવા લાગ્યા એમ ક્રન્તા ક્રન્તા એક મુહૂર્તમાં તો તે નાવા પૂર્વ અમુક સુધી પહોચી ગઇ પરંતુ ત્યાં કીનારે આવવાથી નાવા સ્વયમેય ઠભી ઝહી એટલે ગાજ સ્વચ્છ થયા અને નાવામાંથી ઉતરીને કીનારા ઉપર ગયા ત્યાં એક પુરુષ ઉતાવળો તેની પાને આવ્યો અને બોલ્યો કે-“ હે મહારાજ ! તમે જગ પણ વિવાદ કર્યો નહીં, તમે અહીં દૂર વિદેશમાં આવ્યા છો તેથી તમારૂં કાંઈ પણ અગ્રેય થયું નથી તમે મનમાં એમ ન વિચાર્યો કે હું અહીં ગામની મીઠ, જન, જનપદ વિગેરે કાંઈ પણ બાણતો નથી, તો હું શું કરીશ ? ને કયા જઈશ ? કેમકે તમારો મહાઅભૂત છું તમારૂં હિત કરનારો છું જેથી પગિણામે તમારૂં મર્વ પ્રકારે ત્રેયજ થશે હે સુદર ! હું તમને એક વાત કહું તે સ્વચ્છ થઈને સાલજો કે જે ચાલવાની તમારા ચિત્તને સારી રીતે આશ્વાસન મળશે

આ પૂર્વસમુદ્રના પ્રદેશમાં રત્નપુર નામનું નગર છે અહીંની જમીન સ્વર્ગલોક જેવી સર્વને સુખ આપનારી છે અહીં મહાસેન નામે રાજા રાજ્ય કરે છે તે દશે દિશામાં પ્રસિદ્ધ છે પૂર્વ દિશાના દેશોનો સ્વામી છે અને સુવર્ણસમાન કાતિવાળો છે. તે રાજાને પ્રેમવાળી, સારી સ્ત્રીઓમાં શિરોમણિ પાત્ર હજાર સ્ત્રીઓમાં મુખ્ય અને દક્ષ એવી પ્રેમવતી નામે પટરાણી છે આ રાજાને નગર ગ્રામ અને પુર દશ કોડ છે, દશ લાખ હાથી છે દશ લાખ રથો છે, વીશ કોડ પાયદળ છે, ત્રીશ લાખ તુરગમો છે, બહારમાં ગણી ન શકાય તેટલું દ્રવ્ય છે, પણ ખામી માત્ર એક છે કે તેને કુળ ને રાજ્યની પુરાને ધારણ કરનાર પુત્ર નથી પુત્રપ્રાપ્તિ માટે રાજાએ અનેક ઉપાયો કર્યા પરંતુ પૂર્વકર્મના અનુભાવથી તેને પુત્ર થયો નહીં મણિ, મત્ર, ઔષધિ, યત્ર, દેવોની આરાધના-એ સર્વ પુણ્યનો યોગ હોય તોજ રહે છે, તે વિના નિષ્ફળ થાય છે ‘ મોડું પહોણું કરીને દાત બતાવતો, હાસ્ય કરતો, ઠાણ કાણ બોલતો, રમણિય વચનો સંભળાવતો, જોખામાં રમતો અને આનંદ કરતો એવો બાળક પોતાના પગની જવડે જેના જોખાને ધૂળિધુમર કરે છે એવા પુત્રની માતાને ધન્ય છે ’ “ વધ્યપણ, બાળરાડપણ, મૂકપણ, અગત્ય હીનપણ, કુદ અને પાડુરોગીપણ-એ સર્વ પાપના યોગથી પ્રાપ્ત થાય છે ”

રાજાએ સત્તાનપ્રાપ્તિને માટે અનેક પ્રકારના પુણ્યકાર્યો આરંભ્યા છે અને દરરોજ અનેક દુષ્ટી તેમજ હીનજનોને દાન આપે છે દેવપૂજા કરે છે વિશેષ કરીને સુપાત્રને દાન આપે છે આ પ્રમાણે કરતા તેનું અતગતકર્મ કાઈક પાતળું પડયું અનુકરમે

તે રાજાની પટરાણી પ્રેમવતી સંગર્ભા થઈ, જેથી રાજા રાણી અને લોકો અત્યંત હર્ષિત થયા ગર્ભસ્થિતિ પૂર્ણ થયે રાણીએ બે પુત્રીને જન્મ આપ્યો. ગળાએ બહુ હર્ષ પામીને તેની વધામણી આપી તેમજ જન્મમહોત્સવ કર્યો. રાજા સત્તાન વિનાનો હતો તેથી પુત્રીઓ થવાથી પણ એવો ખુશી થયો કે જેવો અરણ્યમાં જાળની પ્રાપ્તિ થવાથી તૃપ્ત મનુષ્ય ખુશી થાય જેમ વૃક્ષ વિનાના ગામમાં એક ડો પછુ મહાવૃક્ષ ગણાય છે, તેમ રાજા અપુત્રવાળો હોવાથી પુત્રીનો જન્મ પણ તેને સો પુત્રના જન્મ જેવો ઈષ્ટ લાગ્યો. બન્ને પુત્રીઓનો જન્મોત્સવ કર્યા બાદ યોગ્ય સમયે તેના કનકમ જરી ને ગુણુમ જરી નામ પાડ્યા શુકલ પક્ષમાં જેમ ચંદ્ર વૃદ્ધિ પામે તેમ દાસીઓવડે લાલનપાલન કરાવી તે બન્ને કન્યાઓ વૃદ્ધિ પામવા લાગી બુદ્ધિશુભવાળી તે બન્ને કન્યાઓને સર્વ કળાઓ શીખવવામાં આવી અનુક્રમે તે રૂપલાવણ્યના મહિરૂપ તરૂણાવસ્થાને પામી નેનને આનંદ આપનારી તે બે પુત્રીને જોઈને રાજા તેના વિવાહને માટે ચિંતા કરવા લાગ્યો. તેવામાં અકસ્માત શુ બન્યું તે સાલ્યો —

એક પુત્રી ગળતકુદવાળી થઈ ગઈ અને બીજી પુત્રી અર્ધ અર્ધ ગઈ તે જોઈને દુઃખના પુરથી પ્લાવિત થયેલો રાજા વિચારવા લાગ્યો કે— ‘અહો ! આ બન્ને પુત્રીઓને અકસ્માત આ શુ થયું ? હવે આ કન્યારત્નને દર્શિત કરી નાખ્યા આ બાબત કોને પૂછી ને શુ કરે ?’ આ પ્રમાણે દુઃખને ધારણ કરતો રાજા રાજ્યની ચિંતાથી પણ વિમુખ થયો. એટલે પ્રધાનપુરૂષોએ તેમને વિનયપૂર્વક કહ્યું કે— ‘હે રાજા ! વિવાહ સામાટે કરો છો ? વિવાહનું કંઈ ફળ નથી કર્મની ગતિ વિષમ છે દેવને ઉપા-

લલ દેવાથી પણ શુ ? માટે મનને દૃઢ કરો, અને અનેક વંદોને બોલાવીને તેઓ કહે તે પ્રમાણે આ રાગની શાંતિને માટે વિવિધ પ્રકારની ચિકિત્સા કરાવો આ બાળતમા પ્રમાદ ન કરો, કારણકે ઋણ, રિપુ ને રાગનો તો ઉગતાજ છેદ કરવો જોઈએ જેઓ તે બાળતમા પ્રમાદ કરે છે તે પાછળથી પસ્તાય છે-વિનાશ પામે છે, એ સ્થાય વિનાની વાત છે ”

આ પ્રમાણેની પ્રધાનોની વચનશ્રેણિને હૃદયમા ધારણ કરી સ્વસ્થ મનવાળા ચંદ્રને ગભજે તરતજ પોતાના સેવકોને વિચક્ષણ જોવા વેંદોને બોલાવી લાવવાની આજ્ઞા કરી રાજાની આજ્ઞા થતા સેવકોના બોલાવવાથી અનેક વેંદો ત્યાં આવ્યા અને તેમણે પરસ્પર વિચાર કરીને તે જન્મે કન્યાઓની અનેક પ્રકારે ચિકિત્સા કરવા માડી

વેંદોએ અનેક પ્રકારના ઉપચારો કર્યા પણ તે બધા નિષ્ફળ ગયા, તેનાથી કેઈ પ્રકારનો લાભ થયો નહીં તેથી રાજાએ મત્ર, યત્ર, ગૃહાદિની શાંતિ, પૂજા, પ્રચ્છા, બળી, હોમવિધાન તથા અનેક પ્રકારના શાંતિક પૌષ્ટિક કર્મ કર્યા ને કરાવ્યા પણ તે સર્વ નિર્થક થયા એટલે રાજા પરિવાર મહિત નિરાશ થઈ ગયો આ દુ જને લીધે પોતાના આત્માને અધન્ય માનતો રાજા રાણી સહિત અનેક પ્રકારના વિલાપ કરતો આ પ્રમાણે બોલ્યો કે-“ પૂર્વજન્મે અમે તેમજ આ પુત્રીઓએ એવુ શુ દાણ પાપકર્મ કર્યું હશે કે જેથી આવા દુ જના ભાગ્ય થયા ? શુ બાળકોને માતાના જોળામાથી જેથી લઈને વિયોગ કરાવ્યો હશે ? કે શુ સુનિવર્ગને મહાન્ ઉપમર્ગ કર્યા હશે ? અથવા

આયોના બાળકોને દુધ પીતા છોડાવ્યા હશે ? કે મરોવરનું ચોપણ કરાવ્યું હશે ? અથવા વનમા દાવાનળ દીધો હશે ? શુ કયું હશે ? ઠાઈ સમજાતું નથી ” આ પ્રમાણે બહુ રીતે રાત્ર દિન-પરદિન વિશેષ વિશેષ ચોક્ક કરવા લાગ્યો અને તે પુત્રીઓના હુ ખે આપું રાજકુળ હુ ખિત થઈ ગયું

હવે તે બન્ને રાજપુત્રીઓ હુ ખ ન સહન થવાથી મરવાને તૈયાર થઈ કારણ કે ‘ જેણે પ્રથમ સુખ લોગવ્યું હોય છે તે પાછળથી આણુ હુ ખ લોગવી શકતા નથી ’ તે પુત્રીઓ વિચારે છે કે-‘ જેમનું શરીર મરોગી છે તેમનો જન્મ ને જીવિત નિષ્કળ છે તેઓ જીવતા છતાં પણ મૃતકતુલ્ય છે કારણકે તેમની ગર્હા પણ અનેક પ્રકારની લોકોમા થાય છે ’ એક દિવસ તે બન્ને પુત્રીઓએ રાજા પાસે જઈને કહ્યું કે-‘ અમારે માટે કાષ્ટ-લાક્ષણ કરવાની તૈયારી કરાવો અર્થાત્ ચિંતા રચાવો અમારે આ રાજ્યસુખથી શુ અને આ જીવિતથી પણ શુ ? કારણકે શરીરે આમેં વ્યાધિ લોગવવા કરતા મગ્ધ પામવું તેજ શ્રેષ્ઠ છે ’

તે સ્થાલનીને રાજા વિચારવા લાગ્યો કે-“ હા ! હા ! આ શુ થયું ? આખા જગતને અકાળે હુ ખ આપનારા વઠ એવા દૈવને ધિક્કાર છે ! મને આ પુત્રીઓ ઉપર અન્યત્ર મોહ છે, હુ તેના વિના જીવી શકું તેમ નથી અને માગ વિના મારી પ્રિયાં જીવી શકે તેમ નથી આ તો અકાળે આખા કુટુંબનો વિનાશ પ્રાપ્ત થયો આ રાજ્યથી, લડાઈથી, પુરોથી ને પત્તનોથી મને શો લાભ છે ? બધું નકામું છે આ હાથીઓથી, ઘોડાઓથી, રથોથી, પાયઢળથી, અત પુરીઓથી અને ઘણા મંત્રીઓથી શુ ?

અત્યારે તે બંધા નિરૂપયોગી થઈ પડ્યા છે એક પુત્ર વિના આ બધું નિરર્થક છે અત્યારે તો આ પુત્રીઓની સાથે મારે પણ મરણ પામવું તેજ ઠીક લાગે ” આ પ્રમાણે વિચારીને રાજા પણ મરવા માટે તૈયાર થયો અને મત્રીઓને બોલાવીને તેણે ચોતાનો વિચાર જણાવ્યો એટલે મત્રીઓ બોલ્યા કે-‘હે સ્વામિન્ ! આણુ અસમજસ બોલો નહી, કારણકે હે વિશ્વનાથક ! આ રાજ્ય બધું તમારે આધારે છે હે નાથ ! તમારા વિના આ રાજ્ય એવું રાજ્ય શી રીતે ટકી શકે ? વળી તમારા વિના જમાઈ નિયોગીપણું પણ સર્વથા અયોગ્ય થઈ પડે, માટે તમારે આણુ વચન તો બોલવું જ નહીં ’

રાજા કહે-‘હે મત્રીઓ ! અનેક પ્રકારની ચિકિત્સા કર્યા છતાં પણ આ પુત્રીઓનો વ્યાધિ નાશ પામ્યો નહી, તેથી તે વ્યાધિના હુ ખથી પીડિત પુત્રીઓ મૃત્યુ પામવા ઇચ્છે છે વળી મારે એક પણ અપત્ય નથી, તો આ હુ ખ હું શી રીતે મહન કરું ? ’ મુખ્ય મત્રી બોલ્યો કે-‘હે સ્વામી ! હું કંઈ તે સામજો પુત્રીના રોગની શાંતિ માટે આપણા રાજ્યની રક્ષા કરનારી શક્તિને તમે આરાધા તમારા પૂર્ણ સફલાવથી તે ભક્તવત્સલ દેવી જ્યારે તમારી ઉપર તુષ્ટમાન થયે ત્યારે તે પુત્રીના રોગનો નાશ કરીને-અથવા તેનો ઉપાય જતાવીને તમારા કાર્યની સિદ્ધિ કરશે વળી હે સ્વામિન્ ! માટે એક વચન સામજો, હુ ખ આવી પડ્યે સ્ત્રીજનને ઉચિત એવું, મરણનું, શસ્ત્ર ઇન્દ્રિય, તે કાયરનું કામ છે, બીજાનું નહીં, સંપત્તિમા જેને હુર્ષ નથી, વિપત્તિમા વિષાદ નથી અને રણમા ધીરપણું છે એવા ત્રણ ભુવનના તિવકરૂપ પુત્રને તો કોઈ વીરેલ માતાજી જન્મ આપે

છે ' ' જે પુરૂષો સત્યથી સંયુક્ત છે, મર્વ કાર્યમાં વિચક્ષણ છે અને કષ્ટ પ્રાપ્ત થયે પણ અકાય કરતા નથી, એના ઉત્તમ પુરૂષોથીજ આ પૃથ્વી ગોભે છે ' વળી કાયર થવાથી ને મૃત્યુ પ્રાપ્તવાથી કાઈ હુ ખનો નાશ થતો નથી, માટે હે નાથ ! તમે સ્થિર ચિત્તવાળા થઈને ગોત્રદેવીનું આરાધન કરો, કાયરપણું તજી દો અને હૃદયમાં ધૈર્યતાને ધારણ કરો "

આ પ્રમાણેના મત્રીના વચનો સાંભળીને રાજાએ વિચાર્યું કે— આ મત્રી મર્વદા મારો હિતચિતક છે, તેથી તેણે અત્યારે મને ખરેખરો ઉપાય બતાવ્યો ■ ' આ પ્રમાણે વિચારી હર્ષમાં આવીને રાજા બોલ્યો કે— હે મત્રી ! તારું કહેવું સત્ય છે તો હું ગોત્રજનું આગધન કરૂં તેમાં તું મારો માનિધ્યકારી થા કે જેથી મને ઠોઠ પ્રકારનો જ્ઞાન થાય નહીં સમર્થ અને તેજવી પણ સહાય વિના ઠાર્ય કરી શકતા નથી જીઓ ! પવનની સહાય વિના અગ્નિ વૃદ્ધિ પામતો નથી, ઉલટો ઠરી જાય છે, માટે તારે મારી આદરપૂર્વક સહાય કરવી હવે તું તેના આરાધનની સામગ્રી મત્વર તૈયાર કરાવ " આ પ્રમાણે મુખ્ય મત્રીને કહી જીહા જીહા મત્રીને યોગ્ય રીતે જીહી જીહી શિક્ષા આપીને રાજા પવિત્ર થઈ શુભ વસ્ત્ર ધારણ કરી કુળદેવતાના સ્થાનમાં આવ્યો. ત્યાં નિશ્વળ મનથી શુભ ધ્યાનમાં તત્પર થઈ આહાર નિદ્રા વિગેરેનો ત્યાગ કરી નિશ્વળ થઈને બેઠો તે વખતે રાજા મહાધ્યાની, મહા મૌની, માયામાન વિનાના અને સ્થિતચિત્તવાળા કોઈ સુનીંદ્રની સ્થિતિને પામ્યો. અમાત્ય પણ ગિર ચિત્તવાળો થઈને તેની પાસે બેઠો અને કર્પૂર, અગુરૂ તથા કસ્તુરી વિગેરે સુગંધી દ્રવ્યોનો સોગ આપવા લાગ્યો. અર્થાત્ તેવી સુગંધી વસ્તુનો ધૂપ કરવા

લાગ્યો. જાપ, હોમ અને બાળિ આપીને તેમજ છેવટે પૂર્ણ આહૂતિ આપીને પછી રાજા દેવીને નમી આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરવા લાગ્યો.

“ હે આશિશક્તિ ! તમને નમસ્કાર થાઓ. હે વિશ્વના વિખસમૂહને હરનારી ! તમે વિશ્વનું પાલન કરનારી છો અને ભક્તજનોને સિદ્ધિ આપનારી છો. સર્વ સત્વોને સુખભોગ આપનારી છો, સર્વ ભૂતોને જય આપનારી છો, સર્વજ્ઞ છો, સર્વગત છો, સર્વનું કલ્યાણ કરનારી છો. તમે એક છતાં સર્વ જીવોના દેહમાં જુદે જુદે રૂપે રહેલી છો. સર્વ ઇદ્રિયોની અધિષ્ઠાતા તમેજ એક કહેવાઓ છો. અણિમાદિ લવ્ધિઓની પ્રાપ્તિમાં તમેજ એક કારણ છો. તમે તુષ્ટમાન થયે સતે મહારાજ્યને આપનારી છો. પાદલેપ તેમજ અજનાદિ, નિધાન, ઔષધિ, ધાતુઓ અને ઇચ્છિત આપનારી ગુટિકા વિગેરે તમારા પ્રસાદથી પ્રાપ્ત થાય છે. તેમજ સિદ્ધ થાય છે. ચિતામણિ, કટપવૃક્ષ, કામધેનુ, કામઘટ—એ બધા તમારા મહાત્મ્યથીજ વાચ્છિતને પૂરે છે. પરસૈન્યને હોલ પમાડવો, સ્વસૈન્યનું રક્ષણ કરવું અને પરશત્રુનું સખલન કરવું તે તમારો ઉપાસક કરી શકે છે. યોગીઓને યોગની આપનારી, જ્ઞાનેશ્વરને જ્ઞાન આપનારી અને વધ્યાને પુત્ર આપનારી આ ભૂતગણ તમેજ એક છો. અતિત, અનાગત ને વર્તમાનનું જ્ઞાન, ઉપદ્રવોનું શમન, ગ્રહોનો નિગ્રહ, દુષ્ટોનું ઉત્થપાન અને આર્ત મનુષ્યોની આત્તિ(પીડા)નો નાશ—ઈત્યાદિ જે કાંઈ બની શકે છે તે સર્વ તમારા આશ્રયથીજ બને છે ”

આ પ્રમાણે સાત દિવસ સુધી અહર્નિશ સ્તવાયેલી તે દેવી સાતમે દિવસે ગત્રીએ દિવ્યરૂપ ધારણ કરીને આકાશમાં

‘પ્રત્યક્ષ થઈ તેને જોઈને’ પ્રકુલિત નેત્રકમળવાળો થયેલો એવો રાજા પ્રણામ કરી હાથ જોડીને બોલ્યો કે—‘આજે મારો જન્મ, મારો તપ ને માફ ધ્યાન તમારૂં દર્શન થવાથી મફત થયેલ છે હે દેવી ! બહુ કહેવાથી શું ? માગ્નૂત એવું માફ એક વચન સાંભળો ! માફ વાચિત મને આપો અને મને વ્યથને સ્વસ્થ કરો !’ રાજાના વચનામૃતથી સતૃપ્ત થયેલી-પોતાના મનમાં મતુષ્ઠ થયેલી દેવી બોલી કે—“હે મહામત્વવાન રાજેન્દ્ર ! સાંભળો તમે જે એકાગ્ર ચિત્તે મારી ભક્તિ સ્વશક્તિ અનુસાર કરી છે, તેથી હું તમારી ઉપર તુષ્ટમાન થઈ છું અને તમારા હિંમતુ નિવારણ કંવા ઇચ્છુ છું તમે કહો કે તમે શા કાર્ય માટે મને સભારી છે ? બાકી એક વાત કહી દઉં છું કે વિધાતા તુષ્ટમાન થઈ જાય તોપણ તમારા ભાગ્યમા પુત્ર ન હોવાથી તે દર્દ શબ્દે તેમ નથી પૂરે ઉપાર્જન કરેલું—બાપેલું કર્મ જ્યારે ફળો-ફળની સ્થિતિમાં આવે છે ત્યારે સુરાસુરા પણ કોઈ પ્રકારે તેનું નિવારણ કરી શકતા નથી પણ પત્ની અને મનુષ્યોના બાળ કોનો વિયોગ કરાવવાવડે જેણે પાપ બાધ્યું હોય છે તે અપત્ય વિનાનાજ થાય છે અને જો પુત્ર થાય છે તો તેનો વિયોગ થાય છે—અથવા નાશ પામે છે દયાવડે કરીને ગાયો તથા ભેશોના વત્નોને જે પુષ્કાલમાં પાળે છે તેને પુત્રો થાય છે, માટે હે રાજા ! તમે પુત્રપ્રાપ્તિની વાત શિવાય બીજું કાંઈ કાર્ય હોય તો તે મને કહો કે જેથી તેનો પ્રત્યુત્તર હું તરતજ આપુ ”

આ પ્રમાણેના દેવીના વચનો સાંભળીને રાજા બોલ્યો કે—“હે દેવી ! મારે બે પુત્રીઓ છે, પણ કર્મયોગે તેમણી એક કુષ્ટવાળી થયેલી છે અને એક અધ થયેલી છે તેથી તેના નિવારણ

કુપો તો માન ભડારમા છે ' દેવી કહે કે ' તે તગ્તમાજ લાવી દઉં છું ' એમ કહી દેવીએ ક્ષણમાત્રમા તે રસનો કુપો લાવીને રાજાને આપ્યો અને કહ્યું કે- ' રાજપુત્રીને ગુણ કરનાર રસકુપિકા જાળવીને રાખજો ' એમ કહી તે અદૃશ્ય થઈ ગઈ દિવ્યાનુભાવથી રાજા તરતજ મૂર્ચ્છિત થયો અને પાછો સાવધ થયો. પછી મનમા વિચારવા લાગ્યો કે- ' આ તે ઇંદ્રજાલ કે શું ? આ મારા ચિત્તની અવગતિ શી ? આ મેં સ્વપ્ન જેવું શું દીધું ? અને તે પુરૂષરૂપધારી દેવ કયા ગયો ? ' આ પ્રમાણે આજો મીચીને વિચારવા લાગ્યો અને આરે દિશાએ જોવા લાગ્યો.

અહીં રત્નપાળ રાજા આ પ્રમાણે રહેલો છે તે વખતે દેવી તેની પાસેથી નગરમા જઈ આકાશમા રહીને બોલી કે- ' હે લોકો ! સાલજો. રાજકન્યાને ગુણ કરનાર ઉત્તમ પુત્રપને હું અહીં લઈ આવી છું તે સમુદ્રકીનારે વહાણમા બેઠેલ છે ' આ પ્રમાણે સાલજીને મેલે હર્ષિત થયા અને મહાસેન રાજા એકઠમ જામ-સહિત ઉભો થઈ ગયો. પછી સમુદ્રકીનારે જ્યાં રત્નપાળ રાજા પ્રવહણમા રહેલ છે ત્યાં તે પરિવાર સહિત તરતજ આવ્યો અને રત્નપાળ સામે બે હાથ જોડી સાદાગ નમસ્કાર કરીને વિનયપૂર્વક મહાસેન રાજા બોલ્યો કે- " હે ભૂપતિ ! આજે અમારે ત્યાં કુમુદ આવ્યા વિના ઉત્તમ વૃક્ષ રૂંચ્યું, વગર વાદળે અત્યંત વૃષ્ટિ થઈ, માનવાડની ભૂમિમા કે પશુ ઉગ્યો, દરિદ્રને ઘરે સુવર્ણનો સમૂહ પ્રગટ થયો અને તમને જોવા માત્રથી અમૃતનું પાન કરનારની જેમ અમારું હૃદય પ્રસન્ન થયું હે પરોપકારીમાં શ્રેષ્ઠ ! મારું વચન સ્વીકારો અને તમારા ચરણની રજવટે આ નગરને પવિત્ર કરો "

આ પ્રમાણેના તે રાજાના યુક્તિયુક્ત વચનો માલગીને રત્નપાળ બોલ્યો કે-“ મને અજ્ઞાત કુળશીળવાળાને તમે શા હેતુથી આટલું બધું માન આપો છો ? ” મહાસેન રાજાએ કહ્યું કે-“ તમારા ઇગિત આકારથી મેં આપનું કુળ શીળ જાણી લીધું છે ‘ વિચક્ષણો એ રીતે જાણી શકે છે ’ વળી મારી કુળ-દેવીએ પણ મને તમારૂં આગમન જણાવેલું છે હે નરાધિપ ! મેં તેને આશાથી હૃતી અને તેટલા ઉપરથીજ તે તમને અહીં લઈ આવી છે, માટે તમે સ્વસ્થ તેમજ પ્રમત્ત ચિત્તવાળા થઈને મારા નગરમા પધારો અને મારી ઉપર કૃપા કરીને મારી બન્ને પુત્રીને આશ્રમ ધાવ તેમ કરો ” આ પ્રમાણે કહીને સ્વાએ હસ્તિરત્ન બધી રીતે શોભાવેલ લાવવામા આવ્યો અને તેને ઉપર આરોહણ કરવાની મહાસેન ગજાએ વિજ્ઞપ્તિ કરી રાજાને આ પ્રમાણેનો આમહુ જોડે રત્નપાળે તેની વિજ્ઞપ્તિ સ્વીકાર અને નાવામાથી ધીનારે ઉતરી હસ્તિ ઉપર આરૂઢ થયો તેમજ ઘણા મહોત્સવસાથે નગરમા પ્રવેશ કર્યો તે વખતે કેટલા હાથી ઉપર, કેટલાક અશ્વ ઉપર, કેટલાક રથ ઉપર અને કેટલા સુખપાળમા બેસીને માથે ચાપ્યા, કેટલાક પાદચારીપણે ચાલ્ય મહાસેન ગજા તો તેની આગળ પાદચારીપણે ચાલ્યો ‘ પોતાને કાર્યાર્થી એવો ઢોઈ પણ મનુષ્ય વિનથી ધાવજ છે ’ અનેક પ્રકારના દેવાતે અને અનેક પ્રકારના વાજાતો વાગતે મહોત્સવપૂર્વ રત્નપાળે નાગરમા પ્રવેશ કર્યો

પછી રાજમહેલ પાસે આવતા હસ્તિરત્નપરથી ઉતરી રત્નપાળે રાજમહેલમા પ્રવેશ કર્યો મહાસેન રાજાએ રાજસભામાં લઈ જઈ મુખ્ય આમનપર તેમને બેસાડી મણામપૂર્વક વિજ્ઞા

અદરના ભાગમાં ગઈ, કાર્યમિદ્ધિ થવાથી તે અતિ હર્ષિત થઈ પછી મહાસેન રાજા વિનિતપણે બોલ્યા કે-“ હે ભૂપતિ ! મારા આગ્રહથી તમે મારી પુત્રીઓનું પાણિગ્રહણ કરવાનું સ્વીકારો દેવીએ તમનેજ તેના વરપણે કહેલા છે દેવનું વચન અન્યથા હોતુ નથી ” રત્નપાળે તે વિરક્તિનો સ્વીકાર કર્યો એટલે સેકડો મહોત્સવો સાથે મહાસેન ગજાએ તેમની સાથે પોતાની બન્ને કન્યાઓનો વિવાહ કર્યો કરમોચન પ્રમગે પોતાને પુત્ર ન હોવાથી મહાસેન રાજાએ પોતાનું આખું રાજ્ય તેને અર્પણ કર્યું બીજું સુવર્ણાદિક દ્રવ્ય પણ ઘણું (કોટીગમે) આપ્યું એ રીતે રત્નપાળ રાજાને તેમણે પ્રમગ કર્યા સુપક્ષવાળા અને દક્ષ એવા રત્નપાળ પ્રસન્ન થયા મહાસેન ગજાએ ઉત્સાહપૂર્વક જામાતાને કહ્યું કે-“ આ રાજ્ય ને દ્રવ્ય બધું તમારે સ્વાધીન છે, તમે તેનો યથેચ્છ ઉપયોગ કરો ”

રત્નપાળ રાજા ત્યાં ગજામહેનમાં રહ્યો સતો અનેક પ્રકારના સુખોપભોગ બન્ને સ્ત્રીઓ સાથે બય શકારહિતપણે ભોગવવા લાગ્યો મહાસેન ગજા પણ બે કન્યાઓને પરણ્યાની નિશ્ચિત થવાથી બહુજ આનંદમાં રહેવા લાગ્યો રત્નપાળનું અત્યંત વિનિતપણું જોઈને હર્ષિત થયેલ મહાસેન રાજાએ આનંદયુક્ત ચિત્તે એકવાર રત્નપાળને આ પ્રમાણે કહ્યું કે-“ મને ચોથી વૃદ્ધાવસ્થા પ્રાપ્ત થઈ છતાં પુત્ર થયો નથી ત્રાણે અપુત્રની લક્ષ્મીનો સ્વામી અન્ય મનુષ્યજ થાય છે મારૂં પૂર્વજવત્તુ પુણ્ય પ્રગટ થયું કે જેથી મને તમારૂં દર્શન થયું, તેમજ સંયોગ થયો મેં બધી ઉચ્છ્વતામાં આ મહા શીતળતા પ્રાપ્ત કરી હું હવે વૃદ્ધના પાકા પત્રની જેમ વૃદ્ધ થયો છું અને અસાર

સસારમા માર માત્ર સુકૃતનું સાધન કરવું તેજ છે લક્ષ્મી
જળકલ્પોલની જેવી અપજ છે, મગમો અપ્પન જેવા છે અને પવને
ઉડાડેલા આકાશના તુલ જેવું યૌવન છે આ પ્રમાણે જાણીને
હું રાજ્યથી વિગ્ઠ થયો છું, તેથી શીઘ્રપણે સયમ ગ્રહણ કરીને
પરલોક સાધવા ઈચ્છુ છું મારા આ રાજ્યનો ભાર તમામ
તમારે માથે છે તમારે તેનો નિર્વાહ કરવાનો જ શાસ્ત્રમા
પુત્રમા ને જામાતામા અતર કહ્યું નથી હે સુતાપતિ ! તું
ધન્ય છે, કૃતપુન્ય છે, પૂજ્ય છે, વિરેકી છે, ગુણવાન છે, તેથીજ
મેં કરમોચન સમયે તમને ગળ્ય આપેલું છે, આજે તેનું પુનરા-
વર્તન માત્રજ કરું છું ”

આ પ્રમાણેના મદ્ધાક્રયોથી તેને પ્રસન્ન કરીને પછી પોતાની
પુત્રીઓને બોલાવી મહાસેન રાજાએ કહ્યું કે-“ હે વત્સે ! હું
ચોથા આશ્રમને પ્રાપ્ત થયો છું, તેથી અત્યારે દીક્ષા લેવાનો અર્થ
જાન્યો છું તમારા વ્યાધિનો ક્ષય થવાથી અને યોગ્ય પતિ સાથે
વિવાહ થવાથી હું કૃતકૃત્ય થયો છું, તો હવે મને દીક્ષા માટે
અનુજ્ઞા આપો તમારે મારી રીતે રહેવું, મારી આપેલી શિક્ષા
પ્રમાણે વર્તવું, પતિના ચિત્તને અનુમગ્નું તેના વચનને ક્યારે
પણ લોપવું નહીં હે પુત્રીઓ ! ‘ જે સ્ત્રી પતિ ઘરે આવે ત્યારે
ઉભી થાય છે, તેની સાથે બોલવામા નમ્રતા વાપરે છે, તેના
પગ તરફ નીચી દૃષ્ટિ રાખીને ઉભી રહે છે, બેસવા માટે આમન
ધરે છે, તેની પરિચર્યા પોતેજ કરે છે, તેના જમ્યા પછી જમે
છે અને તેમના સુતા પછી સુવે છે, તેજ ઉત્તમ સ્ત્રી કહેવાય
છે ’ પ્રાણ પુરુષોએ કુળવધુના આ મિદ્ધધર્મો કહેલા છે એ ગીને
ભક્તારની ભક્તિ હૃદયમા ધાગણ કરવી, ક્યારે પણ અગ્તિ ન

(૨૪૦)   શીલધર્મ-રત્નપાળ સંભળી કથા

કરવી, મે તમારા હિતમાટેજ મારા પૂર્વપુરુષોથી આપેલુ આ સંભળ્ય તમારા પતિને અર્પણ કરેલુ છે "

આ પ્રમાણે પોતાના અતપુર વિગેરેને પણ યોગ્ય શિક્ષા આપીને તેમજ સર્વને માથે યોગ્ય ભારનુ આરોપણ કરીને મહાસેન ગળ ચારિત્ર લેવા માટે ઉત્સુક થયો. તેવા અવસરે પવિત્ર, સુચારિત્રવાન, છત્રીશ શુભ સચુક્રત અને પાપક્રમથી વિમુક્ત એવા સ્વચ્છેત્ર નામના આચાર્ય પૃથ્વીતળપર વિચરતા પાથસો શિષ્યોથી પરવરેલા ત્યા-તે નગરે પધાર્યા વનપાળે તરતજ રાજાને વધામણી આપી ગળ તે સાલળીને હર્ષિત થયો. વન પાળકેને પ્રીતિદાન આપ્યુ યોગ્ય અવસરે શુદ્ધમહારાજનુ પધારવુ થવાથી રાજા બહુ હર્ષિત થયો અને પ્રથમ તો ભાવવદન વડે ત્યા રહ્યા રહ્યા વદન કર્યુ પછી પોતાના બધા મંત્રીઓને તેમજ નગરવાસી લોકોને સુશિક્ષાપૂર્વક બધી હકીકત રીતસર જણાવીને, પૂજ્યોની પૂજા કરીને, તેમને યોગ્ય દાનમાનાદિ આપીને, ગીન વાણત્ર તેમજ નાઝ્યાદિ સચુક્રત જિનાલયમા જિનપૂજા કરીને, ડેટલાક નવા જિનાલયો ડગવીને, ડેટલાકનો જીર્ણોદ્ધાર કરીને, સાધર્મીઓનો દાનાદિવડે વાત્સલ્ય કરીને, દીન અનાથ વિગેરે લોકોને અનુકપાવડે પુષ્કળ દાન આપીને, સર્વ પ્રાણીઓના હિતમાટે સર્વત્ર અમારીપડહ વગડાવીને, આમનગરાદિકમા અનેક જનોને મહુમુક્ત કરીને તેમજ બીજા પ્રકારે પણ મૃદુચ્છ ધર્મને આરાધીને મહાસેન રાજા દીક્ષા લેવા માટે તત્પર થયો.

પછી સારે દિવસે શિળિકામા બેસીને, પ્રોઠ ઉત્સવ સહિત અતુરગિણી સેના સંગેત, સચિવાદિઓ પરવરેલો, માથે છત્ર

ધરાવતો, બે બાજુ શ્વેત આમરોવડે વીળતો, કેટલાક અશ્વારૂઢ અને કેટલાક નાગારૂઢ^૧ સેનાની સુકત મહાસેન રાજા વૈરાગ્ય રસથી સંપૂર્ણ^૨ એવા અને રત્નપાણ સહિત દીક્ષા લેવા માટે આવ્યા. માર્ગમા સ્થાને સ્થાને લોકો અનેક પ્રકારે તેનું સન્માન કરે છે, અર્થી મનુષ્યોને પુષ્કળ દાન દેવાય છે, લોકો સુવર્ણવડે તેમજ વસ્ત્રાદિકવડે લુછણા કરે છે, રાજાની પાછળ બેઠેલી તેમની બહેન લુણુ ઉતારે છે, બદીજનો જયજય શબ્દ બોલી રહ્યા છે, ગધવોં અનેક પ્રકારના ગાયનોવડે રાજાના ગુણોનું ગાન કરે છે, વિચિત્ર જાતિના વાણિયો અનેક પ્રકારે વાગી રહ્યા છે, વારાગનાઓ આગળ નૃત્ય કરતી આવે છે, પડિતજનો તે મહારાજાની અનુમોદના કરે છે, પોતપોતાના ધરના ગોખમા બેઠેલી તેમજ રસ્તાપર ઉભેલી પતિ સહિત તેમજ એકલી સ્ત્રી આ રાજાની સામે એક દૃષ્ટિએ જોઈ ગઈ છે, તેમાની કેટલીક સુકતાક્ષણવડે અને કેટલીક અક્ષતવડે નૃપને વધાવે છે, કેટલીક ચીરભૂવ, ચીરનદ એમ આશીર્વાદ આપે છે, આખું નગર શબ્દગારેલું છે, દરેક દુકાને તોરણ ને ધ્વજાઓ બાંધેલી છે, માર્ગમા પુષ્પના પ્રકરો કરેલા છે કે જેથી રાજા આ માર્ગે જવાના છે એમ જણાય છે

આ પ્રમાણેના ઉત્સવ સહિત મહાનેન રાજા નગર બહારના ઉગ્રાનમા જ્યાં ગુરૂમહારાજ રહેલા છે ત્યાં આવ્યા અને તરતજ શિળિકામાથી ઉતર્યા પછી નિસિહી કહી ગુરૂમહારાજને ત્રણ પ્રદક્ષિણા દઈ મસ્તકે અર્જણી કરીને રાજાએ હર્ષિત ચિત્તે વિધિપૂર્વક વદન કર્યું

૧ હસ્તિપર બેઠેલા

પછી પાચ પ્રમાદને તેમજ મહત્સરને તણને રત્નપાજ-સહિત રાજા યથાસ્થાને બેઠા ગુરૂમહારાજે મહાનેજ રાજા વિગેરેને ધર્મલાભરૂપ આશીષ આપી અને વિનેકરૂપી દીપકને પ્રગટ કરનારી દેશના આપવી શરૂ કરી —

“લો ભવ્યો ! સમ્યક્ અને અમમ્યક્ એવું આ ન મા રત્ન ચેદિત સાલજો. આ સસાગ્રમા મુખ સર્વવ જોટલું છે ને હું ખ મેરૂ સમાન હિ વિમુતિ (મપદા) ચપગ છે, જીવિત ચચળ છે, યૌવન અકાળે વિનાશ પામે તેવું છે, આ શરીર અનેક પ્રકારના વ્યાધિનું સ્થાન છે, તેથી જેમ જને તેમ નિરતર ધર્માંગ ધનમા પ્રયત્ન કરો. મનુષ્ય ભવ, આર્ય દેશ, પ્રશસ્ત જાતિ, ઉત્તમ કુળ-એ બધી દુર્લભ વસ્તુને પામીને ગત દિવસ પૂણ્યકાર્ય કરો કે જેથી તેના ઉદ્ધવવડે તમારૂં ઇચ્છિત કાર્ય થઈ શકે જેમ કેઈ મૂખ મુતરના તાતણા માટે ગળની માગાને તોડે, ભસ્મ માટે ચકનને બાળે, લોહાના ખીલા માટે ભરસમુદ્રમા પોતે બેઠેલા પ્રવહણને ભાગે, અક્ષય નિધાન પામ્યા છતાં નિત્ય બિડાનો અભિલાષી થઈ તે નિધાનને તણાવે, એવા મૂખની જેવો જે મનુષ્ય મહા દુર્લભ એવી મનુષ્યભવાદિ મામમી પામીને, તેને ઐહિક મુખને અભિલાષી થઈ દ્રોગટ મુઠાવે હિ અને ધર્મ કરતો નથી તે છે.

આ અપાર અને દુસ્તર સસાગ્રસમુદ્ર પણ જેઓ કાદની જેવા હાલુકમી હિ તેઓ તરે છે અને લોહ અથવા લોહની જેવા ભારેકમી હોય હિ તે તેમા જુડે છે જેમ પ્રવહણના સાધનવડે સમુદ્રનું અવગાહન કરનાર મનુષ્ય યથેષ્ઠિત સ્થાને પહોચીને વ્યાપારાદિવડે ઇચ્છિત લાભ મેળવે છે, તેમ ગુરૂમહારાજના ઉપ-

દેશરૂપ સાધનવડે ધર્મરૂપ અવલગનને પામીને સત્ય પ્રાણીઓ દુઃપ્રાપ્ય એવા ઉત્કૃષ્ટ ધર્મને પ્રાપ્ત કરે છે આ સસારરૂપ મમુદ્રમા અત્યંત દુર્લભ એવા બોધિરત્નને પામીને તેનું પ્રયત્નવડે રક્ષણ કરવું કે જેથી તેને કોઈ હરી નાશ નહીં ”

આ પ્રમાણેની ગુરુમહારાજની દેશના આલણીને મયમાર્થી એવા મહાનેન રાજા વિશેષ પ્રતિબોધ પામ્યા અને ગુરુમહારાજને હાથે વિધિપૂર્વક ચારિત્ર અહણુ કર્યું પછી જ્ઞાનરૂપ હસ્તિપદ આરૂઢ થઈ, શીળરૂપી દૃઢ બખ્તર પહેરી, ધ્યાનરૂપ ખડ્ગ અહણુ કરી, સવેગરૂપ શસ્ત્રને સ્વીકારી, ગુર્વાંગારૂપ ટોપ મસ્તક પર ધાળ્ય ઢગી, કૂંકર્મનો નાશ કરવા માટે કોપાયમાન થઈને અને વિચિત્ર પ્રકારની ક્ષમાને ધાણુ કરીને તે મોહરૂપ શત્રુને મારવા ઉત્સુક થયો. સ મોહરૂપી રાજાની સસ્મૃતિરૂપ વધુને વેધ વ્યપણાની દીક્ષા આપી અર્થાત્ મોહરાજાને મારીને તેને વિધવા કરી ચતુર્વિધ મંયે તથા ગુરુમહારાજાએ આપી છે સહાય જેને એવા તે મહાસેન મુનિએ ગુરુમહારાજની આજ્ઞારૂપ નિર્મળ છત્રને મસ્તકપદ ધારણુ કરી, પ્રવ્રજ્યારૂપ પોતાના વ્વગત્યને મોટા મહિમાવાણુ કર્યું પાત્ર મહાવ્રતો, પાત્ર આચાર, પાત્ર સમિતિ તથા ત્રણ ગુણિઓને યથાર્થપણે તે પુણ્યાત્મા નિન્તર પાળવા લાગ્યા તે વખતે રત્નપાળે પુણ્યપ્રભાવી એવા તે રાજાનો મહાન દીક્ષામહોત્સવ કર્યો પોતે ઉત્તમ શ્રાવકપણુ અંગીકાર કર્યું પછી સમ્યલવસૂરિએ મહાનેન રાજાને મહિત અન્યત્ર વિહાર કર્યો અને રત્નપાળ રાજા સ્વસ્થાને ગાળ્યો

પોતાના નગરમા આવીને રત્નપાળ રાજાએ મહાસેન રાજાના દીક્ષાપ્રસંગને અંગે અમારીઘોષણાપૂર્વક અષ્ટાન્ધિકા મહોત્સવ

(૨૪૪) શીલધર્મ—રત્નપાળ રાજાની કથા

મુખ્ય જિનાલયમાં કરાવ્યો અને ‘વર માગો, વર માગો’ અર્થાત્ ઇચ્છિત માગો’ એવી ઉદ્ઘોષણાપૂર્વક દાનમંડપમાં બેસીને પુષ્કળ દાન આપ્યું. ‘દાનથી કીર્તિ વિસ્તરે છે, આર્તિ નાશ પામે છે અને સપત્તિમાં વૃદ્ધિ થાય છે, માટે પુધ્જનોએ અવિચ્છિન્નપણે દાન આપવા યોગ્ય છે’ જુઓ ! ‘સગ્રહ કરવામાં તત્પર એવા સમુદ્રને રમાતળમાં જલુ પડ્યું અને દાન કરવામાં તત્પર મેઘને આકાશમાં સ્થાન મળ્યું તેથી તે ગર્જન કરે છે’.

અન્યદા શુભ દિવસે અન્ય રાજાઓએ મળીને રત્નપાળનો વિવિધોત્સવપૂર્વક પટ્ટાભિષેક કર્યો. સીમાપટ્ટ આવેલા તમામ રાજાઓને તેણે નમાવ્યા અનેક ગજાદિ વસ્તુઓ તે રાજાઓએ હોટ ધરી ભક્ત એવા સેવકો અને અમાત્યોથી સંસેવિત છે. ચરણકમળ જેના એવો રત્નપાળરાજા રાજાના શુભો મુક્તા થઈ ન્યાયવડે પ્રજાની પ્રતિપાલના કરવા લાગ્યો. “વાસ્તવિક એવો સ્વામી શત્રુમાં સૂર્ય જેવો પ્રતાપી હોય છે, મુહૂર્તને આનંદ આપનાર ચંદ્રસમાન હોય છે, પાત્રાપાત્રની પરીક્ષામાં સુરશુદ્ધ (બૃહસ્પતિ) જેવો હોય છે, દાનમાં કર્ણુ જેવો હોય છે, નીતિમાં ગમ મમાન હોય છે, સત્યમાં યુધિષ્ઠિર સમાન હોય છે, લક્ષ્મીવડે ધનદ જેવો હોય છે અને પાતાના ગણાતા મનુષ્યોમાં પક્ષ-પાતી હોય છે. મૌભાગ્યવાન સ્વામી આવો હોય છે.” ક્ષમાવાન, દાતા અને શુણુગ્રાહી સ્વામી હું જે પ્રાપ્ત થઈ શકે છે, તેમજ અનુકંત, શુચિ અને દક્ષ એવા ભૂત્ય પણ હું જે મળી શકે છે. સત્વમપન્ન અને ધર્મનિષ્ઠ રાજા સતે અકાળમૃત્યુ, વ્યાધિ, હર્ષિક્ષ ને તત્કરો ઉત્પન્ન થતા નથી જે રાજાને શુણુમાં રાગ,

વ્યમનમા અનાદર, ન્યાયમા રતિ અને દીનપદ દયા હોય છે તે રાજા છત્રચામરાદિવડે વિભૂષિત એવી રાજ્યમપદાને ચી-
કાળ લોગવે છે ગ્લપાળ રાજાએ ચોર તથા અન્ય આતક
રહિત બનાવીને પૌરજનને સતોષી કર્યા હતા, નિરતર ન્યાયવડે
સેતુ પ્રતિપાલન કરતો હતો, તેના રાજ્યમા કોઈ પીડિત થતુ
નહોતુ તેની પ્રજા પણ ચિતવતી હતી કે- 'અહો ! અમારા
પૂર્વજવના પુણ્યથીજ અમને આવા રાજા મળ્યા છે ' એ
પ્રમાણે જે સ્ત્રીસહિત ગત્ય પાળતા અને સુખલોગ લોગવતા
તેમને ઘણા કાળ વ્યતિકર્યો એ પ્રમાણે પાસસો વર્ષ વ્યતીત
થતા કનકમજરી રાણીને સિંહસમાન પગકંઠી પુત્ર થયો
તેનુ સિંહવિક્રમ નામ પાડયુ

તે પુત્ર અનુક્રમે પચીશ વર્ષનો થયો, બહોતેર કળાયુક્ત
અને રૂપવડે કામદેવ જેવો સુદર થયો તેમજ પવિત્ર, વિકસિત
નેત્રોવાળો, મહારુકધ, મહાબૂજ, દુઃટ અને પાપીષ્ઠોને દુર્હાત
અને ધર્મિષ્ઠોમા ધનદ જેવો થયો સર્વ સૌમ્યશુભોનો આધાર,
કૃપાવાન, ક્ષમાવાન, પુણ્યકાર્યમા પ્રવીણ, સર્વ વિદ્યાવિશારદ,
છત્રીશ પ્રકારના આયુધોના અભ્યાસવાળો, વિજ્ઞાનનો માગર,
મત્રતત્રાદિના તત્ત્વનો બાણ, દક્ષમા મુખ્ય અને દાનેશ્વરી થયો
સિંહવિક્રમ નામનો આ કુમાર શ્રેષ્ઠ પગકંઠવાળો વિવિધ પ્રકારની
કીડાઓવડે કીડા કરતો લીલાવડે કાળ નિર્ગમન કરવા લાગ્યો

અન્યહા અપ રાત્રી શેષ ગ્હી તેને વખતે ગ્લપાળ રાજા
નિદ્રામુખ થવાથી ચિત્તમા નમસ્કારનુ ચિતવન કરવા લાગ્યા

(૨૪૬) શ્રીવધર્મ-રત્નપાળ રાજની કથા.

તે વખતે તેમને પિતા સળધી રાજ્યનું સમજુ થયું પ્રભાતે
મંત્રી મામતાદિકને એકત્ર કરીને તેણે કહ્યું કે-‘હું આ રાજ્ય-
પર પુત્રને સ્થાપન કરીને માતાપિતા મળધી રાજ્યને સલાજવા
માટે જવા ઇચ્છુ છું’ આ પ્રભાતેનું તેમનું વચન સાંભળીને
પરિજનો બોલ્યા કે-‘હિ વિભો! રાજ્ય ઉપર બાળ રાજ શોભે
નથી આ મળધમા સ્મૃતિમા કહ્યું છે કે-‘જ્યા બાળ રાજ
હોય, બે રાજ હોય, ત્રી રાજ હોય અથવા મૂર્ખ રાજ હોય
ત્યા રહેવું નહીં’ “તેમલાજ નહીં કે જે સમામા વૃદ્ધો ન હોય,
તે વૃદ્ધો નહીં કે જે ધર્મને ન કહે, તે ધર્મજ નહીં કે જેમા સત્ય
ન હોય અને તે મત્યજ નહીં કે જ્યા અન્યની રક્ષા ન હોય”
હાન, પ્રજાનું રક્ષણ, ન્યાય, દ્રવ્ય અને લોકોનું રજન-આ
રાજ્યરૂપી કષ્ટવૃક્ષની વિપુળ ફળમપદા જાણવી મુજ શીજ ને
શુણ્યચુકત, સત્યધર્મમા પગથણ, રૂપવત ને પ્રસન્ન એવો રાજ્યને
અધ્યક્ષ (રાજ) કવો એવા રાજાવાળા રાજ્યમા પ્રાણ એવો
અમાત્ય રાખેલ હોય તો રાજને યશ, સ્વર્ગમા નિવાસ અને
પુષ્કળ ધનાગમની પ્રાપ્તિ થાય છે પુરાતન અને પ્રવીણ અમા-
ત્ય હોય છે તો રાજ્યવક્ષી સ્થિર થાય છે જુઓ! નવદ
મગવલામા નાખેલું જળ તેમા વિનયજ પામે છે મૂર્ખ અમા-
ત્યની યોજના રાજ્યમા કરી હોય તો રાજને અપયશ, સ્વર્ગનો
નાશ અને નગ્નમા પતન પ્રાપ્ત થાય ॥

રાજ્યની અદર કોપાધ્યક્ષ ક્રમાગત, શુચિ, ધીર, સર્વ
ગુણો પરીક્ષક, બુદ્ધિમાન અને રાજલડારના રક્ષણમા તત્પર
હોવો જોઈએ ધર્મિતાકારથી તત્ત્વને જાણનાર, પ્રિય વચન બોલ-
નાર, પ્રિયદશનવાળો, એકવાર કહેતાજ સમજી જાય તેવો અને

દક્ષ પ્રતિહાર હોનો જોઈએ અર્થાત્ આવા માણુમની તે સ્થાનકે યોજના કરવી જોઈએ પુદ્ધિમાન, મીઠું જોલનાર, દક્ષ, પારકા ચિત્તને જોળજે તેનો, ધીર અને યથાર્થવાદી-આવા ગુણવાળો દૃત હોવો જોઈએ ધર્મગાસના અર્થમા કુશળ, કુલીન, સત્યવાદી અને શત્રુભિન્નમા સમાન દૃષ્ટિવાળા એવા ગળના મહામદો હોવા જોઈએ હે રાજન્ ! હે વિચારન્ ! આ પ્રમાણેની ગત્ય-સ્થિતિનો આપ વિચાર કરો બાળ ગળ આવી વાત કેમ મમજે ? અને રાજ્યનો ભાર ઉપાડવાને મમર્થ કેમ થાય ? ”

ગળએ કહ્યું કે-“ હે મર્યો ! તમે આ શું કહ્યું ? તમે શું લોભોક્ષિત નથી સાલળી કે-ગુણને માટે નાના મોટાનો નિર-ધાર નથી ? જુઓ ! હસ્તિ ઘણા સ્થૂળ શરીરવાળો હોય છે છતાં તે નાના સરખા અકુશને વશ થાય છે, શું અકુશહાથી જેવડો હોય છે ? નાના સરખા વજ્રથી હણાયેલા પર્વતના શિખરો ત્રુટી પડે છે, તો શું પર્વતના શિખરો જેવડું વજ્ર હોય છે ? નાનો મરખો દીપક મળગાવતા આખા જોરડામાથી અધકાર નાશ પામે છે તો શું અધકાર જેવડો દીપક હોય છે ? માટે જેનામા તેજ હોય તેજ બળવાન ગણાય છે, એમા મોટાનું મહત્ત્વ નથી નાના કે મોટા દેહમા શું વિશ્વાસ કરવો ? કાલિંગદુ મોટું હોય છે ને મન્યુ નાનું હોય છે પણ તેમા તેજ વધારે હોય છે વળી આલજો ! તમારી જેવા વૃદ્ધોથી પગવલો તે બાળક-ગળ પણ સુપક્ષવાળો હોઈને ગુણાશ્રણી થશે ‘સારા પક્ષવાળો માર્ગણુ ગુણહીન છતાં પણ લક્ષને પામે છે અને પક્ષહીન માર્ગણુ ગુણપૂર્ણ છતાં વિલક્ષ થાય છે-લક્ષ પામતો નથી આ શ્લોક દ્વીઅર્થી હોવાથી માર્ગણુ, પક્ષ અને ગુણ શબ્દે બાણ

(૨૪૮) શીલધર્મ-રત્નપાળ રાજાની કથા

વિગેરે સમજી તેને અનુમતો પણ અર્થ કરવો. સારી પક્ષ (પાખ) વાળો પક્ષી વૃક્ષપર રહ્યો હતો. પણ સ્વાદુ ફળનું આસ્વાદન કરે છ અને પક્ષ (પાખ) વિનાનો કેશરીનિહ ફર રહ્યો રહ્યો જોયા કરે છે”

આ પ્રમાણે દેખાતો કહી મત્રી વિગેરની અનુમતિ મેળવીને શુભ મુહૂર્તે રત્નપાળે પોતાના પુત્રને ત્યાંના રાજ્યપર સ્થાપન કર્યો અને ‘આજથી મહાનદપુરમાં મિહવિક્રમ રાજ થયેલ છે’ એવી મર્વા ઉદ્ઘોષણ કરાવી નવા રાજા થાય ત્યારે રાજ્યસ્થિતિ પણ નવી થાય છે તેજ પ્રમાણે તે નવા રાજાએ મહા નદપુરનું નામ રત્નપુર કરાવ્યું મૂળ પ્રધાનોમાં જે મુખ્ય હતો તેને રત્નપાળ રાજાએ શિક્ષા આપી કે-“ તમારે નિરતર રાજ્યની રક્ષા કરવી અને મારા પુત્રની સલાહ રાખવી એ લઘુ છતાં તેની સારી રીતે સેવા કરજો તેની આજ્ઞા સવદા મસ્તકપર ધારણ કરજો. હું પોતાને સ્થાને ગયા છતાં પણ અહીંની ખબર ગમ્યા કરીશ ” અમાત્યાદિને એ રીતે કહી, વત્સાલરણુથી સારી રીતે સતોષ પમાડી, પ્રજાને પણ અનેક રીતે પ્રસન્ન કરી પછી પેલી દેવીને સભારી કે જે નાવાવડે અહીં લાવી હતી તેવી પ્રગટ થઈને બોલી કે-‘ હે નૃપ ! મને કેમ સભારી છે ? ’ રાજાએ કહ્યું કે-‘ હે શક્તિ ! મેં તારી ભક્તિ કરવા માટે અહીં મારા પુત્રને મૂક્યો છે તેની પ્રયત્નવડે સલામ રાખજો તે રાજાની અહર્નિશ તારે સલામ લેવી તે તારી નિઃશય સેવા કરશે ને તારો ભક્ત થશે હવે મારે માટે એક આકાશગામી વિમાન તૈયાર કરી દે કે જેમા બેઠીને હું આકાશમાર્ગે આનંદપૂર્વક મારે નગરે જાઉં ’

દેવીએ કહ્યું કે—‘તમાગ પુત્રની નિગતર હું ચિતા ધરા
વીશ તમારે તે સબધી ફીકર કરવી નહીં’ આ પ્રમાણે કહી
એક નવુ વિમાન રચી રત્નપાળને આપ્યું અને દેવી સ્વસ્થાને
ગઈ પછી રત્નપાળે પ્રજાવર્ગને તેમજ પોતાના પુત્રાદિક
સ્વજનોને જણાવીને વિમાનમા બેઠી પોતાના નગર તરફ
પ્રયાણ કર્યું હાથી, ઘોડા, રથ અને પાયદળ વિગેરે ચતુર્ગિણી
સેના ભૂમિભાગે તેના નગર તરફ ચાલી તે વખતે અનેક
વાણિજીના નાદવડે આકાશ પૂર્ણ ગયું વિમાનમા બેઠેલા રત્ન
પાળ રાજા અનેક મનુષ્યો તથા બેચરોથી સ્તવાતો દેવસમાન
શોભવા લાગ્યો વિમાનમા બેઠેલા રાજા સ્વસ્થ સમયમા પોતાના
નગરે પહોંચ્યા ઘણે વખતે પોતાના રાજાને આવેલા બેઠને તેની
પ્રજા બહુજ હર્ષિત થઈ

મત્રી વિગેરે મામા આવ્યા અને રાજાના પગમા પડ્યા
પછી બે રાણીઓ સહિત રાજાએ મહોત્સવપુર મર પોતાના
નગરમા પ્રવેશ કર્યો સારા શુભાર ધારણ કરેલી સ્ત્રીઓ ધરે
ધરે રાજાના શુભગાન કરવા લાગી, નગરના લોકો તેમની
પાસે ભેટણું ધરીને વધાવવા લાગ્યા, નિષ્કટક અને નિષ્પદ્રવ
એવું ગન્ધ્ય રત્નપાળ રાજા આનદથી કરવા લાગ્યા અને
પુણ્યાત્મા છતાં પણ નવા નવા પુણ્યકાર્યો કરવા લાગ્યા

આ ચરિત્રમા જેનો વિવાહસબધ વર્ણવ્યો છે એવી
તે રાજાને મુખ્ય નવ રાણીઓ થઈ ૧ શુભારનુદરી, ૨ રત્નવતી,
૩ પત્રવદી, ૪ મોહવદી, ૫ મૌલામ્યમજરી, ૬ દેવનેના,
૭ ગદવનેના, ૮ કનકમજરી, ને ૯ શુભમજરી નવ નિધાનની

જેવી આ નવ તેની પૂર્વલવની પ્રિયાઓ હતી તે સિવાય ખીજી ૩૦૦૦૦ રાણીઓ થઈ ૩૮ કોડ ગામ, ૬૦ કોડ પાયદળ, ૩૦ લાખ રથ, ૩૦ લાખ હસ્તિ, ૩૦ લાખ અશ્વો અને પાંખુ, દુર્ગ, દ્વીપો, વેલાકુંજ, કબટ, બેટ ને દ્રોણમુખ ૨૦ હજાર થયા હેમાગઢ વિગેરે અનેક વિદ્યાધર રાજાઓ તેની સેવા કરનારા થયા તેઓ સારી રીતે ભક્તિ યુક્તિ સહિત સેવા કરતા હતા તે રાજા નિરતર એક જોડ દ્ર યનો વ્યય કરતો હતો (તેની વિગત અગાઉ આપી છે) પોતાના પરિવારને વસ્ત્રાભરણાદિ પુરૂજી આપતો હતો રમકુપીના ગ્મના પ્રભાવથી તેને પુરૂજી દ્રવ્યની પ્રાપ્તિ થતી હતી અને તે રમના પ્રભાવથીજ તેના રાજ્યમા હંભિક્ષ પડતો નહોતો તેમજ ખીજી ઉપદ્રવો પણ થતા નહોતા વ્યાધિ, ઇતિઓ, દૌસ્થ અને પરપીડન-અભજનોમા ખીલકુલ થતા નહોતા, સૌ મુખમા ને આનંદમા ઠાળ નિર્ગંભાવતા હતા તે નરેદ્ર છતા પણ દેવેદ્રની જેવા લોગ લોગવતો હતો અને ચક્રવર્તીની જેવું એકછત્ર રાજ્ય ધર્યું હતું

આ પ્રમાણે રત્નપાળ રાજાને દશ લાખ વર્ષ વ્યતિક્રમ્યા, અને ગૃહસ્થપણારૂપ વૃક્ષના રૂંગ તરીકે સૌ પુત્રની પ્રાપ્તિ થઈ તે પુત્રાના મેઘસ્થ, હેમસ્થ વિગેરે નામ થયા તે ગદ્યા શુભ લક્ષણ સંયુક્ત, સર્વાંગ સુદર, સુરૂપ, સુભગ, મૌમ્ય અને સર્વ વિદ્યામા વિશારદ થયા તેઓ યૌવન પામતા તેમનો યથાયોગ્ય પાણ્ડિત્યહણ મહોત્તમ કરવામા આવ્યો એવી રીતે રત્નપાળ રાજા સાસારિક ને ધાર્મિક કાર્યો કરે છે તેમજ પુણ્યબધ કરે છે

તેવામા એકઠા સુમતિએન નામના કેવળસાની મુનિ-

મહારાજ ત્યા પધાર્યા તેમને આવેલા બાણીને રાજા બહુ હર્ષિત થયા અને પરિવાર સહિત વદન કરવા માટે વનમાં આવ્યા

શુક્રમહારાજને નમસ્કાર કરીને રાજા ચોથા સ્થાને બેઠા એટલે શુક્રમહારાજે લવ્યજીવો રૂપ ક્રમજને બોધ કરનારી દેશના આપવી શરૂ કરી “અહો લવ્ય જીવો ! આ નમારમાં જીવો કોડોગમે લવો કરે છે, તેટલા જન્મ મળ્યું પામે છે, છતાં તેમાં નામમાત્ર ખરૂં મુખ પામતા નથી આ સ્વસારની વિભૂતિ અપજ છે, યૌવન ક્ષણભંગુ છે, જીવિત કૃતાતના દાતમાં રહેલા અન્નની જેલુ વિનાશી છે, તે છતાં પણ આ જીવો પરલોકના સાધનમાં અવજ્ઞા-ઉપેક્ષા વર્તે છે તે ખાસ વિશ્વમયકારી છે આ મનુષ્યલોકમાં અનેક મનુષ્યો યત્નપૂર્વક પાપ આગરે છે અને પ્રત્યેક પ્રાપ્ત થયા છતાં પણ ધર્મ આચરતા નથી તે આશ્ચર્ય છે જેમકે તેઓ ક્ષીર તજીને વિષનું પાન કરે છે પુનઃ પ્રભાત ને પુનઃ રાત્રી, પુનઃ ચત્રોદય ને પુનઃ સૂર્યોદય-આ પ્રમાણે કાળ જતો નથી પણ જીવિત બચ છે-ધટે છે, તથાપિ જીવો પોતાના હિતને ઓળખતા નથી બુદ્ધિમાનો પોતાના હિતને માટેજ દાન, શીખ, તપ ને ભાવરૂપ આગ પ્રકાશના ધર્મનું આરાધન કરે છે ને પુન્ય બાધે ઠે જે જનો દ્રવ્ય પ્રાપ્ત થયે દાન આપે છે અને દુષ્કર એવા શીલ ને ચિત્તની સ્થિરતાપૂર્વક પામે છે તેઓ સ્વર્ગગામી છે એમ સમજવું પ્રાણીને પણ જે વિવેકીજનો શીલને તજતા નથી તેઓ જનમાણાની જેમ શીલના પ્રભાવથી પ્રાપ્ત મોક્ષમુખ પામે છે ”

આ પ્રમાણે સાલગીને રત્નપાળે પૂછ્યું કે-“તે રત્નમાળા

કેણુ થયેલ છે કે જેણે વિષમ સ્થિતિમા પલ્લ ગીજ પાડ્યુ ?
તેની કથા કહો ' યુરૂમહાગજ કહે છે કે-આલજો !

“ આ હસ્તચેત્રમા પૃથ્વીભૂપણુ નામના નગરમા જન્મે
જન્મ નામે રાજા ન્યાયપૂર્વક રાજ્ય કરતો હતો અન્યદા કોઈ
ધીન રાજાએ તેને એક અશ્વ લેટ તરીકે મોકલ્યો. રાજાએ
પરીક્ષા કરવા માટે તેની ઉપર આરોહણ કર્યું તે અશ્વ વિપ-
રીત શિક્ષાવાળો હોવાથી તેને જેમ જેમ ચલાવવા લાગ્યા
તેમ તેમ તે ધીમે ધીમે ચાલવા લાગ્યો. રાજાએ વિચાર્યું કે-
' ચાલવાના વેગ વિનાનો અશ્વ શા કામનો ? ' આમ વિચારી
કાયર થઈને લગામ છુટી મૂકી એટલે અશ્વ એકદમ વેગથી
ઉછળ્યો અને વાયુવેગે ચાલવા લાગ્યો. એ પ્રમાણે બહુ પૃથ્વીનું
અતિક્રમણ કરીને તે ભીમાટવીમા આવીને ઉભો રહ્યો એટલે
રાજા તેની લગામ તજીને નીચે ઉતર્યો અને બહુ શ્રમિત થઈ
ગયેલ હોવાથી તે એક ઝાડ નીચે સુતો તે કાંઈક નિદ્રીત થયો.
તેવામા આકાશમાર્ગે જતી કોઈ વ્યતનીએ ત્યાં આવી રાજાના
મસ્તકે એક જડીબુટી બાધી દીધી તે જડીના પ્રભાવથી રાજા
અત્યંત શ્યામ વર્ણી શરીરવાળો થઈ ગયો. સ્વપ્ન પડી રાજા
જાગૃત થયો. એટલે પોતાનું શરીર ત્યાંમ થઈ ગયેલું અને
શોભીતા વસ્ત્રાલંકાર વિનાનું થયેલું જોઈને તે વિશ્મય પામ્યો.
સતો વિચારવા લાગ્યો કે-‘ આ શું થઈ ગયું ? હું આ વનમા
એકાકી અને હું ખિત સ્થિતિમા તો છું, તેમા આ બનાવ
જવરમા હેડકી, ક્ષત ઉપર ક્ષાર અને દાઝ્યા ઉપર ડાલ દીધા
જેવો બન્યો છું ’ રાજા આમ વિચારે છે તેવામા તેનું સૈન્ય
એ તેની ખજાર લેવા માટે પાછા આવતું હતું તે ત્યાં આવી

પહોચ્યુ તેના અગ્રમામી સુભટોએ ગળને ડોઈ પહીશ ધારીને
પૂછ્યુ કે-‘રે પહીશ ! તે આ રસ્તે જતા અમાન રાજા જન્મે-
જ્યને દીકા છે ?’ રાજા બોલ્યો કે-‘ અરે મૂઠો ! શુ તમે મને
જાણખતા નથી ? હું જન્મેજય ગન્તર હુ ’ સુભટો બોલ્યા કે-
‘તમે જન્મેજય હો તો આવા કાળા કેમ ? વળી તમાગ શરીર-
પર વસ્ત્રાલકા હતા તે કયા છે ?’ ગજાએ કહ્યુ કે-‘ વિધિના
વિપરીતપણાથી આ બધુ બની ગયુ છે ’ સુભટોએ તેની વાત
માની નહીં અને કહ્યુ કે-‘ અરે શઠ ! તુ આવુ મિત્ર્યા શા માટે
બોલે છે ? અમારો રાજા તે આનો હોય ?’ આ પ્રમાણે કહી
થોડો લઇને તેઓ પાછા વળ્યા રાજા ખિન્નવદનવાળો થઇને
શીશ બાજુ તરફ ચાલ્યો.

કેટલેક દુઃ જતા કોઈક તાપમના આશ્રમે આગ્યા તાપ-
મેએ તેને શુષ્કવાન બાણીને તેનુ માગી ગીને આતિથ્ય કર્યું
પછી તાપસોના કુળપતિએ યુક્તિપૂર્વક વિદ્યાદેવીને આરાધીને
વિવાહમામત્રી તૈયાગ કનવી અને પછી વિધિપૂર્વક તે રાજાની
સાથે રત્નમાળા નામની પોતાની કન્યાનો વિવાહ કર્યો કન્મેચન
પ્રસંગે તે રાજાને પ્રીતિપૂર્વક સુદ્ધમા વિજય આપનારી વિદ્યા
આપી રત્નમાળા તો પૂર્વભવના સ્નેહના યોગથી વિરૂપ એવા
ભર્તાને પણ રૂપવત માનીને તેની લક્ષ્મીમા તત્પર થઈ તેઓ
એક રમણિક મકાનમા આનદથી રહેવા લાગ્યા અને સ્વેચ્છાએ
સુખભોગ ભોગવવા લાયા

એકદા રત્નમાળા ભર્તાના કેશ દુઃસ્ત કરવા બેઠી કેશને
બગબર કરતા પેલી દેવીએ બાધેલી જડી ત્રુગીને બૂમિપર પડો

એટલે રાજા પોતાના અસવ સ્વરૂપમા આવી ગયો! અને બહુ સૌભાગ્યવાન દેખાવા લાગ્યો. એવા દિવ્યરૂપવાળા પતિને જોઈને રત્નમાળા બહુજ હર્ષિત થઈ તે હકીકત તેની પ્રિયવાદિની નામની સખીએ કુળપતિને જણાવી તે પણ પોતાના ચિત્તમા હર્ષિત થયા પછી સર્વ તાપનોએ મળીને મગજધ્વનિપૂર્વક ફરીને તેનો વિવાહમહોત્સવ કર્યો.

અહીં તાપમના આશ્રમમા ઠોઈ વિદ્યાધર પોતાના મૈત્ર સહિત આ ચો તે રત્નમાળાને બહુ રૂપવત જોઈને તેનું હરણ કરવા તૈયાર થયો. એટલે તાપનો તેની માથે થયા તેણે તે તાપસોને વિડબના પમાડી અને તેનો આશ્રમ ભાગી નાખ્યો. તે જોઈને જન્મેજય રાજા તેની માથે સુદ્ધ કરવા તૈયાર થયો. તે રાજાને પ્રૌઢ પરાક્રમવાળો બાણીને ખેચર સુભટો ભાગ્યા. આરે દિશામા પલાયન કરી ગયા માત્ર તેનો સ્વામી ખેચર એકલો રહ્યો પછી તે ખેચર ને જન્મેજય દિવ્યાન્નોવડે પરમ્પર સુદ્ધ કરવા લાગ્યા તેમા પણ જન્મેજયે થોડા વખતમા ખેચરને છૂટી લીધો ' ન્યાયધર્મથી જય થાય છે, અન્યાયથી જય થતો નથી ' હારેલો ખેચર એકદમ અદૃશ્ય થઈને જતો રહ્યો તે વખતે આકાશમાથી દેવોએ પ્રુપ્પની વૃષ્ટિ કરી અને ' જન્મેજય રાજા છૂટ્યા ' એવી ઉદ્ઘોષણા કરી આ પ્રમાણે થવાથી રત્નમાળા વિશેષે તેના ઉપર રાગવાળી થઈ અને યથેચ્છપણે પરમ્પર સુખ-લોગ લોગવવા લાગ્યા.

અન્યદા શરદ-ઋતુમા રાજા રાણી સહિત વનમા જઈને કામ દેવની જેમ અનેક પ્રકારની ક્રીડા કરવા લાગ્યો. એટલામા પેલા

દેવી વિદ્યાધરે રોષવડે તે બન્નેને ત્યાથી ઉપાડીને કોઈ પર્વતની
કદરામાં મૂકી દીધા તે વખતે જન્મેજન્ય ગળ વિચારવા લાગ્યો
કે-‘મારૂં પૂર્વજવનું કર્મ એવું દુસ્તર છે કે જેનાવડે વારવાર
નવું નવું હું ખાત્રા થયા કરે છે મને અહીં સ્ત્રી સહિત કયા
વૈરીએ ઉપાડીને મૂક્યો ? ખજાર પડતી નથી કે તે પછી કયા
ગયો ? આ વાત ઢેને કહેવી ?’ એવામાં રત્નમાળાએ તૃપાતુર
થઈને કહ્યું કે-‘હે સ્વામી ! મને પાણી લાવીને પાઓ, કેમકે
પાણી પાણી વિના રહી ગઈતો નથી’ પછી તે કદરામાંથી સ્ત્રી
સહિત બહાર નીકળી એક આબાના વૃક્ષ નીચે રત્નમાળાને
એસાડી ગળ પાણી રોધવા નીમ્યો ઘણી જગ્યાએ ફરી પાણી
એળવી તે લઈને રાજા આબાના વૃક્ષ પાસે આવ્યો ત્યાં પોતાની
પ્રિયાને દીડી નહીં તેને પેલો વૈરી ત્યાથી હની ગયો હતો રાજા
પ્રાણપ્રિયાને ન જોવાવી દિનગીઝ થઈને વિલાપ કરવા લાગ્યો
કે-‘હે પ્રિયે ! તું મને મૂકીને કયા ગઈ ? હું શું કરું ? કયા
જાઉં ? તારો વિરહ હું કેમ મહન કરી શકીશ ?’ આ પ્રમાણે
વિલાપ કરતો અને શૂન્ય ચિત્તવાળો થયેલો રાજા આગળ આગળ
લમવા લાગ્યો લમતા લમતા તેણે એક દરવાજા તથા
કીલ્લાવાળું શૂન્ય નગર દીઠું

રાજાએ તે નગરમાં પ્રવેશ કર્યો ત્યાં બળી ગયેલી ઘરોની
એણિઓ દીડી આગળ ચાલતા રાજામહેલ જેવું એક મકાન
દીઠું, એટલે તેણે તેમાં પ્રવેશ કર્યો અને ઉપર ચડ્યો ઉપરના
માળમાં તેણે શય્યામાં સુતેલી, ક્ષામોદરી અને સુરૂપા એક

આવવાનો વખત થયા છે તથા તમે કાંઈક જતા રહો કમક ત,
 દુરાત્મા મહા દુષ્ટ ને નિર્દય હોવાથી તમને મુઘ્ધને હણી નાખશે,
 માટે તમે સતાર્થ જાણો જીવતો નર મેકડો ક'યાણુ જોઈ શકે
 ૬ ” કન્યાના આ પ્રમાણે કહેવાથી તે રાજા પેલા જોગીને જોવાની,
 ઈચ્છાથી નજીક પડેલા નિર્માત્યના ઢગલામા સતાર્થ ગયો એટ-
 લામા આકાશમા ચતો ડમરૂનો ધ્વનિ સભળાણો અને રાતા
 નેત્રવાળો, લય કર આકૃતિવાળો, કન્યા ને દડામુધ હાથમા રાખ-
 નારો એક યોગી એક સ્ત્રીને એક હાથમા ઉપાડીને ત્યા આવ્યો
 પછી તે વિકરાળ નેત્રવાળો કપાળો એક વેદિકા ઉપર બેઠો અને
 પેલી સાથે લાવેલી બાળાને સામે બેસાડીને બોલ્યો કે-“ તારો
 પતિ તારે માટે પાણી લેવા ગયો અને તુ કોમળ પાદડાના
 સથારા ઉપર નિદ્રા આવવાથી સુઈ ગઈ તેવામા પેલા અમિત-
 તેજ વિદ્યાધરે તારી ઉપરના રાગથી ત્યા આવીને તને ઉપાડી-
 મે બળાત્કારે તેની પાસેથી તને છોડાવી અને અહીં લાવ્યો.
 હે મુખ ! મે તને તેની પાસેથી એક પ્રકાગ્ની વિડબનામાથી
 છોડાવી છે તો તુ હવે મારી સાથે મુખલોગ લોગવ, જો તું
 માફ કહ્યું નહીં માને તો હું તને મારી નાખીશ ” આ પ્રમાણેના
 તેના વચનો સાલજીને તે સ્ત્રી બોલી કે-“ અરે પાપી ! દુષ્ટ
 બુદ્ધિવાળા ! કદી અચળ એવા મેરૂની ચૂલિકા ચળાયમાન થાય
 તોપણ હું પ્રાણાતે શીળતું ખડન કડૂ તેમ નથી ”

આ પ્રમાણેનો તેનો આમહ જાણીને યોગીએ તેને મારવા
 માટે ખડ્ગ તૈયાર કરી ફેરવવા માડ્યું રાજાએ સ્વર ઉપગ્રથી,
 પોતાની પ્રિયા જાણીને તેનો વિનાશ ન થવા દેવા માટે શુદ્ધમાથી
 જેમ કેમરીનિહ બહાર નીકળે તેમ નિર્માત્યમાથી એકદમ બહાર

અહીં એકવી કેમ છે ? અને આ નગર શૂન્ય કેમ છે ? તે કહે,
હું તે સાલગવા ઈચ્છુ છું ' એટલે ને બાળા બોલી કે- ' હે
સત્પુત્ર ! માલબો

આ પુત્રીપીઠ ઉપર કૌશાળી નામની પ્રસિદ્ધ નગરી છે ત્યા
કુશલ્લજ નામે ગણ છે તેને પુષ્પમાળા નામે સહી છે તે
રાત્રને મુર ને વીર નામના બે સૌભાગ્યગાળી પુત્ર છે, અને
રત્નમાળા તથા જયમાળા નામની બે પુત્રીઓ છે ગભાએ
વૃદ્ધાવસ્થાએ અગ્નિ ચડણ કર્યુ અને તે નિરતિઆર પાત્રીને
મોજે ગયા ત્યારપછી તેમના બે પુત્રો રાત્ર્યને માટે પરમ્પર
સુંદ કન્વા લાગ્યા તે બન્નેનો વિરોધ બેઈને હેમમાળા નામની
ધાવમાતા રત્નમાળાને તાપસના આશ્રમે લઈ ગઈ અને ત્યા
તાપસ પાને ગળી રત્નસિદ્ધ નામના તાપસના કુળપતિએ
તેનું પુત્રીની જેમ પાવન કર્યું અને જયમાળાને અહીં રત્નપુર
લાવીને ચંદ્રકેતુ નામના માન મામાને સોંપી. તેણે મારું
પુત્રીવત્ પાવન કર્યું એકદા હું રાત્રમહેવના ગોળમા મળીએ
સાથે કીડા કરતી હતી, તેવામા કેઈ કપાળીએ અને દીડી
તેણે મારાપર મોહ પાત્રીને મારા મામા પાસે મારી માગણી
કરી માગ મામાએ તેની માગણી સ્વીકારી નહીં તેમજ તેને નગ
રમાથી કાઢી મૂક્યો તેથી દુલાડને તેણે વિચાળબે મારા મામાને
મારી નાખ્યા તેમજ કોધાયમાન થઈને આ નગરને ભરખીભૂત
કરીને શૂન્ય કરી નાખ્યુ અને તે દુરાત્માએ મને અહીં એકલી
રાખી એ રીતે તે પાપીએ મારો આશાયી આ કાર્ય કર્યું ”

આ પ્રમાણે કહીને તે બોલી કે- “ હે સત્પુત્ર ! તે પાપીને

આવવાનો વખત થયો છે તેથી તમે કાંઈક જતા રહો, કેમકે ત
 દુરાત્મા મહા દુષ્ટ ને નિદય હોવાથી તમને મુઘ્ધને હણી નાખશે,
 માટે તમે સતાર્થ જાણો જીવતો નર મેકડો કડ્યાણુ જોઈ શકે
 છે ” કન્યાના આ પ્રમાણે કહેવાથી તે રાજા પેલા જોગીને જોવાની,
 ઈચ્છાથી નજીક પડેલા નિર્માલ્યના ઢગલામા સતાર્થ ગયો એટ-
 લામા આકાશમા થતો ડમરૂનો ધ્વનિ સંભળાણું અને રાતા
 નેત્રવાળો, લયકર આકૃતિવાળો, કન્યા ને દડાયુધ હાથમા રાખ-
 નાશે એક યોગી એક શ્રીને એક હાથમા ઉપાડીને ત્યાં આવ્યો
 પછી તે વિકગળ નેત્રવાળો કપાળી એક વેદિકા ઉપર બેઠો અને
 પેલી સાથે લાવેલી બાળાને સામે બેસાડીને બોલ્યો કે-“ તારો
 પતિ તારે માટે પાણી લેવા ગયો અને તું કેમજા પાદડાના
 સથાગ ઉપર નિદ્રા આવવાથી મુઘ્ધ ગઈ તેવામા પેલા અભિત-
 તેજ વિદ્યાધરે તારી ઉપગ્ના રાગથી ત્યાં આવીને તને ઉપાડી
 મે બળાત્કારે તેની પાસેથી તને છોડાવી અને અહીં લાવ્યો
 હે મુઘ્ધ ! મે તને તેની પાસેથી એક પ્રકાશની વિડબનામાથી
 છોડાવી છે તો તું હવે માની સાથે મુખલોગ લોગવ, જો તું
 મારૂં કહ્યું નહીં માને તો હું તને મારી નાખીશ ” આ પ્રમાણેના
 તેના વચનો સાંભળીને તે સ્ત્રી બોલી કે-“ અરે પાપી ! દુષ્ટ
 બુદ્ધિવાળા ! કદી અચળ એવા મેરૂની ચૂલિકા ચળાયમાન થાય
 તોપણ હું પ્રાણુતે શીળનું ખડન કરું તેમ નથી ”

આ પ્રમાણેના તેનો આગ્રહ જાણીને યોગીએ તેને મારવા
 માટે ખડ્ગ તૈયાર કરી ફેરવવા માડ્યું રાજાએ સ્વર ઉપગ્રથી,
 પોતાની પ્રિયા જાણીને તેનો વિનાશ ન થવા દેવા માટે શુદ્ધામાથી
 જેમ દેસગીમિહ બહાદુર નીકળે તેમ નિર્માલ્યમાથી એકદમ બહાર

નીકળ્યો 'પ્રિયાને થતી પીડા કોણ મહન કરી શકે?' કહ્યું છે કે-“લક્ષ્મી, સ્ત્રી અને માન્યના અપકારથી મનુષ્યો અત્યંત દુઃખી થાય છે અને ચિત્તમા ખીજ થયા સતા તેના નિવારણ માટે જનતો પ્રયાત્ન કરે છે” અહીં જન્મેજય રાજાએ યોગીને કહ્યું કે-“અરે પાપીષ્ઠ! આ શુ આરબ્યુ છે? ઉઠ, મારી સામે થઈ જા” આમ કહેવાથી યોગી આમે આવ્યો કે તન્તજ તેને ખેંચના પ્રહારવટે દ્વીધા કરી નાખ્યો ‘પૃથ્વીતળ ઉપર અન્યાયી નો વૃદ્ધિ પામતા હોત તો પછી લોકો પુન્ય ને પાપનું અતર રી રીતે જાણી શકત ?’

અહીં જયમાળા જે ગધુ ભોયા કરતી હતી તે પોતાની જોન રત્નમાળાને જોળખીને જોકમ તેની પાસે આવી તેને ગળે વળગી પડીને પ્રણામ કર્યા પછી તે જન્ને જહેનોએ પરમ્પર જોક ખીજની વાતો કરી અને રત્નમાળાએ જયમાળાનો પોતાના પ્રતિસાથે ગાધર્વવિવાહ કર્યો સતિપ્રીતિમમાન તે બે સ્ત્રીઓની સાથે આનંદથી કામદેવની જેમ સુખલોગ ભોગવતા જન્મેજય રાજા કેટલાક વખત સુધી તે મહેલમા ન્હા પછી જોક દિવસ રોજ જન્ને પ્રિયાઓને લઈને ત્યાંથી પૂર્વ દિશા તરફ આશ્વા અગગ જતા કોઈક કીડાવનમા સુધાતુર થવાથી વિસામો ખાવા બેઠા બે સ્ત્રીઓ થાક લાગેલો હોવાથી નિદ્રાવશ થઈ જોટલે રાજા ફગ લેવા માટે વનમા ગયો તે ફળો લઈને આવ્યો ને જુએ છે તો રત્નમાળા ત્યાં દેખાતી નથી રાજાએ જયમાળાને જગાડીને પૂછ્યું કે-‘તારી જહેન કયા ગઈ?’ તેણે કહ્યું કે-‘મને ખબર નથી, હું તો નિદ્રામા હતી’ રાજા વિચારે છે કે-‘મારે આ કેવો પાપનો ઉદય છે કે જેથી વારવાર લાયકાનો’

વિયોગ થાય છે ?' પછી જયમાળાને કોણ રથાને સખીને રાજ્ય વિરહાર્ત્તપણે પોતાની પ્રિયાને ચોધવા માટે ફરવા લાગ્યો. ભમતા ભમતા તે મલય નામના ઉદ્યાનમાં આવ્યો. ત્યાં તેણે એક ઘણું મોટું જિનાલય દીઠું તે જોઈને હર્ષ પામેલા રાજ્યે ઉત્સાહિત થઈને તે જિનમંદિરમાં પ્રવેશ કર્યો અને ત્યાં બીગજેલા યુગાદીશ પ્રભુને તેણે વદના કરી.

એટલામાં ગરૂડના વાહનવાળો કોઈ વિદ્યાધર આકાશમાંથી ત્યાં આવ્યો અને તેણે પણ જિનેશ્વરને નમસ્કાર કર્યો પછી વિધિપૂર્વક જિનેશ્વરનું સ્નાત્ર કરીને તે આત્રજળથી એક કુંપો ભરી તે જેયર મહાપમાં આવ્યો એટલે ગત્યે તેને પૂછ્યું કે - 'તમે કોણ છો ? કયાથી આવો છો ? આ કુંપામાં આત્રજળ ભરીને શા માટે લઈ જાઓ છો ? અને આ તમારા ચક્ર ઉપર સ્ત્રીનું વસ્ત્ર કેમ છે ?' જેયર બોલ્યો કે - 'હે આધર્મિકોત્તમ ! હું તમને મૂળથી માની બધી હકીકત કહું છું તે માલજો -

વૈતાલ્ય પર્વતની ઉત્તરશ્રેણિમાં રત્નચૂડ નામે રાજ્ય ગત્ય કરે છે તેનો મણિચૂડ નામે હું લાઉં છું બધુપરના પૂર્ણ સ્નેહવાળો છું કર્મયોગે મારા બધુને દાહજવર થયો છે આ સ્નાત્રના જળથી જ્વરાદિક અનેક વ્યાધિઓ નાશ પામે છે અહીં સ્નાત્રજળ માટે આવતા મેં માગમાં જન્મેજય ગત્તની પ્રિયા રત્નમાળાનું હૃદય કરી જતા અમિતતેજને જોયો તે મનિ અમિતતેજની ભોગની પ્રાર્થના સ્વીકારતી નહોતી તેથી તે તેની અનેક પ્રકારની વિહંબના કરતો હતો મેં તેને અનેક પ્રકારે સમજાવ્યો પણ તે સમજ્યો નહીં અને તે દુષ્ટાત્માએ પગમ

“ઈદ્રજાની જેમ એકાએક શુ થયું ? અથ કયા લઈ ગયો ? અને પછી શો વૃત્તાત બન્યો ? ” રાજાએ પોતાનો મર્વ વૃત્તાત કહી સંભળાવ્યો. પછી મંત્રીને રાજાએ પૂછ્યું કે-“ તમે માગ વિના રાજ્યનું રક્ષણ શી રીતે કર્યું ? ” એટલે મંત્રી બોલ્યો કે-“ હે ભૂપતિ ! સાલજો ! આપના ગયા પછી એક નૈમિત્તિક મળતા મે તેને પૂછ્યું કે-મારા સ્વામી અમને ક્યારે મળશે ? તેણે કહ્યું કે-આ વર્ષે મળશે પછી મે તમારે સ્થાને એક યક્ષની મૂર્તિનું સ્થાપન કર્યું અને તમારી આજ્ઞાનું પૂર્ણ ભક્તિથી અત્યારસુધી સર્વ પ્રજાએ અચૂંડ પાલન કર્યું ” પછી મહોત્સવપૂર્વક રાજાએ પોતાના નગરમાં પ્રવેશ કર્યો સાથે આવેલા વિદ્યાધરાનું સન્માન કરીને તેમને રજા આપી અને પોતે પ્રથમની જેમ રાજ્યધુરાધારણ કરી અનુક્રમે રત્નમાળાને ચત્રોદય નામનો પુત્ર થયો અને તે પુણ્યયોગે વૃદ્ધિ પામ્યો.

અન્યહા નગર બહારના ઉદ્યાનમાં રાની શુરૂ પધાર્યા રાજા અત્યંત પુર સહિત વહન કરવા ગયો ત્રણ પ્રદક્ષિણા દઈને શુરૂ પાસે બેઠો શુરૂમહારાજે દેશના આખી દેશનાની ખાતે રાજાએ હાથ , જોડીને પૂછ્યું કે-“ હે શુરૂમહારાજ ! મને કયા પૂર્વ કર્મથી બાર વર્ષ પર્યંત હું બે પડ્યા કર્યું ? અને રત્નમાળા સાથે વાગવાગ વિયોગ કયા કર્મથી થયો ? ” શુરૂમહારાજ કહે “ હે ગજન્ ! તમારો પૂર્વ ભવ કહ્યું છું તે સાલજો.

શાળિ નામના ગામમાં પૂર્વે અનેક ગોકુળનો સ્વામી ભદ્ર નામનો ખેડુત રહેતો હતો તેને રૂક્મિણી નામે સ્ત્રી હતી બન્નેને પરસ્પર ઘણો સ્નેહ હતો શરૂ

તે બન્ને મેઢની રક્ષા કરવા ગયા. તેમણે એક ક્યારા પામે હસીચુકત હસને રોચ્છાએ ફીડા કરતો અને પોતાના બચ્ચા-એને રમાડતો જોયો. તેમાથી રાજહમીને પકડીને તેણે પોતાની પ્રિયાના હાથમા આપી તેણે વિનોદ માત્રથી તેને કુકુમવાગી કરીને મૂંડી દીધી રકતવર્ણ થયેલી હમીને હસે કેટલાક વખત મુઠી ઓળખી નહીં તેથી તેણે તેને ગ્રહણ કરી નહીં. તેને જોઈ જોઈને તે પાછો જતો ને મોહથી પાછો આવતો, પણ તેની સાથે રમતો નહી, તેમજ સ્પર્શ પણ કરતો નહીં. આ પ્રમાણે ભમતા તે પક્ષી બહુ ખેદ પામ્યો. એમ બાર ઘડી મુઠી તે હસ હમીને વિયોગ રહ્યો તે સ્થિતિ જોઈને રૂક્મિણીએ હમીને સમજાવે કુકુમ ધોઈ નાખ્યું અને મૂંડી દીધી, એટલે હસે તત્તજ તેને ઓળખી તેથી તે તેની સાથે આનંદપૂર્વક મળ્યો. આ પ્રમાણે કરવાથી તે ખેડુત ને તેની સ્ત્રીએ અતારાય કર્મ બાધ્યુ ત્યારપછી ભદ્રનો. એવ કાનપુન્યાદિ કરવાથી તુ રાજા થયો, રૂક્મિણી શીલધર્મના પ્રભાવથી રત્નમાળા થઈ, હમનો. એવ ભવમા ભમીને અમિતતેજ થયો અને હમી શુભકર્મના યોગથી વન-દેવી થઈ હે રાજા. ' તુ જ્યારે જન્મથી અપહરણેવ વનમા આવ્યો ત્યારે તે વનદેવીએ એક જટી તારા કેશમા બાધીને તને રયામવર્ણવાળો કરી દીધો અને અમિતતેજએ વારવાર રત્નમાળાનું હરણ કર્યું તે પૂર્વભવે તે હસને સતાપિત કર્યો હતો. તેના રૂણરૂપ હતું પૂર્વભવે બાર ઘડી હસ હસીને વિયોગ કરાવ્યો હતો તેના રૂણ તરીકે આ ભવમા બાર વર્ષ મુઠી તમારે વિયોગદુખ વચ્ચે વચ્ચે બોગવવું પડ્યું પૂર્વભવે શુભ કે અશુભ જે કર્મ બાધ્યુ હોય છે તે કોટાભવે પણ લોગવ્યા શિવાય છુટી શકતું નથી. આ એવ હસતા હસતા સહેજે કર્મ

બાધે છે, પરંતુ તે આગામી ભવે રોતા રોતા ભોગવવા પડે છે ”

આ પ્રમાણે પોતાનો પૂર્વભવ સાક્ષીને તેમજ અદ્ય-
કર્મના ફળ ભાવે ભોગવવા પડે છે એમ જાણીને જન્મેજય ગત્ત
પ્રિયામહિત પ્રતિજ્ઞાધ પામ્યો અને તત્કાલ પોતાના રાત્ર્યપર
અદ્રોહ્ય કુમારને સ્થાપન કરીને જન્મે પ્રિયાઓ મહિત જ્ઞાની
મુનિની પાસે તેણે ચારિત્ર અગીકાર કર્યું

પેલો અમિતતેજ વિગ્રાધર આર્તધ્યાનથી મરણ પામીને
કૌમ્બક વનમા પ્રવ્રુત્ત એવો સાઠ થયો તે વનમા અન્યથા જન્મે-
જય મુનિ આવ્યા અને ચિર મનથી કાયોત્મર્ગે રહ્યા પેલો સાઠ
ભરતો ભરતો ત્યાં આવ્યો મુનિને જોતાજ તેને પૂર્વભવના
વૈશ્વથી દ્વેષ ઉત્પન્ન થયો, એટલે તે મુનિને માગ્યા દોષો શીગ-
ડાના ઘાતવડે મુનિને પાડી દીધા, પછી પગવડે ઢેટલીક લાતો
મારી, પરંતુ મુનીશ્વરે શાતપણે તે મર્વ મહન કર્યું, જરા પણ
ચળાયમાન થયા નહીં. પ્રાતે પ્રાણાત ઉપમર્ગ સહન કરીને
તે મુનિ મર્વ કર્મો ખપાવી અતકૃત કેવળી થયા અને આયુધ્ય
પૂર્ણ કરી પગમપદને પામ્યા પેલો સાઠ મિહવડે હણાયો સતો
મરણ પામીને નરકે ગયો ત્યાંથી નીકળીને તિર્યચ થયો ને
પાછો નરકે ગયો આ પ્રમાણે ઘણો કાળ સસારમા પન્નિમણ
કર્યું રત્નમાળા અને જયમાળા જન્મે સાધ્વીઓ આગી રીતે
ચારિત્ર પાળીને સ્વર્ગે ગઈ, ત્યાંથી ચ્યવી મહાવિદેહમા ઉત્પન્ન થઈ
તીર્થ કર્મને હાથે ચારિત્ર પામી અક્ષય એવા મોક્ષમુખને પામશે

“ આ પ્રમાણે સકટમા પણ જન્મમાળાએ જેવું શિયળ
પાળ્યું, તેવું મોક્ષાર્થો જનોએ નિર્મળ શીયળ પાળવું ”

આ પ્રમાણેની શુરમહારાજની કહેલી રત્નમાળાની કથા
 માલગીને રત્નપાળ રાજાએ શુરમહારાજને નમીને કહ્યું કે-
 'હે પ્રભો ! પૂર્વકમ સખધી હું કેટલાક મવાલો પૂછુ છું
 ના ઉત્તર આપવા કૃપા કર્યો મારૂ જળવાનનું રાજ્ય જય-
 ત્રીએ મારા કયા કર્મના ઉદયથી ગ્રહણ કર્યું ? જયમત્રીએ
 મારાશુભરીને કયા કર્મથી વિરજના પમાડી ? કયા કર્મથી
 મારું જયેલું રાજ્ય મેં પાછું પ્રાપ્ત કર્યું ? મને સર્વ કાર્યસિદ્ધિ
 મનારો અમૃત્ય રત્ન કયા કર્મથી પ્રાપ્ત થયો ? કનકમજરી
 કયા કર્મથી કુદરોગવડે પીડિત થઈ ? કયા કર્મથી શુભમજરી
 મધ્ય સ્થિતિને પામી ? અને કયા કર્મથી તે જન્મેને અત્ય
 પ્રયત્નમાત્રથી શુભ થયો ? આ બધી બાબતોના કારણો આપ
 કૃપા કરીને કહો "

દેવળી બોલ્યા કે-“ હે રાજા ! આ ભરતમેત્રમા રત્નપુર
 નગરમા પૂરે રત્નવીર નામે રાજા હતો તેને ક્રીદેવી પ્રમુખ
 નવ શાળીઓ હતી તે નગરમા સિદ્ધહત્ત ને ધનહત્ત નામના
 બે વ્યાપારી વસતા હતા અહતાદાનના ચોગથી તે જન્મે
 દારિદ્રથી પીડિત થયા લોકોક્ષિત છે કે-“ અહત્ત દ્રવ્ય લાભો
 વખત ટકતું નથી ' તે જન્મે અન્યદા પરસ્પર વિચારવા લાગ્યા
 કે-‘ આપણે ધનપ્રાપ્તિ માટે કાંઈક ઉદ્યમ કરીએ કે જેથી
 સદૃશાગ્ય કે દુર્ભાગ્યના અતરની આપણને ખબર પડે '

ઉપર પ્રમાણે વિચારીને તેમણે શુભશાવથી દોઢ દેવીને
 આરાધી વીથ ઉપવાસને અતે દેવી પ્રત્યક્ષ થઈ અને બોલી
 કે-‘ હે વત્સો ! તમે લક્ષ્મી ને વિરેક એ બેમાથી એક માગો

હું એક આપીશ, બે નહીં આપુ.' તે સામળી સિદ્ધદત્તે લક્ષ્મી માગી અને ધનદત્તે વિવેક માગ્યો. તે પ્રમાણે વર આપીને દેવી અદૃશ્ય થઈ દેવીના પ્રસાવથી સિદ્ધદત્તને નિવિવેકવાળી લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થઈ ધનદત્તને સર્વ મપદાનુ લાઝન એવો વિવેક પ્રાપ્ત થયો. અન્યદા સિદ્ધદત્તને ઘરે કોઈક કપાળી આવ્યો. મધ્યાન્હ થયેલા હોવાથી તેણે તે કપાળીને જમાડીને પ્રસન્ન કર્યો. તુષ્ટમાન થયેલા એવા તેણે સુમત્રથી મન્નિત કરેલા કેટલાક ત્રપુષીના રૂપો સિદ્ધદત્તને આપ્યા. યોગીએ કહ્યું કે- 'આ રૂપો વાળ્યા સત્તા બે ઘડીમા ઉગે છે એની વેનડી યત્નપૂર્વક કોડક મડપ ઉપર ચડાવવી આના પુષ્પ રૂપો અમૃત જેવા સ્વાદિષ્ઠ થશે અને તે ખાવાથી ક્ષુધા તૃષ્ણા અને બીજી સર્વ પ્રકારની ખીડા નાશ પામશે. તેમજ ૮૪ પ્રકારના વાયુ, ૭૬ પ્રકારના નેત્રના રોગ, ૧૮ જાતિના કુષ્ટ અને ૧૩ જાતિના સન્નિપાત પણ તેનાથી નાશ પામે છે. વળી તે રૂપના મહાત્મ્યથી સ્થાવર-જંગમ વિષની ઉપાધિ પણ નાશ પામે છે. '

આ પ્રમાણે કહીને યોગી સ્વસ્થાને ગયો. પછી સિદ્ધદત્ત વિચારવા લાગ્યો કે- 'અહો ! આજે મને આ રૂપો મારા મોટા લાગ્યથી પ્રાપ્ત થયા છે. ' પછી તેણે તેને વિધિપૂર્વક વાળ્યા એટલે થોડા દાણુમાજ તે ઉઘ્યા. પછી સિદ્ધદત્તે આખા નગરમા સાદ પડાવ્યો કે- 'જેઓ કોઈ પણ જાતની વ્યાધિવાળા હો તે મારે ત્યા આવજો, હું તેને તેના રોગના નિવારણનું સિદ્ધ ઔષધ આપીશ. ' આ હુકમીત સામળીને ઘણા વ્યાધિવાળા જનો તેને ત્યા આવ્યા. તેને સિદ્ધદત્તે લોભથી યથાયોગ્ય એ જનો પાચનો.

કે હજાર દ્ર વ લઈને તે ક્ષણ આપ્યા તે ક્ષણના એવનથી તેમના વ્યાધિ નાશ પામ્યા અને સિદ્ધહત્ત તે દ્રવ્યના સયોગથી મોટો મહાદ્વિક થઈ પડ્યો

અન્યદા સિદ્ધહત્ત વધારે ધનના લોભથી વહાણુમા 'કરી આણા ભરીને અન્ય દ્વીપ તરફ મમુદ્રમાર્ગે આ યો જ્યા જવું હતું ત્યા જઈને પાછા વળતા માર્ગમા માઠા વાયુવટે વ્યાપ્ત થયેલા સમુદ્રના કહોવથી વહાણુ ડોલવા લાગ્યું અને ધ્વજાઓ નાચવા લાગી, લોકોએ વહાણુમાથી ભાગ પટાડવા માટે તેમાથી કેટલાક કરીઆણા સમુદ્રમા નાખી દોધા, એટલે હવકુ થયેનું વહાણુ એક અન્ય દ્વીપ પાસે કીનારે પહોંચ્યું લોકો કીનારા ઉપર ઉતર્યા અનુક્રમે ધાન્ય થઈ રહેવાથી સિદ્ધહત્તે ત્યા પોતાની પાસેના ક્ષણ વાળ્યા, તે તરતજ ઉગ્યા, એટલે લોકો તે ખાવાથી તૃપ્ત થયા તેમજ વિશેષ સ્વસ્થ થયા

અન્યદા સમુદ્રમાથી એક જળમાનુષી ત્યા આવી અને તે ત્યાના ક્ષણો ખાવા લાગી એટલે સિદ્ધહત્તે તેને વારી અને એક રત્ન હાથમા લઈને તેને બનાવ્યું તે જોવાથી જળમાનુષી એમ મમલ કે-‘આ ક્ષણના બદલામા રત્ન માગે છે ’ એટલે તે તરતજ સમુદ્રમા પાછી ગઈ અને એક રત્ન લાવીને સિદ્ધહત્તને આપ્યું સિદ્ધહત્તે તેને એક ક્ષણ ખાવા આપ્યું પછી તે જેટલા રત્ન લાવે તેટલા ક્ષણ સિદ્ધહત્ત તેને આપે એમ ક્રમ ચાલ્યો. એમ બહુ રત્નો એકઠા થવાથી સિદ્ધહત્ત તે રત્નો વહાણુમા ભરીને સમુદ્રમાર્ગે પોતાને નગરે આવ્યો રત્નના લોભથી રત્નવીર રાજાએ તે વહાણુને બાર દિવસ ચોકવાનો હુકમ કર્યો તેરમે

દિવસે રાજાએ ન્યાયનો વિચાર કરીને યોગ્ય દોષ લઈ વહાણને મુક્ત કર્યું, એટલે સિદ્ધહત્ત બહુ ખુશી થયો. એ રીતે દેવીના પ્રભાવથી તે ૬૬ કોડ રત્નનો સ્વામી થયો, પણ વિવેક વિનાનો હોવાથી તેને મન્માર્ગની ખબર પડી નહીં ‘કુવશમા પડેલો રાજા, પડિત થયેલો નિર્વિવેકી પુત્ર અને અકસ્માત ધન પામેલો હરિદ્રી-જગતને તૃણ મમાન માને છે’ ‘લક્ષ્મી શ્રુતવાણા જનોની દૃષ્ટિ પણ દેશી નાખે છે, તો સામાન્ય મનુષ્યનો શો દોષ ? કેમકે તે ગરલ (વિષ) રૂપ સહોદરની બહેન છે, છતાં તગ્તમા મારતી નથી તેજ આશ્ચર્ય છે’

લક્ષ્મીવત મનુષ્ય મહવાળો થવાથી મળવા યોગ્ય (મેળાપી) મનુષ્યો માથે મળતો નથી, ઉપકાર કરતો નથી અને સ્વજનોમાં પણ આવીને બેસતો નથી વળી તે દેવલક્ષિતમા, શુરમેવામા, ધર્મના આરાધનમા અને કુટુંબના નિર્વાહમા નિર્વિવેકીપણાથી એક કાણી કોડીનો પણ ખર્ચ કરતો નથી સિદ્ધહત્તના કૃપણ-પણાથી સર્વે લોકો તેના દ્રેષી થયા અને લોકોમા તે ધનાધ્ય-પણે વિખ્યાતિ પામ્યો મૂઢ મનુષ્ય ગર્વના વશથી કાંઈ જોઈ કે જાણી શકતો નથી અને યશુની જેવો નિર્વિવેકી તે માત્ર ધનનુ ઉપાર્જનજ કરે છે

હવે ધનહત્ત દેવી પાસેથી વિવેકનુ વરદાન પામીને તેના પ્રભાવથી સારી રીતે વિવેકવાળો થયો ‘તે લક્ષિતવડે દેવગુરૂને સદા નમે છે, હર્ષિત ચિત્તે દાન આપે છે, હિંમા કરતો નથી, અસત્ય બોલતો નથી, કોઈનુ અદત્ત કાંઈ લેતો નથી પરત્રીનો ત્યાગ કર્યો છે, ગર્વ કરતો નથી અને પારકી નિંદા કરતો નથી.

આવો ધનદત્ત વિનયી, દક્ષ, અપ્પ્રોલી, ક્ષમાવાન તેમજ શુદ્ધાત્મા થયો. મહાજન જ્યારે જ્યારે મળે છે ત્યારે ત્યારે એ વિવેકી ધનદત્તને બોલાવે છે અને તેનું હિતકાળે વચન સૌ માન્ય કરે છે.

અન્યકા તે નગરે કોઈ પન્દેશી વણિક આવ્યો, તે રોગાત્તં હોવાથી મહામુઠ રહેતો હતો, તેની સલાહ લેનાર કોઈ નહોતું કહ્યું છે કે—જે ગામ કે નગરમાં આપણું કોઈ ન હોય ત્યાં ક્ષણમાન પણ શુભના ઇચ્છક એવા બુદ્ધિમાને રહેવું નહીં. 'પેલા વણિકને અનાથ લાણીને ધનદત્તે પોતે તેની આરી રીતે સુશ્રૂષા કરી, પરંતુ કર્મયોગે તે મરણ પામ્યો. તેને અગ્નિમસ્કાર કરવા માટે લોકો એકઠા મળ્યા, તે વખતે તેઓએ મિદદત્તને બોલાવ્યો, પણ તે અભિમાનના આવેશથી આવ્યો નહીં. પછી પન્દેશી વણિકોએ તે મૃતકને સ્થાનમાં લઈ જઈને તેને માટે ચિતા રચી પરંતુ તે અજ્ઞાત ગોત્રી હોવાથી તેને અગ્નિ મૂકવા કોઈ તૈયાર થયું નહીં, તેને માટે અહર અહર વિવાદ કરવા લાગ્યા. લોકોનો એવો સ્વભાવજ છે કે આવી સાધા મણુ ક્રિયા પણ ગાલિયં ધાવણ કરીને ડોઘ એક જણ પોતાની એળે કરતું નથી. પછી ગધાએ મળીને ધનદત્તને કહ્યું કે—'તું અગ્નિ મૂક' તેણે તે સ્વીકાર્યું.

પછી ગધા લોકો છેટે ગયા એટલે ધનદત્તે અગ્નિ મૂકવા માટે ઉપરતું વસ્ત્ર આધુ કર્યું, તેવામાં એક ગાઠ બાધેની જોઈ તેણે તે છોડીને જોયું તો તેમાં પાંચ રત્ન મોટા મૂંચવાળા દીઠા પણ તેણે વિવેકબુદ્ધિથી વિચરતા પારકા હોવાથી ગ્રહણ કર્યા.

નહીં તેણે તે લગ્ન બીજા બધા લોકો આવ્યા હતા તેને બતાવ્યા તેઓ તેની નિર્લોભતા જોઈને ચમત્કાર પામ્યા તેઓએ તુષ્ઠમાન થઈને કહ્યું કે- ‘ અમે બધા મળીને આ રત્નો તમને આપીએ છીએ, માટે તમે ગ્રહણ કરો ’ તે સાલગી ધનદત્ત બોલ્યો કે- ‘ અનાથના દ્રવ્યનો સ્વામી રાજા કહેવાય છે વળી આ પન્દેશી માણસનો કોઈ ગોત્રી હોય તો તેનો પણ આ રત્નો ઉપર હક થાય છે, તેથી હું તો તે લઈશ નહીં ’ પછી તે રત્નો એક હુગડામા બાધીને જુદા મૂક્યા અને તે મૂલકને અગ્નિમસ્કાર કરવામા આવ્યો બધા લોકો સ્વસ્થાને ગયા

ધનદત્ત તે રત્નો લઈને ગામમા આવ્યો અને તરતજ રાજા પાને જઈ તમામ હકીકત કહીને તે રત્નો રજુ કર્યા રાજાએ કહ્યું કે- ‘ હે ભદ્ર ! તે એ માણસની સેવા ચાકરી કરી છે, તો તે રત્નો તુજ ગ્રહણ કર તારા ભાગ્યથી તને એ પ્રાપ્ત થયા છે ’ આ પ્રમાણે કહીને રાજાએ બહુ આગ્રહથી તે રત્નો તેને આપ્યા, એટલે ધનદત્તે તે લઈને વેચ્યા, તેનું છ કેડ દ્રવ્ય ઉપજ્યું

તે દ્રવ્યવડે વ્યાપાર કરવાને ઈચ્છતા એવા ધનદત્તે પ્રથમ પોતાના પુણ્યપાપની પરીક્ષા કરવાનું ધાર્યું પોતાના દિવસો હાલ શુભ છે કે અશુભ છે ? તે બાલવા માટે તેણે પ્રથમ નાનો નાનો વેપાર કરવા માણ્યો પણ તેમા કાંઈ પેદા કર્યું નહીં. થોડો થોડો આહાર કરતા હતા અજીણ થવા માડ્યું, થોડા ઉંચેથી ઠેકડો મારતા પણ વધારે પીડા થઈ, થોડા કરીઆણા લઈને વેચતા પણ હાનિ થઈ-કમાણી ન થઈ એક બોકડીને ઘર બહાર રાખી તો તેને વૃક ખાઈ ગયો આ પ્રમાણે દરરોજ

થોડી થોડી પરીક્ષા કરતા પણ તેને 'પોતાના દિવસો મધ્યમ છે' એમ લાગ્યું આમ જણાવાથી થોડા દિવસ સુધી સ્વસ્થ રહીને તેણે વ્યવસાય ખીલકુલ ન કર્યો અને ધર્મકાર્ય વિશેષે કર્યું

એ પ્રમાણે કેટલાક દિવસ વ્યતિક્રમ્યા પછી પાછી પોતાના દિવસોની પરીક્ષા કરવા માટે તેણે એક બકરી ખરીદ કરી તે બકરીને તે દિવસેજ બે બખ્સા આપ્યા એટલે એકના ત્રણ થયા. તે દિવસથી તેણે જે વસ્તુ ખરીદ કરી તે ત્રણગણી કિંમત વાળી થવા માડી આ પ્રમાણે થવાથી 'પોતાના દિવસો શુભ વર્તે છે' એમ ધારી ધનદત્તે વિવેકપૂર્વક મારે સુદૃઢ શક્તિ-અનુમાર વેપાર કરવા માણ્યો અન્યદા દેશાતરથી આવેલા સાર્થ માથી તેણે પાંચ કોટી સુવર્ણવડે તમામ ઠગીઆણું ખરીદ કર્યું ત્યારપછી સાતમે દિવસે ઢોઈ ખીજે સાર્થવાહુ આવ્યો તેણે તે તમામ ઠગીઆણું બમણું મૂલ્ય આપીને ખરીદ કર્યું આ પ્રમાણે દિવસે દિવસે તેને વ્યાપારમાં વૃદ્ધિજ થવા માડી થોડા દિવસમાં તેની પાસે ૧૮ કોટી દ્રવ્ય થયું આ પ્રમાણે વિવેકથી ધનદત્ત મોટો ધનવાન થયો વળી તે દાનેશ્વરીમાં પણ શ્રેષ્ઠ હોવાથી કંપવૃક્ષપણ પ્રખ્યાત થયો

અ યદા સિદ્ધદત્ત ધનદત્તની સાથે રાજમાર્ગે આવ્યો જતો, હતો, તેવામાં રાજપુત્રોને અદર અદર કલેશ કરતા જોયા રાજાનો નાનો ને મોટો દીકરો પરસ્પર વિવાદ કરતા હતા તે જોઈને ધનદત્ત વિવેકબુદ્ધિથી તે રસ્તા ન જતા ખીજે રસ્તે આવ્યો સિદ્ધદત્ત વિનોદબુદ્ધિથી રાજપુત્રોની પછવાડે પછવાડે આવ્યો, એટલે તેઓએ તેને સાક્ષી રાખ્યો અને રાજા પાસે તેને લઈ

ગયા. રાજાએ ધનદત્તને પૂછ્યું કે-“ આ રાજપુત્રોએ તને સાક્ષી રાખ્યો છે તો કહે કે આ બેમા ન્યાય કોનો છે ને અન્યાય કોનો ? ” તે બોલ્યો કે-“ હે રાજન્ ! તમારો મોટો પુત્ર ઉત્કટ છે અને નાનો બાળબુદ્ધિ હોવાથી જેમ તેમ બોલે છે ” સિદ્ધદત્તે અવિવેકવડે રાજસભામાં પોતાના પુત્રો માટે આ પ્રમાણે કહ્યું તેથી તે છળ પામીને રાજાએ તેનો વીશ ઢાંટી દ્રવ્યનો દડ કયો ઘણાની માથે દેવ કરેલો હોવાથી કોઈએ તેનો પક્ષ કરી રાજાને કાંઈ કહ્યું પણ નહીં. ધનદત્ત વખતનો બાલુ ને વિવેકી હોવાથી મુખી થયો.

એકદા તે બંને મત્રીના મહેલની નીચેથી ચાલ્યા જતા હતા. તેવામાં ગોખમાં બેઠેલી મત્રીની સ્ત્રી ગતિસ્ત્રીએ તેમને દીઠા તેમને રૂપવત અને યુવાન બેઠેને તે મૃગલોચના તેમના પર મોહ પામી તેથી મરાગીપણે બેવા લાગી ધનદત્ત તરતજ તેની ચેષ્ટા મમલુ ગયો, તેથી સૂર્યના મિળની જેમ અથવા સૂર્યની જેમ તેમજ કુત્સિત વસ્તુની જેમ અને શત્રુની જેમ તેની તરફ ફરીને બેયુજ નહીં, અને તે જિતેન્દ્રિય હોવાથી, કુળ મલિન થવાના ભયથી, વ્રતભંગની ભીતિથી તેમજ વિવેક-બુદ્ધિથી તેણે અમુને પાછાજ બેચી લીધા.

સિદ્ધદત્ત નિર્વિવેકી હોવાથી વારવાર તેની સામે બેવા લાગ્યો અને સરાગીપણે વાકો વળી વળીને દેખવા લાગ્યો. આ પ્રમાણે તેને બેતો બેઠેને આરક્ષક પુરૂષોએ તેને પકડીને રાજા પાસે રજુ કર્યો તેને આવો અન્યાયકારી બાળીને રાજાએ તેનો દશકોટી દ્રવ્ય દડ કર્યો.

તે નગરમાં અન્યદા કોઈક ચોર આવ્યો તેની પાસે દશ રત્નો સવાકોડ દ્રવ્યની કિંમતવાળા હતા તે ચોરે ધનદત્ત પાસે જઈ તેને એકાંતે બોલાવીને તે રત્નો બતાવ્યા અને એકેક હજારમાં એકેક રત્ન આપવા કહ્યું તે સાંભળીને તેમજ રત્નો જોઈને ધનદત્તે વિચાર્યું કે-‘ આ રત્નો બહુ મૂલ્યવાળા જણાય છે છતાં આ ઝોઘી કિંમતે આપે છે તેથી એ વેચનાર માણસ ચોર જણાય છે, તે આ રત્નો કોઈના ચોરીને લાવ્યો જણાય છે, તે સિવાય આવી અપ કિંમતે આપી શકે નહીં આમાં જો કે લાભ ધણો છે પણ તે મારે લેવા યોગ્ય નથી. ’ આ પ્રમાણે વિચારીને તેણે તે રત્નો ન લીધા ને તેને રાજા આપી એટલે તે સિદ્ધદત્ત પાસે ગયો અને એકાંતમાં તે રત્નો બતાવી અપ કિંમતે આપવા જણાવ્યું લોભાભિભૂત એવા તેણે તે રત્નો અપ મૂલ્યથી મહણ કર્યા કેટલેક દિવસે આરક્ષકોએ તે ચોરને પકડ્યો અને તેના પાપના પ્રયોગથી યદ્દિમુદ્દિવડે સારી રીતે પરાભવ પમાડીને પછી તેને રાજા પાસે લઈ ગયા રાજાએ તેને પૂછ્યું કે-‘ અરે પાપીષ્ઠ ! તે ચોરેલ વસ્તુઓ કયા છે ? ’ તે માન્યો નહીં એટલે તેનાપર વધારે માર પડ્યો પ્રાતે તેણે પોતાને મકાને આરક્ષકોને લઈ જઈને ચોરી લાનેલ બધી વસ્તુઓ અર્પણ કરી પછી રાજાએ ફરીને પૂછ્યું કે-‘ તે ઘણા વખત અગાઉ મારા લડારમાંથી જે રત્નો ચોરેલા છે તે કયા છે ? લઈ આવ ’ ચોર બોલ્યો કે-‘ તે રત્નો હું ધનદત્તને આપવા ગયો હતો, તેણે લીધા નહોતા, પણ સિદ્ધદત્તને આપવા જતા તેણે લીધા છે ને મેં અપ મૂલ્યથી તેને વેચાણ આપેલા છે ’

આ પ્રમાણેની હકીકત સાંભળીને રાજાએ તરતજ સિદ્ધદત્તને

ખોલાવ્યો અને તેનું મર્વંચ હુટી લઈને તેને ચોરની માથે છોડી દીધો. નિધનપણાને પામવાથી અત્યંત ખેદયુક્ત થયેલો સિદ્ધદત્ત સસાગવી ખેદવાળો થઈને વિચારવા લાગ્યો કે - ' પૂર્વે લોકોમાં મારી લઘુતા તો થઈ હતી, અત્યારે વધારે હલકાઈ થઈ છે, તો નિધનપણામાં જે ગાર્હસ્થ્ય તો તુષના ક્ષેત્રના કળ્પતા પણ અસાર છે, માટે આ માર છોડી દેવો તેજ ચોખ્ખું છે ' આમ વિચારીને તે વનમાં જઈને વૈરાગ્યવાળો જટાધારી તેમજ ભિક્ષાહારી તાપસ થયો.

અહીં ગજાએ ધનદત્તને ખોલાવીને પૂછ્યું કે - ' આ રત્નો ખોટી કિંમતના છતાં અલ્પ કિંમતે મળતા હતા તે તે કેમ ન લીધા ? ' ધનદત્તે કહ્યું કે - ' હે સ્વામિન્ ! મારે ગુરૂનો આપેલો નિયમ છે કે - અદત્ત તેમજ ચોરાઈ ચીજ મારે લેવી નહીં વળી હું પરનારીથી પરાડમુખ છું અને કોઈ પણ પ્રકારના વ્યસનોમાં પણ આસક્ત નથી ' ગત્ત તેના આવા અપ્રતિમ ગુણોથી બહુ રાજ થયો અને તેને નગરશેઠની પદવી આપી, તેમજ સુખ-યાજમાં ખેસારીને તેને ઘરે મોકલ્યો.

આ પ્રમાણેના વિવેકવાળા વર્તનથી તેની સ પદા દિનપર-દિન વૃદ્ધિ પામી તે ખરો વિરેકી હોવાથી એવું કરતોજ નહોતો કે જેથી રાજ તેની ઉપર કોપાયમાન થાય અન્યથા તે નગરમાં ટોડ પૂર્તિ આવ્યો તે કોટી મૂલ્યના રત્નો લઈને રાજસલામ આવ્યો. તેણે કહ્યું કે - ' આ પાત્ર રત્નો હું તેને આપી દઈશ કે જે સમુદ્રમાં જળ કેટલું છે તે કાદવ કેટલો છે ? તે કહી દેશ ' મારા ચિત્તમાં એજ સંશય છે કે - સમુદ્રમાં પાણી વધારે છે કે કાદવ વધારે છે ? જે દક્ષ હશે તે આ બાબતનો ખુલાસો

કરી રત્નો લઈ લેશે ' એ પૂર્તનો સશય સલામાથી તો કોઈએ જાણ્યો નહીં પણ તે વળતે દેવીના પ્રભાવથી ધનદત્તને તેનો ઉત્તર સૂજી આવ્યો તેથી તેણે સલામા પેવા વાદી પાસે આવીને કહ્યું કે- ' હે ભદ્ર ! તમારા પ્રશ્નનો ઉત્તર આલજો-મમુદ્રના કાદવ ઘણો છે ને પાણી થોડું છે આ વાતમા જો મશય રહેતો હોય તો ગંગા વિગેરેના જળને સમુદ્રના જળથી જુદા કરીને સમુદ્રનું જળ ને પદ ત્રાજવાવડે તોગી જુઓ જો મારા કહેવામા ફેર પડે તો કહેજો અને જો તેમ ન કરો તો હું કહું છું તે કબુલ કરો, કેમકે મારો જવાબ ખરેખરો છે '

પેવા પૂર્ત પ્રથમ ધારેલું કે- ' મારા પ્રશ્નનો ઉત્તર કોઈ હઈ શકશે નહીં, એટલે હું આ કળાવડે આખા નગરમા મીને ફગીશ ' પણ અહીં તો યુક્તિયુક્ત ઉત્તર મળી ગયો એટલે તે તેને કબુલ કરવો પડ્યો પછી રાજાએ તેની પાસેથી પાચ રત્નો લઈ ધનદત્તને અપાવીને તે પૂત્તને નગરમાથી કાઢી મૂક્યો અને ધનદત્તનો વિશેષે સત્કાર કરી તેને ઘેર મોકલ્યો તેમજ તેની સદ્ગુણોથી ચિત્તમા અમત્કાર પાડ્યો

અન્યદા કેાઁ માર્થવાહુ બાર હોડ દ્રવ્યનો સ્વામી સાર્થ-સહિત ત્યા પૂર્તપણાથી આવ્યો તે સાર્થવાહુ રૂપવત, યૌવના-વર્યાવાળો અને સુશોભિત વસ્ત્રાવકાશ્વાળો હતો પ્રથમ તે અનગણેખા નામની વેત્યાને ત્યા ગયો તેને મોટો ગૃહસ્થ બાણીને વેશ્યાએ ઘણું સન્માન આપ્યું અને હૃદયમા કેપટ રાખીને માયાવડે તે આ પ્રમાણે બોલી કે- ' અહો ! આજે મારૂ પૂવતું સદ્સાન્ય ભગૃત થયું કે જેથી જ ગમ કંટપવૃક્ષ જેવા તમે મારે મદિરે પધાર્યા હો સ્વામિન ! આજે સ્વપ્નમા મેં જોયું છે કે

તમારાથી મને ખાર કેટી દ્રવ્યની પ્રાપ્તિ થઈ તે હકીકત તમને જોતા સત્યજ થશે એમ લાગે છે ' તે ધૂતારી વેશ્યાના આવા વચનો સાલજીને પેલા ધૂર્ત જોલ્યો કે -“ મારી વાત સાલજ આજે મે સ્વપ્નમાં જોયું છે કે તારે ઘરે મે અઢાર કેટી દ્રવ્ય મૂક્યું છે તેથી તે લેવા માટે હું અહીં આવ્યો છું અને મારે તારે ત્યા અઢાર વર્ષ રહેવું છે પણ હે સુદરી ! મારી એક વાત સાલજ હમણા હું મોટા સાર્થ લઈને વ્યવસાય માટે તેમજ લાભ મેળવવા માટે પગદેશગમન કરવા તૈયાર થયો છું તેથી મારી અઢાર કેટીની ચાપલુમાથી મને ખાર કેટી દ્રવ્ય આપ કે જેથી હું સુખેસુખે દેશાત્ જઈ શકું દેશાતરમાથી પુષ્કળ દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરીને હું જેમ જનશે તેમ વહેલો આવીશ અને પછી તારે ઘરે આનંદથી રહીશ ” પેલા સાર્થવાહના આવા વાકયો સાલજીને પેલી વેશ્યા જોલી કે -“ અરે ધૂર્ત ! દીધા લીધા વિના ફેગટ શેતુ માગે છે ? ” આમ કહીને તેણે તેને કાઈ આપ્યું નહીં, એટલે તે વેશ્યાને પકડીને ચોટામા લઈ આવ્યો જનાર વચ્ચે પણ તે જાને પરસ્પર વાદ કરવા લાગ્યા એક માગે છે ને બીજી ના કહે છે તે જાનેનું નિવારણ કોઈ કરી શક્યું નહીં તેમનો વાદ બંધ થયો નહીં એટલે પેલી વેશ્યા જોલી કે -“ આ અમારો વાદ જે ભાગશે ને મારો ઉપદ્રવ ફર કરશે તેને હું એક કેટી દ્રવ્ય આપીશ આ મારી કબુલાત લોકસાક્ષીપૂર્વકની છે તે હું અવશ્ય પાળીશ ’

વેશ્યાની આવી કબુલત સાલજીને ધનદત્ત વિવેકબુદ્ધિ જાગૃત થવાથી ખાર કેટી દ્રવ્યની કિંમતના રત્નો લઈને ત્યા આવ્યો અને રાણા હાથમા દર્પણ રાખીને પેલા ધૂર્તને ઠહુ કે -“ આ દર્પણમા પ્રતિબિંબ પડેલા ખાર કેટી કિંમતના રત્નો ગ્રહણ કર ’ ,

સતુષ્ઠ થા ' તેના આવા સત્ત્વવાનપણાથી રાક્ષસ તુષ્ઠમાન થયો અને રાજાને સ્વસ્થ કરીને સ્વસ્થાને આપ્યો ગયો તે વખતે ણીજા દેવોએ ધનદત્તને ઘર બાર ઢેલી મુવર્ણની વૃષ્ટિ કરી ' દેવતાઓ મુશ્કેલીને વશ હોય છે '

રાજાએ ધનદત્તને પોતાનો જીવિતદાયક માનીને મુખ્ય મંત્રી બનાવ્યો અને તે મહામતિવાનને મર્વ મંત્રીઓમા શ્રેષ્ઠ કરાવ્યો. એ રીતે ધનદત્ત અનુક્રમે છપન ઢેલી દ્રવ્યનો માલેક થયો તે ધર્મતુ ક્ષણ પ્રત્યક્ષ જાણીને વિશેષ પ્રકારે વિવેકપૂર્વક ધર્મકાર્યો કરવા લાગ્યો.

એકદા વસતત્કતુમા ગજ પોતાના અતપુર સહિત મોટા આનંદ સાથે વનમા ગયા ત્યા કીડા ઠગતા મધ્યાહ્ન થયો એટલે ભોજનની સામગ્રી તૈયાર કરવામા આવી તેવામા ઢેઈ મુનિ સાર્થથી જાણ થયેલા, બાર યોજન દૂરથી આવ્યા આવતા, કુધા તૃષા અને મહાતાપથી પીડિત થયેલા અને બહુજ થાકી ગયેલા તે ત્યા એક વૃક્ષની નીચે બહુ શ્રમિતપણે થાક ખાવા બેઠા તે મુનિને જોઈને રાજા પોતાની ગણીઓ સહિત તેમની પાસે આવ્યો અને ઘણા વિનયથી ભાવપૂર્વક વદના કરી પછી વિનંતિ સાથે પોતાના સ્થાને લઈ જઈ પ્રાસુક અન્નપાન સ્નાને નીતે વહોરાવ્યું મુનિ આહ્વાન કરીને સ્વમ્ય થયા, એટલે પાછો રાજા તેમની પાસે આવ્યો અને તેમનો ઉપદેશ માલગી તેમની પાસે શ્રાવકપણું અંગીકાર કર્યું

એવી રીતે ણીજાવા પછી વસતત્કતુમાજ વનમા ગયે સતે બે મુનિઓ સાર્થજાણ થયેલા અને અતિ તૃપ્ત થયેલા ત્યા આવ્યા રાજાએ તદુજના જળવી તેમનું પાત્ર ભરી દીધું

(૨૭૮)   શીલધર્મ—સ્ત્રીપાળ રાજની કથા

માધુ તે પીને તૃપ્ત થયા પછી સ્વસ્થ થઈને અન્યત્ર વિહાર કર્યો.

સ્ત્રીવીર રાજા આદરેલા જિનોક્ત ધર્મનું મારી રીતે આરાધન કરીને આયુક્ષયે મૃત્યુ પામી તમે સ્ત્રીપાળ થયા છે. શ્રીદેવી રાણી મરણ પામીને તમાને ગણી શુગારસુદરી થઈ છે સિદ્ધદત્ત તમારા તાપથી તાપમ થઈ અજ્ઞાન તપ કરી મરણ પામીને જયમત્રી થયો છે, તે તમારા રાજ્યનો ધણી થઈ પડ્યો હતો. પૂર્વે તમે એનું વહાણ બાર દિવસ રોકી રાખ્યું હતું તેથી આ ભવમા બાર વર્ષ સુધી તે તમારું રાજ્ય પચાવી પડ્યો પૂર્વે તમે એને બહુ દણ્યો હતો તેથી તે આ ભવમા તમારો વૈરી થયો. શુગારસુદરીએ પૂર્વભવે માર્ગમા કાયોત્મર્ગધ્યાને રહેવા કોઈ મુનિને તેનાપર ધુળિ નાખવા વિગેરેથી ઉપદ્રવ કર્યો હતો, તે પાપના ઉદયથી આ ભવમા જયમત્રીએ તેની વિઠળના કરી 'મહામુનિઓને અત્ય પછુ ઉપસર્ગ કર્યો હોય તો તે મહા દુખને આપનાર થાય છે' ધનદત્તનો જીવ પરદેશી પુરુષ થયો જેને રાગીપણામા તમે વનમા આરાધના કરાવી હતી, તે મરણ પામીને દેવ થયો તેણે પૂર્વભવની પ્રીતિથી તમને મત્રી સાથેના સગામમા સારી સાનિધ્ય કરી હે નૃપ ! તમને મુનિદાનથી થયેના પુણ્યના પ્રભાવથી ફરીને ભોગસુખને આપનાર સ્વરાજ્ય અને ત્રિપટાધિપતિત્વની પ્રાપ્તિ થઈ તમે તદ્દુળના જળવટે મુનિ-સુગમને પાત્ર ભરી આપ્યું હતું તે પુણ્યવટે તમને આ ભવમાં રત્નકંપીકાની પ્રાપ્તિ થઈ પૂર્વભવે કનકમ જરીએ પોતાના સેવકને 'અરે કુટ્ટી ! મારૂં કહ્યું કેમ કરતો નથી ?' એમ કહ્યું હતું તેથી આ ભવમા તે કુટ્ટી થઈ તેમજ શુષુમ જરીએ પોતાના સેવકને 'અરે અધ ! શું બોધ શકતો નથી ?' એમ કહ્યું હતું, તેથી આ

ભવમા તે અથ ય તે કર્મના વિપાક લોગવ્યા પછી તેને તમા-
ગથી ગુણ થયો હે નૃપ ! જાણેલું કર્મ આજોવ્યા વિનાનું હોય
તે લોગવ્યેજ છુટકો થાય છે ”

આ પ્રમાણે પોતાનો પૂવભવ સાલણીને તેમજ કર્મના
વિપાક શુભાશુભ ફળરૂપ જાણીને ગ્લપાળ રાજા ધર્મને વિષે
વિરોધ ઉત્પન્નવત થયો પછી ગજાએ તે ડેવજ્ઞાની શુકને આશ્રય
કરીને પોતાના નગરમા અતુર્ભાગ કગવ્યું અને ભક્તિપૂર્વક ધર્મની
પ્રભાવના ઠરી ઘણા દેશોમા અમારી પ્રવર્તાવી અને પોતાની
આજ્ઞાવડે માત્ર વ્યમનોનું નિવાગણ કરાવ્યું નિનમસ્તિમા ગીત
નૃત્ય વાજીત્રપૂર્વક ધ્વજાદિક અનેક મહોત્સવો કર્યા અને નિર-
તર મહા પૂજા કરાવી

એકદા ટોણક પર્વ દિવસે ગજા પૌષધ ગ્રહણ કરીને શુક-
મહારાજ પાને બેઠો અને શુકમહારાજને ‘ સમારનું ચેષ્ટિત હેલું
હોય છે ? ’ એમ પૂછ્યું શુકમહારાજ બોલ્યા કે-“ હે નૃપ ! આ
સમાર અતિ ગહન છે કે જેમા સમારી જીવો કર્મના ઉદયથી
વાન્વાર જીવી જીવી ગતિમા જન્મ મારણ કરે છે તેજ જીવ
તિર્થંથ થાય છે, તેજ નારદી થાય છે, તેજ મનુષ્યપણ પામે
છે અને તેજ દેવ થાય છે વળી પિતા મરીને પુત્ર થાય
છે, પુત્ર પિતા થાય છે, માતા વધુ થાય છે, વધુ માતા થાય છે-
અધુ વૈની થાય છે અને વૈરી અધુ થાય છે આમ ભવાત્મમા-
જીવ જીવ ભવોમા યથા કરે છે સસાગમા કોઈ કોઈનું નથી,
સમાની જીવ ફોગટ મોહ મરાવે છે આ સજધમા વસુદત્તના
પુત્રની ઠયા છે ‘ પુત્રના જીવ ભવમા સ્વચ્છ દષણે વનના લતા-
મહપમા કીડા કરતા પુત્રરૂપ પાપટને પિતાએ પાસવડે બાંધ્યો

આધુ તે પીને તૃપ્ત થયા પછી સ્વસ્થ થઈને અન્યત્ર વિહાર કર્યો.

રત્નવીર ગજા આદરેલા જિનેશ્વર ધર્મનું મારી રીતે આરાધન કરીને આયુક્ષયે મૃત્યુ પામી તમે રત્નપાળ થયા છો. શ્રીદેવી રાણી મન્દુ પામીને તમારી રાણી શુગારસુદરી થઈ છે સિદ્ધહત્ત તમારા તાપથી તાપમ થઈ અજ્ઞાન તપ કરી મરણ પામીને જ્યમત્રી થયો છે, તે તમારા રાજ્યનો ધણી થઈ પડ્યો હતો. પૂર્વે તમે એનું વહાણ બાર દિવસ રોકી રાખ્યું હતું તેથી આ ભવમા બાર વર્ષ મુધી તે તમારું રાજ્ય પચાવી પડ્યો. પૂર્વે તમે એને ગાહું દહ્યો હતો તેથી તે આ ભવમા તમારો વૈરી થયો. શુગારસુદરીએ પૂર્વભવે માર્ગમા કાયોત્સર્ગધ્યાને રહેલા કોઈ મુનિને તેનાપર ધુળિ નાખવા વિગેરથી ઉપદ્રવ કર્યો હતો, તે પાપના ઉચ્ચથી આ ભવમા જ્યમત્રીએ તેની વિડબના કરી 'મહામુનિએને અત્પ પણ ઉપસર્ગ કર્યો હોય તો તે મહા દુખને આપનાર થાય છે' ધનહત્તનો ભુવ પરદેરી પુરુષ થયો. જેને રાગીપણામા તમે વનમા આરાધના કરાવી હતી, તે મરણ પામીને દેવ થયો તેણે પૂર્વભવની પ્રીતિથી તમને મત્રી સાથેના સંબ્રામમા સારી સાનિધ્ય કરી હે નૃપ! તમને મુનિદાનથી થયેલા પુણ્યના પ્રભાવથી કરીને લોગસુખને આપનાર સ્વરાજ્ય અને ત્રિખંડાધિપતિત્વની પ્રાપ્તિ થઈ તમે તદ્દુજના જળવડે મુનિ-યુગ્મને પાત્ર ભરી આપ્યું હતું તે પુણ્યવડે તમને આ ભવમાં રમકૂપીકાની પ્રાપ્તિ થઈ પૂર્વભવે કનકમજ્જરીએ પોતાના સેવકને 'અરે કુટ્ટી! મારૂં કહ્યું કેમ કરતો નથી?' એમ કહ્યું હતું તેથી આ ભવમા તે કુટ્ટી થઈ તેમજ ગુણમજ્જરીએ પોતાના સેવકને 'અરે અધ! શું બોલ શકતો નથી?' એમ કહ્યું હતું, તેથી આ

ભવમા તે અધ થય તે કર્મના વિપાક ભોગવ્યા પછી તેને તમા-
ગથી ગુણ થયો હે નૃપ ! બાધેકુ કર્મ આજોવ્યા વિનાનુ હોય
તે ભોગવ્યેજ છુટકો થાય છે ”

આ પ્રમાણે પોતાનો પૂર્વભવ સાલણીને તેમજ કર્મના
વિપાક શુભાશુભ ફળરૂપ બાળીને ગ્લપાળ રાજા ધર્મને વિષે
વિશેષ ઉગ્રભવત થયો પછી ગળાએ તે ડેવળજ્ઞાની શુરને આશ્રય
કરીને પોતાના નગરમા ચતુર્માસ કગવ્યુ અને ભક્તિપૂર્વક ધર્મની
પ્રભાવના કરી ઘણા દેશોમા અમારી પ્રવર્તાવી અને પોતાની
આજ્ઞાવડે માત વ્યસનોનુ નિવારણ કરાવ્યુ જિનમંદિરોમા ગીત
નૃત્ય વાણત્રપૂર્વક ધ્વજદ્વિજ અનેક મહોત્સવો કર્યા અને નિર-
તર મહા પૂજા કરાવી

એકદા કોઈક પર્વ દિવસે રાજા પૌષધ ગ્રહણ કરીને શુર-
મહારાજ પાસે બેઠો અને શુરમહારાજને ‘ સમારતુ ચેષ્ટિત ડેલુ
હોય છે ? ’ એમ પૂછ્યુ શુરમહારાજ બોલ્યા કે-“ હે નૃપ ! આ
મ સાર અતિ ગહન છે કે જેમા સસારી જીવો કર્મના ઉદયથી
વાનવાર જીદી જીદી ગતિમા જન્મ ધારણ કરે છે તેજ જીવ
તિર્યચ થાય છે, તેજ નાગદી થાય છે, તેજ મનુષ્યપણુ પામે
છે અને તેજ દેવ પણ થાય છે વળી પિતા મરીને પુત્ર થાય
છે, પુત્ર પિતા થાય છે, માતા વધુ થાય છે, વધુ માતા થાય છે,
અધુ વૈરી થાય છે અને વૈરી અધુ થાય છે આમ ભવાતરમા-
જીદા જીદા ભવોમા થયા કરે છે સસારમા કોઈ કોઈનુ નથી,
સમારી જીવ ફોગટ મોહ ધરાવે છે આ ગળધમા વસુદેવના
પુત્રની કથા છે ’ પુત્રના બીજા ભવમા સ્વચ્છ દૃષ્ટે વનના લતા-
મંડપમા કીડા કરતા પુત્રરૂપ પોપટને પિતાએ પાસવડે બાંધ્યો

હસ્તિપર બેસીને સર્વ મૈત્ર્યસહિત મહાત્મવપૂર્વક રાજા મત લેવા-
માટે શુરૂમહારાજ પાસે આવ્યો અને એક હજાર રાજાઓ, નવ
પોતાની રાણીઓ અને બીજા ઠેઠલાક પુરુષોની સાથે રત્નપાળ
રાજાએ ચારિત્ર શ્રદ્ધા કર્યું

તેણે પ્રથમ બાહ્ય રાજ્યને પામીને બાહ્ય શત્રુને હત્યા હતા
હવે અંતરંગ શત્રુઓને હતવા માટે સયમ સામ્રાજ્ય શ્રદ્ધા
કર્યું વળી તેણે ભાવરિપુને હતવા માટે ક્ષમારૂપ ખડ્ગ, જિના
રાણ્ય માથે ટોપ અને શીળરૂપ બખતર ધારણ કરીને જ્ઞાનરૂપ
હસ્તિપર આરોહણ કર્યું મેઘરથ વિગેરે પુત્રો પિતાને નમીને
પોતાને સ્થાને ગયા અને રત્નપાળ રાજાએ ઠેવળી ભગવતની
સાથે વિહાર કર્યો થોડા વખતમા મર્વ મિદ્ધાતના પારગામી થવાથી
શુરૂએ તેમને સુનિષ્ઠ આપ્યું તેમણે ઉપદેશરૂપ પ્રભાવડે સૂર્યની
જેમ ભવ્યભવોરૂપ કમળના વનને પ્રકુલિત કર્યું અન્યથા ક્ષપક
શ્રેણિપર આરોહણ કરી ઘાતિકર્મ ખપાવીને તેઓ ઠેવળજ્ઞાન
પામ્યા ત્યાગ્યહી પાવ્ય હજાર મુનિઓથી પરવરેલા તે રત્નપાળ
ઠેવળી ૮૫ લાખ વર્ષનું આયુ પાળી, અનેક જીવોને ધર્મોપદેશ
આપી, પ્રાતે અનંતનાથ ને ધમનાથના આતશમા સર્વ કર્મ
ખપાવી મિદ્ધિપદને વર્યા શગારસુંદરી સાધ્વી પણ ૫૦૦ સાધ્વી
સહિત મોક્ષમુખને પામી ”

આ પ્રમાણે ગીલધર્મના મહાત્મ્ય ઉપર શગારસુંદરીની
ઠયા કહી અને પ્રસંગે રત્નપાળ રાજાના પુણ્યપ્રભાવનું પણ વર્ણન
કર્યું તેમજ તેની બીજી આઠ રાણીઓની કથા પણ શીળના
મળધવાળી અને બોધદાયક કહી શ્રી વીરપરમાત્મા ઠહે છે
કે-“ સો ભગ્યો ! શીળધર્મના મહાત્મ્ય ઉપર રત્નપાળ રાજા

મે તેની પ્રિયાની કથા સાલજીને શીજધર્મ ત્રિવિધે ત્રિવિધે પાળવા તત્પર થાઓ શીજધર્મ ઉપર શ્રીમદ્દીગ્નિનેશ્વર, નેમિનાથ, જ બૃ-સ્વામી કેવળી, મમ્યગૃહસ્થનવાળા સુદર્શન ચેઠ, શ્રી સ્થૂળિભદ્રમુનિ, અચ્ચ દારી, મરુવતિ, સુલભા, મીતા અને સુલદ્રાદિક જેઓ થઈ ગયા છે અને થવાના છે તેમના દષ્ટાંતો જાણવા” અન્ય શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે કે-“ જેમનું મન બ્રહ્મની વિચારણામાં ફાળેલા પછી સ્થિતતા પામ્યું, તેણે મર્વ તીર્થોમાં સ્નાન કર્યું, સર્વ પૃથ્વી દાનમાં આપી, હૃતગે યજ્ઞો કર્યા, મે કહો દેવોને મતોપ્યા અને પોતાના પિતૃઓને મ સાન્ના હું ખમાથી ઉદ્ધર્યા તેમજ તે ત્રણ ભુવનને વધ થયો” શીજ ભાવ્યરૂપી લતાનું મૂળ છે, કીર્તિનદીને નીકળવાના ગિરિરૂપ છે અને ભવસમુદ્ર તરવા માટે યાનપાત્ર સમાન છે.

આ પ્રમાણે ધર્મરૂપી કટપવૃક્ષની શીજરૂપી બીજી શાખાનું વર્ણન શ્રી વીરપરમાત્માને મુખેથી સાલજીને અનેક ભવ્યભવે આનંદ પામ્યા

શ્રી વીરપરમાત્માની દેશનામા ચાર શાખાસુક્ત ધર્મરૂપ કટપ-
વૃક્ષની બીજી શીજધર્મરૂપ શાખામાં શ્રી ગ્લપાળ-
પ્રિયા શુભાગ્રમુદગીની કથારૂપ
પ્રથમ પદ્ય સમાપ્ત

(દ્વિતીય શાખાનું વર્ણન મ પૂર્ણ.)

અથ ષષ્ઠ પદ્યવ

ધર્મવૃક્ષ તતીય તપસ્વ શાખા વર્ણન.

અ

કવર્તી રાજાને, વાસુદેવને બળદેવને, અન્ય વિદ્યાવરદ્રોને, ધણેદ્રે કરેલા વિદ્યાપ્રમાદવાળા અનેક વિગ્રાધરોને, તેમજ જ્યેષ્ઠ, ભવનપતિ, જ્યોતિષી અને વૈમાનિકોના ધંદ્રોને પણ જેમના ચન્દ્રાક્રમજની મેવા પૂર્વના પુણ્યવડેજ પ્રાપ્ત

થઈ શકે છે એવા શ્રી તીર્થકરે જયવતા વર્તો નિદ્રાને ફર કરનાર સૂર્ય જે નિયમિત Cગે છે, મમુદ્રની ભરતી જે મર્યાદામા રહે છે, સૂર્યના તાપની આપત્તિને જે અણુદ સમાવે છે, દિવ્ય કરવાધી જે શુદ્ધિ થાય છે, સૂર્યના તેજને પણ હરે તેવી શરીરની કાતિ પ્રાપ્ત થાય છે અને આ વિશ્વમા જે પથમહાભૂત પોતપોતાની મયાદામા રહે છે તે બધા ધર્મનોજ પ્રભાવ છે જે મનુષ્ય બુદ્ધિમાન, કુળવાન, લાભાવાન, વિનયવાન, દાતા, કૃતજ્ઞ, પડિત, રૂપવત, ઐશ્વર્યયુક્ત, દયાળુ, અશક, દાત, પવિત્ર, લજ્જાવાન મહાભોગી, દૃઢ સૌહૃદવાન, મધુરવક્ત્રા, મત્યમતી, નીતિ માન અને બધુઓના સમૂહવાળો હોય છે તેનોજ મનુષ્યજન્મ સફળ સમજવો પરલવમા પણ તેનેજ ભાગ્યશાળી માનવો.

હવે ગૌતમસ્વામી ભગવત મહાવીર પ્રત્યે નમસ્કાર કરી અજ્ઞાની ભેડીને કહે છે કે—“ હે પ્રભુ ! તમારી કૃપાથી શીજ-ગુણનું વર્ણન તો અમે સાભળ્યું, હવે ધર્મરૂપ કલ્પવૃક્ષની ત્રીજી શાખા જે તપરૂપ છે તેનું ફળ માલજવા હું ઇચ્છુ છું, તેમજ અત્રે બેઠેલા ણીજ સવ્યજનો પણ તે સાભળવા ઇચ્છે છે, માટે તે કહેવા કૃપા કરો ” આ પ્રમાણેની ગૌતમસ્વામીની વિરમિ સાભળીને મેઘસમાન ગભીર અને સર્વ જનોના સશયને હરનારી વાણીવડે અગમ તીર્થક વીરપરમાત્મા બોલ્યા કે—“ હે સવ્ય જીવો ! મનુષ્ય ભવ પાત્રીને બાગ પ્રકાગ્નો તપ યથાશક્તિ અવશ્ય કરવો તપ મર્વ અર્થને સાધી આપનાર છે, તેજના ધામરૂપ છે ને હું ખનો નાશ કરનાર છે ત્યાં સુધીજ હુવનો દરમા નિર્ભયપણે કર્મરૂપી હમ્તિ જર્મનવ ઠરી શકે છે કે જ્યાં સુધી ચિત્તરૂપી ગુહામા નિવાસ કરનાર તપરૂપ મિહ સાવધાન થઇને જોક્ષતો નથી અમે પણ જે પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણ કરી, કેવળ-જ્ઞાન મેળવ્યું અને મોક્ષ મેળવ્યું તે બધો તપનોજ શ્રુતિ ને વાચાને અગોચર એવો મહા પ્રભાવ છે તે ત્રણે કલ્યાણક વખતે તપ કરવામા આવે છે

(સુમતિનાથે એક ભકતે, વાસુપૂજ્યે ચતુર્થભકતે, પાર્શ્વનાથ ને મહીનાથે અકુમે અને બાકીના પ્રભુએ છકૃ તપ કરીને આગિન અગીકાર કર્યું છે શ્રી ઋષભદેવ, મહીનાથ ને પાર્શ્વનાથે અકુમ કરીને, વાસુપૂજ્યસ્વામીએ ચતુર્થભકત કરીને અને બાકીના પ્રભુએ છકૃ તપ કરીને કેવળજ્ઞાન મેળવ્યું છે જ ઉપવાન કરીને ઋષભ-દેવ, બે ઉપવાને વીરપ્રભુ અને બાકીના પ્રભુ માસક્ષપણ કરીને મોક્ષે ગયા છે)

(૨૮૬)

તપધર્મ-પુરુષોત્તમ ચંબની કથા

શરીરના બાહ્ય ભાગપર લાગેલ મળની શુદ્ધિ જેમ જળથી થાય છે, આહારથી શરીરમાં થયેલા મળની શુદ્ધિ ઔષધથી થાય છે, કુર્વચનરૂપ મળની શુદ્ધિ દિ ૧થી થાય છે, તેમ હૃદયમરૂપ મળની શુદ્ધિ તપવટે થાય છે સાનીઓએ અનેક પ્રકારના તપ કર્યા છે તેમાં વીશ સ્થાનકનો તપ તીર્થકરનામકર્મનો બાધનાર કહ્યો છે તે આ પ્રમાણે -

અરિહંતાની પ્રતિમાની અગપૂજા અને સ્તુતિસ્તવનાદિવડે ભાવપૂજા કરવાથી છવ વણાદિવિરહિત મોક્ષસ્થાનને પ્રાપ્ત કરે છે ૧

સિદ્ધિસ્થાનમાં રહેલા સિદ્ધોની સ્તુતિ કરવાથી, તેમના ઉત્સવ, પ્રતિજાગરણાદિ કરવાથી તેમજ તેમના ઠગ શુણા સ્તવવાથી બીજા પદ્મ આરાધન થાય છે ૨

સમ્યક્ પ્રકારે પ્રવચનની ઉન્નતિ કરવી, ગ્લાન તેમજ હુલ્લેહ સાધુની સેવા કરવી, તેમજ જૈન શાસનની મનોરૂપ રીતે ભક્તિ કરવી તે ત્રીજી સ્થાનક છે ૩

શુદ્ધમહારાજને હાથ જોડીને વસ્ત્રઆહારાદિ આપવું, તેમજ અસમાધિ ફર કરવી તેમજ અન્ય પ્રકારે ભક્તિ કરવી તે ચોથું સ્થાનક છે ૪

સ્થવિરો જે પ્રકારના છે-વયસ્થવિર ને શુણ્ઠસ્થવિર તે બંનેની યથાયોગ્ય ભક્તિ કરવી તે પાંચમું સ્થાનક છે ૫

બહુશ્રુત, સર્વશ્રુતના અર્થના જ્ઞાતા અને તત્ત્વશાળી જોવા ઉપાધ્યાયની પ્રાપ્તિ અન્નપાનાદિવડે ભક્તિ કરવી તે છઠ્ઠું સ્થાનક છે ૬

૧. સદા ઉત્કૃષ્ટ તપના કરનારા તપસ્વી મુનિઓનું વિશ્રામણાદિ-
વડે વા સદ્ય કરવું તે સાતમું સ્થાનક છે ૭

જ્ઞાનનો સતત ઉપયોગ રાખવો, દ્વાદશાગરૂપ આગમના
સૂત્ર, અર્થ તેમજ ઉભયનું બાણુ અને તે જ્ઞાનની ભક્તિ
કરવી તે આઠમું સ્થાનક છે ૮

શકાદિ દોષરહિત અને સ્યૈયાદિ ગુણસહિત શમાદિ
લક્ષણવાળા દર્શન અને દર્શનીની ભક્તિ કરવી—તેને ધારણ કરવું
તે નવમું સ્થાનક છે ૯

જ્ઞાનનો, દર્શનનો ને ચારિત્રનો વિનય તેમજ ઉપચાર-
વિનય—આ ચાર પ્રકારનો વિનય કરવો તે દશમું સ્થાનક છે ૧૦

ઈચ્છામિચ્છાદિ દશ પ્રકારની સમાચારીનું તેમજ આવશ્ય-
કાદિનું આરાધન કરવું તે ૧૧ મું ક્રિયા સ્થાનક છે ૧૧

નવ શુભિ મહિત વિશુદ્ધ શીળવ્રતને નિરતિચારપણે પાળવું
તે બારમું સ્થાનક છે ૧૨

ક્ષણેક્ષણે ને લલેલલે જે શુભ ધ્યાન કરવું ને પ્રમાદનું
ચન્દિવર્જન કરવું તે તેરમું સ્થાનક છે ૧૩

શાન્તિના પ્રમાણમા બાદ્ય અભ્યતર બાર પ્રકારનો તપ
કરવો અને અસમાધિને તજી દેવી એ ચૌદમું સ્થાનક છે ૧૪

શુદ્ધ અન્નપાનવડે જે તપસ્વી એવા અતિથિ(મુનિ)વિગેરેની
ભક્તિ કરવી અર્થાત્ સુપાત્રદાન દેવું તે પંદરમું સ્થાનક છે ૧૫.

ગરબની અદર રહેલા બાળાદિક દર્શનું ભક્તપાનવડે તેમજ
વિશ્રામણાદિવડે જે વેચાવૃત્ય કરવું તે સોળમું સ્થાનક છે ૧૬

સવ લોકોને તેની પીડાદિકના નિવારણવડે દ્રવ્ય સમાધિ અને ભાવ મમાધિ ઉપજાવવી તે સતરમુ સ્થાનક છે ૧૭

સૂત્ર, અર્થ અને ઉભય એ ત્રણ લેદથી અપૂર્વ જ્ઞાનનું જે અહણુ કરવું તેને સર્વજ્ઞાએ ૧૮ મુ સ્થાનક કહ્યું છે ૧૮

પુસ્તકો લખાવવા વિગેરેથી તેમજ તેનું વ્યાખ્યાનાદિ કરવાથી શ્રુતની ભક્તિ કરવી તે ૧૯ મુ સ્થાનક કહ્યું છે ૧૯

વિદ્યા, વાક, નિમિત્તાદિવડે આઠ પ્રકારે પ્રવચનની જે પ્રભાવના કરવી-જેન શાસનની ઉત્પત્તિ કરવી તે ૨૦ મુ સ્થાનક કહેલું છે ૨૦

આ વીશ પૈકી એકેક મ્હાનનું આરાધન પણ જિનનામ કર્મના બધનું કારણ છે પૂર્વે થયેલા તીર્થ કરોએ તે વીશપૈકી એક, જે, ત્રણનું તેમજ કોઇએ મર્વ સ્થાનકોનું આરાધન કરેલું છે “જેમ તારાનું તેજ હરવામા સૂર્ય, અધકારને દૂર કરવામા ચંદ્ર, વનની વેવડીઓના વિનાશમા હાથી, શીતને દૂર કરવામા અગ્નિ, વરસાદને હડાવી દેવામા પવન, પર્વતોનો નાશ કરવામા વજ્ર, અપયરને દૂર કરવામા દાન, ઝેરને દૂર કરવામા મણિ, અને વ્યાધિમાત્રને દૂર કરવામા અમૃત-અમોઘ ઉપાયરૂપ છે, તેમ વારવાર સમારમા જન્મ લેનારા પ્રાણીઓના પાપને દૂર કરવામા તપ અમોઘ ઉપાય છે વિશુદ્ધિપૂર્વક તપેલો તપ ત્રિભુવનાધિ પતિની પદવીરૂપ મૌભાગ્ય આપે છે, અદ્ભૂત રૂપ આપે છે, અનર્ગળ લક્ષ્મી આપે છે, કુદના પુષ્પ સરખો ઉન્નવળ યશ વિસ્તારે છે, દેવ અને મનુષ્યોના સુખમોગ આપે છે તેમજ પ્રાતે મોક્ષસુખ પણ આપે છે એવું આ જગતમા શુ છે જે તપ

આપી શકતો નથી ? મર્વ આપે છે તપના મહાત્મ્યથી પ્રાણીઓને તમામ પ્રકારના વાચ્છિકાર્થની મિદ્ધિ જેમ પૂર્વે પુરૂષોત્તમ રાજાને થઈ હતી તેમ થાય ॥ ”

આ પ્રમાણેના વીરપ્રભુના વચનો માલગીને ગૌતમ ગણ-ધરે વિનયપૂર્વક પૂછ્યું કે-“ હે પ્રભુ ! પુરૂષોત્તમ રાજાને તપના પ્રભાવથી વાચ્છિકાર્થની મિદ્ધિ શી રીતે થઈ તે પ્રકાસો ” ગૌતમસ્વામીની એ કથા જાણવાની ઇચ્છા જાણીને, મેઘનું જળ જ્યાં જાય ત્યાં વરતુના વર્ણુ મમાન થઈ જાય છે તેમ સર્વ પ્રાણીઓ પોતપોતાની ભાષામા સમજે એવી વાણીથી પ્રભુએ આ પ્રમાણે તેની કથા કહી -

“ આ જ ખૂદીપના ભગ્નમેત્રમા પદ્મા (લક્ષ્મી)ના સુદગ્ધ મંદિર જેવું પદ્મિનીપુર નામે નગર છે ત્યાં લાખોગમે લક્ષ્મીધિપતિ ને કોડાધિપતિઓ વસે છે અને લોગી પુરૂષો ત્યાં પગ્માનદથી પ્રપૂગ્તિપણે સુખલોગ લોગવે છે ‘ હ્રુધથી ઘેનું, કુસુમથી વહ્ણી, શીલથી નારી, જળથી મરોવર, સારા સ્વામીથી સલા અને શમથી વિદ્યા શોભે છે તેમ તે નગરી ધનવડે શોભે છે ’ તે નગરીમાં સુધર્મગીળ એટલે ધર્મયુક્ત આચારવાળા, વિશુદ્ધ ચિત્તવાળા, તીર્થમા અને પાત્રમા દ્રવ્યનો વ્યય કરનારા, ભય વિનાના, વિયોગ ને શોકરહિત-એવા અનેક વિવેકી લોકો વસે છે પુદ્ધિમાન મનુષ્યો જ્યાં ગુણીઓ, સત્યવાદીઓ, પવિત્રતાવાળાઓ, અખડદાર અને ગુણનું ગૌરવ કરનાર મનુષ્યો વસતા હોય ત્યાં તેમજ જ્યાં અપૂર્વ જ્ઞાનનો લાભ થાય તેમ હોય ત્યાંજ વસે છે જેમ ધની પુરૂષો પૂર્વે ઉપાર્જન કરેલું દ્રવ્ય વાપરે છે ને નવું પેદા ।

(૨૫૦)

‘તપધર્મ-પુરુષોત્તમ રાજની કથા

કરે/ છે તેમ વિવેકીજનો પૂર્વભવના પુરુષથી મળેલ સુખ લોગવે
છે અને નવુ પુરુષ ઉપાર્જન કરે છે ત્યાં લોકોને પોતાના
યથોગાનમા કૃપણતાનું, શુષ્કણના ઉપાર્જનમા વેાભનું અને
ધમના સેવનમા અવિચિત્ર તૃષ્ણાનું વ્યસન લાગેલું હતું તે
નગનું પડોત્તર નામે રાજા પ્રતિપાલન કરતો હતો કમળની
જેમ તેના શુણ્ણી મુગધથી આખું વિશ્વ વાસિત થયેલું હતું
“તેજ, સત્ત્વ, નીતિ, વ્યવસાય, વૃદ્ધિ, ઇગિતનું જ્ઞાન, પ્રાગ
લ્ભ્ય, સુમહાવ, કૃતજ્ઞતા, મત્ર (કૃષી વાત)નું રક્ષણ, ત્યાગ (દાન),
જનરાગ, પ્રતિપત્તિ (નેતા), મિનાર્જન, કરેણુભાવ, નિગ્મિમાન
અને આશ્રિતજનનું વાતસલ્ય-આ સત્તર ગુણો પૂર્વપુરુષથી
પ્રાપ્ત થયેલી પ્રભુતાવાગામાજ હોય છે”

તે રાજની મદર્મચારિણી અનેહર નામે રાણી હતી
તે પાત્ર હજાર રાણીઓમા સુખ્ય હતી એકલા રાત્રીએ તે
રાણીએ સ્વપ્નમા શોભાવાળો, યજ્ઞવાળો, પ્રચડ અને પર્વત સમાન
આકૃતિવાળો મોટો હસ્તિ જોયો પ્રભાતે તેણે તે સ્વપ્નની હકી-
કત પોતાના સ્વામી રાજા પાસે નિવેદન કરી અને પૂછ્યું કે-
“હે સ્વામી! આ સ્વપ્નનું ક્ષણ મને શું પ્રાપ્ત થશે? પોતાની
ભુદ્ધિની કુશળતાથી રાજાએ કહ્યું કે-“હે પ્રિયે! આ સ્વપ્નના
મહાવથી તને એક ઉત્તમ પુત્રની પ્રાપ્તિ થશે” તે માલગીને
રાણી અત્યંત હર્ષ પામી તેજ રાત્રીએ કોઈક દેવ સ્વર્ગથી
અયવીને તેની કુક્ષિમા ઉત્પન્ન થયો તે ગર્ભને ધારણ કરતી
રત્નગર્ભા પૃથ્વી રત્નને ધાણ કરવાથી અને ગુફિન (ધીર)
સુક્રાક્રાંદના સમૂહને ધારણ કરવાથી શોભે તેમ રાણી વિશેષે
શોભવા ધ્યાની ગભના પ્રભાવથી રાણીને ઉત્તમ દોહદો થયા

રાત્રીએ તે સ પૂર્ણ કર્યા અનુક્રમે શુભ દિવસે ભાગ્યવત અને શુભાકૃતિવાળા પુત્રને તેણે પ્રસન્ન્યો પુત્રપ્રાપ્તિ થવાથી રાત્રીને ઓટલો ગયો હર્ષ થયો કે તેના શરીરમા સમાણો નહી તેણે ઘણા વિસ્તારથી તેનો જન્મોત્સવ કર્યો તે પુત્રનુ પુરૂષોત્તમ નામ પાડવામા આવ્યુ ધાત્રીઓથી લાલનપાલન કરાતો તે આઠ વર્ષનો થયો તેણે થોડા વખતમા સર્વ કળાઓ જાણે પૂર્વે શીખેલ હોય તેમ ગ્રહણ કરી ' સ્વર્ગથી આવેલા મનુષ્યને શુ હુકર હોય ? '

‘ કવિત્વ, આરોગ્ય, અત્યંત બુદ્ધિ, સીનુ પ્રિયપણુ, બહુ રત્નનો લાભ, દાનેશ્વરીપણુ અને સ્વજનોમા માનનીયપણુ—એ સ્વર્ગમાથી આવેલા જીવના લક્ષણો (ચિન્હો) છે તેમજ સુધર્મી, સુભગ, નિરાગી, દયાળુ, ન્યાયી, કવી, સુસ્વપ્ની અને પાત્રમા દાન કરનાર—એ સ્વર્ગમા જનારના ચિન્હો છે ’ પ્રસ્તાવથી અન્ય-ગતિમા જનાર આવનારના ચિન્હો પણ જતાવે

‘ બધુજનોમા વિરોધ, નિત્ય સંગેગીપણુ, મૂર્ખજનોનો સંગ, અત્યંત ક્રોધી અને વાણીમા કટુતા—એ નરકમાથી આવેલા મનુષ્યના ચિન્હો છે સરોગી, સ્વજન દ્રેષી, કટુવાણી, મૂર્ખની સંગત, નિર્દયતા, કૃતદ્વંદ્વતા અને અભિમાનીપણુ—એ નરકમા જનારના ચિન્હો છે ’

‘ ઘણુ ખાનારો, સતોષ વિનાનો, માયાવી, લુબ્ધ, લુધાતુર, હુ સ્વપ્ની, આજસુ અને મૂઢતા—એ તિર્યચગતિમાથી આવેલાના ચિન્હો છે માયી, લોભી, લુધાળુ, અકાર્યસેવી, કુસંગનો કળનાર, બધુનો દ્રેષી અને દયાહીનપણુ—એ તિર્યચ ગતિમા જનારના ચિન્હો છે ’

‘સરલ, વિનીત, દયાળુ, દાનરૂચી, કૌમળ, સહર્ષી અને મધ્ય-દર્શી-એ મનુષ્ય ગતિમાયી આવેલાના ચિન્હો છે નિર્દોષી, દયાળુ, દાની, દાત, દક્ષ, મૃદુ, સાધુજનનો સેવક અને જનતામા ઉત્સાહ ઉપજાવનાર-તે આગામી ભવે મનુષ્ય થનારના ચિન્હો છે’

સાભિમાની, ગુણે કરીને શ્રેષ્ઠ, વ્યવહારમા ધાર્મિક અને વૈભવનો અભાવ છતાં સતુષ્ટ (સતોષી) હોય તેને માનવપણાના અશવાળા મનુષ્યો સમજવા ધીરોદ્ધત, અ-પ ગુણે કરીને પણ મોટાઈવાળા, આરાધ્યની માથે પણ ગર્વિત અને લોકને ઉપતાપ ઉપજાવવાના પ્રવીણ હોય તેવાઓને માનવપણાના અશવાળા મનુષ્યો સમજવા લોકોત્તર ગુણોવડે યુક્ત, નમ્ર, પોતાની કીર્તિ સાક્ષીને પણ લજ્જતા અને પરાર્થનેજ સ્વાર્થ માનનારા-તેવા પુરુષોત્તમને દેવના અશવાળા મનુષ્યો સમજવા સાત્ત્વિક, સુકૃતી (પડિત) ને દાની, રાજસી પ્રકૃતિવાળા, વિષથી ને જામી, તામ્રી, પાતકી ને લોભી-આ ત્રણ પ્રકારની ત્રિપુટીમા સાત્ત્વિકી ત્રિપુટી ઉત્તમ છે

શાસ્ત્રકળા ને શસ્ત્રકળાના અભ્યાસમા પ્રવીણ થયેલો અને સાત્ત્વિક ગુણોવડે પૂર્ણ એવો તે કુમાર અનુક્રમે પાવન એવી યૌવનાવસ્થાને પામ્યો પૂર્વ પુરુષના પ્રભાવવડે મહાલીલાવાળા પુર-દર જેવો તે કુમાર સરખેસરખા મિત્રોની સાથે રવેઝાએ ક્રીડા કરવા લાગ્યો.

તે સમયમા કર્ણાટક દેશમા શ્રી વિશાળપુર નામના નગરમા રૂપવડે કામદેવને પણ જીતે એવો પદ્મરથ નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો તે રાજાને શીળરૂપી યુગ્ગરને ધારણ કર

નારી, વિનીત, અન્ય વનિતાઓમા શ્રેષ્ઠ અને શુભવતી પદ્મશ્રી નામે રાણી હતી તેને સેકડો માનતાઓથી પદ્માવતી નામે પુત્રી થઈ, કે જેનામા પશ્ચિનીના લક્ષણો છે અને પદ્મને મૂકીને જાણે પદ્મા (લક્ષ્મીજ) આક્ષાત્ર આવી હોય તેમ જણાય છે સેકડો મનોરથની સાથે તે વૃદ્ધિ પામી, ચોસઠ કળા સંયુક્ત થઈ અને અનુક્રમે યૌવનાવસ્થા પામી તેને વિવાહયોગ્ય થયેલી જોઈને રાજાને તે મળધી ચિંતા ઉત્પન્ન થઈ તેથી તેનો સ્વયંવર કરવાને માટે તે ઉદ્યમ કરવા લાગ્યો તે વખતે પદ્માવતી બોલી કે- ' હે પિતાજી ! મારે એવી પ્રતિજ્ઞા છે કે જે ગદ્યાવેધ માધે તેને પરણવું ' એ હકીકત જાણીને રાજાએ સ્વયંવર મહાપ્રમા રાધાવેધની પણ જોઈવણ કરી પછી અનેક દેશના રાજાઓને અને રાજકુમારોને આમંત્રણ કરવા માટે પોતાના મંત્રીઓને મોકલ્યા તેથી રાજાઓ પણ અનુક્રમે આવવા લાગ્યા મંત્રીના આમંત્રણથી પુરુષોત્તમ કુમાર પણ મિત્રો અને મૈત્ર્ય સહિત અનેક પ્રકારની શોભાના આકબર સાથે ત્યાં આગ્યો જાધા રાજાઓ સ્વયંવર મહાપ્રમા જુદા જુદા આસન ઉપર બેઠા તે વખતે ઋદ્ધિમા અને રૂપમા પદ્મોત્તર રાજાનો પુત્ર પુરુષોત્તમ સર્વ કરતા વધારે શોભવા લાગ્યો.

હવે પદ્માવતી કન્યા સાગ શુભારને ધારણ કરી પૃથ્વી ઉપર આવેલી દેવાગનાજ ન હોય તેવી શોભતી મખીજનોથી પરવરેલી સુખામનમા બેસીને ત્યાં આવી પછી સુખામનમાથી ઉતરીને સર્વ રાજાઓને જોતી અને લલ્લવડે કાઈક ઠાળેલા નેત્રવાળી પદ્માવતી હાથમા વરમાળા લઈને સ્વયંવર મહાપ્રમા આવી તેને જોઈને જાધા રાજાઓ કામદેવના બાણોવડે વીધાયા.

(૨૯૪)

તપધર્મ-પુરુષોત્તમ રાજની કથા

તેઓ એક સરખી (મિયો-મેષ રહિત) દૃષ્ટિથી તેની સામે જોવા લાગ્યા, જેથી તેમની દૃષ્ટિઓ સ્થિતિ થઈ ગઈ હોય એમ લાગ્યું,

તે સ્વયંવર મંડપના મધ્યમાં એક મોટો સ્તંભ ઉભો કર્યો હતો, તેની નીચે સ્થલને લગતી એક તપાવેવા તેવની કડાહ મૂકવામાં આવી હતી, સ્તંભની ઉપર બાર આસવાળુ ચક્ર ગોઠવ્યું હતું, તે અવિચ્છિન્ન રૂપાં કરતું હતું, તે ચક્રની ઉપર એક પુતળી રાખી હતી, તે નાટક કરતી મતી ભમ્યા કરતી હતી તે પુતળીનું પ્રતિબિંબ તેવની કડાહમાં પડતું હતું તેના તરફ નીચી દૃષ્ટિ રાખીને જે ઉપર બાણ મૂકી તે પુતળીની ડાબી આખની કીકી વીંધે તેણે સધારેષ કર્યો કહેવાય છે

પરમરથ રાજાએ જાણ રાજાઓના બેસી ગયા પછી કહ્યું કે- 'મારી પુત્રીએ જે સધાવેષ સાધે તેને વરવાની પ્રતિજ્ઞા કરેલી છે, તેથી આપનામાથી જે સધાવેષ સાધી શકે તેમ હો તે તેને માટે પ્રયત્ન કરે.' તે સાંભળીને ત્યાં આવેલા રાજાઓનો મોટો ભાગ સધાવેષ સાધવામાં અસાધ્ય હોવાથી સ્થાન મુખવાળો થઈને નીચું જ નેઈ રહ્યો તેવામાં ધનુર્વેદમાં કુશળ, શબ્દનેથી બાણ મારી બાણનાર અને અવીણ એવો પુરુષોત્તમ કુમાર પોતાના આસનપરથી ઉભો થઈને જ્યાં સધાવેષનો સ્તંભ છે ત્યાં આવી ઉભો રહ્યો પછી ધનુષ્ય ગ્રહણ કરી, પશુછ ચડાવી, તેની સાથે બાણને ભેડી દઈને નીચે કડાહમાં નેતા ઉપર બરાબર બાણ છોડી સધાપુતળીની ડાબી આખ વીંધી નાખી તે વખતે 'આણે અસાધ્ય કાર્યને સાધ્ય કર્યું' તેથી તેનો જય થાઓ.' એવી આકાશમાં વાણી થઈ અને દેવોએ પુરુષોની વૃદ્ધિ કરી

પોતાની પ્રતિષ્ઠા પૂર્ણ થયેલી જોઈને પદ્માવતી હર્ષથી પ્રકુલિત નેત્રવાળી થઈ સતી ચિતવવા લાગી કે—“ હું આ પુરુષોત્તમ કુમારને પ્રથમ જોતાજ તેના રૂપથી મોહ પામી હતી, અને તે માટે સાલિલાષા થઈ હતી, તેણેજ મારી પ્રતિષ્ઠા પૂર્ણ કરી, તેથી મારે તો ‘લાવતું હતું ને વેંચે કહ્યું’ એમ થયું છે.” આ પ્રમાણે વિચારીને તેણે તેમની પામે જઈને તેમના કંઠમાં વગ્નમાળા આરોપણ કરી પદ્મોત્તર રાજાએ તરતમાજ વિવાહની મામત્રી તૈયાર કરાવીને પુરુષોત્તમ કુમાર સાથે ગજપુત્રીને પાણિ-શ્રહણ મહો સવ કર્યો પછી તેણે બીજા સર્વે ગતઓને મારી રીતે મલ્હાર ઠગીને ગ્વાને ડયા અને પુત્રીને યોગ્ય શિક્ષા આપીને પુરુષોત્તમ કુમારની સાથે વિદાય કરી પુરુષોત્તમ કુમાર પણ સ્ત્રી સહિત આનંદ સાથે પોતાને નગર આવ્યો પિતાએ તેને સાગી રીતે પુન્રવેશ કરાવ્યો પદ્મોત્તર રાજા પણ પુત્રવધુને જોઈને તેના રૂપ ને શુભથી પ્રસન્ન થયો સતો પોતાના પુત્રને સાગ્ય-શાળી માનવા લાગ્યો

■ શીજ, માર્દવ, આર્જવ, કુશળતા, નિર્દોષતા, લજ્જા, વાતસલ્ય, સ્વપર ને અતિથિ વિગેરેમાં યોગ્ય વર્તન કરનાર, મેવ-કેનાના મનનું પણ આવર્જન કરનાર, સાસરાના ધરમાં રહી સતી ઉચિત જાળવવામાં સ્થિર મનવાળી અને તેના રૂપણોને લોકનારી-આવી સ્ત્રી જે હોય તેને કુળના મહાનરૂપ જાણી તેવા શુભ વિનાની હોય તેને ભારભૂત જાણવી ” કુમારે ત્યાં રાધાવેધ માધ્યે એ વાત સાલણીને રાજા વિશેષ પ્રસન્ન થયા અને તે વિનીત કુમારનું યુવરાજપદે સ્થાપન કર્યું

અન્યદા રાજા પુત્રમહિર્ત સલામા બેઠા છે, છત્રીશ રાજા-

(૨૬૬)

તપધર્મ-પુરુષોત્તમ રાજાની કથા

કુળી મળીને રાજાના ચરણકમળનું નેવન કરી રહી છે, તેવામા કોઈક કપાળી રાજમલામા આવ્યો તેણે ઉંચા હાથ કરીને રાજાને આરીય આપી, રાજાએ તેને કહ્યું કે- ' હે યોગીંદ્ર ! તમારું અર્હી આવવાનું જે કારણ હોય તે મારી ઉપર કૃપા કરીને કહો. ' યોગીએ કહ્યું કે- " હે રાજેન્દ્ર ! હે પરોપકાર કરવામા તરફર ! મારી પાસે એક મત્ર છે, તે આપવામા તમે મને મહાયક થાઓ આ અસાર સસારમા શુદ્ધિમાન મનુષ્યો આયુ, યરીગ અને લક્ષ્મીનો સાર પરોપકારવડેજ મહણ કરે છે કહ્યું છે કે- ' વિવેકી મનુષ્યો શાશ્વ જોધને માટે, ધન દાનને માટે, અવિત ધર્મને માટે અને કાયા પરોપકારને માટેજ ધારણ કરે છે ' વળી આ સસારમા મનુષ્યજન્મ પામવો તે સુલભ નથી તે પામ્યા છતાં પુરુષ પણ, પુરુષપણ પામ્યા છતાં કુલિનપણ (સુકુળમા જન્ન), કુલિનપણ પામ્યા છતાં બહુવિધપણ, બહુવિધપણ પામ્યા છતાં તેના અર્થસપણ, અર્થસપણ પામ્યા છતાં લોકસપણ, લોકસપણ પામ્યા પડતા, વાકપડતા પામ્યા છતાં સુધર્મીપણ પામ્યા છતાં પ્રજ્ઞસતા-પ્રાપ્ત છતાં સુધર્મતા અને સુધર્મીપણ પામ્યા છતાં બ્રહ્મસતા-પ્રાપ્ત થવી તે અત્યંત દુર્લભ છે આ જગતમા જે પુરુષોજ એક અને જગત્રયમા શિરોમણિ ગણાય છે એક ઉપકાર કરનાર અને બીજો ઉપકારને નહીં લોપનાર "

યોગીની આ પ્રમાણેની હકીકત સાંભળીને રાજાએ કહ્યું કે- ' આ મારો પુત્ર તમને મહાય કરશે ' કપાળીએ તે હકીકત કબુલ કરી, એટલે કેમાર તેનીમાથે કૃષ્ણપદ્મની અષ્ટમીને રવીવાગ્ની રાત્રે મથાનમા ગયો ત્યાં યોગીએ પૂરેવા મહાનની મ્હા પુષ્પવટે પૂજા કરી, પછી યોગીએ રાજપુત્રને કહ્યું કે- ' એક અક્ષનાગરાણુ

શબ લઈ આવો' રાજપુત્ર કહે—‘તેવું શબ કયા હશે ?’ યોગીએ
 કહ્યું કે—‘સ્મશાનના અમુક ભાગમાં વડના વૃક્ષની માથે બાધેલું
 લટકે છે તે લઈ આવો, એટલે કુમાર તે શબ લેવા આવ્યો.
 વડ પાસે આવી તેની ઉપર ચડીને પાસ છેદી શબને નીચે નાખ્યું
 પછી પોતે નીચે ઉતર્યો ત્યાં તો શબને પાછું લટકેલું જોયું,
 એટલે બીજીવાર વૃક્ષપર ચડીને નીચે નાખ્યું બીજીવાર ઉતરીને
 જોતા પાછું લટકેલું દીડું, એટલે એમાં દેવી ચમત્કાર જાણી
 ત્રીજીવાર ઉપર ચડી શબને ખગલમાં રાખીનેજ નીચે ઉતર્યો
 પછી શબ લઈને આગળ ચાલતા તેણે આકાશવાણી સાંભળી કે—
 ‘હે કુમાર ! તું શબ લઈને જવું રહેવા દે, કાંઈકે તે યોગી
 તને માની નાખશે’ આ પ્રમાણે સાંભળીને તે ઉચે તેમજ આગળ
 પાછળ જોવા લાગ્યો તેવામાં તેની આગળ એક દિવ્ય રૂપને
 ધાણું કરનારી શ્રી પ્રગટ થઈને બોલી કે—‘હું આ રાજયની
 અધિષ્ઠાયિકા છું અને તારૂં રક્ષણ કરવાને માટે આવી છું આ
 યોગી ધૃત્તશિરોમણિ છે અને તે તને વિધન કરવા માટે લઈ
 આવ્યો છે, માટે તું તેની પાને જવું રહેવા દે, શબને અહીં
 મૂકીને આવ્યો જા’ રાજપુત્રે કહ્યું કે—‘મારી પ્રતિજ્ઞા મિથ્યા
 ન થાઓ હું તેને મહાય કરવા આવ્યો છું તો તેને છોડીને
 આવ્યો કેમ જાઉં ? દિગ્ગજ, કૂર્મ (કાચબો), કુળાચળ અને
 દક્ષિણેશ્વરે ધારણ કરેલી આ પૃથ્વી કદી ચત્તાચમાન થાય, પરંતુ
 નિર્મળ મનવાળા મનુષ્યો અગીકાર કરેલ પ્રતિજ્ઞાથી યુગાંતે પણ
 ચલિત થતા નથી કહ્યું છે કે—‘લક્ષ્મી નાશ પામે, સમગ્ર ગોત્રનો
 વિનાશ થાઓ, મરનાકેનો છેદ થાઓ, ચારે બાજુથી વિપત્તિ
 આવી પડે અને વિવેકરૂપી સૂર્યની જ્યોતિ મહામોહના અધ-
 કારથી નાશ પામે, તથાપિ બુદ્ધિમાન મનુષ્યો પોતે સ્વીકારેલી

હકીકતથી અવાધમાન થતા નથી ' હું ખી મનુષ્યોની સેવા, કદ-
મૂળ દેવાનું ભક્ષણ અને જટાધારીપણુ એ જેમ મનવામીનું મત
છે તેમ પોતાના સત્યમતથી પ્રવચકાણે પણ મ્યુન ન થવું તે
મહિપતિઓનું મત છે સામાન્ય મનુષ્યો વિનના લયથી કોઈ
પણ કાર્યનો પ્રારભજ કરતા નથી, મધ્યમ મનુષ્યો કાર્યનો પ્રારભ
કરીને વિધ્ન આવે કે તત્ત તજ દેય છે, પર વિધ્નોથી વારવાર
હજાયા છતા પણ ઉત્તમ જનો પ્રા-લેઢા કાર્યને તજતા નથી "

રાજપુત્રના આ પ્રમાણેના વાક્યો માલગીને દેવીએ કહ્યું
હે-“ હે વત્સ ! જે તારા એવો આગ્રહજ છે તો માગી એક વાત.
શકારહિત થઈને સાભગ ' જે કુળમા જે પુરુષ પ્રધાન (એક)
હોય તેનું મતનવડે પણ રક્ષણ કરવું, કેમકે તેનો વિનાશ થવાથી
આપુ કુળ વિનાશ પામે છે જુઓ ! ગાડાના પૈડાની નાલી ભગ્ન,
થયે સતે આરાઓ પૈડાને અવાવી શક્તા નથી " તે માટે હે
વત્સ ! તારા હિન માટે તને શિક્ષા આપુ છું કે જ્યારે તને
મહાનના મધ્યમા ભેગવાનુ યોગી કહે તે વખતે તારે ઝંકાર
પૂર્વક પથપ મેટીમ નવું સ્મરણ અવિનિદ્ર કરવું જેણે કરીને
વિકટ એવા વિધ્નો પણ નિશ્ચ શાત થાય છે ' જેમ સિંહથી
મદાધ એવા હાથીઓ, સૂર્યથી તારી સભધી અધકાર,
અદ્રથી તાપની ઊંચિ, કટપટ્સથી મર્વ ઉપાધિ, ગરુડથી મર્પો
અને વરમાદથી દાવાનિ નાશ પામે છે તેમ પરમેટી મતના
મલાવથી પ્રાણીઓના ઉપદ્રવો માત્ર નાશ પામે છે ' ' સગ્રામ,
સમુદ્ર, હરિત, સર્પ, સિંહ, દુર્વાધિ, અગ્નિ, યજુ અને
બધનથી ઉત્પન્ન થતા તેમજ ચોર, ગ્રહ, લામ, નિશાચર (રાક્ષસ)
અને શાકિનીથી ઉત્પન્ન થતા ઉપદ્રવો (ભયો) પથપરમેટી નમ

સ્કાન્વડે નાગ પામે છે ' હે વત્સ ! તારે માગ કહેલા આ
મત્રનું એકાગ્રચિત્તે ધ્યાન કરવું ” આ પ્રમાણે કહીને તે દેવી
તન્મત્ર અદશ્ય થઈ ગઈ

ત્યારપછી શખને સ્વપ્નરૂપે ઉપાડીને પુત્રપોત્તમ કુમાર પેલો
યોગી જ્યાં બેઠેલો છે ત્યાં સ્મશાનભૂમિમાં આવ્યો. યોગીએ શખને
પાછીવડે પ્રક્ષાલ્પીને તેમજ રક્તચંદનવડે તેની પૂજા કરીને અગ્નિ-
કુંડ પાસે મૂક્યું અને તેના હાથમાં એક ખડ્ગ આપ્યું. પછી
કુમારને તે શખના પગે તેવનું અભયગન કરવા બેમાડીને યોગી
ધ્યાન હોમાદિવડે મત્રમાધક બન્યો—અર્થાત્ મત્ર માધવા લાગ્યો.
તે વખતે કુમારે વિચાર્યું કે—‘ આમાં જરૂર કઈક કપટ જણાય
છે ’ તેથી દેવીના વચનને યાદ કરીને તે એકચિત્તે નમસ્કાર મત્ર
ગણવા લાગ્યો. યોડીવાગ થઈ ત્યાં શખ ખડ્ગ લઈને ઉંચું થયું
પણ પાછું પડી ગયું, કુમારનું વિરૂપ કરી શક્યું નહીં. અર્થાત્
ખડ્ગનો પ્રહાર કરી ન શક્યું તે જોઈ યોગીએ વિચાર્યું—‘ હું કાર્ધક
મત્રસાધનમાં ભૂલી ગયો હોઈ જોથી શખ પાછું પડ્યું ’ આમ
વિચારીને ફરીથી સાવધાનપણે બપૂર્વક તેણે આહુતિ આપી
ફરીને પણ શખ ખડ્ગ લઈને ઉંચું થયું, પરંતુ કુમારે ચિતવન
કરાતા નમસ્કારમત્રના પ્રભાવથી તે પાછું પડી ગયું એટલે
યોગીએ ત્રીજીવાર બપૂર્વક આહુતિ આપી, એટલે શખમાં રહેલ
વ્યતંગ યોગી ઉપર હૃદમાન થઈને પોતાની પામેના ખડ્ગવડે
યોગીનો શિરચ્છેદ કરી હમતો હમતો ચાલ્યો ગયો. યોગીનું મસ્તક
અમીપના અગ્નિકુંડમાં પડ્યું એટલે તે તરતજ સુવર્ણમય થઈ
ગયું તે જોઈને કુમારે યોગીનું શરીર પણ તે કુંડમાં નાખી દીધું
તે પણ, પ્રભવલિત થઈને સુવર્ણપુરુષરૂપ બની ગયું. કુમાર તે

જેવી કપતી સ્થિતિમાં તેને છોડી મૂક્યો તેના ગયા પછી ધીરની સ્ત્રીએ જેમા વિષ નાખેલું છે એવું જાણી તે ચોરોએ બહુ જુખ્યા/વચેવા હોવાથી યમની સેવા કરવા જવાના ઇચ્છકપણે ખાચ/તેમ ખાધું તે આહારની અદર નાખેલા વિષથી તે ચોરો દીર્ઘનિદ્રામાં પડ્યા અર્થાત્ મરણ પામ્યા ધીર વિશ્વમધી જ્ઞાત થયો સતો પાછો તેની પાસે આવ્યો, પણ પવનવડે તેમના કંથોને ઉડતા જોઈને તેને જીવતા માનતો તે પાછો ત્યાંથી બચાવતુર ધર્મને દૂર જતો ગયો તેવામા ' અરે ધૂર્તો ! વિધા-સી એવા આ માણસનું તમે બધું લઈ લીધું, પણ તેનું કંઈ જોગવો ' એમ કહેતા ન હોય તેમ કાગડાઓએ તરતમાજ ત્યાં આવીને ધીરનો સશય ફંગ કર્યો પડી જેની ફરતા કાગડાઓ ફરી વળેલા છે એવા અને મરણ પામેલા તે ચોરનાં મસ્તકો મડળાચવડે' છેદીને પોતાની કંઠે બાધવાથી પેલો ધીર દુર્ભાગ્યફળી નદીને તરવા માટે કંઠે તુબડા બાધ્યા હોય તેની જેવો શોભવા લાગ્યો.

પછી તે ચોરોના શત્રુ અને વસ્ત્રો વિગેરે લઈને મહોન્મત્ત થયેલો ધીર હસ્તિનાપુરમાં શ્રીકૃષ્ણ રાજાના ગજમહેલ પાસે આવ્યો અને રાહુના રૂપરેવા મસ્તકોને રાજદ્વારે મૂકીને તે ધીર રાજા પાસે જઈ પોતાના પરાક્રમના વખાણ વિસ્તારથી કરવા લાગ્યો. રાજા પણ આખા દેશમાં ઉપદ્રવ કરનારા અને અજેય એવા તે દુર્ધર માટે ચોરોને મારી નાખ્યાની હકીકત માલગી અત્યંત વિશ્વમય પામ્યો. પછી રાજાએ તેને નોકરી લેવા કહ્યું, એટલે તેણે પોતાના પરાક્રમની વાત કરીને ' જેવા તેવા કાર્ય

માટે મને ન મોકલવો ' એમ રાજાને કહ્યું ' વળી તમારા શરી-
રને કાંઈ ઉપાધિ આવી પડે તે વખતે મને કહેવું અને મારૂં
અમલકારી પરાક્રમ જોવું ' એમ પણ કહ્યું રાજાએ તે વાત
કળુલ કરીને ઘણા આગ્રહ માથે વાર્ષિક લક્ષ દ્રવ્ય આપવાનું
ઠરાવીને તેને સર્વે સુલટોના અગ્રણી તનીકે નીમ્યો . રાજાનો
માનનીય થવાથી તે રાજ્યના ધનનો પ્રતિદિન ઉપભોગ હતો
હતો તેથી પ્રથમના ક્ષત્રીઓને તે શત્રુરૂપ થઈ પડ્યો

અન્યથા તે નગરે તેના કર્મોદયથી કોઈ દુષ્ટ સિંહ આવીને
મહા ઉપદ્રવ કરવા લાગ્યો તે મનુષ્યો તેમજ પશુઓ રાત્રીએ જે
નગરની બહાર નહીં ગયેલ હોય તેને મારી નાખતો હતો તેથી
નગરના બધા દુવાળા સાજે બધ કળી દેવામાં આવતા હતા તે
સિંહે અનેક ખડ્ગધારી તેમજ ધનુર્ધર સુલટોને તેમજ પરાક્રમી
વીરોને યમમદિરમાં પહોંચાડી દીધા, કોઈ તેને હણી શક્યું
નહીં એટલે મત્રીએ ગળાને ઘણા શોકમાં બેઠેલા જોઈને કહ્યું
કે- ' હે સ્વામી ! શોક શા માટે કરો છો ? જે વાર્ષિક લાખ
દીનાર ખાય છે તે શૂંવીએ આ કામ સોપો ' સિંહના અપ-
સાધથી કોપાયમાન થયેલા રાજાએ ધીરને બોલાવીને બીડું આપી
શૂંવીરોને પણ દુધ્કર એવું સિંહનો વધ કરવાનું કામ મોખ્ય
આવા હુકમથી ભયવડે ધ્રુજતો ધીર મનમાં વિચારવા લાગ્યો કે-
' હવે શું કરવું ? ' પછી તે કોપ કરીને તાજા પ્રત્યે બોલ્યો
કે- ' મારી દેવાને એક પશુનો વધ કરવાનું કામ મેં પિતા આપને
લક્ષ્ણ આવર્તી નથી ? અથવા કુસ્વામીની મેવાથી શૂંવીરનું
શૂરાતન નિષ્કળજ્ઞ બાંધ છે ' આમ કહીને તે નગરની બહાર
નીકળ્યો એટલે દ્વારપાળે દરવાજા બંધ કરી દીધા .

ધીર નગની બહાર રહ્યો રહ્યો બહુ વિષાદ કરવા લાગ્યો. તેણે નારમાથી મુબટોને બોલાવવાનું કહ્યું, પણ તે ન ગયું. તે વિચારે છે કે-‘ ભયકર રાત્રીમાં શિયાળોથી પણ હું બીના રાત્રી, હવે હું કેને કહું ને કયા જાઉં ? આ વનમાં મને શરણુભૂત કાણ થશે ? ’ આ પ્રમાણે વિચારતા ઠંઠમત પ્રાણુ જ્યોતે તે પગલે પગલે મૂર્છા ખાવા લાગ્યો. પછી તેણે વિચાર્યું કે-‘ કોઈ ઉચ્ચા ઝાડ ઉપર ચઢીને આ રાત્રી તો વ્યતીત કરૂં, પછી સવારે જે થવાનું હશે તે થશે ’ આ પ્રમાણે વિચારીને તે ડાંગક ઝાડ ઉપર ચડ્યો તેવામાં પેલો કેશની દાડ ઠડકડાવતો અને ખુટકાર કરતો અનુક્રમે ત્યાં આગ્યો અને પેલા ઝાડ પાસે આવતા ત્યાં મનુષ્યની બધા આવવાથી તે ઝાડ નીચે જ બેઠો તેને જોઈને મુજતા એવા ધીરના હાથમાંથી બાતુ એકમ નીચે પડ્યું તે તિક્ષ્ણ ભાલાના મર્મસ્થાનમાં વાગવાથી અને ધીરના પુણ્યોદયથી એક મુહૂર્તમાં તે સિદ્ધ મૃત્યુ પામ્યો.

પ્રભાતે ધીર પ્રજાતો મૂજતો વૃશપગથી નીચે ઉતર્યો, તેવામાં તેના મિત્રની જેવા કાગડાઓએ મિહુના રાત્રી ઉપર બેઠીને તે મૃત્યુ પામેલ છે એમ સમજાવ્યું. પછી બીતા બીતા પોતાનું ભાણુ ખેંચી લઈને ત્યાંથી દૂર જઈ વિશેષ વાત કરનારા જનોને તેણે વિશ્વમયી વ્યાસ થઈ અસિમાનપૂવક કહ્યું કે-‘ રે જનો ! નગ રમાં જાઓ, જઈને રાજાજીને તેમજ મારી ઈર્ષ્યા કરનારાઓને આ વાત કહો અને માગે કૃપાથી હવે નગરલોકો નિર્ભયપણે રહો ’ લોકોએ જઈને રાજાને તે હકીકત નિવેદન કરી અને કહ્યું કે- ‘ ધીર સિદ્ધામણિ ધીર બગવાન સિદ્ધને મારીને હે દેવ ! નગરના દારપાસે રહેલો છે અને તમારા તરફથી માન મળવાની આશા

સન્ને છે ' લોકો પાસેથી એ વાત માલગીને પ્રસન્ન થયેલો
જાણ્ય પોતેજ તેની સામે ગયો અને તે માનધારી ધીરને મોટા
મહાત્મવ સાથે નગરમા પ્રવેશ કરાવ્યો. પછી રાજાએ આપેલા
દેશનુ સ્વામીપણુ લોગવતો, લોકોમા પરાક્રમની વાતોથી વિખ્યાતિ
પામેલો. અને વાણીમા શૂંવીર એવો ધીર પૂર્વના પુણ્યવડે વિશેષ
વિશેષ લક્ષ્મીને મેળવનાર થયો.

ઈતિ ધીર કથાનકમ્.

' પુણ્યવડે મનુષ્યને માટે અમલાભ્ય વાત પણ મલવે
છે. જુઓ ! મોટા મોટા પર્વતો પણ શુ રામચદ્રના પુણ્યથી
સમુદ્રમા નથી તર્યા ? તર્યા છે '

ધર્મ અથ ને કામ-એ ત્રણ પુરુષાર્થ કહ્યા છે તે ત્રણમાં
ધર્મપુરુષાર્થ સુખ્ય છે તેજ સેવવા યોગ્ય છે ધર્મથી અર્થની
પ્રાપ્તિ થાય છે, ધર્મથી કામની પ્રાપ્તિ પણ થાય છે અને
ધર્મથી પગિણામે મોક્ષ પણ મળે છે નર્વ વસ્તુ ધર્મના આરા-
ધનમા રહેલી છે જેને ધર્મ પ્રસન્ન છે, તેને તે અન્ય વસ્તુના
આકર્ષક મત્ર તુલ્ય થાય છે રાજલક્ષ્મી વિગેરે સુખની પ્રાપ્તિ
તેને હુલ્લ નથી હે રાજન્ ! મામાગિક સુખ અને ગાન્યાર્થિ
આ છવે પૂર્વે અનતીવાર પ્રાપ્ત કરેલા છે તેમા કાઈ આશ્ચર્ય
નથી, માટે હવે તો ધર્મના આરાધનમા એવી પ્રવૃત્તિ કરો કે
જેથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય "

આ પ્રમાણેની શુરમહારાજની દેશના સાલગીને સસા-
રની અનાનતા જાણી ગળ મોક્ષાર્થના સાધન માટે ઉત્સુક થયો.

પછી સ્વસ્થાને જઈ મુખ્ય અમાત્યને બોલાવીને રાજાએ કહ્યું કે-“હે મંત્રિન ! હું સસારથી લય પામ્યો છું, તેથી મત અહણ કરવા ઇચ્છુ છું અને તમારા રાજ તરીકે પુરુષોત્તમ કુમારને સ્થાપન કરવા ધારૂ છું ” મંત્રીએ તે વાત કબુલ કરી, એટલે રાજાએ પુરુષોત્તમ કુમારને બોલાવી પોતાના આમનપર એસારી પોતાને હાથે શુભ મુદ્દતે રાજ્યતિવક કર્યું, મંત્રી વિગેરેએ રાજ્યાભિષેક કર્યો, જયઠક્કા વગાડવામા આવી અને પુરુષોત્તમ રાજની આજ્ઞા સર્વત્ર પ્રવર્તીવી.

પદ્મોત્તર રાજાએ પુરુષોત્તમ કુમારને રાજ્યપર સ્થાપન કરીને આ પ્રમાણેની સમ્બંધ પ્રકારની હિતશિક્ષા આપી કે જે પૂરે વિદ્યુત્ત પુરુષો કહી ગયેવ છે “ હે વત્સ ! જે પોતાની ભૂમિને સલામતો નથી-તેનું રક્ષણ કરતો નથી તે રાજા નકામો છે, જે શુર પોતાના શિષ્યોને હિતનો ઉપદેશ કરતા નથી તે શુર વૃથા છે, જે પોતાના અપત્યોને પાળતી નથી તે માતા નકામી છે અને તે પિતા પણ શા કામનો છે કે જે પુત્રનો હિતાર્થી કહેવાયા છતાં માની શિક્ષા આપતો નથી ? વગી પૂરે ઘણા રાજાઓ આ પૃથ્વીને મૂંડીને ગયા છે જાય છે અને જશે, પણ આ પૃથ્વી તેમાના કોઈની સાથે ગઈ નથી, જતી નથી અને જવાની નથી આ જગતમા જે પદાર્થો છે તે બધા વિનાશી છે, સ્થાયી રહેનાર તો એક કીર્તિજ છે, તેથી રાજાઓએ કોઈ પણ પ્રકારે પોતાની કીર્તિનો લોપ થવા દેવો નહીં સત્તતઃ ઘણા રાજાઓએ આ પૃથ્વીને લોગવી છે જ્યારે જ્યારે આ પૃથ્વી જેની હેતી ત્યારે ત્યારે તેને કૃણ આપતી હતી તારે પ્રબળે વશ કરવા માટે તેની સાથે કામળપણથી વર્તવું

જુઓ ! આકાશમા અસખ્ય તારાઓ વિગેરે શીતરશ્મીવાળા ચંદ્રની સેવા કરે છે, સૂર્યની સેવા કોઈ કરતું નથી ”

આ પ્રમાણે પુત્રને શિક્ષા દઈ તેને રાજ્ય સોંપીને રાજા શુરમહારાજ પાસે આવ્યા અને ચારિત્ર થકુણ કર્યું શુભ ભાવે નિરતિચાર ચારિત્ર પાળીને પ્રાતે તેઓ મોક્ષે ગયા.

પુરુષોત્તમ રાજા માત્રાત્મ્ય સ પદાને પામીને જર્વ ન ધાગણુ કરતા પિતાની શિક્ષા પ્રમાણે પોતાની પ્રજાનું પાલન કરવા લાગ્યો. ‘વરસાદની જેમ ગળા પ્રાણી માત્રનો આધાર છે વરસાદના અભાવ વખતે રાજા આધારભૂત થાય છે’ અન્યદા રાત્રી અદ્ય બાકી રહી હતી તેવે વખતે ચોથે પહોરે પુરુષોત્તમ રાજાએ સુખસધ્યામા સુતા સતા આ પ્રમાણેનું સ્વપ્ન દીઠું “ પૃથ્વીપર ભ્રમતા રાજા કોઈ નગરે ગયો ત્યાં નગરની નજીકના કોઈ દેવકુળમા તેમણે એક તપસ્વીનીને દીઠી તેની સમીપે રહેલા એક મહેલમા એક સુરૂપ અને સુભગ એવી ઐશ્વર્ય કન્યાને તેણે દીઠી તેને જોતાજ તે તેનો રાગી થયો ”

આ પ્રમાણેનું સ્વપ્ન જોઈને તે બાગ્યો અને તેનું જ હૃદયમા ચિતવન કરવા લાગ્યો. પછી તે પ્રભાત સળધી કૃત્ય કરીને હજી સલામા ગયો નથી તેવામા મુખ્ય મંત્રી ત્યાં આવ્યો. તેણે પૂછ્યું કે-‘હે સ્વામિન્ ! હજી સુધી મલામા કેમ પધાર્યા નથી ?’ સ્વપ્નની ચિતામા નિમગ્ન થયેલા ગજાએ તેનો ઉત્તર કાઠ આવ્યો નહીં, એટલે તે સુમતિ મંત્રીએ ફરીને પૂછ્યું કે-‘આજે તમે ચિતાતુર કેમ દેખાઓ છો ?’ રાજાએ કહ્યું કે-‘હે મંત્રી ! આજે રાત્રીએ મેં આપું સ્વપ્ન દીઠું છે અને

તેમા દીઠેવી કન્યા ઉપર મોહિત થયો છુ તેથી તે કેમ મળે ?
એની ચિંતા કરે છુ '

મત્રી કહે છે કે-“ હે દેવ ! સ્વપ્નમા દીઠેવી વસ્તુની ચિંતા શી કરવી ? સ્વપ્ન આર દીકુ હોય તો શુભ થાય છે સ્વપ્ન-શાસ્ત્રમા સ્વપ્નો અનેક પ્રકારના કહ્યા છે મમધાતુવાળાને, પ્રશાતને, ધાર્મિકને, નિરોગીને અને જિતેન્દ્રિયને શુભ કે અશુભ ને સ્વપ્ન આવે તે સાચુ પડે છે અનુભવેલુ, સામળેલુ, દીઠેલુ, પ્રકૃતિના વિકારથી આવેલુ, સ્વભાવથી આવેલુ, ચિંતાની શ્રેણિથી ઉદ્ભવેલુ, દેવતાદિકના ઉપદેશથી આવેલુ, ધર્મકાર્યના પ્રભાવથી આવેલુ અને પાપના અતિશયપણાથી આવેલુ-એમ સ્વપ્ન નવ પ્રકારનુ હોય છે તેમાના પ્રથમના છ કારણથી આવેલુ સ્વપ્ન શુભ હો કે અશુભ હો પણ તે નિર્ધારક સમજવુ અને પાછલા ત્રણ કારણથી આવેલુ સત્ય એટલે શુભાશુભ ફળ આપનાર સમજવુ રાત્રીના ચાર પહોર પૈકી પહેલે પહોરે આવેલુ ખાર મહિને, બીજા પહોરમા આવેલુ છ મહિને, ત્રીજા પહોરમા આવેલુ ત્રણ મહિને અને ચોથા પહોરમા આવેલુ એક મહિને ફળે છે બે ઘડી રાત્રી હોય ત્યારે આવેલુ કશું દિવસે ફળે છે અને સૂર્યોદય વખતે દીઠેલુ સ્વપ્ન નિશ્ચયે તરતજ ફળ આપે છે ઉપરાઉપર દીઠેલા (માળા) સ્વપ્નો, આધિવ્યાધિના કારણથી આવેલ સ્વપ્નો અને મળમૂત્રાદિકની બાધાથી આવેલ સ્વપ્નો નિર્ધારક હોય છે ”

આ પ્રમાણે કહીને પ્રધાને કહ્યું કે-“શુ આપે સાલવ્યુ નથી કે દીઠેલા સ્વપ્નની પાછળ દોડવુ તે નકામુ છે ?” સ્વપ્નના મહાધમા હે રાજન્ !” એક કંથા કહ્યું તે સાલવો -

“ ફાઈ ગામની બહાર એક મઠમા એક કાપડી રહેતો હતો. એકદા તેણે સ્વપ્નમા પોતાનો મઠ આજો પકવાનોથી ભરેલો દીઠો તે જાળ્યા પછી સવારે વિચારવા લાગ્યો કે—‘અહો મારા મઠમા આટલું બધું પકવાન ભર્યું છે તો આખું ગામ હું શા માટે ન જમાડું ? ’ આમ વિચારીને તેણે ગામમા જઈ સર્વ લોકોને એકઠા કરીને આમ ત્રણ કહ્યું ‘ પછી ગામના લોકો જમવા આવ્યા એટલે કાપડી સુઈ ગયો. લોકોએ તેને પૂછ્યું કે—‘ અમે બધા જમવા આવ્યા છીએ ને તમે સુઈ કેમ જાઓ છો ? ’ ત્યારે તે બ્રાહ્મણે કે—‘ મને કાલે રાત્રે સ્વપ્ન આવ્યું હતું તેમા મેં આજો મઠ લાડુથી ભરેલો જોયો હતો, તેથી અત્યારે સુઈ જાઉં છું કે જેથી કાલ જેવું સ્વપ્ન આવે કે તરત તે લાડુ લઈ લઈને તમને જમાડું ’ કાપડીની આવી વાત સાંભળીને આવેલા લોકો બધા તેની મૂર્ખાઈ ઉપર હસતા હસતા સ્વસ્થાને ગયા. આ પ્રમાણે સ્વપ્નના વિશ્વાસથી તે કાપડી વિડબના પામ્યો ”

માટે હે સ્વામિન્ ! તમે ઉઠીને રાજકાર્ય કરો, અને સ્વપ્નની ચિંતા તણ દઈને સુખી થાઓ ” રાજા બ્રાહ્મણે કે— ‘ હે મત્રિન્ ! મારા મનને કામદેવ અત્યંત બાધા કરે છે તે દેવની જેવો દુર્જય છે કહ્યું છે કે—‘નીતિ, વિનીતપણું, ખુદ્ધિ, શીલ, કુલીનતા, વિવેક, ઔચિત્ય, પાડિત્ય, લજ્જા, તત્ત્વનિર્ણય, તપ, જપ, શમ, દયા, દાન, સંસારથી ભય, મત્ય, તત્ત્વ અને સતોષ—આ બધા ત્યાગુધી રચિત રહે છે કે બ્યાસુધી કામદેવ પીડા કરતો નથી કદર્પે જીવતો. દર્પ ન રહેવા દેવા માટે બ્યારે પોતાના પ્રહ્લાસની વિરુદ્ધના કરી ત્યારે પારામરઠપિ માછણ સાથે, ગાંધીઠપિ ચડાળણી માથે, પ્રહ્લા પોતાની પુત્રી

સાથે, ચદ્રમા પોતાના શુરની સ્ત્રી માથે, કુતિની કન્યાવસ્થામાં રવિ તેની સાથે, પુરુષોત્તમ (કૃષ્ણ) આબીરી સાથે અને મુગ્ધપતિ જે ઇંદ્ર તે તાપમણી સાથે લુબ્ધ યયા તેથી કદર્પમમાન અન્ય ડોઇ બળવાન નથી કામવિકળ મનુષ્યો માતાપિતાને કે કુળને સભારતા નથી, પરણેલી સ્ત્રીને સ્નેહ ગળતા નથી, ડોનુ ઘર છે તે પણ વિચારતા નથી, પાત્રાપાત્રને ભેટા નથી અને પોતાના કે પરના કોઈને છોડતા નથી અર્થાત્ કામની વિકળતાથી જીવ અનેક પ્રકારની ન કરવા ચોગ્ય ચેષ્ટાઓ કરે છે વિષય ને વિષ-એ બેમા મોટું અતઃ છે વિષ તો ખાના-એ હણે છે પણ વિષય તો સ્મરણમાત્રથી હણે છે માટે હે મુમતિ મત્રી ! તુ તારી મતિથી કાર્ક વિચાર કરીને એવો ઉપાય કર કે જેથી મને સ્વપ્નમા દીઠેલી સ્ત્રી મળે ”

પછી મત્રીએ સ્વપ્નમા રાજાએ દીઠા પ્રમાણે એક નગરની રચના કરી અને તેની પાને માણસોને જમાડવા માટે કાનશાળા માડી ત્યાં જે પરદેશી આવે તેને જમાડીને પછી મત્રી નવું નગર બતાવી પૂછતો કે-‘તમે આવું નગર કાંઈ દીકું છે અથવા આબજયુ છે ?’ એ પ્રમાણે ઘણા વખત વીતી ગયો રાજા પણ રાજકાર્ય કરવા લાગ્યો. અન્યદા કોઈ પરદેશી ત્યાં આવ્યો તેને જમાડીને મત્રીએ નગર બતાવીને તે વિષે પૂછ્યું, એટલે તે શેવા લાગ્યો મત્રીએ તેને શેવાનું કારણ પૂછ્યું કેમકે તેના આમ શેવાથી ઉત્ક તેને કૌતુક થયું હતું પેલો પરદેશી બોલ્યો કે-‘મારી જન્મભૂમિની નગરી આવીજ છે ત્યાં મારા માતાપિતા વસે ॥ આ નગરી ભેવાથી મને તેનું સ્મરણ થયું, તેથી તેનો વિરહ બગૃત થતાં મને રૂદન આવી ગયું. ’

મત્રીએ કહ્યું કે—“હે પરદેશી ! તું કહે કે તે નગરીનું નામ શું છે ? તે કેટલી અહીંથી દૂર છે ? ત્યાં રાજ્ય કેવું છે ? અને એના મળધમા કાઈ અપૂર્વ વાત સંભળાય છે ? ” પધિક બોલ્યો કે—“ હે સુમતિ મત્રી ! ઉત્તરાપથમા ત્રિયકુગ નામની નગરી છે ત્યાં અત્યંતેશ્વરનામનો રાજા છે તે ગજાને અત્યંત્રી નામની દેવાગના જેવી પટરાણી છે તે ગીજરૂપ સન્નાહમયુક્ત છે અને ભાગ્ય સૌભાગ્યવડે અલકૃત છે તે ગણીની કુક્ષિથી ઉત્પન્ન થયેલી કેમળાદી નામની વિચક્ષણ પુત્રી છે તે સ્ત્રી-વર્ગમા સ્ત્રીમાતૃત્વ અર્થાત્ શ્રેષ્ઠ છે પણ તે નરમત્સરા-પુરૂષ-દ્વેષિણી છે ‘ વિધાતાએ ચદ્રમાને વિષે કલક, પદ્મની નાળમા, કાટા, મસુદ્રતુ જળ ખાડે, પડિતમા નિર્ધનતા, સ્નેહીજનોનો વિયોગ, રૂપવતમા હુર્ભાગીપણુ અને ધનવતમા કૃપણતા—આ પ્રમાણે દોષો સ્થાપન કરીને સર્વ રત્નને દૂષિત કર્યા છે ’

તે નગરીની પૂર્વ બાજુએ એક શ્રેષ્ઠ દેવમંદિર ॥ તેની નજીકના મઠમા બે પરિત્રાજિકાઓ વસે છે તેમાની એક અનેક પ્રકારની મહાવિદ્યા લખિધ અને ત્રિદ્વિધી વિગણિત તેમજ મત્ર-તત્રાદિમા ને કપટકળામા પ્રવીણ છે તે મઠ ॥ પામે એક ઘણું ઉચ્ચ અને મનોહર મહેલ છે તેમા તે રાજપુત્રી પુરૂષ ઉપરના દ્વેષથી એકલી ગ્હે છે તે મહેલની પામેના મઠમા તે વારવાર ગમનાગમન કરે છે અને તે પરિત્રાજિકાની પાસે નવા નવા શાસ્ત્રો શીખે છે શાસ્ત્રના અભ્યાસથી તે અનેક વિદ્વાનોના હૃદયને આહ્વાદ ઉત્પન્ન કરે તેવી છે, ગીતગોવંદે અભિમત એવા મળીવર્ગને આનંદ પમાડે છે, પદ્માના પુત્રને સુગંધી પુષ્પવડે નિગતર પૂજે છે અને ચિત્તની શુદ્ધિવડે અનુ-

પ્રથમ મત્રનુ આરાધન કરે છે પોતાના મહેવમા રહી - સતી
પરિણિત એવી સખીઓ સાથે આતાપ અલાપ કરે છે નિરતર
હર્ષિત ચિત્તે મધુ વચન બોલનારી સારિકાને રમાડે છે અને
પરદેશથી આવેલા તેમજ તે નગરમા ગહેનારા પુરુષો ઉપર દ્રેષ
ધરાવે છે એ રીતે પોતાના અભીષ્ટને માધ્ય કરતી તે આનંદથી
કાળ વ્યતિક્રમાવે છે ”

આ પ્રમાણે તમામ હુકીકત કહીને પેલો પરદેશી ત્યાથી
રવાને થયો પછી સુમતિ મત્રીએ રાજા પાસે જઈને બધી હુકી
કત નિવેદન કરી તે દિવસે રાત્રીએ સુમતિ મત્રીએ આપુ
સ્વપ્ન દીકું કે- ‘ હેમની માળા મહિત પોતાના રાજા ઉત્તર
દિશામાંથી આન્યા ’ મત્રીએ મવારે એ વાત રાજા પાસે નિવે-
દન કરી એટલે રાજા વધારે હર્ષિત થયા અને ઉત્સાહી બન્યા.
પછી પુરુષોત્તમ રાજા પ્રતાપોચિત સામાન્ય વેશ ધારણ કરીને
સુમતિ મત્રીને સાથે લઈ ઉત્તરાખ્ય તરફ આજ્યા અનુક્રમે
અતિ મનોહર એવી પ્રિયકરા નગરીએ પહોંચ્યા તે નગરીને જોઈને
રાજા વિચારે છે કે- “ આ તે શુ લકાપુરી છે કે દેવનાયકની
ચંદ્રપુરી છે ? અથવા શુ દારિકા છે કે નાગકુમારિકાઓએ
હીંદા કરવા માટે આ નગરી વસાવી છે ? અથવા દેવેદ્રે કે
વિદ્યાધરે કૌતુક પૂર્ણ કરવા માટે આ નગરી સરજી છે ? ત્રણ
જગતમા પણ આવી નગરી નજરે પડતી નથી ” રમણિક નગર,
સુદર હવેલીઓ અને શોણીતા માર્ગ વિગેરે સ્વપ્નમા જોયા પ્રમાણે
સર્વે અહીં રાજાએ દીકું તે જોઈને રાજા બહુજ હર્ષિત થયો.

પછી પેલા દેવકુળ પાસેના મઠમા જઈને બે-તાપસીઓને
તેણે જોઈ તે વખતે તેની પાસે બેઠેલી ગજકન્યાને પણ દીકી,

તેને જોઈને રાજા બહુ ચમત્કાર પામ્યો સતો વિચારવા લાગ્યો કે—“ આણુ અપૂર્વ રૂપ વિશ્વકર્માએ કયા દ્રવ્યો એકઠા કરીને અનાબુ હશે ? તારૂણ્યરૂપી વૃક્ષની મજરી જેવી, ઠંદપને સજીવન કરનાર મત્ર જેવી, લાવણ્યરૂપ નિધાનની ભૂમિ જેવી અને સપૂર્ણ ચક્રમાની કાતિ જેવી આ રાજપુત્રી શું કિત્તની છે, અમરી છે કે વિદ્યાધરી છે ? આ કન્યાને કોણે, કયારે, કેટલે વખતે અને કેટલા પ્રયાને નિર્માણ કરી હશે ? ” આ પ્રમાણે વિચારતો રાજા ફરીને તેની મામે જુએ છે તેવામા તો તે રાજપુત્રી પુરુષની ઇર્ષ્યાથી ત્યાથી એકદમ દઢીને પોતાના મહેલમા જતી રહી.

તેના ગયા પછી ખર્ન તપસ્વીનીને નમસ્કાર કરીને રાજા તેની પાસે બેઠો એટલે આશીષ દઈને પેલી તાપસણીએ રાજાને પૂછ્યું કે—“ હે નરોત્તમ ! તમને કુશળ છે ? તમે કોઈ ઉત્તમ પુરુષ જણાવો છો તો કહો કે—અહીં શા કાર્ય માટે આવ્યા છો ? અને કયા જવાના છો ? ” તેના આ પ્રશ્નોના ઉત્તરમા રાજા ફરીને પ્રણામ કરીને બોલ્યો કે—“ હું પશ્ચિમીપુર નગરથી આવું છું અને કૌતુકથી દેશાતર જોવાને માટે પૃથ્વીપર પર્યટન કરૂં છું ” પછી રાજાએ અશનાદિ ચાગ પ્રગરનો આહાર તથા વસ્ત્રાદિ તે બંને પશ્ચિમજિકાઓને આપ્યા અને તેઓ પ્રસન્ન થાય તેમ કર્યું.

ત્યારપછી રાજા સરોવરને કીનારે પ્રધાન સહિત ગયો ત્યાં અગપ્રક્ષાલનાદિ કરી ભોજન લઈને (જમીને) રાજા પોતે દેવાલયમા આવ્યો, ત્યાં ભક્તિપૂર્વક દેવને નમસ્કાર કરીને એક બાજુ તે સુએ કરીને સુતો તેવામા ત્યાં બેઠો વિદ્યાધર પોતાની સ્ત્રી સહિત આવ્યો, તેણે વિદ્યાધરીને પુછ્યો લાવવા માટે પાડીમા એકલી

અને પોતે દેવમંદિરમાં આવ્યો, જોતે તેણે ત્યાં રાજને ચુતેલો
 રીઠો તેને જોઈને વિચાર્યો વિચાર્યા લાગ્યો કે ' આ નરો
 તમ કોણ છે ? આનું રૂપ નિરૂપ્ય દેખાય છે આનું રૂપ કોઈ
 જગ્યાએ દેખવામાં આવતું નથી મારી ભાર્યા જો આ પુરુષ
 દેખને જોશે તો જરૂર તે જોનાપર મોઢ પામી જશે અને મારી
 માથે વિરજાપાત્ર ધારણ કરી કુવિક-પો કંશે ' સ્ત્રીજાતિમાં
 અમત્યતા ને અચ્ચગતા સ્વભાવેજ હોય છે તેમજ માયાભાવ
 અને અવિદ્યામીપણ હોય છે તેમજ તે વિચ્છિન્ને મોઢ ઉત્પન્ન
 કરે છે વિધાતાએ હાથીના કાન વિદ્યુતની જ્યોતિ, ખગનો પ્રેમ
 અને લક્ષ્મીની રિશ્તિ જનાવતા વધેલા દ્રવ્યવટેજ સ્ત્રીને જનાવી
 જણાય છે જે કાર્ય કરવાને નિયતિ (ભવિત યતા) પણ સમર્થ
 થતી નથી તે કાર્ય મુશર્મા રાજની પટરાણીની જેમ સ્ત્રી તરફાળ
 કરે છે તે મુશર્મા રાજની પટરાણીની કથા આ પ્રમાણે છે

માળવા નામનો ઘણો સુખ દેશ છે ચોતરફથી ચોક્કસ
 છે તે દેશમાં કદિવડે સ્ત્રી અને ગુણનો આધાર જોવી ધારા
 નામે નગરી છે તે નગરીમાં અશ્વિદ્ભન નામે રાજ હોતો તે જ
 પમે શુદ્ધ હોવાથી દ્વિગુણ, શૈશવાદિ અવરધાથી ત્રિગુણ અને
 કળાવડે ચક્રની કળા કરતા સાર્ધચક્રગુણ અર્થાત્ ૭૨ કળા શુદ્ધ
 હતો અને પૃથ્વીતળને ચોભાવનારો હતો તે રાજ દેવોમાં મુશર્મા
 (ઇદ્ર)જેવો હોવાથી તેનું બીજું નામ મુશર્મા હતું તે રાજને
 તેના ચિત્તરૂપી હસ્તિને કળજે કરનારી અને રૂપવડે રતિને પણ
 જીતનારી, મૃગ સરખા નેત્રવાળી મૃગાવતી નામે માન્ય જોવી
 રાણી હતી તે રાણી પૂર્ણપણે શીયળવ્રત પાળવાની ઇચ્છાથી
 રાજ શિવાય બીજાનું મુખ પણ જોતી નથી અને પુરુષ નામનું

પણ ખાતી નથી આ પ્રમાણેના માયાલાવથી તેણીએ
। હૃદયને કબજે કરી લીધું છે

અન્યદા દીપોત્તમી (દીવાળી) ને દિવસે લોકો રાત્રને
કરવા સારૂ પોતપોતાના વશને ઉચિત એવી અનેક વસ્તુઓ
। તે પ્રસંગે માછીઓએ પાણીવડે ઘોડાં માફ કરીને મત્સ્યોની
(શ્રેણી) રાત્ર પાસે ભેટ ધરી, રાત્રએ તે માળા ગણી
મોકલી તેને ભેળને રાણી બોલી કે- ‘ આમા મત્સ્યો છે તે
વેદી છે તેથી હું તેની સામે પણ નહીં જોઉં ’ આવા
ના વાક્યથી તે મત્સ્યો માહેનો એક મત્સ્ય ખડખડ હસી
તેથી વિસ્મય પામેલી રાણી પોતાના ચિત્તમા ખેદ પામી-
મ્યનુ વૃત્તાત જાણવા માટે ઉત્સુક થયેલી મૃગાવતી ખાવા માટે
ન ઉઠી અહીં પ્રાણ વિનાનો પણ મત્સ્ય હારયથી વિરમ્યો
(હસ્થા કર્યો) કોઈ તરસ, કોઈ શાસન, કોઈ રાત્રી, કોઈ ભૂત-
જાણનાર અને ખીજા કોઈ બુદ્ધિમાનમા શ્રેષ્ઠ ગણાતા મનુષ્ય
આ મત્સ્યના હામ્યનું કારણ સમજી શક્યા નહીં રાણીના
હૃદયથી રાત્રએ પડિતોને કહ્યું કે- ‘ તમે આ મત્સ્યના હામ્યનું
કુ નથી કહેતા ત્યામુધી હું યત્રમા પીલાતાની જેમ પીડાઉં
માટે તમે તેનું કારણ શોધીને તાકીદે મને કહો ’ પડિને
ખાળતમા બુદ્ધિ ન ચાલવાથી ક્ષીણબુદ્ધિવાળા થયા સતા
મા રાખેવા પશુ જેવા થઈ ગયા પછી તેમણે રાત્ર પાને ત્રણ
સની મુદત માગી

રાત્રએ ત્રણ દિવસની મહેતલ આપી, તેઓ ઘરે આવ્યા
કે તેમાના એક પડિતની પુત્રવધુ તે હકીકત ચાલળીને બોલી

હે-‘ તમે ચિંતા ન કરો, હું રાજાની રાણીને સમજાવી દઈશ. ’
 પછી વિનીત એવી તે રાજમહેલમાં નિવિઠ આમહવાળી રાણી
 પાસે એકલી ગઈ ત્યાં જઈને તે સ્ત્રી મર્મને બેદનારા એવા મધુર
 વાક્યોવડે તે દલી રાણીને શાત કરવા લાગી પરંતુ મારી વાણી
 રૂપ નીરવડે જેમ જેમ તે રાણીને મંચિવા લાગી તેમ તેમ તે
 રાણીની અચીની જેમ કઠીન થવા લાગી એટલે પડિતની પુત્ર
 નધુ બોલી કે-‘ હે દેવી ! જે અધમ પુરુષો પોતાની અધમ
 વૃત્તિથી કોઈ કાર્ય કરવા ઇચ્છે છે તેઓજ પાછા મૂર્ખદિજના
 બે પુત્રોની જેમ કાર્યની મતવળ જણાતા મીઠાઇ છે-હું ખી
 યાય છું ’ રાણીએ તેને પૂછ્યું કે-‘ હે મુગ્ધે ! તે દિજપુત્રો કોણ
 હતા ? તે કહે ’ એટલે રાણીને પ્રતિબોધ થવા માટે આવેલી
 વિગ્રવધુએ આ પ્રમાણે તેની કથા કહી

નદી નામના ગામમાં એક બ્રાહ્મણ રહેતો હતો તેને
 બે પુત્રો હતા તે શિક્ષાવડે કરીને પોતાના દિવસો બ્યતિક્રમાવતા
 હતા એકલા કયાકે જતા કર્જબાના પાત્રવાળી એક ગાડીને બેઠીને
 તે બંને અત્યંત ખુશી થઈને નાચવા લાગ્યા પછી મુઠાવડે કરીને
 કરબો ખાવાની ઇચ્છાથી તે વિચારવા લાગ્યા કે ‘ આ કરબો
 આપણને કયારે ખાવા મળશે ? ’ આમ વિચારતા નદી કીનારે
 ચાલના જાય છે, તેવામાં તેણે એક માણસને કરબાથી ભરેલો
 પાદડાનો પડીઓ ગાડામાંથી લઈને નદીમાં મૂકતા જોયો તેણે
 તેની પાસે આવીને તેમ કરવાનું કારણ પૂછ્યું એટલે તે બોલ્યો
 કે-‘ મારા સ્વામી (શેઠ) ના ઉદરમાં મધુ પડેલ છે, તેને પીડા
 ઘણી પાય છે, તેની શાંતિને માટે તેની ઉપર કરબો બાધવામાં
 આવે છે તે ઠાળ્યા પછી તેનું કોઈ ઉદ્ધવન ન કરે તેટલા માટે

તેના પડીકા બાધીને નદીમાં વહેતા મૂકી દેવામાં આવે છે ” આ પ્રમાણેની તેના મુખેથી હકીકત માલગીને તેવો કરબો ખાવાની આશા કરેલી હોવાથી તે જાને બહુ ખેદ પામ્યા અને આપણે આ સર્વજનને નિહિત એવી ઈચ્છા કરી માટે આપણને ધિક્કાર છો’ એમ વિચારતા એવા તે જાને નદીમાં પડીને મરણ પામ્યા ”

આટલા માટે “ હે રાણીજી ! કોઈપણ કાર્યનું કારણ બહુ પૂછવું નહીં અને આ કથાનો માર મનમાં વિચારવો પછી તમારો આગ્રહજ હશે તો હું મન્યને હમવાનું કારણ કહીશ ” આ પ્રમાણે જુદી જુદી કથાઓ કહીને તે પડિતની પુત્રવધુએ નૃપત્રિયાને બહુ રીતે સમજાવી, પણ તે કોઈ રીતે સમજી નહિ શકે ‘શ્રીમા બુદ્ધિ કયોથી હોય ?’ પછી તેના બહુ આગ્રહ હોવાથી રાજાની આજ્ઞાવડે તે વધુએ મીનના હાસ્યનો સંકેત જણાવવા માટે એક ઉંડો ખાંડો ખોદાવ્યો પછી મૃગાવતીની બધી દામીઓને બોલાવીને તે વિપ્રવધુએ કહ્યું કે-“ તમે મારૂં અમૃત જેવું વાક્ય સાંભળો—આ ખાંડમાં તમે બધી ખુબ ભર્યાં એક એક પથરો નાખો, તેમાં જેનો પથરો એકદમ ખાંડને તળીએ પહોચશે તેને રાજા મોતીનો હાર બક્ષીશ આપશે ’ તે સાંભળીને એકશિવાય બધી દામીઓએ એંડક પથરો પૂરા ભર્યો તેમાં નાખ્યો. પછી તે વિપ્રવધુએ રાણીને કહ્યું કે-“ આ દૃષ્ટાંતથી તમે સમજી જાઓ ’ તે સાંભળીને કોપાયમાન થયેલી અને જેના હૃદય ને નેત્ર અધ થઈ ગયેલા છે એવી રાણી બોલી કે-“એકદમ મારા હું ખતું નિવારણ કળાઈ મીનના હાસ્યનું કારણ કહે ’

વિપ્રવધુ બોલી કે-“ આપનો આગ્રહજ છે તો કાલે કહીશ પરંતુ હે દેવી ! મનમાં વિચારો આનું કારણ શ્રીના અગ્રેપાગની

હીડા અને આવિગતાદિ મનના વિકાર માટે થાય છે, એટલુંજ નહીં પણ તેનું સ્મરણ પણ મનના વિકાર માટે થાય છે ”

આ પ્રમાણે વિચારીને તે વિદ્યાધરીએ એક મહોષધિ લાવીને તેના ડાબા પગે કૃષ્ણ સૂત્રવડે બાધી, જોયી તે તન્ત્ર કુખ્જ થા જયે. આ પ્રમાણે કરીને તે વિદ્યાધર ને વિદ્યાધરીના ગયા પછી જાગૃત થયેલા રાજાએ પોતાનું શરીર કુખ્જ થયેલું જોયું તે માથે હાથે ને પગે બાધેલી બન્ને ઔષધિઓ પણ જોઈ પડી તેણે પ્રથમ પગે બાધેલી ઔષધિ છોડી એટલે કુખ્જપણું મટીને સ્ત્રીપણું થયું, પછી હાથે બાધેલી ઔષધિ છોડી એટલે પ્રથમ હતો તેવો રૂપવાન થઈ ગયો. એ પ્રમાણે બન્ને ઔષધિઓના પ્રભાવ જાણીને તે બન્ને જટી ગોપવી પડી ગાળા Cડીને ફરી પરિમાન્નિકાના મઠમાં ગયો. રાજાને આરેવ જોઈને પરિમાન્નિકાએ પૂછ્યું કે- ‘ હે મહાપુરુષ ! તમે ચિંતાતુ જણાઓ છો, તેથી તમારા મનમાં શી ચિંતા વર્તે છે ? તે કહો ’ રાજાએ તેની પાસે પોતાના સ્વપ્નની યથાર્થ વાત કહી મજાગાવી અને પછી કહ્યું કે- “ તે સ્વપ્નમાં દીઠેલી કયા મેળવવાની ચિંતા મને રહ્યા કરે છે ” તપસ્વિની બોલી કે- “ તમે દીઠેલી કન્યા નન્મત્સરી (પુરુષદ્રેષિણી) છે તે પુરુષ સાથે ભાવણું પણ કરતી નથી ” રાજાએ કહ્યું કે- ‘ હે માતા ! જો તમાની આજ્ઞા હોય તો હું સીરૂપે થાને તેની સાથે વાણી વિલાસ કરૂં ? ’ તે સાંભળીને તાપસી બોલી કે- “ જો તમારી પાસે એવી શક્તિ હોય તો તમારૂં કાર્ય સિદ્ધ થશે, તે ગિવાય તેને મેળવવાનો જીજ્ઞે ડોઈ ઉપાય નથી ”

પડી જીજ્ઞે દિવસે રાજપુત્રીને આવવાને વખતે રાજા સ્ત્રીનું રૂપ વિકૃત્તવિ તાપત્રીનું આશ્રમમાં ગયો અને તેને નમસ્કાર

કનીને તેની પાને બેઠો થોડીવાગ થઈ ત્યા કમળશ્રી તેના મઠમા આવી અને ભક્તિપૂર્વક નમસ્કાર કરી તેણે તાપત્રીને પૂછ્યું કે-“આ રૂપવતી બાળા કોણ છે ? કયાથી અહીં આવેલી છે ? અને તમારી પાને શા માટે બેઠી છે ? ” તેના ઉત્તરમા વૃદ્ધ તાપત્રી બોલીને કે -“હે સુભગે ! મારૂ વચન માલગ આ માગ ભાઈની પુત્રી મુલોચના નામની છે તે પદ્મિનીપુરથી મને મળવા માટે ઉત્ક્રાંત થઈને આવી છે અને મારી પામે થોડાક દિવસ રહેવાની છે ” તે માલગીને કમળશ્રી બોલી કે-“હે માતા ! જો મારૂ કહેવું માન્ય કરો તો કાંઈક કહું ! આ તમારી ભત્રીજી તે માગી બહેન ગણાય તેથી તેને માગી પામે રહેવા દો કે જેથી મારો વખત તેની સાથેની વાર્તાવહે આનંદમા જાય ” તપસ્વિનીએ આજ્ઞા આપી એટલે કમળશ્રી તેને લઈને પોતાના મહેલમા આવી અને જાને આનંદથી કીડા કરવા લાગ્યા, તેમજ અનેક પ્રકારની ગોષ્ઠિ કરવા લાગ્યા ભોજન વિગેરે પણ કમળશ્રી તેની સાથેજ કરવા લાગી અને તાપસણીને આશ્રમે પણ તેને સાથે લઈને હુર્ધપૂર્વક જવા આવવા લાગી પરસ્પર સ્નેહમા મોહિત થયેલી તે નવો નવો કળાભ્યાસ કરવા લાગી એ પ્રમાણે સુખેસુખે કેટલાક દિવસો વ્યતિક્રમ્યા

અન્યથા મુલોચનાએ ગજપુત્રી પ્રત્યે કહ્યું કે-“ તમારો વિવાહ તમારી યૌવનાવસ્થા છતાં તમાગ માતાપિતાએ કેમ કરેલ નથી ? તમારૂ રૂપ રમણિક છે, નવી વય છે, વિજ્ઞાનમાં કુશળતા છે, આરોગ્ય છે, છતાં તમે તારૂણ્ય ફોગટ કેમ હારી જાઓ છો ? ” તે આભળીને રાજપુત્રી આજ્ઞામા આશુ લાવીને બોલી કે-“ જો તમે મારી બહેન હો તો મારી પાસે પુરુષ

નામજ દેવો નહાં ' મુલોચના બોલી કે- ' હે ભદ્રે ! તમને આવે
પુરુષદેવ કેમ થયો છો ? તેનું કારણ કહો, અને તે સાલણવાનું
કોતુક છે ' તાજપુત્રી બોલી કે- " હે મુદરી ! મારા પિતાને
મદ્દહસ્તિ જોવાથી અને જાતિસ્મરણ થયું છે, તેથી મારા પૂર્વ-
જવની વાર્તા જાણવાને લીધે અને પુરુષ ઉપર દેવ ઉત્પન્ન થયો
છે " નારીરૂપધારક રાજ બોલ્યો કે- ' તમને હાથીને જોવાથી
નરદેવ કેમ થયો ? તમારો પૂર્વજવ કેવા પ્રકારનો છે ? ' કર્મજાત્રી
બોલી કે- ' હે મુલોચના ! મારા પૂર્વજવની વાત સાલણ કે
જેથી હું નરદેવિણી થઈ છું —

મહાયાત્રીમા મોટી અગ્નીમા એક માણિભદ્ર નામનો હાથી
હતો તેને પ્રિય કરી એવા નામની હાથણી હતી પ્રેમપરાયણપણે
તે બંને રમેજાએ કોડા કરતા હતા તેવામા દેવયોગે તે વનમા
મોટો દાવાનળ લાગ્યો તે અટવીમા પાચ એવા સ્થડિવ બનાવેલા
હતા કે જ્યાં તૃણ પણ ઉગેલા ન હોવાથી ત્યાં દાવાનળનો ભય
નહોતો દાવાનળને જોઈને હાથી એકદમ પોતાની હાથણી સહિત
પેલા સ્થડિલ બાણી દોડ્યો, પણ ત્યાં તો ખીન્ન પ્રાણીઓથી જગ્યા
જરાઈ ગઈ હતી ત્યાં રહેલા ગધા વનચરોને અગ્નિથી ભય
પામેના જોઈને તેમની દયા લાવી હસી ત્યાંથી હાથણી માથે ખીન્ન
સ્થડિલે ગયો ત્યાં પણ જનાવરો ભગઈ ગયેલા હતા એ પ્રમાણે
ત્રીણુ ને ચોથુ સ્થડિવ પણ જતાયેતું જોઈ પાચમા સ્થડિલે
ગયો તે સ્થડિલ પણ અરણ્ય મળધી સસવા, ગેડા, હરણો
વિગેરથી પૂર્ણ થઈ ગયેલું હતું પછી તેના એક ખુણા ઉપર
હાથણી સહિત તે હાથી ઉભો રહ્યો વનમા લાગેલો દાવાનળ
મૂળ તો વિષમ હતો, તેમા પાછો પવન ધણો મળવાથી ગાદું

વધી પડ્યો અને થોડા વખતમા આખા વનને ભસ્મરૂપ કરી નાખ્યું. વનમા લાગેલા દાવાનળને પવન મિત્રરૂપ થઈ પડ્યો કે જે પવન દીપકના નાશ માટે થાય છે. પરંતુ ‘ હુગંજની મિત્રાઈ કોણ કરે ’ મૃગો તેમજ પક્ષીઓ બધું સ્થળ જાળવ-લ્યમાન થઈ ગયેલ હોવાથી સ્થાનઘટ થવા માથે વિધુર થઈ ગયા, સ્વસાવથીજ મલિન એવા ધુમાડાવડે બધી પૃથ્વી સ્થામ ને તાપિત થઈ ગઈ, પુષ્પ, પશુવ, લતા અને ફળવાળા અનેક વૃક્ષોને દાવાનળે ભસ્મીભૂત કરી નાખ્યા એ પ્રમાણે આખું વન આપના રાક્ષા જેવું બની ગયું.

અહીં પાંચમા સ્થ ડિલ્લમા રહેલી હાથણી દાવાનળના તાપથી આક્રિત થઈ ગઈ, તે વખતે દાવાનળના ભયથી હાથી તેને બળતી તણ લઈને એકદમ મોઢામા સુઢને દાખલ કર્તો. છવ લઈને સાગ્યો એ પ્રમાણે પતિને ભાગી જતો જોઈને હસ્તિની બહુજ કોપાયમાન થઈ પણ પાછી પૂર્વે મુનિનો પ્રમગ થયેલો હોવાથી શાત થઈ, ક્રોધ સમાવ્યો અને તેને સન્મતિ ઉત્પન્ન થઈ તે વનમા શ્રીયુગાદીશનો એક શ્રેષ્ઠ પ્રામાદ હતો, તે તેણે પૂર્વે જોયેલો હતો, આ વખતે તે પ્રાસાદનુજ ભાવ્યોગે તેને સ્મરણ થયું પૂર્વે મુનિના મુખથી નમસ્કારમંત્રનો પ્રભાવ સાભળ્યો હતો, તે અત્યારે તેના સ્મરણમા આવ્યો તેના શુભ ધ્યાનથી તે મરણ પામીને સ્વર્ગે ગઈ ત્યા સ્વર્ગનું મુખ લોગવી ત્યાથી અવીને હું રાજપુત્રી થઈ છું આ ભવમા રાજાના હસ્તીને જોવાથી મને હે મુલોચના ! જાતિમન્દ થયું છે મને પૂર્વભવમા બળતી મૂકીને હાથી ભાગી ગયો, તેથી પુરૂષો એવા નિર્દય અને દુરજ, હોય છે, માટે તેનું, મોહુ પણ શા માટે જોવું ? એમ મે નિર-

ધાર કર્યો છે હે સખી ! મે મેરૂપર્વત સ્વર્ગના સુખ લોગ્યા છે તો તેની પાને સરસવ જેવા મનુષ્યના સુખ શા હીસામમા છે ? તેથી તે સુખલોગથી માફ મન તૃપ્ત પણ કેમ થાય ? કહ્યું છે કે-અસુખ ને સુરના લોગથી જે જીવ તૃપ્ત થયે નહીં તે મનુષ્યના સ્વસ્થ સુખોથી કેમ તૃપ્તિ પામે ? સમુદ્રના પુષ્કળ જળનું પાન કરવાથી જે તૃપ્ત ન થયે તે તૃણની ટોચ પર પડેલા પાણીના બિંદુથી કેમ તૃપ્ત થાય ? સંસારના વિષય-સુખનું આસ્વાદન આ જીવ, બીવાડો જેમ હૃદયનું આસ્વાદન ખુશી થતો થતો કરે છે તેમ કરે છે, પરંતુ માથા ઉપર ધમ રાજ હઠ લઈને ઉભો છે તેને તે જોતો નથી “ હે ચિત્તરૂપી જ્ઞાત ! ધ્યાનથી શુ, ઉત્તમ શુરથી શુ ? શ્રેષ્ઠ એવા તપો કરવાથી શુ ? અનેક દેવોની સ્તુતિ-પ્રાર્થના કરવાથી પણ શુ ? જો તને શ્રેષ્ઠ સુખનીજ ઇચ્છા હોય તો પવને હવારેલા અપંગ હીપકેનો શિખા સરખા કામને તજી દે ” હે મુલોચના ! આ પ્રમાણે વિચાર કરીને મારી પાસે રમણિક એવા વિષયસુખનું કે પુરૂષનું નામ પણ દેવું નહીં પ્રેમવાળી એવી હાથળીને આગમા બળતી મૂંઝીને હાથી ભાગી ગયો તેથી વિચાર કર કે પુરૂષમા શ્રેષ્ઠતાજ શી છે ? તેવા પુરૂષો શી રીતે માન્ય કરવા યોગ્ય હોઈ શકે ? ”

આ પ્રમાણેના રાજપુત્રીના વચનો ઝાંલળીને મુલોચના બોલી કે-“ હે સખી ! તું કહે છે તે ઠીક છે પણ સ્ત્રીનું કન્યા-પણું મોટી ઉંમરે ઠીક લાગતું નથી ’ તેનો આવો આગ્રહ જોઈને કમળશ્રી ફરીને બોલી કે-“ હે સખી ! જો હું પૂર્વ-ભવના ભર્તારને બાલુ અને તેનામાં શુભનો સંદેશાવ હતો એમ સંમંજી તો વળતે તેની સાથે પાણીમહણ કરૂં ’ આ પ્રમાણેના

કમળધીને વિચાર જાણીને ચિતામાં પડેલી કૃત્રિમ શ્રીને વિશેષ ઉદ્ધાપોહ કરતા જાતિમરણ સ્થાન થયું અને તેણે પોતાનો પૂર્વલવ દીઠો

અન્યદા તાપત્રી પામે જઈને તે સ્ત્રી થયેલ રાજાએ પોતાના અને રાજપુત્રીના પૂર્વલવની બધી વાર્તા કરી તે માલગીને તાપત્રીએ તે હકીકત એક ચિત્રપટમાં આલેખી તેમાં દાવાનળ સ્થિત અટવી ચીતરી હાથણીને બળતી જોઈને પાણી લેવા માટે હાથીને જતો ચીતર્યો તે પાણી સુકમાં લઈને આવ્યો અને તે જળવડે હાથણીને મીચવા લાગ્યો વળી બીજાવા પાણી લેવા ગયો અને તેનાવડે મીચી એમ ગમનાગમન કરતા તે હાથી પણ દવથી દગ્ધ થઈ ગયો અને મૃત્યુ પામ્યો આ બધું ચીતર્યું આ પ્રમાણે બધી હકીકત ચીતરીને તે ચિત્રપટ સુમતિ મત્રીને બધી હકીકત સમજાવીને આપ્યો મત્રીએ તે ચિત્રપટ તે નગરના અતુષ્પથ વચ્ચે મૂક્યો અને તેનો મહિમા કર્યો તે જોઈને લોકો 'આ રોનું ચિત્રપટ છે?' એમ પૂછવા લાગ્યા એટલે મત્રી બોલ્યો કે- 'આ માગ સ્વામીનું ચિત્ર છે અને તેનું ચરિત્ર બહુ આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરે તેવું છે ' આ હકીકત પર પગએ રાજપુત્રીએ માલગી એટલે તેણે પટ લઈને મત્રીને બોલાવ્યો, તે ગયો તેની પાનેથી પટ લઈને રાજપુત્રી તે જોવા લાગી તેમાં તેણે દાવાનળ યુક્ત અટવી દીડી, તેમાં હાથી ને હાથણી જોયા હાથીને પાછો આવોને હાથણીને પાણી મીચતો ને છેવટ મનુષ્ય પામતો જોયો તેને પોતાના પૂર્વલવનો સત્કાર જાણીને તે રાજપુત્રી ઉંચે સ્વરે વાગવાર રોવા લાગી હાથીને અગ્નિમાં બળી ગયેલો જોઈને તેનો પુરૂષપદનો દ્વેષ નાશ પામ્યો

શિતપણુ છતાં પણ જે તમરૂપ છે, એવો શ્રીમોહ ખરેખર ત્યાગ્ય છે દારા પરાભવરૂપ છે, બધુજનો બધનરૂપ છે, વિષયો વિષરૂપ છે, તે છતાં આ જનોનો મોહ કેવો દુર્ગમ છે કે જેથી ખરેખરા શત્રુઓને પણ આ પ્રાણી મિત્ર ગણે છે' આમ હોવાથી પૂર્વભવનો મોહ ખાસ તજવા યોગ્ય છે એમ બહુવાર સમજાવ્યા છતાં પણ અમારા રાજા ન મમજવાથી તેની આગાને લઈને હું આ ચિત્રપટ્ટ સહિત અહીં આવ્યો છું "

આ પ્રમાણેની તેની હકીકત સાબળીને રાજપુત્રી હર્ષભાં આવી જઈને બોલી કે- 'હું જાતિસ્મગ્ણથી જાણુ છું કે-આ હાથણી તે હું છું અને તમાગ ગળ તે હાથીરૂપ મારા પતિ છે ' પછી પુત્રપોત્તમ રાજા ઉપર ગળી થઈને તેણે પોતાના માતાપિતાને કહેવરાવ્યું કે- 'પશ્ચિનીપુરના રાજા પુત્રપોત્તમ સાથે તમે મારો વિવાહ કરો ' રાજા તે સાબળીને બહુજ ખુશી થયો અને હર્ષિત થયેલા રાજાએ તરતમાજ વિવાહની મર્ષ સામગ્રી તૈયાર કરી સારભૂત એવી મોટી ઋદ્ધિસહિત પોતાના સુખુદ્ધિ મત્રીની સાથે શુભ દિવસે પોતાની પુત્રી કમળાશ્રીને પશ્ચિનીપુર તરફ રવાને કરી મુદોથના સહિત પ્રયાણ કરતા અનુક્રમે તેઓ પશ્ચિની-પુર નજીક પહોંચ્યા

પશ્ચિનીપુરના ઉદ્યાનમાં તળુ નાખીને તેઓ રહ્યા નગરમાં વાત ચાલી કે- 'અમુક ગળની પુત્રી કમળાશ્રી સ્વયંવરા થઈને પોતાની મેળે આપણા રાજાને વરવા માટે આવી છે ' સુમતિ મત્રીએ પ્રથમ નગરમાં જઈને વાણત્રો અને મૈત્ર્ય સહિત મામે આવી તેમનું આતિથ્ય કર્યું " સજ્જનો પોતાને ત્યાં આવ્યે સતે

તે વિચારવા લાગી કે-“ અહો ! મારા સ્નેહથી બદ થયેલ હસ્તી મારી પાછળ મરણ પામ્યો ! સ્નેહ અનર્થનું મૂળ છે, સ્નેહ હું ખની શ્રેષ્ઠિરૂપ છે, સ્નેહવડેજ પ્રાણી દધિની જેમ મથનનું હું ખ લોગવે કે પ્રેમનો વિકાર નિશ્ચયે દુર્નિવાર છે તેને લઈનેજ સુતારિ (કૃષ્ણ) શખવા બદ થયા, અદ્રમા કલક પામ્યો, રવિ કુષ્ઠિપણને પામ્યો અને શશુ (શિવ) ને અર્ધ શરીર પાર્વતીને ગાયત્રી પદી સ્વજનો સીદાય, ચાડીઆઓ હસે, બાધવો ચોક કરે, પ્રાણ તોળાઈ રહે, ન્યાયવાળા નિદા કરે, લક્ષ્મી ચાલી નામ તોપણ કામી પુરુષ પોતાના અબીષ્ટ જનને નિશકપણે સેવે ॥ જો સુક્રતાયુકતાની વિચારણા પ્રાપ્ત થાય તો તે આવા સ્નેહને જળાજળી આપે છે-તણ દે છે ”

વળી રાજપુત્રી વિચારે છે કે-“ મેં જળલાવીને દવથી પીડિત એવી મને સીંચતા હાથીને જોયો નહીં તેથીજ તેના ઉપર અને અત્યારે પુરુષ ઉપર દેખ કર્યો પ્રાપ્ત નારી અર્ધ બુદ્ધિવાળીજ હોય ॥ ” આ પ્રમાણે વિચારીને તેણે મત્રીને પૂછ્યું કે-‘ આ ચિત્ર તમને કાણે આપ્યું છે ? ’ એટલે તે બોલ્યો કે-“ હે સ્વામિની ! સાંભળો મારા સ્વામી પદ્મિનીપુરમા રાજા છે તેનું નામ પુરુષોત્તમ છે તેણે બાતિસ્મરણવડે જોઈને પોતાનું ચરિત્ર આ પટ ઉપર આણેજ્યું છે તેને થયેલા મતિમોહથી પોતાના પૂર્વજવની પ્રિયા મેળવવા માટે તેણે આવા ચિત્રપટ્ટો સર્વ રાજ્યોમા મોકલ્યા છે ‘ સર્વ ધર્મ મોહની કર્મમા, સર્વ હું જો દરિદ્રતામા, સર્વ પાપો ચૌયલાવમા અને સર્વ દોષો અસત્યમા સમાઈ નામ છે ’ ના નાતા છતાં પણ જે નિદ્રા છે, જોતા છતાં પણ જે અધતા છે, શ્રુત ભણ્યા છતાં પણ જે જડપણું છે અને પ્રકા-

શિતપણુ છતાં પણ જે તમરૂપ છે, એવો સ્ત્રીમોહ ખરેખર ત્યાગ્ય છે દાગ પરાલવરૂપ છે, બધુજનો બધનરૂપ છે, વિષયો વિષરૂપ છે, તે છતાં આ જનોનો મોહ કેવો દુર્ગમ છે કે જેથી ખરેખરા શત્રુઓને પણ આ પ્રાણી મિત્ર ગણે છે' આમ હોવાથી પૂર્વલવનો મોહ ખાત તજવા યોગ્ય છે એમ બહુવાર સમજાવ્યા છતાં પણ અમારા રાજા ન સમજવાથી તેની આજ્ઞાને લઈને હું આ ચિત્રપદ્મ સહિત અહીં આવ્યો છું "

આ પ્રમાણેની તેની હકીકત માલગીને રાજપુત્રી હર્ષભાં આવી જઈને બોલી કે- 'હું ભતિશ્મરણથી બાણુ છું કે-આ હાથણી તે હું છું અને તમાગ ગળ તે હાથીરૂપ મારા પતિ છે ' પછી પુરૂષોત્તમ રાજા ઉપર રાગી થઈને તેણે પોતાના માતાપિતાને કહેવગાવ્યું કે- 'પશ્ચિનીપુરના રાજા પુરૂષોત્તમ સાથે તમે મારો વિવાહ કરો ' ગળ તે સાલગીને બહુજ ખુશી થયો અને હર્ષિત થયેલા રાજાએ તરતમાજ વિવાહની મવ સામગ્રી તૈયાર કરી આગલૂત એવી મોટી ઋદ્ધિસહિત પોતાના સુખુદ્ધિ મત્રીની સાથે શુભ દિવસે પોતાની પુત્રી કમળશ્રીને પશ્ચિનીપુર તરફ રવાને કરી સુલોચના સહિત પ્રયાણુ કરતા અનુક્રમે તેઓ પશ્ચિની-પુર નજીક પહોંચ્યા

પશ્ચિનીપુરના ઉવાનમા તણુ નાળીને તેઓ રહ્યા નગનમા વાત ચાલી કે- 'અમુક રાજાની પુત્રી કમળશ્રી સ્વયંવરા થઈને પોતાની મેળે આપણા રાજાને વરવા માટે આવી છે ' સુમતિ મત્રીએ પ્રથમ નગરમા જઈને વાણત્રો અને મૈન્ય સહિત સામે આવી તેમનુ આતિથ્ય કર્યું " સજ્જનો પોતાને ત્યાં આવ્યે મતે

ઉત્તમ જનો સાથે ઉભા થાય છે, મસ્તકે નમાવે છે, આગત પૂછે છે, તોપ પામે છે, હસે છે, મામે જાય છે, પૂર્વની સમિતિને દૃઢ કરે છે અને વચનામૃતવડે પન્ડપન્ના હૃદયનું સિંચન કરે છે ” કહિ કોઈ અગ્રિય જન આવે તો તેના પ્રયે પણ નક્કરનો આવું વર્તન કરે છે, તો પ્રિયજન પ્રયે કરે તેમા તો શુ નવાઈ ?

પછી મુલોચનારૂપધારી રાજાએ ‘ હુ માટે ઘરે જઈશ ’ એમ કહી રાજપુત્રીની રજા લીધી અને અરૂપધારી રાજાએ નગરમા પ્રવેશ કર્યો પછી એકાંતે પેલી ઔપધિ છોડીને તે સ્વરૂપધારી થયો પોતાના રાજાને આવેલા જાણીને નગરજનોએ તેમને પ્રવેશમહોત્સવ કર્યો મત્રી સામંત વિગેરે મર્વેએ આવીને નમસ્કાર કર્યો અને હૃષંવડે પ્રપૂર્ણ મનવાળા થઈને સૌએ વર્ધાપના નિવેદન કરી પછી રાજમહામા બેઠીને રાજાએ જ્યોતિષશાસ્ત્રમા પ્રબીણ જ્યોતિષીઓને બોલાવ્યા અને વિવાહ મળધી શુભ દિવસ પૂછ્યો તેઓએ જ્યોતિષશાસ્ત્રમા ભેદને અઢાર દોષ રહિત રેખા દ્રુઢ બળવાન એવું શુભ લગ્ન તેજ દિવસની રાત્રીના પ્રારંભનું આશુ પછી મુખુદ્ધિ અને નુમતિ મત્રીએ મળીને વગ્ન થાના વિવાહને લગતી તમામ મામત્રી તરતમાજ તૈયાર કરી પુરુષના યોગથી સેકડો મનોરથ સાથે સ્વપ્નમા દીઠેલી અને સાક્ષાત્ મળેલી પત્નિની એવી રાજપુત્રી કમળશ્રીની માથે પુરુષોત્તમ રાજાએ પાણીમહુલુ દ્યુ રાજપુત્રી માથે આવેલા મત્રી વિગેરેને ઘણા ઉત્સાહથી એક મહિના સુધી રોટ્ટી પછી યોગ્ય મન્માન ઢીને સર્વને યથાર્થે યથસ્થાવજાગદિની પહેરામણી કરી અને તેમને તેમજ બીજા આવેલા સ્વજનોને યથાર્થે વિવેક જાળવીને વિસર્જન કર્યા અર્થાત્ રજા આપી

ગળને પ્રથમ પદ્માવતી નામની એક પટગણી હતી, તેવીજ આ બીજી સ્વનના અનુનારે ગ્રામ થયેલી કમળાશ્રી પટગણી થઈ રતિ ને પ્રીતિ જેવી તે બે ગણીઓ સાથે રબ્બ રૂપવડે મૂર્તિમાન, કદર્પ મમાન શોભવા લાગ્યો. એક પદ્મિની અને બીજી હસ્તિની એવી બે શ્રેષ્ઠ સ્ત્રીઓ સાથે તે ગળ ચક્રવર્તીની જેમ સુખભોગ ભોગવવા લાગ્યો. પૂર્વ જન્મના પ્રેમથી કમળાશ્રી ઉપર તેનો ગગ વિશેષ થયો, તેથી તેના વિના તે એક ક્ષણ પણ રહી શકતો નહોતો. તે ગળ રાજ્ય કંઠે સતે તેના આખા રાજ્યમાં દુર્લિંક, બીજા ઉપદ્રવો, દુ ખના કારણો, અન્યાય કે મહાપાપ થતા નહોતા તેણે પોતાના આખા ગળ્યમાંથી સાત વ્યમનોને હુકમવડે ફર કર્યા, તેમજ તેનું દ્રવ્ય નીતિવાણુ હોવાથી તેને માત ક્ષેત્રમાં તે સારી રીતે ધાવવા લાગ્યો.

એ પ્રમાણે ઘણા વર્ષો પર્યંત સુખભોગ ભોગવતા તેની બન્ને ગણીઓ મગર્લા થઈ અનુક્રમે તે બન્નેને પુત્ર થયા, ગળએ તેનો મારી રીતે જન્મ મહોત્સવ કર્યો અને યોગ્ય દિવસે તેના શ્રીષેષ્ટ અને હરિષેષ્ટ એવા નામ પાડ્યા. પ્રથમાવસ્થામાં તેનું લાલનપાલન કંઈ, પછીની અવસ્થામાં તેને સાગી રીતે બણાવ્યા, પછી વૃદ્ધિ પામતા એવા તેઓ યૌવનાવસ્થા પામ્યા કહ્યું છે કે—“ જે પુત્ર જાત્યાવસ્થામાં શાસ્ત્રકળા મેળવવાના પરિશ્રમમાં તત્પર હોય તેમજ શરીરનો પણ પોષક હોય અને તરૂણાવસ્થામાં અમારના સુખ ભોગવવા સાથે દ્રવ્યોપાર્જનમાં તત્પર હોય તે સાથે માતાપિતાનો પાલક હોય તેમજ વૃદ્ધાવસ્થામાં જે ધર્મિષ્ઠ હોવા ઉપરાંત મનોવિકાર રહિત સ્વચ્છ ઇદ્રિયોવાળો હોય—એવો પુત્ર આ લવ ને પન્નવમા અસ્રવ્ય સુખને માટે થાય છે ”

જાનને જાધુઓ રામ લક્ષ્મણની જેમ પરસ્પર ગાઢ પ્રીતિ ધરાવતા સતા સાથે રહીનેજ અનેક પ્રકારની ક્ષીડાઓ કરવા લાગ્યા. 'કાતારમા, વ્યસનમા, વિવાદમા, કલહમા, મુખમા, દુ ખમા, સ આ મમા, યાત્રામા, વ્યવહારિક કાર્યમા, કુળાચારમા, વિવાહક્રમમા તેમજ ખીલ ગુલ કે અગુલ અનેક કાયમા જે નિરતર સાથેજ રહે તેજ ખરખરે જાધવ છે તેવાજ જાધવની સ્પૃહા કરવામા આવે છે જે તેવો ન હોય તે જાધવજ શેનો ? તેને કાણુ ઇચ્છે ?' ધીજી બધી વસ્તુ પ્રયત્નથી કે ઘનથી પ્રાપ્ત થાય છે, પણ પુન્ય વાનુ વિનથી અને શુધ્ધી એવો ભાઈ કોઈ પ્રકારે પ્રાપ્ત થતો નથી.

અન્યદા તે નગરના ઉ જ્ઞાનમા અનેક શુભગુણમુખ્ત અને દૂર કર્યો છે અજ્ઞાનરૂપી અધકાર જેણે એવા શ્રીસ ભવ નામના આચાર્ય પધાર્યો ચાજ જ્ઞાનવાળા અને ચાર પ્રકારના ધર્મને કહેનારા તે સુરિ શુદ્ધ જમીન જોઈને ૭૦૦ મુનિ સાથે ત્યા રહ્યા ઉદ્યાનપાળકના મુખેથી તેમના આગમનની હકીકત જાણીને રાજા ઉદ્યાનમા આવ્યો અને શુરને વ દન કરી તેમની પાસે ધર્મ સાલજવા બેઠો શુરમહારાજે ધર્મદેશના દેવા માડી

“ હો ભણ્યો ! વિરસ અને અનેક પ્રકારના દુ ખોથી વ્યાપ્ત એવા આ મ માન્ડૂપી સમુદ્રમા એક નિર્મળ એવો ધર્મજ ચિતામણિ ગતની જેમ અગીકાજ કરવા યોગ્ય અથવા શ્રેષ્ઠ છે. આ જગતમા વ્યસનો ઉપર દ્વેષ, સાધુજનોપર પ્રીતિ, ગુણોમા આદર, સદ્વિદ્યામા રતિ, સુભાષિત રસના આસ્વાદનમા કુતુહલ, સારા સૂકતો રસવાની શક્તિ, પરપીડા સમાવવામા પ્રયત્ન અને જિનેશ્વરના આરાધનમા તત્પરતા-આટલા વાના કોઈક ધન્ય જીવ-

નેજ પ્રાપ્ત થાય છે હે ભવ્યપ્રાણી ! તુ પ્રાણીમાત્રમા સમ-
ભાવને ધારણ કર, અસારપર નિર્ભરત્વ શુદ્ધિ લાવ, મનના શત્રુને
ફર કાઢ અને ભાવશુદ્ધિનો આશ્રય ઠર ”

આ પ્રમાણેની દેશના સાલગીને ગજ અત્યંત વૈરાગ્ય-
વામિત થયો પછી તેણે પોતાના પૂર્વભવ મળધી અને તેમજ
કરેલા પુણ્ય મળધી પૃષ્ઠા કરી શુદ્ધમહાસળે કહ્યું કે-“ હે
મહીનાથ ! તે પૂર્વ જન્મમા જે મહા તપસ્યા કરીને પુણ્ય ઉપા-
ર્જન કર્યું છે તે હું સ્પષ્ટપણે ઠંડું હું માણ -

આ ક્ષેત્રમાજ નરકોતા એવા નામની રમણિક નગરી છે.
ત્યા અનેક હન્ટીઓની શ્રેણિથી વિભૂષિત નરસેન નામનો રાજા
છે તે નગરમા શુણ્ણસાર નામનો મહા ધનવત માર્થવાહુ વસે
છે તેને પતિના ચિત્તને અનુસરનાની-તે પ્રમાણેજ વર્તનારી
શુણ્ણશ્રી નામની પ્રિયા છે કેટલોક વખત વ્યતિક્રમ્યા પછી
દુર્દશાના યોગથી કોડી જીવ નરકમાથી અવીને શુણ્ણશ્રીની કુક્ષિમા
ઉત્પન્ન થયો તે ગર્ભના પ્રભાવથી શુણ્ણશ્રીને અશુભ દોહલા થવા
લાગ્યા તેમજ મલિન વસ્ત્ર ગમવા લાયા અને કુત્સિત અન્ન
કચવા લાગ્યું ‘ હું દાન આપવા ઈચ્છતી નથી, છતાં આ લિલુકો
શા માટે મારે ઘરે આવે છે ’ એવો અશુભ ગર્ભના પ્રભાવથી
તેના ચિત્તમા વિચાર આવવા લાગ્યો દુર્લાયના વશથી તેનો પતિ
શુણ્ણમાન મૃત્યુ પામ્યો અને તેની જળમાર્ગે ને સ્વર્ગમાર્ગે રહેલી
તેમજ ઘરમા રહેલી સર્વ લક્ષ્મી નાશ પામી જે જેના હાથમા
આવ્યું તે તેઓ ઉપાડી ગયા અનુક્રમે પુત્રનો જ મ થયો ત્યારપછી
કેટલોક દિવસે તેની માતા મરણ પામી પૂર્વ થાપના ઉદ્ધવથી

કૃશ, કપિવ કેશવાળો, કુબડો, વામજો, કુરૂપ અને દુર્ભાગી એવો તે બાળક થયો તેનું કુટુંબ તો નાશ પામ્યું હતું પણ બીજા લોકોએ દયા આવવાથી તેને પાલ્યો ‘ દયાળુ મનુષ્યો સગુણ કે નિર્ગુણપણુ જોતા નથી ’ તેણે લક્ષ્મી, કુટુંબ બધું સવરી સ્ત્રીધુ તેથી બાળબાળથી લોકોએ તેનું નામ સ્વરે રાખ્યું તે જ્યાં જાય ત્યાં ઉચે સ્વરે દુર્વાક્યો કહીને લોકો તેને તાડના ઠરતા હતા તેથી તે દુર્ભાગી શાંતિથી કોઈ ઘરે કે દુકાને બેઠી ગાકતો નહીં તે જ્યાં બેસતો હતો ત્યાં બાળકો તેને હેરાન કરતા હતા કાગડાઓનો ઉપદ્રવ ધ્રુવડ મહન ઠરે તેમ, તે બધી પીડા સહન કરતો હતો અન્યઠા તે રાજદ્વારે ગયો તો ત્યાં દ્વાગપાળે તેને તાડના કરી કાઢી મૂક્યો તરૂણ થયા છતાં પણ તેનું વિરૂપપણુ ધુધર્મના યોગથી ગયું નહીં

આ પ્રમાણે મહા દુર્દશાયુક્ત ઘણો કાળ વ્યતિત થયે ગયે તે સ્વર્ગ દૌર્ભાગ્યના દુ બધી ચિત્તમા વિચારવા લાગ્યો કે-“ અહો ! મારું એવું તે કેવું મહા પાપ છે કે જેથી મારા માતા પિતાનો, કુટુંબનો અને મયત્તિનો બધાનો નાશ થયો ? મારા મનોરથો દુર્ભાગીની જેમ મનમા ઉત્પન્ન થઈને પાછા મન માજ શમી જાય ॥ કુલાગાર એવા મેં મુહૂંદાની વાણી માની નહીં, આત્મલાઘવતા ગણી નહીં અને જનપ્રવાદથી હું ભય પામ્યો નહીં મૌનિક, કૃતધ્ન, વ્યાધ (પારધી), વ્રતસોપી અને વિશ્વાસ ઘાતીઓમા પણ મારા મમાન પાપી ગોઈ હશે નહીં કપાયાધ ને વિધવાધોમા, તિર્યગ્ નન્કગામી છુતોમા, પ્રચ્છન્ન પાપ કરનારાઓમા, અનત સસાગ લમનારાઓમા, અલ યોમા, મદાધોમા, માસ લક્ષણના ગ્તમા અને કુળને મનીન કન્નાગઓમા મારા

જેવો હુઈશાવાન કોઈ જણાતો નથી અથ માસો, મૂર્ખ માસો,
કુદિ સાંગે હુઈ આસો, પક્ષી માસે અને મ્હેચ્છ માસે પણ
કુળને લગવનાં માને જેવો સાંગે નહી. કેટલાક મનુષ્યો તો
આખા જગતનું રક્ષણ કરવામા મમથ હોય છે, કેટલાક કુટુંબનું
રક્ષણ કરવામા મમથ હોય છે, કેટલાક પોતાનું પેટ ભગવામાં
મમથ હોય છે, અને મારી જેવા હુર્લાગ્યરૂપી મરેં ડશેલા તો
પોતાનું પેટ ભગવાને પણ મમથ હોતા નથી હે તૃપ્ત્યા દેવી !
મનથી યાચના કરવામા તત્પર એવા માગી જેવા ' ઘો, ઘો ' એમી
કહેતા ફરે છે, કોઈ વખત પાંકે ઘરે માનરહિતપણુ કાગડાની
જેમ 'શંકા મહિંત જમે છે, વળી બ્રહ્મીના કટાક્ષથી કુટીય એવા
સાંભેપ જોનારા ખળોથી જોવાય છે, કોઈ પણ જગ્યાએ શાંતિ કે
સન્માન પામતા નથી હુર્જનનુ ચેષ્ટિન જોયુ, સમાન જનોથ
થતો પરાભવ વેઠ્યો, મિત્રાઈ માટે ધનવતોની ખુશામત કરી,
કીર્કરાના ભાજનના જમ્યો, ઉઘાડા પગે ઘણું ગમનાગમન કર્યું,
તૃષ્ણના સથાંગ ઉપર સુતો-મધા હુ જો સહન કર્યા, છતાં હે
કૃતાત ! કોઈ હુ ખ દેવુ બાકી રહ્યુ હોય તો તે પણ આપી દે
કે' જેથી હુ તે ભોગવવાને તૈયાર રહુ "

આ પ્રમાણે વિચારીને છેવટે તેણે ચિંતન્યુ કે- ' પરા-
ભવના સ્થાનરૂપ એવા હુ હુર્લાગીને અહીં તો ગહેવાનુ સ્થાનજ
નથી, તેથી બહારગામ જવુ તેજ ચોગ્ય છે ' આમ વિચારીને
પોતાનુ નગર તણને તે બહાર નીકળ્યો. અનુક્રમે તે વનમા
આગ્યો. ત્યાં તેને ગોવાળોએ પાપાણુ અને લાકડીઓવડે ફારી
રીતે કૂટ્યો તે વખતે તેણે સમતા ધારણ કરીને વિચાર્યું કે-
' રે ભૂવ ! તારા કરેલા કર્મો તારે ભોગવવાના છે, તેથી શાંતિથી

સહન કરવા તેજ યોગ્ય છે દારિદ્ર્યથી દવયો જાણવાને, આધિ-
આધિથી દુઃખી થયેલા જીવોને, કૃપણોને અને અશક્તોને ક્ષમા
તેજ ગતિ છે-ક્ષમાજ ધારણ કરવા યોગ્ય છે ' આ પ્રમાણે વિચારતા
ને આગળ આવતા તેણે એક મોટી અટવીમા ભયભીતપણે પ્રવેશ
કર્યો. તેવામા તેણે સિદ્ધાગને સ્થિત થયેલા એક મુનિને જોયા.

મુનિએ તેને દીનને આવતો જોઈને ' હે વત્સ ! આવ,
આવ ' એમ કહીને બોલાવ્યો. તે સાંભળીને તે દુર્ભાગી મંદરે
વિચાર્યું કે- ' અત્યારે કાંઈક મારૂં ભાગ્ય જાગૃત થયું જણાય છે.
કારણકે આજમુખી ' આવ ' એવો શબ્દ આ જીવંતીમા મેં
સાંભળ્યો નથી ' પછી આજમાથી આમુ અરતા તેણે મુનિરાજના
ચરણમા પ્રણામ કરીને કહ્યું કે- ' હે ભગવન ! તમારા દર્શનથી
આજે હું કૃતાર્થ થયો છું ' મુનિએ તેનો હાથ જાનીને તેને
આશ્વાસન આપી સ્વસ્થ કર્યો અને વૈરાગ્ય મળી આ પ્રમાણેની
દેશના તેને આપી " હે ભગ્ય પ્રાણી ! આ મમારમા રહેલા
જીવોને પ્રથમ તો શ્રીની કુક્ષિમા-ગર્ભવાસમા હું જ બોલાવવાનું છે,
ત્યારપછી એટલે જન્મ્યા પછી શ્રીતા હૃદય પાન કરવું અને
મળથી મલીન શરીરે રહેવું એ પણ હું જ છું, તરૂણપણમાં
પણ શોક વિયોગાદિક અનેક પ્રકારના હું જ હોય છે અને છેવટે
વૃદ્ધપણુ પણ તદન અસાન છે, માટે રે મનુષ્ય ! કહે, આ
સ સારમા મુખ કોઈ પણ અવસ્થામા જરા પણ છે ? આ સ સાર
મહાન રૂપ સમાન છે, તેમા અનેક પ્રકારની વિપત્તિરૂપ જળ
ભરેલું છે, તેમા પડેલા પ્રાણીઓને તેમાથી ઉદ્ધારવાને ધર્મ
રજ્જુ સમાન છે સ્વયં ધન છતાં પણ તોષ, કષ્ટમા પણ શાંતિ,
ગતાયુ છતાં પણ ધીરપણુ-એ મહત્તમાઓનો સ્વભાવજ છે " .

આ પ્રમાણેની ગુરૂમહારાજની દેશના સાલણીને સવર
 બોલ્યો કે-“ હે મુનિરાજ ! મને આ ભવમા અત્યંત દુઃખ પડ્યું
 છે ’ મુનિ કહે છે કે-“ હે વત્સ ! ખીલુ ગતિના દુઃખો પાસે
 આ અનુભવ ભવ મળી તારૂં દુઃખ તે શા હિસાબમા ॥ ? આ
 જીવે પૂર્વે નરકગતિમા અનતીવાજ જે દુઃખો સહન કર્યા છે
 તે હું તને લેવા માત્ર કહું છું તે આવધાન થઈને માલજા-નરકમાં
 નારકી જીવોના તલતલ જેવડા ખડખડ કરવામા આવે છે,
 વજ્રમય મુદ્ગરથી ફટ્ટે છે, અગ્નિવડે કુર્લીમા નાખીને પથવે છે,
 તીક્ષ્ણ શસ્ત્રવડે કઠકડા કરે છે, કરવતથી વિદારે છે, કેળા અને
 શ્વાનવડે ખવરાવાય છે, મોટા યત્રમા નાખીને પીલે છે, તપાવેલું
 સીસું પાય છે, લોહાના વાહનમા ભેડે છે, શિક્ષા ઉપર પડાડે છે,
 અગ્નિના કુડમા નાખે છે, તપાવેલી ધૂળિમા સુવાડે છે-આ પ્રમા-
 ãણેની પરમાધામીકૃત વેદનાઓ ॥ તદુપરાત મેનસ્વભાવથી થતી
 અને અન્યોઅન્યથી કરાતી પીડા પણ અસહ્ય હોય છે ગાઢ
 મત્મરવાળા નાન્કીઓ મહા દુઃખ ભોગવે છે જવર, ઉખા, દાહ,
 ભય, શોક, તૃષ્ણા, ક્રોધ, ખુબુક્ષા, પગ્વશતા અને શીત-આ દશ
 પ્રકારની તો ત્યાં કાયમ ક્ષેત્રવેદના હોય છે

”

હવે નિર્ધન ગતિની પીડા કહે છે-તિર્ધન ઓ અકુશ, આળસ,
 લાકડીઓ, વધ, બધન, લુધા, તૃષ્ણા, ટાઢ, તડકો વિગેરેથી થતી
 અનેક પ્રકારની વેદના ભોગવે છે આવી વેદના જેઓ ગતભવમા
 ધર્મના નિયમવાળા હોય છે તેઓ પ્રાચે પામતા નથી ”

આ પ્રમાણેની ગુરૂમહારાજની દેશના સાલણીને તેમજ
 સસારના પારાવાજ દુઃખો જાણીને વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થવાથી તે સવરે

શુભહારાજ પાસે ચારિત્ર લીધું અને ખડ્ગ દ્વારા મમાન તીવ્ર-
 પણે પાળવા લાગ્યો. શુભહારાજની શિશ્યાને મસ્તકપર ધારણ
 કરતા એવા સવન્મુનિ અનુક્રમે ગીતાર્થ થયા તેમણે અનેક
 પ્રકારના તપ કર્યા, મુનિની બાર પ્રતિમાઓ વડી, અનુક્રમે જિન-
 કમ્પ સ્વીકાર્યો. છમાત્રી પર્યંત તપ કર્યો અન્યદા તેઓ અરણ્યમા
 મેરૂપર્વતની જેમ સ્થિર થઈને કાયોત્તમને રહ્યા તે વખતે ઇંદ્ર
 સુરલોકમા તેની સ્થિરતાની પ્રશંસા કરી તે આભળીને કોઈ
 મિથ્યાદૃષ્ટિ દેવે તે નહીં સહતા કહ્યું કે-“ હું હમણાજ ત્યા
 જઈને તન્તમાજ તે મુનિને ચગાવુ છું મહુધ્ધની સ્થિરતા એવી
 કયાથી હોય કે જેથી દેવ પણ ન ચગાવી શકે? ”

આ પ્રમાણે કહીને તે દેવ જ્યા મુનિ હતા ત્યા આગ્યો
 અને તેણે દેવમાયાવડે એક માર્થ વિદ્યુર્થો તેમજ મવત્ર શ્રીધ્મ
 ઋતુ વિન્તાર્થો સૂચના કીણ્યો. પણ તીવ્ર કર્યા કે જેથી તૃષા
 વધે અને રસ નાશ પામે આવી કળિકાળ જેવી શ્રીધ્મઋતુથી
 જળ(પયે જડ)ની વવ્રભતા વૃદ્ધિ પામી મુનિની પાસે સાર્થવાહ
 પોતાના પરિવાર માથે રહેલો છે દેવે માયાવડે મુનિના દેહેમા
 ક્રુષા અને તૃષાની પીડા વધારી લીધી સાર્થવાહે મુનિની પાસે
 શીતળ જળ અને કળો વિગેરે અન્ન ધર્મ અને તે વહોરવા
 પ્રાર્થના કરી, પણ મુનિ છમાસી તપવાળા હોવાથી તેમણે કાંઈ
 પણ શ્રહણ કર્યું નહીં અર્ધ રાત્રે દેવે માયાવડે તડકો વિદ્યુ-
 વર્ષાને કહ્યું કે-‘ માની ઉપર દયા કરીને કાલસન્ન પારો, મારી
 પાસે સર્વ પ્રજારતુ પ્રાપ્તુક અન્ન છે અને તમે પ્રસંગોપાત
 અતિથિ મળી ગયા છો ’ મુનિએ વિચાર્યું કે-‘ અત્યારે હજી
 રાત્રી હતા આ તડકો કયાથી ? જરૂર જણાય છે કે કોઈ દેવ

માયાવડે આ આતપ વિકુબ્ધો છે તેથી કાયોત્તમર્ગની મર્યાદા પૂરી થયા વિના હું કાઉસચ પાત્રીશ નહીં ' આ પ્રમાણે વિચારીને મુનિ તો આ આહ્વાના ત્યાગી હોતા સતા ઠયોત્તમર્ગમાજ સ્થિત રહ્યા પછી દેવે વાઘ અને સર્પ વિગેરે વિકુર્વિને અનેક પ્રકારના પ્રતિકૂળ ઉપસર્ગો કર્યા તે ઉપસર્ગોથી પણ જ્યારે મુનિ કિચિત્ પણ ચળાચમાન થયા નહીં, ત્યારે દેવતા પોતાની મેળેજ અનુકૂળ, પ્રમન્ન મનવાળો અને હર્ષિત થયો સતો બોલ્યો કે-“ હે પ્રભુ ! આપની ઇંદ્રે જેવી પ્રશસા કરી તેવાજ આપ છો, એટલું જ નહીં પણ તેથી અધિક છો હે મહા મુનિ ! મેં આપની પરીક્ષા કરતા આપને જે કાંઈ કદ આપ્યું છે તેને માટે મને ક્ષમા કરશો’ શુ આખા જગતના પ્રજા પવનવડે પણ મેરૂપર્વતના શિખર ચલિત થાય છે ? નથી થતા”

આ પ્રમાણે સ્તવના કરી નમીને પુષ્પવૃષ્ટિ કરી દેવ સ્વસ્થાને ગયો છ માસને અંતે સવરમુનિએ છમાસી તપનુ પારણુ કર્યું ઉશ્ર તપવડે કળીને તેમને અણિમા વિગેરે અનેક પ્રકારની લબ્ધિઓ ઉત્પન્ન થઈ

એ પ્રમાણે ચીરકાળ પર્વત તીવ્ર તપ તપી સર્વ ઈર્ષ ખપાવી પ્રાતે પદ્મ દિવસની સલેખના ઠરી મજ્જુ પામીને સવરમુનિ માતમા દેવલોકમા ઇંદ્રના સામાનિક દેવ થયા

દેવલોકથી ચયીને વૈતાશ્વ પર્વત ઉપર દક્ષિણ શ્રેણિમા ક્ષેમકરા નગરીમા ગ્લનચૂડ નામના રાજાની મહનવક્ષિકા નામની રાણીની કુક્ષિમા સત્ત્વ સાગરોપમનુ આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને અવતર્યા યોગ્ય મમયે તેનો પ્રસવ થયો રણુચૂડ નામ

‘રાખ્યું અનુક્રમે વૃદ્ધિ પામ્યો સતો તે પણ વિદ્યાવિધારદ (વિદ્યાધર) થયો. અન્યદા આકાશમાર્ગે જતા ગજચૂડે વણારમી નગરીમાં એક અત્યંત રૂપવાળી દેાઈ યુવતિને દીઠી તેની ઉપર રાગ ઉત્પન્ન થવાથી તેનું હરણ કરીને તે તેને પોતાને સ્થાને લઈ ગયો. અને વિષયામગ્ન થિતથી તેને પોતાની પ્રિયનમા કરી. કામના તીવ્ર અભિલાષવડે તેનું અત્યંત સેવન કરવાથી કેટલેક કાળે તેનું શરીર તૂટી ગયું. રાજ્યકુમારિ અનેક રોગો તેના શરીરમાં ઉત્પન્ન થયા. ‘જાતિ સંલોગથી અનેક પ્રકારની રોગોત્પત્તિ શરીરમાં થાય છે એ ચોક્કસ હકીકત છે.’

અત્યંત મૈથુનના સેવનથી કપ, સ્વેદ, શ્મ, મૂર્ચ્છા, બમ્બી, ગ્લાનિ, બગદાય અને રાજ્યકુમારિ રોગો ઉત્પન્ન થાય છે. ‘રાગ, અગ્નિ, શુદ્ધ અને સ્ત્રી અત્યંત નજીક હોવાથી વિનાશ મારે થાય છે અને દૂર રહેવાથી કુળ આપનાર થતા નથી, તેથી તે ચારે મધ્યમ લાનેજ સેવવા યોગ્ય છે.’ આજ કારણથી હુદ્ધિમાનોને શુભ સમતારૂપ સ્ત્રીની સેવાજ લાભકારી કહેલી છે. વિચક્ષણ પુરૂષો સ્ત્રીસેવાના અત્યંતપણાને ક્ષય માટેજ કહે છે. અહીં રહ્યુંડ રોગાર્ત થવાથી આર્તધ્યાનવડે મગ્ન પામીને વિદ્યાચળની નજીકની ભૂમિમાં મદોન્મત્ત હસતી થયો. કહ્યું છે કે- ‘મનુષ્ય આર્તધ્યાનથી તિર્થચગતિ, રોદ્રધ્યાનથી નરકગતિ, ધર્મધ્યાનથી દેવગતિ અને શુક્લધ્યાનથી સિદ્ધગતિને પામે છે.’

તે હાથી પ્રચંડ શુકાદંકવડે ઉગ્ર, દીર્ઘદંતોવડે દુર્દાંત, વનના પ્રાણીઓને હુસ્સહ, મહા બગવાન અને દુ જે ભેવા યોગ્ય થયો. અનુક્રમે વૃદ્ધિ પામતો તે હાથી બાજે બીજે વિદ્યાચળ

હોય તેવો દેખાવા દાગ્યો તેમજ ઝીંગવણ હસ્તી જેવો ઘણો
ઉચ્ચ નેમજ શોભીતો થયો

ગેયૂરની શ્રી વૈધવ્યપણના દુ ખથી પીડિત થઈ સતી
ભર્તારના વિયોગથી વિધુર બનેલી અત્યંત દુ ખિત થઈ ગઈ
‘દાન વિનાની વિભૂતિ (મ પદા), સત્ય વિનાની સુગ્ધવતી, વિનય
વિનાની વિદ્યા અને પતિ વિનાની શ્રી શોભતી નથી માન, દર્પ,
અહંકાર, બધુવર્ગમા પૂજા અને પુત્રોમા તેમજ સેવકોમા આજ્ઞા
વૈધવ્ય પ્રાપ્ત થયે મતે નારા પામે છે આ પ્રમાણે દુ ખાદિત
એવી તે મરણ પામીને વિધ્યાયજના મમિષ ભાગમા જ્યા તેનો
પતિ હાથી થયેલો છે ત્યાજ હાયણી તરીકે ઉત્પન્ન થઈ તેને
જોઈને કામવિહ્વળ થયેલો રણુચૂડ હસ્તી તેની પછવાડે દોડ્ય
‘પૂર્વસવનો મોહ દીર્ઘકાળે પણ છોડતો નથી, મોહની ગતિજ
એવી હોય છે ’ કહ્યું છે કે-“ ગિરીશ જે શિવ તે અર્ધાંગે
પાર્વતીને ધારણ કરતા હવા, વિષ્ણુ નિરતર શઅગ્રેણિને ધાગણ
કરતા હવા, બ્રહ્મા નિરતર અક્ષસૂત્ર (માળા) ને ધાગણ કરતા
હવા અને સહસ્રાક્ષ જે ઈંદ્ર તે ઇંદ્રાણીના પાદપ્રહારને સહન
કરતા હવા-આ બધું મોહનું વિનૃસિત છે આવા મહાપુરુષો
પણ જ્યારે તેને તાગે થયા છે, તો પછી બીજા સામાન્ય જનોની
સા’વાતજ શી કવ્વી ? ”

હવે પેલો હાથી હાયણીની સાથે સ્વેચ્છાપૂર્વક વનમા
રમે છે અને રેવા નદીના ઉચ્ચ જળતરંગોમા જળક્રીડા કરે છે
અન્યથા તે વનમા કોઈ જ્ઞાની મુનિ પધાર્યા તેમને જોઈને કોષ
કિર્ષિત થવાથી હાથી તેની સાથે ઉત્તાવળો દોડ્યો પરંતુ મુનિએ

(૩૪૦) તપધમ-પુરુષોત્તમ ગળની કથા.

તપની લબ્ધિથી તેને શાત કરી દીધો, એટલે તેણે શાત થઈને હાથણી સહિત મુનિરાજને નમસ્કાર કર્યો મુનિરાજે તેનો પૂર્વભવ કહીને તેને પ્રતિબોધ પમાડ્યો તે પણ જાતિસ્મરણ થવાથી હાથણી સહિત મમકિત પામ્યો તે વખતથી તેણે સચિત્તને ત્યાગ કર્યો એટલે તૃષ્ણ, ક્રોધ, મન, પુન્ય, ક્ષણ વિગેરે જે સચિત્ત હોય તે વર્ણને અચિત્તનેજ લોગવવા લાગ્યો વળી ઇર્થાસમિતિ પાળતો દયાયુક્ત ચિત્તે આવવા હાલવા લાગ્યો તેમજ શાતાત્મા એવો તે પૂર્વજન્મની જેમ હુ સહુ તપ કરવા લાગ્યો મુનિરાજના વાક્યથી પ્રતિબોધ પામેલા એવા તેણે હાથણીને સગ પણ તણ દીધો અને પુણ્યકાર્યજ કરવા લાગ્યો.

તે વનમાં પૂર્વે ભવયદેવીએ ધીયુગાદીશ પ્રભુનો તોરણ સહિત એક સુદર પ્રામાદ પોતાને જિનાર્યા કરવા માટે આનંદ ઉત્પન્ન થાય એવો કરાવ્યો હતો તે જિનપ્રામાદ પાને પેલો હાથી હાથણી સહિત જિનવદન માટે દરરોજ જવા લાગ્યો એ પ્રમાણે આનંદવી કાળ નિર્ગમન કરે છે, તેવામાં અન્યદા તે વનમાં દાવાજિ લાગ્યો, એટલે પૂર્વે બનાવેલા સ્થડિલ તરફ તે હાથી દાવાનળથી ભય પામીને દોડ્યો, પરંતુ વનના પ્રાણીઓથી બધા સ્થડિલો ભગઈ જવાને લીધે પાચમા સ્થડિલમાં તે હાથી હાથણી સહિત ઉભો રહ્યો ‘ માગ ભયથી આ બીજા નાના છવો દાવાનળમાં ન જાઓ ’ એમ ધારીને તે શાતપણે શરીરને ચ વરીને રહ્યો પવને પ્રેરેલી દાવાનળની જવાળા ત્યા પણ આવી, તેથી ખુણાપર રહેલી હાથણી તે દાવાનળથી દાઝીને બળી ગઈ હાથી તેનાપરના મોહથી પાણી લાવી લાવીને તેને સીંચવા લાગ્યો એમ જવા આવવાથી દાવાજિવડે તે હાથી પણ ભાળી ગયો.

તે બન્ને અનશન કરી ધર્મધ્યાનમાં તત્પર થઈ નમસ્કાર મંત્રને સ્તુતિ-ભજન-તેનું અભ્યસન કરતા સતા મરણ પામીને મૌઘર્મ દેવ-લોકમાં દેવતા થયા સ્વર્ગમાંથી અવતીરે, હે રાજન્ ! તમે પુરુ-ષોત્તમ રાજા થયા અને હાથણીનો જીવ તમારી કમળશ્રી નામે ગણી થઈ પૂર્વે વિદ્યાધરના ભવમાં મોહથી તમે પરનારીનું હૃદય ધ્રુવ હોતુ તેથી તમે તે સ્ત્રી સહિત તિર્થસ્થપણ પામ્યા તપ અને દયાદિક ધર્મકૃત્ય તમે જે પૂર્વભવમાં કર્યા હતા તેથી બાધેલા શુભકર્મના ઉદયથી તમે રાણી સહિત રાજ્યાદિક મુખને પામ્યા”

પૂર્વે રાજાએ જાતિસ્મરણથી પૂર્વભવ જાણ્યો હતો, પુરુ-મહારાજના વાક્યથી તે વિશેષ પ્રકારે જાણ્યો અને તેમનું કહેલું સર્વ સત્ય માન્યું પછી પુણ્યકાર્યનું ફળ વિશેષે જાણવા માટે રાજાએ ‘દાન, શીળ, તપ ને ભાવ-એ ચાર પ્રકારના ધર્મમાં કોનું-કયા ધર્મના આરાધનનું ફળ વિશેષ છે ?’ એમ પૂછ્યું

પુરુષમહારાજે કહ્યું કે-“ હે નૃપ ! ચારે પ્રકારનો ધર્મ આરાધન કરવાથી નાના પ્રકારના ફળને આપે છે, પરંતુ તે ફરકમાં ભાવસંયુક્તપણે જોઈએ દાન દારિદ્રના નાશ માટે થાય છે, શીળ દુર્ગતિનો નાશ કરે છે, તપ નીકાચીત કર્મોનો વિનાશ કરે છે અને ભાવના તો સમાજનો નાશ કરે છે દાન, તપ, દેવપૂજા, દાક્ષિણ્ય, દક્ષતા, દમ, શીળ અને વિવેક-ઇત્યાદિને પ્રકૃત પુરુષો ધર્મના અગ કહે છે જેમ પંચેન્દ્રિય પ્રાણી સર્વ અગોપાગવડે શોભે છે તેમ જિનોક્ત ધર્મ પણ તેના ઉપર કદા તે અગોવડે શોભે છે જિનેશ્વરકથિત ધર્મ કદ્યાણુરૂપી વહ્નીના કદતુલ્ય છે સર્વ મુખની પ્રાપ્તિમાં કલ્પવૃક્ષ તુલ્ય છે,

દારિદ્ર્યથી ઉદ્દીપ્ત દાવાનળને શમાવવામા વર્ષાતુલ્ય છે, મસા-
રના વ્યાધિઓનો નાશ કરવાને વૈદ્ય સમાન છે, કલ્યાણરૂપી
લક્ષ્મીને વશ કરવાના મત્રતુલ્ય છે, તે કલુષ ભાવ વિનાનો છે
અને ભયકર જોવા સસારસમુદ્રથી તારવાને પ્રવહણતુલ્ય છે
જોવો જે ધર્મ તે નિરતર સેવન કરવા યોગ્ય છે પૂર્વે જેમ
પ્રુદ્ધિમાન પુણ્યસારે ધર્મનું આરાધન કરીને પુણ્યનું ઉપાર્જન
કર્તું હતું, તેમ તેની કથા સાલજીને અન્ય જીવોએ પણ
પુણ્ય ઉપાર્જન કરવું તે કથા આ પ્રમાણે —

લક્ષ્મીની સકેતભૂમિ જેવી સાકેતપુરી નામે નગરી છે.
ત્યા નામે કરીને અને ધામે (તેજે) કરીને બાનુપ્રભ નામે રાજ છે.
ત્યા પરિમિત ધનવાળો ધનમિત્ર નામે શ્રેષ્ઠિ વસે છે તેને શુભે
કરીને તેના સરખી ધનશ્રી નામની શ્રેષ્ઠ પ્રિયા છે અન્યદા
તેણીએ રાત્રી શેષ અપ રહી હતી તેવે વખતે અનેક પ્રકારના
રત્નોથી ભરેલા સુવર્ણના કુળને પોતાના સુખમા પ્રવેશ કરતો
જોયો તરતજ તે જાગી અને પોતાની શમ્યામાથી ઉઠી, પતિ પાસે
ગઈ તે સ્વપ્ન નિવેદન કર્યું તેણે કહ્યું કે- ‘ હે પ્રિયા ! તને
ભાગ્યશાળી જોવો પુત્ર યશે ’ એમ કહીને હર્ષથી તેને અભિનંદન
આપ્યું અનુક્રમે ગર્ભસ્થિતિ પૂર્ણ થયે પુત્ર પ્રસન્ન થોડ પાસે
વધામણી ગઈ, શેઠ ઘણા ખુશી થયા અને વધામણી આપી.
સ્વપ્નને અનુસારે તે પુત્ર ઘણો ભાગ્યશાળી યશે એમ બાળી
શ્રેષ્ઠિએ તે પુત્રનું પુણ્યસાર નામ પાડ્યું મદોપરમા હસ એક
ઠમળથી ણીબ્દ કમળ ઉપર જાય તેમ જુદા જુદા હાથમા જતો
તે પુત્ર વૃદ્ધિ પામ્યો ધનમિત્ર શ્રેષ્ઠિ તે પુત્રના જન્મદિવસથી
માડીને દરરોજ નવા નવા લાલમેળવનાર થયો ‘ અત્યંત ભાગ્ય-’

શાળીના આવામનથી શુ શુ લાલની પ્રાપ્તિ ન થાય ? ' -

પુણ્યમારે ઉચિત કાળે કળાગુરૂ પાસેથી અનેક કળાઓ મહુણ કરી. યૌવન સન્મુખ થવાથી તેના રૂપલાવણ્ય પણ વૃદ્ધિ પામ્યા પૂર્ણ યૌવન પામવાથી પિતાએ રૂપાદિ ગુણે કરીને વિખ્યાત એવી કૌણ શ્રેષ્ઠિની ધન્યા નામની પુત્રીને મોટા મહોત્સવ સાથે પરણાવી કહ્યું છે કે- 'લક્ષ્મીને અનુકૂળ, કળહરહિત, પ્રિય બોલ નાગી, નિર્મળ શીળવડે મનોહર, સ્વરૂપ અને સૌદર્યવટે છતી છે અપ્સરને જેણે એવી ઉત્તમ સ્ત્રી પુણ્યવાનના ઘરેજ હોય છે '.

અન્યદા રાત્રીએ પુણ્યસાગર પોતાના ઘરમા મુખે મુતેલો છે તેવામા લક્ષ્મીએ આવીને તેને કહ્યું કે- 'હું તારે ઘરે આવવા ઇચ્છુ છું ' પ્રભાતકાળે તે જાગીને જુએ કે તો પોતાના ઘરમા ચાલુ ખુણે ચાલુ અદ્ભુત એવા સુવર્ણ કળયો દીઠા તે જોઈને તેણે વિચાર્યું કે- 'રાત્રીએ મને લક્ષ્મીએ કહ્યું હતું તે તેણે મત્સ્ય કયુ' જણાય છે પરંતુ આ વાત ખજાજનો પામેથી ગભા માલજો તો વખતપર તે ગુસ્સે થાય, માટે હુંજ તેની પામે જઈને આ હકીકત નિવેદન કરું ' આ પ્રમાણે વિચારીને તેણે રાજા પામે જઈ તે હકીકત નિવેદન કરી અને સુવર્ણ કળય પોતાના માણસ પાસે મગાવીને બતાવ્યા રાજા તે જોઈને વિસ્મય પામ્યો અને પોતાના રાજભંડારમા તે કળયો મૂકાવ્યા બીજે દિવસ પણ તેજ પ્રમાણે સુવર્ણ કળયો જોઈ પુણ્યસાગરે રાજાને નિવેદન કયુ' તે કળયો પણ મગાવીને ગભાએ પોતાના ભંડારમા મૂકાવ્યા ત્રીજે દિવસે પણ તેજ રીતે સુવર્ણ કુભો જોઈને તેણે રાજા પાસે આવીને તે હકીકત નિવેદન કરી એટલે રાજાએ તે કુભ મગાવવાનું કહ્યું તે વખતે મત્રી બોલ્યો કે- 'સ્વામિન્ ! પ્રથમ બે દિવસના

મૃકાવેલા આઠ સુવર્ણ કુલોની તો તજવીજ કરે ! રાજાએ લડારી પાસે તજવીજ કરાવી તો લડારમા તે કુલો દીકા નહીં એટલે રાજાએ કહ્યું કે—“ હે પુણ્યસાર ! તુજ ખરો પુણ્યનો સ્માર હું કે જેથી તારે ઘરે લક્ષ્મી અભિમારિકાની જેમ સ્વયમેવ આવીને રહેવા આહે છે તેમ ન હોય તો લોભના વશથી મારા અહીં મગાવેના આઠ કળશો પાછા તારે ઘરે કેમ જતા રહે ? ” આ પ્રમાણે કહીને અતિ વિસ્મયપણાને પામેલા રાજાએ તેનો ઘણો સત્કાર કરીને નગરશેઠ તરીકે સ્થાપિત કર્યો પછી વસ્ત્રાલંકારાદિવટે તેનું વિશેષ સન્માન કરીને રાજાએ પોતાના પ્રધાન પુરુષોની સાથે તેને ઘરે વિદાય કયો.

પુણ્યસાર પણ પોતાને ઘરે ગયા પછી અનેક નગરજનોથી સેવાતો મતો. જાનાદિકમા તત્પર થઇને પોતાને પ્રાપ્ત થયેલી કમળા (લક્ષ્મી)ને મક્કળ કરવા લાગ્યો. અન્યદા તે નગરના ઉદ્યાનમા મુનદ નામના શ્રુતદેવણી મુનિ આવીને અનેક મુનિઓ મહિત સમવમર્થા તેમને વાદવામાટે રાજા નગરલોકોથી પરવર્યો સતો ઉદ્યાનમા આવ્યો. પુણ્યસાર પણ માતાપિતા તથા પત્ની સહિત શુરૂવદન માટે આવ્યો. સર્વે શુરૂમહારાજના અદ્વૈત^૧ એવા ચરણ દ્વંદ્વને^૨ વાદીને તેમની પાસે બેઠા એટલે તે મુનિરાજના અગ્રણી આચાર્યે દેશના આપવા માગી તેમા કહ્યું કે—“ હે ભવ્ય જનો ! જેના હૃદયમા સર્વજ્ઞ છે, જેની વાણીમા તેમના શુણ્ણી સ્તવના છે, જેના દેહમા શાવકના મતો છે, જે ધર્મારાધનમા તત્પર છે, જેને બોધ પરિણુમેલો છે, શુધજનોની જે પ્રશ્ન સા કરે છે, મુનિરાજપર જેને પ્રીતિ છે, શુધજનમા બધુભાવ છે અને જૈન

શાસનમા રતિ છે—આમે લોકોના મનનું રજન કરનારો ગુણુગણુ
જેનામા વર્તે છે તેનેજ ખરો પુન્યવાન આવક બાલુવો ”

આ પ્રમાણેની ધર્મદેશના સાલણીને બુદ્ધિમાન એવા ધન-
મિત્રે ગુરૂમહારાજને પૂછ્યું કે—“ હે પ્રભુ ! મારા પુત્ર પુણ્યમારે
પૂર્વભવમા શુ શુ સુકૃત કરેલું છે ? કે જેથી ધનની દામીની જેમ
લક્ષ્મી તેના ધનમા આવીને વસી છે વળી તેને સૌભાગ્ય, આરોગ્ય
અને રાજમાન્યપણુ તેમજ જનમાન્યપણુ શાથી પ્રાપ્ત થયું છે ? ”

આચાર્યે ઠહ્યું કે—“ પૂર્વે આજ નગરમા એક ધનદનામનો
એકિપુત્ર હતો તે સ્વભાવેજ દૃતરા તેમજ ત્યાગ (દાન) વડે
સુદર હતો તથા મદ્ગુરૂના સયોગે દેશવિન્તિ અગીકાર કરી,
તેમા પાંચ ઉદુબરાદિક અલક્ષોને ત્યાગ કર્યો તેમજ સાતક્ષેત્રમા
પોતાનું દ્રવ્ય વાપરવા તેમજ વાવવા લાગ્યો અ-ચદા તેણે ગુરૂ-
મહારાજની પાસે આગ્નિ પણ અગીકાર કર્યું પછી સિદ્ધાંતનું
ચક્રન, વિનય, તપ અને ક્ષમા વિગેરે સદ્ગુણોથી મમ્યદ્ પ્રદારે
વિભૂષિત થઈને સારી રીતે શ્રામણ્યનું પ્રતિપાલન કર્યું પ્રાતે અન-
શન કરી સમાધિપૂર્વક મગ્ધ પાત્રી ત્રીજા દેવલોકમા ઇંદ્રના
સામાનિક દેવપણે ઉત્પન્ન થયો

ત્રીજા દેવલોકમા અદ્ભુત એવા દિવ્ય ભોગને ભોગવીને
આયુક્ષયે ત્યાથી ચ્યવી તમારા પુત્ર પુણ્યમારપણે ઉત્પન્ન થયેલ
છે ” તે વખતે જાતિસ્મગ્ધ થવાથી પોતાના પૂર્વના બે ભવો
એક હર્ષ પાત્રીને પુણ્યસારે હાય બેડી ગુરૂમહારાજને કહ્યું કે—
“ હે મુનીશ્વર ! મે જાતિસ્મગ્ધ જ્ઞાન થવાથી આપે કદ્યા પ્રમાણે
સર્વ દીકું છે, આપે કહ્યું તે સત્ય છે, તેથી હું હવે પૂર્વે કરેલા

સત્કાર્યમાજ પ્રવૃત્ત થવા ઈન્દુ છુ ” આ પ્રમાણે કહીને તેણે રાજા, માતાપિતા તથા સહિત ગુરૂમહારાજ પાસે દેશવિરતિ અગીકાર કરી. પછી ગુરૂમહારાજને નમીને સર્વ સ્વસ્થાનકે ગયા. ટ્રેગિઠ ત્યાંથી દેવપૂજાદિ કાર્યમા વિશેષ તત્પર થયો અને સારી રીતે શ્રાદ્ધધર્મ પાળવા લાગ્યો.

અન્યદા ધન્યાની કુલિથી ઉત્પન્ન થયેલ પુત્રને પોતાને સ્થાને સ્થાપન કરીને પુણ્યસારે માતાપિતાની માથે સુનદ ગુરૂની પાસે આરિત શ્રદ્ધ કર્યું. પછી સુનિપણુ તીવ્રપણે ચીરકાળ પાળીને અનશનપૂર્વક મળ્યું પામી દેવપણે ઉત્પન્ન થયો. ત્યાંથી ગયવી મનુષ્યપણુ પામી અનુક્રમે મોક્ષસુખને પ્રાપ્ત કરશે.

ઈતિ શ્રી પુણ્યસાર કથા સમાપ્ત

“ જે પુણ્યે નિર્મળ કુળમા ઉત્પન્ન કર્યો, મનોહર રૂપ પામ્યો, પ્રશસનીય જાતિ પામ્યો, ઉદયવતી લક્ષ્મી પામ્યો, આશ્વાસ્વડે શુદ્ધ બુદ્ધિ પામ્યો, યોગ્ય પુત્રો થયા, લાયક સ્ત્રી મળી અને મૃત્યુ પામ્યા પછી દેવની મમૃદ્ધિ મળી-એવા પુણ્યને ઉત્પન્ન કરનાર નત્કાર્ય જો કરી કરીને કરવામા ન આવે તો પછી કૃતજ્ઞપણુ કેમ કહેવાય ? ” આ પ્રમાણે પુરુષોત્તમ શાસ્ત્રે ધર્મનું મહાત્મ્ય સાલણીને બે સ્ત્રીઓ સહિત આવકના બાર મત અગીકાર કર્યો કરીને ગુરૂમહારાજે કહ્યું કે-“ હે ભૂપ ! જે પ્રાણીઓ મહામોહને વશ થાય છે તે સસારરૂપી મહાકૃપમાથી નીકળવાને શક્તિવાન થતા નથી. આ સ્ત્રી, પુત્ર પુત્રી, ઘર અને ધન વિગેરે મારા છે એમ જે મોહથી માને છે તે ધનપ્રિય નામના પ્રલિકની જેમ એકેદ્રિયપણુને પામે છે તે કથા આ પ્રમાણે - -

કુશાર્ત નામના દેશમા શૌર્યપુર નામના નગરમા ધનપ્રિય નામનો વણિક ગ્હેતો હતો તેને ધનથી નામે સી હતી તે સત્તાનની પ્રાપ્તિ માટે અનેક દેવોની પૂજા કરતો હતો અન્યદા તુષ્ઠમાન થયેલા જખૂદેવના પ્રભાવથી તેને પુત્ર થયો, પણ તે સર્પના રૂપવાળો થયો એટલે ધનપ્રિયે ફૂંને તેની આરાધના કરીને પૂછ્યું કે- 'આ પુત્ર સર્પરૂપે કેમ થયો છે ? ' દેવે જણાવ્યું કે- 'તેનું કારણ આભળ-પૂર્વસરે ધનથીએ પોતાની શોકયના રત્નો હરી લીધા હતા, તે વીસ પહોળ પત્રી તેને પાઞા આપ્યા હતા તે શોકય મળ્યું પામીને વ્યતરી થઇ તેણે પૂર્વસવના ગ્લાપહાગ્ના વૈરથી તમારા પુત્રને સર્પાકૃતિ કર્યો છે તે વીસ વર્ષને અતે મનુષ્યરૂપે થશે ' આ પ્રમાણે સાલણીને એક ઠરડીઆમા તે સર્પને રાખી સ્ત્રી ભક્ષાંગ તેને સાકરચુકા દુધ પાવાવડે પ્રતિપાલન કરવા લાગ્યા પિતાએ તેનું જખૂદસ્ત એવું નામ ગળ્યું વીસ વર્ષને અતે તે મનુષ્ય રૂપે થયો

જખૂદસ્તને તેના પિતાએ નાગથી નામની કન્યા પગલાવી તેનાથી જખૂદસ્તને અનુક્રમે આગ પુત્રો થયા તે ચારે પુત્રોને મહેલોની પુત્રી આવે પરણાવ્યા તેમને પણ પુત્ર પુત્રીઓ થયા એ રીતે ધનપ્રિય વૃક્ષની જેમ સારી રીતે વૃદ્ધિ પામ્યો ધનપ્રિય વિના તેના ઘનમા ખીન બધા જૈનધર્મી હતા અને ધર્મનું સારી રીતે આરાધન કરતા હતા જખૂદસ્તે યોગ્યવયે સાર્યામૃદિત ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું અને તે શિવમુખનું સાજન થયો બીજા બધા પણ અનુક્રમે સત્કાર્યો કરીને સ્વર્ગે ગયા ધનપ્રિય તે બધાન વિગ્રહ બધી પોડિત થયો મતો વિયોગપીડાઉપ મહાસમુદ્રમા પડ્યો મહામોહવડે વિમુદ આત્માવાળો ને ચિત્તમ્ અત્યત

(૩૫૦)   તપધર્મ-પુરૂષોત્તમ રાજની કથા

દઈને ઉઘ એવા તપને તપે છે તપ મહા મ ગજકારી છે, ત્રિદશ-
પૂજિત છે, વ્યાધિમાત્રને હરનાર છે, કર્મરૂપ વૃક્ષને બાળવામા
અગ્નિ સમાન છે, એવો તપ મુક્તિના અર્થી, હિતાર્થીની સ્પૃ-
હાવાળા અને મદના જીવનારા સન્ય જીવોએ નિરતર કરવા
ચોગ્ય છે

વીગ્રહ કહે છે કે-આ રીતે મે તપરૂપ કલ્પવૃક્ષની
ત્રીજી તપરૂપ શાખાનું વર્ણન કર્યું તે શુભકારી શાખા ઉત્તમ
જનોએ નિરતર સેવન કરવા ચોગ્ય છે

ઇતિ શ્રી વીન્ધરમાત્મની દેશનામા ધર્મરૂપ કલ્પવૃક્ષની ત્રીજી
તપ નામની શાખા ઉપર પુરૂષોત્તમ રાજની કથારૂપ

છઠ્ઠો પદ્ય સમાપ્ત

અથ સક્તમ પક્ષવ

ધર્મ ઉત્તમ મગળરૂપ છે, દેવમનુષ્યની ઋદ્ધિને તેમજ મુક્તિને આપનાર છે, બધુની જેમ મ્નેહ કરનારો છે, કટ્યવૃક્ષની જેમ વાંચિછતને આપનારો છે, સદ્ગુણોના મહત્તમા ગુરુ સમાન છે, સ્વામીની જેમ રાજ્ય આપનાર છે, પિતાની જેમ પવિત્ર કરનાર છે અને વાતસલ્યવાળી માતાની જેમ પોષણ કરનાર છે "

“જેની એક બાજુ નવનિધિ રહેલા છે, એક ખુણામાં કટ્યવૃક્ષ રહેલ છે, સ્વર્ગના પૃથ્વીના ને પાતાળના ઇંદ્રોની પદવી જેના એક પ્રદેશમાં રહેલી છે, જેના એક અશ્વમાં મહા સિદ્ધિઓ સહિત ઘેઠ દેવતા રહેલ છે, એવા પ્રૌઢ નિધિમમાન ધર્મનેજ તમે કરો, બીજો પ્રયાગ શા માટે કરો છો ?”

ચક્રવર્તિના ચૌદ રત્નો આ પ્રમાણે હોય છે ચક્ર, ચર્મ, છત્ર, દડ, કૃપાણ, કાકિણી ને મણિ—આ સાત એકેન્દ્રિય રત્નો છે અને ગંજ, અશ્વ, ગૃહપતિ, સેનાપતિ, પુરોહિત, વાર્ધકી ને સ્ત્રી—આ સાત પચ્ચેન્દ્રિય રત્નો છે, તેમાં બે તિર્યચ ને પાચ મનુષ્ય હોય છે

નવ નિધિનું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે છે—ખાસ્-યોજન પહોળી અને નવ યોજન વિસ્તારવાળી મંજુપાને આકારે નવ નિધિ ગંગાને કીનારે પ્રગટ થાય છે તેના નામ—નેસપ, પાડુક, પિંગળ, મર્વરત્નક, મહાપદ્મ, લાળ, મહાકાળ, માણવ ને સખ્યક (શખક) તેમાના પહેલા નિધાનમા સ્કધાવાજ ને પુરાદિકનો નિવેશ છે અર્થાત્ તે નિધાનના પ્રભાવથી છાવણીઓ ને નગરો વસે છે બીજા નિધાનથી સર્વ પ્રકારના ધાન્યના બીજની ઉત્પત્તિ થાય છે ત્રીજા નિધાનમા પુરૂષો ને સ્ત્રીઓના આલસણો તથા હાથીઓ ને ઘોડાઓના આરોહણનો સર્વ વિધિ હોય છે ચોથા નિધિમાવી ચૌદ રત્નોની નિષ્પત્તિ છે, પાંચમા નિધાનમાથી વસ્ત્રોનો ને રંગાદિકનો સભવ (ઉત્પત્તિ) છે છઠ્ઠા નિધાનમાથી ત્રણ કાળના જ્ઞાનની ઉત્પત્તિ છે સાતમા નિધાનમાથી સ્વર્ણ, રૂપ્ય, લોહ, મણિ, પ્રવાળાદિકનો સભવ (ઉત્પત્તિ) છે આઠમા નિધાનમાથી સમગ્ર યુદ્ધ રીતિ, સર્વ શસ્ત્રો, મુલમેના બખ્તર વિગેરેની ઉત્પત્તિ છે અને નવમા નિધાનમાથી સર્વ વાણીઓના અગો અને આદે પ્રકારના વાદ્ય તેમજ નાટ્ય ને નાટકની વિધિ ઉત્પન્ન થાય છે તે નવે નિધાનમા તેના અધિષ્ઠાતા એક પ-યોપમના આયુધ્યવાળા દેવતા નિધાન સમાન નામવાળા વસે છે

ઇતિ ચતુર્થ રત્ન, નવ નિધાન વિચાર

હવે ભાવધર્મનું સ્વરૂપ કહે છે—“ભાવના વૈરાગ્યરૂપ વૃક્ષની માજર તુલ્ય છે, કુચરિત્તરૂપ ગ્રંથીને છેદવાને કર્તારી તુલ્ય છે, જ્ઞાનરૂપી ચ દ્રવી દાતિ વિસ્તારવાને શર્વરી (રાત્રી) તુલ્ય છે, સસા રના ઉપચયરૂપ કમળનો સંકેત કવવાને ધૂમરી જેવી છે, શ્રેયરૂપ પદ્મવતી વત્રી તુલ્ય છે, શુભ દિવસના આરણની ધ્વનિમા ઝાલર

તુલ્ય છે, ચિત્તની અદર આનદને ઉત્પન્ન કરનારી છે અને મ સાર-
રૂપ વ્યાધિને છૂતનારી અર્થાત્ તેનો નાશ કરનારી છે ”

હવે તે પ્રસંગે શ્રી સુધર્મા ગણધર શ્રી મહાવીર પરમાત્માને
નમસ્કાર કરીને કહે છે કે-“ હે ભગવત ! તમારા પ્રમાદથી ધર્મ-
રૂપ કંટપવૃક્ષની ત્રણ શાખાનું વૃત્તાત્તો સ્ફુટપણે અમે સાંભળ્યું,
હવે દાન, શીળ તપ અને ખીજ પણ ધર્મકાર્યમા સહાયબૂત
જે ભાવધર્મ કહેલ છે, તેનું ફળ અને સ્વરૂપ શું છે તે કૃપા
કરીને કહો ” આ પ્રમાણે પ્રશ્ન કર્યો અને વર્ષા સમાન ગણીર
વાણીવડે શ્રી વીર પરમાત્મા બોલ્યા કે-“ હે સુધર્મા ! ધર્મરૂપ
કંટપવૃક્ષની ચોથી શાખાનું જે મહાન ફળ છે તે માલગ કૃષિમા
સાગે પવન તેની વૃદ્ધિ કરનાર છે, જાળકના પ્રતિપાલન માટે
જેમ માતા છે, સુકૃતને વૃદ્ધિ કરનાર દયા છે, રાજ્યને વધારનાર
સુનીતિ છે, પ્રણય (રનેહ)મા વૃદ્ધિ કરનાર પ્રતીતિ છે તેમ
ધર્મની વૃદ્ધિ કરનાર શુભ ભાવના છે રમની સુસ્વાદુતા માટે
જેમ સર્વ રમમા લવણનો રસ ધૃષ્ટ ગણાય છે, તેમ દાન શીળ
ને તપરૂપ ત્રણે પ્રદારના ધર્મની વિશેષ નિદ્ધિને માટે ભાવધર્મ
કહેલો છે ઘણું દ્રવ્ય વાપર્યું, જિનવચનનો અભ્યાસ કર્યો,
અથડ એવી ક્રિયાઓ કરી, વારવાર ભૂમિશયન કર્યું, તીવ્ર તપ
તપ્યો, ચીજાળ ચારિત્ર આચર્યું, છતાં પણ જે ચિત્તમા ભાવ
નથી, તો તે તુલ્ય વાવવાની જેમ નિષ્ફળ મમજવું અજ્ઞાનરૂપી
અધારનો નાશ કરવા માટે અને સિદ્ધિપુરીના માર્ગમા ગમન
કરવા માટે ભાવના રત્નદીપિકા તુલ્ય શોભે છે સસારના યુદ્ધમા
દાન શીળ તપરૂપ યોદ્ધાઓમા અગ્રેમર ભાવરૂપ યોદ્ધોજ યદ્ય
શકે છે ” એ ભાવધર્મ ઉપર અદ્રોહ્ય રાજ્યની કથા સાંભળો કે જે

(૩૫૪)   ભાવધર્મ-ચત્રોદય રાજાની કથા

સાંભળવાથી તમારું મન ચરદત્તનું ચરની જેવું નિર્ભેળ થશે
આ જ બૂઝીપમા ભરત નામનું ક્ષેત્ર છે તેમા કંઠ્યાણની
સતતિ યુક્ત પુષ્પર્ષદ્રે નામનું નગર છે તે નગરમા ભદ્રિયા
પુષ્પ મિમાન કીર્તિરૂપ મુગધવાળો પુષ્પચૂલ નામનો નાજ છે
કે જેણે પોતાના ચચરૂપ મુગધવડે આખા વિશ્વને મુગધી કરેલી
છે તે રાજાને પ્રેમવાળો, પ્રમોદ ઉત્પન્ન કરનારી, સૌભાગ્યવાળો,
શુદ્ધ શીળવાળો અને પતિના ચિત્ત પ્રમાણે વર્તનારી પુષ્પમાળા
નામે રાણી છે

તે રાણી સાથે આનંદપૂર્વક મુખલોગ લોગવતા તે રાજા
ચૌવનોવસ્થાને જતી અને જરાવસ્થાને આવતી ન જાયતો હવે
ઉત્તમ પુરૂષને પ્રથમ ચિત્તમા જરા આવે છે, પછી શરીરમાં
આવે છે અને અમત પુરૂષોને કાર્યામાર્જ જરા આવે છે, મનમાં
આવતીજ નથી પૂર્વવચમા (ચૌવનવચમા) જે શાત હોય તેજ
ખેરા શાત છે, બાકી ધાતુ ક્ષીણ થયે મતે તો કાનામા શાંતિ-શમ
આવતો નથી ? કામમા લોહુષી એવો તે રાજા મોઢે કરીને તે
પાત સમજી શકયો નહીં વિવિધ પ્રકારના લોગ લોગવતા તેને
સતતી થઈ નહીં એકદા તે રાજાની પુષ્પમાલિકા રાણી ગોખમાં
બેઠી હતી, તેવામા તેણે મહેલના નીચેના લોગમાં એક વાપિકા
દીડી, તેમા એક હસી દીડી તે પોતાના બાળકોનું લાવનપાલન
કરે છે, રોગપૂર્વક તેને ખાવાનું ખવરાવે છે અને મસ્તકપર
સ્પર્શ કરે છે એ પ્રમાણે બાળકો સાથે આનંદ કરતી તેને
જોઈને રાણી વિચારે છે કે-“ હા છતિ ખેદે ! મારો જન્મ વૃથા
ગયો હું મતાન મુખ ન પામવાથી જગમ એવી વધ્ય વહી
સમાન ■ જેમ રાત્રી ચંદ્ર વિના ચોલતી નથી તેમ સ્ત્રી પુરૂ

વિના શોભતી નથી વિધવા પણ પુત્રવતી હોય છે તો સર્વત્ર માન પામે છે જેમ દીપવડે અલ્પકૃત ઝોલી અમાવાસ્યાની (દીવાળીની) રાત્રી પણ શોભે છે તેમ વિધવા સ્ત્રી પણ પુત્ર સહિત હોય છે તો શોભે છે ગંધ વિનાનું પુષ્પ, જળ વિનાનું સરોવર અને જીવ વિનાનું કલેવર શોભતું નથી તેમ પુત્ર વિનાની સ્ત્રી પણ શોભતી નથી તેનો જન્મ ધિક્કારને પાત્ર છે કહ્યું છે કે-મનમન ઉદ્ભવ કરતો અને પૂજીથી ધુસર થયેલા દેહવાળો બાળક જેના બોળામા ગમતો નથી તે સ્ત્રીનો જન્મ નિરર્થક છે ”

આ પ્રમાણે વિચારતી ઝોલી તેણે દૈવપ્રત્યે અનેક પ્રકારના ઉપાલભ આપ્યા અને કહ્યું કે-“ મેં તારો શો વિનાશ કર્યો હતો કે જેથી તે મને પુત્રરૂપ ક્ષણ વિનાની કરી ? હે વિધિ ! પુત્ર સહિત ઝોલુ આ વિશાળ રાજ્ય શા માટે લીધું ? તું જીવોને કાઈ ને કાઈ દુઃખ આપ્યા વિના તૃપ્ત થતોજ નથી મેં પૂર્વ-જન્મે શું સાધુના ઉપદેશો કરી લીધા હશે ? અથવા પણ પક્ષીના કે મનુષ્યોના બાળકોનો નાશ કર્યો હશે ? ” એ રીતે પોતાના આત્માની નિંદા કરતી અને પોતાના કર્મનો શોક કરતી તેમજ અશ્રુધારાને મૂકતી તે ઘણો વિવાપ કરવા લાગી તેજ વખતે રાજા મહેનમા આવ્યા, એટલે તેણે સ્થામ મુખવાળી અને શોક કરતી પોતાની પ્રિયાને દીઠી

તે પ્રમાણે જોઈને દુઃખ ધરના એવા રાજાએ તેને પૂછ્યું કે-“ હે પ્રિયા ! તું શોકાતુર કેમ છી ? તને આ સ્થિતિમા જોઈને મને મહા દુઃખ થાય છે ” રાણી બોલી કે-“ હે સ્વામિન્ ! હું નિર્ભાગી નિર્ભાલ્ય થયેલી છું, પૂર્વ પાપના પ્રભાવથી ક્ષણહીન

હુ તેમજ કલકિત હુ મારૂં રાજસુખ વૃથા છે મારો જન્મ ને
 જીવિત વૃથા છે, મારૂં લોગસચ્ચક્ર યૌવન પણ વૃથા છે, તેમજ
 દીવસના દીપકની જેમ હું નકામી ને નિષ્ફળ છું ” ગણીના
 આ પ્રમાણેના વચનો સાલળીને નૃપ બોલ્યા કે—“ હે શુભલો-
 ચને ! તું ખેદ શા માટે કરે છે ? તાજ ચોકતુ જે કારણ હોય
 તે હે કમળાનને ! મને વ્યક્તપણે કહી દે ” રાણી બોલી કે—“ હે
 સ્વામિન ! મને અનપત્યપણાનું જ દુઃખ છે અને તે મને શસ્ત્રની
 જેમ વ્યથા કરે છે હે પ્રાણેશ ! તે નરનારીને જ ધન્ય છે કે—જેના
 બોળામા બાળક રમે છે, રૂએ છે અને અવ્યક્ત ભાવા બોલે છે
 વધારે શું કહું ? હે સ્વામી ! સત્તાન વિના મારો સ્ફારહારાદિ
 શુભાર પણ સ્વપ્નની જેવો અમાર છે ”

ગણીના આ પ્રમાણેના મલાપલુથી રાજા પોતાના ચિત્તમાં
 રાણી કરતા પણ વધારે ખેંચી વિચારવા લાગ્યો કે—“ આ રાણી
 સત્ય કહે છે, કાન્યકે મને મતતિ થઈ નથી હવે તો પુત્ર વિના
 ભાગ કુળનો વિરોધજ થવાનો સંભવે છે હું શું કરું ? ને
 કયા જાઉં ? મારૂં વાચિત શી રીતે પૂછી થાય ? હુદ્દ એવા
 દેવે મને બીજી ન્યૂનતા શું કામ ન આપી ? અને તે હુદ્દામાએ
 એક પુત્રનું સુખ કેમ ન આપ્યું ? ” આ પ્રમાણે દેવને દોષ
 આપીને વળી રાજા વિચારવા લાગ્યો કે—“ જરૂર આમા મારા
 પૂર્વભવના પુત્રની હીનતાજ મળે છે, તો હવે આ ભવમા
 એવું પુણ્યકાર્ય ભાવના સહિત કરું કે જેથી મારૂં વાચિત
 સિદ્ધ થાય ”

આ પ્રમાણે વિચારીને તેણે રાણીને કહ્યું કે—“ હે પ્રિયા !
 તું મનમા ખેદ ન કર હું એવો પ્રયત્ન કરીશ કે જેથી તને

આગળ ઉપર પુત્રની પ્રાપ્તિ થશે પ્રથમ પુણ્યની સાધના કરવી જોઈએ પુણ્યથી દેવો પણ કિંકરપણું કરે છે ને વાંચિત આપે છે તે પુણ્ય તપવડેજ ઉત્પન્ન થઈ શકે છે જેમ નિયાપણાથી જળ, લીલા ચાગથી ગ્રાય, શાતપણાથી બાળક, વિનયથી સતપુરૂષો, દ્રવ્યથી અન્યજનો અને હિતકારી પ્રિય-વચનથી સોડો સાધ્ય થાય છે, તેમ તપવડે દેવો સાધ્ય થાય છે જિનેશ્વરોએ ધર્મ ચાર પ્રકારનો કહ્યો છે, તેમાંથી વાંચિતની મિદ્ધિને માટે તપધર્મ લાભમયુક્ત કરવો હે પ્રિયા ! તપનું આવું મહાત્મ્ય જાણીને તેની સાધના કર, ચિત્તમાં સતોષ ધારણ કર અને હર્ષિત રહે, શોકને તણ દે ”

એવા સમયમાં ત્યાં કોઈ ચારણ મુનિ રાત્રીને વદાવવા અને ધર્મ સંભળાવવા અકસ્માત્ પધાર્યા રાજાએ તે મુનિશ્રેષ્ઠને ઉત્તમ સ્થાને બેસાડીને પરમભક્તિથી તેમને વદના કરી અને રાણીએ પણ લાવપૂર્વક વાદ્યા મુનિએ ધર્મલાલરૂપ આશીષ આપીને આ પ્રમાણે ધર્મદેશના આપી

“ અહો લબ્ય છવો ! આ અસાર મમારમાં મુકુતનું મેવન કરવું તેજ એક મારખૂત છે જેની પાસે ધર્મ છે અર્થાત્ જે સતત ધર્મનું આગધન કરે છે તેની પાસે સર્પ હાગલતા જેવો થાય છે, અમીની લતા પુષ્પમાળા જેવી થાય છે, વિષ પ્રસાયન થઈ જાય છે, શત્રુ પ્રીતિ કરતા આવે છે, દેવતાઓ વશ થાય છે એ પ્રસન્ન મનવાળા ધર્મી માટે વધારે શું કહેવું ? આકાશ પણ તેની પાસે રત્નનો વરમાદ કરે છે અર્થાત્ ધર્મના પ્રસાદે આકાશમાંથી રત્નોની વૃદ્ધિ થાય છે ”

આ પ્રમાણેની દેશના સાલજ્યા પછી મુનિગજને નમીને

ગજાએ કહ્યું કે—‘ હે ભગવન્ ! એવો બસાબર માર્ગ જતાવો કે જેથી મારે ત્યા પુત્રોત્પત્તિ થાય ’ મુનિરાજ કહે કે—‘ અમે એવી સાવધ બાબતોના ઉત્તર આપી શકીએ નહીં, પરંતુ તમને એટલું વહુ છે કે તમે કપટનૃસિની જેમ વાચ્છિતને આપનાર એવા શ્રેષ્ઠ તપનુ સારી રીતે આરાધન કરો ’ નૃપે પૂછ્યું કે—‘ તપ તો અનેક પ્રકારના છે, તેમાંથી અમારે કયો તપ કરવો યોગ્ય છે ? ’ શુર કહે—‘ જો તમને પુત્રની ઇચ્છા છે તો તમે ચાદ્રાચલુ* તપ કરો ’ નૃપે કહ્યું કે—‘ હે મહારાજ ! કૃપા કરીને તે તપનો વિધિ વિન્તારથી જાણાવો કે જેથી તે પ્રમાણે હું પ્રિયા સહિત તે તપનુ આરાધન કરું ’ શુર મહારાજે કહ્યું કે—‘ હે ભૂપતિ ! કાશ્યપ શુદ્ધિ ૧૫ થી એ તપ શરૂ કરવો તે વૈશાખ શુદ્ધિ ૧૫ મે પૂર્ણ થાય છે તેમા કાશ્યપ શુદ્ધિ ૧૫ મે પ્રથમ ઔવિહાર ઉપવાસ કરવો, પછી વદિ ૧ મે ૧૫ કવળ લેવા, વદિ ૨ ને ૧૪ લેવા એમ ઘટાડતા યાવત્ વદિ ૧૦)) તે એક કવળ લેવો. પછી ચૈત્ર શુદ્ધિ ૧ મે બે કવળ લેવા, શુદ્ધિ ૨ ને ૩ લેવા એમ યાવત્ ચૈત્ર શુદ્ધિ ૧૪ થી ૧૫ કવળ લેવા ચૈત્ર શુદ્ધિ ૧૫ મે ઔવિહાર ઉપવાસ કરવો, વદિ ૧ મે પશુ ઉપવાસ કરવો અને તેને પાશ્વે વદિ ૨ ને એકાસન કરવું વદિ ૩ ઉપવાસ ને વદિ ૪ થી એકાસન, એમ એકાનરે ૧૩ ઉપવાસ ને ૧૩ એકાસન કરવા વૈશાખ શુદ્ધિ ૧૪ ને શુદ્ધિ ૧૫ નો છઠ્ઠ કરવો તેને પાશ્વે એકાસન કરવું,

* ચૈત્ર શુદ્ધિ ૧૫ ને વદ ૧, વૈ શુ ૧૪ ને શુ ૧૫ બે છઠ્ઠ ૧ ઉપવાસ પ્રારભનો ૪ બે છઠ્ઠના ૨૬ કવળના દિવસો ૧૩ ઉપવાસ ૧૪ એકાસન વચ્ચે ૧ છેલ્લું કાશ્યપ શુદ્ધિ ૧૫ થી વૈશાખ વદિ ૧ સુધી ક્રીન ૬૨

એ પ્રમાણે દર દિવસે આઠાયણ તપ પૂર્ણ થાય છે તે સમય-
કલ્પને શીળ સંયુક્ત કરવો જે ટકે આવશ્યક (પ્રતિકર્મણ) કરવા,
દેવપૂજન સવિશેષપણે કરવું પુણ્યવાનોની કથાવાતો કરવી અને
પ્રાણીઓ ઉપર દયા કરવી એ તપનું ઉદાપન તપની પ્રાપ્તિ ધણું
વિસ્તારથી કરવું.

એ ઉદાપનમા એક સુવર્ણનું વૃક્ષ કરવું તેનું મૂળ રૂપાનું
કરવું, પત્રો પ્રવાળાના કરવા, ફળો મણિના કરવા, તે વૃક્ષની
ઉપર રૂપ્યમય ચદ્રનું જિજ કરવું એ મહાવૃક્ષ ચદ્રપ્રભ પ્રભુની
પાસે ધરવું અને ન્યાસુધી તપ કરવામા આવે ત્યાસુધી ચદ્ર-
પ્રભુનું ધ્યાન કરવું સાત ક્ષેત્રમા શક્તિ અનુસાર દ્રવ્ય વાપરવું
(વાવવું) અને સઘપૂજ સહિત સાધર્મિક વાતસલ્ય કરવું

આ પ્રમાણે કરવાથી હે ભૂપતિ ! તમારૂં વાન્નિજત પૂર્ણ
થશે-સુદર પુત્ર થશે, માટે એ તપ કરો ”

આ પ્રમાણે સાબળીને રાત્રીએ હાથે તથા શુદ્ધમહારાજે
ઠહેલી વિધિ સાથે પ્રિયા સહિત આઠાયણ તપ કરવો સારું મુદ્ધર્ત્ત
શરૂ કર્યો તપ પૂર્ણ થયે સતે ક્ષમાયુક્ત એવા ક્ષમાપતિએ
મ પૂર્ણ વિધિ સહિત ઉજમણ કર્યું સઘપૂજ સહિત સાધર્મિક
વાતસલ્ય બહુ સારી રીતે કર્યું હીનોદ્ધારાદિ કરવા સાથે સર્વત્ર
અમારી પ્રવર્તાવી સર્વે લોકોને સારી રીતે સતોષ પમાડીને
તપ પૂર્ણ થયે આનંદથી પારણ કર્યું, તે દિવસે જિનમદિરમાં
વિશેષે મહોત્સવ કર્યો સધ્યાકાળે જિનેશ્વરની પૂજા કરીને જિને-
શ્વરની પાસે ગળા રાણી ચદ્રપ્રભુના ધ્યાનમા પરાયણ થઈને
કાયોત્સર્ગમા સ્થિત થયા રાણી સહિત ગળા પ્રભુના ધ્યાનમા

સયદ્દીન થયા તે વખતે આકાશમાર્ગે કોઈ યક્ષ યક્ષણીસહિત આવ્યો તે યક્ષ ત્યામ વર્ણવાળો, ત્રણ નેત્રવાળો, બે ભુજવાળો, હસના વાહનવાળો, દક્ષિણ હાથમા ચદ્ર અને વામહસ્તમા અદ્ભુત મુદ્રાગરને ધારણ કરનારો વિજય નામનો હતો. યક્ષણી જ્વાળાદેવી સ્વેતવર્ણવાળી, મૃદુ ને લલિત ચાર હાથવડે શોભતી, ચદ્રપ્રભુની ભક્ત અને ત્વરિત ગતિવાળા હસ્તીપર આરૂઢ થયેલી, જમણા બે હાથમા તિક્ષ્ણ અસ્ત્રી અને મુદ્રાગર તથા ડાળા બે હાથમા પશુ અને ફલકને ધારણ કરનારી હતી.

આ વિજય નામનો યક્ષ યક્ષણીમહિત પ્રત્યક્ષ થઈને આતુર્યશુષ્કે ગર્ભિત એવા આરૂ વચન આ પ્રમાણે બોલ્યો કે—
 “હે નરેન્દ્ર ! તમે મને ચદ્રપ્રભુનો સેવક વિજય નામનો યક્ષ જાણો છો તમારા પુણ્યકાર્યથી તમારાપર તુષ્ટમાન થયો છું, તેથી તમારે ઈચ્છિત હોય તે વર માગો તમારા તપથી આકૃષ્ટ થઈને તેમજ તમારી જિનભક્તિથી સતુષ્ટ થઈને હું યક્ષણીસહિત અહીં આવ્યો છું ” આ પ્રમાણે તે યક્ષના વચનો સાંભળીને રાજા તેને નમસ્કાર કરી વિનય સહિત બોલ્યો કે—
 ‘હે દેવ ! જો તમે તુષ્ટમાન થયા હો તો મને એક મુદ્રા પુત્ર આપો ’ આ પ્રમાણેની તેની માગણીથી વચ્ચે ઠહ્યું કે— ‘તમને પુત્ર થશે ’ પછી ૧૮ કોડ મુવર્ણની અને ત્રણ કોડ મણિની વૃષ્ટિ કરીને તે યક્ષ યક્ષણીસહિત અદૃશ્ય થયો.

યક્ષના ગયા પછી રાજા રાણીએ પણ હર્ષિત થઈને કાયેત્સર્ગ પામ્યો તે સમયે કોઈક મહર્દિક દેવ પોતાનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરી ઇશાન સ્વર્ગથી અવધીને તે પુષ્પભદ્રપુરમા પુષ્પયૂગ રાજાની

શ્રી પુષ્પમાળાની કુક્ષીમાં ઉત્પન્ન થયો સધ્યકાળે રાણી પાપ પ્રતિક્રમીને પચનમસ્ત્રાન્મત્રનું સ્મરણ કરતી મુતી પોતાનાં સંઘ્યામાં મુખે મુતા તેણે આવું સ્વપ્ન જોયું કે—“ ઈશાન દેવ-લોકથી ઠાઈ મહર્ષિદેવ અને દેદીપ્યમાન દેવ અયવીને દેવના શુભો મહિત મારા ઘરમાં આવીને વસ્યો ” વળી તેણે એવું પણ જોયું કે—“ આશ્વિન મામની પૂર્ણિમાની રાત્રીએ ચદ્રમાએ એકદમ આવીને મારા મુખમાં પ્રવેશ કર્યો ” આ પ્રમાણેનું સ્વપ્ન જોઈને રાણી હર્ષ પામી, જાગી અને પોતાના સ્વામી જ્યા હતા ત્યા જઈને તે હકીકત નીવેદન કરી રાજાએ કહ્યું કે—“ આ સ્વપ્નના મહાત્મ્યથી ઠાઈ દેવ સ્વર્ગમાંથી અયવીને તારો ભાવીપુત્ર થશે આ સ્વપ્નથી મારો મનોરથ ફળિભૂત થયો છે ” આ પ્રમાણે સાલજીને રાણી હર્ષિત થઈ પુણ્યકામ વિશેષે કરવા લાગી અને ગર્ભરત્નને ધારણ કરતી સતી રત્નની ખાણ જેવી શોભવા લાગી

જેમ જેમ ગર્ભ વૃદ્ધિ પામતો ગયો તેમ તેમ રાજભુવનમાં અદ્વિની વૃદ્ધિ થવા લાગી રાણીને જે જે ઇચ્છા થઈ તે તે રાજાએ પૂર્ણ કરી સાતમે મહીને ગર્ભના પ્રભાવથી સર્વાંગ સુદર અને કાતિમાન એવી ગણીને એવો દોહદ થયો કે—“ હું ચદ્રમાનું પાન કરૂં અને પછી વૈતાલ્ય પર્વત ઉપરના મર્વ એયરોને સમાધિપૂર્વક છૂતી લઉં ” આ દોહદ જાળવાનથી પણ પૂરી શકાય તેવો ન હોવાથી રાણી દિનપરદિન દુર્ગળ થવા લાગી આ દોહદને દુ માધ્ય જાણીને રાજાએ મત્રીને પૂછ્યું કે—“ દોહદ ન પુરાવાથી રાણી દુર્ગળ થતી જાય છે, તો એનો શું ઉપાય કરવો ? ” મત્રીએ વિચાર કરીને ઉત્તર આપ્યો કે—“ હું

સ્વામિનું બુદ્ધિના પ્રયોગે કરીને એ દોહડ પૂર્ણ કરીએ ગૃહમાં
 રહેવા જાળદાર ચંદ્રમાનુ પ્રતિબિંબ અહીં રહેવા જાળના
 પાત્રમાં પડે ત્યારે રાણીને કહીએ કે-આમા ચંદ્ર આવેલ છે
 માટે નેને પીયો અધકારમાં ખરેખરા ચંદ્રની વ્રાતિથી તે પીવા
 માટે ત્યારે જાળની ઉપર રાખેલો મનુષ્ય ધીમેધીમે તે જાળને
 ઢાંકતો જાય જાણી જણ જાળ પી જાય એટલે ઉપન્ધી જાળ
 તમામ ઢાંકાઈ જાય, તેથી રાણી માને કે મે ચંદ્રમાનુ પાન
 કર્યું એ રીતે એ દોહડ તો પૂર્ણ થાય હવે વૈનાઢ્ય ઉપર રહેલા
 વિદ્યાધરોને જમીનપર રહેવા આપણે છોડવા તે તો અસાધ્ય
 જેવું છે તેને માટે કાંઈક ઇંદ્રજાળીઆને બોલાવીએ અને
 તેની પાસે એવું નાટક કરાવીએ કે-તેમાં તે ઇંદ્રજાળિક વિદ્યા-
 વૃંદે વૈતાળ્ય, વિદ્યાધરો, તેના નગરો વિગેરે સ્થથે પછી તમારા
 સુભટરૂપે થઈને તે ઇંદ્રજાળિક રાણીની નજરે તે વિદ્યાધરોને સુદ-
 વડે છોડશે હે રાજા! આ પ્રમાણે કરવાથી રાણીને સતોષ થશે
 અને તેને સતોષ થવાથી તે દુર્ભાગ મટીને હર્ષવડે પુટ થશે ”

રાજાએ મંત્રીની સુકિત પચાદ કરી તે પ્રમાણે કરવા હુકમ
 આપ્યો. મંત્રીએ તે પ્રમાણે કરીને રાણીનો દોહડ પૂર્ણ કર્યો
 એટલે તે પણ પ્રસન્ન થઈ ગઈ. સ્થિતિ પૂર્ણ થયે સુભયોગે,
 સુભ દિવસે, ગૃહો બધા પોતાના સ્થાનમાં અથવા ઉચ્ચ સ્થાનમાં
 આવે સતે, સારા લગ્નમાં મૌમ્ય વખતે, રાત્રીએ ચંદ્રોદય થયે
 સતે, શુદ્ધ સાતમે સુભવાને રાણીએ પુત્ર નિસંચે. તે વખતે
 દાસીવિગેરે સેવકોએ રાજાને વધામણી આપી રાજાએ તેમને
 વાંચિત દાન આપ્યું. પુત્રોત્પત્તિના ખજર આમળીને રાજા
 અત્યંત હર્ષ થવાથી શરીરમાં સમાણો નહીં. પુત્રના જન્મોત્સવ

નિમિત્તે અનેક પ્રકારે નગરની શોભા કરાવી. સ્થાને સ્થાને મહા
સુદ્ધ અને ચતુષ્પથમા નાટકો કરાવ્યા અને લાખો ગમે દ્રવ્ય
દાનમા આપ્યું એ રીતે જન્મોત્સવ ઠર્યો

અનુક્રમે ચત્રાર્કનું દર્શન, ઝોળીમા સુવાડવું, પશ્વિનું બળ
દાન આપવું ઇત્યાદિ પુત્રજન્મને લગતા સર્વ મસ્કાગે વિધિ
પુરતર કરવામા આવ્યા પછી સ્વજનોનું ઐશ્વર્ય લોજન વગેરે
દિવડે કરીને પોતાની બહેન તથા બીજી વૃદ્ધ સ્ત્રીઓને રાજ
આ પ્રમાણે કહ્યું કે— ' પૂર્વના પુણ્યથી, તપશ્ચાના આધાર
શ્રી ચંદ્રમલ પ્રભુની ભક્તિથી, દેવપાસેથી વગ્દાન મળવા
સે કહો મનોરથ સહિત અમને પુત્રપ્રાપ્તિ થઈ છે તમારી સૌ
મીઠી નજરથી મારા વાર્ષિક પૂજા થયેલા છે ચંદ્રનું સ્વ
આવવાથી અને ચંદ્રપાનનો દોહક થવાથી તે પુત્રનું ચંદ્રોદય
અથવા ચંદ્રોદય એવું નામ હો ' સર્વ સ્વજનોએ તે વ
સ્ત્રીકારી ત્યારપછી ધાવ્યોતરડે પ્રતિપાલન કરતો તે ચંદ્રોદય
શુકલ પક્ષના ચંદ્રની જેમ અનુક્રમે વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો
સાત વર્ષનો થયો એટલે વિદ્યાગ્રહણની યોગ્યતા બાણીને મળે
ત્મવપૂર્વક પડિતને સોંપવામા આવ્યો. દેવાશી હોવાથી સ્વ
કાળમા તે સર્વ શાસ્ત્રો શીખ્યો, શસ્ત્રકળામા પ્રવીણ થયો
અન્ય કળાઓનો પણ સાગે અભ્યાસ કર્યો અનુક્રમે તે સ્ત્રીએ
માનનું મર્દન કરનાર યૌવનાવસ્થા પામ્યો એટલે મર્વદા મિત્રો
સાથે તે વિવિધ પ્રકારની કીડા કરવા લાગ્યો

હવે તે નગરમા મહેલોમા અગ્રેમર અને મહદ્વિક્રમ
અમરચંદ્ર નામનો એક વસે છે તેને ચંદ્રલેખા નામે પ્રિ

છે તેને સાગરચક્ર નામે પુત્ર છે, તે મર્વ કળાઓમા પ્રવીણ છે, સદાચારી છે, વિચારશીલ છે, મજબૂનો તેની પ્રથસા કરે છે, તે દાનાદિ ધર્મકાર્ય નિરતર કરે છે તેના ધરમા ઢેટલી લક્ષ્મી છે તે કોઇ બળુતુ નથી સર્વ જીવોપર કૃપાળુ એવો તે મુખે કરીને કાળ વ્યતિક્રમાવે છે, તેમજ વિષમાવસ્થામા પણ કુળાચારને ઠેકી છોડતો નથી અન્યદા અતરાય કર્મનો ઉદય થવાથી તે શ્રેષ્ઠિ મહુદ્ધિક હોતો છતાં પણ તેની લક્ષ્મી કોઈના હાથે ગયા વિના સ્વભાવેજ ક્ષીણ થવા માડી તોપણ તે સંદાચારને કે દાનધર્મને છોડતો નથી થોડામાથી પણ થોડું મોટા આદરથી સાધુ વિગેરેને દાન આપે છે એ પ્રમાણે ક્ષીણાવસ્થામા ખાર વર્ષ વ્યતીત થયા તેમા ઘણી જાતના કષ્ટો સદા પ્રાતે અતરાય-કર્મનો ઘણે ભાગે ક્ષય થયો એવા સમયમા એક દિવસ તેને ઘરે કોઇ લગ્નિવલ મૂર્તિમાન કંપવૃક્ષ જેવા મુનિરાજ પધાર્યા તેમને જગમ વીર્યંતુ'ય બાળીને શ્રેષ્ઠિએ હર્ષથી નમસ્કાર કર્યો અને શુદ્ધ અજ્ઞપાનાદિ વહોરાવીને આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરી —

“હે મહામુનિ ! આ સમય ને આ દિવસ ધન્ય છે તેમજ તે રાત્રી ને તે પ્રહર પણ મુદર જણવા યોગ્ય છે કે જે વખતે પ્રભાતથી ભરેલા નિર્ભર લોચનવાળા ભવાત્માઓને આપની સગાતે સગમ અને વાર્તાલાપ થાય છે ”

શ્રેષ્ઠિની ભક્તિથી અતોષ પામેલા મુનિરાજે તેને ધર્મોપદેશ આપ્યો તે ઉપથી જિનેશ્વરકથિત ધર્મને તેમની સન્નિધે અગીકાર કરીને સાગરચક્રે આ પ્રમાણે કહ્યું કે—“હે પ્રભો ! મારી ઉપકૃપા કરીને જે રીતે માફ દારિદ્ર દૂર થાય તેવો સુવલ તેમજ શ્રેષ્ઠ ઉપાસ જતાવો ” તે વખતે મુનિરાજે ઉપયોગ દઇ તેની

હકીકત બાણીને તેને કહ્યું કે-“ હે સાગરચંદ્ર ! તારૂં અતરાય
કર્મ ધણુ તો ક્ષય પામેલ છે, પણ હવે થોડુંક બાકીમા છે,
તેથી તેના ક્ષય માટે ઉપાય બતાવુ છું. પન્મેષ્ટિ મહામત્રમા
જે સાતમું પદ છે તેનું દુષ્કર્મના નાશને માટે વિધિપૂર્વક
આરાધન કર. ઓં નમઃ સત્ત્વપાવપણાસળો આ અગ્યાર અક્ષરનો
મત્ર ગૃહ્યૈત્યાદિમા પરમાત્માની આજળ બેસીને એક ચિત્તે જપવો,
પ્રમાદ તણ દેવો, બ્રહ્મચર્ય પાળવું, વિકથા નિદ્રા અને આહાર
ચારે પ્રકારનો તણ દેવો આ પ્રમાણે કરવાથી હે સાગરચંદ્ર !
સાતમે દિવસે તારી પાસે દક્ષ એવી શાસનદેવતા પ્રત્યક્ષ થશે.
તે વખતે તાજા લાગ્યયોગથી તે તાગપર તુલ્યમાન થઈને તને વરદાન
આપશે, પણ શું વરદાન આપશે ? તે હું બાણુતો નથી ”

આ પ્રમાણે કહીને તે મુનિ વિહાર કરી ગયા પછી
સાગરચંદ્રે પવિત્ર થઈને મુનિરાજના કહેવા પ્રમાણે શુભ દિવસે
સર્વ સામગ્રીપૂર્વક મત્રજપ કરવાનું અથવા તેની સાધના
કરવાનું શરૂ કર્યું સાતમે દિવસે મધ્યરાત્રે શાસનદેવીએ પ્રત્યક્ષ
થઈ તેને એક પત્રિકા બતાવીને કહ્યું કે-“ હે વત્સ ! આ
પત્રિકા શ્રદ્ધા કર તે પત્રિકામા મહા અર્થવાળી એક ગાથા
લખેલી છે તે લાખ નોનૈયા આપીને અદ્રોહ્ય કુમાર ખરીદ કરશે
તારૂં પુન્ય એવું નથી કે હું તે કરતા વધારે તને આપી શકું ’
આ પ્રમાણે કહી પત્રિકા આપીને દેવી અદૃશ્ય થઈ સાગરચંદ્રે
પણ ધ્યાન પૂર્ણ કર્યું પ્રભાતે તે ગાથા લઈને વેચવા માટે
અતુષ્પથમા ગયો એવામા અદ્રોહ્ય કુમાર મિત્રો સાથે કીડા કરતો
ત્યાં નીકળ્યો સાગરચંદ્રના હાથમા પત્રિકા જોઈને અને તેમા
એક ગાથા લખેલી છે એમ બાણીને તેણે સાગરચંદ્રને કહ્યું

કે-“ ઓ ગાથાવાળી પત્રિકા મને તેનું મૂલ્ય લઈને આપ. ’
સાગરચક્રે તેનું મૂલ્ય લાખ સોનેઆ કહ્યું, તે આપીને અદ્રોહ્ય
કુમારે તરતજ તે પત્રિકા ખરીદ કરી પછી તે ગાથા વાંચી
તે આ પ્રમાણે હતી —

અપતિયં ચિય જઠા, પર દુર્હ તઠ મુર્હપિ જીવાણં ।

તા મુત્તુ સમોહ, રમ્મે ચિય કુળહ પઢિવરં ॥૧॥

“ જેમ દુ ખ વગરપ્રાર્થુ આવે છે તેમજ મુખ પણ
જીવોને અપ્રાર્થુજ આવે છે, તેથી મોહને મૂઢીને ધર્મને
વિષેજ પ્રતિબંધ-ઉદ્ધમ કર ”

આ ગાથા લઈને અદ્રોહ્ય પોતાને ઘરે ગયો અને સાગર
ચક્ર પણ લાખ સોનેઆ લઈને પોતાને સ્થાને ગયો.

અન્યદા રાજપુત્ર પોતાના મિત્ર સુમિત્રની મગાતે વનમાં
કીડા કરવા ગયો અને ત્યાં અનેક પ્રકારના વિનોદવડે કીડા કરવા
લાગ્યો એવામા ત્યાં કોઈ દુષ્ટ દેવ આવ્યો, તે કુમારને ઉપાડીને
આકાશમા ઉપતી ગયો અદ્રોહ્ય આકાશમા જતા વિચારે
કે-“ અરે ! મને ઠોણે અને શા માટે હર્યો હશે ? અહો દુષ્ટ
દેવે આ શું કર્યું ? ” આ પ્રમાણે વિચારી હૃદયમા ઘેર ધારણ
કરીને તે જોયો કે-“ અરે દુષ્ટ ! તું મને જાણતો નથી ? પરંતુ
તું મને લઈ જઈને શું કરીશ ? ” તે વખતે પેલો દેવ કપાળોનો
વેશ ધારણ કરીને જોયો કે-“ અરે ! તારૂં જાગિદાન આપીને
હું દેવીને માધીશ વૃષભ નામના પર્વતના શિખર ઉપર વિશ્વધોરાં
નામનો શુક્ર છે ત્યાં અતિ વિકટ અને વ્યાજ (મર્ષ) ના વાહન
વાળી વિરૂપાક્ષી નામે દેવી છે એ તે શક્તિને સાધવા માંડી

છે તેને પ્રસન્ન કરવા માટે જાપ ને હોમ મે અનેક પ્રકારના કર્યો પરંતુ તે તુષ્ટમાન થઈ નહીં તેણે મને સ્વપ્ન આપ્યું કે- 'તું મને બંત્રીશ લક્ષણા પુરૂષનો લોગ આપ ઠે જોથી હું પ્રસન્ન થાઉં અને તને વાર્ષિક આપુ' આપુ સ્વપ્ન થવાથી હું બંત્રીશ લક્ષણા પુરૂષને શોધવા નીકળ્યો, પણ કોઈ જગ્યાએ મને તેવો પુરૂષ મળ્યો નહીં છેવટે તને સર્વ લક્ષણ તપ્સુ જોઈને મેં અહણ કર્યો છે " કપાળીના આવા વચન માલગીને ચત્રોદય વિચારે છે કે- 'જો આ માગે બળી કરશે તો મારો મનુષ્ય જન્મ પશુંની જેમ વૃથા થશે અને માડ અઠાળ મૃત્યુ થશે ' આ પ્રમાણે વિચારી હૃદયમાં ધૈર્ય ધાગણ કરીને પચનમસ્કાર મત્રતુ રંભરણ કરી તે કપાળીના મસ્તકપર જોરથી મુદ્રિતો પ્રહાર કર્યો આપુ કુમારનું મત્વ જોઈને તે કુકર્મનો કન્વારો કપાળી તેને આકાશમાળ મૂકી દઈને એકદમ કયાક જતો રહ્યો નિરાલબન-આલબન વિનાનો એવો કુમાર આકાશમાથી અમુદ્રમા પડ્યો પૂર્વ પુરૂષના પ્રભાવથી તેને પાટીયુ મળી ગયું. પછી ધચના-ચોલના ન્યાયે લઘુપણાને-હથુકર્મીપણાને પામેલો જીવ જેમ અતિ હસ્તગત સમારને તનીને સદ્ગતિને પામે છે, તેમ મત્ત્યો અને કાચળાઓ વિગેરેથી અતિ લયક એવા અમુદ્રમા કલોલો-વડે પ્રેરણા પામેલો તે કુમાર નવ દિવસે કીનારે નીકળ્યો.

પછી જમીન દેખીને ચત્રોદય કુમાર મનમાં હર્ષ પામ્યો અને સમુદ્રને કીનારે ફરવા લાગ્યો. શ્રીફળના પાણીવડે મર્દન કરીને શરીર ચરવ કર્યું ત્યાં પત્રો, પુષ્પો ને રમણિક ફળો વિગેરેથી પ્રાણુયાત્રા કરતો તે કુમાર ઠોઈ દ્વીપમાં કીડા કચ્વા ગયેવ દેવની જેમ વનેવનમાં ફરવા ને કીડા કરવા લાગ્યો. માતાપિતાનો

કે- ' અરે ! આનું પરિણામ શું આવશે ? માટે હું તેા મળ્યું પામું ' આમ વિચારીને તેણે અહીં આવી આ ઝાડ સાથે મળા-
ક્ષાતો બાધ્યો તેમાથી તમે તેને (મારી બાળેજને) બચાવી લીધી
હું તે સુગનેન વિદ્યાધરને હાણીને હમણાજ અહીં આવ્યો આ
પ્રમાણેનો અમારો સબધ છે હું આ કન્યાનો મામે શાઉં છું "

ત્યાગપણી તે વિદ્યાધર કુમારને તેના વૃત્તાત પૂછે ॥ તેવામા
ત્યા કોઇ મોટું મૈન્ય આવ્યું તે મૈન્ય તરફ દષ્ટિ કરતા અભિન-
તેજાએ તેમા પોતાની માતા વિદ્યુષ્ણતાને દીઠી અભિનતેજાને
સુરસેન માથે સુદ્ધ યાદ છે એવી દલીલત સાબળીને તે સૈન્ય-
સહિત શશિવેગ નામના પુત્રને લઇને ત્યા આવી હતી અભિન-
તેજા માતાને પગે લા ચો તે વખતે ચત્રોદયને ત્યા ભેળેને વિદ્યુ
હતા હવે પામીને વિચારવા લાગી કે- ' અહો ! આ શુભના
સમૂહરૂપ કોણ છે ? અથવા આ શુ કંઈપણ છે, સુધારક ॥ કે
નિધાનરૂપ છે ? જેથી તેની પેટા આવી સુદર છે ? આ મનુષ્ય
કોઈ જાણીતો છે, મેં એને કોઈ વખત જોયેલ છે ' એમ વિચારતા
ને સભારતા તેને યાદ આવ્યું કે- ' મેં નદીશ્વરદ્વીપે યાત્રા કરવા
જતા પુ પત્ર નગરના ઉદ્યાનમા ચત્રો ય નામના કુમારને રમતો
જોયો હતો તેજ આ છે ' પછી તેણે તેનું સ્વરૂપ અભિતનેજાને
ઠહું એટલે ત્યા રહેલી કન્યા વિચારવા લાગી કે- ' અહો !
મારું સાચું સ્કુરાયમાન જણાય છે કે જેથી મારો વાન્દિત વર
અનાયાસે મળી આવેલ છે ' પછી અભિતતેજા, કમળમાળા કન્યા
અને ચત્રોદય વર એ બન્નેને આદરપૂર્વક સાથે લઇને ઉતાવળે
અમરપુર આવ્યો ભુવનચદ્ર ગાળ વરને ભેળેને બહુ ખુશી થયા
ત્યા વિસ્તારપૂર્વક તેમનો પાછિઅહલ મહોત્સવ કરવામા આ ચો

૧. ની અગિયારેજ વિગતે જોતજોતાએ આગે ગયા ચદ્રોદય

હો અન્યદા

। આ પ્રમાણે

કટ પર્વતની

નમા વિચા-

ન્યતિ ? કયા

। ચદ્રોદયનું

। ? કયા તે

ધી સ્વર્ગના

મને પોતાના

બેા હતો ?

૩ આમ કેમ

લી ગાથાનો

કરી ઉઠીને

નીચે જિન-

રયા સમાના

વા તે મુનિને

-વદન કર્યું.

ધર્મલાભરૂપ

પાપનો નાશ

। ડોગમે ભવે

‘દોહનકાશ-રખાવ પ્રેરિતમાટે

‘પ્રાપ્તિપ્રાપ્તિ પ્રેરે પ્રેર-પ્રેર

હવે રૂપાંકે શિવ શિવ પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ

પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ પ્રેરે પ્રેરે પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ

પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ પ્રેરે પ્રેરે પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ

૦-૦-૨ પ્રાપ્તિ-પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ ૭

૦-૦-૨ ૬ પ્રાપ્તિ “ “ “ ૬

૦-૭-૨ ૬ પ્રાપ્તિ “ “ “ ૬

૦-૦-૨ ૬ પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ ૬

૦-૦-૨ પ્રાપ્તિ-પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ ૬

૦-૦-૨ પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ ૬

૦-૨-૬ (પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ) પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ ૬

પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ

૬ ૬ પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ ૬

૬ ૬ પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ ૬

૧૧૦ ૬ પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ ૬

૬ ૬ પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ ૬

૬ ૬ પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ ૬

૬ ૬ પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ ૬

પણ મનુષ્યનો ભવ, ઉત્તમ કુળ, ધર્મની સામગ્રી અને તેના ઉપર

કે-‘ અરે ! આનુ પરિણામ શુ આવશે ? માટે હું તો મરણ પામું ’ આમ વિચારીને તેણે અહીં આવી આ ઝાડ સાથે ઝળા-શસો બાંધ્યો તેમાથી તમે તેને (મારી ભાણેજને) બચાવી લીધી હું તે સુરેન વિદ્યાધરને હણીને હમણાજ અહીં આવ્યો આ પ્રમાણેનો અમારો સબંધ છે હું આ કન્યાનો મામે ધાઉ છું ”

ત્યારપછી તે વિદ્યાધર કુમારને તેનો વૃત્તાત પૂછે તેવામા ત્યાં કોઈ મોટું મૈત્ર્ય આગ્યુ તે મૈત્ર્ય તરફ દૃષ્ટિ કરતા અમિત-તેજએ તેમા પોતાની માના વિદ્યુક્તતાને દીઠી અમિતતેજને સુરસેન માથે સુદ્ધ યાય છે એવી હકીકત સાબતીને તે મૈત્ર્ય સહિત શશિવેગ નામના પુત્રને લઈને ત્યાં આવી હતી અમિત-તેજ માતાને પગે લાગ્યો તે વખતે ચત્રોદયને ત્યાં જોઈને વિદ્યુ-ક્તતા હર્ષ પામીને વિચારવા લાગી કે-‘ અહો ! આ શુભુના સમૂહરૂપ કોણ છે ? અથવા આ શુ કશ્પવૃક્ષ છે, સુધારસ છે કે નિધાનરૂપ છે ? જેથી તેની ચેષ્ટા આવી સુદર છે ? આ મનુષ્ય કોઈ બાળીતો છે, મેં એને કોઈ વખત જોયેલ છે ’ એમ વિચારતા ને સભારતા તેને યાદ આગ્યુ કે-‘ મેં નદીશ્વરદ્વીપે યાત્રા કરવા જતા પુ પશ્ચિમ નગરના ઉદ્યાનમા ચત્રોદય નામના કુમારને રમતો જોયો હતો તેજ આ છે ’ પછી તેણે તેનું સ્વરૂપ અમિતતેજને કહ્યું એટલે ત્યાં રહેલી કન્યા વિચારવા લાગી કે-‘ અહો ! મારૂં ભાગ્ય સ્ફુરણમાન જણાય છે કે જેથી મારો વાન્ધિત વર અનાયાસે મળી આવેલ છે ’ પછી અમિતતેજ, કમળમાળા કન્યા અને ચત્રોદય વર એ બન્નેને આદરપૂર્વક સાથે લઈને ઉતાવળે અમરપુર આવ્યો જીવનચક્ર ગળા વરને જોઈને બહુ ખુશી થયા ત્યાં વિસ્તારપૂર્વક તેમનો પાણિઅહણુ મહોત્સવ કરવામા આ ગો

સતા જેવી ચપળ લક્ષ્મી, દલના અગ્રભાગપર રહેલા જળગિહની જેવું ચપળ આયુ, ગજકર્ણવત્ ચપળ રાજ્ય અને સ્વપ્ન જેવા ક્ષણિક મર્વ સગમો બળ્યા. તે વિચારે છે કે-“ કોના પુત્ર, કોની સ્ત્રી, કોનું ઘર ને કોના ધનાદિ પદાર્થો ? આ સર્વને પ્રાપ્તી મારા મારા કરે ॥ પણ તે કોઈના નથી ‘ અહ મમ ’ એ ચાર અક્ષરોથી મ સાગ છે, કર્મનો બધ છે અને ‘ નાહ ન મમ ’ એ પાંચ અક્ષરોથી નિવૃત્તિ-મોક્ષ છે આ શરીર અનિત્ય છે, વૈભવ અશાશ્વત છે અને મૃત્યુ નિરતર પાસેજ રહેલું છે, તેથી હરેક રીતે ધર્મનો મથક કરવો કોષ અને વિરોધને સર્વ સતાપના કારણભૂત બાળી તેને તણ દઇ જે શમરૂપ સુધાયુક્ત વર્તે છે તે અત્પ્રકાળમા નિવૃત્તિને પ્રાપ્ત કરે છે ” આ પ્રમાણે નિરપૂહ વૃત્તિએ હૃદયમા અનિત્યતાનું ચિતવન કરતા બળિરાજાએ ક્ષપક-શ્રેણિ માઠી અને કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું પછી દેવે આપેલો મુનિ-વેશ ગ્રહણ કરી સુવર્ણકમળ ઉપર બેસી ધર્મદેશના આપવા લાગ્યા પૃથ્વીપર પયંટન કરી અનેક લવ્યજીવોને પ્રતિબોધ કર્યો લોકોએ તેમનું ભુવનભાનું એવું નામ પ્રસિદ્ધ કર્યું

તે વિજયમા જયપુર નામના નગરમા ચ દ્રમૌલી નામે રાજા હતો. ભુવનભાનું કેવળીએ તેને દેશના આપી તેમા વૈરાગ્ય રસથી સંપૂર્ણ ભરેલી એવી પોતાની કથા પ્રારભથી-અવ્યવહાર રાશીમાથી નીકળ્યા ત્યારથી કહી સંભળાવી જે માલગીને તે રાજા સવેગ પામ્યો અને તેણે દીક્ષા અગીકાર કરી તે રાજા પણ અનુક્રમે કેવળજ્ઞાન પામ્યો. પ્રાતે તે બન્ને કેવળી સમ્યગ્ પ્રકારે સયમનું આરાધન કરી કોઠ પૂર્વનું આયુધ્ય પૂર્ણ કરીને મોઢે ગયા ॥ ઇતિ બળિરાજા કથા

(૩૭૨)

ભાવધર્મ-ચંદ્રાદય રાજની કથા

શ્રદ્ધા આવવી તે મહા દુર્લભ છે સાડ રાજ્ય પ્રાપ્ત થાય, મનો-
હર નગરો પ્રાપ્ત થાય, પરંતુ સર્વજ્ઞોક્ત વિશુદ્ધ એવો ધર્મ
પ્રાપ્તવો તે અતિ દુર્લભ છે ચિતામણિ રત્નસમાન તે સર્વ
દુઃપ્રાપ્ય વસ્તુ પ્રાપ્ત થતા પ્રમાદરૂપી તરકરોથી તેનું પ્રયત્નવટ
રક્ષણ કરવું જોઈએ આ સસારમા જે જે વસ્તુ ઈષ્ટ ને રમ્ય
જણાય છે તે સર્વ અસ્થિર છે એમ જાણીને બુદ્ધજનોએ બળિ-
નરેદ્રની જેમ અચળ એવા ધર્મનું નિરતર સેવન કરવું

બળિરાજની કથા આ પ્રમાણે -

પશ્ચિમ મહાવિદેહમા ગધિલાવતી વિજયમા સ્વર્ગપુરી જેવી
અદ્રપ્રક્ષા નામે નગરી છે તે નગરીમા કલ્પકરહિત એવો અકલ્પક
નામનો મહાન્ રાજા છે તે અદ્રસમાન સૌમ્ય છે અને તેની
વાણી અમૃત સમાન મધુર છે તેને આદર્શ સમાન ઉત્તમવળ
સુદર્શના નામે રાણી છે તેને બળિ નામે પુત્ર છે તે બાળ-
પણુમા પણ શરીરે સળંગ અને બુદ્ધિમાન છે તેણે વીશ લાખ
પૂર્વ યુવરાજ્યપણુ પાળ્યું અને આઠીશ લાખ પૂર્વ સુધી પિતા
સંબધી રાજ્ય પાળ્યું પછી થી સુમતાચાર્ય સમિપે તેણે
શ્રાવકના વ્રતો શ્રદ્ધા કર્યા અને તેની પરિપાવના સાથે તેણે
શીખ પણ અનેક પ્રકારના સુકૃત્યો કર્યા જિનપ્રાસાદ, જિન
પ્રતિમા, શ્રી સઘની ભક્તિ, દીનજનોનો ઉદ્ધાર અને રથયાત્રા
વિગેરે કરીને તે જૈનધર્મનો મહા પ્રભાવક થયો આદ્યધર્મની
ક્રિયામા તત્પર એવા તે બળિરાજાએ અન્યદા પાખીને દિવસે
ઉપવાસ કર્યો અને આખી રાત્ર કાયેત્સર્ગમા ગ્ધિરપણે સ્થિત
થયો રાત્રીના ત્રીજ પહોરને અતે શુભ ભાવના ભાવતા તે સર્વ
વસ્તુમા અનિત્યતા જોવા અને ભાવવા લાગ્યો તેણે વિજયીની

હતા જેવી ચપળ લક્ષ્મી, દર્શના અગ્રભાગપર રહેલા જળખિંદુની જેવું ચપળ આયુ, ગજકર્ણવત્ ચપળ રાજ્ય અને સ્વપ્ન જેવા ક્ષણિક સર્વ સગમો બાણ્યા તે વિચારે છે કે—“કોના પુત્ર, કોની સ્ત્રી, કોનું ઘર ને કોના ધનાદિ પદાર્થો ? આ સર્વને પ્રાણી આશા ભારા કરે ॥ પણ તે કોઈના નથી ‘અહ મમ’ એ ચાર અક્ષરોથી મસાજ છે, કર્મનો બધ છે અને ‘નાહ ન મમ’ એ પાંચ અક્ષરોથી નિવૃત્તિ—મોક્ષ છે આ શરીર અનિત્ય છે, વૈભવ અશાશ્વત છે અને મૃત્યુ નિરતર પાસેજ રહેલું છે, તેથી હંરેક રીતે ધર્મનો સગ્રહ કરવો કોષ અને વિરોધને સર્વ સતાપના કારણભૂત બાણી તેને તણ દઇ જે શમરૂપ સુધાયુક્ત વતે છે તે અટપકાળમા નિવૃત્તિને પ્રાપ્ત કરે છે ” આ પ્રમાણે નિરપૃહ વૃત્તિએ હૃદયમા અનિત્યતાનું ચિતવન કરતા બળિરાજાએ ક્ષપક-શ્રેણિ માઠી અને કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું પછી દેવે આપેલો મુનિ-વેશ ગ્રહણ કરી સુવર્ણકમળ ઉપર બેઠી ધર્મદેશના આપવા લાગ્યા પૃથ્વીપર પથંટન કરી અનેક લવ્યજીવોને પ્રતિબોધ કર્યો લોકોએ તેમનું ભુવનભાનું એવું નામ પ્રસિદ્ધ કર્યું

તે વિજયમા જયપુર નામના નગરમા ચ દ્રમૌલી નામે રાજા હતો ભુવનભાનું કેવળીએ તેને દેશના આપી તેમા વૈરાગ્ય રસથી સંપૂર્ણ ભરેલી એવી પોતાની કથા પ્રારભથી—અવ્યવહાર રાશીમાથી નીકળ્યા ત્યારથી કહી સભળાવી જે સાભળીને તે રાજા સવેગ પામ્યો અને તેણે દીક્ષા અગીકાર કરી તે રાજા પણ અનુક્રમે કેવળજ્ઞાન પામ્યો પ્રાપ્તે તે બન્ને કેવળી સમ્યગ્ પ્રકારે સયમનું આરાધન કરી કોડ પૂર્વનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને મોક્ષે ગયા ”

ઇતિ બળિરાજા કથા

“ હે ભગ્યો ! આ અસાર સ સારમા કાઈપણ સારભૂત નથી, સારભૂત એક શાંતિમય ધર્મ છે જેથી પ્રાણી મોક્ષ પામી ગરે છે આ વિશ્વમા ધર્મથી અર્થની સિદ્ધિ થાય છે, અર્થથી કામની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેથી અર્થ, કામ ને પ્રાપ્તિ મોક્ષ એ ત્રણેની જોનાથી પ્રાપ્તિ થાય છે એવા ધર્મનું જિત્તમ ચિત્તવડે નિરતર નેવન કરેા ધર્મનું મૂળ મમકિત છે જિનેશ્વરને દેવ, મુનિગણને શુદ્ધ અને હયામૂળ ધર્મને ધર્મ માનવો તે સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે ”

આ પ્રમાણેની દેશના સાલળીને ચત્રોદય કુમારે શુદ્ધ સમ્યક્ત્વ મૂળ શ્રાવકધર્મ ગ્રહણ કર્યો છવાછવાડિ તત્ત્વોનું સ્વરૂપ પૂછીને તેનો જાણકાર થયો પછી મિથ્યા ભાવ તણ દહનિ ચત્રોદય રાજા કાઈક વિશેષ પૂછે છે તેવામા તે મુનિ એકાએક અદૃત્ય થઇ ગયા જોટલે વિરમય પામેવ કુમાર ચિત્તવવા લાગ્યો કે—‘ આ મારા ધરમ ઉપકારી મુનિ મને ઉપદેશ આપીને કયા ગયા ? ’ તે આમ વિચારે છે તેવામા ત્યા અકસ્માત્ એક મોટું સૈન્ય આવ્યું તેના મુખટો શિઘ્રપણે કુમારની કરતા કરીવળીને બોલ્યા કે—‘ અરે ! તને સમરવિજય રાજા હમણાજ કોધવડે હણી નાખશે ’ આવા વચનો સાલળીને તરતજ તેણે ગાથાનો અર્થ વિચારી હૃદયમા ધર્મને ધારણ કર્યું અને સિહનાદ કરી તે સૈન્યમાથીજ એક રથ ગ્રહણ કરી તેનાપર આરૂઠ થઇને સ પ્રામમા મામે આવી શુદ્ધ કરવા સજ્જ થયો ગ્રહણ કરેલ રથ સર્વ આયુષોવડે પૂર્ણ હોવાથી તેણે તે રથોવડે ઘણા મુલતોને હણ્યા તે જોઇ મુલતો બોલવા લાગ્યા કે—‘ આ કેઈ સામાન્ય મનુષ્ય જણાતો નથી ’ તે વખત પોતાના સૈન્યને પાછુ હટાવુ જોઈને સમરવિજય રાજા પોતે શુદ્ધ કરવા બાગળ આવ્યો અને ચત્રો-

ક્યની સામે થયો પછી તે ગવિત ચંદ્રને ચંદ્રોદયની ઉપર ચંદ્ર-
પ્રહાર કરવા તૈયાર થયો એટલે લઘુસાધવી કળાથી તેનો પ્રહાર
ચુકાવી દઈને ચંદ્રોદયે તેને એકદમ પકડી લીધો પછી તેને જીવતો
આધી લઈને ચંદ્રોદયકુમાર પોતાના ગથમા તેને નાખે છે તેટલામા
તે વિનયપૂર્વક ચંદ્રોદયના પગમા પડ્યો અને પોતાને છોડી દેવા
કહ્યું એટલે કુમારે દયા આવવાથી તેને છોડી દીધો

એ વખતે એક સ્ત્રી ત્યાં આવી તેણે કુમારને કહ્યું કે-
'ભો ભદ્ર ! માડ વાક્ય સાંભળો શ્રી કુગવર્ધન નામના નગરમા
કમળચંદ્ર નામે ગણ છે તેને અમરસેના નામે ગણી છે તેને
ભુવનશ્રી નામે પુત્રી છે તે જિનધર્મથી ભાવિત અત કરજીવાળી
છે તેણે તમારા શુભો માંભળીને એવી પ્રતિજ્ઞા કરી છે કે-
'આ ભવમા મારો ભર્તાગ ચંદ્રોદયકુમાર થાઓ તે શિવાયના
ગર્વ મનુષ્યો માગ બધુતુ'ય આલો માગે નિશ્ચય છે '
આ શૈવપુરનો સમગ્રવિજય નામે ગણ છે તેણે એકદમ ભુવન-
શ્રીની ક્રોના પિતા પામે યાચના કરી, પણ ભુવનશ્રીની ઉપર
પ્રભાણે પ્રતિજ્ઞા હોવાથી તેણે તેને આપી નહીં, એટલે અમર-
વિજય ગણ મૈન્ય સાથે કમળચંદ્ર રાજાના નગરના ઉદ્યાનમાં
આગ્યો ત્યાં તે શુભપણે રહ્યો અને ક્રીડા કરવા માટે નગર બહાર
આવેલી ભુવનશ્રીનું તે પાપીએ વિલાપ કરતી સ્થિતિમા હરજી
કર્યું અને અહીં લઈ આવ્યો અહીં રહેલા તમને જોઈને તે
સમગ્રવિજય તમને મારવા ઉત્તુન થયો હું તે કન્યાની ધાત્રી
હું અને તેની પાછળ તેના રનેહથી આકર્ષિત થઈને શિવપણે
આવી હું અહીં આવતા મૈન્યમા તમાડ નામ માંભળીને તમારી
પાસે આવી છું, મેં તમને જોળખ્યા છે, તો હવે તમે સમર-

વિજય પાસેથી તે ભુવનશ્રી કન્યાને છોડાવો અને પછી તેની સાથે પાણિગ્રહણ કરો, જેથી તેની પ્રતિદા પૂર્ણ માય એ કન્યાના ભાગ્યથી તેના વાચ્છિત વરની (તમારી) અનાયાસે પ્રાપ્તિ થઇ છે ”

આ હકીકત સાંભળીને ચદ્રોદય તેનો જવાબ આપે છે તેવામા સમરવિજયેજ તે વાત સાંભળીને હર્ષિત થઇ ભુવનશ્રીને વસ્ત્રાભૂષણવડે અલકૃત કરીને સ્વયમેવ ચદ્રોદયને અર્પણ કરી ચદ્રોદયે ત્યાં તેની સાથે સંક્ષેપથી પાણિગ્રહણ કર્યું અને સમર-વિજય કુમારની રજા લઇને સ્વસ્થાને ગયો. પછી કુમારે રમણીક એવા રથ ઉપર ભુવનશ્રી સહિત આરૂઢ થઇને શ્રી કુશવર્ધન નગર તરફ પ્રયાણ કર્યું.

ત્યાંથી કેટલેક આગળ આત્યા એટલે એક એક વનમા અપૂર્વ ધ્વનિયુક્ત ગાયન માર્ગની ખાલુમા ચતુ સાંભળ્યું તે સાંભળીને કુતુહળ ઉત્પન્ન થવાથી પ્રિયાસહિત રથ ત્યાં રાખીને ચદ્રોદય પોતે શબ્દને અનુમાને તે તરફ ચાલ્યો ત્યાં તેણે આ પ્રમાણે જોયું એક મોટી વાડી છે, તેમા અનેક પ્રકારના સુદર વૃક્ષો છે, તે વાડીના મધ્યમા એક સાત ભૂમિવાળો મનોહર મહેલ છે કૌતુકાન્વેષી કુમારે મૃગની જેમ નાદથી મોહ પામીને ગીત સાંભળવામા લુપ્ત થઇ તે મહેલમા પ્રવેશ કર્યો તે અનુક્રમે ઉતાવળો સાતમી ભૂમિએ ચઢ્યો, એટલે ત્યાં તેણે રૂપ અને સૌભાગ્યવડે સુદર એવી પાંચ કન્યાઓને દીઠી તેમને જોઇને વિસ્મય પામી વિનયતત્પ-પણે તે તેમને કાંઈક પૂછે છે તેવામા તે ગાંધી સ્ત્રીઓએ ઉઠીને કુમારનું સન્માન કર્યું તેનો સારી રીતે સંકાર કરી ઉત્તમ આમનપર બેસારી તે પાંચે કન્યાઓ

સજ્જાત ને વિનયમા તત્પર થઈ સતી પોતાના અંગોને ગોપવીને કુમારની પાને ઉભી રહી પછી કુમારે તેમને પૂછ્યું કે-‘તમે કોણ છો ? કોની પુત્રી છો ? અને આ વનમા એકલી કેમ રહો છો ? શ્રીઓને આવી રીતે એકલા વનમા રહેવું ઘટિત નથી તમારી હકીકત સામળવાનું મને કૌતુક છે તેથી હું વિરમય પામીને પૂછુ છું માટે કહો ’ કુમાર તરફથી આવો પ્રશ્ન થતા તે પાંચમાથી એક કન્યા બોલી કે-‘ હું સાત્વિક કુમાર ! અમારા સર્વ વૃત્તાત તમે યોગ્ય હોવાથી કહું છું તે સામળો.

“ વૈતાલ્ય પર્વતની ઉપર લક્ષ્મીવડે અકર્વર્તી જેવો મિહનાદ નામનો ખેચરે દ્ર છે તેને પ્રૌઢ જીવી ધીમુખી નામે શ્રી છે તેની કુક્ષિથી ઉત્પન્ન થયેલી અમે પાંચે તેની પુત્રીઓ છીએ અમારા લક્ષ્મી, અરસ્વતી, ગૌરી, જયતિ ને મેનકા એ નામ છે અમે પાંચે યૌવનાવસ્થા પામી એટલે અમારા પિતાએ કોઈ શ્રેષ્ઠ નિમિત્તિયાને પૂછ્યું કે-‘આ માગી પાંચે પુત્રીના પતિ કોણ કોણ થશે અને તે ભૂચર થશે કે ખેચર થશે ? આ વાત અગટપણે કહો ’ અમારા પિતાના પ્રશ્નના ઉત્તરમા તે નૈમિત્તિકે કહ્યું કે-‘ હું રાજે દ્ર ! તમારી પાંચે પુત્રીનો સ્વામી એક ચ દ્રોહ્ય નામનો ભૂચર થશે આજથી સાડા છ માસ ગયા પછી હું રાજનું ! અમુક વનમા તે સ્વયમેય આવશે ’ નૈમિત્તિકના આવા વચન સામળીને તેણે સૂચવેલા વનમા આ સાત ભૂમિવાળો પ્રાસાદ કરાવીને અમારા પિતાએ અમારા વરની પ્રાપ્તિ માટે અમને અહીં રાખી છે અમે અહીં રહીને મળીઓની સાથે ગત દિવસ અનેક પ્રકારની કીડાઓ કરીએ છીએ અમાગ પિતા અમારે એકલી વસ્તુ પુરી પાડે છે અને અમારી ગદ્દા કરે છે નિમિત્તિ-

આએ કહેલો અવધિ આજેજ પૂર્ણ થાય છે અને તેવે વખતે અમારા ભાગ્યેદયથીજ તમે અહીં પધાર્યા છો, તેથી અમે આકારાદિવડે જોળખી શકીએ છીએ કે તમેજ અમારા યનારા પતિ ચંદ્રોદય છો. ”

કન્યાના આ પ્રમાણેના વચનો માલખી કુમાર મનમાં વિસ્મય પામ્યો તે વખતે પણ પૂર્વોક્ત ગાથાના અર્થને વિચારતો સતો હૃદયમાં પ્રમોદને પામ્યો તે વિચારે ॥ કે-’ અહો ! આ સત્ત્વારમાં વિધિનો નિલામ ઘણો મોટો છે વિધિના બળવડે દુર્ઘટ હોય તે અકસ્માત્ સુઘટ થાય છે અને સુઘટ હોય છે તે દુર્ઘટ થાય છે કહ્યું છે કે-વિધિના બળથી મમુદ્ર અર્થાત્ જળ હોય છે ત્યાં સ્થળ થાય છે અને સ્થળ હોય છે ત્યાં જળ થાય છે. પૂજા હોય ત્યાં પર્વત થાય છે અને પર્વત હોય ત્યાં સપાટ જમીન થઈ જાય છે મેરૂ મત્કુલ (માકડ) જેવો થાય છે અને મત્કુલનો મેરૂ થાય ॥ તૃણ વજ્રરૂપ થાય છે ને વજ્ર તૃણપ્રાય થાય છે અગ્નિ શીતળ થાય છે ને હિમ દહન કરે છે દેવની લીલાથી આનંદ કરતો હોય છે તે મહા સકટમાં પડી જાય છે ને સકટમાં પડેવાનો ઉદ્ધાર થઈ જાય છે તેથી તેવા બળવાન દેવને નમસ્કાર થાએ જે તત્કાળ અમાધ્યને સાધે છે, સુમાધ્ય છતાં સાધી શકાતું નથી, વિપરીત હોય તે અનુકૂળ થાય છે, અનુકૂળ હોય તે વિપરીત થાય છે-એ બધું વિધિનુજ વિવસીત છે ”

આ પ્રમાણે વિચારીને તે મૌન ધાગ્યું કરી બેઠો છે, તેવામાં તે કન્યા બોલી કે-’ હે ભાગ્યનિધિ મનુષ્ય ! સ્થામણો નિમિ-

સિંચાની કહેવી માડાછ મહીનાની અવધિ આજેજ પૂર્ણ થઈ છે અને તે વખતેજ તમારૂં આગમન થયું છે આજેજ લગ્નનો દિવસ છે તેથી તમે અમારી સાથે પાણિગ્રહણ કરો ' કન્યાના આ પ્રમાણે કહેવાથી ચક્રોદય કુમારે પૂર્વે તૈયાર કરી રાખેલી સામગ્રીવડે તે પાચે કન્યાની સાથે પાણિગ્રહણ કર્યું તેવામા તો નથી કન્યા અને નથી પ્રાગ્ગાદ-પોતે એકલો જમીન ઉપર ઉભો છે આ પ્રમાણે તેણે જોયું, એટલે ગદુજ આશ્ચર્ય પામીને વિચારવા લાગ્યો કે-‘આ તે શુ ઇંદ્રભાજ હતી કે સાચું હતું ? પાચ કન્યાઓ કયા ગઈ? માત ભૂમિનો આવાસ વધા ગયો ? આ તો ક્ષણમાત્રમા સ્વપ્નની જેવું થઈ ગયું ’ આ પ્રમાણે વિચારતો તે પોતાના સ્થ પાસે ગયો તો ત્યાં સ્થમા પોતાની સ્ત્રીને દીડી નહીં તેથી અત્યંત વિવાદ પામીને તે વિચારે છે કે-‘ હા ! હા ! આ શુ ? મારી પ્રિયા કયા ગઈ ? ’ આમ વિચારતો તે વનમા ભ્રમવા લાગ્યો અને પ્રિયાને શોધવા લાગ્યો. એવામા તેણે એક ઉચ્ચા તોરણો અને મ્તલોથી મંડિત સ્વર્ણ-રત્નમય મહા મનોહર જિનમંદિર જિનપ્રતિમા સહિત દીકું-મંદિરમા પ્રવેશ કરતા ભવમસુદ્રમા આલ્લળનભૂત શ્રીયુગાદિનાથને જોઈને તે પરમાત્માને નમસ્કાર કરવા માટે અદર ગયો. પછી પ્રભુને નમસ્કાર કરી, પૂજા કરીને તે તેમના ધ્યાનમા સ્થિત થયો. તેવામા ત્યાં એકવાહન નામનો વિદાધર આવ્યો તેની સાથે તેની પુત્રી નરમોહિની હતી ‘ તેનો ચક્રોદય વર થયે ’, એવું પૂર્વે તેને કોઈ નૈમિત્તિકે કહ્યું હતું તે કન્યાએ પૂર્વે જોયેલ હોય તેમ ચક્રોદયને જોયો. પછી તે પોતાના પિતાની સાથે જિનપૂજા કરવામા પ્રવર્તમાન થઈ એવામા મિહનાદ વિદાધરે દ્રુપણ પોતાની પાચે પુત્રીઓ સાથે તે જિનાલયમા આ ચો જિને-

શરના ધ્યાનમાંથી છુટા થઈને ચત્રોદયે સિદ્ધનાથ વિદ્યાધરને પૂછ્યું કે-‘તમે કયાથી આવ્યા ? અને તમને તમારી પાચ કન્યાઓ કયાથી મળી ?’ સિદ્ધનાથ જોડ્યા કે-હું આ પાચે કન્યાઓનો પિતા છું હવે એ કન્યાઓનો સબંધ કદું છું તે હે ચત્રોદયકુમાર ! તમે સાંભળો -

પૂર્વે વનમાં તમે અમંગલિકાને જો છાત્યો હતો તેના એ પુત્ર કમળા ને ઉત્પળા નામના છે તેમાના કમળે તમારા વશમાંથી ભુવનશ્રીનું હરણ કર્યું તેને લઈને તે વૈતાલ્યપત્ર ગયો છે બીજા ઉત્પળે તમને પ્રાસાદમાંથી ભૂમિપર મૂક્યા, પ્રાસાદને અદ્રશ્ય કરી દીધો અને મારી પાચ પુત્રીને તે હરી ગયો તે મારી પાચે પુત્રીઓને લઈને પોતાને સ્થાને જતો હતો, તેવામાં મારૂં નિક્ષેપ સિદ્ધાસન કપાયમાન થયું મેં આસનકપનું કારણ મારી વિદ્યાને પૂછ્યું તેણે પુત્રીના હરણનું કારણ કહ્યું પછી હું કોષવટે સ્ફુટાયમાન થઈ તે ઉત્પળની પાછળ ગયો અને તેને મારા અંગવટે પકડી પાડીને પાચ પુત્રીઓને લઈ હું અહીં આવ્યો ” આ પ્રમાણે સાંભળીને ચત્રોદય કુમાર પોતાના મનમાં હર્ષિત થયો તે વખતે મેઘવાહન વિદ્યાધરે કુમારપ્રત્યે કહ્યું કે-“ હે કુમારેદ્ર ! સાંભળો પૂર્વે કોઈ નિમિત્તિયાએ મારી પુત્રી નગ્ન મોહિનીના વર તમે થશો એમ કહેલું છે તમને અહીં જાણીને હું મારી પુત્રીને લઈને અહીં આ ચો છું, તો હવે તે નિમિત્તિયાનું વચન વ્રત્ય કરો અને મારી પુત્રીનું પાણિગ્રહણ કરો ” કુમારે તે વાત સ્વીકારી અને નરમોહિની સાથે તગ્તજ ત્યા પાણિગ્રહણ કર્યું ‘પુણ્યવત પુરુષો જ્યાં જાય છે ત્યાં તે સપત્તિને પામે છે ’

પછી કુમાર પરમાત્માને નમીને સિહનાદ વિદ્યાધરે દ્રવ્ય આગ્રહથી તેની સાથે છ પ્રિયા સહિત વિમળપુરમા આવ્યો ત્ય તેનો મહોત્સવપૂર્વક પ્રવેશ કરાવવામા આવ્યો પછી પોતાની પાચ પુત્રીઓનો વિવાહમહોત્સવ સિહનાદે ઘણા વિસ્તારથી કર્યો અને ઠરમોચન વખતે જમાઈને પોતાનુ અર્ધ રાજ્ય આપ્યુ વળી પોતાની પાસે હતી તે બધી વિગ્રાઓ આપી કુમારે તે સાધી લીધી એટલે ચક્રોદય ભૂચર મટીને જોચર થયો પોતાના બન્ને પુત્રોની વિપરીત હકીકત જાણીને લગ્ન પામતો સમર વિજય ચક્રોદય પાસે આવ્યો અને મહા ઉત્સાહવાળા તેને પગે લાગ્યો ભુવનશ્રી તેને સોપીને તેણે પોતાના પુત્રોના અપગ્રાધની ક્ષમા માગી એ રીતે પુત્રોએ કરેલા વિરોધ ને લગ્ન નિવારણ કર્યું ચક્રોદયના પુણ્યપ્રભાવથી ઘણા વિદ્યાધરે આવીને તેની સેવા કરવા લાગ્યા ત્યા મુખભોગ ભોગવતો તે કુમાર કેટલોક વર્ષો સુધી રહ્યો એ નીતે પગ્દેશમા તેને સાતસો વર્ષ કૌતુકથી વ્યતિત થયા અને તે આઠ ઠંચાઓ પગ્ણ્યો

અન્યદા રાત્રિના પાછલા છેલા પ્રહરે તે જાગ્યો એટલે તેને પોતાનુ રાજ્ય માલમુલ્ય તેથી ત્યા જવાનો વિચાર કર્યો પછી કમળમાળાને બોલાવીને મર્વ પ્રિયાઓ અને વિદ્યાધરોના સૈન્ય સાથે તે પોતાનો નગરે આવ્યો પુષ્પચૂળ રાત્ર પોતાના પુત્રનુ ઘણે કાળે આગમન સાબળીને તેને મળવાને ઉતાવળ થયા અને ત્વરિતપણે તેની સન્મુખ ગયા કર્યો છે અનેક વિદ્યાધરીઓ સાથે વિવાહ જેણે એવા અને વિદ્યાધરોના સૈન્યસમુક્ત તેમજ પુષ્કળ લક્ષ્મીયુક્ત એવા પોતાના પુત્રને વિમાનમાં બેસીને આવતો જોઈ તે ઘણા ખુશી થયા વિમાન આકાશમાથી

સ સાગ્મા સુખજ નથી, સુખી ગણાતા જીવો પણ અનેક પ્રકારે
 હુ ખ પામે છે જુઓ ! બળસાર મહીપાળ પોતાના પુત્રના
 બાલ્યાવસ્થાના તીવ્ર હુ જો જોઈને સસારવાસથી જેદ પામ્યા
 હતા ” તે માલગીને સલાજનો બોલ્યા કે- ‘ હે પ્રભુ ! તે
 બળસાર રાજા કેણુ હતા ? ’ કેવળીએ કહ્યું કે- ‘ તે બળસાર
 રાજાનો સબધ હું કહું છું તે સાલજો -

લીલાપુર નામના મનોહર નગરમા બળસાર નામે રાજા
 હતા પતિના પ્રેમમા વૃદ્ધિ કરનારી લીલાવતી નામે તેને પ્રિયા
 હતી. તેને પુત્ર થતો ન હોવાથી તે અલ્પત હુ ખી હતી તે
 નિરત સતાનની વાચ્છા કરતી હતી, પરંતુ કર્મયોગે તેને પુત્ર
 થતો નહોતો. અન્યદા મધ્ય રાત્રીએ ગભા જાગ્યો તે વખતે
 તેણે દિવ્યધ્વનિવડે મનોહર એણુ મધુર ગીત સાલજ્યુ મૃદગ,
 વામળી, વીધુ, તાગ, હુ હુભિ વિગેરેના શબ્દો સલાજાણા, તે
 સાલગીને રાજા વિચારવા લાગ્યો કે- ‘ આ દિવ્ય નાટક કયા
 થાય છે ? ’ પછી પશ્ચકમાથી ઉડીને ગભા તે શબ્દને અનુમારે
 આવ્યો. દૂર જતા તેણે શાંતિનાથનો પ્રભાદ જોયો કે જ્યાં આ
 ગીતનૃત્યાદિ થતું હતું રાજાએ પ્રભુની પાને ગાતા અને નૃત્ય
 કરતા જોયરોને જોયા, એટલે તે તેમા વહીન ચર્ધને સ્થિત થયો
 સસુમાનમા નાટક કરીને તે વિદ્યાધરો આવ્યા, એટલે તેને ખીજા
 વિદ્યાધરો ત્યાં આવતા એવા સામા મળ્યા તેઓને પૂર્વનું વેર
 હોવાથી પરસ્પર યુદ્ધ થયું બળવડે યુદ્ધ કરતા કરતા તેઓ
 ત્યાંથી કેટલેક દૂર ગયા તે વખતે નૃત્ય કરનારી એક વિદ્યાધરી
 બહાર નીકળી, તેને ખીજા વિદ્યાધરે ઉપાડી, એટલે તે વિદ્યાપ
 કરવા લાગી. તેનો વિદ્યાપ સાલગીને બળસાર રાજા તેને છોડા-

વળા દોહ્યો તેણે પેલા વિધાધરને હણીને વિધાધરીને તો પાછી
 પાળી, પણ બળસારને શરીરે તે યુદ્ધમાં કેટલાક પ્રહારો વાગ્યા.
 અહીં તે વિધાધરીનો સ્વામી તેના વૈરી વિધાધરને છતીને ત્યા
 આંચે તેણે બળસારને પ્રણમરોહિણી ઔપધિવટે સન્ન કર્યો.
 બળસાર રાજાએ તેમને પૂછ્યું કે- ' તમે કેમ છો ? ' એટલે
 તે બોલ્યો કે- ' હે ઉત્તમ પુરુષ ! હું વૈતાલ્યપર રહેનારો ખેત-
 રોનો અમળી અદ્રોહ્ય ખર નામનો છું આ ચૈત્યમાં હું મારા
 પરિવાર સાથે ચાના કરવા આંચે હતો હું પૂજા કરીને અને
 નૃત્ય કરીને અહોથી પાછો વળ્યો તેવામાં મને મારો વૈરી સામે
 મળ્યો તેની સાથે પૂર્વના દ્રેષથી મારે સંગ્રામ થયો અને તેમાં
 મેં તેને હણ્યો આ મારી ભાર્યા છે, તેને કોઈએ અપહરી હતી,
 નેનું રક્ષણ કરીને તમે મારી ઉપર મોટો ઉપકાર કર્યો છે.
 તમારા આવા સત્કર્મથી હું તમારી ઉપર પ્રભાવ થયો છું તેથી
 આ એક ઔપધિ પુનાદિ ઇન્દ્રિયને આપનારી આપુ છું તે
 અહણું કરો. ' ' આ પ્રભાણે કહી એક ઔપધિ દઈને તે ખેતર
 શીઘ્રપણે સ્વસ્થાનકે ગયો અને બળસાર રાજા પોતાને સ્થાને આંચે

તે ઔપધિના પ્રભાવે કરીને લીલાવતીને એક પુત્ર થયો
 ચતુર્થી લાવનપાલન કરાતો તે પુત્ર વૃદ્ધિ પામ્યો ને એક
 વર્ષનો થયો ત્યાંપછી તે પુત્રના શરીરમાં જ્વર, શૂળ, શિર-
 થીકા, કાસ ને મૃતકૃચ્છ વિગેરે અનેક મહા વ્યાધિઓ ઉત્પન્ન
 થયા પુત્રને રોગોવટે પીડાતો જોઈને રાજાએ અનેક વૈદ્યોને
 તેડાવી તેના શરીરની ચિકિત્સા કરાવી વૈદ્યોએ અનેક પ્રકારના
 ઉપચારો કર્યા પરંતુ તેને કિંચિત્ પણ શુભ થયો નહી તેથી
 જળવિના મત્સ્યની જેમ તે જસપણ શાંતિ પામ્યો નહી પુત્રને

રોગથી અત્યંત વ્યાધિ બેઠને તેના માતાપિતા પણ મોહથી મોહિત થયેલા હોવાથી મહાપીડારૂપ સમુદ્રમા પડ્યા અનેક વેદોએ સેકડોગમે ઔષધિઓવડે તે રાજપુત્રની ચિકિત્સા કરી પણ વ્યાધિ બીલકુલ શમ્યો નહીં અને પરિણામે તે મૃત્યુ પામ્યો. પુત્રના મૃત્યુથી પ્રિયાયુક્ત રાજા મહા દુઃખી થયો ,

અન્યદા કેઈ જ્ઞાનીને રાજાએ પૂછ્યું કે-‘મારો પુત્ર આવો અટપાયું કેમ થયો ? ’ જ્ઞાની શુરૂ બોલ્યા કે-“ હે રાજન્ ! આ બાળકે પૂર્વભવે મિથ્યાત્વે કરીને તાપમત્રત મહંશુ કર્યું હતું. તે કદમૂળાદિકનો લોભ અને બહુ આરભનો કરનારો તેમજ અણુગળ પાણીથી સ્નાન તર્પણ કરવામા તત્પર હતો. કહ્યું છે કે-“ કૈવર્ત (અડાળ) એક વરે જેટલું પાપ બાધે તેટલું પાપ અણુગળ જળ વાપરનાર એક દિવસમા બાધે છે ’ જે મનુષ્ય સર્વ કાર્ય ગણેલા પાણીવડે કરે છે તે મુનિ છે, મહા સાધુ છે, યોગી છે અને મહાવ્રતી છે તેણે અજ્ઞાનવડે જળ-ચરાદિ અનેક જીવોનો ઘાત કર્યો તેથી તે અટપાયું બાધી તમારો પુત્ર થયો ‘ દીર્ઘાયુ જીવદયાવડેજ બધાય છે ’ દીર્ઘ આયુ, શ્રેષ્ઠ રૂપ, આરોગ્ય, સ્લાધનીયપણ્ એ સર્વ અહિંસાના ફળ છે વધારે શું કહું ? અહિંસા સર્વ વાંચિતને આપનારી છે ઈન્દ્રિયદમન, દેવગુરૂની સેવા, જ્ઞાન, અધ્યયન અને તપ-એ સર્વ જો હિંસાનો ત્યાગ કર્યો નથી તો નિષ્ફળ છે ”

આ પ્રમાણે શુરૂની વાણી સાંભળીને રાજા વિચારવા લાગ્યો કે-‘ મિથ્યાત્વ ખરેખર સ સારવૃદ્ધિનું કાગળ છે કે જેથી પુણ્ય-શુદ્ધિએ કાર્ય કરીને પણ જીવ પાપનું ઉપાર્જન કરે છે મારો

(૩૮૬)   ભાવધર્મ—ચ દ્રોહ્ય તાબાની કથા :

પુત્ર મનુષ્યજન્મ અને સત્કુળ પ્રાપ્ત કર્યા છતાં પણ મિથ્યાત્વથી
ઠરેલી હિંસાના કારણથી અટપાયુ થયો, વધારે જીવ્યો નહીં. 'આ
પ્રમાણે વિચારીને સસાર ઉપર વૈરાગ્ય આવવાથી રાજાએ રાજ્યા-
'દિક સર્વ' તણને ચારિત્ર અગ્રીકાર કર્યું અને આકરા નપ તપી
ચારિત્ર પાળીને દેવળજ્ઞાન પામી પ્રાતે શિવસુખનુ ભાગ્યન થયા

ઈતિ બળસાર નૃપ કથા

આ પ્રમાણે બળસાર રાજાની કથા ભાવપૂર્વક સાલણીને
પછી પુ પચળ રાજાએ ફરીને દેવળીમુનિને પૂછ્યું કે—' હે
જગવન ! આ મારા ચ દ્રોહ્ય પુત્રને વનમાં કીડા કરવા જતા
કેણે હર્યો હતો ? ' દેવળી બોલ્યા કે—' હે નરેન્દ્ર ! તમાર
પુત્રનો પૂવલવનો વૃત્તાત હું કહું છું તે તમે સાંભળો —

મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં પુષ્કળાવતી વિજયમાં વિપુલાપુરી
મામની નગરી છે ત્યાં એ વલ્લિકપુત્રો સ્નેહવાળા ભાઈઓ
હતા તે બેમાં મોટા ભાઈની સ્ત્રી પતિના પ્રેમમાં ખડું આસક્ત
હતી તે મહામોહના વશથી પતિનો વિરહ સ્વભાવ પણ સહન
કરી શકતી નહોતી અન્યથા કોઈ કાર્યપરત્વે મોટો ભાઈ
આમાતરે ગયો હતો, તે વખતે નાના ભાઈએ પોતાની લોભધને
હાર્યમાં આ પ્રમાણે કહ્યું કે—' મારા મોટા ભાઈને માર્ગમાં
કોઈ શત્રુએ મારી નાખ્યા છે ' આ વાક્ય સાંભળતાજ તેની
લોભધ વિરહથી વ્યાકુળ થઈને તત્કાળ મરણ પામી તે બેઈને
નાના ભાઈને અત્યંત પશ્ચાત્તાપ થયો કે—' આ મેં ભારે દુષ્ટ
કર્યું, મને વૃથા સ્ત્રીહત્યા લાગી ' આ પ્રમાણે તે પોતાના આ
ત્માની નિદા કરવા લાગ્યો પછી લોભધને અગ્નિસંસ્કાર કરીને

હૃદયમા હુ ખને ધારણ કરતો સતો તે વૃદ્ધબધુના આગમનની શહ જોવા લાગ્યો. એટલેક દિવસે મોટો લાઘ આવ્યો અને તેણે પોતાની સીના મરણની અને નાના ભાઈના હાસ્યની વાત પણ સાંભળી. તેને બધુ ઉપર ઘણો ક્રોધ ચડ્યો હધુ બધુએ બહુ ફીટે ખમાવ્યો તોપણ તેનો ક્રોધ શમ્યો નહી, એટલે સીવિગ્ધના હુ ખથી અને બધુપરના ક્રોધથી તે તાપસ થયો.

તાપસપણામા અનેક પ્રકારનો બાળતપ કરીને તે અમુર-જાતિનો દેવતા થયો નાના ભાઈએ સંવેગ થવાથી જૈનીરીક્ષા અગ્નીકાર કરી અન્યદા પૃથ્વીપર વિચરતા વૃત્તવૈતાલ્યની પાસે તે એકગત્રિકી પ્રતિમા અગ્નીકાર કરીને મેરૂની જેમ સ્થિર થઈ કાયોત્સર્ગે રહ્યા.

પેલા અમુરે તે મુનીશ્વરને કાયોત્સર્ગમાં સ્થિત જોયા, એટલે વૈર બગૃત થવાથી તેણે તેમની ઉપર એક શિક્ષા પડતી મૂકી. શિલાના પ્રહારથી ધર્મધ્યાનયુક્ત મુનિ મૃત્યુ પામીને ઇશાન દેવલોકમા દેવપણે ઉત્પન્ન થયા ત્યાંથી અયવીને હે રાજન્ ! તે તમારા પુત્ર થયા છે પેલો અમુર લવમા ભમીને પાછો અમુર થયો કુમારને ક્રોડા કરતો જોઈને પાછુ તેને પૂર્વ વૈર બગૃત થયુ એટલે તેણે તેનુ હઠ્ઠુ કર્યું અને સમુદ્ર ઉપર લઈ ગયો. હજુ તે એકવાર તમારા પુત્રને ઉપસર્ગ કરશે. તે વખતે તમારા પુત્રના વચનથી તે પ્રતિબોધ પામશે અને તેનુ વૈર શમી જશે અદ્રોહ્ય કુમારે પૂર્વભવમા જે ચારિત્ર પાળ્યુ હતુ અને તપ કર્યો હતો તેનાથી થયેલા પુણ્યના પ્રભાવથી તેમનાં અનેક પ્રકારની રુદ્ધિ પામ્યો.”

(૩૮૮) ભાવધર્મ-અદ્રોહ્ય રાજાની કથા

આ પ્રમાણે ગુરુમુખે સાલજીને રાજા અને અદ્રોહયાદિ બીજાઓ પાસે શ્રાદ્ધધર્મ અગીકાર કરીને મુનિને નમી સ્વસ્થાને ગયા.

એ રીતે પૂર્વજ-મમા હાસીમાત્રથી બધાયેલ કર્મ અને વૈરના ફળને બાણીને પોતાના આત્માની નિહા કરતો અને ચારિત્રા-
હિના ઉત્તમ ફળને બાણીને તેની અનુમોદના કરતો. ધર્મકાર્યમાં
રક્ત થઈને અને દુરિત કરવાથી વિરક્ત થઈને અદ્રોહ્યપ્રમાર મિત્રો
સાથે કીડા કરતો અને પ્રિયાઓ સાથે વિષયમુખને અનુભવતો.
રાજ્યમુખને ભોગવતો હવે.

ઇતિશ્રી વીરદેશનામા ધર્મરૂપ કટપવૃક્ષની ચોથી
ભાવરૂપ શાખા ઉપર અદ્રોહ્યની કથામા ,
સાતમો પદ્યવ સ પૂર્ણ

અથ અષ્ટમ પદ્યવં

ધર્મ આ લવમા ને પરલવમા મુખ આપનાર છે, ધર્મ અધકારમા સૂર્યસમાન છે, સારા મનવાળા જીવોની સર્વ આપત્તિને સમાવવા ધર્મ મમર્થ છે, ધર્મ અપૂર્વ નિધાન છે, અબાધવનો બાધવ છે, સસારના વિસ્તૃત માર્ગમા ધર્મ નિશ્ચય મિત્ર તુલ્ય છે, સસારરૂપ વિષમ સ્થળમા ધર્મજ એક કલ્પવૃક્ષ સમાન છે, અન્ય નથી

દેવગણાની લગવ તના વચનથી પુત્રપત્રુણ વિશેષે ધર્મકાર્ય કરવા લાગ્યો અને ન્યાયથી પ્રબળ પ્રતિપાલન કરવા લાગ્યો. ચાચકેથી સ્તવાતો એવો તે રાજા પુષ્કળ દાન આપવા લાગ્યો. અદ્રોહ્યકુમાર પિતાની સેવા કરવા માથે ધર્મકાર્યમા વિશેષે તત્પર થયો. અન્યદા તે પોતાના મહેલમા પોતાની પ્રિયાઓની સાથે ઢોગુ ઢુક દેવની જેમ કીડા કરવામા પ્રવર્તેલો છે, તે વખતે કામદેવ જેવા સ્વરૂપવાળા તે કુમારને જોઈને તેની એક અપગ્રમાતા કામબાણથી અત્યંત પીડિત થઈ કામથી વિરૂપણ થયેલી, અને કૃત્સાકૃત્યને નહીં જાણનારી એવી તે લજ્જા છોડીને કુમારની સાથે ભોગ ભોગવવાની અસિલાયાવાળી થઈ તેથી તેણે પોતાની એક ચતુર દાસીને બોલાવીને તેને આ પ્રમાણે કહ્યું કે- ‘તુ

જઈને ચત્રોદય કુમારને મારી પાને બોલાવી લાવ ' તે દાસીએ કુમારપાસે જઈને કામચેષ્ટા સાથે કહ્યું કે- ' તમને કામાક્ષા રાણી તમારા રૂપથી મોહિત થઈને બોલાવે છે ' દામીના કહેવાનો અભિપ્રાય સમજી જઈને કુમારે વિચાર્યું કે- " અહો ! ચપળ એવી સ્ત્રીઓ લોકમા જે અત્યંત વિરૂદ્ધ કહેવાય તેવું કાર્ય પણ કરે છે વિષયાસક્ત સ્ત્રી ગુપ્ત અંગોને પ્રગટ કરે અને લગ્ન, દાક્ષિણ્ય કે સ્વાભાવિકને પણ ગણતી નથી "

આ પ્રમાણે વિચારીને તેણે દાસીને વારી કે- ' અરે દાસી ! તું આ શું બોલે છે ? આમ બોલવું તને ઘટતું નથી હું પરનારીની મામુ જોનારો નથી, તો આ તો મારી માતા છે, માટે બા, આવી બા ' આ પ્રમાણે નિર્ભરસ્ત્રી કરીને કાઢી મૂકેલી દાસીએ રાણી પાસે જઈને તે વાત કરી ઉપરાત કહ્યું કે- ' તમારા મનમજા જે વાત છે તે તેના સ્વપ્નમા પણ નથી ' આ પ્રમાણેની હકીકત જાણ્યા છતાં પણ કામાક્ષા ચત્રોદય ઉપરના રાગથી નિવર્તી શકી નહીં એટલે તેણે કરીને વળી કેટલાક દિવસ પછી દાસીને મોકલી, કુમારે પાછી મોકલી, તો પણ રાણીએ આશા મૂકી નહીં. ' કામ ખરેખરે દુર્જય છે ' કહ્યું છે કે- ' આ અનગ દુર્જય છે, કામની વેદના વિષમ છે, કામની વેદનાવાળો કુલ્યાકૃત્યને જાણતો નથી અને ભુતચરતની જેમ લગ્યા કરે છે ' ' કામ કળાકુશળને પણ વિડળના પમાડે છે, પવિત્રાઈના ડાળવાળાને હસે છે, પડિતને વિકળ કરે છે અને ધીરપુરૂષને પણ કણમા નમાવે છે મકરધ્વજ દેવની શક્તિ અચિત્ત છે ' વળી કેટલાક દિવસ પછી તેણે દાસીને મોકલી ' કુલ્યસની જનો નિપેધ કર્યા છતાં પણ રહેતા નથી. "

અદ્રોહ્ય વિચારે છે કે—“ અહો ! અત્યારે માગપર વિધિની વકતા જણાય છે, માટે હમણા અહીં રહેવું ઠીક નથી, અહીં રહેવાથી વખતે ઠલક ચડવાનો ભય છે, તેથી હાલ તો થોડા દિવસ મારા પિતાશ્રી ન જાણે તેમ અહીંથી નીકળીને બહારગામ જવું. આ નિમિત્તે પૃથ્વીપગ્ના ઢેટલાક કૌતુકે પણ જોવાશે.” આ પ્રમાણે વિચારી દાસીને પાછી વાળીને તે રાત્રેજ તે ત્યાંથી નીકળી ગયો.

વાયુવેગે ચાલતા તેણે કેટલોક પથ અતિક્રમ્યો આગળ ચાલતા એક અરણ્યમા કોઇક કપડી હૃદયવાળો દ્વિજ તેને મળ્યો. તે દ્વિજ નિર્ગુણી, અતિ નિસ્નેહી અને વાચાળમા શિરોમણિ હતો, તેથી તેણે પ્રિય વાક્યોવડે કુમારના હૃદયને અને મનને વશ કરી લીધું અને પથિક હોવાથી અનેને મિત્રાર્થ થઇ, તેથી પરસ્પર અનેક પ્રકારની વાર્તા કરતા તેઓ માર્ગે ચાલવા લાગ્યા.

એવામા તે મહા અરણ્યમા ચોરોની ધાડ પડી, કુમારે તેને છતી લીધી અને નિર્વિઘ્નપણે તેઓ ક્ષમાપુરી પાસે પહોંચ્યા તે નગરીના બહારના ઉદ્યાનમા વીમાએ ખાવા બેઠા. ત્યાં સિદ્ધકૃટ નામના પર્વતના શિખર ઉપર વિશ્વેશ્વર નામનો એક સિદ્ધપુરુષ રહેતો હતો તેણે અદ્રોહ્યને જોઇને કહ્યું કે—“ અહો ! ભાગ્યવતમા મુખ્ય ! ભાગ્યસૌભાગ્યવડે મુદર ! તમારા પુણ્યથી હું તમારી ઉપર તુષ્ટમાન થયો છું, નેથી તમને સિદ્ધવિદ્યાઓ આપવા ઇચ્છુ છું માની પાસે ત્રણ સુવિદ્યાઓ છે કે જે મહાપુણ્યથીજ પ્રાપ્ત થઈ શકે તેમ છે માટે આયુષ્ય અત્ય છે, તેથી તે તમને આપવા ધારૂ છું જે બાળન મે વિદ્યાદેવીને પૂછ્યું હતું ત્યારે તેણે કહ્યું હતું કે—“ તમારે તે વિદ્યા

(૩૬૨)

ભાવધર્મ-ચંદ્રોદય રાજની કથા
ચંદ્રોદયને આપવી. 'તેથી હું તમને આપુ છું તે ત્રણે વિધાનુ
મહાત્મ્ય આ પ્રમાણે છે

પહેલી વિદ્યા સ્વર્ણપ્રદા-સ્વર્ણને આપનારી છે, બીજી
સુદમા જય આપનારી ને વૈગે વર્ગનો વિનાશ કરનારી જયદા
છે અને ત્રીજી ત્રિકાળસા છે એ ત્રણે વિદ્યા તમે તેની સાધના
હોમજપાદિ સહિત કરીને ગ્રહણ કરો પછી તે સિદ્ધપુરૂષે સાનિ
ક્ય કરી અને કુમારે વિદ્યા સાધવા માડી ત્રણે વિદ્યા અદ્ય
પ્રયાસવડે સિદ્ધ થઈ અને તેણે કુમારને ત્રણ વર આપ્યા 'બોબ્બ-
વ ત મનુષ્યો જ્યા જાય છે ત્યા તેને સપત્તિ પ્રાપ્ત થાય છે અને
નિર્ભાગી જ્યા જાય ત્યા પગલે પગલે આપત્તિ આવે છે',
પછી કુમારે તે વિદ્યાશુરને નમસ્કાર કરી અજળી જોડીને કહ્યું
કે- 'હે વિશુ ! તમારા પ્રસાદથી સ્વત્વ સમયમા મને વિદ્યાઓ
સિદ્ધ થઈ છે ' તે વખતે પેલો દિવ જોલ્યો કે- 'હે સ્વામિન !
કૃપા કરીને મને પણ કાઠક આપવા કૃપા કરો ' એટલે તે
સિદ્ધપુરૂષ જો- 'યા કે- " અહો ! આ દિવ સર્વથા અયોગ્ય છે
સુખે મિષ્ટ અને દુઃખમા દુષ્ટ એવા માણસને વિદ્યા આપવી
નહીં આ દિવ તેવો છે, તેથી તેને વિદ્યા આપવી તે અનર્થ
કારી છે " આ પ્રમાણે સિદ્ધપુરૂષે કહ્યા છતાં પણ કુમારે
આગ્રહ કરીને તેને એટ વિદ્યા અપાવી ' ઉત્તમ પુરૂષો નિરતર
ઉપકારી જોય છે ,

દિવે શુરૂએ જતાવેલ વિધિ પ્રમાણે તે વિદ્યાઓ સાધી,
પરંતુ તેવ ચિત્ત અપવિત્ર હોવાથી તે સિદ્ધ થયેલી છતાં નહીં
સિદ્ધ થયેલા જેવી થઈ

હવે કુમાર ત્યાથી દિવ્જ સહિત આનંદપુરે આવ્યો અને ત્યાં ચંદ્રસેના નામની વેશ્યાને ત્યાં-હો કુમાર નિરંતર વિધાના પ્રભાવવડેજ સર્વ કાર્ય કરે છે અને એવઠોની તથા યાચકોની ઇચ્છા પૂરે છે પેલો દિવ્જ નિષ્કળ વિધાવાળો ધવાથી તે વિધાને અને ગુરૂને હસતો તેમજ ગુરૂની નિદા કરતો ખીજે ક્ષણે આવ્યો ગયો

ચંદ્રોદયકુમાર આનંદપુરમાં રહ્યો સતો પોતાના મદ્ગુણોએ કરીને ધણા જનોના દિલનું રંજન કરવા લાગ્યો તે નગરમાં મતિતિલક નામના મંત્રીશ્વર મહર્ષિજી વસે છે તેને નામથી અને ગુણથી શ્રીનિવાસ નામનો પુત્ર છે તેને ચંદ્રોદયની સાથે ગાઢ મિત્રાઈ થઈ અન્યદા તે જન્મે મિત્રો વનમાં કોઈ દેવદુળમાં ગયા, ત્યાં કીડા કરીને વાતચીત કરવા આનંદથી બેઠા છે, તેવામાં નગરમાં મોટો કોળાહળ થયો, એટલે તેનું કારણ જાણવા માટે કુમારે માણસોને મોકલ્યા, તેમણે ગામમાં જઈ આવીને કુમારને કહ્યું કે-‘ આ નગરમાં સૂરસિંહ નામનો પગકમી રાજા છે તેને પ્રાણથી પણ અતિ વલ્લભ બાધુમતી નામે પુત્રી છે, તેણે રૂપવટ દેવાગનાઓને અને ગુણોવડે લક્ષ્મીને પણ છતી લીધેલ છે તે આજે મહેલના ગોળમાં બેઠી હતી, તેવામાં કોઈને ખબર ન પડે તેમ તેનું કોઈએ અકસ્માત્ હરણ કર્યું છે તેથી નગરમાં મોટો કોળાહળ થઈ રહ્યો છે ’

આ પ્રમાણે સાક્ષીને કુમારે પોતાના મનમાં વિચાર્યું કે-‘ હું નગરમાં છું છતાં કોણ તેને હરી ગયું ? કોણે એવી હિંમત કરી ? ’ આમ વિચારીને તે બોલ્યો કે-‘ હું અહીં હોતા

(૩૬૪)

ભાવધર્મ-ચદ્રોદય રાજની કથા

છતા રાજપુત્રીને કોઈ હરી જાય તે ઠીક નથી, પણ શું કરે ?
અહીં મને કોઈ જાણતું નથી તેમ જોળખતું પણ નથી,
આ પ્રમાણે કહીને મિત્ર સહિત તે ચહેરમા આવ્યો.

સૂરસિંહ રાજાએ પુત્રીની સર્વ રોષ કરાવી, પરંતુ કોઈ
જાણ્યોથી તેની શુદ્ધિ મળી શકી નહીં, વાત પણ સાબળવામા
આવી નહીં તેથી તેના વિરોધની અત્યંત પીડાથી રાજા પીડિત
થયો અને હું ખસમુદ્રમા પડ્યો રાજાને આવી રીતે અત્યંત
હું ખી થયેલ જાણીને મત્રીપુત્ર તેમની પાસે જઈને બોલ્યો કે-
'હે સ્વામિન! અહીં કોઈ એક વિદેશી મનુષ્ય વિદ્યાવાન આવેલો
છે, તે ઘણો જાનવાન છે વગી નિદ્રાવ્ય છતાં પુરુષ જાગ્રત્યનો
વ્યય કરે છે અને નિરતર પારકા હું ખોને હરે છે સર્વને
વાન્ધિય આવે છે તે જાનદી છે, શુષ્કના સમુદ્ર જેવો છે, લાતા,
છે, લોખા છે, સિદ્ધપુરની જેવો અતિ વેત્તા છે તેની માથે
હે નરાધિપ! મારે પણ ગાદ મિત્રાર્થ છે. તેથી આપનો હુકમ
હોય તો તેને બોલાવીને રાજપુત્રી સળધી પૂછીએ ' આ હકી-
કત સાબળીને રાજા બહુ ખુશ થયો તેથી તરતજ પ્રધાન
પુરોહિતે તેને તેડવા મોકલ્યા તેઓ એક હાથી ચણગારીને સાથે
રાખી કુમારને તેડવા ગયા તેમની વિનંતિ કુમારે સ્વીકારી,
એટલે કુમારને સાથે લાવેવા હાથી ઉપર બેસાડી વાજનાદિ
ઉત્સવપૂર્વક તેઓ રાજા સમિતે લઈ ગયા રાજમહેલ પાસે
આવતા હાથી ઉપરથી ઉતરી સૌ રાજા પાસે ગયા એટલે રાજાએ
ઉભા થઈ સામા જઈને ચદ્રોદયને માન આપ્યું આનિગન
દેવાપૂર્વક મળ્યા અને કુશળવાર્તા પૂછી કુમાર રાજા પાસે બેઠો
પછી નૃપતિની આજ્ઞાથી તેના શ્રીનિવાસ મત્રીપુત્રે કુમારને કહ્યું

કે-“ હે મિત્ર ! અમારા નૃપતિની બધુમતી નામે ઐષ્ટ પુત્રી છે, તેનું આજે અઠસ્રમાત્ર કોઈ હરણ કરી ગયું છે તે સંબંધી તજ-વીજ કરતા કોણ હુગી ગયું છે ? તેનો પત્તો લાગતો નથી, તે આપ જ્ઞાનવડે બાણીને તેનું સ્વરૂપ કહો ”

આ પ્રમાણેની હકીકત સાંભળીને ચત્રોદયકુમાર વિચારે છે કે-“ સ કદમા પડેલા મનુષ્યનો જે માણસ શક્તિ છતાં ઉદ્ધાર કરતો નથી તેને મનુષ્ય કેમ કહીએ ? ઉત્તમ પુરૂષ તો પોતાના પ્રાણવડે પણ પરોપકાર કરે છે કેમકે પરોપકાર તેજ મહા પુરૂષરૂપ છે ઉત્તમ મનુષ્ય અવગર પામીને પોતાના જીવિતને તેમજ ધનને તૃણવત્ ગણી તેને તજવા પડે તો તજી દઈને પણ પરતું રક્ષણ કરે છે, એમા સંશય નથી ” આ પ્રમાણે વિચારીને કુમારે ત્રીજી ત્રિકાળજ્ઞા વિદ્યાની અધિષ્ઠાત્રિકા દેવીનું સ્મરણ કરીને તેનાથી રાજપુત્રીનું સર્વ સ્વરૂપ બાણી લીધું પછી તેણે રાજા પ્રત્યે કહ્યું કે-“ હે નન્દાધિપ ! આ કાર્ય કષ્ટ-સાધ્ય છે, પરંતુ તમારી પ્રાર્થના હું નિષ્ફળ કેમ કરૂં ? તેથી દશ દિવસમા હું આપની પુત્રીને લાવી આપીશ જો તેટલી સુદૃઢતા લાવી આપુ નહીં તો અગ્નિમા પ્રવેશ કરીશ આ પ્રમાણે હું પ્રતિજ્ઞા કરૂં છું ” કુમારનું મત્તવ જોઈને પોતાના કાર્યની સિદ્ધિ થવાનો ચોક્કસ સંભવ માની રાજા હર્ષિત થયો અને સન્માનપૂર્વક તેને સ્વરથાને જવાની રજા આપી

પછી ચત્રોદય કુમારે રાજપુત્રીનું સમ્યક્ સ્વરૂપ જાણવા માટે ત્રિકાળજ્ઞા દેવીનું આરાધન કર્યું, એટલે તે દેવી પ્રત્યક્ષ થઈને બોલી કે-“ હે કુમારેન્દ્ર ! વૈતાલ્ય પર્વત ઉપર ગધસમૃદ્ધ

નામના નગરમાં મહિંદ્રિકીટ નામનો વિદ્યાધરશિરોમણિ રાજા રાજ્ય કરે. નદીશ્વરની યાત્રા કરીને પાઠ આવતા તેણે અહીં આકાશમાંથી અત્યંત રૂપવાન્ એવી બધુમતીને જોઈ તેને જોતાજ તે ગોઠ પામ્યો તેથી તેને હરી લઈને તે ઉતાવળે સ્વસ્થાને આવ્યો ગયો છે હુમણા તે ગંગાના કીનારા ઉપર ધવળકંટ નામના પર્વત ઉપર છે અને તે કન્યાને પરણવાની આમંત્રી તૈયાર કરે છે, માટે હે ચત્રોદય ! તમે ઉઠો આપણે બન્ને ત્યાં જઈએ. ” પછી ચત્રોદય તે દેવી સાથે ત્યાં ગયો અને વિવાહસામગ્રી તૈયાર કરતા એવા તે વિદ્યાધરને હાક્યો. અર્ધાત્ તિરસ્કારપૂર્વક બોલ્યો અને કહ્યું કે-“ અરે હુહ ! આ શું આરવ્યુ છે ? અરે અજ્ઞાની ! શુ શુ આમ કરતા લાજતો મણુ નથી ? તે પાપાત્માએ ચોરીવડે બીજાની કન્યાતુ હન્યુ ચ્યું છે તેથી હુ પાપની શિક્ષા અત્યારે દેવો અને વિદ્યાધરોની સાક્ષીએ તને આપુ છું ” આ પ્રમાણે કહેવાથી એકદમ તે વિદ્યાધર લડવા તૈયાર થઈ ગયો બન્નેએ વિદ્યાના બળથી સેન્ય વિકૃત્યું અને બંનેનું ધોર મુદ્દ મયુ પશ્ચિમને જ્યેષ્ઠાધિની વિદ્યાની સાનિધ્યથી તેણે તે ખેંચરને છૂટી લીધો, એટલે તે વિદ્યાધર માન તણ હઈને ચત્રોદયના પગમાં પડ્યો અને ક્ષમા માગી પછી ચત્રોદયને કેટલાક દિવસ આનંદથી ત્યાં રાખીને દશમે દિવસે તેને કેટલાક વિદ્યાધરો મહિત રાજપુત્રીને લઈને આનંદપુર રવાને કર્યો બધુમતી સહિત કુમારને આવતો જાણીને રાજાએ ઉત્સવ પૂર્વક તેને નગરમાં પ્રવેશ કરાવ્યો પછી રાજાએ કુમારને કહ્યું કે-“ હે કુમાર ! તમારા જ્ઞાનની અને તમારા પરાક્રમની શુ પ્રશંસા કરે ? અજ્ઞાનપણાથી ખેચરે ગજપુત્રીનું હન્યુ કરેલું તેને તમે પાછી લાવી દીધી છે ” પછી રાજાએ ચત્રોદયને ઉત્તમ વર જાણીને

પોતાની પુત્રી જાધુમતી તેની સાથે પરણાવી ચંદ્રોદય કુમાર ત્યાં આનંદથી સુખલોગ લોગવતો ઢેટલોક કાળ ગયો

અહીં પુષ્પલદ્ર નગરમાં પુષ્પચૂળ રાજા પોતાના પુત્રને અકસ્માત કાઠક ગયેલો જાણીને હૃદયમાં અત્યંત દુખને ધારણ કરતો હોયો. પુષ્પચૂળ નાજાએ પુત્રની શોધને માટે ચોતરફ રાજ-પુરોએ મોકલ્યા તેઓ પૃથ્વીપર અનેક દેશ ગ્રામ તેમજ નગરમાં શોધ કરતા ફરવા લાગ્યા કેટલોક કાળે કુમાર અહીં જોયેલી હકીકત રાજાના જાણવામાં આવી કાંઈકે તેના ગુણની સુગંધથી પૃથ્વી વાસિત યદ્ય ગયેલી હતી ‘ ભાગ્યાદિ સદ્ગુણથી અલકૃત મનુષ્ય શુ પ્રચ્છન્ન રહે છે ? ’ રાજપુરોથી આનંદપુરમાં કુમાર છે એમ જાણીને રાજાએ પોતાના મંત્રીઓને ત્યાં તેડવા મોકલ્યા અહીં આનંદપુરના રાજા સૂરસિંહે જમાઈને સ્વદેશમાં જવાના ઇચ્છક જાણીને પોતાનું અરધું રાજ્ય આપ્યું તે સાથે દશ હજાર હાથી, લાખ ઘોડા, છ હજાર રથ અને પાંચ લાખ પાયકો (પદાતી) આપ્યા ગજલડાંમાંથી અર્ધું દ્રવ્ય આપ્યું. આ પ્રમાણે આપીને તેણે જમાઈને પોતાની પુત્રી સહિત તેના નગર તરફ રવાને કર્યો

માર્ગમાં સેકડો વિદ્યાધરોથી પગલે પગલે સેવાતો, ગધ-વૉથી ગવાતો અને પતિતોથી સ્તવાતો ચંદ્રોદય કુમાર મોટી ઋદ્ધિ સાથે પુષ્પલદ્રપુર નજીક પહોંચ્યો. પુષ્પચૂળ રાજાએ પુત્રના આગમનના ખબર સાંભળ્યા, એટલે પોતાની મેના સામે મોકલી અને મહામહોત્સવપૂર્વક જહુમાન માથે તેને નગર પ્રવેશ કરાવ્યો. પછી ગજાએ પુત્રને કહ્યું કે- ‘ હે વત્સ ! હું માનું છું કે તારે દેશાતરમાં જવાનું થયું તે આવી ઋદ્ધિ મેળવવા માટેજ

(૩૯૮)

ભાવધર્મ-વ્યક્રોદય રાજની કથા.

ચલુ હશે ' ત્યારપછી પુત્રનો પુણ્યોદય જોઈને રાજા તેની સાથે
ધર્મકાર્યો કરતો સતો દિવસો વ્યનિકભાવવા લાગ્યો.

અન્યદા ત્યાં વિમળબોધ નામના જ્ઞાની મુનિ પધાર્યા
રાજા પરિવાર સાથે તેમને વદન કરવા ગયો તથા મહાશિષ્યા હઈ
વિધિપૂર્વક વારીને રાજા તે મુનીશ્વરની પાસે ધર્મદેશના-
સામળવા બેઠો મુનિરાજે આ પ્રમાણે દેશના આપી -

“ ભો ભગ્યે ! આ સસારસમુદ્રનો પાર પુણ્યવટે પામી
શકીએ, તે સુખના અદ્વિતીય કારણભૂત પુણ્ય મેળવવું અશક્ય
અર્થાત્ ફલશ છે ધર્મમા તત્પર મનુષ્યોને અવિત ને મરણ
અન્ને સરખા છે અને ઇષ્ટ છે અહીં અવતા તે વિવેકી હોય
છે અને મૃત્યુ પામીને સદ્ગતિએ જાય છે સેકડો વખત હજ
ફેરવ્યા છતાં પણ જેમ ઉપર ક્ષેત્રમા ધાન્યની ઉત્પત્તિ થતી નથી
તેમ પુણ્યવિના મનુષ્યોને સુખની પ્રાપ્તિ થતી નથી પુણ્યના
પ્રભાવથી પ્રાણીની વિધ્નોની શ્રેષ્ઠિ નાશ પામે છે જેમ ધૃષ્ટક
શાકિ પ્રીત્તોના મધ્યમા રહ્યા છતાં પણ વિજય પામ્યો તે પૃથકની
કથા આ પ્રમાણે -

ભરતક્ષેત્રમા અવતિ દેશમા ધારા નામે શ્રેષ્ઠ નગરી છે
તેને જોઈને અલકાપુરીએ પોતાનો સર્વ ગર્વ તણ દીધો છે
તે નગરીમા સૂર નામનો ધનવાન રાજપુત રહેતો હતો તે બળ
વાન, ધીર, ધીમાન્, શુષ્કાલ્ય, દાતા, લોકતા અને નિર્ભય હતો
તેને ચતુર્ગ નામે સૌ હતી પણ તે શૂદ્રમના, મદોદ્યુરા,
કોપના (કોપવાળી) અને પોતાના સ્વામીને પણ કંટું વાક્યો
વડે હહવારી હતી તેથી સૂર વિચારતો હતો કે- આવી ભાર્યા

‘મારે શુ કામની છે ? જેમકે શાસ્ત્રમા પણ દુષ્ટમતિવાળી સ્ત્રીને અને વિખ્ખારી વિદ્યાને તજવાનું કહ્યું છે ’ આમ વિચારીને બીજી સ્ત્રી માટે તે નિરતર આમેગામ ને નગરેનગર તજવીજ કરવા લાગ્યો. અવતિમાજ એક વૃદ્ધા યૌવનવાળી સુદરી નામની પુત્રીયુક્ત વસતી હતી તેની પાસે તેણે તે કન્યાની માગણી કરી ત્યારે તેણે તે વાત સ્વીકારી, પણ ‘ તે કન્યા સાથે હું પણ તમારે ત્યાં આવીશ ’ એમ કહ્યું સૂરે તે વાત સ્વીકારી ‘ કામાર્ત્ત ’ શુ કષ્ટ ન કરે ? ’ કહ્યું છે કે-‘ ઘુવડ દિવસે દેખતો નથી, કાગડો રાત્રે દેખતો નથી, પણ કામાધ તો અપૂર્વ અધ છે કે જે દિવસે કે રાત્રે ક્યારે પણ દેખતો નથી ’

બીજી સ્ત્રી સુદરીને પત્ન્યા પછી સપત્નીલાવથી પહેલી સ્ત્રી તેની સાથે દુ સ્વરવડે અશ્રાત (ચાકયા વિના) કળહ કરવા લાગી, તેથી તેને સૂરે જુદા ઘરમા રાખી ચતુરા સુદરીને ઘેર જઈને ગાળો દે છે અને તે બન્ને મહોન્મત્ત એવી પરસ્પર મત્સન્ભાવને હૃદયમા ધારણ કરે છે તે ખરેખરી લડવા માટે છે ત્યારે દતાદત્તી, પદાપદી, મુદ્દામુદ્દિ, બુબ્બુજી, મુદ્દામુદ્દી અને નખાનખી-એમ એક બીજના અગોપાગોથી લડે છે ખરેખર મૌભાગ્ય કળહજ ધાગણ કરે છે કે જેને સર્વે સ્ત્રીઓ પોતાના હૃદયમા ઉમગથી ધાગણ કરેલ છે ‘ ચદ્રમા શીત, સ્વીમા તેજ, જળમા નીચગામીપણ, પુષ્પમા ગંધ, તલમા તેલ અને શૌ કયોમા કલહ સ્વભાવિકજ ગ્રહેવા હોય છે ’ ભર્તારના લયથી ‘ પણ તે અટકતી નથી અધિક અધિક કળહ કરે છે તે બે સ્ત્રીઓની અનર્થકાની વાણી તે લતામા વિસ્તાર પામી સૌ તેની વાતો કરવા લાગ્યા મૂરનું પણ સુખમાત્ર નાશ પામ્યું કહ્યું છે

કે-‘ જો ભાર્યાને વશ એવો પુત્ર જોની શકતો નથી, ચાલી શકતો નથી, પાણીનો છાટો પણ પામતો નથી અને પગ ધોવા-વિના (જમ્યા વિના) સુઈ રહેવું પડે છે ’ આ પ્રમાણેની સ્થિતિથી કાચર થયેલા સૂરે પોતાના ગામથી દૂર ગાઉ દૂર હિંદોલાર નામના નગરમાં જીલ્લો સો સુદનીને તેની માતા સાથે રાખી પછી નિશ્ચિત થઈને તે ભોગાસકતપણે પોતાને ઘડે ચતુરા સાથે ગ્હો એકઠા એકાત્રમા તેણે ચતુરાને કહ્યું કે-‘ હું સુદરીને ઘડે કાલે જવાનો છું ’

ચતુરા બોલી કે-‘ હે આર્યપુત્ર ! તમે સ્વતંત્ર છો, તો ખુશીથી ત્યા જઈને તૈને દાનથી, માનથી, સતિથી ને પ્રીતિથી પ્રમત્ત કરો ’ આમ કહ્યા પછી તે વિચારવા લાગી કે-‘ જો પતિ કુશળ્યેમે ત્યા જશે તો પછી તેનોજ યશે ને ત્યાજ રહેશે, હું ભર્તારને જોઈશ ’ આમ વિચારીને તેણે કામણ બદલા જૂથ-વાળા મોઢક બનાવીને ભાતા તરીકે પોતાના સ્વામીને આપ્યા ‘ પાપી એવી સ્ત્રીઓ કુડના કરડીઆ જેવી હોય ॥ ’ કહ્યું છે કે-‘ અસત્ય, માહસ, માયા, મૂર્ખત્વ, અતિ હોભીપણ, અપવિત્ર-પણ ને નિર્ધયપણ-આ બધા સ્ત્રીઓના સ્વભાવિકજ દોષો છે ’

સુદરીને જે નામે રાખી છે ત્યા જતા માર્ગમાં નદી આવે છે ત્યા સુઝ નદીમાં હાથ પગ મોઢુ વિગેરે ધોઈને ખાવા બેઠા ભાતામાં આપેલા મોઢક આનાજ તે શ્યાન થઈ ગયો અને પાછો વળી તે ચતુરા પાને આગ્યો તેણે દૃઢ બંધનવડે બાંધીને સારી પેઠે તાડના તર્જના કરી વાગવાર મારવાથી તેના શરીર ઉપર સેકડો આદા પડી ગયા પછી જહું વીકરાળ લાગવાથી અને કાઈક દયા

આવવાથી તેણીએ છુટો કર્યો અને પાછો મનુષ્ય બનાવ્યો તેના શરીરપર પુષ્કળ પાટાઓ બધવા પડ્યા ધીમેધીમે એક મહિને તે સાજો થયો એટલે વળી તેણે ચતુરાને કહ્યું કે-‘મારે સુઢરી પાસે જવું છે માટે ભાતુ તૈયાર કરજે’ ચતુરાએ દોષયુક્ત કર્યો બનાવીને ભાતામા આપ્યો સૂ તે લઈને ચાલ્યો માર્ગમાં નદી આવતા પ્રથમની જેમ તે ખાવા બેઠો એટલામા ઠાઈ જટાધારી બાવો ત્યાં આવ્યો તેણે કહ્યું કે-‘હે દયાળુ ! હું જે દિવસને બુખ્યો છું, માટે મને કાઈક ખાવાતું આપ.’ સૂરે કર્યો આપ્યો, બહુ બુખ્યો હોવાથી તેણે ત્યાજ ખાધો, એટલે તે ગધેડો થઈ ગયો.

તે ગધેડો પ્રથમની જેમ ચતુરાને ઘરેજ ગયો સૂર પ્રજ્ઞ તે કયા ભય છે તે જોવા અને ચતુરાની ક્રિયા જોવા તેની પાછળ ગયો ચતુરાએ ગધેડાને દહ બધને બાધ્યો અને પછી ચાખકાના સ્પર્શ પ્રહારો કર્યા ભયાકાત એવો તે બાવો રાડો પાડવા લાગ્યો અને પ્રહારોથી જજરિત થઈ ગયો તેને રાડો પાડતો જોઈને ચતુરા બોલી કે-‘જા, જા, સુઢરીને ઘરે જા’ આવી રીતે તેને તર્જના કરવા પૂર્વક કહ્યું છેવટ તેને મૃત્યુતુલ્ય થઈ ગયેલો જાણીને તેણીએ પાછો મનુષ્ય બનાવ્યો ત્યાં તો જટાધારી બાવાને દીઠો માથે મોટી જટાવાળો, હક્ષા ને ડમરના વાજિત્રવાળો, શરીરપર ભસ્મ ચોળેલો, વિકરાળ નેત્રવાળો અને લગોટી તથા કાતીને ખારણુ કગનારો એવો તેને જોઈને ચતુરા લાજ અને તેના પગમા પડી બાવાએ તેને કહ્યું કે-‘જે કર્યો ખાય તે વિડબના સહન કરે એમા નવાઈ શું ?’ આ કહેવતને તે ગાથી કરી બતાવી પછી ચતુરાએ તેને દ્રવ્ય આપી ભક્તિપૂર્વક ખમાવીને વિદાય કર્યો.

હવે ચતુરા વિચારવા લાગી કે-‘ મારા પતિ મારૂં બધું ચરિત્ર બાધી ગયા, તો હવે કેઈ ઉપાયવડે તેને મારી નાખું તારણકે ભિન્ન રહેલો મુખ કયાથી હોય ? ’ આ પ્રમાણે વિચારીને સ્નાન કરી, સ્વેત વસ્ત્ર પહેરી આગણામાં જઈ, ગોમયનું મડળ કરી ધૂપ નૈવેદ્યાદિક ધર્યું વળી ત્યાં એક અગ્નિકુંડ બનાવી શુભળની ગોળીઓ, રાતા કણેગના કુંડ તથા ધૂત મહિત એકાગ્ર ચિત્તે તેણે તેમાં હોમવા માડો અને ભય કરે હું કારા કરવા લાગી એ પ્રમાણે કરતા છે-ની આશુતિ વખતે ત્યાં તક્ષક નાગ પ્રત્યક્ષ થયો અને ચતુરાને તેણે કહ્યું કે-‘ મને શામાટે આરાધ્યો છે ? હું પ્રસન્ન થયો છું, માટે ઇચ્છિત વર માગ ’ એટલે તે બોલી કે-‘ અન્ય સ્ત્રીમાં રક્ત એવા મારા ભત્તારનું ભક્ષણ કરો ’ તક્ષકે કહ્યું કે-‘ હું મહિનાને અંતે તે મરણ પામશે ’, પછી તક્ષકનું વિસર્જન કરીને સર્વ બાળ સ કેવી ચતુરા ઘરમાં દાખલ થઈ આ બધી વાત સૂરે ભીતને આતરે રહીને સાંભળી તે વિચારવા લાગ્યો કે-‘ અહો ! સ્ત્રીઓનું હૃદયરિત વચનાતીત છે-વચનદારા કરી શકાય તેમ નથી. જુઓ તણે શ્વાન બનાવીને મારી વિડબના કરી અને ગધેડો બનાવીને જટાધાગીની વિડબના કરો. કહ્યું છે કે-‘ સુદા (પ્રહ્લા) એ જે સુદિમા સંજર્ણુ, નથી, ચકરે જે ધ્યાનમાં લીધું નથી અને વિષ્ણુના ઉદરમાં પણ જે નથી તે નિર્ઘય એવી સ્ત્રી કરી બતાવે છે ’

આ પ્રમાણે વિચારતો ભયભ્રાત થયેનો સૂર હિંગોવારપુરે પહોં પાસે ગયો પરંતુ ચક્રાસહિત ગિયતિમાં તે પુદરી સાથે દિવસે મુખલોગ લોગવવા લાગ્યો લાસ્ય, હાસ્યકળા વિગેરે કંઈક ઉદ્દિયારો સૂરને પ્રગત્ત કરવા માટે સુદનીએ કર્યા

સૂર તેથી જરાપણ ખુશી થયો નહીં. અન્યદા તેની માસુએ એકા સંભાં સૂરને-પોતાના જમાઈને દુ ખનુ કારણ પૂછ્યુ તેણે કહ્યુ કે-‘ હે માતા ! મારા દુ ખની શી વાત કરૂં ? તે ખધુ સ્ત્રીના ચરિત્રથી ભરેલુ કે અસમર્થ એવા મનુષ્ય પાસે પોતાના દુ ખની શી વાત કહવી ? દુર્બળ પાસે દુ ખ કહેવાથી તે પણ સામે એસીને આસુ પાડે ’ સૂરની સાસુ બોલી કે-‘ હે વત્સ ! માગમા સામર્થ્ય છે, માટે તમે તમારા દુ ખની વાત કરો વ્યાધિની હકીકત જાણ્યા શિવાય તેનો પ્રતિકાર થઈ શકતો નથી ’

સૂર બોલ્યો કે -‘ હે માતા ! મારૂં આજથી છ મહિને તક્ષકનાગથી મળ્યુ છે, મારી પ્રથમની સ્ત્રીએ તેને વશ કરેલો છે, તેથી તે છળવડે પણ માગ પ્રાણ લેશે. ’ સાસુ બોલી કે-‘ હે વત્સ ! ભય પામશો નહીં, હું પુત્રી મહિત તેનો પ્રતિ કાર કરીશ માટે સ્વેચ્છાએ ખાનપાન કરો, સુખ લોગવો અને મનમાથી માઠી શકાને દૂર કરો ’ પ્રથમની પત્નીથી અત્યંત કદર્યના પામેલો સૂર શક્યને તણ શક્યો નહીં તોપણ મૃત્યુનો ભય છતા ઉપરથી નિર્ભિકપણે સુદરીની સાથે રહેવા લાગ્યો અને સુખલોગ લોગવવા લાગ્યો અહીં માતા અને પુત્રી બન્નેએ મળીને એક ભીંત ઉપર બે સુદર મોર બાણે પ્રત્યક્ષ હોય એવા સ્ત્રીતર્યા પછી દરરોજ પવિત્ર થઈ વેદિકા ઉપર બેસીને ધ્યાન હોમ વિગેરેમા પરાયણપણે તે મોરની પૂજા કરવા લાગી

‘ હવે છ મહિના પૂર્ણ થયે સાક્ષાત્ યમરૂપ મૃત્યુદિવસ આવ્યે મતે મૃત્યુના ભીડ એવા સૂરે સુદરી પ્રિયાને કહ્યુ કે- ‘ આવે નહીં મારૂં મળ્યુ છે ’ સુદરીએ કહ્યુ કે-‘ હે સ્વામિન !

તમે ધૈર્ય ધારણ કરીને અમારી શક્તિનું સામર્થ્ય કે જે વિચિત્ર રીતે વિધ્નને નિવારનાર છે તે જુઓ ' પછી ઘરને છાણવડે લીધી સુદર બનાવી ઘરના મધ્યમાં આસન નાખીને તેની ઉપર પોતાના સ્વામીને બેસાડ્યો પછી ચતુરા અને તેની માતા બન્ને સ્નાન કરી ગુદ વચ્ચે પહેરી હાથમાં અક્ષત લધને ઉભી રહી તે બન્ને બેઠીની પાસે આવી, ત્યાં તેમણે દ્વરથી આવતા કૃષ્ણમર્ધને દીઠા. એટલે તે બન્નેએ તરતજ ચિત્રના મોરની ઉપર મંત્રેણા અક્ષત છાડ્યા તેજ વખત તે બન્ને મોરે સાક્ષાત્ ભીંત ઉપરથી ઉતરીને આવેન સર્પના બે કંકડા કરી મોઢામાં પકડ્યા પછી મોરની જોયોજ શબ્દ કરીને તે બન્ને મોર આકાશમાં ઉડી ગયા. આ બધું જોઈને સૂર મનમાં વિચારે છે કે- ' અહો ! મનનું સામર્થ્ય કેવું અદ્ભૂત છે ? '

પછી સૂર સ્નાન કરી બચી ગયાનો મહોત્સવ કરીને સુદરી સાથે આનંદથી મુખલોગ લોગવવા લાગ્યો અને પોતાને પુનર્જન્મ પ્રાપ્ત થયાનું માનતો એવો તે મહર્ષિઓને દાન દેવા લાગ્યો. અહીં હિંડોલારથી આવતા લોકોને ચતુરા પૂછે છે કે- ' અરે લોકો ! સૂર શું કરે છે ? ' તેઓએ ઉત્તર આપ્યો કે- ' દાન દે છે અને આનંદ કરે છે ' આનો જવાબ સામળીને તે ઉત્તર બીલાડી થઈ તે સુદરીને ત્યાં મત્સર ધારણ કરતી આવી અને કુટિલ આશયથી તે ત્યાં શબ્દ કરવા લાગી તેને જોઈ ઝાળખીને માતા ને પુત્રી બન્ને કાળી બીલાડી થઈને તેની સાથે સુદ કરવા લાગી બન્નેનું સજ્જડ સુદ ચાલ્યું તેઓ સામસામી ઉછળી ઉછળીને એક બીજા ઉપર પડે છે ને મૂર્છા આવે છે વળી સાવધ થઈને ફરે શબ્દે આક્રંક કરે છે, તેમજ નખ ને દાતવડે

એકબીજને સારી ગીતે ક્ષતો કરે છે

ચતુરાએ મત્રની ચતુગર્ધથી જન્ને કૃષ્ણ બીલાડીઓને વિધુર બનાવી દીધી અને છેવટે તેમને જીતી તેમના આગણામા નૃત્ય કરીને તે શ્વેત બીલાડી પોતાને સ્થાને પાછી ગઈ આ બધુ જોઈને બચલીત થયેલા સૂરે મુદરીને પૂછ્યું કે- ' તમે કોની માથે લડતા હતા ? અને તે ઉત્તર બીલાડી કોણ હતી ? તમે જો છતા તે એકત્રીએ તમને જર્જરિતભૂત કેમ કરી નાખી ? અને તે પાછી કયા ગઈ ? તેની સાથે તમારે વૈરનું કારણ શું ? ' મુદરી બોલી કે- હે સ્વામી ! તે તમારી પત્ની મિદ્ધ થયેલી શાકિની હતી અમે તો હમણાની થયેલીઓ છીએ અને તે તો જુની નરમાસની લક્ષક છે શોડ્યપણના વૈરથી તે અહીં આવી હતી અને મત્રબળે મને અને મારી માતાને મારી નાખવાનો તેનો હેતુ હતો કેમકે લર્તારની ઈર્ષ્યા દુઃખ હોય છે '

આ પ્રમાણેનો ઉત્તર સાંભળીને સૂર વિચારવા લાગ્યો કે- ' અગે ! હું તો શાકિનીઓના સમૂહમા ફટકોટરમા પડ્યો છું ' એક મહિના પછી પાછી તે શ્વેત બીલાડી (ચતુરા) આવી પૂર્વ પ્રમાણે ચીરકાળ મુઘી મુદ્ધ કરીને કાળી જન્ને બીલાડીને સ્થાનપણું પમાડી દીધું એ પ્રમાણે કરીને શ્વેત બીલાડી પાછી ગઈ, એટલે સૂરે મુદરીને આમ થવાનું કારણ પૂછ્યું એટલે તે બોલી કે- ' હે સ્વામી ! તેના કરતા અમારા મત્રની શક્તિ મદ છે તે આમ થવાનું કારણ છે હે દયાનિધિ ! હવે એક ગ્રીઠ કારણ તમારા હાથમા છે, જો તમારો અમારા ઉપર લાવ હોય તો તમે અમારું કહેલું કળુવ કરો ' સૂરે પ્રીતિથી કહ્યું કે- ' કહો, એવું શું છે ? ' મુદરી બોલી કે- ' હે સ્વામી ! જ્યારે

તે અમારી સાથે લડતી હોય ત્યારે તમારે પ્રગટપણે આર્મ બોલવું કે—' હે કૃષ્ણ બીલાડીઓ ! આ પ્રવેત બીલાડીને પકડો, પકડો ને ખાઈ જાઓ, ખાઈ જાઓ ' આમ તમે કહેશો કે તરત અમે બન્ને તેને પકડીને બળીરૂપ કરી નાખશું અર્થાત્ મારી નાખશું.' સૂરે આ વાત કબુલ કરી

ત્રીજે મહિને પાછી પ્રવેત બીલાડી આવી અને કાળી બે બીલાડીઓ સાથે વઢવા માડણુ, એટલે સૂર બોલ્યો કે—' પકડો, પકડો, હે કૃષ્ણ બીલાડીઓ ! પ્રવેતને ખાઓ, ખાઓ, મારો, મારો ' આ પ્રમાણે તેના બોવતાજ મરવા જેવી થઇ ગયેલી કાળી બીલાડીઓએ પ્રવેત બીલાડીને ગળાથી પકડી તે વખતે પ્રવેત બીલાડીને મૃતપ્રાય થયેલી જોઇને સૂરે વિચાર્યું કે—' મારા પુણ્યયોગથી મારા વચનવડે આ પ્રવેત બીલાડી જરૂર મરણ પામશે હવે જો મારા વચનથીજ તે મરણ પામતી હોય તો હું વિપરીતપણે બોલીને જોઉં કે મારા વચનથી કાળી બે બીલાડી પણ મરણ પામે છે ? ' આમ વિચારીને તે બોલ્યો કે—' અરે પ્રવેત ! કૃષ્ણને મારો, મારો ' આમ બોલતાજ શ્વેતે કૃષ્ણને પકડીને મૃતપ્રાય કરી દીધી એમ કરતા કરતા લડી લડીને પ્રાતે તે ત્રણે મરણ પામી એટલે સૂર હૃદયમાં હર્ષ પામ્યો ને વિચારવા લાગ્યો કે—' વગર ઔષધે વ્યાધિ નાશ પામ્યો ' પછી તેની ઉર્ધ્વકિના કચો વિનાજ સૂર ચોતાના લાઇને ત્યાં ગયો, પણ લાઇ ઘરે નહોતો, આમોતર ગયેલો હતો એટલે જોજાઇ પાસે ભક્તિભાવથી વિવેકે કરીને બેઠો જોજાઇએ પણ સીવિનાના દીયરની રાનદિવસ સારી રીતે સેવાભક્તિ કરી અન્યદા જોજાઇ દીયરના માથામાં તેવ નાખે છે તેવામાં તેનો ખેડુત દોરડા સાથે આવ્યો અને બોલ્યો કે—' હે

માતા ! આપણે મિઠ નામનો બળદ મરણ પામ્યો છે, અત્યારે વાવણીનો વખત છે, તેથી બળદની જરૂર છે ' જેડુતની આવી માગણી થતાજ લોભધજી દીયરના મસ્તકપર મત્રિન ચૂર્ણ નાખ્યું ને દોરો બાધ્યો કે જેથી તે તરતજ બળદ થઈ ગયો. જેડુત તરતજ તેને દોરડાવડે બાધીને લઈ ગયો અને બીજા બળદ સાથે તેને હુળે જોડ્યો તેની પાસે પુષ્કળ ખેડ કરાવી એકઠા માથાનો દોરો અઠસ્માત્ ત્રુટી ગયો એટલે તે પોતાના સ્વરૂપમા આવ્યેલ

પછી સૂર એકદમ ત્યાથી લય પામીને નાઠો તેની પછવાડે હાળિક તેને પકડવા દોડ્યો એ પ્રમાણે દોડતા માર્ગમા સૂરનો મોટો ભાઈ મળ્યો. ભાઈએ સૂરને પૂછ્યું કે- 'આમ વણથી જર્જરિત થઈને કયા જાય છે ? માટે હે ભાઈ ! મારી સાથે ચાલ અને મારે ઘરે આનદથી રહે ' આમ કહી આલિંગન દઈને મળ્યો. સૂર જોયો કે- 'હે ભાઈ ! તારી શ્રી શાકિની છે, તેણે મને બળદ બનાવીને બહુ કઠરના કરી છે, માટે તું તારે ઘરે જ, હું તો નહીં આવું, હું વનમા જઈશ, કેમકે અહીં તો બધી સ્ત્રીઓ રાક્ષસીજ છે '

આ પ્રમાણે કહીને એકલો ચાલતા તે મોટા અરણ્યમાં પડ્યો ત્યાં તેણે માથે ઘાસના ભારા ઉપાડવાથી આક્રાંત થયેલા ને આભૂષણો પહેરેલા છ પુષ્ટ પુરૂષોને જોયા મનુષ્ય વિનાના તે વનમા એ છ મનુષ્યોને જોઈને તેણે આદરપૂર્વક પૂછ્યું કે- 'તમે મણિમાણિક્ય ને સુવર્ણના આભૂષણો પહેરેલા છે અને માથે ઘાસના ભારા કેમ ઉપાડ્યા છે ? ' તેઓ જોડ્યા કે- 'અહીં એક વૃદ્ધા સ્ત્રી છે, તે અમારી પાસે દરરોજ ઘાસના છ ભાર

ને પાણી મળાવે છે ને અમને ઇચ્છિત લોજન ને વસ્ત્રાભૂષણાદિ આપે છે તે ડોશી છૂર્ણ માયા ઉપર મુઠ રહે છે પણ સાક્ષાત્ જગમ કદવવહી હોય તેવી તે છે ' સૂર જોડ્યો કે- ' જો એમ છે તો આ ધાસ ને પાણીનું તે શું કરે છે ? ' એવા પ્રશ્નો જોડ્યા કે- ' તેનું અમારે કે હું પથી ! તારે શું કામ છે ? ' સૂરે વિચાર્યું કે- ' આ કૌતુક પણ જોવા લાયક જણાય છે, માટે આમની સાથે જઈને જોઉં ' એમ વિચારી માલે એક ભારે લઈને તે પણ તેમની સાથે ગયો.

પછી એવા છ જણાએ મૂગ્ધ નામ પૂછ્યું, તેણે ધૃષ્ટક એવું પોતાનું નામ કહ્યું, એટલે ' તું અમારા સાતમો ભાઈ છે ' એમ કહીને તેઓ તેને માથે લઈ ગયા ભારા એક ઠેકાણે નાખીને પછી તે પાણી ભરવા કુડે ગયા. પાણી ભરી આવીને વૃદ્ધા પાસે માલે જણા ખુશી થતા થતા આવ્યા વૃદ્ધાએ પૂછ્યું કે- ' આ સાતમો દુર્બળ મનુષ્ય કોણ છે ? ' તેઓએ કહ્યું કે ' તે અમને વનમા મળ્યો, એટલે માછ પાને લાવ્યા છીએ ' વૃદ્ધા તેના વાસા ઉપર બે હાથ ફેરવીને જોતી કે- ' વત્ત ! તને દીકરા તે ઠીક થયું પણ તું દુર્બળ થઈ ગયો છે તેથી હું પુત્ર ' હવે તું અહીં મારે ઘરે ઇચ્છા હોમ ત્યામુધી રહે અને આ પીને મંત્ર કર ' સૂર જોડ્યો કે- ' હે માતા ! જન્મકુળી એવો હું તમારી પાસે રહીશ ' રાત્રીએ સૂર તેને માટે ઠરી રાખેલી સુકોમળ સંધ્યામા સુતો, પણ ગત્રે ઘામ ને પાણીનું શું ધાય છે ? તે જાણવાના કૌતુકથી કપટનિદ્રાએ ઉઘવા લાગ્યો.

અર્ધરાત્રી વ્યતિક્રમ્યા પછી વૃદ્ધા પોતાના માયા ઉપરથી ઉઠીને જોતી કે- ' બધા ઉઘે છે કે કોઈ જાગે ? ' કોઈ જોડ્યું !

નહીં એટલે સૌને ઉધતા બાણીને તે આગણામા ગઈ અને
 હુદ મત્રવડે ઘોડી થઈને તમામ ધામ ખાઈ ગઈ અને બધુ
 પાણી પી ગઈ, પછી સુદર રૂપવતી સર્વાલકારયુક્તા શ્રી બની
 અને ત્યાથી શીઘ્રપણે ચાલી ધૃષ્ટક તેની પાછળ ચાલ્યો પેલી
 શ્રી જ્યાં એકડો યોગી અને યોગિનીઓ હતી એવા વિવન્માં
 (શુક્રામા) પેઠી બધી યોગિનીઓ તેને પગે લાગી અને માતાની
 જેમ આલિંગન દર્શને મળી તેમજ તેના પગમા પડી પછી તે
 એક રમણિક આસન ઉપર બેઠી એટલે બધી તેની પાસે બેસીને
 તેની સવિશેષપણે સેવા કરવા લાગી તેમાથી એકે પૂછ્યું કે—
 ‘ હે માતા ! પેલો બળી આજે કેમ ન લાવ્યા ? ’ ડાશી બોલી
 કે—‘ હે વત્સિકાઓ ! તમે દ્વન્ધ થાઓ તમારે માટે એ બધા
 પુરુષોને મારીને બળી તરીકે અહીં લાવીશ આજે એક વળી
 સાતમે મનુષ્ય આવ્યો છે, તો તમે ચતુર્દશી સુધી રાહ જુઓ
 ત્યાંસુધીમા તેપણુ પુદ થઈ જશે ’ પછી મધમાસાદિનું સારી
 રીતે આસ્વાદન કરીને તે ડાશી ત્યાંથી ગળ આપી સતી સ્વ
 સ્થાને જવા ચાલી ધૃષ્ટકે આ બધુ સ્થાને આતરે રહીને જોયું
 અને સાબળ્યું પેલી ડાગી મીઠોતરી પોતાને સ્થાનકે આવી,
 ડાગીનું રૂપ ધારણ કરીને પોતાના જર્જસ્તિ માયા ઉપર
 સુતી ‘ આ વિશ્વમા શાકિનીઓએ પણ વિશ્વાસ પમાડીને ઘણા
 મનુષ્યોનો ભોગ લીધો છે ’

હવે પેલો ધૃષ્ટક વિચારે છે કે—‘ હું પાડો શાકિનીના
 સકટમા પડ્યો હું જ્યાં બહુ છું ત્યાં શાકિનીઓજ મળે છે ’
 આમ વિચારતો સતો સૂર્યોદય થયો એટલે મૌની સાથે તે પણ
 યાસનો ભારો લેવા ગયો ત્યાં છએ જણને ધૃષ્ટકે રાત્રીનો બધો

(૪૦૮)

ભાવધર્મ-ચંદ્રાદય રાજની કથા

ને પાણી મંગાવે છે ને અમને ઇચ્છિત લોજન ને વસ્ત્રાભૂષણાદિ આપે છે તે ઠાણી જીવ આપા ઉપર સુધ રહે ॥ પણ આજ્ઞાત જગમ કદવધી હોય તેવી તે ઠે ' સૂર જો-યો કે- ' ને એમ છે તો આ ઘાસ ને પાણીનું તે શું કરે છે ? ' પેના પુરવો જોત્યા કે- ' તેવું અમારે કે હે પથી ! તારે શું કામ છે ? ' સૂરે વિચાર્યું કે- ' આ કૌતુક પણ જોવા લાયક જણાય છે, માટે આમની સાથે જઈને જોઉં ' એમ વિચારી માથે એક ભારો લઈને તે પણ તેમની સાથે ગયો

પછી પેલા છ જણાએ સૂરનું નામ પૂછ્યું, તેણે ધૃષ્ટક એવું પોતાનું નામ કહ્યું, એટલે ' તું અમારો તાતમો ભાઈ છે ' એમ કહીને તેઓ તેને સાથે લઈ ગયા ભારો એક ઠેકાણે નાખીને પછી તે પાણી ભરવા કહે ગયા પાણી ભરી આવીને વૃદ્ધા પાને સાતે જણા ખુશી થતા થતા આવ્યા વૃદ્ધાએ પૂછ્યું કે- ' આ સાતમો દુર્ગળ મનુષ્ય કેણુ છે ? ' તેઓએ કહ્યું કે ' તે અમને વનમા મળ્યો, એટલે માછ પાને લાભ્યા છીએ ' વૃદ્ધા તેના વાસા ઉપર બે હાથ ફેરવીને બોલી કે- ' વાત્ત ! તને દીઠો તે ઠીક થયું પણ તું દુર્ગળ થઈ ગયો છે તેથી હે પુત્ર ! હવે તું અહીં મારે ઘરે ઇચ્છા હોય ત્યાસુધી રહે અને ખા પીને મજા કર ' સૂર જોત્યો કે- ' હે માતા ! જન્મકુંડળી એવો હું તમારી પાસે રહીશ ' રાત્રીએ સૂર તેને મારે કરી રાખેલી સુકો મજા સમ્યામા સુતો, પણ ગરે ઘાસ ને પાણીનું શું થાય છે ? તે બાણવાના કૌતુકથી કષ્ટનિદ્રાએ ઉઘવા લાગ્યો

અર્ધરાત્રી વ્યતિક્રમ્યા પછી વૃદ્ધા પોતાના માથા ઉપરથી હાંડીને બોલી કે- ' બધા ઉઘે છે કે કોઈ જાગે છે ? ' કોઈ જો યું !

નહીં એટલે સૌને ઉઘતા બાળીને તે આગણામા ગઈ અને
 હુદ મત્રવડે ઘોડી થઈને તમામ ઘામ ખાઈ ગઈ અને બધુ
 પાણી પી ગઈ, પત્રી સુદગ રૂપવતી સર્વાલકારયુક્ત સ્ત્રી બની
 અને ત્યાથી શીઘ્રપણે ચાલી ધૂણક તેની પાછળ ચાલ્યો પેલી
 સ્ત્રી જ્યાં એકઠો ચોગી અને ચોગિનીઓ હતી એવા વિવરમા
 (શુક્રમા) પેઠી બધી ચોગિનીઓ તેને પગે લાગી અને માતાની
 જેમ આલિંગન દઈને મળી તેમજ તેના પગમા પડી પછી તે
 એક રમણિક આસન ઉપર બેઠી એટલે બધી તેની પાસે બેસીને
 તેની સવિશેષપણે સેવા કરવા લાગી તેમાથી એકે પૂછ્યું કે—
 ‘ હે માતા ! પેલો બળી આજે કેમ ન લાવ્યા ? ’ ઠાશી બોલી
 કે—‘ હે વત્સિકાઓ ! તમે સ્વસ્થ ચાઓ, તમારે માટે એ બધા
 પુરૂષોને મારીને બળી તરીકે અહીં લાવીશ આજે એક વળી
 સાતમો મનુષ્ય આવ્યો છે, તો તમે ચતુર્દશી સુધી રાહ જુઓ
 ત્યાસુધીમા તે પણ પુદ થઈ જશે ’ પછી મધમાસાદિનુ સારી
 રીતે આસ્વાદન કરીને તે ઠાશી ત્યાથી ગળ આપી સતી સ્વ-
 સ્થાને જવા ચાલી ધૂણકે આ બધુ સ્થળને આતરે રહીને જોયું
 અને સાબળ્યું પેલી ઠાશી સીકોત્તરી પોતાને સ્થાનકે આવી,
 ઠાશીનુ રૂપ ધારણ કરીને પોતાના જર્જરિત માથા ઉપર
 સુતી ‘ આ વિશ્વમા શાકિનીઓએ પણ વિશ્વાસ પમાડીને ઘણા
 મનુષ્યોનો લોગ લીધો છે ’

હવે પેલો ધૂણક વિચારે છે કે—‘ હું પાઠો શાકિનીના
 સકટમા પડ્યો હું જ્યાં બાઉ છું ત્યાં શાકિનીઓનું મળે છે ’
 આમ વિચારતો સતો સૂર્યોદય થયો એટલે સૌની સાથે તે પણ
 ઘાસનો ભારો લેવા ગયો ત્યાં છંદો જણને ધૂણકે રાત્રીનો બધો

(૪૧૦)

ભાવધર્મ-અદ્રોહ્ય રાજની કથા

વૃત્તાત મૂળથી માડીને કહ્યો
તેઓ બોલ્યા કે- 'અમે જાજમુખી ઠોઈપણ વખત આ
વૃદ્ધા માતાનું કાઈ પણ કુચિન્હ જોયું નથી, 'એટલે ધૂણક
બોલ્યો કે- 'તો તમે મુખના લાવડુ ચક્રને રહો, હું તો જાઉં
છું, 'તેઓએ કહ્યું કે- 'એક રાત્રી ગાકાઈ જા અને અમને એ
વિશ્વાસઘાતી દોરીની એટા જતાવ, 'ધૂણક તેમના કહેવાથી
રોકાણે ભારા લઈને જવા ગયા અને પછી નિત્ય પ્રમાણે જાણ
કાર્ય કરીને રાત્રે ચૌ કપટનિદ્રાએ મુતા પછી ધૂણકના કહ્યા
પ્રમાણે જાણ વૃત્તાત જોયું એટલે તેઓ અન્યોઅન્ય વિચારવા
લાગ્યા કે- 'હવે આપણે શું કરવું ? 'એટલે ધૂણક બોલ્યો
કે- 'આ વૃદ્ધાને ઉઘતી હોય ત્યાજ મારી નાખવી, 'પછી બે
જણાએ બે પગ, બે જણાએ બે હાથ, એક જણાએ મસ્તક
પકડી રાખીને બે જણાએ સખત પ્રહારો કરી તેને મારી નાખી
અને પછી પૂર્વ દિશા તરફ ચાલ્યા

આગળ ચાલતા મોટા અરણ્યનું Cહિધન કરીને શિખર
નદીના તટ પાસે ગાંધ્યા ત્યા રમણીકે એવું મહાપુર નામનું
એક નગર દીકું તે નગર પ્રૌદિમાને પ્રાપ્ત થયેલું અને ત્રણ
લોકમા તિલક સમાન હવું નદીના કીનારા ઉપર આગ્ર, જળીર,
નારગ, પુત્રાગ, કૂટજ તથા તમાવ, તાલ, હિતાવ વિગેરે વૃક્ષોના
જુલો જુલો મનોહર આરામો હતા તેમજ પાવો, કુવાઓ,
સરોવરો, મઠો અને દાનશાળાઓ પણ પુષ્કળ હતી વળી તે
નગરમા કેટલાક તો સ્વર્ગ સરખા પ્રદેશો (વિભાગો) હતા
તે નગરની ફરતો સુવર્ણમય કાગગવાળો કીલો હતો અને
સ્કંતાયમાન એવા દરવાજા ધ્વજ તોરણાદિવડે અલંકૃત હતા.

તે નગરની દુકાનોમા દરેક વસ્તુ વેચવાની દેખાતી હતી વિષ્ણુ
ઉદરમા જેમ માર્કંડ ઋષિએ બધુ દીધું હતું તેવું લાગતું હતું
ત્યાં ઘરોની શ્રેણી વિમાનોની શ્રેણી જેવી શોભતી હતી વ
તે નગર સુવર્ણમય કુલોવાળા જિનમંદિરોથી પણ મુશોભિત હતું

આવું સુદર નગર છતાં તે મનુષ્ય વિનાનું શૂન્ય દેખ
હતું પેલા સાતે જણા રાજમાર્ગે આગળ જાય છે, એવા
તેમણે અશ્વના પગલા દીઠા એટલે તે પગલા અનુસાર ચાલ
ગજમહેલ પાસે આવ્યા તેઓ મહેલ નજીક ગયા એટલે કે
હજાર ઉત્તરણ શિખરવાળો હોવાથી કૈલાસ પર્વતની જે
શોભતો ગજમહેલ દીઠો તેઓએ તેના પ્રવાળના દળથી માર્ગ
દ્વારમા પ્રવેશ કર્યો આગળ ચાલતા નીલરત્નની ભૂમિમા જળ
ભ્રમથી શકાસહિત પણ મૂકવા લાગ્યા આગળ ચાલતા કે
વૃદ્ધા નાક કાપેલી પગતુ રથળ દેહવાળી અને દેહની પ્રભ
સમૂહથી પૂર્ણ કરેલ છે દિશાઓના મુળને જેણે એવી કે
મીને સુદર આસનપદ ગેઠેલી દીઠી સાતે જણાએ તેને ન
સ્કાર કર્યો એટલે તેણીએ તેને આશીષ આપી કે- 'હે વરુ
તમે સારી સ્ત્રીના સગમવાળા થાઓ અને આ સાતે કન્યા
સાથે અનેક પ્રકારના મુખલોગ લોગવો '

તે માલગી અવસર પામીને ધૃષ્ટકે અગ્રેસર થઈને કે
વૃદ્ધાને, પૂછ્યું કે- 'હે માતા ! આ શૂન્ય નગરમા આવી કે
કન્યા સમાન આ સાત કન્યાઓ કયાથી ? ' વૃદ્ધા બોલી
' હે વરુ ! આ સાતે વિદ્યાધરોની પુત્રી છે, એકઠા તે
વરને માટે એક નિમિત્તિયાને પૂછ્યું, એટલે તેણે કહ્યું કે-

(૪૧૨)

ભાવધર્મ-ચત્રોદય રાખની કથા

સાતે કન્યાના વર તમને એક સાથે અમુક રથે ભળશે. એમ કહેવાથી હું તેમને લઈને અહીં રહું છું અને તમે માત તેના વર તરીકે જ મળી ગયા છો, માટે તમે એને પરણો અને પુણ્યથી પ્રાપ્ત થયેલા સુખભોગ ભોગવો અહીં સુગંધી ભરેલી તગાઇઓવાળા સુદર ઓરડાઓ છે હંમના રામથી ભરેલી દ્રવ્યોવટે વાગિત દેહધને ગમે તેવા પન્થકો છે રમણિક ચિત્રશાળા છે મનોહર ગવાઓ છે આ માત અન્ધ મનના વેગની જેવા વેગવાળા તમારે ઈસવા માટે છે તેની ઉપર બેસીને એક પૂર્વ દિશા વળી જાણીની ઈશુ દિશાએ તમે આનંદથી ફરો ને મળ કરો ”

પૃથ્વીના આ પ્રમાણેના વચનોથી કામની લાલસાવાળા તે સાતે જણાઓ સાત કન્યા સાથે પરણ્યા અને દોડુડક દેવોની જેમ જુદી જુદી રંગશાળાઓમાં પોતપોતાની સ્ત્રીની સાથે આનંદ કરવા લાગ્યા તેઓ કોઈ વખત જળકીડા કરવા ભય છે ઉત્તમ ઉત્તમ પુ પો તોડે છે, અને કોઈ વખત ચંપાના વૃક્ષની શાખા સાથે બાંધેલા હીંટાળાપર બેસીને સ્ત્રી સાથે હીંચકે છે વળી તેઓ ત્રણે દિશાઓમાં અન્ધપર બેસીને ફરવા ભય છે એકઠા તેઓ વિચારવા લાગ્યા કે-“આપણને પૂર્વ દિશામાં જવાનું શા માટે નિવાર્યું છે? તેમાં એવું મોટું શું કારણ છે?” મનુષ્યનો એવો સ્વભાવજ છે કે જ્યાં ના પાડી હોય ત્યાં જવાની વિશેષ ઇચ્છા થાય ’

પછી એક દિવસ તેઓ તુરંગપર આરૂઢ થઈને પ્રાત કાળમાં પૂર્વ દિશા તરફ જ્યાં કેટલેક દૂર ગયા ત્યાં તો એક યોજન સુધીની પૃથ્વી મનુષ્યના મરતકેથી વ્યાપ્તજ હીડી તેઓ પર-રપર બેસવા લાગ્યા કે-“અહો! આ પૃથ્વી ઉપર આ કેવું

અદ્ભુત આશ્ચર્ય ! આણુ તો આપણે આપણી જીદગીમા દીકું
કે સાલજીયુ નથી આ વાત આપણે કોને કહેવી અને કોને
પૂગવું ? ' એવામા અશ્વની ખરીના પ્રહારથી હણાયેતુ એક મસ્તક
હસ્યુ અને બોલ્યુ કે- ' અરે ! આ સ્ત્રીઓ ને અશ્વો એક દિવસ
અમે પણ લોગવેવ છે '

તે મસ્તકના આવા શબ્દો સાલજીને ધૈર્યનું આલબન કરી
ધૂધકે પૂછ્યુ કે- ' હે તુળી ! એ સ્ત્રી ને અશ્વ કોણુ ? અને આ
પૃથ્વી બધી મસ્તકોથી વ્યાપ્ત કેમ છે ? તે સ્પષ્ટપણે કહે. '
તુળી બોલ્યુ કે- ' એ નકટી સિદ્ધ શીકોતરી છે તેણે સ્ત્રીઓ
જ્મને અશ્વોથી લોગવેવા અમાગી જેવા મનુષ્યોના આ મસ્તકો છે.
માસાહારી એવી તે આ નગરના તમામ લોકાનુ ભક્ષણ કરી
ગઈ છે આ યોજન પ્રમાણ સર્વ પૃથ્વી તે મનુષ્યોના મસ્તકોથી
વ્યાપ્ત થયેલી છે, માટે તમે હવે એકદમ તે ન જાણે તેટલા
સ્વખતમા ભાગી જાઓ ' પછી તેઓ નકટીના ભયથી એકદમ
અશ્વોને પ્રેરણા કરીને ત્યાથી ભાગી છુટ્યા મધ્યાન્હ સમય સુધી
તેઓ આવ્યા નહીં એટલે માટે સ્ત્રીઓએ મળીને વૃદ્ધ પાસે
જઈ બેસ્યુ કે- ' હજી સુધી સાતે જણા આવ્યા નથી '

તે માલજતાજ નકટી એક ચગ લઈને મહેલ ઉપર ચડી
એટલે અશ્વપર ચડીને વાયુવેગે તેમને જતા દીઠા તે બોલી
કે- ' હે ચગ ! ઘોડાઓને પાછા વાળ. ' એમ કહીને તાણીને
ચગ વગાડ્યો, એટલે ચગનો શબ્દ સાલજતાજ સાને ઘોડા પાછા
વળ્યા ઘોડાને પાછા વળેવા જોઈને સાતે જણાએ તેની ઉપરથી
કુદી પડવાનુ ધાર્યું પણ જાણે તેની ઉપર ખીની લીધા હોય

તેમ તેનાથી છુટા પડી શક્યા નહીં એટલે ‘હવે આપણુ શું
યથે !’ એમ તેઓ ભય પામીને અદર અદર બોલવા લાગ્યા

તેમને મહેલમા આવેલા બોધને રોષથી નકટી બોલી કે-
‘અરે ! પાપીઓ ! વિશ્વાસઘાતકો ! તમે મને મૂંઝીને કયા જવાના
હતા ?’ આમ કહીને યમની છબ્હા જેવી ભય કર કાતી હાથમા
લઇ તે નકટીએ પ્રથમ ધૂણકનેજ કેશ પકડીને જમીન ઉપર
પછાડ્યો પછી તેની છાતી ઉપર પગ મૂકીને તે કઠોર સ્વરે
બોલી કે-‘સૌથી પહેલો તું અવપર આરોહણ કરીને ગા’યો
હતો તેથી પહેલા તનેજ મારૂ છું, તારા ઇષ્ટ દેવને સભાર,
તે શિવાય બીજુ કાંઈ અભિષ્ટ મળે તેમ નથી’ આમ માલગીને
ધણક નિભયપણે હસતો હસતો બોલ્યો કે-‘હે નિર્નાસે ! તને
એક વાત પૂછુ છું, તે વાતનુ મારા હૃદયમા કૌતુક છે, તે
એ કે-એવો વીર ને ધીર પુરુષ કોણ તને મળ્યો કે જેણે તારી
નાસિકા છેદી નાખી ? તે કહે’ આ પ્રશ્ન સાલજતાજ સાત કોપવાળી
થયેલી તે નિનાસા હર્ષના આસુથી પૂરેલા નેત્રવાળી થઈને ધણકને
છોડી દઈ સ્વસ્થ થઈને બોલી કે-‘હે વત્સ ! સ્વચ્છ મનવાળો
થઈને મારી વાત સાલજ

આ પૃથ્વીતળ ઉપર મનોરમપુર નામે સ્વર્ગાતુલ્ય નગર
છે તે નગરમા મણિરથ નામે રાજા છે તેને મણિમાળા
નામે રાણી છે તેને સાત પુત્રો શૌર્યધૈર્યાદિ ગુણોવાળા થયા
ત્યારપછી આઠમો ગર્ભ રહ્યો તે રાણીને દુ ખદાયક થઈ પડ્યો
અનુક્રમે પ્રસવ થતા હું પુત્રીપણે જન્મી ખાચ ધાવ્યથી લાનન
પાલન જનતી હું મોટી થઈ પિતાએ કળાચાર્ય પાસે ભણવા

મૃદી શાસ્ત્રસુદ્રનો પાર પામનારી યઈ અનુક્રમે યૌવનાવસ્થા પામી, પણ મને મત્રો ઉપર બહુ પ્રીતિ યઈ, તેથી વશીકરણ, આકર્ષણ, સતાપકરણ, સ્તબ્ધન, વિદ્વેષકરણ ને મોહનના મત્રો, રાક્ષસી ને શાકિનીની વિદ્યાઓ, ઇન્દ્રાણુપ કળણ, મારણ, સૂર્ય-ચંદ્ર આકર્ષણ, પાતાળવિવરગતિ, આકાશગામિની વિદ્યા, બળી ને મત્રનુ પ્રમાધન, મૃતસજીવિની વિદ્યા ઇત્યાદિ સર્વ શીખી તે બાબતમા ઘણો પ્રયાસ કર્યો

વૈતાલ્ય પર્વત ઉપર ઇંદ્ર નામે રાજા છે તેણે પોતાને ખરેખરો ઇંદ્ર મનાવવા સાટે રણા અખસગ વિગેરે રાજ્યસ્થિતિની રચના ગોઠવી એકવાર હું આકાશગામિની વિદ્યાથી વૈતાલ્ય ઉપર ગઈ ત્યાં રણા તિલોત્તમા વિગેરેએ નાટક આરંભ્યું હતું તે જોયું એકઠા રણા નાટક કરવા ન આવી શકી એટલે હું તેણે રૂપ લઈને હાબલ યઈ ગઈ નૃત્યને અતે ઇંદ્ર રાજા પ્રસન્ન થયા અને તેણે કહ્યું કે-‘હે રણા ! વર માગ ’ મેં રભાણુપધાગીએ કહ્યું કે-‘તમે મારા સ્વામી થાઓ ’ દેવ અનુક્રમણ હોવાથી ઇંદ્રરાજાએ તે કબુલ કર્યું પછી હું દરરોજ વૈતાલ્ય જવા લાગી અને ઇંદ્રની સાથે આનંદ કરવા લાગી હવે મારો પ્રીતિપાત્ર એક પુરુષપદ્મક હતો તેણે એક દિવસ કહ્યું કે-‘હે મત્પ્રિયે ! મને સાથે લઈ જા કે જેથી હું તારૂં નાટક જોઈ શકું ’ મેં તેને વારવાર ના કહી-વાર્યો, પણ તે તો પુન પુન યાચના કરવા લાગ્યો તેના બહુ આગ્રહથી એક દિવસ તેને પોપટ બનાવીને મારા સુકુટમા ગળી માથે લઈ ગઈ વૈતાલ્યપર જઈને ઇંદ્રની પાસે નાટક કરવા માડ્યું નાટકના બરાબર લય વખતે મેં ભાર લાગવાથી મસ્તકપર હાથ મૂક્યો તેથી તાળમા લગ પડ્યો એટલે ઇંદ્રે

(૪૧૬)

ભાવધર્મ-અદ્રોહ્ય રાજાની કથા

મને કહ્યું કે-‘તે નાટકમાં ભગ કેમ કર્યો?’ એમ કહીને તેણે
મને શાપ આપ્યો કે-“તું નાસિકા વિનાની થા અને પૃથ્વી
મારી થઈ જા, તારૂં અહીં આવવું બધ થઈ જાયો આ પ્રમાણે
તારા પ્રમાણે રૂણ તું લોગવ ” એ હંદના ચરણમાં પડીને
વિસમિ કરી કે-‘મારી ઉપર ક્ષમા કરો અને હે દેવેન્દ્ર! પ્રસન્ન
થઈને કહો કે આ શાપનો અનુશ્લેષ ક્યારે થશે?’ હંદે કહ્યું કે
‘નરમાસનું ભક્ષણ કરનારી તું થઈશ તે પ્રસન્નમાં જે સાહસિક
પુરૂષ તને પૂછશે કે તારી નાસિકા કોણે છેદી? તે વખતે તારા
શાપનો અર્થ આવશે.’ તે દિવસથી હું નરમાસ ભક્ષણ કર
નારી થઈ આ આખી નગરીના તમામ મનુષ્યોનું એ ભક્ષણ કર
અને સ્ત્રીઓ તથા અશ્વોવઢે છેતરીને ખીળી પણ થયા મનુ
ષ્યોનું ભક્ષણ કર્યું એ રીતે ભક્ષણ કરાયેલા મનુષ્યોના મસ્તકોથી
એક ચોળન પ્રમાણે પૃથ્વી પુરાઈ ગઈ પણ તેમાંથી તારા વિના
કોઈએ મને મારી નાસિકા કોણે કાપી? એમ પૂછ્યું નહીં હે
વત્સ! આજે તે પૂછ્યું, તે ઉપરથી મારી ઉપરનો શાપ દૂર થયો
ને મારી નાસિકા નવો આવી હે નરોત્તમ! તે મારી ઉપર મોટો
ઉપકાર કર્યો છે તું ચીરંજીવ થા, તું મારે સ્થાનકે રહે, અહીંનો
રાજા થા, આ નગર વસાવ અને આ સ્ત્રીઓ તથા અશ્વોનો
ચચાકિયો લાભ મેળવ ” આ પ્રમાણે કહી તે નગરી વસાવવાની
સગવડ કરી આપીને તે સ્ત્રી વૈતાલ્યપર ગઈ અને પ્રથમની
જેમ હંદની સાથે જ્ઞાનદ કરવા લાગી

અહીં મનોરમપુરમાં મુદ્દક બળવાન રાજા થયો અને તેના
છ મિત્રો તેના મહાનિક રાજાઓ થયા સારી રીતે રાજ્ય પાળતા
અન્યદા ઉદ્યાનપાળે આવીને કહ્યું કે-‘આપણા ઉદ્યાનમાં આચાર્ય

મહાગજ પધાર્યા છે ' તે સાલણીને ધૃષ્ટક (સૂર) રાજ સર્વ સામગ્રી સાથે વદન કરવા નીકળ્યો અને પાત્ર અલિગમ સાચવી વિધિપૂર્વક ગુરુને વાદીને દેશના સાલણવા બેઠો સૂરિમહાગજે ગલીર વાણીવડે ધર્મદેશના આપવા માડી તેમા કહ્યું કે- 'જેઓ ધર્મિષ્ઠ હોય તેમનેજ સત્પુરુષ જાણવા, ખીજને કાપુરુષ સમજવાં મનુષ્યજન્મ પામીને જે અધમ પુરુષ ધર્મ કરતા નથી તે રાહિ-જીવળ પર્વતને પામીને ચિતામણિ ગ્તને તણ દે છે'

દેગનાને અતે સૂરરાજાએ પૂછ્યું કે- 'હે પ્રભુ ! મેં પૂર્વ-ભવે શુ પાપ કર્યું હતું કે જેથી આ ભવમા વાગવાર શાકિનીના સંકટમા પડ્યો ?' સૂરિએ કહ્યું કે- 'તે જાણવાનું કૌતુક છે તે સાલણ- 'પૂર્વે પ્રતિધાનપુરમા તુ હરિશ્ચમ નામનો વિપ્ર હતો તે મત્રયત્રના પ્રયોગવડે શાકિનીઓની કદર્યાના કરતો હતો તે જ્યાં મડળ આજેખતો હતો ત્યાં તેને મહદગાર ખીજ છ પુરુષો થતા હતા એકદા કોઈ મુનિએ તેમને ધર્મમાર્ગના યોધ આપ્યો તેથી ધર્મ પામીને ધર્મમા રક્ત થઈ બહુ વર્ષ સુધી ધર્મ પાડ્યો પ્રાતે અનશનવડે મરણ પામીને તુ સૂર થયો અને છ મહદગાર હતા તે તાન માડણિક રાજાઓ થયા પૂર્વ-ભવે જાણેલા ધર્મથી તુ આ ભવમા શાકિનીના સંકટમા પડ્યો પાછળથી ધર્મનું આરાધન કર્યું હતું તેથી તુ આ ભવમા પાછો રાજ થયો પૂર્વે જે ધર્મ જાણ્યું હોય તે લોગવવુજ પડે છે, કેમકે વિધાતા જગવાન છે "

આ પ્રમાણે ધર્મ તથા પૂર્વભવ સાલણીને સૂરરાજાને જાતિ-સ્મરણ થયું, તેથી પ્રતિજોધ પામી પોતાના પુત્રને રાજ્યપદ સ્થાપન

(૪૧૮) ભાવધર્મ-ચક્રોદય રાજાની કથા

કરી તેણે દીક્ષા લીધી અને મારી રીતે પંજીને સ્વર્ગે ગયો. ”

આ કથા સાંભળીને હે લલ્લજનો ! ધર્મકાર્યમાં ક્યારે પણ પ્રમાદ ઠર્યો નહીં તેથી જ્ઞાન ને અવવર્ગના સુખની પ્રાપ્તિ તમને મુલભ થયે

ઇતિ પુણ્યોપદેશે મૃષ્ટક (સૂર) કથા

“ અહો ! ઉત્તમ મનુષ્યોને ધર્મ એજ મહાધન છે, તેથી દક્ષ પુરુષો પૃથ્વીપ- નિશ્વજ એવા ધર્મનોજ સ્થાપક છે માતા, પિતા, ભાઈ, પુત્ર, મિત્ર, કળત્ર તેમજ બીજા સ્વજનો પણ જીવના મૃત્યુ વાળે દર ચઇ બાંધ છે, તેવળને તેણે કહેવા શુભાશુભ કર્મ- ફળ શરણુ છે, તેજ સાથે આવે છે જે કાર્ય પરલોકવિરૂદ્ધ હોય અને જે આ લોકમાં પણ લજ્જાકારી હોય તે નહીં કરવા યોગ્ય કાર્ય અત્યાવસ્થાએ પણ ઉત્તમજનોએ કરવુ નહીં ”

આ પ્રમાણે પુણ્યોપદેશને સાંભળીને કેટલાક લઘુકર્મી જીવો પ્રતિજોષ પામ્યા અને કામદેવને જીતીને તેઓએ ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું, કેટલાકે શ્રાવક ધર્મ સ્વીકાર્યો, કેટલાક ગૃહસ્થોએ સમ્યક્ત્વ અંગીકાર કર્યું અને કેટલાંક બ્રહ્મચર્યનો સ્વીકાર કર્યો પુષ્પવૃણ રાજા શુરમહારાજના વચનોથી વેગ થ પામીને નસા- રની અનિલતાનો વિચાર કરતા કરતા ઘરે આવ્યા અને ધણી આશ્ચર્ય કરીને ચક્રોદય કુમારને ગલ્લપર સ્થાપિત કર્યો, તેમજ સમર્થ એવા સ રા મનીષોને ગલ્લપની ચિંતા કરવાનું ભગાવુ પેઠી શુરમહારાજ પાસે જઈને કામાક્ષા રાણી મહિત ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું અને મદ્ધયાન, તપ તથા જ્ઞાનમાં તત્પર થયા

અનુક્રમે નિગતિયાગ ચાગ્રિ પાળી તપરૂપ અગ્નિવડે કર્મોને જાળી
દધને કેવળજ્ઞાન પામી પ્રાતે મોશે ગયા

અહીં ચદ્રસમાન ઉજ્જવળ ચદ્રોદય રાજા ઇન્દ્રની જેમ ન્યાય-
પૂર્વક પોતાના પ્રાજ્ઞ્ય ગન્યને પાળવા લાગ્યો. અન્યદા ગવા-
ક્ષમા બેસીને પોતાના નગર તરફ જોતા ‘ કોણુ સુખી છે ? ને
કોણુ દુઃખી છે ? ’ તેનો ચિત્તમા વિચાર કરવા લાગ્યો. એ પ્રમાણે
વિચારતા અને નગરલોક તરફ દૃષ્ટિ કરતા પૂર્વે મળેલા દિવ-
દૃષ્ટિએ પડ્યો ભૂત વળગેલ હોય તેવો, અધિશ્વ થઈ ગયેલો, ધૂળિથી
ધૂમગ દેહવાળો. અને ચિત્તભ્રમવડે ઉન્મત્ત થઈ ગયેલો. તેમજ
અતુષ્પથમા એક જગ્યાએ બેઠેલો તેને જોયો. તેને જોતા કૌતુહ-
ઉત્પન્ન થવાથી કેટલાક લોકો ત્યાં મળેલા છે, ઢેટલાક પથ્થરવડે
તેનાપર પ્રહાર કરે છે, કેટલાક હુને છે, કેટલાક નિંદે છે, એમ
કરીને તેને વિહ્વળ બનાવી દીધો છે આ પ્રમાણે તેને મારી
અવસ્થાવાળો જોઈને રાજાએ વિચાર્યું કે-“ જરૂર વિદ્યાદેવીના
પ્રકોપથીજ આ મારા મિત્રની આવી દશા થઈ જણાય છે. મેં
પૂર્વે શુદ્ધ પાસેથી બળાત્કારે એને વિદ્યા અપાવી હતી, પરંતુ તે
કુપાત્રમા પડી અને એણે વિધિપૂર્વક ભરાબગ સાધી નહીં, ઉપ-
શાંત તેણે વિદ્યાઓની નિંદા પણ કરી, તેથી તે એના ઉપર ક્રોધા-
ચંમાનુ થઈ, એટલે આ દિવજ અધિશ્વ થઈ ગયો જણાય છે. કરેલા
કર્મોને ક્રોધ લોપી શકતું નથી ”

પણ તે દિવજને પોતાની પાસે બોલાવીને તેમજ બીજા
મત્રવાદીને બોલાવીને રાજાએ તેને સજ્જ કર્યો ‘ ઉત્તમ પુરૂષો
ઉપકારીજ હોય છે ’ કહ્યું છે કે-“ જેમના વચન પ્રસાદના

(૪૨૦)

ભાવવર્મ-અદ્રોહ્ય રાજાની કથા
ઘરડૂપ છે, ચિત્ત દયાવાળુ છે, અમૃતમમાન વાણી છે અને
નિરતર પરોપકાર કરવામા તત્પરપણુ છે, તેવા મનુષ્યનો કદિ
પણ નિંદા નથી ,

અદ્રોહ્ય રાજા બધુમતી વિગેરે અનેક રાણીઓની સાથે
વિવિધ પ્રકારના લોગ પુણ્યના ઉદયથી ભોગવવા લાગ્યો કેટલોક
મમય વ્યતીત થયે તેમને ધીનિવામ નામનો પુત્ર થયો,
અતુકંમે તે વૃદ્ધિ પામ્યો અને સર્વ કળાઓમા કુશળ થયો,
અદ્રોહ્ય રાજાને ૭૦૦૦ રાણીઓ થઈ, તેથી બમણી ઠાસીઓ
થઈ અને પુત્રો પણ ઘણા થયા મોટી પ્રભુતાને પામેલો તે
ન્યાયવડે પ્રજાને પાળે છે, તેમા કોઈનુ ચિત્ત હુ ખાતુ નથી અને
કોઈને હડગો પડતો નથી વૃક્ષો નિરતર ફળે છે, કોઈ હુખી
નથી, વિશ્વહ કોઈને પરસ્પર થતો નથી, અકાળે મૃત્યુ થતુ નથી
અને કોઈ કોઈના દ્રોહ કે વચના કરતુ નથી સાત ઈતિ કે મારી
(મન્કી) થતી નથી, વૈર કે વ્યાધિઓ ઉપજતા નથી, તેમજ
તે સુધર્મી રાજા નાશ્ય કરતે સતે હુ ખ કે ભય આખી પ્રજામા
નથી કોઈ અસત્ય બોવતુ નથી, કોઈ હિંસા કરતુ નથી,
તેના રાજ્યમા સર્વ પ્રજાએ સાતે વ્યમનો તણ દીધા છે આત્મા-
રમા સુદર એવા લોકો ત્યા હુકમ કરવાથી ભયવાળા (હુકમ
ભીડ) છે, તેમજ અનાચાર રહિત છે 'યયા રાજા તયા પ્રજા'
એવો ન્યાયજ છે

તે રાજાના ચરણયુગળ ભક્તિવડે અનેક મનુષ્યો અને વિદ્યા-
ધરો સેવે છ કિન્નરી ને કિન્નરાદિક તેમના સુષુપ્તમા કરે છે દીન
અને યાચકોને તે રાજા મનવાચ્છિત દાન આપે છે તેમજ ભક્તિવડે

સુપાત્ર દાન આપે છે અને અનેક પ્રકારના ધર્મકાર્યો કરે છે કોશ, દેશ અને નગગદિક એટલું તેના તાળામા આવેલ છે કે જેથી તેની ઋદ્ધિ અર્ધચક્રી મમાન વયેવ છે પૂર્વપુણ્યના યોગથી તે ત્રિપરોધિપતિપણુ પામેલ છે

એ પ્રમાણે કેટલોક કાળ વ્યતિત થતા અન્યદા રાત્રીએ તે જાગૃત વયો તે વખતે વિચારવા લાગ્યો કે-“ અરણ્યમા માલતીના પુષ્પની જેમ મારો જન્મ વૃથા આપ્યો જાય છે મે આ ‘અમૂલ્ય’ જન્મનું ગર્થ જળ શકુલ, કર્મું નહીં, ગર્થ સુવૃત કર્મું નહીં, મારો આ જન્મ કૃપની છાયા કૃપમાજ મમાય-ખીજને લાલ ન આપે તેમ નિષ્ક્રાંત ગયો ” આ પ્રમાણે ભાવના ભાળી પરમેષ્ઠી મહામત્રનું સ્મરણ કરી ઉઠીને પ્રભાત નજીકી કૃત્ય કરી તે ગજમલામા આવીને બેઠો મલામા બેસનારા મત્રી વિગેરે પણ આવ્યા અને તેઓ ભક્તિપૂર્વક રાજાને પ્રણામ કરીને પોતપોતાને આનને બેઠો પછી રાજાએ મલાજનો પ્રત્યે કહ્યું કે-‘ લો લો મલાજનો ! તમે આ સસાર સ્થિર છે કે અસ્થિર છે તે બણો છો ? ’ તેઓ બોલ્યા કે-‘ હે સ્વામી ! અમે જાણતા નથી આપ જાણતા છો તો કહો ’ રાજા બોલ્યા કે-લો સજ્જનો ! માલજો -

“ આ શરીર અસ્થિર છે, વૈભવ પણ અસ્થિર છે, ભવિત ચપલ છે અને આ મસાગમા વસ્તુમાત્ર અસ્થિર છે આ સસાર-રૂપ નાટકશાળામા જીવો ઉત્તમ, મધ્યમ ને અધમ એવા કર્મના સયોગથી નાના પ્રકારના રૂપ ધારણ કરીને નાચ કરે છે વિષય, કષાય, યોગ અને પ્રમાદવડે કરીને આર્ત ગૌરુ ધ્યાન થકી જીવો

(૪૨૨)

ભાવધર્મ-અદ્રોહય રાજની કથા

અનેક પ્રકારના અશુભ કર્મો બાધે છે અને પછી ક્ષીણિતગપટ
સુષુ, શિશુના ભોજન ખાવું, સહજ-અહજમા પરાભવ મહેવો,
નીચોના ફર્લાવિતો સાલગવા-આ પ્રમાણેના તેના કળવિશેષને
લઈને જીવો નિગતર શરીર સબધી તેમજ મન સબધી ખેડને
સહન કરે છે

મોટા મહેવમા કે સ્મશાનમા, સ્તુતિમા કે શ્રાપમા, કહ્ન-
મમા કે કુકુમમા, પત્યકમા કે કટકોમા, પથ્થરમા કે અદ્રકાટ
મણિમા, અર્ધમા કે ચીનાઈ રેશમી વસ્ત્રમા, શીર્ષ થયેલ શરીર
વાળી સ્ત્રીમા કે દેવાગનામા-અસાધારણ સમભાવના વશથી જેમણે
ચિત્ત વિકલ્પવડે વ્યાસ થતું નથી તે એકજ મનુષ્ય સામ્યપણાની
લીવાના વિલાસને સારી રીતે અનુભવે છે-સમજે છે એમ જાણવું
પોતાના શુણ્ણ ને પારકા દોષ જોલવાને તેમજ અર્થીઓને ના
કહેવાને એવા સજ્જનોની જીભો જડતા ધારણ કરે છે-કહી
શક્તી નથી આચારહીન એવા મનુષ્યને ષડમ સહિત ભણેવા
વેદો પણ પવિત્ર કરી શક્તા નથી અને એક અક્ષર માનને
જાણનાર હોય પણ જો સાચા વિધાનવાળો હોય છે તો તે પાપ
નહિત થઈને પરમપદને પામી શકે છે હાથી કેના ? ઘોડા કેના ?
દેશ કેના ? ને નગર કેના ? એ બધું બાહ્ય સ્વરૂપ છે, આત્મિક.
તો એક ધર્મજ છે આ પ્રમાણે વિચારીને વિનુધાએ આત્મા-
ને હિતકારી એવું પુણ્યકાર્ય કરવું અને બીજી બધું સસા-
રના બંધનરૂપ જાણવું ”

આ પ્રમાણે સર્વ સજ્જનોને કહીને પછી રાજાએ મુખ્ય
અમાત્યને કહ્યું કે-“ અત્યારે માફ મન સસારવાસથી વિરક્ત

થયુ છે, તેથી તમે લક્ષ્મીના ગૃહઉપ શ્રીનિવાસને ખૂણા કારણ
કે તે રાત્ર્યભાર ધારણ કરવાને અર્થ હોવાથી તેને મારે સ્થાને
સ્થાપન કરવાનો છે ' રાજા ને મત્રી આ પ્રમાણે વાત કરે
તેવામા વનપાળકે આવીને વધામણી આપી કે—' હે સ્વામી !
આપના ઉદ્ધાનમા ભુવનચ દ્ર નામના કેવળી ભગવત પધાર્યા છે ;
આ પ્રમાણે સાલગીને રાજા બહુ હર્ષ પામ્યો પછી તેને પુષ્કળ
દાનવડે સતોષીને રાજા શુભભાવપૂર્વક મનમા વિચારવા લાગ્યો
કે—' અહો ! અત્યારે કેવળી ગુરૂમહારાજનું આગમન થયુ તે
હુધમા સાકર, ઘેખરમા ઘી, ઇંદ્ર વસ્તુ ને વૈદ્યનુ કથન અને ભૂખ્યા-
ને ભાવતા ભોજનની પ્રાપ્તિ થાય તેવું થયુ છે, પ્રથમથી મારૂ મન
વિરતિ અગીકા કરવાનું તો થયુજ હતું તેવામા ગુરૂમહારાજનું
આગમન થયુ તેથી મારૂ વાચ્છિક વૃક્ષ પુષ્પિત ને ફળિત થયુ છે '

આ પ્રમાણે વિચારીને રાજા ગુરૂવદનને માટે પગિવાર સહિત
આવ્યો અને ગુરૂમહારાજ પાસે આવ્યો. ગુરૂમહારાજને વિધિપૂર્વક
વદન કરીને યથાયોગ્ય સ્થાને બેઠો અને ગુરૂમહારાજની દેશના
માલગવા લાગ્યો. ગુરૂ બોલ્યા કે —

“ હો ભવ્યો ! મુમુક્ષુપણુ, મુકુળ, સુરૂપ, સૌભાગ્ય,
આરોગ્ય, અતુલ્ય, (દીર્ઘ) આયુ, સદ્ધિ, અમૃદ્ધિ, વિસ્તારવાળી
કીર્તિ—આ બધા વાના પ્રાણીઓ પુણ્યના પસાયથીજ પ્રાપ્ત કરે
મુન્વાદુ ને મુગધી મોદક, દધી, દુધ, ઇંદુરસ, શાળીનું
ભોજન, દ્રાક્ષ, પાપડ, માકર ને ઘૃતયુક્ત ખાદ્ય પદાર્થો—સ્વર્ગના
ભોજન જેવા બધા સતા આ શરીરને મળે કે તરતજ અશુ-
ચિપણુને પામી ભય છે તેવી અશુચિ (અપવિત્ર) કાયાને

(૪૨૪)

ભાવધર્મ-અદ્રોહ્ય રાજની કથા.

જે શુચિ (પવિત્ર) માને છે તેને મોહાધર્મ સમજવા જ્યાં સુધીમા
જિનોકા વાક્યરૂપી મત્રો લેવામાં સુરરાયમાન થતા નથી ત્યાં-
સુધીજ મદનરૂપ અગ્નિ દેહને બાળે છે, ત્યાંસુધીજ કુંચકો ખાણી-
ઓને ભાગવે છે અને ત્યાંસુધીજ તૃપ્તિરૂપી રાક્ષસી છળી શકે
છે લક્ષ્મી જળના તરંગ જેવી ચપળ છે, રૂપ સંધ્યાના ગગનમાન
છે, બળ ધ્વજના છેડા જેવું ચચળ છે અને આયુધ્ય વિજળીની
સત્તા જેવું અસ્થિર છે આ પ્રમાણે જાણીને મુક્ત જનોએ મળેલા
ભવને મક્કળ કં-વે, પ્રમાદને દ્રવ્યીજ તણ દેવા અને ધર્મને વિષે
સતત ઉદ્યમ કં-વે ઉત્તમ પુત્રો પોતાના દ્રવ્યનો સાત ફેરોમા
વ્યય કરે છે અને અધમ મનુષ્યો સાત વ્યયનમા રમ્મ થઈ
તેમા વ્યય કરે છે ”

આ પ્રમાણેની દેશનાને અતે રાજાએ હાથ જોડીને પૂછ્યું
કે-‘ હે પૂજ્ય ! રાણી કામાક્ષા કામને વશ થઈને માગ ઉપર
રાગવાળી કેમ થઈ ? ’ શુદ્ધમહાગજાએ કહ્યું કે-‘ હે નરેન્દ્ર !
પૂર્વભવે તે તમારી ભોભઈ હતી, તે તમારાપર રાગવાળી થઈ હતી,
પણ તે પોતાના વાન્છિતને પામી નહોતી પતિ ઉપર અત્યંત
રાગી એવી તમારી સ્ત્રીએ તેની હાસી કરી, મર્મવચન કહ્યા, તેથી
આત્મરોદ્રધ્યાને મરણ પામીને તે પહેલી નરકે ગઈ ત્યાંથી આયુ
પૂર્ણ થયે નીકળીને સમારમા પરિણમણ કરતા પ્રાણાણી થઈ તે
ભવમા બાળવિધવા થવાથી તે તાપસળી થઈ અને ચીરકાગ
તપ કરી મરણ પામીને કામાક્ષા રાણી થઈ પૂર્વભવના તમારો
ઉપરના રાગથી આ ભવમા પણ તમારી ઉપર અનુગમ જાગ્યો
તેણે વિષયને અર્થે ઘણા વચનો કહ્યા છતાં આ ભવમાજ મુક્તિ-
ગામી એવાં તમે રીજાને ખડિત કર્યું નહીં ”

આ પ્રમાણે પોતાનો પૂવજવ સાલળીને ચદ્રોદય ગળને
 જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું, એટલે વિશેષ વૈગવ્યવાન થઈ ગુરુમહા-
 રાજને નમીને તે પોતાને સ્થાને આ-યા અન્યદા ગુપ્ત ભાવને
 ભાવતા એવા રાજાએ ચિત્તવ્યુ કે- ' હું દેવવિમાન જેવું ઉત્તુગ
 જિનચત્વ ષઘાવું જે મનુષ્યે અપરિમિત દ્રવ્યવડે જિનમદિર
 અધાવ્યુ તેણે ભવમમુદ્ધમાથી પોતાના આત્માને ઉદ્ધર્યો એમ
 સમજવું ' પછી ચદ્રોદય રાજાએ વાસ્તુવિદ્યામા ઘણા કુશળ અને
 શુણ્ણવડે વિશ્વકર્મા જેવા પ્રખ્યાત શિષ્યોએને તેડાવ્યા અને શુભ
 મુદ્ધર્તે શુદ્ધ ભૂમીઠ ઉપર સારા ગ્રહોની દૃષ્ટિએ સ્થિર લાને
 રાજાએ ખાતમુદ્ધર્ત કરીને તેની ઉપર ઉન્નત એવી ઉત્તમ પીઠ
 અધાવી પછી તેની ઉપર અર્ધ ગોમ પડોળું, એક કોસ લાખુ,
 એક કોસ જાયુ અને ચાર દ્વારવાળું મુવર્ણમય જિનમદિર
 ષઘાવ્યું તેની ફરતી ૭૨ દેવકુલિકા-મૂળ જિનભુવન જેવી
 ઐશ્વિળદ્ધ કરી તે જિનપ્રામાદ પૃથ્વીપર ત્રૈલોક્યવિજય નામથી
 પ્રસિદ્ધ થયો પછી સ્વર્ણ ઉખ્ય ને રત્નમય જિનપ્રતિમાઓ નવી
 ભરાવી શ્રી સંઘે તેની પ્રતિષ્ઠા (અજનશલાકા) કરાવી અને મૂળ-
 નાયક તરોંકે શ્રી આદિનાથના જિળને ચદ્રોદય રાજાએ સ્થાપન
 કર્યું તે જિનમદિરમા ભૂત ભાવી ને વર્તમાન-ત્રણે કાળના તીર્થ-
 કરોની તેમજ મહાવિદેહમા વિચરતા વિહરમાન જિનોની મૂર્તિ-
 ઓતું પણ સ્થાપન કર્યું શાશ્વતા ચાગ જિનેશ્વરના જિળ પણ
 સ્થાપન કર્યા અને યક્ષ યક્ષણીઓની પ્રતિમાઓ પણ સ્થાપી પછી
 ઉત્તમ પ્રકારનું સાધર્મીવાત્મક કરીને સર્વ મઘને વત્સાદિકની
 પહેરામણી કરી મહાન્ ઉત્તમ પ્રવર્ત્યો આ પ્રમાણે કરીને ચદ્રો
 દય રાજાએ પોતાના મનુષ્યજન્મનું સાદ્દેય કર્યું અને પોતાનું

(૪૦૬)

ભાવધર્મ-અદ્રોહય રાજની કથા

ઉત્પળ નામ ચક્રમહામા નિશ્ચળ રહે તમ લખ્યુ
ઈત્યાદિ અનેક પ્રકારના ધર્મકાર્યો કરીને રાજ્યને જીનશા-
સનને હીપાવ્યુ સર્વ જીવોપર કરુણાભાવ બતાવી અભયદાન
આપ્યુ અન્યદા પોતાના કશવેલા જિનમંદિરની પાસેની ધર્મ-

શાળામાં સ્થિર મનવાળા રાજા પૌપધ ગ્રહણ કરીને બેઠા તે
વખતે ભવનો નાશ કરનારી ગુલ ભાવના ભાવવા લાગ્યા તે આ
પ્રમાણે ' આ શરીરીઓને પ્રાપ્ત થયેલ ધન, યૌવન અને રાજ્ય-

વિગેરે અસ્થિર છે જન્મ જરા અને મૃત્યુરૂપી મહા હુ ખે કરીને
પીડિત થયેલા છોને આ ચાર ગતિરૂપ સસારમાં કોઈ પણ
શરણુભૂત નથી આ ભવરૂપ વિષમ નાટકમાં અનેક યોનિને ગ્રહણ

કરતો અને અનેક યોનિને તજતો આ જીવ વિચિત્ર રૂપો ધારણ
કરી નાટકીઆની જેમ નાટક કર્યા કરે છે હું એકલો છું, માફ

કોઈ નથી, હું કોઈનો નથી, પ્રાણી એકલો ઉત્પન્ન થાય છે,
એકલો મ છું પામે છે, એક મારો આત્મા કે જે રાજ દર્શન

સમુક્ત છે તેજ શાશ્વત છે, બાકીના બધા બાધા ભાવો છે અને
તે સર્વે સયોગ લક્ષણવાળા છે " આ પ્રમાણે બારે ભાવનાને

ભાવતા છતા તેમને જગતના ભાવોને પ્રકાશિત કરનાર અવધિ
રાજ ઉત્પન્ન થયુ તેથી રાજ સસારની અસારતા વિશેષ સમજવા

લાગ્યા બીજે દિવસે પ્રભાતે રાજ્યને વિધિપૂર્વક પોસહ પાર્યો અને
શ્રીનિવાસકુમારને પોતાના રાજ્યપર સ્થાપન કરી ભુવનચક્ર ગુરૂ
પાસે જઈને ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું

અનુક્રમે શુતરાની થયેલા એવા ચદ્રોદયમુનિ ગુરુમહા-
રાજની આજ્ઞાથી પૃથ્વીપર એકલા વિચરવા લાગ્યા અને ઉપ-
દેશાદિવડે અનેક જીવોને પ્રતિબોધવા લાગ્યા અન્યદા તેઓ
એક નગરે ગયા, ત્યાં ઉષ્ણકાળે મધ્યાહ્ને આતાપના સહન કરવા
લાગ્યા અને રાત્રીએ પ્રેતવનમા જઈ સ્થિરપણે કાર્યોત્સર્ગો રહ્યા.
તે વખતે પુર્વભવના વૈરથી કાંઈ અમુરે આવીને અનેક પ્રકારના
ઉપસર્ગો કર્યા હાથીનું રૂપ કરી હાતવડે ઉપાડી ઉપાડીને પછાડ્યા.
વજ્રજેવી ચાચરાજા પક્ષી થઈને તેવી ચાચવડે ઘણા ઉપધાતો
કર્યા ચક્ષુરાક્ષમ અને સર્પાદિકના ભયકર રૂપો કરીને ખડીવરાવ્યા
આ પ્રમાણે તેમને ક્ષોભ પમાડવા માટે અનેક પ્રકારના પ્રયત્નો કર્યા
છતા ચદ્રોદય મુનિ ક્ષોભ પામ્યા નહીં, એટલે તેમની અપૂર્વ ક્ષમા
તેમજ સ્થિરતા જોઈને તે દેવ શાત થઈ ગયો અને તેણે મત્સર તણ
હીધો પછી મુનિના ઉપદેશથી તે દેવ પ્રતિબોધ પામ્યો અને શુદ્ધ
સમ્યક્ત્વ મેળવીને કેટલાક ભવ કરી પ્રાતે મનુષ્ય થઈને મોક્ષે ગયો.

ચદ્રોદય રાજર્ષિ પણ ઉત્તમ ધ્યાનને ધ્યાતા સતા કેવળજ્ઞાન
પામ્યા અને અનુક્રમે અનેક જીવોને પ્રતિબોધ પમાડી મોક્ષે ગયા.

જેમ ઔષધ તેને આપેલી ઔષધિઓની ભાવનાવડે ભાગ્યું
સતુ શુણ્ઠકારી થાય છે તેમ ભાવસહિત કરેલો ધર્મ પણ પ્રાણીને
ફળદાયક થાય છે દાન, શીળ ને તપતપ ધર્મ ભાવસ યુક્ત હોવા-
થીજ પૂર્ણ ફળને આપે છે જુઓ ! ભોજનમા પણ લવણ હોય
છે તોજ સ્વાદ આપે છે, તે વિના સ્વાદ આવતો નથી ભાવનાના

(૪૦૮)

ભાવધર્મ-ચત્રોદય રાજની કથા
બળથી ભરતરાજ ડેવળસાન પાગ્યા અને ભાવથી હૃદય પણ
બળદેવમુનિની સાથે સ્વર્ગે ગયો

આ પ્રમાણે ધર્મકથાકાવ્યની ચોથી શાખામાં ભાવધર્મ
ઉપર એ ચત્રોદય રાજની વૈનગ્યને ઉત્પત્ત કરનારી કથા કહી

ઇતિ શ્રી આગમગરુડે શ્રીપૂજ્ય પરમશુરે શ્રી મુનિસિહમુરિ
તત્પદે શ્રી ગીતરત્નસૂરિ, તત્પદ્મપુલ્કરિનકરે શ્રીઆણુદમ્ભસૂરિ,
તત્પદ્મવિભૂષણ નિર્મિત સમસ્ત કૃષ્ણ શ્રી મુનિરત્નસૂરિ,
તત્પદ્મવિહારે શ્રી આણુદમ્ભસૂરીશ્વર વિજયમાન રાજ્યે,
મહોપાધ્યાય શ્રીમુનિમાગર તત્પ્રશિષ્ય પડિત શ્રી ઉદય
ધર્મગણિ વિરચિત પ શ્રી ધર્મદેવગણિ મશોધિન
આગમોક્ત મહાકાવ્યમાં શ્રી વીરમથુની દેશનામાં
ધર્મકથાપદ્મમાં ચોથી ભાવ નામની શાખા
ઉપર ચત્રોદય ગાનનું આખ્યાન અને
આઠમો પાલ્લવ મમાત્મ

આગમિકોદયધર્મગાણ વિરચિત
શ્રી ધર્મકથાપદ્મમ્ અથ

સમાપ્ત.

શ્રી જૈનધર્મ પ્રસાગક સભા તરફથી સ. ૧૯૫૬
પછી પ્રસિદ્ધ થયેલામાથી મળતા ગ્રંથો ને
બુકોનુ લીખ્ત.

૧	શ્રી વિજયચંદ્ર કેવળી ચરિત્ર (માગધી ગાથાળય)	૦ ૧૨ ૦
૨	શ્રી પંડિત ચંચિત્ર માગધી ગાથાળય (પ્રાચીન)	૨-૮-૦
૩	શ્રી ઉપદેશ પ્રાસાદ મૂળ લાગ ૪ થો સ્થળ ૧૮ થી ૨૪	૪-૦-૦
૪	ગૃહ્ય સ્તોત્રસમાસ મોટી ટીકા સહિત	૩-૪-૦
૫	ઠપૂરપ્રકર મોટી ટીકા સહિત	૩-૪-૦
૬	હૈમ લઘુ પ્રક્રિયા વ્યાકરણ (આવૃત્તિ ૨ જી)	૧-૮-૦
૯	શ્રી વર્ધમાન દેશના પ્રાકૃત મસ્કૃત છાયા સાથે પ્રકાશ ૩ વિભાગ ૧ લો	૩-૦-૦
૧૦	શ્રી યોગશાસ્ત્ર આખો ગ્રંથ-પ્રકાશ ૧૨	૩-૦-૦
૮	શ્રી ધર્મકંઠપદ્મ મૂળ સસ્કૃત	૧-૮-૦
૧૦-૧૫	શ્રી ત્રિપિંડિશલાકાપુરુષ ચરિત્ર લાખાતર વિભાગ ૪ પર્વ ૧૦	
૧૦	પર્વ ૧ જી ૨ જી આવૃત્તિ ૩ જી	૩-૪-૦
૧૧	પર્વ ૩-૪-૫-૬ „ ૩ જી	૩-૪-૦
૧૨	પર્વ ૭ જી „ ૩ જી	૧-૮-૦
૧૩	પર્વ ૮-૯ „ ૩ જી	૨-૮-૦
૧૪	પર્વ ૭-૮ ૯ „ ૩ જી	૪-૦-૦
૧૫	પર્વ ૧૦ જી „ ૩ જી	૨-૮-૦
૧૬-૨૦	શ્રી ઉપદેશ પ્રાસાદ ગ્રંથ લાખાતર લાગ ૫	
૧૬	લાગ ૧ લો (સ્થળ ૧ થી ૪) આવૃત્તિ ૨ જી	૨-૮-૦
૧૭	લાગ ૨ જો (સ્થળ ૫ થી ૯) „ ૨ જી	૨-૦-૦

(૨)

- ૧૮ ભાગ ૩ ભે (સ્થલ ૧૦ થી ૧૪) " ૧ લી ૦-૦-૦
 ૧૯ ભાગ ૪ થો (સ્થલ ૧૫ થી ૧૯) " ૨ લ ૨-૮-૦
 ૨૦ ભાગ ૫ મો (સ્થલ ૨૦ થી ૨૪) " ૨ લ ૨-૮-૦
 ૨૧ શ્રી શત્રુજય માહાત્મ્ય ભાષાતર આવૃત્તિ ૨ લ ૨-૮-૦
 ૨૨ શ્રી ગૌતમકુવક બાનાવબોધ (અનેક કથાઓ) ૩-૪-૦
 ૨૩ શ્રી ઉપમિતિ ભવપ્રપચ પીઠમધનુ ભાષાતર ૦-૧૨-૦
 ૨૪ શ્રી અધ્યાત્મ કલ્પદ્રુમ વિવેચન માયે આવૃત્તિ ૩ લ ૨-૮-૦
 ૨૫ શ્રી વિજયચક્રકેવળીચરિત્ર ભાષાતર આવૃત્તિ ૩ લ ૦-૬-૦
 ૨૬ પ્રતિકમણના હેતુ આવૃત્તિ ૨ લ ૦-૮-૦
 ૨૭ શ્રી ભૈરવમં પ્રસારક સમાનો જુમીલી અંક ૦-૧૨-૦
 ૨૮ જ્ઞાન પચમી આવૃત્તિ ૨ લ ૦-૮-૦
 ૨૯ તત્ત્વવાર્તા-લક્ષ્મી સરસ્વતી સવાહ આવૃત્તિ ૨ લ ૦-૮-૦
 ૩૦ શ્રી ઉપમિતિ ભવપ્રપચ કથા ભાષાતર ભાગ ૧ લો (પ્રસ્તાવ ૧-૨-૩) ૩-૦-૦
 ૩૧ શ્રી ઉપમિતિ ભવપ્રપચ કથા ભાષાતર ભાગ ૨ ભે (પ્રસ્તાવ ૪-૫) ૩-૦-૦
 ૩૨ શ્રી ઉપમિતિ ભવપ્રપચ કથા ભાષાતર ભાગ ૩ ભે (પ્રસ્તાવ ૬-૭-૮) ૩-૮-૦
 ૩૩ શ્રી અધ્યાત્મસાર ભાષાતર ૦-૦-૦
 ૩૪ શ્રી વસ્તુપાગ ચરિત્ર ભાષાતર ૧-૮-૦
 ૩૫ શ્રી મહીનાથ ચરિત્ર ભાષાતર ૧-૮-૦
 ૩૬ શ્રી પરિશિષ્ટ પર્વ ભાષાતર ૧-૮-૦
 ૩૭ શ્રી ઉપદેશ કંપવતી (મનહ જિજ્ઞાસુ આજુ) ની ટીકાનુ ભાષાતર ૧-૮-૦
 ૩૮ શ્રી ભોજપ્રમથ ભાષાતર ૧-૮-૦
 ૩૯ શ્રી હિતચિંતાના રાસનુ સ્હસ્ય ૧-૮-૦
 ૪૦ શ્રી જ્ઞાનસાર ભાષાતર ૧-૮-૦

૪૧	વિનોદકારી કથા મ ગ્રહ	૦ ૧૨ ૦
૪૨	શ્રી યુગાદિદેયના ભાષાનર	૦-૮-૦
૪૩	શ્રી ભુવનભાનુ ડેવળી ચરિત્ર ભાષાતર (આવૃત્તિ ૨૭)	૦-૬-૦
૪૪	શ્રી પ્રિયકર નૃપ ચરિત્ર ભાષાતર (")	૦-૬-૦
૪૫	શ્રી ઉપદેશ સમતિકા ભાષાતર	૦-૬-૦
૪૬	ચોસઠ પ્રકારી પૂજા અર્થ તથા કથા અને વિસ્તૃત વ્યાખ્યા સહિત	૧-૮-૦
૪૭	શ્રી પર્વતિયિ વિગેરે સ્તવનાદિનો સગ્રહ (આવૃત્તિ ૭ ૭)	૧-૪-૦
૪૮	શ્રી ધર્મિભલ ચરિત્ર ભાષાતર	૨-૦-૦
૪૯	શ્રી આનંદધનજી કૃત ચોવીશી સાર્થ તથા વીશસ્થાનક સળધી સર્વ સગ્રહ	૨-૮-૦
૫૦	શ્રી આનંદધનજી કૃત ચોવીશી સાર્થ	૧-૦-૦
૫૧	શ્રી વીશસ્વાનક મળધી સર્વ મ ગ્રહ	૧-૮-૦
૫૨	શ્રી જૈન માહિત્ય સળધી લેખોનો સગ્રહ	૯-૧૨ ૦
૫૩	શ્રી જ્ઞાનદ ડેવળી ચરિત્ર ભાષાતર	૩-૦-૦
૫૪	પાચ પ્રતિકભણુ મૂળ ગુજરાતી મોટા ટાઈપ આવૃત્તિ ૫ મી	૦ ૧૦ ૦
૫૫	" " શાસ્ત્રી ટાઈપ આવૃત્તિ ૫ મી	૮-૮-૦
૫૬	બે પ્રતિકભણુ મૂળ શાસ્ત્રી મોટા ટાઈપ આવૃત્તિ ૭ મી	૦-૪-૦
૫૭	" " ગુજરાતી " ૮ મી	૦-૪-૦
૫૮	સામાયિક ચૈત્યવદન સૂત્રાર્થ " ૮ મી	૦-૧-૦
૫૯	ચૈત્યવદન ચોવીશી (ચાર ચોવીશી)	૦-૭-૦
૬૦	" (ત્રણ ચોવીશી) અ વૃત્તિ ૬ ફી	૦-૬-૦
૬૧	પચ કવ્યાણુક તથા પચ જ્ઞાનની પૂજા	૦-૧-૬
૬૨	સ્નાત્ર, સત્તર ભેદી તથા વીશ સ્થાનકની, પૂજા	૦-૨-૦

- ૬૩ ધનપાળ પચાગિકા મૂળ ટીકા અર્થ યુક્ત ૦-૪-૦
- ૬૪ પાચ પદની અનાનુપૂર્વા ૦-૦-૬
- ૬૫ પાર્શ્વનાથનો વિવાહલયો ૦-૧-૦
- ૬૬ જૈન ગીરેકટરી (ભાવનગરની) ૦-૨-૦
- ૬૭ શ્રી ગૌતમ સ્વામીનો ગાય અર્થ યુક્ત (આવૃત્તિ ૨ છ) ૦-૧-૦
- ૬૮ મનુષ્ય ભવની કુવલતાના દશ ક્રણતો ૦-૧-૦
- ૬૯ નવાણુ યાત્રાનો અનુભવ (આવૃત્તિ ૨ છ) ૦-૫-૦
- ૭૦ આઠ દ્રષ્ટિની મજાય અર્થ યુક્ત ૦-૬-૦
- ૭૧ સંબોધ મત્તગે મૂળ તથા ભાષાતર ૦-૩-૦
- ૭૨ અદાર પાપ-યાનકે અર્થ મહિત (આવૃત્તિ ૨ છ) ૦-૮-૦
- ૭૩ કમકુવકાદિ સંગ્રહ ૦-૩-૦
- ૭૪ શ્રી નવકાર મહાત્મ્ય તથા કૃર્માપુન ચરિત ભાષાતર ૦-૨-૦
- ૭૫ તત્ત્વામૃત ઐયનું ભાષાતર ૦-૨-૦
- ૭૬ રતનાકં પચીસી અનુવાદ સાથે (આવૃત્તિ ૭ મી) ૦-૧-૦
- ૭૭ શ્રી ચમ્દભેદ પ્રકાશ એકાદશી કોષ ૦-૨-૦
- ૭૮ શ્રી ચારે દિશાના તીર્થોની તીર્થમાળા અર્થ યુક્ત ૦-૪-૦
- ૭- માળાપોને ૦-૧-૦
- ૮૦ શ્રી જૈન ધર્મ પ્રમારક મલાની લાઈબ્રેરીનું લીસ્ટ ૮-૮-૦
- ૮૧ યુજરાતી હંદા મચલ ૦-૪ ૦ ૮૫ જયવિજય કથા ૦-૩-૦
- ૮૨ કંગાવતી કથા ૦-૩-૦ ૮૬ સગ્ગવતી કથા ૦-૩-૦
- ૮૩ મુન્નાગ કથા ૦-૩-૦ ૮૭ યશોધર ચરિત્ર ૦-૬-૦
- ૮૪ રતિમાર ચરિત્ર ૦-૩-૦ ૮૮ સુરસુદરી ચરિત્ર ૦-૮-૦
- ૮૬ કરિયાવર (ઘણા વધાત સાથે) ૦-૬-૦
- ૮૭ નવપદની અનાનુપૂર્વી (જલુનારને ભેટ) ૦-૬-૦

